

IG0997/009

כד הקמה

ממרנא ורבנא מקדושים אשר בארץ נר מערבי
רבינו בהיי בר אשר ז"ל מכרקסטה.

אשר ערך שולחן מדרשות, בכד קמח סולת חיות נפשות, ומהם
דברי מוסר ודינים מחודשות, להסיר אולת מלבות משובשות, להם
לב טהור להשית ברכת ד' מלאות וגדושות.

זה הספר מדתו מדת חכמים, חבל מלא שבוסים מרוב ימים, וגם ברוב מקומות המה
בלתי מסויימים, חבל המעיין במקום אחר יראה שדבריו חמיתים וקיימים, אכן
לדבר אחד לריכין חיפוש כיוס תמים, לכן הגהתי וזנתי החרבות ושמיים, דרכי ראיית
וארפאהו ולאנחכו שלומים, וקורא, לך חגדור פרץ משונב נתיבות לשצים ועלומים,
ופירשתיו ושמתיו משוש דור ודור לגאון עולמים.

וקראתי לפירושי והגהותי בשם צפחת השמן
ממעם לא נטמן, יואל ה' יתנו ריח בשמן אפרסמון.

מאתי היתה זאת ואת שמי שמתי לאות למען ישאר לדורות הבאות היום כרייט
במה' דוד ז"ל מארץ פאלניא הבחירה, מעיר דוקלא העומדת בין הרי מצרי
ארץ הונגאריא המעוטרה, מסרי למשמעת מלכות אוסטריאה האדירה.

ישראל אהרן שמואלאביץ

נדפס בעיר הבירה לבוב יע"א. שנת ה'ר"מ לפ"ק.

ע"י ה"ר אליעזר מארגאשית.

נאכדדוק שטרענג פערבאטען

Nachdruck strengstens verboten.

R. 309

מס

מס

מס

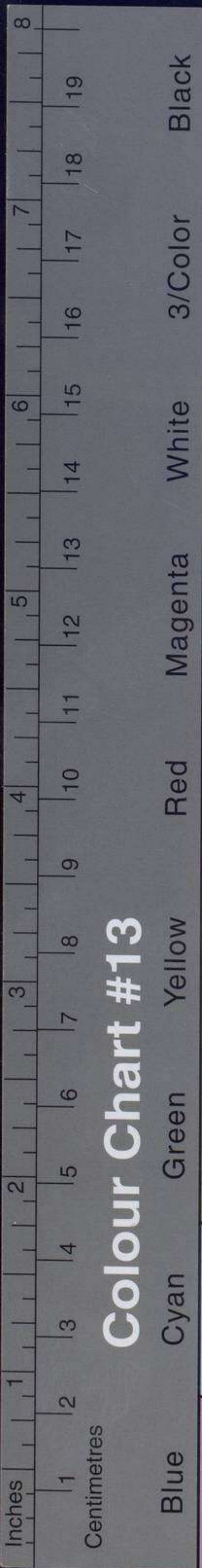
מס

מס

מס

חתימת ידי המחבר

Colour Chart #13

הסכמות

ת הרב הגאון הגדול שמו נודע למרחקים דין רפ"ש רבית
יאבי אביו הגאון בעל ישועות יעקב כבוד מוה' צבי הירש
אורנשטיין נ"י אב"ד דק"ק לבוב יע"א :

לפני הרב המופלג משלומי אמוני ישראל מוה' חיים ברייש נ"י יטן ברלונ
ר עולם שני חיבורים יקרים האחד ח"ת מזקינו הרב הגאון הגדול מוה'
זינדל אב"ד דק"ק וואסלוויץ ואיתן מושבו לתורה ולתעודה היה בק"ק
אקאהג חתן הגאון מוה' מרדכי ז"ל בעל המחבר ספר מים עמוקים וכו' והשני חיבור
יקר ערך בד הקמח לרבינו בחיי ז"ל הגה כל סוג התערב בדברי חכמי יקרו מוהב
זאת הרב המו"ל הג"ל שהלך למרחקים לבתי גנוי ספרי כ"י למען הסר הטעיות
פלו לרוב בהם' גם הערותיו שבחוסו רבנין כי יגע ומלא כדי מדתו מדת חכמים ואם
כי לא הספיק הזמן עמדי לעיין על פני כלו החלק יעיד על הכלל ומהראוי איפוא
להיות בעוזרו ותומכו ובחתימתו יזכו לו למען יוכל הפק זממו הטוב וחלילה חולין להשיג
בבולו לדפוס הספר בין עם הערותיו בין עם " לבר כי נולד תאנה יאכל פריה.
דברי אלה לכבוד חת"ק להגדילה ולהאדירה יום ג' ח' תמוז תרל"ח לפ"ק :

לסדר זאת חקת התורה צבי הירש אורנשטיין.

ת הרב הגאון המפורסם נודע בישראל שמו עומד בפרץ לבר
קרץ כסאו מוטלת בין גדולי ארץ מוה' שמעון סופר
נ"י בהגאון בעל חתם סופר ז"ל האב"ד קראקא יע"א :

ות רחוק ירא ד' מרבים חפלתי ה"ה נושא ספר הזה הרב המופלג בן של קדושים
חכם ירא ושלם מוה' חיים ברייש נ"י מק"ק דוקלא אשר שיחר פני להכירו
קום שאין לו מכירין יערב נח חין מלילתי בעדו בכל מקום אשר תדרוך כף רגלו לאסוף
גומים על ספר הנחמד והמהולל בד הקמח מרבינו בחיי ז"ל אשר הרב הג"ל שם
ינו עליו להבות ממנו סיגי הטעוטים אשר נפלו בו בכל הדפוסים והגיה הספר מספרי
גתבי יד שראו עיניו בארץ מרחקים גם חשף זרוע חכמתו לפרש כמה מקומות הסתומים
יתומים ובהסקפה ראשונה נראין תמוהים והוא יגע ומלא לבאר דבריו הקדושים על דרך
אמת וליב וכחן וזרור לכל מצין, אשרי כל התומכו ועומד על ימינו להיות אחי עזר
הוליא מחשבתו אל הפועל. גם חלילה לכל יפרוץ אחד פרץ להדפיס הספר הגז' עם
הגהותיו בלי שום ערמה כלל וזכות הרבים וזכות הקדוש רבינו בחיי ז"ל יעמוד לכל
המסייעים לדור דורים ומאת ד' ישא ברכה. הכ"ד המדבר לכבוד התורה אשר עץ החיים
היא למחזיקים בה פה וויטן יום ה' א' דר"ת כסליו הברכה והישועה לפ"ק :

בעה"ח הקטן שמעון סופר בהגאון מוה' חיים ז"ל אב"ד דק"ק קראקא והגליל יע"א.

תם כמת הרב הגאון המנוח צדיק תמים לא הניח כמותו זקן זיושב
ישיבה הרביץ תורה ונטע ארזים מוה' משה שיק ז"ל אב"ד ק
חוסט במדינת אונגארן יע"א :

לפני חקת בל"ג מאת הרב מוה' חיים ברייש נ"י את הספר בד הקמח עם הגהות
מהרב

הסכמות

מהרב המחבר כנ"ל כשיזכהו השי"ת להולילו לאור ע"י הדפוס ולראי' חתמתי
חוסט יוס ג' דסליחות תרל"ח לפ"ק.

הקי' משה שיק מברעזווא.

הסכמת הרב המאה"ג הצדיק בוצינא קדישא ועמודא דנהון
ועניו מוה' צבי הירש ז"ל אבר"ק ליסקא יע"א :

הנה צא לפני ידי הרב המופלג מוה' חיים ברי"ש נ"י מדוקלא יע"א
במלוא להדפיס ס' הקדוש בד הקמת מרצינו בחיי ז"ל ותיקן הטובות שיש
בדפוסים הראשונים מספרי כ"י אשר ראתה עינו ועוד עשה פירוש במקומות הלריכין ביאור ע"י
גם ידי... כון עמו להיות נטפל לעושי מלוא ואי"ה גם אנכי לקח ספר אחד במה
אשר יוסת עלי וממני יראו וכן יעשו וח"ו שלא להשיג גבולו בשום אופן שבעולם. ה'
המדבר לכבוד התורה ולומדיה -

הקי' צבי הירש בהר"ה ז"ל אבר"ק ליסקא יע"א.

הסכמת הרב הגאון המפורסם צדיק וחסיד נצר מטעי נאמנים מוה'
ברוך צבי ליפשיץ ז"ל אב"ד בכמה קהילות ובסוף ימים או
למושב לו בעיר ברלין בהגאון בעל תפארת ישראל
דאנציג ז"ל .

לכשיגמר ספר בד הקמת ע"י הרב היקר מוהר"ח ברי"ש נ"י ממכנת הדפוס
אני לקח זל"נ עקסעמפלאר אחד ומלוא רבה לתמוך יד השלם
אשר הוא ירא וחרד לדבר ד' ומה גם שלא להשיג גבולו לשלוח בעולה ידיהם
הספר עם הנהגותיו אשר טרה ויגע הרב מוהר"ח נ"י. ברלין אור ליוס ב' לסדר וכל
תתן לי עשר אעשרנו לך תרל"ז לפ"ק.

ברוך צבי הירש ליפשיץ

הסכמת הרב הישיש הגאון הגדול מוה' אליקים געטשאר
יושב בשבת תחכמוני בבוהמ"ד בקי' האמבורג יע"א .

הרב המופלג ויקר רוח מוה' חיים נ"י אשר התגורר פה ורובה להולילו לאור סכמ
אשר חיבר והס ספר בד הקמת עם פירושו והנהגותיו וספר זכרון מגדולי עו
זלה"ה אשרי המסייעו והתומכו להיות לו לעזר לצלע מעשהו וזל"נ גם אני לקח
אחד כפי המחיר אשר יוסת עלי וחלילה לחזור ולהדפיס ספריו בלתי ידיעותו כי
יענש בפלילים פה ק"ק האמבורג יוס ב' ע' ניסן תרל"ז.

אליקים געטשארק שדעזינגער יושב בבוקמ"ד פה

הסכמות

הסכמת הרב המאוה"ג מוה' יוסף יוזאק זאהן בק"ק האמבורג
שהיה אבד"ק עמדין יע"א :

גם אנכי לקח בל"ג ספר אחד כשילא לאור מהרב מו"ה חיים ברייש כ"י עם הגהותיו
ועוד עבור הגגיד מו"ה ל' לעוועמאזען כ"י.

יוסף יוזאק זאהן.

הסכמת הרב המאוה"ג המפורסם לתהילה עומד לנס עמו בעיר
הממלכה וינא המעטירה מוה' זלמן שפיצער נ"י חתן הגאון
בעל חתם סופר ז"ל :

גם אני מן המסייעין לדבר מלוה להיות נמנה עמהם ולקח בל"ג ס' אחד מן כד הקטח
לרצונו בחיי ז"ל ופירושו של המחבר נ"י הנקרא לפחת השמן ולראי' באע"ה וויען
אור ליום ד' ה' מרחשון תרל"ד לפ"ק.

סק' בנימין זרמן שפיצער.

הסכמת הרבנים מופלגים השריטים ארץ פלאניא הרתם ומושבותם
לתורה ולתעודה להורות בני ישראל בעיר מאנישעסטער בארץ
בריטניא .

הנה נדברנו עם הרב המופלג מוה' חיים ברייש כ"י וראינו כי הוא מלא דבר ד' לכן
אמינא חד פסוקא דרחמי יהא רעוה ויהי ד' אלקיו עמו להוליא מחשבתו
לאורה, גם אנחנו נקח ספרו כד הקמת כפי המחיר אשר יושת עליו ולראי' באלו עה"ח
זוסמאן זאב הכהן סו"פ מאנישעסטער

סק' אריהו תאומים

הסכמת הרב הגאון מעוז ומגדל כבוד מוה' חיים סופר נ"י
אבד"ק מונקאטש יע"א .

איךדע לפני הרב היקר מוה' חיים ברייש כ"י אשר עמל שכתו לא יחסר כמקדס והגיה
אותו מכתבי יד ומדעתו לכן שכתו לא יקופח ויזכה לראות פעולתו לפניו
שיגמור הדבר למוצה אשר החל לעשות. ובל"ג כאשר ילא מהדפוס לאור לקח ספר אחד
בטוב לב .

חיים סופר פה"ק מונקאטש.

הסכמות

הסכמת הרב המאוה"ג אשכול הכופר דומה לעופר נודע בשערים מעשיו
מוה' שלמה גאנצפריד דיין ד"ק אונגוואר יע"א :

אי קלע לאחרין הרב המופלג מוה' חיים ברייש ני' וזידו ספר קדוש כד הקמח מאת
רבינו הקדוש רבינו בחיי ז"ל והרב מוה' חיים ני' יגע בו הרבה דרשו חקרו
והגיהו במקומות הרבה וברלונו להעלותו בדפוס עם ההגהות והיה בזה זכות הרבים
לזאת מלוא רבה לסייע אותו לדבר מלוא וגם אנכי בל"ג בשמחה ובטוב לבב אקח
ס' אחד במחיר אשר יושת עליו להביא ברכה לתוך ביתי.

שלמה גאנצפריד

אונגוואר ח' אדר תרל"ט

הסכמת הרב המאוה"ג קנקן חרש מלא ישן מו"ה יהושיע הלוי
בהרב הגאון מוה' אנטשיר ז"ל אבד"ק טיסא פיערעד :

גם אנכי אקח הספר כד הקמח עם הפירוש שפי' כבוד הרב המופלג בתורה ויראה
בן ש"ק ידידי מוה' חיים ני' ומלוא לתמכו ולכבדו ולקרבו. היום יום ס' פורים
תרל"ג פה ק"ק טיסא פיערעד

יהושיע הלוי בסג"ח ממשענגער ז"ל

הסכמת הרב המאוה"ג בוצינא קדישא הצדיק החסיד בש"ק
מוה' יהזקאל שרגא אבד"ק סטראסקאב בהגאון מוהר"ר
חיים האלבערשטאם אבד"ק סאנו ז"ל :

גם אנכי אקח בל"ג בעזה"י ספר א' מכד הקמח שהרב מוה' חיים ברייש מדוקלא
בדעתו להדפיס עם הנהגותיו אשר ממקור מים חיים מולאס לזאת מלוא רבה להיות
בעזרו. דברי הבעה"ח פה סטראסקוב

הק' יהזקאל שרגא האלבערשטאם.

הסכמת הרב הגאון מוה' גאטליב פישער ני' אב"ד דק'
ווייסנבערג יע"א :

הספר כד הקמח התעורר עליו הרב הנוכחי המופלא ומופלג מוה' חיים ברייש ני'
חתנו של הרב הגאון הגדול המפורסם צין גדולי ישראל מוה' מנחם מענדל ני'
ראב"ד דק"ק דוקלא יע"א להדפיסו ולהפילו בישראל ולפרשו במקום שצריך לפירוש ומלוא
רבה להחזיקו ולתומכו. כ"ד המדבר לכבוד התורה ולומדיה פה שטובלווייסנבורג.

הק' גאטליב פישער.

הסכמות

הסכמת הרב הגאון הגדול בישראל נודע שמו הצדיק ועניו מוה' אהרן דוד בהרב מוה' א"א דייטש אבד"ק יארמוט והגליל.

בה ראיתי גליונות אשר הם נוספות הרב המופלג חכם וסופר מוה' חיים ברייש על ספר הקדוש בד הקמח של רבינו בחיי ז"ל והנה באמת המה גודל התועלת גם בליון המאמרים על מקורם גם במקום שקילר מביא הערות נכבדות מגדולי המחברים וגם מה שהמליח משכלו ולכן מלה לתמוך ידי המחבר וכסילא לאור אקח כל"ג ספרו במחיר אשר יושת עליו. הכ"ד בהתגוררי פה פעסט.

ה"ק אהרן דוד בהרב מוה' א"א דייטש אבד"ק יארמוט והגליל יע"ח.

הסכמת כבוד חותני ז"ל הרב המאוה"ג חסיד ועניו תהילתו מי יכול לספר מוה'ר"ר מנחם מענדל ז"ל שהיה אב"ד בכמה קהילות בפולין ולבסוף ימים אוה למושב לו בארץ הקרושה ומנוחתו בעיר צפת תוב"ב:

היות שחתני ידי הרב החכם המופלג ירא ושלם בן של קדושים מוה' חיים ברייש נ"י חיבר פי' על הספר בד הקמח לרבינו בחיי ז"ל אשר חתני הרב נ"י חסד זרועו וגילה מסתרו כי כתת רגליו למרחוק למען השיג כ"י להגות מחוכו וגם הוסיף מדליה שושנים ופרחים יתענג הקורא בו ויכלו עי"ז להנות מאור רבינו בחיי ז"ל לכן חבקש מאת אחי"י לעמוד על ימינו לתומכו ולסעדו שיוכל להוליא לאור מעשהו וגם לכל יבא זר בגבולו ולא ידפיסו עם פירושו או אף עם הנהותיו לבד. דברי המדבר לכבוד התורה ולומדיה להפיץ החיבור על פני תבל.

ה"ק מנחם מענדל אבד"ק דובעצק יק"ק בארשטישאב

חותם פה פעסט הנני הולך לקבוע דירתי באה"ק צפת תוב"ב.

הסכמת הרב הגאון הגדול מוה' ישר אר יצחה אהרן אבד"ק גרויסוורדיין יע"א:

הנני נותן עדותי על מעשי הרב המופלג מוה' חיים ברייש מדוקלא יותר מחלי שנה מתגורר פה וראינו דרכיו בדרכי השם המה טובים ונאותים יגע והגה להביא לדפוס ספרי ראשונים ולהסיר מהם קמטונים וללקוט שושנים למען ירוץ הקורא מבלי מכשולים ומלה רבה להחזיקו להביא נחת רוח ללדיקים שיהיו ספריהם העומדים ברום מזוקקים ומיושרים ברכת השם תבא עליהם ממרום והנני גוזר לכל יבא אחר ללקט ממנו עמרים לכל לשוץ להדפיס מדברים האלה הישרים לא הארוכים ולא הקצרים כי כבר בתורה דברים כאלה נאמרים והנזכרים קרנם בכבוד יריס. פה וזארדיין.

ה"ק ישראל יצחק אהרן לאנדעסבערג.

הסכמות

הסכמת הרב המאוה"ג חריף ובקי זקן וישיש מוה' יואל אונגאר
ני' אבד"ק פאקש יע"א :

הספר כד הקמח גרפס זה כמה אכן רבו בו עשותים והתרבו בו מכשולים והרב
המופלג מ' חיים ברייש ני' מדוקלא רולה להביאו לבית הדפוס ולנקותו מכל
סוג וטעות וגם יען הספר מלא ממאמרי חז"ל משוּבָן באבני נזר ממדרשים אבל המחבר
העלים מקומם והרבה יגיעות יגע הרב הגו' לחפש אחרי המטמונים והערה מקורם
וגם בהרבה מקומות פי' הרב במקום הלריך ביחור לכן מלוא גדולה לסייעו לדבר מלוא
הלזו שיבלע את אשר החל ולהאכילו פרי מעלליו וזכות בעל המחבר הקדוש זל"ל יעמוד
לו ולכל המסייעים אותו והן תוי פה ק"ק פאקש.

יואל אונגאר מרעכניץ חוס"ק והגליל.

הסכמת הרב המאוה"ג נודע בשערים מעשיו מוה' פסח ני' אב"ד
דק' פאראטא יע"א :

כד הקמח לא כלתה להיות לתפארת במחנה ישראל כי מי לא יכניע לבבו ביראת
הכבוד מפני המחבר רבינו בחיי ז"ל ולפחת השמן מעשה אלבעות הרב
מוה' חיים ברייש ני' לא יחסר למלא חן בעיני המשכילים בעם פלגי מי באר היוולדים
מרחובות הנשר שלום וברכה לכל ישראל אכי"ר. כ"ד הצעה"ח יום שנכפל בו כ"ט וארא
ביראת"ך פאלאטא יע"א.

הק' פסח זינגר.

הסכמת הרב המאוה"ג יושב בישיבת ביהמ"ד בעיר פעסט מוה'
זאב וואלף זוסמאן ני' :

גם אנכי הלעיר בישראל שמחתי שמחה רבה בראותי כי ילא לאור תעלומות והנני
אומר לפעלא טבא ישר כחוחילו להביא מחשבתו לידי גמר טוב כי רבים המשתוקקים
לשאוב מי החכמה והיראה מכד הקמח אכן רבו הטעויות והנה הרב מו"ה חיים ברייש
ני' מדוקלא ברב כוחו ועמלתו ניקה הס' מכל טעות ושיבוש ועשה מטעמים להם כאשר
יאהבו אנשי המדע והיראה לכן מלוא גדולה לסייעו להרב מוהר"ח ני' שיוכל להוליח
הדבר לפועל.

דברי הק' זאב וואלף זוסמאן היושב על משמר ביהמ"ד פה פעסט.

התימות

- חתימת הרב המאוה"ג מוה' שמחה בונם סופר נ"י אב"ד דק' פ"ב .
 הרב המאוה"ג מוה' שרגא פייש פישמאן בק' הנ"ל .
 הרב המאוה"ג מוה' אברהם ליטש הלוי רוזענבוים בק' הנ"ל
 אחיו הרב המאוה"ג מוה' משה ליב ליטש סג"ר .
 הרב המאוה"ג מוה' אהרן יוסף שמואל הלוי אב"ד דק'
 טרענטישין נ"י .
 הרב המאוה"ג מו"ה אברהם יחזקאל רייך אבד"ק באנאוויטיץ .
 הרב המאוה"ג מו"ה מרדכי ווייס נ"י אבד"ק ביסטריץ .
 הרב המאוה"ג מו"ה לעמיל וואלנער אבד"ק שאמבאקרעט .
 הרב המאוה"ג מו"ה יוסף ווייסע אבד"ק ניישטאטל .
 הרב המאוה"ג מו"ה דוד דייטש רב דק' יאלא .
 הרב המאוה"ג מו"ה קאפל רייך נ"י אבד"ק ווערבאף .
 הרב המאוה"ג מוהר"ר אהרן שמואל בהגאון מוהרי"א
 אבד"ק סערדיהעל .
 הרב המאוה"ג מו"ה אורי מילער ז"ל בעהמ"ח ספר
 בן אורי אבד"ק ברעזאווא .
 הרב המאוה"ג מו"ה משה הירש פוקס בהרב מוהרו"פ
 אבד"ק סעראדא .
 הרב המאוה"ג מו"ה שמעון פריעדמאן נ"י אבד"ק גאלאנטהא .
 הרב המאוה"ג הישיש מו"ה עזרא צורף ראבד"ק סערדיהעל .
 הרב המאוה"ג מו"ה משה הערצפעלד נ"י .
 יושב בביתו של מו"ה משה פרייא נ"י בק' ס"ה .
 הרב המאוה"ג מו"ה משה הירש שטערן אבד"ק העלישטאבע
 הרב המאוה"ג מו"ה אלי' זילברבערג אבד"ק גינז .
 הרב המאוה"ג מו"ה מרדכי ארנשטיין אבד"ק שטיינאמאנגער .
 הרב המאוה"ג מו"ה יהושיע מויבער אבד"ק טעטינג .
 הרב המאוה"ג מוה' פייבל פלויט נ"י אבד"ק שוראן .
 הרב המאוה"ג מו"ה שמעון סורדין אבד"ק טורנוי .
 הרב הגאון החסיד בוצינא קדישא מוה' יקתיאל זלמן טייטלבוים
 נ"י בעל המחבר ספר ייטיב לב אבד"ק סיגעט יע"א .

התימות

חתימת הרב המאוה"ג מוה' אברהם יהודא הכהן שווארץ
אבד"ק בערגסאם

הרב המאוה"ג מוה' יעקב צבי אבד"ק בורשא.

הרב מוה' נפתלי שווארץ באויבר ווישויע בהרב מכערגסאם.

הרב המאוה"ג החסיד מוה' נתן בהרב ז"ל

אב"ד דק"ק קרעטשנוב.

הרב המאוה"ג מוה' אהרן גרינבערג אבד"ק מיהאליוויץ.

הרב המאוה"ג מוה' חיים ליב כהנא דיין בק' סיגעט.

הרב המאוה"ג מוה' שמעון הלוי איש הורוויץ אבד"ק לייפציג

הרב המאוה"ג מוה' ישכר בעריש בערענשטיין

אבד"ק הא"ג בהולאנד.

הרב המאוה"ג מוה' אליעזר שאול בר אמסגאט בענגלאנד יושב

בשבת תחכמוני בבהמ"ד של השר מוה' משה מאנטיפיארא.

הרב המאוה"ג מוה' מנחם בר"א נ"כ זניהמ"ד פס.

הרב המאוה"ג מוה' אברהם בער קוידערס נ"כ פס.

הרב המאוה"ג מוה' יהודא בנימין נעקערשאלמער

כעת בק' פירדא.

הרב המאוה"ג מוה' משה יונה הנקרא ד"ר קעניגסהעפפער

רב דחברה ש"ס וחברה מגדלי יתומים בק' פירדא.

הרבני המושלג ירא ושלם חסיד ועניו טוב ומטיב מוה' אליעזר

ליפמאן מאסינבאכער נ"י בק' פירדא.

הרב החכם מוה' יוסף יצחק קאבאק הרב דק' באמבערג.

הרב החכם מוה' ליב וואנעפריער דורש בק' האג במדינת

הולאנד

הרב המאוה"ג מוה' יוסף צבי ווייס אבד"ק ערלוי

הרב מוה' יעקב דיכטנשטיין אבד"ק טיסאבורא.

הרב מוה' אליעזר מידער נ"י רב בוידען על פני עיר וויען.

הרב מוה' יוסף הירשפעלד רב בק' בעעקעש משאבע.

הרב דק' ביטשקע ה' יונג דיין.

הרב מוה' יוסף גרינבוים אבד"ק זיליין.

הרב מוה' יהודא ליב ווייס שטערן אבד"ק עגרסעג.

התימות

- חמימת הרב מוה' מנחם דייטש אבד"ק פאלאנקא .
- הרב מוה' משה צבי שווארץ אבד"ק איקא .
- הרב מוה' מענדיל קירץ רב דק' מיקאלאש .
- הרב מוה' משה נייאבויער הרב דק' קאטישאף .
- הרב מוה' ליב לעפלער הרב ד"ק סעמניטיץ .
- הרב מוה' חיים לייב רייך הרב דק' נאדאש .
- הרב המאוה"ג אברהם ליפפא ז"ל אבד"ק שאכטיץ .
- הרב מוה' שמעיה דרעקסלער רב דק' פעטצעל .
- הרב דק' ווערשוואר נ"י .
- הרב מוה' משולם רובינשטיין רב בקיש קערעש .
- הרב מוה' שלמה וואלף קרויס מעיר פאפא .
- הרב מוה' אליהו לאנדסבערג אבד"ק לאסלא
במדינת שלעזיען .
- הרב המאוה"ג מוה' יוסף נויבל אב"ד דק' טאמיס .
- הרב המאוה"ג מוה' מרדכי בעל המחבר ספר
ברוך מרדכי אב"ד דק' אסינפא .
- הרב המאוה"ג מוה' פנחס ביכלור אב"ד דק' מאאר .
- הרב המאוה"ג מוה' יעקב חיים פליישמאן אבד"ק זאמבעק .
- הרב המאוה"ג מוה' אהרן ליב מייא אבד"ק סיראק .
- הרב המאוה"ג מוה' משה דיאמאנד אבד"ק לאשאניץ .
- הרב המאוה"ג מוה' נתן מילער נ"י אבד"ק סעטשין .
- הרב המאוה"ג שלמה קליין אבד"ק סענטא .
- הרב המאוה"ג מוה' אלכסנדר אדלער אבד"ק יאנקאוויטיץ .
- הרב המאוה"ג מוה' משה הלוי פאלאק אבד"ק באניהאר .
- הרב המאוה"ג מוה' אברהם הלוי ממיקאלאש אבד"ק סאלאק .
- הרב המאוה"ג מו' משה יעקב סניידערס אבד"ק ראאב-סיגעט .
- הרב המאוה"ג מוה' יעקב טענענבוים אבד"ק פוטנאק .
- הרב המאוה"ג מוה' יצחק איציק גליק אבד"ק ספ"ט .
- הרב המאוה"ג מוה' משה סופר נ"י כעת אבד"ק סענדרא .
- הרב המאוה"ג מוה' יהושיע בהרב מוהרנ"פ אבד"ק טשעשאוויטיץ .
- הרב המאוה"ג מוה' חיים יעקב אבד"ק קאפאש .
- הרב המאוה"ג מוה' גרשון בהרב מוה' משה ליב ליטש
אבד"ק טאליא .

התימות

- חסימת הרב המאוה"ג הישיש מוה' יצחק נתן ז"ל ליפשיץ
אבד"ק סאנזוב.
- הרב המאוה"ג מוה' דוב בעריל ראשינסקי אבד"ק נאמינסטא
הרב המאוה"ג הישיש המנוח מוה' שמחה רעפיש ז"ל
אב"דק קעמפנע .
- הרב המאוה"ג מו"ה דוד אבד"ק גאלאב דאבוניסקי.
הרב המאוה"ג מוה' אליהו יעקב אבד"ק זיין
הרב המאוה"ג הגביר מוה' יעקב יצחק יוטעס מלכוב
בעל המחבר ס' מקראי קודש.
- הרב המאוה"ג החסיד מוה' שמואל צבי ווייס ז"ל ראש בר"ק
מונקאטש .
- בנו הרב המאוה"ג החסיד מוה' יוסף מאיר ווייס בק' סאפינקע.
הרב המאוה"ג מוה' פנחס חיים קליין בהגאון מוהר"ש אבד"ק
סעליש .
- הרב המאוה"ג מוה' משה אהרן באך ז"ל אבד"ק שילדבערג
הרב המאוה"ג מוה' נפתלי סופר אבד"ק פ"ח .
- הרב המאוה"ג מוה' דוד בהרב מוה' פלק אבד"ק פאסטא .
הרב המאוה"ג מוה' שמואל אבד"ק סיקס
בעה"מ ספר חתן סופר .
- הרב המאוה"ג מו"ה דוב בער שנעקענדארף אבד"ק מיקאלאש.
הרב המאוה"ג מו"ה ברוך רוזענפעלד ז"ל אבד"ק גאלאב.
הרב החכם המאוה"ג מוה' דוד וויאוואנטי ז"ל הרב דק'
אנקונא.
- הרב החכם מוה' שלום פינצי רב בעיר גינובה.
הרב החכם מוה' דוד יעקב מארוני רב בעיר פירינצי.
הרב החכם מו"ה אליעזר במו"ה יהושיע ישראל איטולינגי
רב בעיר אקווי .
- הרב החכם מוה' יוסף רפאל רב דק' וירצילי.
הרב החכם מוה' דוד במו"ה בנימין רב בעיר אסטי.
הרב החכם מוה' שבתאי רפאל מילי רב בעיר טריאסטי.
הרב החכם מוה' מהללאל חיים הכהן בעיר רומא.
הרב החכם הרופא מוה' שמואל טוסקאנו בעיר רומא.
הרב החכם מוה' מאיר נתן בא"ם רב בעיר סאליצו.
הרבני הירא הנגיד מוה' יחזקאל קארפי בעיר טשענטי.
הרבני הירא הנגיד מוה' סועל די ראסי בעיר אנקונא.
החכם מוה' יעקב יוסף מקאפיאה בעיר רומא.

הקדמת רבינו בחיי ז"ל

זה ספר דור דורשיו יגיעי כח, יעפי הגלות והצרות ימצאו בו מנוח, כי על אודות
התלאות יתבלבלו הרעיונים, ויסתממו הלבבות ויתמעטו המבינים, בהיותם
במוקשים לצוד את רגלם יכבד עליהם עולם, כי יעמדו במצר לבם יצר ויקצר שכלם
להתכונן ולעלות בסולם, מגבוה יראו מעלות על הרי התלמוד החמוד מזהב ורב
פנינים, אשר יסודי הדת עליו נשענים, בביאור המצות והתר ודינים, ובארץ נחלי
דרשות והגדות ימצאו נחל עיונים ומנוחות שאננים, מה נעמו להם המדרשים, אף
כי ליחידים יראו להם בקצתם שרשים, ישאו ענף יעשו פירות ישנים גם חדשים,
כי הם קדש קדשים, מימיהם מים שאין להם סוף, נפש הכר אריהם חכמה, על כן
רציתי לחבר החבור הזה להצמיח במטה הדרשות צמת, והעליתי שם זה הספר
כד הקמה, משם יזונן כל רעבים לשמוע את דבר האל משם יעלו ינשו אל
המזבח אל ההיכל העומד לפני ולפנים מזון לכולא ביה בעשרים ושנים טורים
חרוזים, בקצת מצות התורה מסתבכים ונענפי מדות נאחזים, והטורים מלאים אבני
חפץ למבקשיהם דרושים, כי הם במספר ששים, ששים המה הדברים הצריכים לאדם
להנהגתו, דברים מספרים כבוד אל וקדושתו, שם אזכיר אמונת האדם וענין עבודתו,
ויתר מדותיו שם אבאר מועדי ה' וקצת מצותיו, והתלמידים והחברים אשר קרבת
אלהים יחפצון שם יבינו וישכילו ולא יכשלו כי ירוצון, שם יראו מעונה אלהי
קדם אל מעגלותיה ירכצון, שם יראו את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון,
ויען יהיה על דרך סלולה, ימהר המעיין למצוא חפצו על נקלה, רציתי להיות מלאכת
חבורי זה באלפ"א בי"תא מצומדת, ימצא כל מצוה וכל מדה באות מיוחדת, וכאשר
יתעורר האדם וירם ראש, וירצה לדרוש, יסתכל בחרוזים האלה אשר הם כתוב
בסוף הספר והם ידריכוהו לעלות במסלה העליונה היא הנמצאת לכל מבקשיה
הנדרשת לכך שואל, היא העולה בית אל :

אמר המביא לבה"ד יען ראיתי בכ"י אוקספארד הקדמת רבינו
המחבר עם שינויים רבים, לכן חובה היא עלי לתתה לפני
הקורא, וזה תוארה :

(כ"י לו"פ בתחלתו) אתחיל לכתוב כד הקמת בעזרת המביא את עבדו צמת
אקרא לכל צמא ישתה מי באר ירוה ולא יצמא ויעל צמת
קרבן שפתי אקרא אלי יוצרי מים חיים אסך בכד הקמת
אם לראות סר [בי] כל יצר נוצר עד לא תחסר כד הקמת
לפני קציר יעש בציר מבין חציר יעל צמת
חיש ינחהו אל נוהו צור ויראהו את עבדו צמת

*

*

*

הקדמה

פתיחת כר הקמת לרב בחיי הדיין ז"ל.

זה ספר דור דורשיו דור יגיעי כח, דור יעפי הגלות והצרות ימצאו בו מנוח, כי על אודות התלאות יתבלבלו הרעיונים, בהיות במוקשים לכודה רגלם, ונס צילם ויקצר שכלם ממצוא סולם, לעלות בו על הררי התלמוד החמוד מזהב ורב פנינים, אשר יסודי הדת עריו נשענים, ובאם ישאלו במשפט הצדק לא ידעו להשיב על לאו לאו ועל הן הן, לכן מלאני לבי להצמיח להם בצמח הדרשות צמח, וקראתי שם ספר זה כד הקמה, משם יזונו כל רעבים לשמוע [דבר] ד' משם יעלו ויגשו אל המזבח אשר לפני ולפני מזון לכורא ביה בארבע (?) טורי חרוזים טראים אבני חפץ למבקשיהם דרושים, ורמוזים בהם דרשות במספרם ששים, ששים המה הדברים הצריכים לאדם בהנהגתו, דברים מספרים כבוד אל וקדושתו, שם אבאר תורת האדם וסדר עבודתו, והנהגתו בעמדו בבית תפלתו, ובקראו קריאת שמע סמוך למישתו, וסדר ברכתו בשבתו על סעודתו, ושאר הנהגת האדם בהיות אימת האל על פניו ויראתו, שם אבאר מועדי ד' וקצת מצותיו. והחבירים והתלמידים אשר קרבת אלהים יחפצון, בו לא יכשלוך כי ירוצון, והרוצה לקרות בו יעיין בסדר החרוזים הכתובים באחרונה, ידריכוהו לעלות במסילה העליונה, היא הנדרשת לכר שואל, היא העולה בית אל, וצור מבטן גוחי, אשר בו אשים מבטחי, יצילני משגיאות ויראני נפלאות, וישם חלקנו עם המתעדנים בגן עדן בנהרי נחלי עדניו ונחיה בהם לחיי עולם, עם כל ישראל חבירים כולם, כדכתיב ד' עליהם יחיו.

הקדמת המפרש

בהיות העיר ה' רוחי לתת לי חזון לשמוע בלימודים ולשים עין בקורת על ספרי קודש מחמדי קדמונינו כ"ע אללו רוח מבינתם כתבו לנו רובי תורה, אלה צדיני' ואלה במוסרה והנהגוניה למען נדע הישר דרכנו עלי חלד ולא נגשש באפילה לדעת המסילה העולה בית אל, ורצ טוב עשו בתוך ישראל כי לולא הם כבר אבדנו כולנו אבדנו מרצ עמל ותלחה מלאתנו כי נרדפנו על לוארנו ולא נתנו השב רוח להגות בה, אכן כגור: עמינו גורל התורה כי רבים מחבוריהם נאבדו מתוך קהלת יעקב לדאבון נפשינו ועמו על מוקדי אש יחד עם גויות הוגיהם, והגשארים הובאו בית מסגר וצבתי כלאים החבאון, כי חיות השדה בקעו באו בה חטפו וצזו קטפו עולליה והיה אס זרע ישראל ועלה מדין ועמלק בני קדם וישחיתו את יבולם וידל ישראל מאוד, וגם אלו שנשארנו לנו כמעיינות סתומים הם כי לא נתנס הזמן לנקות ולהבר את ספריהם מחרולי הטעויות, ולעדור אותם לבלתי יעלה חוח ינוח בכרמיהם, ולא בעללות ידיים עלו הקמטונים רק מרוצ התלאות מינים ממינים שונים וממכות רעים ונאמנים:

עוד זאת שנית כי קדמונינו ז"ל סמכו על המעיין אשר גם הוא ידע רמזי מליהם מולאס ומבואס שמעו חכמים ויספו לקח, כמו שידוע שקדמונינו נוחי נפש גובה ארזים גבהם ורוח מבינתם תענה, אכן עתה מפני קולר המשיג ומתגבורת תלות הזמן המה היו נסיבה לנתקנו הלחה מעיר החכמה, להעלות החכמה והתושיה על מוקדי מחמדי תבל הנשיה, לכן תפוג תורה ולא ידעו קרוא ספר כי חמוס הוא. והנה גם אנכי לא נקיתי גם אני הלכתי לקראת נחשי העתים, וילדי הזמן שחקו צי שמוני מטרה לחנס הכוני פלעוני הלוך וסקול ועפרו בעפר.

הקדמת המפרש

אמנם אין בעולם רע מוחלט כאשר יאמר הרב מהר"ם די לוזאני בספרו המעריך
שנלמחה לו טובה מגלותו שלמד עי"ז לשונות שונות, ויחכם בידיעות רבות,
אף חכמתו עמדה לו לעשות חצורו הנז'. כן חכמי בני ימינו דרך מדינת אשכנז במקומות
רבות ראיתי שמתאספין ציוס השבת אחר התפלה לשמוע בלמודים מהמורה אשר יקרא
לפניהם מאיזה ספר ומפיו יקרא דברי אגדה ומוסר, אמנם ילא שכרם בהפסדם כי
הספרים המלויים ציניהם המה מהפוחזים שרלו בארץ אשר רק לשונם עמדם ומאומה
אין בידם, לא תורה, ולא חכמה, ויראת שדי יעזובו, וכמתלהלה יורה חליו ויאמר אך
משחק אני, כי רק צכים עינו, ואיך דברים היולאים רק מהשפה ולחן יעשה רושם
בלבות השומעים, כי כן אורחות המלפלים והמהגים דורשים הדורשים תלמידיו של
בלעם שאין כחם אלא צפה, חלק משמן חיכס ומרמה וכחש בחיקס, המה אכלו ישראל
בכל פה דובר נבלה, נבל הוא ונבלה עמו, הרבה רעות עשו יותר ממה שעשו לנו
האומות הקדמונים הערילים וכומריהם, כמאמרם ז"ל (בספרי סדר תלף) גדול המהעיה
את חצירו יותר מההורגו, את עמודי הדת יהרוסו, וכל מעייני תושיה יסתומו וכל
חלקה טובה הכאיבו, ובלאותו זמן הייתי בקי ווירלבורג ואמר לי הגאון מוה' ילחק דוב זעליגמאן
באמצערגר ז"ל האב"ד דשם אס יש נפשך להדפיס איזה חבור אזי איענך להדפיס איזה ספר
מהקדמונים ז"ל אשר במוסרים יתום, ולא ילערכו עוד המורים להשתמש בספרים
מקרוצ בלו. ולקחתי את הספר הזה וכאשר באתי חדריו וראיתי מכמניו נבלתי
והשתוממתי עלי יפיו וטובו, פתחתי עיני חמותי ראיתי אור, התבוננתי בכל מקום
ענינים נכבדים ונשאים העומדים ברומו של עולם, וברובם שורשם פתוח. אל מדרשי
חכמים או המחברים הגדולים נוחי נפש, ואני בעיני לא מחכמה כי נבונותי ערב לבי
לגשת למלאכה רבה הזאת, הן אני מכיר ערכי המק, וכי בר בי רב דחד יומא יודע
יותר ממני אכל כבר אמרו חז"ל (סנהדרין ל"ח:) שהקב"ה הראה למשה כל מה שתלמיד
ותיק עתיד לחדש, והנה ראיתי כי רזא דנח גלי לי, וגם ממרומים זכו לי כי הגיעו לידי
איזה ספרים שרצינו המחבר שאב מהם, ולא נגה עליהם אור הדפוס זמן כביר רק
בזמנינו עתה, כמו שאברר להקורא בפנים הספר אי"ה, גם חלקי אשר חנני ה' בצקורת
ודרישת ספרים גם הוא היה לי לעזר לא מעט במלאכתי זאת — והנה פירושי והגהותי
אלה מונחים אתי כמה שנים ולא היה לאל ידי להוליאם לאורה, יען כמשא כבד נעל
עלי עול פרנסתי ולחם חוקי לפי הטף, וענין כזה לריך שקידה רבה ולב שקט ובעוה
כידוע לכל מבין, אמנם כן בכל עת שעיפי השיבוני וכליותי יסרוני מה לך נרדם האם
לא נודע לך כי רוב שנותיך עפו ואינם ומתי תחוש לעלמך ומה תעשה ליום פקודה
כי יפקוד עליך גם עון זה, גם לצבי עלי דוי שלא יטבעו מעשי ידי צים הגסיה לכן
אמרתי יעבור עלי מה, וקיימתי בעלמי מאמרם ז"ל (עירובין כב.) בני אתה מולא
ד"ת בני שמשחיר פניו וכו' בני שמשים עלמו אכזרי על בניו וכו' כי מי יכול לכתוב
את כל התלחה אשר מלאתני ובפרט בדור הזה אשר אלהי תורה מועטים, ומתי מספר
האלה גם המה לא יתנו חמון למחברי ספרים מפני הרמאים שנושאין תכריך כתבים
כו"צים ואומר חובר חברים חכמי, גם ישנם רבים מעמי הארץ אשר יחשבו עלמם
לחכמים ככלכל ודרדע אף אס צין ימין ושמאל כל ידע, באמרם שהחכם מכל אדם
במחברי ספרים יקוץ, באמרו עשות ספרים הרבה אין קץ, וטח עיניהם מראות פירש"י
שכתב "אס בלנו לכתוב לא הספקנו".

אכן זאת נחמתי כי חכמי וגדולי הזמן המה ראו פעלי ויהללוהו, הכירו מעבדי וישבחוהו
והמה נפחו בקרבי רוח, ואזרוני חיל ועוז כל תרפנה ידי ממלאכתי, ולא אשוב
אחור מפני זנבות האודים האומרים לכל דבר נואש, והתחלתי להדפיס מעט מעט, כי
כבד ממני עשוהו צפעם אחת, וכלל הכסף לא אלתלוק, ומאחינו הישרים והחרידים אבקשה
לבוה בעזרת ה' בגבורים, למען לא תפוג תורה, ויקיימו צי מאמרם ז"ל (צ"ק לב.)
חמרה למריה וטיבותא לשקיה, כי הרבה יגעתי וטרחתי. אודות הספר הזה אשר חכמי
נותן היום לפניכם, וכתתי רגלי לבתי אולר הספרים, וישבתי צעיר בארמא במדינת
איעא"ליא צ' וחלי חודש להעתיק לי מהכת"י הנמלא שמה הגהות ותקונים, אכל צב"י
ההוא חסר שער הראשון הוא שער אמונה, ונסעתי משם למדינת אנגלי"טירא והייתי
ימים

הקדמת המפרש

ימים מספר בעיר אוקספארט ושמה ישנם שני כת"י ומלאתי גם חסרון הנז' בלרוף ענינים שונים אשר תקנתים עי"ז, עד שאוכל לומר באמת שפנים חדשות באו לכאן, מהנוסחאות הישנות וקדומות של הכ"י הנזכרים, מלבד מה שעמלתי ללמוד ולהגות בחיבורו של רבינו המחבר בפירושו הקדוש על התורה, והרבה פעמים תקנתי והגהתי גם משם כי נמלאים בתוכו ענינים רבים שהם כתובים בחבור הנוכחי והמה לאחדים בפירושו כמעט בסיגנון ולשון, ונוכל לומר שיש להשתמש בזה החבור כמו עם ילקוט, כי כלולים בו מדרשות ואגדות אין מספר, חוץ ממה שהביא דרושים ופשטים מקדמוני רבותינו כ"ע, והנה קראתי לבאורי והגהותי בשם צפחת השמן ע"ש הכתוב (מ"א י"ג) כי כה אמר ד' גו' כד הקמח לא תכלה ולפחת השמן לא תחסר.

ואחרי הודאתי לאל עליון אשר הביאני עד הלום וזכני להוליא את באורי זה לאור עולם, אברכה את כל ידי ומכובדי שהיו בעזרי וסעדי, ויבנו ימיהם בטוב ובנעימים ושובע שמחות ממעון הברכות — ואני תפלה לנורא עלילה יחנני ויברכני להגדיל תורה ולהפיק תושיה בקרב אחב"י, ויזכני להוליא לאור עולם גם הספר שדחן של ארבע מרבינו המחבר, שהגהתי ופירשתי בעזר לורי ומשגבי, (ולא הדפסתי כעת ציחד כדפוסים החדשים, יען באמת הוא ספר בפ"ע ואין לו חבור עם הס' כד הקמח שכן גם שראיתי הס' כד הקמח בדפוס ראשונה בעיר נאפולי ג"כ לא נדפסו יחד), וכן ספרי החדש, תולדות מגדולי עולם וחבוריהם" שחברתי בעזה"י הערוך בכל ושמור למועד לאתו.

דברי הגאנח מפנעי הזמן חיים בריי"ש צמוה' דוד ז"ל נלר מטעי הרב
צ"ח והגאון בקוראי שמו הויכר רבי ר' ליב מקראקא.

כד הקמה

אות א'

אמונה (יסעיה כו, ב) פתחו שערים ויבא נוי צדיק שומר אמונים. עיקר התורה והמצוה היא האמונה כי מי שאין לו אמונה נוח לו שלא נברא. והיא מצוה תלויה בלב והוא שיאמין אדם שיש לעולם נמצא יחיד והוא משגיח בעולם השפל במין האדם בכלל ובפרט להוציא מרבם של ה' כופרים והפושעים והמורדים בהקב"ה שאומרים שאין ההשגחה שופעת מגלגל הירח ולמטה כדעת ב' איוב בבוא היסורים עריו והוא שאמר לו אליפו (ליוז כב, י"ג) ואמרת מה ידע אל הבעד ערפל ישפוט (סס) עבים סחר לו ולא יראה וחוג שמים יתהלך האורה עולם תשמור אשר דרכו מתי און. ע"כ יזכירו הנביאים תמיד ענין ההשגחה וביארו אותה והוא שביאר ירמיה הנביא ע"ה ג) [ואמר] (ירמיה לב, י"ט) גדול העצה ורב העליליה אשר עיניך פקוחות על כל דרכי בני אדם רחת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו. למדנו ענין ההשגחה במין האדם בכלל ובפרט כדי לקבוע בלב ענין ההשגחה ולעקור שורש אמונת הכופרים. וכן הזכיר דוד המלך עריו השלום ואמר (תהלים קלט, ה) ה' הקרתני ותדע אתה ידעת שבתי וקומי בנת לרעי מרחוק והזכיר עוד (סס לג, י"ג) משמים הביש ה' ראה את כל בני האדם ממכון שבתו השגיח אל כל יושבי הארץ. ד) (וזהו מה שאמרו חכמים ז"ל (לכות פ"ג) הכל צפוי והרשות נתונה) וכאשר אבאר באות הה"א בהשגחה. וכן מצינו אליהוא שהיו כל דבריו חכמה מקובלת מאנשי ה' החכמה והאמונה שבאר ואמר (ליוז לד, כ"ח) כי עיניו על דרכי איש וכל צעדיו יראה (סס) אין חשך ואין צלמות להסתר שם כל פועלי און. ומתוך אמונת ההשגחה יגיע אדם לאמונת הנבואה והתורה שיאמין כי יצא מאת הכורא יתעלה שפע ההשגחה אל האדם עד שיחנבא ותנתן תורה על ידו והתורה הזאת הצלחת נפשו של אדם בה יושע תשועת עולמים בה ילמד ליישר מעשיו ועמה ידע דרכי החיים בכל פרטי פעולותיו בטהרת גופו ומחשבתו וחקון נפשו ומדותיו [כמו שכתוב] (דברים ד', מ"ד) וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל ונצטוינו בה שלא נשכחנה [הוא] שכתוב (סס ד', ט') השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך, ענין הכתוב הזה שלא נשכח אחד מעיקרי התורה והמצוות שנתנו לנו והניד לך שאם נשכח שהוא עון עצום נוגע עד הנפש ולזה הזכיר נפשך ובמה יתרצה זה אל אדוני וימלט מהשכחה ולו) [היא] שזכיר אותם תמיד ונהגה בהם יום ולילה ואז יהיו שמורי' ברב, והוא שהזכיר שלמה ע"ה (משלי ד, כ"ח) אל יליו מעיניך שמרם בתוך לבבך. ביאור הכתוב גם אם יש לך עסקי' וטרדות או יבואו עליך מקרים תכופים זה אחר זה אל יליו מעיניך ז) אותם העסקים

צפחת השמן

ח) כ"י חוק"פ הפושעים הכופרים ודבר זה הוא בספר המורה ח"ג בסופו שההשגחה הוא קוטב התורה ולא כמחשבת ההורסים שהשבו שהשגחתו ית' כלתה אלל גלגל הירח ושארץ ומה שזה נעזב וכו' והוא הפסוק צירמיה (ט' כ"ג) חסד משפט ולדקה בארץ וגו' : ב) הוא ג"כ שם כ"ג משלישי : ג) כ"י : ד) ליתא כ"י : ה) כן כותב רבינו גם להלן באות השגחה שאליהוא בל ממשפחת חברה שהיה שורש האמונה, וכירושלמי פ"ה דסוטה ליתא (ליוז ל"ב ב') אליהוא בן צרכאל הבזוי ממשפחת רס אליהוא זה ילחק ממשפחת רס בן חרס : ואלו) לפי פי' רבינו יהי נושא המאמר היינו העסקים והמקריים חסרים בכתוב ונראה שפירש כן מפני שהיה לו לכתוב

העסקים והמקרים מהיות המצות תמיד לזכרון בין עיניך. ודבר ידוע כי ישראל זרע קדש אף גם זאת בהיותם בגלות בארץ אויביהם ועם היות שהם מפורדים בקצוות החיים בגוים כזורה ח) ברחת ובמזרה לא ישכחו עקרי התורה והמצוה אך שמרו משמרת האמונה ועמדו חזקים באמונת' ובכל דור ודור כל אחד ואחד מן האומות מחגרה בהם להמיר דתם ולהחליף אמונתם ולא אבו שמוע וכמו שדרשו ט) חכמינו ז"ר (סיר ז, א') שובי שובי השולמית שובי שובי ונחזה בך הזכיר הכתוב הזה ד' פעמים שובי שובי כנגד ד' מלכויות שכל מלכות ומלכות אומרת לנו לחזור לאמונתם ויעשו ממנו גזברין ושולטנין, זהו נחזה בך יוד) מלשון (שמות יח, כ"א) ואתה תחזה מכל העם אנשי חיל, וישראל משיבים להם מה תחזו בשולמית מה מעלה ושולטנות אתם

צפחת השמן

ילזו כמו שכתוב טס (ג', כ"א) וכתוב ילזו ורבינו הביא ב' פסוקים חילו בפירושו פ' ואתחנן פסוק ודברת צס ופירשם טס "לא ילזו כפשוטו ופסוק לא ילזו פי' כמו בכאן אל ילזו אותם העסקים וכו' וכן בפ' עקב בתחילתו הביא פסוק הב' ופירשו ג"כ כן וכן כותב הרב רבינו מנחם המאירי בפירושו למשלי ילזו וגו' מבנין הפעיל והוא מענין נטיה וחסר מלת התועים [המטעים] או המליוזים כלומר אל תתן כח למסיתים שיהו מטעים אמרי ותוכחותי מנגד עיניך אבל יהיו תמיד לנגד עיניך והמשל עלי עיני השכל וכו' והנה רבינו פי' הכתוב הזה אף שלא הביאו ההכרח פה לזה כי כן דרך הקדמונים בהביאם חיוז כתוב לפרשו ג"כ כן דרך רבינו פה ובמקומות אחרות כמו בלות גולה הא' כפי מה שהגהתי טס ח) יתכן שכוונת רבינו למה דאיתא בספרא פ' בחקותי על פ' ואתכם אזרה בגוים וגו' זו מידה קשה לישראל שבשעה שבני המדינה גולים כולם למקום אחד הם רואים זה את זה ומתנחמים ואתם חין אתם כן חלל עתיד חני לזרות אתכם לבין האומות כאדם שהוא זורה שעורים במזרה וחין אחת מהם דבקה לחברתה שנאמר (ירמיה ט"ו, ז') ואזרם במזרה בשערי הארץ, ויהא כוונת הספרא שכשרואין זה"ז מתנחמין ומתחזקים היינו גם בעסקי התורה ומלות ואיש לרעהו יאמר חזק ואנחנו אף שנתפזרנו פיזור הגדול הזה בכל זאת מחזיקים לנו כל אחד בפני עצמו בעקרי התורה: ט) המדרש הזה הוא במקומו צסיר רבה וכן הוא בצמדבר רבה פרשה ב', והנה כפי שראיתי באגרת תימן לרבינו המיימוני נראה שהרב המחבר לקח דבריו משם לכן אמרתי להעתיקם מפני ששם הרחיב דברי המדרש בדברים נחומים ונעימים ומתוקים, וכה דבריו ואתם אחינו היו על צריתכם עומדים וצדתכם מחזיקים ועל אמונתכם נוהגים ועומדים ושלמה המלך ע"ה דמה חותנו לאשה יפה בתכלית היופי שאין בה דופי שנא' (סיר ד', ז') כלך יפה רעייתי ומוס חין כך ודמה שאר האמונות והסברות שרואים להמשיכה אליהם ולהחזירה לאמונתם לאנשי הבליעל השטופים בזימה והמפתים הנשים שהם צנות חיל להשיג מהן תאותם המכוערת כך חירע לנו עם חלו שהם משיאים חותנו ומפתים להחזירנו לדתותיהם ואולי נאחו ונסתבך בסבכת פחזותם ובענפי שקריהם ואח"כ חזר בחכמתו בלשון תשובת האומה כאילו היא אומרת לחותם שהם רואים לפתותה ולהרחות להם שסברתה מעולה מסברתם לחיזה דבר מתחזקים בו התוכלו להרחות לי כמו מחולת מחניים כלומר שהאומה תעשון כנגדם ואומרת להם הראינו כמו מעמד הר סיני שהיה בו מחנה אלהים ומחנה ישראל זה לעומת זה אז חשוב לעלתכם וזה המאמר הוא על דרך משל שובי שובי השולמית שובי שובי ונחזה בך מה תחזו בשולמית כמחולת המחניים ופי' שולמית השלימה החסידה מחולת המחניים שמחת מעמד הר סיני שהיה בו מחנה ישראל שנאמר (שמות יט, י"ז) ויולא משה את העם לקרחת האלהים וגו' ומחנה האלהים כמו שנא' (תהלים סח, י"ח) רכב אלהים רבותים אלפי שנאן ד' צס סיני צקודש, ראה חכמת המשל וסודו שהוא החזיר מלת שובי ארבעה פעמים בזה הפסוק להיות לרמוז שאנו נרדפים ד' פעמים ללאת מן הדת בכל אחת מן המלכויות האלה הארבעה שאנו היום באחרונה מהם וכו'. הבאתי כל דבריו להרחות חין רבינו המיימוני שקד גם על מדרשי חז"ל חין להסביר אותם בעוב טעם ודעת: יוד) ואין נחזה חלל שררה. כ"ה במדרש במ"ר טס וצסיר רבה טס אמר ונחזה בך ואתון

אתם יכולין לתת לנו כלום יש בכם כח לתת לנו כאותה מעלה שר הר סיני זהו
 במחולת המחנים כלומר שמא יש באלהיכם לעשות לנו כאותו מחול שהיו בו י"ח)
 שתי מחנות מחנה ישראל שישם רבוא ומחנה מלאכי השרת כענין שכתוב (תהלים
 סח, י"ח) רכב אלהים רבותים אלפי שנאן, ובזכות האמונה הזאת שהם חזקים באמונתם
 עתיד הקב"ה להשרות שכינתו ביניהם ולשוב לירושל"י כבתחלה והבנים שגלו מעל
 שורחן אביהם ישובו לקרמותם ועל זה הזכיר כאן ישעיה הנביא ואמר פתחו שערים
 ויבא גוי צדיק שומר אמונים כי לפי שהזכיר בפסוק שלמעלה חומות ירושל"י והוא
 שאמר (סס) ישועה ישית חומות וחיל על כן סמך לו מיד פתחו שערים כלומר
 שערי ירושלים שהיו עד עתה סגורים ויבאו ישראל שהם גוי צדיק שהמתינו בגלותם
 אמונתו של הקב"ה והנה [היא] בזאת שרואים ישראל אדמתם לנגדם זרים אוכלים
 אותה והמורדים והפושעים משמרים הבלי שוא הם, שובנים בתוכה והם מגורשים
 מבית תענוגיהם משועבדים בין האומות ועומדים באמונתם, ולזה אמר דוד ע"ה
 (תהלים סח, י"ט) עלית למרום שבית שבי לקחת מתנות באדם אף סוררים לשכון
 יה אלהים ואמרו במדרש עלית למרום כשעלה כבודו למרום הגלה את ישראל
 שכל זמן שהיה הכבוד בבהמ"ק לא גלו ישראל לקחת מתנות באדם אותם מתנות
 שנתת להם שישרה כבודך ביניה' לקחת אותה מהם וכאו סוררים ושכנו שם במקום
 יה אלהים. וכדי להודיע שהאמונה עקר התורה בלה לכך מציינו שכל המצות כולן
 בנויות ומיוסדות עליה שכן י"ב) דרשו חכמים ז"ל בא חבקוק והעמידן על אחת
 שנא' (חבקוק ב, ד') וצדיק באמונתו יחיה וכן אמר שלמה ע"ה (משלי כח, כ')
 איש אמונות רב ברכות. ויש י"ג) לך לדעת למה תלו החכמים הענין הזה בחבקוק
 ולא בדוד והיו יכולין לומר בא דוד והעמידן על אחת שנאמר (תהלים קיט, פ"ו) כל
 מצותיך אמונה אבל היה הענין מפני ביאור י"ד) [השכר] שהזכיר חבקוק ואמר יחיה
 ובאר ואמר שכל המצות תלויות באמונה ועם האמונה יזכה האדם לחיי העוה"ב אבל
 דוד לא באר בענין השכר כלום ולכך תלה הענין בחבקוק ולא בדוד. והכונה בלשון
 יחיה הוא חיי העוה"ב שהם החיים הנצחיים האמתיים איננו נאמר על חיי בשרים
 הקצרים כי מפני שהאמונה יסוד המצות כלן על כן הוצרך להזכיר בה לשון יחיה
 כלשון האמור במצות (ויקרא יח, ה) אשר יעשה אותם האדם וחי בהם שעיקר הכונה בו
 חיי העולם הבא וכן תרגם אונקלוס ויחי בהון לחיי עלמא. ומכלל האמונה הוא
 שיאהוב האדם את האמת ושיבחר ושידבר בו והוא שאמר זכריה הנביא (זכריה ח'
 ט"ז) אלה הדברים אשר תעשו דברו אמת איש את רעהו אמת ומשפט שלום
 שפסו בשעריכם, וכן אמר שלמה עריו השלום (משלי יב, י"ט) שפת אמת תכון [לעד
 ועד ארגיעה לשון שקר] יזהיר על הרבור שישתמש בו בכל ענין אמת ושיזהר מן
 השקר כי מי שיש לו שפת אמת והוא נזהר בדברו שיוציאם על קו אמת הרבור
 ההוא יצריח ויכון לעד ויאמינוהו בכל דבריו כי הבריות יחזיקוהו באיש אמת כיון
 שהורג

צפחת השמן

ואתון חיון מחזיתיה דעלמא הס"ד ואתה תחזה וגו' : י"ח) כן כותב רבינו גם להלן בלוח ערבה
 ובלוח רשות הג' וכן בחבורו על התורה פ' יתרו ופ' צמדבר : י"ב) מכות כ"ד ח' :
 י"ג) דבריו חלו המה מדברי הרמב"ן בספר האמונה והצטחון פ' ט"ז, וז"ל ואל תתמה
 במה שאמרו ז"ל שהאמונה כוללת כל תרי"ג מצוות כמ"ס צ"ח חבקוק והעמידן על אחת
 שנא' ולדיק באמונתו יחיה ולא אמרו צ"ח דוד והעמידן על ח' שנא' כל מצותיך אמונה
 כמו שאמר כל המלות [הם] אמונה, כי זה היה לפי שלא באו רבותינו לדבר אלא מלך
 השכר והגמול כמו שאמר יחיה כלומר חיי העולם הבא וכה"ל אשר יעשה אותם האדם
 וחי בהם [ומתרגמין] ויחי בהון לחיי עלמא ודבר זה לא פירשו דוד ע"כ אמרו צ"ח
 חבקוק וכו' לפי שאין האמונה לבדה כוללת כל המלות האחרות אלא שהאמונה כוללת
 אותם כאחד וכל אחד ואחד כוללת את כולן (כוונתו שבאמת בכל מלוא ומלוא תלוין
 כל שאר המלות) אבל הזכירו האמונה שהיא שורש גדול. ע"כ : י"ד) כן הוא בכ"י חו"ס
 ותיבת "הזכר" שהיה בדפוס הקדום הוא טעות וכאשר תראה גם בדברי הרמב"ן
 שהתקתי

שהורגל כל ימיו לדבר אמת אבל מי שיש לו לשון שקר לא יאמינו דבריו אלא עד רגע כי השומעים דבריו יאמינו בהם לשעה ואחרי כן כאשר יבקרו דבריו ויחקרו אותם יכירו כי שקר הם. ובא הכתוב הזה להזהיר את הבריות שיהיו טו) [נזהרים] בדבורם שלא ידברו רק אמת אפילו בספור דברים אע"פ שאין הספור ההוא עיקר ואיננו מעלה ומוריד ואין צ"ל במשאם ומתנם שיש להם לעסוק באמונה ולעמוד בדבורם ושיהיה הן ולאן שלהם אמת, וכמו שדרשו טז) רבותינו ז"ל (ויקרא יט, ל"ו) איפת צדק והין צדק שיהיה הן שלך ולאן שלך צדק ואין צריך לומר אם כפל דבורו בהן הן או לאו [לאו] שני פעמים שהרי זה לשון שבועה הוא, וכן דרשו יז) רבותינו ז"ל לאו לאו תרי זימני שבועה הוי שנאמר (בראשית ט, י"ח) ולא יכרת כר בשר עוד ממי המבור ולא יהיה עוד מבור וכתוב (ישעיה נה, ט') כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי ולא מצינו שבועה בכל פרשת המבור אלא כפל הלאו ומדלאו לאו שבועה הן הן אין יח) צריך לומר, ואמרו ז"ל כי כל מי שאינו עומד בדבורו במקו וממכר ובכל משאו ומתנו שבינו לבין חבירו והוא חוזר בו יש לו לקבל עליו מי שפרע והוא שאמרו יט) מי שפרע מדור המבור ומדור הפלגה יפרע ממי שאינו עומד בדבורו. והענין במי שאינו עומד בדבורו הרי זה מביא את עצמו לדבר כזבים ומרגיל את עצמו בכך, ומי שמרגיל לדבר שקרים סופו להעיד עדות שקר. וכן אמר שלמה ע"ה (משלי ו, י"ט) יפיח כזבים עד שקר והנה הוא מחלל שפתיו שהוא כרי הדבור שנברא באדם לספר תהלות הקב"ה וזהו שכתוב (ויקרא כג, ל"ג) ולא תחללו את שם קדשי ויש בכדל הזה דרך היים לכל השומעים זה ומחבוננים בו שיזהרו בדבורם כי גדול כח האמת וכל המחזיק במד' אמת תפלתו נשמעת. וכן אמר דוד (תהלים קמה, י"ח) קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת, כל המכוין את פעולותיו אל האמת הוא המתקרב אל בוראו ית' שהוא אחד אמת. והקירוב הזה הוא השכר העצום והזכות הנדול הנקרא חיי העולם הבא ואי איפשר לו לאדם שיחקרב אצלו יתברך עד שיתדמה לו וילך בדרכיו שכן נצטוינו (דברים כח, ט') והלכת בדרכיו, ומפורש כ) אמרו ז"ל מהו רחום אף אתה היה רחום מהו חנון אף אתה היה חנון מהו מלביש ערומים אף אתה היה מלביש ערומים מהו מבקר חולים אף אתה היה מבקר חולים מהו מנחם אבלים אף אתה היה מנחם אבלים מהו קובר מתים אף אתה היה קובר מתים. וכן אתה יכול לומר בכל שאר המדות מהו קדוש אף אתה היה קדוש שנאמר (ויקרא יא, מ"ד) והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני. מהו תמים שנאמר (תלים יח, ל"ג) האל תמים דרכו אף אתה היה תמים שנאמר (דברים יח, י"ג) תמים תהיה עם ה' אלהיך וכתוב (בראשית יז, ח') התהלך לפני והיה תמים כי מי שהוא תמים והוא שתוכו כברו ידוע שעיקרי האמונה נטועים בלבו חקוקים במחשבתו. והנה מדת התמימות מעלה גדולה באדם ושורש עצום לכל שאר המדות החמודות והיא מדה נזכרת אצל אבות העולם והגביאים והצדיקים והיא מכלל המדות אשר בהם יזכה האדם לגור באהלו של מקום ולשכון בהר קדשו, הוא שאמר דוד עליו השלום (תהלים טו, ח) ה' מי יגור באהלך מי ישכון בהר קדשך הולך חמים ופועל צדק. ואמר עוד

תהלים

צפחת השמן

שהעמקתי : טו) כן הוא ככ"י ותבת טהורים שהי' כתוב עד כה הוא טעות דמוכח : טז) ככ"מ מ"ט ח' : יז) ככ"מ ט"ו ח' : יח) ככ"מ ט"ו ח' אמר סברא הוא מדלאו טבועה הן נמי טבועה : יט) ככ"מ מ"ד ח' : כ) כמיימוני ה' דעות פרק ח' הלכה ואלו כותב והלכת בדרכיו כך למדו בפירוש הלכה זו מה הוא נקרא חנון אף אתה וכו' חבל עדיין לא מלאתי נוסחא זו חבל ענין זה איתא בכמה מקומות בסוטה י"ד ח' איתא (דברים י"ג ה) אחרי ד' אלהיכם תלכו וגו' וכי אפשר לו לאדם לילך אחר הסכינה והלא כבר נאמר כי ד' אס אוכלה הוא הלא להלך אחר מידותיו של הקב"ה מה הוא מלביש ערומים כו' מנחם אבלים כו' קובר מתים כו', וכשבת קל"ג ב' (שמות ט"ו ב') זה חלי ואנוהו הוי דומה לו מה הוא חנון ורחום כו' וכן איתא במכילתא

פיסקא

(תהלים קא. ז) אשכילה בדרך תמים וכן הזכיר שרמה בנו (משלי יט, ט') הולך בתום ירך בשת. וכבר הודיענו דוד עריו השלום בפסיק אחר כי בשבר התמימות יוכה האדם לחיותו קיים נצחי לעולם לפני השם יתברך הוא שאמר (תהלים מא, י"ג) ואני בתומי תמכת בי ותציבני לפניך לעולם. וידוע שאין אומה בעולם ראויה להמשך אחר האמת כמו ישראל לפי שהתורה שהיא תורת אמת לא נתנה אלא לישראל שבן בתוב (סס קמו, י"ט) מגיד דבריו ליעקב הקי ומשפטיו לישראל לא עשה כן לבר גוי. וכן אמרו במדרש כה (בבראשית רבה) (שמות כא, ז') וכי ימכור איש את בתו לאמה לא תצא כצאת העבדים וכי ימכור איש זה הקב"ה שנאמר (סס ט"ו ג') ה' איש מרחמה את בתו לאמה זו התורה שמכרה לישראל כב) [שאין אנו] מוציאין אותה [אלא] חבושה בארון. לא תצא כצאת העבדים הוחרו בה שלא תנהגו בה מנהג בזיון והפקר כשאר אמונת האומות. אם רעה בעיני ארזניה שאין ישראל מקיימין את התורה והפדה כג) האב זה [הקב"ה] שהרי רעם נכרי לא ימשור למכרה לא מסרה הקב"ה לשום אומה ולשון אלא לישראל וישראל בוגדים בה. וידוע כי התורה נקראת אמת שנאמר (משלי כג, כ"ג) אמת קנה ואל תמכר וכתוב (משלי ח, ז') אמת יהגה לבי ותמצא בפסוק כד) [ראשון] של התורה כל ההברות חוץ כה) משרק לבי שאותיותיו שקר ושקר הפך האמת ולכן לא נזכר שם הברת השרק לפי שהתורה אמת ואין לשקר עמידה עם האמת וכן אותיות האלפא ביתא הראש והאמצע והסוף כו) רשומים באותיות אמת. ואם כן יסוד התורה הוא אמת כי האותיות לתורה כמו היסוד לבנין וכן בשמות האבות והאמהות אברהם יצחק

צפתת השמן

סיסקא עזי וזמרת יה, ונתנחומא סוף פ' וישלח איתא (דברים ח' ואלו) אחרי ד' וגו' ללכת בדרכיו וגו' אמרו לו מי יכול ללכת בדרכיו והכתיב (נחום א' ז') בסופה וסערה דרכו וענן חבק רגליו וגו' חלה דרכיו חסד ואמת וג"ח תורה בתחילה ג"ח והמלעיתה וסופה כו', ובירושלמי מס' פירוש פ' ח' זה חלי ואנוהו וגו' וכי אפשר לו לאדם לנות את צורחו חלה חנוה לפניו במלות העשה לפניו לולב נאה שופר נאה לילית נאים תפילין נאים חבל שחול אומר חמה לו מה הוא רחום וחנון חף חתה וכו'. ורבינו אחז לשון המיימוני גם להלן אות אורחים ונחות שבועות במלות עשה : כה) רבינו מביא המדרש הזה גם בפירושו פ' משפטים ולא מלאתיו כב"ר כ"ח בשמות רבה פרשה למד חבל לא בשלימות שמה שהביא רבינו הסיוס חס רעה וכו' עד וישראל בוגדים בה ליתא שם לכן הנחתי תיבת בראשית רבה במסגר ולא הסירותיו כי פן וחולי היה המדרש זה בשלימות כב"ר לפני רבינו (חס כי איננו לפנינו) גם כי אפשר שקרא בשם כ"ר לכל המדרש הזה חס כי נמלא בשמות : כב) כן הגהתי ממדרש שם ונראה פירושה שדימה את התורה לאמה שנשארת תמיד בבית ולא כעבד שעבודתו בחולות וכן התורה אין ישראל מוליכין אותה בשווקים וברחובות בדרך האומות. וכתיבי ידות שראיתי בעיר חו"פ בהחמת חסירים לתיבות "שאין חנו מוליחין אותה חלה חבושה בחרון" ובהשנית חסר מן תבת שמכרה לישראל וכו' עד וישראל בוגדים בה טעה הסופר ודילג מן לישראל ח' עד לישראל הב', ובפירושו הוא ג"כ כמו שהגהתי : כג) איננו מוכן מה זאת הפדיה שיקח הקב"ה התורה מישראל חת מי יורה דעה וכי מלאכי מעלה ועוד הלל כבר אמור (ביחזקאל כ, ל"ג) חס לא ביד חזקה ובזרוע געויה ובחמה שפוכה חמלוק עליכם, ויתכן לפרש ע"פ דברי הרב חיד"ח בספרו שם הגדולים חות תלמוד בבלי שפעמים נתדלדלה התורה בחיזה מקומות הולכת ונתייסדת במקומות אחרות בישראל והוא נפדת מיד אדוני קשים. חכן בפירושו פ' משפטים הביא רבינו יותר באריכות מדרש זה וחמר שם ששציתם חותה מאללי שנה' (תילים ס"ח) עלית למרום שצית שבי חס רעה וגו' וכו' והפדה חלב כלומר תסתלק השכינה מהם וכו' : כד) מכ"י : כה) הוא מה שנקרא חלל האשכנזים מלאפוס והספרדיים קורים שוריק ומה שאשכנזים קורים שוריק שהוא ג' נקודות בחלכסון נקרא חלל הספרדיים שוריק קטן ושני חלה שהם החב והתולדה אינם נמלאים בפסוק הראשון שבתורה : כו) כן הוא כב"ר פ' פ"ח ודברים רבה פרשה ח' מהו חותמו

חותמו

יצחק ויעקב שרה רבקה רחל ולאה חמצא שם כל הנרות הנקוד חוץ מהברת שרפ
 מסני שהם זרע אמת שנא' (ירמיה ב, כ"ח) כולו זרע אמת. כז) ודרשו ז"ל זה
 חותמו של הקב"ה שנאמר (סס יוד, יוד) וה' אלהים אמת ולכך כח) נתחייבנו
 שנשמך פרשת ציצית שמסיימת אני ה' אלהיכם למלת כט) אמת למד) ושנוכיר כן
 בין ביום בין בלילה אמת ויציב שחרית אמת ואמונה ערבית וכל מי שלא הזכיר כן לא
 יצא ידי חובתו. מדת האמונה נמשכת מן האמת שהוא הקב"ה ולפיכך כל מי שיחפוץ
 קרבת אלהים יצטרך שיתנהג במדת האמונה במשאו ובמתנו כענין שנא' (תהלים לז, ג')
 שכן ארץ ורעה אמונה יאמר כשאתה שוכן בארץ ומתחבר עם בני אדם במשא ובמתן
 התחבר עם האמונה ואך תחמוד משלהם כלום. וענין האמונה הזאת הוא ענין מושכל
 כי מדרך השכל יש לו לאדם להתבונן כי ראוי שיספיק לו את שלו ואין לו כלום במה
 שיש לוולתו. וכבר לח) שמענו כי יש ארצות בעולם שאין להם תורה כלל ומדרך
 השכל יש להם אמונה גדולה במשאם ומתנם עם כל אדם ארו באים בסחורתם ומניחים
 אותה במקום אחד והולכים להם למחר באים בערי הסחורה ומוצאין הכסף על סחורתם
 אם ייטב להם ערך הדמים לוקחים הכסף ואם לאו לוקחים סחורתם ומניחין הכסף ורובם
 עושין כן מפני אמונה לא מפני אימת מלכות. והנה הנביאים כולם פה אחד היו מוכיחים
 לישראל במדת האמונה ובפרשה אחת התחיל ירמיה ע"ה בענין הקרבנות והתם במדת
 האמונה לפי שרצה להודיעם כי לא לרצון יהיו להם הקרבנות כיון שהאמונה נעדרת
 מהם. והוא שהתחיל בפרשה ואמר (ירמיה ז, כ"ח) עודותיכם ספו עד זבחיכם
 ואכלו בשר כלומר שיוסיפו הקרבנות ההם על הזבחים שהם רגילים לאכול לעצמם
 ויאכלו בשר הרבה ובאר כי כל הכעס הזה בחסרון האמונה מהם וזהו שהתם הפרשה
 (סס סס כ"ח) אבדה האמונה ונכרתה מפיהם. וכן ישעיה הנביא ע"ה האשים ישראל
 במדת האמונה והוא שאמר (ישעיה נט, ד') אין קורא בצדק ואין נשפט באמונה בטוח
 עד תהו ודבר שוא הרה עמל ודבר און. וכתוב אחריו (סס ה') ביצי צפעוני בקעו וקורי
 עכביש יארונו האוכל מביציהם ימות והזורה תבקע אפעה. תקף שהזכיר הנביא אין נשפט
 באמונה ובאר שהאמונה נעדרת מהם גילה לנו שהם תועים במחשבה ובמעשה והמשיל
 מחשבתם לביצי צפעוני כי כשיתבקע יצא מהם צפעוני ופתן כן מחשבותיהם הלא מהם
 יצא פרי רע ומר. וממשיך מעשיהם לקורי עכביש שאינה אלא מלאכת לב) תהו
 ותכלית המלאכה היא אינה אלא להיות מסך בפני העכביש מפני הזבוב כדי שיאכלנו ויהיה
 גזון בו כן תכלית פעולת הרשעים בעה"ז אינה אלא לאכול ולשתות ולשמוח והיא גם היא
 מלאכת תהו [שאין לו לאדם להתעסק] רק בדברים מוכרחים שלא יהיה האדם זולתם. וכתוב
 (סס ו') שם קוריהם לא יהיו לבגד ולא יתכסו במעשיהם כי כשם שמלאכת העכביש אינה
 באה לבגד ואין לה עמידה וקיום כן מעשה הרשעים לא יבאו לגמר מעשה ולא ימצא בהם
 תועלת כלל ולא יהיה להם קיום והעמדה. וכבר הזכיר ישעיה הנביא ע"ה בעצמו שכך
 התורה בדה מיוסדת על האמונה והוא שאמר (ישעיה כה, ח') ה' אלהי אתה ארוממך
 אודה שמך כי עשית פלא עצות מרחוק אומן. הזכיר עצות מרחוק על התורה
 שהיא נמשכת מן המקור הנעדרם שהוא לג) רחוק מכל רחוק וקרוב מכל קרוב. וביאר
 שהיא מיוסדת על אמונה אומן כי האמונה מכה אומן שהוא האמת. והרבה נסים נעשו
 לישראל

צפחת השמן

חותמו של הקב"ה אמת שבו ג' אותיות ח' ראשון מס אמלעית תיו סופן: כז) כשבת
 כ"ה ח' כח) כן הוא במס' זרכות י"ד ח': כט) כמו שהוא בכתוב: למד) כס"ס
 סס י"ז ח': לח) שמעתי שהוא צאפריקי הפנימית וסס האומות הפרחים וכלל זאת
 איסור גניבה חמור אללס עד כי יספטו משפט מות לעוברים עלי' ואף שאין להם קלין
 שוטר ומושל: לב) גם להלן צאכל ח' הביא רבינו פסוק זה ופירושו: לג) כעין לשון
 זה מביא רבינו גם להלן צאות הסגחה כסס הפייט ולא מלאתים צפיוטים שבינינו אכן
 רחיתי צה"ה שער היחוד פ' יו"ד כי הוא קרוב מכל קרוב מלך פעולותיו ורחוק
 מכל רחוק מלך דמות עלס כבודו והמשלו וכן רחיתי כעין זה ברצה פ'
 ולתחנן פ' צ' הקב"ה קרוב ורחוק כילד וכו' ובמדרש סו"ט מזמור ד' הקב"ה רחוק
 והוא

לישראל שהם מיוסדים על יסוד האמונה שהרי ידידת המן היה מכה לד' אמונה הוא
 שכתוב (סמות טז, ד') הגני ממטיר לכם לחם מן השמים ויצא העם ולקטו דבר יום
 ביומו למען אנסנו הילך בתורתו אם לא. והנסיון הזה לראות היעמדו על יסוד האמונה.
 וכן דוד ע"ה הוא אומר (תהלים עח, י"ח) וינסו אל בלבבם לשאור אוכל נפשם.
 ובאותן שהיו מחוסרי אמונה ולא האמינו הזכיר בהן הכתוב וירם תודעים ויבאש וכן
 מי מרה שהיו לה' מתוקים וחזרו מרים וכל זה נסיון לראות היעמדו על יסוד
 האמונה והוא שכתוב (סמות טו, כ"ה) ושם נסהו. וכן ברפידים בבקשת המים אמר
 להם משה (סס יז, ז') מה תריבון עמדי מה תנסון את ה'. והנה משה שהיה שלם
 במדת האמונה הזכיר בו הכתוב (סס סס י"ג) ויהי ידיו אמונה. ולפי שהיה דבק
 באמת הנקרא אומן ע"כ נקרא הוא אומן בדכתיב (זמדבר יא, י"ג) כאשר ישא האומן
 וכאשר הטא בצור תפש עליו בהסרון אמונה והזכיר בו הכתוב (סס כ, י"ג) יען לא
 האמנתם בי. ובמדדש פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים אל תקרי אמונים אלא
 אמונים ארו ישראל שעונין אמן. לו) וכן דרשו בשבת פרק כל כתבי הקודש (דף
 ק"ע ז') א"ר שמעון בר העונה אמן בכל כחו פותחין לו שערי גן עדן שנאמר פתחו
 שערים ויבא גוי צדק שומר אמונים אל תקרי אמונים אלא לו) שאומרים אמן וידוע
 כי מלת אמן מרשון אומן ולפי המדרש הזה בשביר המדה הזו של עניית אמן נקראו
 ישראל צדיקים שנאמר ויבא גוי צדיק ולכן צריך אדם להזהר בתפלה ובברכות שיענה
 אחריהם אמן שהיא מדה נגזרת מרשון אמונה. וכל מי שעמדו אבותיו על הר סיני וקבלו
 התורה הנקראת אמונה. והוא מזרעו של אברהם אבינו שהוא ראש האמונה וכתוב בו
 (בראשית טו, ולו) והאמין בה' הייב הוא לכיין לבו ומחשבתו בעניית אמן. לא שיזכיר
 שריה צבור הברכות והוא כהרש לא ישמע וכאלם לא יפתח פיו או שירבה דברים עם
 חבירו כאלו הי' ברחובות קריה כמנהג קצת מן בני עמנו המקידין בדבר כי זה עון פלידי
 שהרי העבד השומע שמברכין את רבו הייב הוא מדרך השכל שיענה אמן וכל שכן
 מי שמברך את האדונים אשר בידו נפש כל חי שיתחייב השומע לענות אמן אחר מי
 שמברך אותו וכ"ש שהוא ית' קובע לו מצוה בדבר זה ומצוה אותו שיברכנו והוא מצות עשה

שבתורה

צפחת השמן

והוא קרוי שאין קרוי ממנו וכן הוא בירושלמי ברכות פרק הרואה : לד) בעכילתה
 בשלח פסקא ויאמר ד' וגו' איתא מי שברא יום ברא פרנסתו מכלן היה ר' אליעזר
 אומר כל מי שיש לו מה שיאכל היום ואומר מה אוכל למחר הרי זה מחוסר חמנה
 וכן ביומא ע"ז ח' איתא כעין זה מפני מה לא ירד להם המן בפעם אחת וכו' מי
 שיש לו ד' וה' בנים היה דואג ואומר שמא לא ירד וכו' נמלאו כולן מכוונים את לבם
 לאציהם שצשמים ועי' להלן בסוף אות בטחון : לה) כן הוא במכילתא בשלח ונראה
 משום דכתיב כי מרים הם לשון הוה ועוד דלמה הקדים המסובב להסיבה והל"ל ושם
 המים מרים ולא יכלו לשתות אלא דבאמת היא הייתה הסיבה הקודמת מה שלא יכלו
 לשתות היא העיקר לנסות אותם ולסיבה הזאת סיבב להפוך המים המתוקים למרים
 ולכן אמר לשון הוה שהיה כן לפי שעה : לו) נראה שצריך לגרום שכן דרשו והוא הוא
 מה שאמר רבינו וצמדרש וכו' וכן דרכו בכמה מקומות מפני שלא ראינו ענין זה
 צמדרשים ועוד למה לו להביא המדרש שמקלר הלא הביא את הש"ס באריכות ומפורש
 ביותר גם סוף דברי רבינו מוכיח ע"ז כמה שכותב אחר זה ולפי המדרש הזה וכו' :
 לו) בש"ס ג"כ הגי' כמו כאלן ופי' המהרש"ח בח"א באופן אחד דהוא כחילו האלף נחה
 בתיבת שומרי וכחילו כתיב שאומרי וכן נראה שם מהרי"ף ז"ל ויבא מה שאמר אל
 תקרי על נכון אבל באופן ז' פי' המהרש"ח שלשון אל תקרי לאו דוקא והפי' הוא
 שומר לשון המתנה לידע באיזה ברכה. ולפי הגי' שבכ"י לו"פ "אל תקרי אמונים אלא
 אמן ר"ל שאומרים אמן" יכול להיות דאל תקרי קאי על תצת אמונים והגרסא ההיא
 מיושבת יותר בש"ס ומה שכתוב בש"ס וכאלן שאומרים אמן היינו פי' למה שאמר אלא
 אמן (ותבת "ר"ל" הוא הוספה מהמחבר) גם להלן אות ברכה הביא רבינו הענין זה ואמר
 אל תקרי אמונים אלא אמנים אלו שעונין אמן ובסדר התפילה ראיתי אל תקרי וכו' אלא
 שאומרים

שבתורה שנא' (דברי' ת, יוד) וברכת את ה' אלהיך וכן לה) אמרו חכמי המצות חכמי
האמת ישמעאל בני ברכני. וכבר העלו בגמרא בבבא מציעא בסוף פרק המקבל (ק"ד
ב') כי הקדש צריך ברכה אבל אינו צריך צדקה כדכתיב (סס כד, י"ג) ולך תהיה
צדקה לפני ה' אלהיך. מי שצריך צדקה יצא הקדש שאין צריך צדקה שכל הצדקות
שרו אבל צריך ברכה מדכתיב וברכת את ה' אלהיך וכשם שהוא ית' הפץ בברכה הוא
הדין בעניית אמן שהוא לשון קיום הברכה. וכבר אמרו ז"ל בברכות בסוף ארו דברים
(דף נג, ב') רבי יוס' אומר גדול העונה אמן יותר מן המברך אמר לו ר' נהוראי
(לט) השמים כך הוא שהרי גוליאריס מס) [יורדין ומתגריין] במלחמה וגבורים נוצחין
כדומר ואח"כ באים גבורים ונוצחין הגוליאריין. ובואור הענין הזה כי המשיך יתרון
העונה אמן על המברך ליתרון הגבור על החלוש כי הגבורה בסבת הכח מה) ופירש בזה
גדול כח העונה אמן כי הוא ממשיך כח ממקור הכחות כלן אשר משם יונק כח הגבורה
ומשם כח כל (מב) מתגבר. ותן את לבך אלו מלך בשר ודם בצאת הקהל לקראתו
מברכין אותו ועונין אמן בקול רם והיה שם אחד מן העומדים לפניו ולא ענה אמן הרי
זה מבוזה את המלך ומקצר בחק כבודו. ואם בעניית אמן למלך בשר ודם הוישבין לעשות
מצוה לפי שהוא סבת קיום הארץ וכענין שכתוב (משלי כט, ד') מלך במשפט יעמיד
ארץ ואמרו רבותינו ז"ל [בבבא מציעא פרק ג'] אדמלא מוראה של מלכות איש את רעהו
חיים ברעו קר וחומר למלך העליון יתערה אשר לב המלך בידו שנאמר (סס כא, ח')
פלני מים לב מלך ביד ה' ואין מלכותו וממשלתו כי אם ממנו יתברך שהוא סבת הכל
וראשית הכל. בזמן שבית המקדש קיים היה (מג) שריה ציבור מזכיר את השם המפורש
ככתבו וכג העם היו עונין אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. ועתה שאנחנו
בגלות בארץ שמאה אין אנו מזכירין את השם אלא בכנוי ואנו עונין אמן אחר הזכרת
השם והוא במעלת ברוך שם. ויש שפירשו ז"ל גדול העונה אמן יותר מן המברך כי
המברך הוא מעיד על השם יתברך שהוא מקור החכמה שכל המתברכים יתברכו מברכתו
ולפי שאין קיום העדות בעד ראשון אלא בעד שני שהעדות נגמר על ידו על כן רז"ל
הוצרכו לומר גדול העונה אמן יותר מן המברך שהעונה אמן הוא העד השני וצריך
שיצטרף עם העד הראשון המברך ולכן הוא גדול ממנו כי העדות קיים עמו. אמרו
(מד) רז"ל אין עונין לא אמן חסופה ולא אמן יתומה ולא אמן קטופה אלא אמן ארוכה

בן

צפחת השמן

שלומרים חמנים : לח) בברכות ז' ח' וככ"י הגי' וכן אמרו חכמים ז"ל כו' חולם לפי
הגי' פה צמה שאמר "חכמי האמת" נראה כונתו למה שכתב בלוח ברכה ובפירושו פ'
עקב פסוק וברכת ובשנתן של ארבע שער ח' שהברכות הם לורך גבוה. ועי' מה
שליינתי בלוח ברכה : לט) לשון שבושה : מס) כן לריך להיות וכן הוא בש"ס כי לפי
מה שכתוב בדפוס ומתגברים אין לו פי' שהרי לא התגברו עד שבאים הגבורים, ופי'
גוליאריין משרתים של חנסי המלחמה. וכן מה שהי' בדפוס תבת חת, היינו ונולחין "חת"
הגוליאריין ג"כ טעות דמוכה וגם בכ"י חינו. וכן תבות על המברך ליתרון הגבור על
החלש שהי' כתוב בדפוס עוד הפעם הוא שפת יתר ואינו גם בכ"י לכן מחקתיו :
מה) ר"ל מה שאמר וגיבורים נולחין כונתו לפרש גדול "כח" העונה : מב) בכ"י
או"פ המתגבר : מג) לא מלחתי סיהי' הש"ל מזכיר חת השם המפורש וגם
צכה"ג ציוה"כ יש מחלוקת בין הקדמונים חס הזכיר שם המיוחד ככתבו שהוא שם
המפורש או שהזכיר שם מ"ב והביאם הרב להלן בלוח כפורים הב' ע"ס. ועוד דלא
מלינו שליח ליבור במקדש שהורחמו עובר לפני התיבה ונראה כונתו לכהן שנושא כפיו
(ואפשר שקראו שליח ליבור דיש מ"ד דס"ל הנהו כהני שלוחי דידן נהו ציומא יע, ב')
ותכן בסוטה לו, ב' במקדש חומר השם ככתבו ובמדינה בכינויו ופירש"י ככתבו ציו"ד
ה"י בכינויו באל"ף דל"ת ויליף בש"ס מפסוק כה תברכו וגו' בשם המפורש או חינו חלל
בכינוי ח"ל ושמו חת שמי שם המיוחד וכן ענין זה הוא צנשא רבה פ' י"ח. ומ"ס הרב
שהעם עונין במקדש בשכמל"ו הוא בתענית ע"ז ב' : מד) בברכות מ"ז ח' ובירושלמי
ברכות פרק חילו דברים ובפ"ק דמגילה ושם חמר חיוה הוא חמן יסומה חמר רב

בן עזאי אומר העונה אמן חטופה יתחטפו ימיו קטופה יתקטפו ימיו יתומה יהיו בניו יתומים ארוכה מאריכין לו ימיו ושנותיו. ופי' חטופה שחוטף המלה בשוא פתח והוא הפך האמונה [והוא] שכתוב באמנון האמינון אחיך היה עמך ופירש מה) ר"ש דקשר"איר והא למדת העונה אמן חטופה הרי הוא מהפך קערה על פיה ומוריד לארץ יסודות חומות האמונה הגבוהות והבצורות והעונה אמן כמשפטו הוא מקיים הדבר בקיום החתימה בעדים, ובמדרש תהלים (תהלים לא, כ"ד) אמונים נוצר ה' ארו שעונין אמן בארוכה ואומרים מחיה המתים ועדיין לא בא מו) [העת] ומאמינין בי שאני מחיה אותם ואומרים גאל ישראל ועדיין לא נאדם אלא לשעה וחזרו ונשתעבדו והם מאמינים שאני עתיד לנאלם ושוב אינן משתעבדים הוי אמונים נוצר ה': בא זראה כמה גדול כח האמונה שדא נגארו ישראל ממצרים אלא בשכר מו) האמונה שנאמר (שמות ה, ל"א) ויאמן העם אף בגאולה [העתידה] עתידין ישראל להגאל בשכר האמונה שנאמר פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים:

אהבה (דברים ו, ה') ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך.

מדת האהבה בשם יתברך מצוה א) מחוייבת ומהות גדול בקיום התורה והאהבה הזאת הוא שיתבונן האדם בעקרי שבילי המצות וישוג מתוכם השגת השם יתעלה ויתענג באותה השגה בתכלית תענוג עד שיצדיק את הרבים וימשיך את לבם בדבריו לאהבתו יתברך וכן דרשו רבותינו ז"ל בסיפרי ואהבת את ה' אלהיך איני יודע

כיצד

צפחת השמן

הונח דין דיתבי למיזרכה והוא עני ולא ידע מה הוא ענה ואמר שם חטופה יתחטפו שנותיו קטופה תקטוף נשמתו. ורבינו לא פי' מהו אמן קטופה ואמן יתומה וז"ל הרב ז"י בטור לו"ח סי' קכ"ד חטופה פירש"י שקורין את האל"ף בחטף ולא בפתח וכו' חטופה שמחסר קריאת הנו"ן שאינו מוליאה צפה שתהא ניכרת וה"ר יונה כתב חטופה שחוטף המלה ואומר אותה במהירות והערוך פירש חטופה שחטף ואמר אמן קודם שתכלה הזכרה מפי המברך קטופה שפסק אמן לשנים ואמן יתומה כבר נתבאר צסימן זה וה"ר דוד אבודרהם כתב שי"מ אמן יתומה שלאחר זמן מרובה שסיים הזכרה ענה אמן על דעת אותה זכרה ע"כ: מה) כל ענין ולשון זה כותב רבינו גם בפירושו פרשת צלח פ' וירא ישראל וגו' ויאמינו וגו' והנה דבריו ז"ל אינם מובנים שיסתנה הענין והכוונה ע"י החטוף מן הקלה לקלה. ומלאתי בפירושו פ' וירא פ' ויאמר אדוני אם וגו' וז"ל וכן מלינו שהמחליף פתח בקמץ לא ימלט מלחח משתים או יהרוס הכוונה או יבוא לידי כפירה וכו' מלכד שאמרו עוד המדקדקים כי הקמץ נאמר על ענין חמיתות לא כן הפתח ע"כ ושאלתי פי המדקדקים פירושו ואין פותר, ונראה דהענין פה דצכוונה שינה שמו מלמנון לחמיכון וכך אמר אפשר שאמך ששמו יורה עלי יושר ואמונה עשה ההיפוך וא"כ נשתנה שמו וכמו שקוראו חי אמונה כענין (שמואל א' ד' כ"א) חי כבוד, וזה הוא שמציה מפי' רש"י ז"ל דשקרי"ר בלעזו (כן הוא בפירושו לתורה הנסחה "רש"י" וברש"י שלפנינו ליתא וכו"י לו"פ בהלחח כתוב ופירש"י ז"ל דקשר"איר צטעות וכו"י ה' שם כתוב ג"כ צטעות "דשקרידור" ולא הזכיר תבת פירש"י) ושמעתי שהיה מלה רומיית שתיבת שאקר"י הונחה על ענין קודם וכשמוסיף ואומר דישאקרי הכוונה הפך מקודם והיינו חול לכן שינה מעט משמו להודיע שהוליא עלמו מקודם לחול ועשה עלמו חולין בזה שעשה נבלה כזאת. וכן הרד"ק ז"ל פירש על דרך זה שאמר דרך העברים להוסיף אות להקטין כמו שבת שבתון וכן אישון וכן אמנון הוסיף בו אות להקטין וכן דרך לשון הלע"ז שמוסיפין אותיות להקטין הדבר ע"כ. ומציה רבינו סמך פה לדבריו שאם ישנה ממה שטבעו חכמים נראה שעושה כן צכוונה מאמן לחי אמון: מו) כ"ה זכ"י ובמדרש ליתא ולריך לתקן ואפשר דהמדרש כולל תיבה זו במ"ש "בארוכה" היינו אריכת הזמן והעת: מו) בתנחומא ב"ה ומכילתא בשלח איתא וכן את מולא שאין הגליות מתכנסין אלא בזכות אמונה שנא' (שיר ד' ה') חתי מלבנון וגו' מראש אמנה ופסוק פתחו שערים וגו' דורש שם לענין אחר:

א) זכ"י פארמא הגי' מלוא גדולה מחוייבת ומהות ופנה גדולה בקיום כו', והרוב מלות

כיצד אוהב אדם את המקום יתברך תלמוד לומר (סס ו') והיו הדברים האלה שמתוך
 כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם. ושם עוד ואהבת את ה' אלהיך אהבהו על
 הבריות כאברהם אביך שנאמר (בראשית יב, ה') ואת הנפש אשר עשו בחרן כמו
 שמעיד עליו (ישעי' מל, ח') אברהם אוהבי כשם שקרא אברהם לבני אדם להאמין
 [בה'] מרוב אהבתו כך אתה תאהבהו עד שתקרא בני אדם אליו ותמשיכם לעבודתו
 ודבר ידוע כי אף על פי שמדת היראה עיקר גדול מעיקרי העבודה כאשר אזכור באות
 יוד בעזר ה' יתברך אין העבודה שלימה מתוך היראה אלא מתוך האהבה כי [האהבה]
 בוללת היראה אך היראה אינה כוללת האהבה וזה ידוע ומפורסם כי כל האוהב
 את חבירו ירא ממנו שלא יעשה הפך רצונו והירא אפשר שלא יאהבו כלל
 כי כל הירא מן המדך אפשר שלא יאהבנו ואם יאהבנו ייראנו אם כן עיקר
 העבודה היא האהבה. וכן דרשו רבותינו זכרונם לברכה (ב) לא יאמר האדם הריני
 לומד תורה כדי שאקרא רבי כדי שאהיה מכובד ועשיר אלא ילמד מאהבה. וכן
 דרשו עוד (ג) (שמות כ, ו') ועושה חסד לאלפים לאוהבי ולהלן הוא אומר (דברים ז, ט)
 לאוהבי ולשומרי מצותי לאלף דור. והוצרכו לומר האי בדסמך (ד) והאי בדסמך.
 דימדו אותנו החכמים בזה מעלת האהבה שהיא גדולה על מעלת היראה כי
 היראה לאלף דור והאהבה לאלפי דורות. ומצינו באברהם שהיה ראש היחס
 והאמונה שנשתבח במדת האהבה במה שקראו השם יתברך (ה) אוהבי שבה נתנסה
 בענין [העקידה] ונמצא שלם בה. כי מן הידוע שאהבת אברהם ליצחק היתה
 חזקה ועזה במאד מאד עד פנים רבים. האחת לפי שנוכד לו אחר הזקנה והיאוש
 והיה לו עושר גדול בביתו כבבית המלך. ועוד שנולד על דרך הנס והפלא
 בענין שרה ונכפלה אהבתו בו יותר כשהיה בן עשרים או בן שלשים שנה
 ואלו היו לו לאברהם מאה גופים היה לו למסור את כרן למיתה על יצחק
 בנו וכאשר באה לו המצוה שישחטו והוא בעצמו ישחוט אותו בידיו הנה
 בזה פנה גדולה בתורה ויתד שהכל תלוי עריו לקבוע בלב האדם תוקף האהבה
 המחוייבת בחוק השם יתברך אשר כל אהבה ראויה שתדחה מפניה כי כן
 עשה אברהם גברה והתחזקה בו אהבת השם יתעלה על אהבת יצחק בנו.
 וזאת כוונת התורה בדין סורר ומורה שסופו (ו) שיהיה מלסמם את הבריות
 ושיעבור על פי השם יתברך ובאה המצוה על אביו ועל אמו ושהם בעצמם
 אשר טפחוהו ורבוהו שיביאוהו לבית דין להיבנו מיתה [ולכרותו] מן העולם
 ושתגבר עליהם אהבת השם יתברך על אהבת הבן. על כן באה מצות התורה
 והזהיר אותנו הכתוב על המצוה הזאת ואמר ואהבת את ה' אלהיך. והזכיר
 באהבה הזאת שתי מדות הרחמים ומדת הדין לבאר כי חייב אדם לאהוב
 אותו יתברך בכל מדה ומדה בין שיתנהג עמו במדת הרחמים בין במדת הדין
 ואמר בכל לבבך שלא יהיו לך שתי לבבות אחד להקב"ה ואחד לדבר אחר
 והכונה בזה שלא תשים שום חלק מדבך באהבת שום כח מן הכחות העליונים
 הנקראים (ז) [מאהבי] שנאמר (סו"ט ז, ז') אדכה אחרי מאהבי נותני לחמי ומימי
 אלא שיהיו כל חלקי לבך מסורים לאהבתו לו לבדו יתעלה. ויכלול עוד בכל
 לבבך שהכונה בו עד רגע אחרון שבמיתה ממה שידוע לחכמי המחקר (ח) כי
 הרב הוא האבר הראשון ביצירת הולד והקודם בו ושם החום הטבעי (בלב

אדם

צפחת השמן

מלות זה הוא גם בפירושו פ' ולתחנן פ' ואהבת גו' (ב) זמס' נדרים ס"ב ח' :
 (ג) בסוטה ל"א ח' : (ד) סמך לאוהבי לאלפים ואידך קרא לאלף דור סמך לולסומרי
 מלותי דהיינו מירח. רש"י : (ה) זכ"י הגי' זמדת האהבה שקראו הש"י אוהבי וזה
 נתנסה בענין העקדה ונמלא שלם זה. וענין זה כותב רבינו גם בפירושו פ' תלף פפוק
 וכל ישראל וגו' זמס רבו הר"ש (הרשב"ח) : (ו) כדאיתא בסנהדרין ע"ב ח' : (ז) כן
 הוא זכ"י : (ח) כן הוא במורה זלמ"ד משני שהלכ תחילת החי ועי' תשובת ח"ל סי'

ע"ה

אדם) [בדם] אף על פי שיש מי שמיחס אותו לכבוד ולמוח והוא גם כן האחרון [שימות] בכד איברי הגוף, ועל כן צותה התורה הכוללת כל החכמות שיאהב האדם להקדוש ברוך הוא מתחלת ההויה עד רגע המיתה וידוע כי הלב (ט) משכן הנפש השכלית. ומה שאמר בכד נפשך כדומר שתאהוב אותו גם בנפש המתאווה לפי שהנפש המתאווה (יוד) תכריח את האדם בשבע התולדות להבעיט עד אהבת השם יתעלה והנה זה בהפך ממה שאמר דוד ע"ה (תהלים לת, יוד) ה' נגדך כל תאותי באר כי כל תאוותיו לא היו אלא לנגדו ית'. ובכל מאדך מלשון מאד כדומר אהוב אותו ביותר ית' [ולומר] שלא יהיה ממונו חביב עדיו (מגופו) מן המצות שהרי אם לא תמצא אתרוג אלא בארץ זון חייב הוא ליקח אותו כמו שעשה רבן גמדיאר (סוכה פ"ג דף מ"ח ב'). ואמרו ז"ר (ב"ק פ"ח דף ט' ב') ולהירדור מצוה עד שליש במצוה. ודע [שמן] הכתוב הזה דרשו ז"ל שיתחייב האדם להודות לשם ית' עד הרעה כמו על הטובה והוא שישנו ז"ר בברכות (הרואה דף כ"ד א') חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה דכתיב ואהבת את יי' אלהיך בכל לבבך בשני יצריך ביצר טוב וביצר רע וזהו כפל הבי"ת שלא אמר בכל לבך וזהו שאמר (תהלים קי"ח א') אודה יי' בכל רבב כי יתחייב אדם להודות לשם יתעלה בין ביצר הטוב בין ביצר הרע. ובכד נפשך אפי' הוא נוטל את נפשך. וכן אמרו (ברכות פ"ט דף ס"ח ב') ובמדרש פעם אחת גזרה מלכות הרשעה שמד על ישראל שלא יעסקו בהורה הלך רבי עקיבא ועסק בתורה מצאו פפוס בן יהודה אמר לו למה אתה מסכן עצמך שאתה עובר על מצות המלך אמר לו רבי עקיבא אמשוד לך משל למה הדבר דומה לשוער שהיה מהלך על גב הנהר ראה שם דגים יג) [רצים ומתחבאים אמר להם מפני מה אתם מתחבאים אמרו לו מפני הרשתות והמכמורות שעושים לנו בני אדם] אמר להם בואו אצלי ואשמין אתכם בנזיקי הסלעים ולא תתיראו מבני אדם אמרו לו אתה הוא פקח שבחיות אי אתה אלא שיפיש כל היותנו אינו אלא במים ואתה אומר לנו ערו דיבשה יג) [ומה במקום חיותינו אנו מתייראין מקום מיתתינו עאכ"ו] אף אנו כד היותנו אינו אלא בתורה דכתיב (משלי ד, יג) נצרה כי היא חייך ואתה יד) הוא מסתכן אתה בעצמך לימים נתפסו שניהם אמר לו פפוס לרבי עקיבא אשריך שנתפסת על דברי תורה אנו לו לפפוס בן יהודה שנתפס על דברים בטילים וכשהוציאו רבי עקיבא להריגה זמן קריאת שמע היה והיו [מסרקין את בשרו במסרקות שר ברזל] (מסרטי' את בשרו) והוא קורא קריאת שמע אמרו לו תלמידיו רבינו עד כאן אמר להם כל ימי הייתי מצטער עד פסוק בנפשך אפידו נוטל את נפשך עכשיו שבא לידי לא אקיימנו יצתה נפשו באחד יצתה בת קור ואמרה אשריך רבי עקיבא שיצתה נשמתך באחד עדיו אמר דוד

צפחת השמן

ע"ה וע"ז שמרצה להביא ראיות ע"ז ממקומות רבות שבזהר. וחכי מלאתי בירושלמי דתרומות פרק האשה הלכה יוד שאמר רבי יוחנן כל האברין תלוין בלב וסלב תלוי זכיס: ט) כן כותב רבינו גם להלן בלות טהרת הלב ועי' מה שכתבתי בזה בלות תפילין: יוד) זכ"י הגי' תכריע את האדם וכו' להעבירו על וכו': יח) כ"ה זכ"י ובפירושו איתא והענין שלא יהיה ממונו חביב עליו מן המלות וליתא לתבת מגופו ובחמת אין לה ענין כלל לכאן רק הוא שיגרא דלישנא בש"ס שס יש לך אדם שממונו חביב עליו יותר מגופו ויש לך וכו' ולא מחקתי התבה מפני שזכ"י ג"כ איתא רק הקפתיה: יב) נראה שגרסת הכ"י היא הנכונה שגרס שס וכן אמרו במדרש והוא בתנחומא תבא פסקא וידבר משה והכהנים וגו' וגם במדרש משלי פרשה ע' פסוק טבחה טבחה חבל לא כיוון רבינו להש"ס אף שהענין הוא ג"כ שס בצרכות ס"א ב' חכן נוסחא זו שהביא רבינו איננה שס רק שהמדפים שנה בזה מפני שראה למטה מ"ש רבינו בכל מאדך וכו' בכל מדה וגו' שהוא מש"ס שס כ"ד א' במשנה: יג) הוספות הללו הם ממדרש וכ"י: יד) בתנחומא הגי' ואתה "אומר מסתכן אתה" וכו' וכן זכ"י ואתה "אומר לי מסכן אתה" וכו' ומ"מ לא מחקתי הגי' שלפנינו פה באמרו ואתה "הוא" מסתכן שאפשר שר"ע הסיב לו הלא אתה הוא המסכן בעלמך כמה שאתה עוסק

ע"ה (תלים יז, י"ד) ממתים ידך יי' ממתים מחרד אל תקרי ממתים אלא ממותים .
 ידך על התורה שנתנה בימינך שנאמר (דברים לג, ז') מימינו אש דת רמו חלקם
 בחיים דחיי העולם הבא וצפונך תמלא בשנים שזוכין לרוב טוב הצפון וכך טוב צפון
 לזרעם אחריהם. ובכך מאריך בכל ממונך דבר אחר בכל מאריך בכל מדה ומדה שהוא
 (טו) מודד לך בכל הוי מודה לו [במאוד מאוד] (טז) ויש לו לקבל הכל בשמחה שנא'
 חסד ומשפט אשירה אם חסד אשירה אם משפט אשירה וכתוב (תהלים נו, י"ח)
 בארמים אהלל דבר בה' אהלל דבר וכן הזכיר ישעיה ע"ה (ישעיה ס"א, יוד) שיש
 אשיר בה' תגל נפשי בארמי בין במדת רחמים בין במדת הדין כי הצדיק אף במדת
 הדין ישמה ומפני שטבע האדם נותן שישמח יותר במדת רחמים על כן כפל השישה ואמר
 שוש אשיר וכתוב יז) (תלים קטז, ג') [צרה ויגון אמצא ובשם ד' וגו'] וכתוב (סס, י"ג)
 כוס ישועות אשא ובשם יי' אקרא וכתוב (איוב א, כ"ח) ה' נתן וה' לקח יהי שם ה'
 מבורך. וכן במדרש תלים (ישעיה ה, ט"ז) ויגבה ה' צבאות במשפט וגו' אם במשפט
 ויגבה ואם בצדקה והאר הקדוש. אמר רבי ברכיה (תלים לז, ט') ואתה מרום לעולם
 ה' לעולם ידך על העליונה על השוב אומר ברוך השוב ועל הרעה אומר ברוך דיין
 האמת עד כאן. הצדיק [העובר ד'] מאהבה הוא [זוכה] לחיי העולם הבא ונזון מזיו
 [השכינה] והחכמה העליונה הנקראת יש שנאמר (משלי ח, כ"ח) להנחיל אוהבי ישועה
 דרך הפשט להנחיל אוהבי יש ית) [ביאור הכתוב יש בידי הרבה טוב להנחיל
 לאוהבי וע"ד הדרש להנחיל וגו'] יע) עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק שרש מאות
 ועשר עולמות כמנין יש שנאמר להנחיל אוהבי יש. יתחייב אדם שיתבונן וישת אל
 לבו גודל חיובו לאהוב את הקב"ה וכ"ש שהוא ית' קדמנו בזה לאהוב את ישראל
 אהבה גדולה כי על כן ימשירו הכתובים אהבתו לישראל לאהבת איש ואשתו והוא
 שכתוב (סו"ט, כ"ח) וארשתיך לי לעולם וכתוב (ישעיה נד, ה) כי בועדיך עושיך
 ומרוב אהבתו אלינו לא מצינו בכך ספרי הנביאים שום פורענות ותוכחה לישראל
 שאין נחמתה בצדה ואף במקום התוכחה עצמה מצינו שהלשון יכלול נחמה והוא דבר
 הושע שכתוב (סו"ט, ח, ולו) קרא שמה לא רוחמה כי לא אוסיף עוד ארחם את
 בית ישראל כי נשא אשא רהם. ולשון נשא אשא לפי קשר הענין יהיה מרשון עקירה
 והכרתה כדשון (בראשית מ, י"ט) ישא פרעה את ראשך אמנם יש בו זכרון נחמה לפי
 שהוא כולל לשון סליחה וכן תרגם יונתן ברם אם יתבונן אשבוק להון. ומרוב אהבתו
 לישראל צמצם שכינתו בין שני הכרובים והוא שדרשו ז"ל (סנהדרין פ"ק דף ז, ח)
 כ) כד רחמתי עזיזא אפותא דספסירא פני לן. ומרוב אהבתו לישראל לא רצה
 להחליפם בשום זמן מהזמנים באומה אחרת שכן כ"ח) דרשו ז"ל אמר הושע לפניו
 רבונו של עולם החליפם באומה אחרת אמר לו כבר נשבעתי שלא אחליפם באומה
 אחרת. וכן כתוב תחלת דבר ה' בהושע ויאמר ה' אל הושע קח לך אשת זנונים וילדי
 זנונים כי זנה תזנה הארץ מאחרי יי' ותרגם כ"ב) יונתן ע"ה אמר על ידי הושע נביאה
 חוא הושע דאיתנבי בריש ארבע נביאן הושע ועמוס כ"ג) וישעיה ומיכה כ"ד) שריות
 פתגמא דיי' בהושע ואמר יי' להושע זיל ואיתנבי על יתבי קרתא כ"ה) מעותא
 דאינון מוסיפין למיחשי ארי מטעא ישעון דיירי ארעא מבתר פולחנא דיי' מתיב הושע
 ואמר

צפתת השמן

כדברים בטלים. ומה שהגהתי מסרטין כו' הוא מש"ס : טו) מידות מדודות לך צין מידה
 טובה צין מידת פרענות. רש"י : טז) זרכות ס' ז' : יז) חלו הפסוקים ומה שהוספתי הם
 כש"ס חבל חיסם מבעל מחמר אחד ומתפסוק שוש חשים שהביא רבינו חיינו שם
 וכן חיתא ענין זה צירושלמי פרק הרוחה בזרכות ומה שהביא רבינו ממדרש תילים
 הוא במזמור ק"א, וככ"י מובאים הפסוקים על דרך שהוספתי : יח) מכ"י : יט) כדחיתא צמס'
 עוקלין פ' ג' משנה י"ב : כ) כשהכנה הייתה עזה צינינו היינו שוכבים על רוחב פי
 הסיוף : כ"א) צמס' פסחים פז ח' : כ"ב) צמס' שלפנינו לא נמלא המחמר וככ"י ליתא
 לתבות חלו "ותרגום יונתן" ונמלא ענין זה גם בתד"א ח"ב פי ה' : כ"ג) ככ"י הושע
 וישעיה ועמוס ומיכה : כ"ד) תחילת : כ"ה) עיר המעוותת ומוטעת :

ואמר קדמוהי דקודשא בריך הוא רבון עלמא יי' אם הטאן ישראל קדמך חריפינון
באומה אחריתי בכן אמר קודשא בריך הוא ערותי דהושע דהוה ליה למירק מן משה
רביה דצלי עד ישראל ובעי רחמי עליהון ואמר וכען אם שבקת לחוביהון ואם לאו
מחני כען מספרך דכתבת ורא כו) מסתייא דלא בעית רחמין קדמי אלא אמרת חריפינון
באומה אחריתי כען א"ל דיסב איתת' זניתא ותידיד ליה ואימא ליה דיהלף יתה וידע
אידיא כו) שנושיא בדיביה דאיניש די מחלף איתתיה ובנוהי. בכן אמר ליה קודשא
ברוך הוא דהושע זיר סיב לך איתתא זניתא ותליד לך וקדין דוגו ואזר ונסיב ית גומר
בת דברי' גומר כולי עלמא זיני וגמרו בה. דבלים כת) דתיבעי לה אינשי כמה דתיבעי
הא דבנתא ועדיאת וזיידת ליה תרין בנין ובנת ואמר ליה זיל חלף הדא אתתא זניתא
ובנהא דהיא זניתא ובנהא דזנו מתיב ואמר קדמוהי בבעו מנך רבון עלמא הלא מן קדמך
אתגזר עלי למנסבה וכדודילידת לי תרין בנין ובנת את מפקד (לחלפינון) כט) [לחלפא]
יתה יהא רעוא מן קדמך דתיחוס עלי דלא תיפריש ביני ובין בניי. מתיב ואמר קודשא
ברוך הוא ואמר ליה הושע נביאה הוה לך למירק מן מידי דילך דאיתתא זניתא ובנין
דזנו לית את בעי להון למחלף וכדו את אמר לי למיחקה בניא חביבייא דידי [דאינון]
בניהון דאברהם יצחק ויעקב דהריכו קדמי בקשוט בכן מתיב הושע למד) הבית קדם
ה' מתיב קודשא בריך הוא ואמר ליה לא אקבל מנך עד דתברכינין לישראל ותתנבי
עליהון טבין בכן פתח הושע בנבואתיה ואמר ויהי מנין לישראל כחלא דימא עד כאן.
והא למדת כמה גדולה אהבת הקדוש ברוך הוא לישראל שנמשלה לאהבת איש לאשתו
ושלא רצה להחליפם בשום אומה. ולכך יתחייב אדם שיתבונן בזה ושיאהב את השם
ית' האוהב אותנו יותר מכל האומות. והוא שכתוב (מלאכי א, ב') אהבתי אתכם אמר
ה' ודרשו ז"ל אין אומות יכולין לבטל אותה אהבה. והוא שאמרו במדרש שיר השירים
(סיר הסירים ח' ז') מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה מים רבים אלו אומות
העודם שנאמר (ישעיה יז, י"ג) הוי המון עמים רבים. לכבות את האהבה שאהב
הקב"ה לישראל שנאמר אהבתי אתכם אמר יי' וכיון שהוא אוהב אותנו חייבין
אנחנו לאהוב אותו ולכך הזהיר משה רבינו ואמר ואהבת את ה' אלהיך. מדה האהבה
גדולה אך מדה לא) החשק גדולה ממנה כי האהבה הוא שאוהב [אדם] את האהוב
בכר פעולותיו בנגלה ובנסתר אבל לעתים תתעלם [ותסתתר] האהבה ממנו וישכח
אותה כשהוא מתעסק באכילה ושתיה או בשינה אבל החשק הוא דבקות המחשבה
באהבה גדולה ועזה שאין מחשבת החושק נפרדת מן החשוק כלל והעד על זה
(בראשית לה, ג') ותדבק נפשו בדינה ואמר לב) [אח"כ] שכם בני חשקה נפשו בבתכם
פירוש על הדבקות שהזכיר כבר שהוא החשק כי אין החושק מחשב בדבר אחר
כי אם בחשוק לבדו ואף כשיאכל וישתה לא יחשוב כי אם בו ולפעמים יתבטל
ממנו חוש לג) [הטעם] ולא יתאו למטעמותיו ורא יאכל כלל גם בשינה יראה
את

צפחת השמן

כו) לא די : כז) איך הוא לערה : כח) תוצעים ורגילין זה כמו שרגילין
באכילת תאנים : כט) כ"ה בכ"י : למד) חטאתי : לא) הוא מספר המורה בכ"א
משלישי וגם ענין מיתת משה הוא משם וכן בפירושו פ' ואתחנן פ' ואתבנת
גו' כותב רבינו וז"ל ואם תשאל ותאמר כיון שמלינו שמעלת החשק גדולה
ממעלת האהבה היה לו לומר וחשקת ולמה אמר ואתבנת התשובה בזה כי היא
הנותנת שהרי האוהב הוא מי שאוהב הדבר האהוב ולעתים תסתכח ממנו
האהבה כגון צעת האוכל וכו' אבל מי שחושק אין מחשבתו נפרדת וכו' ולפי
שנלטונו לאהבה את השם צעני ילדים וצנפס המתאוה וכלל ממונינו וילטרך האדם לאהוב
את כלן בדברים המוכרחים כי ח"א לו שיחיה זולתם ע"כ לזה שיאהוב אותם צענין
המוכרח אבל יאהב השם על כלן ע"כ מהטעם הזה לא אמר וחשקת כי חילו היה
חושק אותה היה מפריד מחשבתו מכל הדברים הגופניים האלה ולא היה מקום למלות התורה
כלל כי לשון חשק ענינו דביקות וכו' : לב) מכ"י ומה שכתב פירוש על כו' כונתו שמה שאמר אח"כ
שכם בני חשקה וגו' הוא פי' על הכתוב ותדבק וגו' : לג) מכ"י וכן שאר התבות שתקנתו
הם

[את] החשוק בחלומו ויספר עמו. וכדי להפליג במעלת החשק המשיל המלך דוד ע"ה חשקו את ה' יתעלה לחשק הצמא שהוא חשק גדול וחזק יותר מכל חשק גופני והוא שאמר (תהלים סג, ז') צמאה לך נפשי כמה לך בשרי בארץ ציה ועיף בלי מים המשיל צמא בנפשו בחשק השם ית' לצמא הצמא למים והוא בארץ מדבר ואומר כמה לך בשרי על שם שכל הרגשותיו בטרות ובל שאר עניניו הוא שוכח איננו זוכר כי אם המים ולכך הפליג בדבריו. ואמר בארץ ציה כי הצמא והוא בארץ ציה הלא חשק הצמא כפול והפליג עוד באמרו ועיף כי אלו לא היה עיף לא יגדל חשקו כל כך. והפליג עוד באמרו בלי מים כלומר שאין לו עוד תקוה שיהיה לו מים שהרי בארץ ציה הוא ולכך חשק הצמא בו ירבה ויפרוץ. ומרוב הפלגת מעלת החשק על מעלת האהבה אמר הכתוב (תהלים לא, י"ג) כי בי חשק ואפלטתו וכו' לא אמר כי (בי) [אותי] אהב אלא כי בי חשק ולמדך הכתוב כי היודע אמתת שמו יתברך הוא החשק הזוכה לאורך ימים לחיי העולם הבא ומבואר שאין עיקר כונת הכתוב באורך ימים של העולם [הזה] כי החושק הוא האיש המסתלק מכל מחשבות גופניות איננו חושש לאריכות ימים שר העולם הזה ואין כל מחשבותיו אלא בעניני לך) העולם הבא. ועל המעלה הזאת של החשק נתיסד ספר שיר השירים שהתחיל (שיר א' ב') ישקני מנשיקות פיהו. לה) ודרשו ז"ל בר הכתובים קדש ושיר השירים קדש קדשים כי תכלית המבוקש מן האדם להדביק המחשבה בקדש הקדשים, והנה מלת נשיקה לשון דבקות כלשון (משלי כה, כו) שפתים ישק משיב כי המדגיל עצמו לדבר דברים נכוחים הוא דבק בנבולי לו) המדות העליונות וזה מבואר כי שפה לשון גבול כלשון על לו) שפת הירדן. וזאת היתה מדרגת משה רבינו ע"ה שהיתה מיתתו בנשיקה שכן דרשו לח) ז"ל (דברים לה, ה') וימת שם משה עבד ה' בארץ מואב על פי ה' מלמד שמת בנשיקה ומלת נשיקה היא דבקות החושק בחשוק ומתוך כך הנפש נפרדת מן העולם הזה שלא בהרגש טעם מיתה ושלא על ידי כח המשתית הוא מראך המות. וזו היתה מיתתו של רבינו הקדוש ומוזה דרשו חז"ל בכתובות (קנ, ז') לט) משמת רבי בטלה קדושה כלומר שאף מס) הכהנים נתעסקו בקבורתו לפי שהיתה מיתתו בנשיקה על ידי שכינה שלא על ידי מלאך המות ולכך נתעסקו בו ולא נטמאו שאין הטומאה במת אלא מצד מלאך המות ומפני זה תקנו מל) הגאונים ז"ל לרחוץ הידים לכל הנכנסים באהל המת כדי להטהר

צפחת השמן

הס משם: לך) זכ"י בענין העליון שהוא העוה"ז: לה) צמס' ידים פ' ג' משנה ה': לו) רבינו הביא ענין זה בריש פרשת אמור והוא לו שם דרך קבלה (כי בתחילה מפרש הפסוק שפתים ישק דרך פשט כדרכו בספרו שם וכן בספר זה בלות רשות האחרון ופרש ג"כ הכתוב הזה דרך פשט) וכן הענין ממיתת משה וזהו ומהרן ומרים ומיתת האבות ומיתת רבינו הקדוש מביא ג"כ שם ומביא הירושלמי (ברכות פ' מי שמתו) כד דמך רבי יהודה נשיאה הכריז רבי ינאי אין כהונה היום (וכן בפ' בראשית פ' וירא אלהים את כל אשר עשה כותב רבינו כי החסידים אין מיתתן ע"י המלאך המשחית כ"ח ע"י השכינה): לו) צפירושו שם איתא מלשון שפת הכהן ע"כ נראה שגם מה שהביא פה מלשון על שפת הירדן כוונתו רק על תבת "שפת" ואין כוונתו לשום פסוק: לח) ז"ל (לע) ז"ל (לע) בש"ס שם הגי' בלותו יום שמת רבי בטלה קדושה וזכ"י הגי' בטלה כהונה ואפשר דשיגרא דלישנא דש"ס סוטה (מ"ט ח') נקיט דאמר שם במשנה משמת רבי בטלה ענה ויראת חטא וצחמת כתבו החוס' שם דענין אחד הוא אכל לפי פו' רבינו חיים כהן שם שהצחתי בסמוך הם ז' ענינים: מס) כן הוא גם בתוס' כתובות שם ד"ה לותו היום שמת רבי כתבו בשם רבינו חיים כהן שחילמלי היה כשנפטר רבינו תם הייתי מטמא לו וכו' ועי' במדרש משלי פרש' ע' פסוק עבחה עבחה צמעה דר"ע שמת צבית האסורין שח"ל אליהו ז"ל לר"י שהוא יוליא את ר"ע משם ואני אוליכו לקברו ח"ל והא אמרת לי שכהן הוא מר ח"ל ח"ו אין עומאה צלדיקים וכו' (ומה שח"ל כהן חני ואיני יכול להוליא את ר"ע משם אפשר מפני שמסתמא ה' שם צבית האסורין עוד כמה מתים והרוגים): מא) בטור יו"ד סי' שע"ו נשאל

מן השומאה היא אבל מי שמתתו בנשיקה על ידי שכינה הרי גופו מהור ונשמתו מהורה ואשרי מי שזוכה לאותה מיתה ולאותו פירוד שהוא הזוכה והשבע משובו של הקב"ה שנאמר (תהלים סה, ה') אשרי תבחר ותקרב ישכון הצריך נשבעה בשוב ביחך קדוש היכלך :

אורחים (בראשית כח, ל"ג) וישע אשל בבאר שבע ויקרא שם בשם יי' אל עולם. ידוע כי מדת הנסות אורחים מדה עצומה נמשכת ממדת החסד שהיא ממדותיו של הקדוש ברוד הוא שהוא זן ומפרנס לכל בריה ואברהם אבינו היה ראש המחזיקים [בה] שנאמר (סס יח, י"ט) כי ידעתיו למען אשר יצוה וגו' לעשות צדקה ומשפט והוא היה (החסד) ממלא מקום המדה ההיא כי [כן] מצינו (ח) (בירושלמי) (סס כו, ה') וישמר משמרתו מאי משמרתו אמרה מדת החסד כל ימי היות אברהם בעולם לא הוצרכתי אני לעשות מדאכה שלי ב) שהרי אברהם עומד שם במקומי וישמר משמרתו. ודרשו ז"ל כי אברהם היה מתור אחר אורחים ומביאם לביתו שכן אמרו ג) במדרש ארבעה פתחים היו בביתו של אברהם לארבע רוחות

צפחת השמן

לגאון נהיגין אללינו כשחזורין מבית הקברות רוחלין ידיהם קודם כניסתן לבתיהן ויושבים על הדרך מה טעם והשיב חין לריכין לרחץ והם נהיגין ורוחלין חין צכך כלום וכו' עוד שם חבל נטילת ידים לבתר הכי ליכא חלל צמי שנושא למטה ע"כ לגאונים וכו' והב"י מביא להרי"ך בן גיאות שמה שירחלו ידיהם קודם שיכנסו לבתיהם אמר רב פלגוי שאין לו עיקר חכן הב"י מביא קודם לזה בשם הכלבו שאח"כ רוחלין ידיהם וחומרים ידיו לא שפכו הדם הזה ועי' בד"מ שם בשם תשובת בנימן זאב סי' ס"ד שמביא דברי הכל בו והוסיף שמפני שמיתת לדיקים מכפרת כעגלה ערופה לכך רוחלים כמו שנא' שם ירחלו את ידיהם וגו' :

(ח) לא מלאתי צירושלמי חכן רחיתיו צם' הבהיר בסופו. וז"ל רבינו פ' וירא פסוק ואברהם שם למקומו כי נפשו של אברהם אלולה ממדת החסד והמדה ההיא מקומו : (ג) בכ"י הגי' אמרה מדת הרחמים וכו' לפי שאברהם עומד במקומו : ג) הנה כדי לברר דבריו מה שכותב שעשה זאת כדי שלא יתבייש וכו' וגם בפירושו פ' וירא פסוק והאלהים ניסה וגו' כותב ג"כ טעם זה ואנכי לא מלאתי זאת מפורש במדרשים לכן לריך חני למנותם אחת לאחת הנה צב"ר פ' מח אמר חלו של ח"א מפולס הי' כהדין דורמלים (פי' רחבה גדולה) ולא אמר טעם זה, ובמדרש שו"ע ק"י אמר ביתו של ח"א פתוח לכל רוח ולא אמר שום טעם, וצב"ר סדר חיי פרשה ס' בסופו אמר כל זמן שהייתה שרה קיימת היו דלתותי פתוחות לרוחה בלי טעם חכן באבדר"ג פ' ז' איתא דביתו של ח"א היה לו ד' פתחים כדי שלא ילטערו העניים שילטרכו לסבב את הבית (כ"ל שהוליתו חכמ"ז מהפסוק (ח"א לב ל"ג) דלתי לאורח אפתח) ח"ל הקב"ה עדיין לא הגעת לחי שיעור של אברהם שהוא רץ " לקראתם וכו' וגם שם לא נזכר צפי' הטעם של רבינו חולם בש"ס ברכות נ"ח ב' איתא דרב חנא בר חנילאי הוה ביתו פתוח לד' רוחות ומייתי שם עוד ח"א ענינים שעשה כדי שלא יתביישו העניים ושיגרה דלישנא בש"ס נקיט רבינו פה. ואפשר לומר דכיוונה כותב רבינו טעם זה והוא כדי לחזק טעם דאמר באבדר"ג דלכאורה אינו מוזן דמה זו גודל החרדה ללער של הסיבוב של העניים שאינה רק ח"א פסיעות חלל דה"פ שאם לא היו דלתות הרבה חשש אברהם באם יבא העני וילטרך לבא לשם דרך פתח של כל אדם הנכנסין ויולחין בה חולי יתבייש בראותו שם יולחיס ונכנסין חנשים ממכיריו וחולי עי"ז ימנע מלבוש מיד לבית ויוכרח לסבב הבית עד כי חין ח"א וזהו הלער לכן עשה חנינו הרבה פתחים שאז יכול העני לבא וליקך דרך פתח שיהי' נוח לו לבל יראהו האים שמתבייש ממנו וכן נראה שכונתו לדברי אבדר"ג ממה שאמר סמוך לזה ולא עוד חלל שהיה מחזר אחריהם ורץ לקראתם : והנה בעיקר הפי' של בית פתוח לרוחה אפשר לפרש על ב' פנים האחד הוא ע"ד שאמרו (צמ"ר פ' נשא) כל ביתא דלא פתיח לעניא פתיחא לאסיא ע"ז אמר שביתך תהי' פתוח בעוד שאתה שרוי ברווח בלי שטן ופגע והוא מלשון הכתוב

רוחות העולם וכל מי שנכנס בפתח זה יוצא בפתח אחר כדי שלא יתבייש מפני עוברי דרכים ולא עוד אלא שהיה מחזר אחריהם ורץ לקראתם שנאמר (סס יח, ז') וירא וירץ לקראתם ועליו אמר הכתוב (משלי יא, כ"ד) יש מפזר ונוסף עוד. ולכך הודיענו הכתוב הזה כי אברהם היה זהיר במדה הזו במקומו שהיה יושב שם והוא באר שבע והיה זן ומפרנס עוברים ושבים זהו שאמר וישע אשל ודרשו רבותינו זכרונם לברכה אשל נוטריקון אכילה שתייה לווייה. ובמדרש ד) תלים (ישעיה נא, ז') מי העיר ממזרח צדק יקראו לרגלו ישנים היו אומות העולם מלבא תחת השכינה ומי העירם [הוי אומר] אברם שנאמר מי העיר ממזרח ולא תאמר זה בלבד העיר אלא אף הצדקה היתה ישנה והעירה וכיצד העיר אותה עשה פונדק ופתח לו פתחים לכל רוח והיה מקבל העוברים והשבים שנא' וישע אשל אמר רבי זעירא ה) אכילה שכיבה לויה הוי אומר צדק יקראו לרגלו. ובמדרש ו) תנחומא וישע אשל ר' נחמיה אומר אותיות אשל הן הן אותיות שאל היה אדם נכנס אצלו ואמר לו שאל כל מה שאתה מבקש ואני נותן לך ז) ועשה פונדק בפרשת דרכים. ודע כי מדת אשר בפשוטה הוא אילן ולכך הזכיר בו לשון נטיעה וכן בלשון רבותינו זכרונם לברכה ח) אשלי רבבי. וכווננו בזה שדרשו במדת אשל כי המשיל הכתוב המדה העצומה הזאת שר הכנסת אורחים לאילן העושה פירות כי מן המדה הזאת שהיה אברהם מחזיק בה בבאר שבע נטע לנפשו בשמים אילן שיעשה לו פירות שכן מצינו לשון נטיעה בשמים והוא שכתוב (ישעיה נא, י"ז) לנטוע שמים וליסוד ארץ לא תמצא בכר התורה כולה לשון וישע כי אם שנים והם וישע אשל (בראשית ב, ח') וישע יי' אלהים גן בעדן לרמוז כי המחזיק בנטיעת המדה הזו זוכה לכן עדן וכך אמר במסרת ט) תרי וישע בסיפרא. וידוע כי המצות כלן כדמיון האילנות שעושים

צפחת השמן

הכתוב (שמות ח, י"ח) וירא פרעה כי היתה הרוחה פי' הללה וכן (צאסתר ד, י"ד) רוח והללה ואמר שיותר טוב אם תפתח ביתך בעוד לך רוח והללה ותתן הלדקה לז להענייך כלב רחב ורוח שאם לא תעשה כן יהי' עונשך שע"כ תלטרך לפתוח בית לפזר ממנוך לרוספאים ולזו ילך לך. או על אופן ז' היינו שצית יהי' פתוח וכו' מלשון (חיוב כט, י"ט) שרשי פתוח עלי מים שפירושו סמוך ונראה למים וכן ציתו תהי' סמוך ונראה ברחובות קריה צשווקים במקום עוברים ושבים כדי שיוכל להנות בני אדם מנכסיו וכן משמעות התנחומא שהציה רבינו עשה פונדק צפרשת דרכים וכו' וכן צ"ר וירא סוף פרשה כ"ד שאברהם היה מקבל את העוברים ושבים וכן שם צריש וירא אמר פתח האוהל פתח עוז פתחת לעוברים ושבים וכן אמר שם אהל פלן של א"ל מפולש היה, פירוש שכל אדם יכול לראות את אהלו ע"ד שאמרו מצוי מפולש לר"ה וכן פי' הרמב"ם ז"ל בפ' אבות פ"א פתוח לרוחה שיהא לך שער פתוח לדרך הולכי דרכים שכל הולך בדרך שילטרך לדבר או ירעב או ילמא יכנס לבית מיד ונראה פי' זה לעיקר שראיתי במדרש רבה בפתיחתא דאיכה והציחה רש"י בקהלת (יב, ד) פסוק וסגרו דלתים "בסוק" כגון דלתי נחושתא בן אלנתן שהיו פתוחין לרוחה, ותהיה תצת רוחה מלשון תרגום על פסוק (במדבר לה ב) ומגרש לערים ורוח לקרויא והוא מקום פנוי שיוכלו לראותו מכל לדין וא"כ יבא הטעם שלא ילטרכו לסבב גם הטעם שלא יתביישו בחדא מחתא היינו שלא ילטרכו לבא העירה ולסבבה וגם לא יתביישו לז מצני העיר שטוברים דרך שם : ד) מזמור ק"י : ה) בכ"י א"ר אלעזר אכילה שתיה לויה : ואו) פרשת נח פסיקא וישע כרם וכל המדרשים הללו מציא רבינו גם בפירושו פרשת וירא : ז) בכ"י הלך ועשה לו פונדק ובסוטה יוד אמר חד אמר פונדק וכו' עי' רש"י וח"א וכן אמר צ"ר פ' וירא סוף פרשה כ"ד רבי נחמיה אמר אשל פונדק : ח) היא במס' ביצה כ"ז א' וכן פי' הערוך אצל רש"י פי' חבלים עבים : ט) ראיתי בגליון כ"י ז"ל במסורה אית תלת היינו גם וישע כרם אך כוונת הרב לשנים שהם ראש פסוק וכן פי' הרב בעלמו פי' וירא על פסוק זה שכתב ובמסורת תרי וישע שהם ריש פסוק : גם

שעושיין יוד) פירות ופירותיהן תלוקין ושונין במיניהן ועיקר האילן שהוא הקרן קיים כן המצוה יש בהן פירות בעולם הזה אבל עיקר השכר אינו אלא לעולם הבא. וזהו לפי דעתי ביאור הכתוב (משלי כז, י"ח) נוצר תאנה יאכל פריה ושומר אדונו יכובד. יאמר כי הפועל הנוצר תאנה מלבד השכירות שנוטל בשמירתו יש לו ריוח אחר שהוא אוכל מן הפירות בכל יום ויום וכן שומר אדונו יכובד. כי יש מלכים שנוהגים להודיך סביבותיהם שומרים מעבדיהם ולא מפני שיפחדו כלל אלא דרך מורא ואימת מלכות. ויאמר כי זה ששומר אדונו החשוב והגדול מלבד שהוא נוטל פרס מבית המלכות בשכר שמירתו עוד יש לו תועלת אחר שהכל יכבדוהו וייראו מפניו למורא המלך. ונשא שלמה ע"ה המשל הזה על מצותיה של תורה כי מי שנוצר את המצות מלבד עיקר השכר שהוא שמור לו לעולם הבא יאכל פריה בעולם הזה. והזכיר לשון נוצר כי הוא לשון נופל על התורה שנאמר (סס ה, י"ג) נצרה כי היא חייך וכתוב (סס כח, ז') נוצר תורה בן סבין. ולמדנו בזה כי יש לקצת מצותיה של תורה פירות בעולם הזה והפירות י"ח) חלוקים זה מזה כי יש לזה שכר אריכות ימים ולזה עושר וכבוד ולזה שכר פרי הנטן. וכן מצינו שמצוה הזאת של הכנסת אורחים שהפרי שלה והשכר בעולם הזה הם הבנים שכל הזהיר בה זוכה לבנים שבן מצינו באברהם כי מתחלה היה עץ יבש בלא בנים ואחר שנשמע נטיעה זו שהמשילה הכתוב לעץ זכה לבנים ולכך נראה לו הקדוש ברוך הוא במקום אילנות זהו במקום אלוני ממרא ושם בישרו המלאך שישוב עץ לח ויהיה לו בן. וכן מצינו בשונמית שקבלה את אלישע וערכה לו מטה ושלתן וכסא ומנורה כענין שכתוב (מלכים ב' ד, יוד) נעשה נא עליית קיר קמנה ונשים לו שם מטה ושלתן וכסא ומנורה. אשה חשובה וחכמה היתה וכענין שכתוב (סס ח, ו) ושם אשה גדולה כלומר חשובה והיו כל דבריה בתכמה ובסדר הראוי כי הקדימה מטה לשולחן כי דרך העיף הבא מן הדרך שרוצה לשכב על המטה ולנות יותר מן האכילה ועל כן הזכיר מטה תחלה ואחר כך שולחן ואחר כך כסא וכבוא השמש ידליקו נרות. ובברכות (יוד ב') פירקא קמא נעשה נא עליית קיר קמנה רב ושמואל חד אמר עדיה היתה י' פרוצה וקיריה וחד אמר אכסדרה גדולה היתה וחלקיה לשנים בשלמא למאן דאמר אכסדרה היינו דכתיב קיר אלא למאן דאמר עליה מאי קיר שקרוה בשלמא למ"ד עדיה היינו דכתיב עליית אלא למאן דאמר אכסדרה מאי עליית מעולה שנכתים. קדוש הוא רב ושמואל חד אמר שלא עבר זכוב על שולחנו וחד אמר שלא ראה קרי מעולם י' מנא ידעה סדין של פשתן הציעה לו ולא ראתה בו קרי. קדוש הוא א"ר [יוסי בר] חנינא הוא קדוש ואין משרתיו קדושים שנאמר (מלכים ב' ה, כ"ז) ויגש נחזי להדפס יד) (אמר רבי יוסי בן חנינא) שדחפה בהוד יפיה. עובר עדינו תמיד א"ר יוסי בר' חנינא משום רבי אליעזר בן יעקב כל המארח תלמיד חכם בתוך ביתו ומהנהו מנכסיו כאלו הקריב תמידים. ועל מדה זו שהיתה בשונמית היה שכרה אתה שזכתה לבן והיה הבן נביא והוא טו) חבקוק ויש בפרשה רמז בזה. כל המחזיק במדה זו בהכנסת אורחים וכל מי שהוא יותר זהיר לכבדם ולשרתם הרי זה משובח ושכרן גדול. וכן דרשו ז"ל בבבא מציעא (פ"ו, ב') פרק השוכר את הפועלים בענין אברהם כל שעשה אברהם למלאכי השרת הוא בעצמו עשה הקדוש ברוך הוא לבניו בעצמו וכל מה שעשה להם על ידי שליח עשה הקב"ה לבניו על ידי שליח. [באברהם] כתיב (בראשית יח, ז') ואל הבקר רץ

צפחת השמן

יוד) גם להלן אות ליילית כותב רבינו ענין זה ועיין מה שהערותי סס : יח) דעת רבינו כדעת שאר המקובלים שיש סגולה מיוחדת לכל מלוה בסורסה למעלה שבטעמייה ממשיך השפע למטה כפי מה ששייך לה לא כדעת המחקרים שהשכר אינו חלף כשכיר עושה מלאכה שמשכורתו אינה רק מפני שעשה רלון בעליו : יב) בגמ' הגי' פרועה הייתה ופי' רש"י מגולה שנטל תקרה שלה וכן היא הגי' בכ"י. ופי' אכסדרה מקום שיש לו ג' כתלים ותקרה : יג) בס"ס איתא קדוש הוא מנא ידעה רב ושמואל כו' ופה הגי' יותר נכונה ודו"ק : יד) ליתא בכ"י. ופי' הוד יפיה דדיה : טו) לא מלאתי במדרשים והוא

אברהם וכתוב בודקדוש ברוך הוא (במדבר יא, ל"א) ויגז שרונים מן הים. באברהם
 כתיב ויקח חמאה וחלב. ובהקדוש ברוך הוא (שמות יו, ד') הנני ממטיר לכם לחם
 מן השמים. באברהם כתיב והוא עומד עליהם. ובהקדוש ברוך הוא (שם יז, ו')
 הנני עומד לפניך שם על הצור בחורב. באברהם כתיב ואברהם הולך עמם. ובהקדוש
 ברוך הוא (שם יג, כ"א) וי"י הולך לפניו יומם ולא ע"י שליח. באברהם כתיב
 יוקח נא מעט מים. טז) ובהקדוש ברוך הוא כתיב (שם יז, ו') ודנית בצור ויצאו ממנו
 מים. גדולה הכנסת אורחים שכן דרשו ז"ל בברכות פ' הרואה (דף ס"ג ב') בסופו
 פתח רבי יוסי בכבוד אכסניא ודרש (דברים כג, ח') לא התעב אדומי כי אחיך
 הוא לא התעב מצוי והלא דברים קל וחומר ומה מצריים שלא קרבו את ישראל
 אלא לצורך עצמם שנאמר (בראשית מז, ו') ואלו) ואם ידעת ויש בם אנשי חיל ושמחתם
 שרי מקנה על אשר לי כך דמארה תלמידי חכמים על אחת כמה וכמה. פתח רבי
 נחמיה בכבוד אכסניא ודרש (בראשית הפסוק) (שמואל א' טו, ו') ויאמר שאול אל
 הקני לבו סורו רדו מתוך עמלקי פן אוסיפך והלא דברים קל וחומר ומה יתרו שלא
 קרב למשה אלא לצורך עצמו כך המארה תלמידי חכמים על אחת כמה וכמה.
 פתח רבי אליעזר בנו של רבי יוסי דגלילי בכבוד אכסניא ודרש [שמואל ב' ו', יא] ויברך
 וי"י את בית עובד אדום ואת ביתו והלא דברים קל וחומר ומה ארון האלהים
 שלא עשה לו עובד אלא שכינד וריבץ לפניו כך המארה תלמידי חכמים בתוך
 ביתו ומאכילין ומשקן ומנהגין על אחת כמה וכמה, ומה ברכה ברכו אמר רב יהודה
 ששמונה כלותיו ילדו ששה בנים אחד יז). וכתוב ששים ושנים היו לו
 לעובד אדום. ודנה דכתוב משנה ליואב בן צרויה במדה שדוא מפרנס את העניים
 והוא שדרשו במסכת סנהדרין (דף מט, א') פרק נגמר הדין בסופו (מלכים א' ב'
 ל"ד) ויקבר בביתו במדבר אטו ביתו של יואב במדבר הוא אמר רב יהודה אמר רב
 כמדבר מה מדבר הפקר לכל אף ביתו של יואב הפקר לכל כלומר שהיה מופקר
 לעניים להתפרנס. דבר אחר כמדבר מה מדבר מנוקה מגזל ועריות אף ביתו של
 יואב מנוקה מגזל ועריות (דברי הימים א' יא, ח') ויואב יחיה את שאר העיר אמר רב
 יהודה אמר רב [אפילו] מוניני וצחנתא טעים פרים להו פירוש שאפילו לא היה אונר
 אלא דנים קטנים היה נותן מהם לעניים של עירו וכן פי' רש"י יח) ז"ל שם. והפסוק
 הזה בדברי יט) הימים. וכן דרז"ל בפרק חלק (דף קג, ב') גדולה כ) לגימא שהרחיקה
 שתי משפחות מישראל שנאמר (דברים כג, ה') אשר לא קדמו אתכם. רבי יוחנן
 אמר מרחקת הקרובים ומקרבת הרחוקים. מרחקת הקרובים כה) מעמון ומואב ומקרבת
 הרחוקים מיתרו דאמר רבי יוחנן בשכר (שמות ב, כ') קראן לו ויאכל לחם זכו בני
 בניו שישבו בלשכת כז) הגזית שנאמר (דברי הימים א' ב, כ"ה) ומשפחות סופרים
 יושבי

צפחת השמן

צוהר ריש פ' בשלח ואמר שם שנקרא חנקק ע"ש הפסוק שאמר לה הנביא את חובקת בן וזה
 כוונ' רבינו באמרו ויש צפרשה רמז צזה : טז) ע"י שליח : יז) חסר פה וצ"ס שם א"ר יהודה
 בר זבידא זו חמות וחי' כלותיה שילדו ששה ששה זכרים אחד (ח' כלותיה שהי' לה לחי'ת
 צניה) שגא' פעלתי השמיני וגו' וכתוב כי זרכו אלהים כל אלה לעובד אדום המה
 צניהם וגו' ששים ושתים לעובד אדום (רש"י פעלתי השמיני בני עובד אדום קחסיב תמניה) והיא
 [והרשין שח' כלותיה והיא] חשיעית כל אחת ילדה ששה הם חמישים וארבע הוסיף עליהם
 שמונה בניו הראשונים הרי ששים ושתים) : יח) וז"ל אפילו דברים דקים וענוגים שהיה
 טועם (יואב). פרים. לשון פרס שנוטלים מצית המלך : יט) אפשר כוונת רבינו צמ"ס
 והפסוק הזה צד"ה דהנה הפסוקים הללו שדורש הש"ס מהם אינם במקום אחד דפסוק
 ויקבר הוא במלכים ופסוק ויואב יחיה הוא צד"ה מ"מ דורש הש"ס שניהם לענין אחד
 למעלותיה דיואב : כ) אכילה שמאכיל לאורחים : כא) עמון ומואב קרובים שבאו מבין
 אחי הצרעה א"כ שהיו קרובים וכמוכין לה"י. רש"י בקילור : כב) דכתיב (ירמיה מ"ה
 י"ט) לא יכרת איש ליוגדצ בן רכב עומד לפני כל הימים ואמרו בספרי זהעלותך נכרים
 ונכנסין להיכל והרי כל ישראל לא נכנסו שם אלא שהיו יושבים בסנהדרין ומורין בדברי
 תורה

יושבי יענין הרעתים שמעתיים סוכתים [המה דקינים הנאים מחמת אבי בית רכב]
 וכתוב התם (סוכטים ה, ט"ז) ובני קיני חוהן משה. ומעלמת עין מן הרשעים
 ממיכה מפני מה לא מנו מיכה עם ירבעם וחביריו שאין להם חלק לעולם הבא מפני
 שהיתה פתו מצויה לעוברי דרכים. ושם אמרו עשן דמערכה ועשן פסלו של מיכה
 היו מהערבין זה בזה נקשו מלאכי השרת לדחפו אמר להם הקדוש ב"ה הניחולו
 שפתו מצויה לעוברי דרכים והא למדת שגדולה לגימא שמעלמת עין מן הרשעים.
 גדולה לגימא שהוא משרה שכינה על נביאי הבעל מחבריה כג) דעדו דכתיב
 (מלכים ה' י"ג, י"ח) ויאמר לו גם אני נביא כמוך ומלאך דבר אלי בדבר יי' לאמור
 השיבו אתך אל ביתך ויאכל לחם וישתה מים כחשן לו וכתוב (סס) ויהי הם יושבים
 על השלחן ויהי דבר יי' אל הנביא אשר השיבו. ושגנתה עולה זרון דאמר רב
 יהודה אמר רב אלמלי הלוה יונתן לדוד שתי נכרות לחם לא נחרבה נוב עיר
 הכהנים ולא נשרד דואג האדומי ודא נהרג שאול ושלשת בניו. ומצינו ישעיה
 הנביא ע"ה שהזהירונו על מדה זו ואמר כי ענין הכנסת אורחים הוא הדבר הנבחר
 אצל השם יתברך ומי שמחזיק בה הוא דנוחל שני עולמים העולם הזה והעולם הבא
 והוא שאמר (ישעיה נח, ז') הלא פרום לרעב לחמך ועניים מרודים תביא בית כי
 תראה ערום וכסיתו ומבשרך לא תתעלם, הזהיר על האדם שיחלק לרעב לחמו והוא
 מלשון פרוסה ונראה כי היה לומר מלחמך כי כן כתוב (משלי כב, ט') טוב עין הוא יבורך
 כי נתן מלחמו לרעב מלחמו ולא כל לחמו כי זה יהיה הפידות של שטית שיתקלו כל
 לחמו והוא ימות ברעב שהרי כד) אמרו (ויקרא כה, ל"ו) וחי אחיך עמך חייד
 קודמין לחיי חבירך אבל בא לומר שאם אין לו אלא פרוסה זו שיחלקנה עמו ולכך
 אמר לחמך כלומר אף על פי שאין לחמך אלא פרוסה אחת תחלקנה עמו ותפרוס
 ידך לתת לו מחצה כשהוא בא אצלך ושואל ממך. ועניים מרודים תביא בית. אם
 אינם באים אצלך אתה חייב לחזור אחריהם ולבקש אותם בחוץ עד שתמצאם ותביאם לביתך
 כי כן עשה אברהם כדכתי' וירא וירץ לקראתם. כי תראה ערום וכסיתו אם תמצא ביניהם ערום
 תנסהו כי חייב אתה ללכת בדרכי השם יתברך שנא' (דברים כה, ט') כה) והלכת בדרכיו
 מהו מלביש ערומים אף אתה היה מלביש ערומים כי המדה הזאת ממדותיו של
 הקדוש ברוך הוא שכן מצינו שהלביש אדם וחיה שנאמר (בראשית ג, כ"ה) ויעש
 יי' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם. וכן הזכיר איוב (איוב לא, י"ט) אם
 אראה אובד מבני לבוש ואין כסות לאביון. אם לא ברכוני חלציו ומנו כבשי
 יהחמם. ואומר [סס סס ל"ב] בחוץ לא ילין גר דלתי לאורח אפתח. ומבשרך
 לא תתעלם. קרובים קודמין לשאר עניים וכן כו) דרשו ז"ל אה העני עמך עניי
 עירך ועניי עיר אחרת עניי עירך קודמין שנאמר עמך אותן שעמך ויכלול עוד עמך
 אותם שיש להם קורבה עמך ודרשו עוד כי יהיה בך אביון מאחד אחיך אחיך מן
 האב קודם לאחיק מן האם אם עשית בן אז תקרא ויי' יענה כלומר יענה מיד ולא
 יתעלם לישועהך כשם שאתה אינך מתעלם מבשרך. תשוע ויאמר הנני. יהיה
 מזומן לכל מה שתצטרך. ונחך יי' תמיד כז) [כלומר יהיה בעזרך תמיד לא יפרד
 ממך] והשביע בצחצחות נפשך. ומלת בצחצחות כוללת שתי לשונות הצמא והצחות
 הצמא מלשון [ישעיה ה, י"ג] צחה צמא ותרגום [שמות יז, ג'] ויצמא וצחי. הצחות

צפחת השמן

תורה. רש"י : כג) שנתנבא על מזבח בית אל שיחרב מפני שהעמיד בו ירבעם דמות
 פרלופים דכתיב (מלכים ה' י"ג ח') והנה איש אלהים בא מיהודה וגו' מזבח מזבח גו'
 ומפרש בס"ע [פ' ז'] דהוא עדו הנביא ונא נביא שקר והטעהו והסיבו לבית אל
 והאכילו ובזכות זה שרתה עליו שכינה שגא' (סס) ויהי דבר ד' אל הנביא אשר הסיבו
 וגו' רש"י ז"ל וקשה לי למה הביא ממרחק ראייתו הלא הדבר מפורש בתלמודינו בסנהדרין
 (פט ב') דהוא עדו הנביא והפסר שהם"ע נתחבר קודם תלמודינו שהזכרו התנא רבי יוסי
 כמ"ס הרב חיד"א ז"ל. גם בפסיקתא דרב כהנא פ' שקלים אמר כסף נבחר (משלי יוד,
 כ') זה עדו הנביא : כד) צב"מ ס"ב ח' : כה) עי' מה שהערתו למעלה חות המונה
 ליון כ' : כו) צב"מ ס"ב ח' והביאו רבינו גם בלות לדקה : כז) כ"י :

מלשון [סיר' ה' יוד] דודי צח ואדום וביאור הכתוב והשביע בצחצחות נפישך והשביע בריווי
 הצמא נפישך כי מי שהוא צמא ומרוה צמאו והוא מתענג בתכלית התענוג וריווי צמא הנפש
 הוא תענוג האור העליון כח) הצח ואם כן שתי הלשוניות הצמא והצחות חוזרין אחר כי
 ישביע הקדוש ברוך הוא וירוה צמא נפשו מן האור העליון הצח והבהיר ויתן לו
 מהלכים בין העומדים הקיימים הנצחיים. ועצמותיך יחליץ כלומר ינחתו זו מנותת
 העצמות בקבר. כט) ודרשו ז"ל א"ר אליעזר בן יעקב זו מעולה שבברכות זירו
 גרמי ומכאן תיקנו לומר בשבת רצה והחליצנו. ורש"י ז"ל פירש יחליץ יחזק מלשון
 הכתוב

צפחת השמן

כח) דצרוי הם ממדרש וי"ר פרש' ל"ד והשביע בלחלחות וגו' ח"ר טביומי חס עשית כן הרי אתה
 כבוראך כחותו שכתוב בו דודי לח ואדום: כט) ראיתי פה ערבוב בדברי רבינו כפי
 הנראה בש"ס ומדרש לכן ההכרח להעתיקם ולברר כוונתו. ביצמות ק"ב ב' אמרין
 ממאי דהאי וחללה נעלו מעל רגלו מיסליף דכתיב (ויקרא י"ד, מס) וחללו את האבנים אשר
 בהם הוגע ואימא זרוזי הוא דכתיב (במדבר ל"א, ג') החללו מאתכם אנשים ללבא ומשני
 התם נמי שלופי מביתא לקרבא והכתיב יחלץ עני בעניו ומשני בשכר עניו יחללו מדינה
 של גיהינס חלל הא דכתיב (תילים לד, ח) חונה מלאך ד' סביב ליריאי ויחללם ומשני
 בשכר יריאי ויחללם מדינה של גיהינס חלל הא דכתיב ועלמותיך יחליץ ואמר ר' אליעזר
 זו מעולה שבברכות ואמר רבא זרוזי גרמי ומשני חין משמע הכי ומשמע הכי דהכא
 ח"ס"ד זרוזי הוא ח"כ לכתוב קרא וחללה נעלו ברגליו. פי' רש"י זרוזי שנוטלתו מעם
 קרקע ומנעלתו ברגליו והכתיב יחלץ עני בעניו כלומר יזרוזו ויתן לו כח ומשני הכא
 גמי שלופי הוא ח"ק בשכר עניו שכיפר עליו בחייו יחללו וילילו מדינה של גיהינס ע"כ
 מש"ס. ובמדרש וי"ר הנו' אמר ועלמותיך יחליץ ישמיט יזיין יניח ישזיב ישמיט כד"א
 (דברים כה, ט') וחללה נעלו יזיין כד"א (שם ג, י"ח) חלולים תעברו ישזיב כד"א (תילים
 קמ, ב') חללני ד' מאדס רע יניח מכאן קבעו חכמים רלה והחלילנו בשבת והיית כגן רוח
 זה גן וכמולא מים גו' זה עדן ע"כ (והרד"ק ז"ל בישעי' מביא ג"כ המדרש זה), והנס
 רבינו הביא בראשון פי' אחד מהמדרש כמ"ס זו מנוחת העלמות בקבר והביא ע"ז
 מהמדרש מה שאמר ומכאן תקנו לנו בשבת רלה והחלילנו וכו' וקשה לי האיד מביא
 רבינו סמוך לזה דרשת רבי אליעזר בן יעקב זו מעולה שבברכות זרוזי גרמי (בש"ס
 ח"תא ור"ר אלעזר וכו' אמר רבא וכו' זרוזי וכו' נראה שתבת אמר רבא הוא טעות
 והגרסא הנכונה הוא כמו בכאן) דהא שם בש"ס מביא דברי ר"א לראיה שהוא לשון
 זירוז ואידך מביא רבינו לראיה מר"א שאמר שהוא ענין זירוז לענין הנחה דהלא המדרש
 חלקם לשנים שאמר יניח, יזיין. וכפי הנראה זירוז ויזיין ענין אחד הם כמו שהביא הש"ס
 דלמא זרוזי הוא דכתיב החללו וגו' והמדרש הביא פסוק דומה לזה היינו חלולים תעברו
 לענין יזיין. גם מה שאמר רבינו ואמרו במדרש ועלמותיך יחליץ יחלץ מדינה של גיהינס
 כעת לא ראיתי באיזה מקום במדרש כן ונראה כוונתו על מדרש שהבאתי שאמר שמשמע
 גם ישזיב דכוונת המדרש שיחללו מדינה של גיהינס כמו דדרשינן בש"ס על יחלץ עני
 בעניו והרכיב רבינו המדרש והש"ס יחד. ונראה לתרץ מה שהקשיתי בתחילה דכוונת
 רבינו לפרש הפסוק ועלמותיך יחליץ דקשה למה פירש הכתוב רק העלמות לכך מביא
 הרב ראי' מדברי הש"ס שהעלמות הם עיקר הגוף וקיומו (עי' במהרש"א ח"א יצמות שם
 ענין יקר). ודע מה שהביא הרב מרש"י ז"ל שפירוש יחליץ יחזק מלשון הכתוב שאמר
 בנך היולא מחלליך לפי שמחזיקו בחללים (ברש"י לפנינו ליתא לכל זה רק שפי' יזיין)
 נראה פרושו שחללים הוא מענין מתניים כמו באיוב (לא, כ') אם לא זרכוני חללו וע"כ
 זה אמר בנך היולא מחלליך לפי שאדם מחזיק את בנו הקטן בחלליו וכן אזור נא כגבר
 חלליך הוא כינוי לגבורה וחזוק שעיקרו היא צמתניו של אדם. ומה שהביא רבינו מיונתן
 יזיין לפנינו לא נמלא ביונתן אבל הוא במדרש שהבאתי. וראיתי להעתיק דברי הרב
 הגאון בעל סדר הדורות בספרו הבהיר ערכי הכנויים מה שכתוב שם מענין זה וז"ל
 בערך חלץ חלץ (בגדים) והלבש אותך מחללות (בזכריה ג' ד) דשן ועלמותיך יחליץ עניו
 ידשן ע"ד ושמעיה טובה תדשן עלם (משלי ט"ו, למד) ע"ד שאמרו ז"ל העובר לפני
 התיבה

הכתוב שאמר (דברי הימים ב' ו', ט') בנך היוצא מחלצריך לפי שמחוקו בחלציו כענין [ל'ח, ג'] אזור נא כגבר הלצריך ובלע"ז אשפורש ויונתן תרגם יזיין (ל) [עשאו] מן חלוצי צבא. ואמרו במדרש ועצמותיך יחריץ יחלצך מדינה של גהינם שנאמר (ל'ח, ט"ו) יחליץ עני בעניו כלומר שעניו מצילו מדינה של גהינם וכיון שהוא ניצל מדינה של גהינם אז ינוח ויתעדן כמי שמתעדן בגן וזהו והיית כגן רוח וכמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו :

אבל הא' (קהלת ז', ג') טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה כאשר הוא סוף כל האדם והחי יתן אל לבו. עיקר הכונה בכתוב הזה להזהיר על האדם שיהביל עניני העוה"ז במחשבתו ושלא יעשהו עיקר כלל אלא שיחבונן באחריתו ויכניע את לבו וימשיך טבעו אל העבודה וידוע כי בית האבל סבה להכנעת הלב שהיא עיקר מעיקרי העבודה כי בראותו הדורות חולפים ואוהביו ומיודעיו מתפרדים מעליו מבין שתי ידיו אז יראה האדם ויירא ויקח מוסר ואז יכנע לבבו הערל מה שאין כן בבית המשתה שהוא סבה לגובה הלב אשר ממנו יבא לשכת העיקר. וכענין שכתוב (דברים ח', יוד) ורם לבבך ושכחת את יי' אלהיך ודזה הזהירו ז"ל על האדם (לכות פ"ג, משנה ח') דע מאין באת ולאן אתה הולך וידוע כי המיתה נגזרה על אדם הראשון שהיה שרש העולם ועיקר כל התולדות ואין אחד מהן יכול להמלט ממנה כי בחטאו מת. ואלמלא חטאו היה חי לעולם כמראכי השרת וכן דוד אומר (תהלים פג, וט"ו) אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כלכם אכן כאדם תמותון וכאחד השרים תפולו. יאמר כוונתי בששת ימי בראשית בבריאת האדם להיוחכם מלאכים גופנים בארץ בדמיון [מלאכי] מעלה. וזהו שהזכיר אלהים אתם ובני עליון נדכם ולא אמר כאלהים וכבני עליון לפי שהכונה להיוחם מלאכים ובני עליון ממש כענין חנוך ואליהו שהיו מלאכים גופנים אכן כאדם תמותון (ח) בחטאו של אדם שסיבב מיתה לעצמו ולזרעו עד סוף כל הדורות, וכאחד השרים תפולו החוטאים המתגברים זה ער זה ועושיין חמס תפולו מאותה מדרגה ואמרו במדרש וכאחד השרים תפולו זה עזא ועזאל שנפלו ממקום קדושתם מן השמים שעליהם אמר הכתוב (בראשית ו', ד') הנפילים היו בארץ וזהו שאמר הכתוב תפולו כלומר גופלים אתם מאותה מדרגה כשם שנפלו הם ממדרגת קדושתם. וכבר ידוע מדרך הטבע כי כשהשרש לוקה וגפסד גם הענפים יקחו חלקם מן הגפסד ומיתת האדם הוא פירוד הנפש (השכליות) מן הגוף. והיה העונש דוגמת החטא שהפריד דפרי מן האילן והוא דבר רבותינו ז"ל קצץ ג) בנטיעות כי חטא בפירוד דבר במעשה ובמחשבה ואם כן ענין המיתה הזו היא דרך לכל העולם מפני שהם ענפי השרש

צפחת השמן

התיבה ציו"ט של ר"ה יאמר והחליטנו ד' כי צד' לשונות נשתמשו בלשון הזה ישליף וחללה נעלו ישזיב חללינו ד' יזיין חלולים תעברו יניח ועלמותיך יחליץ, הולאה גם תנין חללו שד הניקו גוריהן (ליכה ד) יגלו אותן להניק גוריהן, הללה לדיק מלרה נחלץ (משלי ח' ט') כלומר נפרד וסר מהלרה, זירוז אין החללו חלל זירוז חלולים תעברו (ספרי מטות), מתניס אזור נא כגבר חלליך מחלליך יללו הם המתניס, סר ונפתח חלץ מהם (בוטע ה' וטו) וחללה נעלו תשליף נעלו וחביריהו (ויקרא י"ד מ') וחללו את האבנים יסירם וינתקם ממקומם ע"כ. ותמהתי על הרב שכוף בעלמו הזכיר דברי המדרש הנזכר באמרו כי צד' לשונות וכו' ובכל זאת חושבם ליותר ובאמת כל מה שחשב הרב יתר מד' נוכל לכוללם צד' : (ל) כ"ה צכ"י :

(ח) כן הוא בשמות רבה פרשה לב ובצמדבר רבה פ' ט"ז : (ב) כ"י : (ג) לשון זה לא מלאתי לכן כעין זה אמריון בצנסהדרין ל"ח ח' ח' אדם מין היה ובצ"ר פ' י"ט לא נטרד אדם מג"ע עד שחירף וגידף ומ"ש כי חטא בפירוד דבר במעשה ובמחשבה כו' הוא מהרמב"ן ז"ל פסוק פן ישלח ידו (בראשית ג' כב) וכן כותב רבינו גם בחבורו פסוק ותתן גם לחיטה ויאכל גו' אומר הרב שם ולמדך הכתוב שהשחית מב' לדדן שאל

השרש ותולדותיהם של אדם ואין צריך לומר כי היא ד) [ברשעים] החוטאים כי
 את הצדיקים הגמורים שלא חטאו מעולם הם בכלל עונש המיתה מפני גזרת אדם
 הראשון שהרי מצינו צדיקים גמורים שלא חטאו מעולם ומתו והוא שדרשו ז"ל (בב"ב
 כג, א') ארבע מתו ה) בעטיו של נחש כלומר לא בחטאם אלא בחטא נחש
 הקדמוני ואלו הן בנימין בן יעקב עמרם אבי משה וישי אבי דוד וכלאב בן דוד
 וכלהו גמרא לבר מישי אבי דוד דבהדיא כתוב ביה (סמואל ב יז, כ"ה) ועמשא בן
 איש ושמו יתרא הישראלי אשר בא אל אביגיל בת נחש אחות צרויה אם יואב.
 וכי בת נחש היא והלא בת ישי דכתיב (דברי הימים א ב, ט"ז) ואחינתיהם צרויה
 ואביגיל אלא בת מי שמת בעטיו של נחש. וכיון שמצינו צדיקים מתים בלא חטא
 אלא בעטיו של נחש [יש] בכאן מקום שאלה לשאול אם בן חנוך ואליהו שהיו
 צדיקים גמורים למה הם חיים מעולם עד היום הזה ודעולם קיימים ולמה לא מתו
 בעטיו של נחש כמו אלו. ונראה לומר כי היה הענין מפני עיקר גדול וסנה גדולה
 כדי שיהיו עדים שאלמלא חטא אדם היה חי זקיים לעולם כמותם שהרי חנוך
 ואליהו לא חטאו וחיו לעולם: ולכך יצטרך כד משכיל לחשוב ביום המיתה ויתבונן
 בעצמו כי כל העולם ומלואו וכל עשרו וכל מלכותו ואפילו עלה למלכותו של
 שלמה הכל הבל גמור כי בן שרמה עליו השלום שהיה מגדולי העולם המולכים
 ואלו) בכיפה והיה לו יתרון על כלם שנתנה לו החכמה במתנה וממנה זכה אל ה
 ז) שדרשו ז"ל שלמה מלך על העליונים והתחתונים שנאמר (דברי הימים א כט,
 כ"ג) וישב שלמה על כסא יי' והוא בעצמו שהשיג כל השררה הזאת ונתערה בכל
 הכבוד הזה הוא גזר במאמר מוחלט שכל העולם הוא הבל גמור הוא שהתחיל
 בראש ספרו (קהלת א ב,) הבל הבלים אמר קהלת הבל הבלים הבל וכבר
 מצינו בדוד אביו עליו השלום שאחזו הדרך הזה והיה מהביל העולם הוא שאמר
 (תהלים לט, ה') הודיעני יי' קצי ומדת ימי מה היא ארעה מה חדל אני. ביאור
 ארעה מה חדל אני כמה אעמוד עם יושבי חדל והוא הפוך כאלו אמר חדל כמו
 כבש כשב שמלה שלמה, ואמר (שם) הנה טפחות נתתה ימי וחלדי כאין ננרך אך
 [כל] הבל כל אדם נצב סלה יאמר נתת ימי קצרים כדבר הנמרד בטשח וענין כל
 הבל כלומר הבלים הרבה כי כל אדם הבל הבלים ואמר נצב סלה כי ההבל דבק
 ומתקיים בו לא ישתנה לעולם שיסור ממעלת ההבל. וכן הזכיר [עוד] ואשי [שם
 ס"ג, יוד] אד הבל בני אדם כזב בני איש במאזנים לעלות המה מהבל יחד. באור
 הכתוב אלו עלו בני אדם וההבד במאזנים יחד היו פחותים מן ההבל. ומאחר שהעולם
 כולו הבל גמור זולתי העבודה והיראה ראוי לאדם שיהביר תענוגי העולם כורו
 ועדוני תאוותיו ושלא יתאו למטעמותיו ושלא יבטח בעשרו כלל כי עתיד הוא
 לקבל תמורה בשאר מדות העולם. וכן אמר דוד עליו השלום (שם מט, ז') הנושחים
 על חירם וברב עשרם יתהללו אח לא פדה יפדה איש לא יתן לאלהים כסף ויקי
 מדיון נפשם וחדל לעולם ויחי עוד לנצח לא יראה השחת כי יראה חכמים ימותו
 יחד כסיל ובער יאבדו ועזבו לאחריים חילם, חילם כמו עשרם כמו (דברים ה, י"ז)
 עשה לי את החיל הזה. ולשון אח ח) הוא פעול ואיש היא הפועל יאמר הכתוב
 הנה העשירים לא יוכלו לפרות אחיהם גם נפשם מן המית וזה השמן מה יועילנו
 והנה

צפחת השמן

שאכל מן הפרי למטה וקלך בדוגמתו למעלה כו' : ד) כ"י : ה) בעלתו של הנחש והוגמתו
 בדניאל (ואו ח') אחיעטו: ואלו) כדאיתא במגילה י"א ב' : ז) ג"כ שם : ח) כן הוא צפי'
 הרב חזע"ז שם ונראה שפירש כן דאם נאמר דתבת אח הוא הפעול ותבת איש פועל
 הוא כן בטבע הלשון כי יאמר שאף את אחיו לא יוכל איש לפדות ואף שאין קורבה
 כאחים אבל אם נאמר שתיבת אח מוסב עלי זה האיש שמדבר הכתוב אליו שהוא העשיר
 ויהא הפי' שאף אם הוא אח לא יפדה אחד לא יוכל לפדותו (ויסי' תבת איש פעול) א"כ יותר
 היה לו לומר אח לא פדה יפדה אחיו דהלא עיקר הרבותא שאף זה שהוא נלרך לפדיה
 הוא אחיו בכל זאת כל יוכל לפדותו בממונו. ותמסתי דבקהלת (ז' כז) מביא הרב
 חזע"ז

והנה הוא אינו יכול לפדות בו את אחיו שהוא חביב אצלו מן (הזות) ט) [המטין]
 ולא עוד אלא שאפילו נששו היקרה לו אינו יכול לפדות וזהו ויקר סדיון נפשם
 וחרל שלא יהיה זה לעולם. ויחי עוד לנצח ואיך יחשוב קינה המטין שיחיה לנצח
 ולא יראה השחת והלא יראה חכמים ממנו ימותו בכל דור ודור. הוזכר אצל החכמים
 מיתה ואצל הכסיל והבער אכדון כי ילכו לאכדון והכסיל הולך דרך עקשות והבער
 שלא יבין כבהמות ואמר קרבם בתימו לעולם משכנותם לדור ודור קראו בשמותם
 עלי אדמות. לשון קרבם הפוך כמו יוד) קברם והוא הבית הנקרא בית עולמו והם
 חושבים כי משכנותם אשר בנו בעולם הזה לדור ודור הם ושהם ראויים לדור בהם
 עולמית ויאמרו אחריהם זה הבית אשר בנה פלוני וזה המנדל אשר בנה פלוני וזה
 לשון קראו גו' ואינם רואים ומתבוננים בתכלית הדבר כי כל בית מבני אדם שהם
 שוכני בתי חומר קראו הכתוב בית עכביש ואפילו היכל המלך והוא שכתוב (איוב
 ה, י"ד) אשר יקוש כסלו ובית עכביש מבטחו יאמר כי מבטחו של אדם ותקותו
 מעוטה והוא בושח על בית עכביש. וכן מלאכת אדם בעולם הזה זולתי מלאכת
 התורה והמצות כלה מלאכת תהו ורמיון מלאכת עכביש הוא שכתוב (ישעיה נט, ה')
 ביצי צפעוני בקעו וקורי עכביש יארוגו וזה משל על פעולת הרשעים שעושים מן
 העולם הזה עיקר והוא ממשיך אותם לקורי עכביש יא) ואדם ביקר זה היקר שהוא
 המטין לא ילין עמו במותו וכן הכתוב אומר (תהלים מט, י"ח) כי לא במותו יקח
 הכל לא ירד אחריו כבודו ומשלו רבותינו יב) ז"ל למה הדבר דומה לכרם שהיא
 גדורה סביב ונכנס שם שועל אחד דרך חור שהיה בכותל והיה השועל רעב ביותר
 אכל מן הענבים עד שחזר שמן ולא היה מחזיק את עורו בא לצאת מן החור אשר
 בא בו ולא יכול מה עשה הרעיב עצמו עד שחזר כחוש ויצא משם כן יקרה לאדם
 בענין תענוגי העולם הזה וברבוי הכסף והזהב הכל ישאר בכאן ומאומה לא ישא
 בידו אבל אם החזיק בתורה ובמעשים טובים ובמתן הצדקה זה לפניו ילך. וכן
 אמר ישעיה עליו השלום (ישעיה נח, ח') והלך לפניך צדקך וכבוד יי' יאספק.
 ואז ינתן לו שכר כפי הראוי לו וכפי צדקותיו אשר עשה כי אף על פי שהמיתת
 הוא דבר שוה בכל עשיר עני גבוה שפל וכענין שהזכיר שלמה (קהלת ט, ז')
 מקרה אחד לצדיק ולרשע לטוב ולרשע ולטמא ולזובח ולאשר איננו זובח, זהו
 ענין הנוף (טס ג, י"ט) כמות זה כן מות זה אבל בעולם הנשמות אין השכר שוה
 כי השכר הטוב יגדל כפי גודל מעשיו הטובים ומשל יג) למה הדבר דומה למלך
 שנכנס בעיר. היא וכל חיילותיו נכנסין בשער אחד כשהן בעיר ובאו ללין נותנין
 לכל אחד וא' מדור לפי כבודו. הא למדת מכר זה כי לא נשאר לפני האדם כי אם
 העבודה ויראת השם יחברך וצדקותיו אשר עשה ועל זה הביאו חכמי המחקר משל
 והם המתפלספים המהבילים את העולם יד) [אמרו] העולם הוא נמשך לאדם שיש
 לו ג' ריעי' הא' אוהבו ביותר לא יפרד מאתו לילה ויומם. הב' אוהבו אהבה יתירה
 אבל לא כן כמו הראשון. הג' אוהבו מעט ומתראה [עמו] מעט לעתים רחוקים.
 לזמן שלח המלך בשבילו וילבש פחד ורעדה ויחרד לבו ליראת המלך הנך ליטול
 עצה מן הריע הראשון אמר לו הנה המלך שלח בשבילי ואני משחר ביותר ואבקש

ממך

צפחת השמן

אבע"ז פסוק זה ומפרש עליו הכי פרושים וז"ל אין לח פודה נפש איש או אין איש
 פודה נפש אחיו ויהיה לח פועל או פעול וכו' : ט) כן הוא בכ"י ונראה הגי' זו נכונה
 ודו"ק : יוד) כן פי' הרב אבע"ז שם אבל הרד"ק נראה שפי' קרבם כמו בקרבם פי'
 שחושבים בקרבם לבם שישכנו צבתייהם לעולם ונראה שרבינו אחז צפי' האבע"ז שצב"ס
 (מ"ק ט' ז') ג"כ איתא אל תקרא קרבם אלא קברם וגם שכפי פי' הרד"ק היה לו
 לכתוב בקרבם : יא) גם צלות אמונה הביא רבינו הכתוב הזה ופרשו : יב) בקהלת
 רבה פסוק כאשר ילא מצטן אמו : יג) הוא ג"כ בקהלת רבה פסוק גם מגבוה וכו' ויקרא
 רבה פי' י"ח כתיב. (קהלת י"ב, ה) כי הולך אדם לבית עולמו בית העולם לא נאמר
 מלמד שכל לדיק יש לו עולם בפני עצמו משל למלך שנכנס לעיר וכו' : יד) מכ"י ושם
 אמר

ממך עצה ועזר שחלך עמי לפני המלך. השיב לו שרא ילך עמו כלל. הלך לשני השיב לו שהוא מצטער עליו ביותר וילך עמו עד לפני שער המלך אבל לא יכנס עמו. הלך לג' השיב לו מצטער אני על צערך וכדי להקל מדאגתך אני אלך עמך ואכנס לפני המלך ואני אטעון טענותיך לפניו. הריע הא' הוא הכסף והזהב והוא הריע שהיה בוטח עליו ביותר ועליו אמר שלמה עליו השלום (משלי יא, כח) בוטח בעשרו הוא יפול שאין לו לבטוח כי אם בשם יתברך לבד והוא העושר העיקרי והסגולה הנצחית כענין שכתוב (ליוז כב, כה) והיה שדי בצריך וכסף חועפות לך. הריע השני הוא אשתו ובניו המלוין אותו עד הקבר ואין נכנסין שם וחוזרין להם. הריע הג' הוא צדקה ומעשים טובים הוא הריע המלוה עד שער [המלך] ונכנס לפניו וטוען טענותיו. ואין לנו להביא ראיה מן הענפים רק מן השרש האמתי היא תורתנו הקדושה ומדרשי חז"ל שהרי כל החכמות הנמצאות ביד כל האומות אינן אלא (פירוש טו) [פירות] התורה שלנו ואין צריך לומר המוסרים והמשלים שלהם. והוא דרשם ז"ל הענין הזה בעצמו בפרקי רבי אליעזר פרק ל"ד. וכך אמר ג' אוהבי' יש לו לאדם בחייו ואלו הן אשתו ובניו וממונו ומעשיו הטובים ובשעת פטירתו מן העולם הוא מכניס את בניו ואת אשתו ולבני ביתו ואומר להם בבקשה מכם בואו והצילוני מדין המות הרע הזה והן משיבין לו לא שמעת שאין שלטון ביום המות לא כך כתיב (תהלים מט, ח') את לא פדה יסדה איש. והוא מכניס את ממונו ואומר לו בבקשה ממך הצילני מדין המות הרע ומשיב לו לא שמעת (משלי יא, ד') לא יועיל הון ביום עברה. והוא מכניס מעשיו הטובים ואומר להם בבקשה מכם הצילוני מדין המות הרע הזה משיבין לו עד שלא תלך הרי אנו מקדמי' לפניך שנא' וצדקה תציל ממות וכתוב (ישעיה נח, ח') והלך לפניך צדקך. ומפני שעיקר העולם אינו אלא הכנעת הלב והעבודה לכך ביאר שלמה עליו השלום ואמר טוב ללכת אל בית אבד וכו' שהרי בית האבד סבה להכנעת הלב כי שם סוף כל דאדם וכן הזכיר עוד (סס) לב חכמים בבית אבד וכו' ואמר והחי יהן אל לבו ולא אמר והאדם יתן אל לבו כלומר זה שיהיה חושב שיהיה חי וקיים לעולם יתן אל לבו יום המיתה ולא ישיאנו יצרו לחטוא ויחזור בתשובה שלימה כדי שימצא מקושר במעשה התשובה כשיגיע יום מותו והוא שאמרו ז"ל [לכות פ"ב מ"י] שוב יום אחד לפני מיתהך (טז) וכי אדם יודע באי זה יום ימות אלא ישוב היום שמא ימות למחר ונמצא כל ימיו שהוא חוזר בתשובה, ועד זה הביאו רבותינו (יז) ז"ל משך למה הדבר דומה לאשתו של מלך שהיתה מתקשטת ותשם בפוך עיניה ובעלה עובר ארחות ימים אמרו לה השכנות והלא בעליך במדינת הים עד מה זה תתיפת אמרה להן בעלי מרח הוא אולי יהפך רוח [הים] וקל מהרה יבא וימצאני מקושטת. וכן הכתוב אומר (קהלת ט, ח') ככל עת יהיו בגדיך לבנים ושמן על ראשך אל יחסר לובן יח) הבגדים משל על נקיות הנפש בתשובה והשמן משל למעשים טובים. מצוה של תורה שיתאבל אדם על מתו לפי שהאבלות ענין נכבד (יט) במקומו והוא עבודה גמורה לשם יתברך ועד שלא נתנה תורה כבר מצינו אבות העולם שהיו מתאבלין על מיתיהם. והראשון לכלם הוא אבלו של מתושלח שכך אמר במדרש כ) מתושלח צדיק גמור היה ולמה נקרא שמו מתושלח שכל דיבור ודיבור שהיה מוציא מפיו היה מושל עליו מאתים ושלשים משל בשבתו של הקב"ה והיה

שונה

צפחת השמן

אמר "אמרו כי האדם צעוק" (טו) כן כותב רבינו ג"כ בלוח דינין וכעין זה בלוח עלרת ובלוח פסח הא' כותב שהיא כוללת כל החכמות וכן בפרוטו בראשית פסוק ויפח בלפיו וגו' כותב רבינו שאין כל חכמתם אלא פירותיה של תורה ועי' בלוח סוכה בסופו: טז) כ"ה בשבת קנ"ג ח' וצקהלת רבה פסוק ככל עת וגו' (יז) צקהלת רבה פסוק ככל עת וגו' מובא ע"ז ב' משלים ואחד מהם הוא זה: יח) לקוח משערי תשובה לרבינו יונה ז"ל שער ב' פ' ט"ו אשר שיכל הענין מהמשל בלשונו הזהב וכתס חופיר: יט) פי' מלך עלמותו וכונת הרב נראה למה שאמר להלן בלוח אכל הב' שגם האומות מתאבלין על מיתיהם: כ) בילקוט מביאו

שונה חשע מאות סדרי משנה שלש מאות באלפים שר תהו ושרש מאות באלפים
 של תורה ושלש מאות באלפים של ימות המשיח ובשעה שמת נשמע קול רעם
 (כא) בגלגל גדול שהיו עושין לו הספד, השע מאות שורות של מלאכי השרת כנגד
 השע מאות סדרי משנה שהיה שונה ולכך מצינו שקבע הכתוב זמן שני לירידת
 המבור ואיחר ירידתו שבעה ימים כדי שיתעסקו בהספדו של מתושלח הצדיק הוא
 שכתוב ויהי לשבעת הימים ומי המבול היו על הארץ אלו שבעת (כב) ימי אבולו
 של מתושלח. ודרשו רבותינו ז"ל (סנת קה, ז') אמר רבי יהושע בן לוי משום
 בר קפרא כל המוריד דמעות על אדם כשר הקב"ה סופרן ומניחן בתוך גנזיו שנאמר
 (תהלים נו, ט') נודי ספרת אתה שימה דמעתי בנאדך הלא בספרתך זה משל לזכו'
 הדמעות המונחות לו בבית גנזיו. וענין כשר [שאם מת] תלמיד חכם שיש בו תורה
 ויראת שמים שהוא חיוב גדול עד מאוד לבכות ולקונן עליו שהרי אמרו ז"ל בסדר
 המעלות חכם קודם למלך. וכן אמרו במסכת הוריות פרק כהן משיח (דף יג, א')
 חכם שמת אין לנו כיוצא בו מלך שמת כל ישראל ראויים למלך זש"ה (איוז כה,
 יב) (כג) והחכמה מאין חמצא כי יש לכסף מוצא ומקום לזהב יזוקו. ברזל מעפר
 יזקח ואבן יצוק נחושה. הללו אם אבדו יש להן חליפים תלמיד חכם שמת מי מביא
 לנו חליפיו. מי מביא לנו תמורתו. מי מביא לנו כיוצא בו. אמר רבי לוי ומה אתי
 יוסף על ידי שמצאו מציאה יצא לבם וחרדו חרדה שנאמר (זרחשית מב, כה)
 ויצא לבם ויחרדו אנו שאבדנו את רבי שמעון בן זכדי על אחת כמה וכמה. (כד) ודרשו
 ז"ל שרחו מתם אי זהו בן העולם הבא ענותן שפל ברך ומכין נפשיה שייף
 (כה) ועייל שייף ונפיק לעי באורייתא תדירא ולא מחזיק טיבותא לנפשיה ויהבו
 רבנן עינייהו ברב עולא בר אהבה. הקדים הענוה שהיא המדה העליונה ואחר כך
 פרט מדות הענוה בגוף וכנפש שפל ברך הוא שיהיה שפל עם בני העולם בענין
 משאו ומתנו בנחת עם הבריות זהו מדת הגוף, ומכין נפשיה רוח שפלה שרא יהיה
 גבה רוח זהו מדת הנפש. אסור להתעצל בהספדו של אדם כשר שכן דרשו ז"ל
 (סנת קה, ז') כל המתעצל בהספדו שר אדם כשר ראוי לקברו בחייו שנאמר
 (יהושע כד, ל') ויקברו אותו בגבול נחלתו בתמנת סרח בהר אפרים אשר מצפון
 להר געש מלמד (כו) שגעש עליהם ההר להרגן מפני שנתעצלו בהספדו של יהושע
 ואמרו עוד כל המתעצל בהספדו של חכם אינו מאריך ימיו מדה כנגד מדה וידוע
 כי חכמי הדור מכפרין (כז) על הדור. ומצינו הארון כי הוא רמז לזה כי הוא
 הראשון והקודם לכל מלאכת המשכן וירמזו אל החכם שהוא קדום לכל בסדר
 המעלות להורות כי הם מכפרין על הדור כשם שהיה הארון מכפר על מעשה
 (כח) שמים והזכיר בארון מבית מחוץ תצפנו שיהיה זהב בחוכו כברו. וזה רמז
 (כט) לתלמיד חכם שצריך שיהיה חוכו כברו פיו ולבו שוין. (ל) וכענין שכתוב

איוז

צפחת השמן

מציאו ונרשם שם שהוא ממדרש אבכיר : כא) זכ"י הגיר' קול רעש ברקיע : כב) כ"ה זנח
 רבה פרי' ל"ב וסנהדרין ק"ח ז' : כג) הוא בירושלמי דברכות פ' ז' ובב"ר פ' ל"ח
 והפיו מה שאמר מי מביא לנו תמורתו וכו' ומה אחי יוסף וכו' הוא היות חף שמלאו
 כסף חיש צפי חמתחותיהם ילא לבס שחששו שעי"ז יאבדו את שמעון אחיהם חס שהי'
 להם עוד תקוה כמו שאמר להם אחיהם חולי משגה הוא לנו שרוחין צעינינו שאבדנו
 הלדיק עאלכו"כ : כד) בסנהדרין פ"ח ז' והביאה רבינו גם בלות ענוה : כה) שוחה
 עלמו כשנכנס וכסיולא מביהמ"ד : כו) שנודעזעה ורתתה מלשון (תילים י"ח, ח) ושמואל
 ז' כ"ב, ח) ותגעש ותרעש הארץ : כז) כן כותב רבינו גם בחבל הב' והוא משיר רבה
 פסוק דודי ירד לגנו ובתנחומא ויקהל פסוק ויעש את הקרשים למשכן אמר משכן
 [הלדיקים] מתמשכנין עליהם : כח) כדאיתא בש"ר פרשה גון ובתנחומא תרומה אמר
 ישראל חטאו בשיטים ונתרפאו בשיטים : כט) כן הוא ציומא ע"ב ז' ותנחומא ויקהל :
 ל) פ"י זה הוא בחו"ה שער חשבון הנפש פ' ואלו וכענין זה נראה לפרש דברי המדרש
 מסעי רבה פרשה כ"ג באמרו שם יש אדם שהוא נאה ולבושו כעור הוא כעור ולבושו
 נאה

נאה

(חיוז כט, י"ד) צדק רבשתי וילבשני לבשתי מבחויך וילבשני סכפנים כלומר הלבוש
 [והפנימי] כולו אחד שוה. ועל זה דרשו ז"ל (סס כח, יז) לא יערכנה זהב וזכוכית
 למה נמשלו דברי תורה לזכוכית לומר כך מה זכוכית כל מה לא) שאתה נותן
 לתוכו הוא מראה לך כך תלמיד חכם צריך שיראה בפיו כל מה שכתוב. ועל פקידת
 החכמים הגדולים שבארץ הזכיר הנביא עליו השלום (זכריה יא, ב') הילד ברוש כי
 גפל ארז אשר אדירים שודרו הלילו אלוני בשן כי ירד יער הבציר. ואמר עוד
 (סס) קור יללת הרועים כי שודדה אדרתם קול שאנת כפירים כי שודד גאון הירדן.
 וכן (זה) הזכיר עוד ואמר (מיכה ז, ה') אלרי לי כי הייתי כאספי קיץ כעוללות בציר
 אין אשכול לאכול בכורה אותה נפשי. היה הנביא מתאונן על העדר החכמים והיה
 אומר כי בא לב) באחרונה ולא השיג מן החכמים העוברים והמשיר החכמים השלימים
 לאשכולות [וחזר] ואמר בכורה היה מתאוה ובא המשל לומר כי אין צריך לומר
 כי הם חסרים מן האשכולות אלא אפילו הבחורים המשתדלים בעסק התורה אין
 בהם זהו בכורה אותה נפשי. כי מנהג העולם שיתאוו הביכורים וכן היה הנביא
 מתאוה שיהיו בישראל תינוקות שיתחילו לדרוש את יי' ולא היה מוצא זוגה הדור
 יתום מן האשכולות גם מן הבכורים. זה שמעתי בשם הרב הקדוש רבי יונה זצ"ל.
 דבר ידוע כי העולם הוא עולם הבחינה והנסיון שבו יבחן האדם אם ילך בדרך
 השם יתברך או אם חטה אשורו מני הדרך. ויש לכל משכיל שיחשוב ויתבונן כי
 האדם בשהוא נולד הוא נורד בכני וכשהוא נפטר מן העולם הוא נפטר גם כן בכני
 ועל כן אמר שלמה עליו השלום כל עמת שבא כן ילך. ואמרו במדרש קהלת
 [פסוק] (קהלת ה, טו) כר עמת שבא כן ילך כמו שבא האדם אל העולם כן ילך בא
 אל העולם בקול ונפטר בקול. בא אל העולם בבכיה ונפטר בבכיה. בא אל העולם
 בחבה ונפטר ממנו בחבה. בא אל העולם בלי דעת ונפטר מאנו בלי דעת. חני בשם
 רבי מאיר כשאדם בא אל העולם ידיו סגורות וקסוצות כלומר כל העולם כולו שלי
 הוא אני נוחלו כשנפטר מן העולם ידיו פשוטות לומר לא נחלתי מן העולם הזה
 כלום שכן שלמה הוא אומר (סס ה, י"ד) כאשר יצא מבטן אמו ערום ישוב
 ללכת כשבא ומאומה לא ישא בעמלו שיוליך בידו. ומצינו לג) בדרש שמיאל
 שלשה

צפחת השמן

נחה וישראל הם נאים לארץ והארץ נאה להם לכך כתוב (תילים עז ואו) חבלים נפלו
 לי בנעימים חף נחלת שפרה עלי וכן הוא אומר לך לבשתי וילבשני כו' דאין לו מוצן
 חדא מה הוא הענין שהם נאים לארץ והארץ להם ועוד מה ענין הכתוב לך לבשתי
 וגו' לכאן חכן המדרש ירמוז לנו על איזה חופן נתנהג איש כנגד אחיו ולא נקך ברמיו
 כי אם לא ננהוג בחמת ובתמים כל תיכון הארץ ויתמוטעו כל מוסדותי' לכן אמר
 אימת תהי' נחלתינו שפרה עלינו היינו בעת תהי' הלך לבושנו וגם אנו
 נלבשנה שגם הלך תוכל להתפאר שנושאת עלי' אותנו ואנו לה לעדי וקישוט וזאת
 הוא באם האדם הולך עם הלך בחמת רק אז ניכון בארץ: לא) מאמר זה הביא רבינו
 גם באות עהרת הלז גם באות כפורים הב' והתימה שלא מלאתי זאת במדרשים רק
 בחגיגה עו ב' יש ענין של ר' מאיר שדיבר עם אחר ח"ל אחר ר' עקיבא רבך לא כך אמר
 אלא מה כלי זכוכית ח"ע"פ שנסברו יש להם תקנה חף ת"ח ספרת יש לו תקנה וגירסא זו
 נכונה כנראה ממה שהשיב לו ר"מ ח"כ חזור כך וכו' וכן הוא בירושלמי חגיגה פר'
 חין דורשין וכן במדרש רות פ' ליני פה הלילה ומדרש קהלת פ' טוב אחרית דבר:
 לב) הביא מתאונן שנימיו נאספו כבר החכמים ואינם: לג) הנה המדרש הזה הוא
 בשלשה מקומות במדרש שמואל ובתנחומא ויקהל וזקקלת רבה ומכלם לא יכולתי להבין
 בעוב פי' המדרש זה גם חסרים באיזה מהם כמה תיבות אשר עי"כ איזה ממחברים שהעתיקו
 במדרש שגו ברואה ופירשו בו שלא כדת לכן אמרתי לפרשו כפי דעתי העניה. הנה
 המדרש קהלת אמר אחד שקראו לו חביו ואמו ואחד שקראו לו אחרים ואחד שכתוב
 בספר תולדות ברייתו ר' פנחס אמר אדם חביב בשמו ואינו יודע באיזה מהן בא שלמה
 ופירש טוב שם משמן טוב ויום המות מיום הולדו נולד אדם מונין לו למיתה מת מונין

שלשה שמות נקראו לו לאדם אחד שקורין לו אביו ואמו ואחד שקורא [הוא] לעצם
ואחד שכתוב בספר [תולדות ברייתו] ואמר רבי יצחק עדיין אין אנו יודעין אי זה
מהן

צפחת השמן

לו לחיים נולד אדם וכו' משל לב' ספיות וכו'. נראה פרושו ע"פ מה דאיתא בש"ס
נדה (ט"ז ב') טיפה זו מה תהא עליה גיבור או חלש חכם או טפש עשיר או עני
ואלו רשע או לדיק לא קאמר וכו' וזוהי יתכן פי' המדרש אחד שקראו לו אביו ואמו
שאף שהורישו לו שם משפחתם משפחת רם וגם שש עושר הנחילו לו עם כל זאת
אין זה מן השם כי אם לא יכשר מעשיו מה יועילו לו כשרון משפחתו גם עשרו כל
יכון אם לא נגזר לו משמים ואחד השם שכתוב בספר תולדות ברייתו היינו השם שנגזר
עליו בעת שבה לכלל תולדה בעת ברייתו היינו חכם או טפש זה ג"כ אינו מן השבח
כי אין לשבחו עבור חכמתו גם אין לגנותו עבור טפשותו כי הוא לא לקחה לו ברצונו
ובידיעתו וכן אין לשבחו בגבורתו או בעשרו ולגנותו עבור חולשתו ודלותו אבל בזאת
יתהלל המתהלל בשם שקראו לו אחרים פי' שהוא מתנהג עלמו במידות אשר עליהם
נקרא בפי הצריות לשבח או הפכו דהיינו לדיק או רשע. ופירוש זה יובן ביותר לפי
גרסת שאר המדרשים היינו במדרש שמואל אפר ואחד שקורא לו לעלמו ובתנחומא מפורש
ביותר שהגי' שם ואחד שקונה לעלמו (אכן בתנחומא שם אומר תחת ואחד שכתב בספר
תולדות ברייתו הגי' שם ואחד מה שקורין לו בני אדם ול"ל דהפי' הוא שקורין לו חכם
או טיפש). עוד באופן אחר נראה לפרש מה שאמר ואחד שכתוב בספר תולדות ברייתו
ע"פ מה דאיתא במדרש ז"ר פרשה כ"ד פסוק זה ספר תולדות אדם וגו' לעולם אין
משיח בן דוד בא עד שיבראו כל הנשמות שעלו במחשבה להבראות ואלו הן הנשמות
האמורות בספרו של אדם הראשון וכן איתא מדרש זה בפ' תזריע פ' ט"ו ומסיים בה"ד
זה ספר תולדות אדם ע"כ הנה מזה ראינו שכתב בספרו של אדם כל הנשמות של כל
בני אדם וכן כל המאורעות שלהם וכן איתא להדיא בז"מ (פ"ו א') אמר שמואל לדידי
חזי לי ספרו דאדם הראשון וכתב ביה שמואל ירחינאה חכים יתקרי רבי לא יתקרי
ואסו דרבי על ידו תהא וכו' הנה מכל הנהו מקומות תראה איך שכתבו של אדם קראו
בשם כל איש ואיש וזהו פרושו של המדרש שאמר ואחד שכתוב בספר תולדות ברייתו
וכן נוכל לפרש הגי' בתנחומא אחד שקורין לו בני אדם היינו מה שנגזר עליו בס'
תולדות של אדם ואמר ע"ז ששם זה אינו העיקר אלא שם שקנה והנחיל בעלמו היינו
לדיק או הפכו, והוא ע"ד שאמרו (סוטה מ"ח ב') שבת קול ילאה ואמרה יש בכס אדם
אחד שראוי שתשרה עליו שכינה וכו' ונתנו עיניהם בשמואל הקטן וכשמת הספרוהו
הי עניו הי חסיד ובירושלמי דסוטה פ' עגלה ערופה אמר למה נקרא שמו שמואל
הקטן לפי שהיה מקטין עלמו ד"א לפי שמעט היה קטן משמואל הרמתי וכן נקרא דוד
קטן על שהקטין עלמו כדאמרינן (במגילה י"א א') שכשם שהקטין עלמו בקטנותו כך
הקטין עלמו במלכותו וכן שמעון הלדיק שמע בת קול (סוטה י"א א') ור' עמרם חסידא
(קדושין פ"א א') ואפשר שלזה כיוון הרמב"ן בראשית פסוק זכר ונקבה בראש וגו' ויקרא שם
אדם וז"ל כי קרא הזוג הראשון בשם הזה מפני שכלם בהם בכח ועליהם הוא אומר
זה ספר תולדות אדם וכו'. והנה תקנתי פה מה שחסר ע"פ המדרש קהלת וקשה לי
מאוד למה לא הביא רבינו את מדרש קהלת והביא זאת בשם מדרש משמואל מה גם
שרבינו סיים את המדרש קהלת הזה ויום המות מיום הולדו נולד אדם וכו'. והנה בכ"י
הגי' ומלינו במדרש אמר שמואל ג' שמות כו' ובתחילת השקפה אמרתי שטעות הוא
ותחת תבת מדרש שמואל נכתב אמר שמואל אכן עבור קושייתי אדמה שהכוונה הוא
ממדרש שלנו שאנו עסוקים בו הוא המדרש קהלת והמאמר מתחיל אמר שמואל ג'
שמות וכו' ואף שלפנינו ליתא לתיבות אמר שמואל אפשר שלפני רבינו הי' הגי' כך (כי
גם למטה שכותב רבינו א"ר יצחק עדיין אין וכו' והגי' במדרש ובכ"י א"ר פנחס וכו') ואפשר עוד
לומר שהיה כתוב ומלינו במדרש שם פי' שם במדרש קהלת שהביא לפני זה אלו ג' שמות ונעתק
אח"כ בטעות ונעשה מתיבות "שם אלו" שמואל ובאמת הכוונה למדרש קהלת אולם בכל זאת לא
נחה דעתי בזה דנראה דכוונתו למדרש שמואל דשם הגי' כמ"ש פה ואחד שקרא לעלמו
שאיננה

כהן יקר זה שקרא לעצמו או זה שקראו לו אביו ואמו עד שבא שלמה ופרשו (לד) (סס ז, ח') [טוב שם משמן טוב] ויום המות מיום הולדו. נולד אדם מונין לו (לה) למיתה מת מונין לו לחיים. נולד אדם הכל שמחין. מת הכל בוכין. ואינו כן אלא נולד אדם הכל צריכין לבכות שאינן יודעין על איזה פרק הוא עומד מת הכל צריכין לשמות שיצא כבר בשלום מן העולם. משל למה הדבר דומה לשתי ספינות יצאו בים אחת נכנסת לו) לנמל ואחת יוצאה מן הנמל זו שנכנסת אין [שמחין] בה וזו שיוצאה הכל שמחין בה והיה שם פקח אחד ואמר חלוף דברים אני רואה זו שנכנסת ודאי הכל צריכין לשמות מפני שהיא נכנסת בשלום מן הים וזו שיוצאה אינן צריכין לשמות מפני שאינן יודעין על אי זה פרק לו) עומדת. כן נולד אדם הכל שמחין מת הכל בוכין, ואינו כן אלא נולד אדם הכל צריכין לבכות לפי שאינן יודעין על אי זה פרק עומד מת הכל צריכין לשמות מפני שיוודעין שיצא בשלום מן העולם הוי אומר ויום המות מיום הולדו. עד כאן במדרש. ואמרו חכמי המחקר כי הלידה סבת העולם הזה הכלה והכלה אשר ימות בו האדם אבל המיתה הוא סבת קניין חיי העולם הבא וא"כ דבר ברור הוא כי יום המות טוב לצד הנפש מיום הלידה כי ביום הלידה חבוא אל הטומאה והחטא וביום המיתה תשיג האור הבהור כי כל הדברים שבים הם לשרשם הגוף חוזר ליסודו הוא יסוד העפר אשר לוקח משם. וכן שאר היסודות שבו כל אחד ואחד חוזר ליסודו ועיקרו והנשמה שהיא עליונית ונקראת נר יי' חוזרת לשרשה וליסודה הוא שאמר שלמה ע"ה (קהלת יב, ז') וישוב העפר אל הארץ כשהיה והרוח תשוב וכו' והזכיר הנביא על נשמת הצדיקים (זכריה ג, ז') ונתתי לך מהלכים [בין העומדים האלה]:

אבל הב' (קהלת ט, י"ח) שבתי וראה תחת השמש כי לא דקלים המרוץ ולא לגבורים המלחמה וגם לא לחכמים לחם וגם לא לנבונים עושר וגם לא ליודעים חן כי עת ופגע יקרה את כלם. כל דבריו של שלמה עליו השלום דברי חכמה ולשונו לשון עמוק אפילו המשכילים לא יבינו תכלית כוונתו בתחלת העיון ומצד עומק דבריו יחשבו המעיינים בהם שהם הפך האמונה והם אמונה ממש ועל זה אז"ל [שבת למד, ב' ז'] בקשו לגנוז ספר קהלת והענין מפני שקרוב הרבר שישתבשו בו הדעות מרוב עומק לשון הספר כי לא היתה דעת רבותינו ז"ל שיהיה שלמה המלך בלתי מאמין ואמרו כי מה שהעמידוהו לפי מה שמצאו כתוב בסופו (סס יב, י"ג) סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא וגומר כי חתימת הספר ביראת השם יתברך מקטעת רגלי המעיין המשתבש בו ומה שהבין בו הפך האמונה לא יכוד לדונו לדרך רעה שהרי הספר חתום ביראת השם יתברך ואם כן התסרוץ אינו תלוי בספר כי אם בהבנתו ואם אולי יתלנו בספר יקרה לו כמי שענינו כהות ומסתכל בעין השמש ויאמר כי השמש כוהה ולא ידע כי בעינו עמד הנגע. מכלל הכתובים בספר קהלת שמחוכם נראה שהם הפך האמונה הוא זה כי יאמר שאין המרוצה לקלים ולא המלחמה לגבורים וכן השאר כי אם על פי מערכת הכוכבים והוא שאמר שם

צפחת השמן

שאיננה במדרש קהלת כי שם הגי' שקראו לו אחרים ואפשר שחסר תיבה אחת ול"ל ומלאנו במדרש ובמדרש שמואל והכוונה על סתיבה וזכו ססיים ע"כ במדרש שהוא במדרש: לד) כן הגהתי ממדרש קהלת שם ש"ח"ל מתחיל המדרש לפרש חלי הכתוב בסני ויום המות וגו' נולד אדם וכו' והפ"י פסיק טו"ז שם משמן דריש כאלו נקוד משמן פי' טוב שם שקנה לעלמו משמות שנתנו לו אבותיו או ממה שבה לו מגזירת שמים: לה) כמה ימי שני היו וכל יום נתקרב למיתה וכשמת מונין לו מתי יקום לתחייה או יהיה פרושו נולד אדם לריכין למנות לו למיתה פי' לריכין לחשבונות מפיני כמה רעות העתידין לבוא עליו אבל כשמת לריכין למנות לו לחיים פי' לריכין לשמות כמו שמשמחין עם החיים וכמשל שמואל: לו) מקום שהספינות פורשין לים: (ז) שמה תטבע:

(ח) וכן הוא בקהלת רבה פסוק מה יתרון לאדם ולמור רבה ריש פרשה כ"ח:

(סס ט, י"ח) כי עת ופגע יקרה את כולם כרומר על פי העת והשעה יקרה לכלם פגע והוא כלשון (סס ג, ח') לכל זמן ועת לכל הפעם. (ב) והוא אמונה סמשיאמר שאין המרוצה לקלים ולא המלחמה לגבורים וכן השאר כי אם על פי הזכות הנמצא בהם כי אין הקר ניצל במרוצתו ולא הנבור בגבורתו אם לא שקדם להם זכות שהם ראויים לכך וניתנו להם סבות שיביאו להם התועלת ההיא. הרי לך שכל הפעולות בעניני השלוח והטובה הוות בעולם לפי הזכות הנמצא באדם גם הפעולות שהם בהסך מזה לפי העונש. ומדרך התורה שיתלה האדם השלוח והטובה הבאה לאחרים לזכות מהם או מאבותיהם, והשלוח והטובה שבאה לעצמו לחסד ה' יתברך לא למערכת הכוכבים ולא לזכותו כי ראוי לו שיחזיק עצמו כרשע וחושא ואפילו הוא צדיק. והו פשט הכתוב (סס ז, ט"ז) אל תהי צדיק הרבה כרומר אפילו אתה צדיק הרבה אל תהי בעיניך צדיק וראוי שיתלה הצרות והמקרים הבאים בין לו בין לאחרים לחטא ועון לא שיתלנו במקרה ויאמר כך וכך נגזר מדרך המערכה וממשפטי הכוכבים והתולה אותם למקרה מן השמים מוסיפין לו מאותו ג) מקרה ועל זה הזהירה תורה [ויקרא כו, כ"ח] ואם תלכו עמי קרי [סס סס, כ"ח] והלכתי עמכם בחמת קרי. ומלת שבתי, תורה כי מתחלה היה חושב שלמה עליו השלום כי המרוץ לקלים והמלחמה לגבורים כי כן הוא הענין בדרך הטבע ומנהגו של עולם וכאשר חזר לחשוב בענין הזה ראה בעין השכל כי לא כן הדבר, ומזה אמר שבתי כי המלה הזאת אמורה אצל הדברים שהן צריכין עיון גדול ולא ישיגם המשיג בתחלת העיון בענין ידיעת השם יתברך שכתוב בו (דברים ה, ל"ט) והשובות אל לבבך. ואמר תחת השמש כי כל הפעולות הטבעיות תחת השמש הם ולא על השמש אבל הזכות הוא על השמש. ומזה ד) דרשו ז"ל (קהלת ח, ג') מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש. תחת השמש הוא דאין לו יתרון הא על השמש יש לו יתרון וזהו הזכות המגיע לו בקיום התורה והמצות. ועל כן הזכיר דוד עליו השלום ענין התורה והשמש בסומור אחד. הזכיר השמש תחלה הוא שאמר (תהלים יט, ה') לשמש שם אהל בהם והזכיר אחריו תורת יי' תמימה לבאר כי מעלת התורה והמצות והזכות שבה הוא למעלה מן השמש ומפני זה הקדים השמש תחלה שהוא המאור הגדול והודיענו קצת דרכיו ואחר כך הזכיר כי עוד יש מאור גדול ממנו והיא התורה. וכן בגוסת התפלה והברכות של ק"ש אנו מזכירים המאורות תחלה ואומרים ברוך אתה יי' יוצר המאורות. וסמך ליה והאר עינינו במצותיך ודבק לבנו בתורתך. (ה) ובמדרש שבתי וראה תחת השמש כי לא לקלים המרוץ ולא לגבורים המלחמה וגם לא לחכמים לחם וגם לא לנבונים עושר וגם לא ליודעים חן כי עת ופגע יקרה את בדם. לא עמדה קלותו של עשהאל ביום שהגיע פקודתו ולא עמדה גבורתו לאבנר משהגיע יומו. וגם לא לחכמים לחם כגון וואו) אני שהיה לחמי ליום אחד ששים כור סלת ועכשיו וזה היה חלקי מכל עמלי. לא לנבונים עושר כגון איוב בתחלה ויהי מקנהו שבעת ארפי צאן כשבאת שעתו אמר (איוב יט, כ"ח) חנוני חנוני אתם רעי. לא ליודעים חן כגון משה שלא היה חכם ויודע כמוהו בישראל ולא מצא חן בתפלתו שיכנס לארץ. ענין המדרש הזה להורות על פחיתות העולם שאינו עומד על תכונה אחת אבל הוא מקבל תמורות ואפילו גדולי העולם אינם נמלטים מן הרשת הפרושה בו אלא נלגל הוא שחוזר בעולם ולכך היו ז) נוהגין לאכור בבית האבל עדשים

וכן

צפחת השמן

(ב) פי' לא כאשר נדמה בתחילת ההסקפה, כי כשתעייין יפה תראה שכוף כליל מאמונה: (ג) גם להלן בלות בטחון ובלות מטר הביא רבינו פי' זה וכן בפרשו פ' בחוקותי והפי' הזה נובע מהמיימוני ז"ל בכמה מספריו בידו החזקה פ"ח מה' תענית ס' ג' וכן באגרת תימן וגם במאמר תחיית המתים בסופו ובאגרת הרמב"ם ובמורה פ' ל"ו משלישי. גם הרב רבינו יונה בשערי תשובה פ' ב' משער ב' אמר ופי' והלכתם עמי בקרי כי תאמרו מקרה היא לנו: ד) בקהלת רבה: ה) סס: וואו) שלמה אמר זאת על עלמו: ז) בפר"ח פ' ל"ה איתא שהעדשים מאכל לרה ואכל הס וכו' וישראל אוכלין מאכל

וכן באבלו של אברהם הזכיר בו הכתוב [בראשית כה, ל"ד] ונזיד עדשים מה ח) עדשה
 זו ענולה כך העולם גלגל הללו משוררים ט) והללו בוכים הללו שוחקים והללו
 עצבים ועל כן כל מי שיש בו יראת שמים אין ראוי לו שישתדל בדבר אחר כי
 אם בעבודת השם יתברך בלבד. ומדרך העבודה הוא שיחשב אדם ביום המיתה שהוא
 מכוסה ונעלם ממנו וכענין יוד) שאמרו רבותינו זכרונם לברכה שבעה דברים מכוסים
 מן האדם יום המיתה ויום יח) נחמה ועומק הדין ואין אדם יודע במה משתכר ואין
 אדם יודע מה בלבו של חברו ומלכות בית דוד מתי תקום ומלכות חייבת מתי תפול.
 וכיון שנחבאר שהעולם כלו הבל גמור ואין לו לאדם אלא תורה וחשובה ומעשים
 טובים יצטרך אדם שיחבונן באחריתו באשר הוא סוף כל האדם. ושיבחר ללכת
 אל בית האבל מלכת אל בית משתה. ושיזוהר בהספד המת לכבוד החיים כי בזה
 יפנה לבבו ומחשבתו מתענוגי העולם הזה ויחשוב בעבודת השם יתברך בלבד ועם
 זה יהיה שכרו שלם לעולם הבא כי מתוך ההספד יתעורר האדם להבנות תענוגי
 הגוף ולהשינם עד דכא. ויבא מזה לעשות היראה והעבודה עיקר. וכבר נשאלה
 שאלה בנמרא דסנהדרין (דף מו, ב') פרק נגמר הדין אם ההספד הוא כבוד המת
 או כבוד החי וכך אמרו איבעיא להו הספידא יקרא דחיי הוא או יקרא דשכבא הוא
 למאי נפקא מינה דאמר לא תספדוה יב) לההוא גברא אי נמי לאפוקי יג) מיורשים
 ופשמין תא שמע ר' נתן אומר סימן יפה למת כשנפרעין ממנו לאחר מיתה. מת
 לא נספד ולא נקבר או שחיה גוררתו או שהיו גשמים מזלפין על ארונו זהו סימן
 יפה למת יד) כשנפרעין ממנו לאחר מיתה. שמע מינה יקרא טו) דשיכבא הוא.
 טז) וענין ההספד הוא להזכיר חסדי המת וטובותיו ופעולותיו ומדותיו וטובות שהתעסק
 בהם בחייו. ויחוסנו. כגון שאול ויהונתן הנאהבים והנעימים בחייהם ובמותם לא
 נפרדו. ולפי כאב [המספיד] שנאמר (שמואל ב א, כ"ו) צר לי עליך אחי יהונתן
 ולפי המאורע שאירע לו שנאמר (שם ב ג, ל"ג) ויקונן המלך אל אבנר ויאמר
 הנמות נבל ימות אבנר. וכן צריך לזכור הטובה שהיתה לו ונסתלקה ממנו כגון
 (יחזקאל כז, ב') ואחה בן אדם שא אל צור קינה ואמרת לצור היושבת על מבואות
 ים וכתיב (שם) הונך ועזבונך מלחך וחובליך מחזיקי בדקך ועורבי מערבך וכל אנשי
 מלחמתך אשר בך וכל קהלך יפלו בלב ימים ביום מפרחך. ורבותינו זכרונם לברכה
 יז) הזכירו כן כי ענין ההספד הוא סיפור חסדי המת כגון ההיא דרבי פדה דסתח
 עליה ההוא ספדנא היום קשה לישראל כיום בא השמש בצהרים שנא' (עמוס ח, ט')
 והיה ביום ההוא נאם יי' והבאתי השמש בצהרים והחשכתי לארץ ביום אור. ותשעה
 מיני הספד הם ואלו הן. מספד נהי צעקה הליל גודה מרוח קינים הגה והי. מספד
 שנאמר

צפחת השמן

מאכל עדשים באבל ולרש על אכלות זיכמ"ק וכו' : ח) כן הוא בתולדות רבה פרשה ס"ג
 וצ"ב ט"ז ב' ויש שם וצמדרש שם עוד טעם מה עדשה חין לה פה כך האכל :
 ט) יתכן שכוונתו שאותן עלמין ששחקו אתמול והיום נתגלגל ונתהפך וזוכים וכן יהי'
 כוונת המדרשים מה עדשה יש זה אכל ויש זה שמחה (ובמ"כ הביא בשם רש"י שאוכלין
 אותם בעת משתה ובעת אכל) ויתכן שמרמזין לו בזה לבל ילעצר הרבה שכן דרך
 העולם ולרת רבי חלי נחמה וגם בשמחתם אל ילאו מגדר השווי : יוד) צפסחים כ"ד
 ב' וקבלת רבה פסוק כאשר חייך יודע וגו' ושם צמדרש יש שנוי שבמקום מלכות בית דוד
 וכו' אמר ומה צעיצורה של אשה : יא) מתי יתנחם מלרתו ומ"ש ועומק הדין פירש"י
 הרוב טועין זו (בדין) ח"י עומק הדין העתיד : יב) אם לזה לפני מותו שלא יספדוהו
 ואי אמרינן יקרא דחיי חין שומעין לו : יג) אי יקרא דשיכבי מפקינן מהם : יד) שיש
 לו כפרה בכך כשנפרעין ממנו בעו"ז : טו) דאי לא אמאי יתכפר בציונו רש"י :
 טז) כל ענין זה גם מ"ש וטו"ת מיני הספד וכו' הם ממש גם בפרוש פ' ויחי פסוק
 ויספדו וגו' ואמר שם הרב שכן כתב רבינו חננאל בפרוש וכותב הרב משמו וז"ל וכתב
 עוד חין ספדינן על אב בית דין עפר קצרו מור וההלות דורש נגעים וההלות מי מסיר
 ספקות ומבאר הלכות פסוקות תורה רבץ תלמידים קבץ כלובש תשנץ בקרית יענץ ע"כ : יז) מ"ק
 כ"ה

שנאמר (מלכים א' יג, למד) ויכפרו עליו הוי אחי. נהי שנאמר (ירמיה ט, י"ט) כי קול נהי נשמע. (צעקה) [ועקה] שנא' (יחזקאל כ"א, י"ז) זעק והילל בן אדם. נודה שנאמר (ירמיה מח, י"ז) נודו להם כל סביביו. מרזח שנאמר [טס טז, ה'] כה אמר יי' אל הבא בית מרזח ואל הלך לספור. קינים שנאמר (יחזקאל כ, יוד) וכתוב עליה קינים ודגה וחי. וכן מצינו בהספרו של יעקב אבינו עליו השלום שכתוב בו (בראשית כ, יוד) ויכפרו שם מספר גדול וכבוד מאד שעלו עמו תשע כתות לקברו ואותן תשעה כתות הספידו עליו תשעה מיני הספר הללו ואלו הן תשע כתות שעלו עמו. הראשונה (טס) ויעל יוסף לקבור את אביו. השנייה ויעלו אתו כל ענדי פרעה אלו השרים. השלישית זקני ביתו. הרביעית וכל זקני ארץ מצרים. החמישית וכל בית יוסף והם אשתו ובניו ועבדיו ושפחותיו. הששית אחיו (אחי יוסף כולם). השביעית ובית אביו הגדולים זולתי הטף. השמינית ויעלו עמו גם רכב. התשיעית גם פרשים. למדנו מכל זה כי ההספר יקרא דשיכבא הוא כי גם האומות היו נוהגין כן קודם שניתנה התורה כמו שהזכרנו. אך יש בינינו ובין האומות חלוק כוונות כי אנשי מצרים כווננו בהספרו של יעקב לשני דברים. האחד מפני כבוד יח) המלכות והשני מפני חסרון תועלת גופני שהיו חסרים ממנו. וזאת כוונת אומות העולם בהספרם בהיותם דואגים על חסרונם מן המת תועלת גופני והם מצטערים עליו [מפני] שאבדו ממנו התועלות הגופניות אך ישראל כוונתם בהספר לעשות בזה עבודה נמורה להקדוש ברוך הוא מפני שהמת היה איש צדיק שומר דרך יי' והיה תיק לתורה ולמצות ולמעשים טובים וכלי הנשמה הטהורה בקיום המצות. ולזה כוונה התורה שקבעה לנו בזה מצות אבלותו והזהירו רבותינו זכרונם לברכה על ההספר שלא להתעצל בהספרו של צדיק והוא יט) שדרשו זכרונם לברכה על ההספר כל המתעצל בהספרו של אדם כשר ראוי לקברו בחייו שנאמר (יחזקאל כד, למד) ויקברו אותו בגבול נחלתו בחמנת סרח בהר אפרים אשר מצפון להר געש מרמד שנעש עליהם ההר לקברום מפני שנתעצרו בהספרו של יהושע שאין כתוב בו ויבכו אותו בני ישראל כמו שכתוב במשה רבינו עליו השלום. ועוד יש בענין ההספר דרך חיים כי הוא סיבה שיתבונן אדם בפחיתות העולם הזה שכולו הבל גמור ודבר בטל ויזכור כי ימיו טפחות וכצל הוא על הארץ כענין שאמר דוד עליו השלום (תהלים לט, ו') הנה טפחות נתת ימי וחלדי כאין נגדך ואמר עוד (טס קמד, ב') ימיו כצל [עובר]. כ) ודרשו זכרונם לברכה לא כצלו שר כותל אלא כצלו שר עוף הפורח באויר כי מתוך ההספר יכנע האדם והחי יתן אל לבו ויחשוב עצמו כמת ויחבונן במי שהוא חיי החיים כלם הוא המלך החי הטוב והמטיב לכל. וכדי לקבוע זה בלב תקנו כח) רבותינו ז"ל להזכיר לשון [זה] בבית האבר וכן דרשו ז"ל (מסכת חנוכה [פרק ג']) הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עבירה דע מאין באת ולאן אתה הולך ולפני מה אתה עתיד ליתן את החשבון. מאין באת מטפה סרוחה. ולאן אתה הולך למקום עפר רמה ותולעה. ולפני מי אתה עתיד ליתן את החשבון לפני מדך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, ושלשתן כב) למדנו אותו מן הכתוב שאמר שרמה (קהלת יב, ג') וזכר את בוראך קרי ביה בארץ בורך בוראך. מאין באת זהו בארץ. ולאן אתה הולך זהו בורך לשון בור שהוא הקבר. ולפני מי אתה עתיד ליתן את החשבון זהו בוראך. ועל זה אמר שלמה עליו השלום וזכור את בוראך שיזכור שרשה דברים הללו וכאשר יזכור אותם אז תהיה מחשבתו משוטטת למעלה בעניני העולם העליון הנצחי שכולו יפה ומום אין בו

צפחת השמן

כ"ה ב' : יח) האחת מפני כבודו של יוסף והשנית על חסרונו שמשנה יעקב למלרים בזה ברכה לרגלו ופסק הרעב כדאיתא בתוספתא דסוטה פ' יוד מסירד יעקב למלרים אמר הא לכס זרע והביאה רש"י ז"ל בפרושו לתורה פ' ויגש : יט) בשבת ק"ה ב' והביאה הרב גם באת חבל הא' : כ) בקהלת רבה פסוק מי יודע מה טוב לאדם וגו' : כא) במס' ברכות מ"ו ב' : כב) בקהלת רבה פסוק והסר כעס וגו' ומלורע רבה

בו. כי זאת מחשבת המשכיל בכר עת וככל שעה וזה שאמר שלמה (משלי טו
 כ"ד) אורח חיים למעלה למשכיל למען סור משאול מטה. אמר אורח חיים והיה
 יכול לומר דרך חיים כמו שכתוב ודרך חיים תוכחת מוסר. אבל בא לרמוז על נפש
 (כג) המשכיל שהיא נחשבת בעולם הזה כאורח שנשבה והוא כלוא בבית האסורים
 והוא נכסף ומשתוקק למעלה להתקשר ולהאחז עם המעלות העריונות השכליות, ואמר
 למען סור משאול מטה כדי לצאת ממאסר הגוף שהיא כלואה ומסוגרת בתוכו. משל
 למה הדבר דומה למי שהוא דר בעיר אחת והסכמתו לדור בעיר אחרת שהרי אין
 דירתו שם דירת קבע אלא דירת עראי ואין ראוי לו לקנות כלי בית ותפצים
 ותשמישים וכך שכן שדות וכרמים לפי ששיבתו באותו העיר עראי ומחשבתו בעיר
 אחרת ועל כן איננו רוצה להתיישב שם כן המשכיל דירתו למעלה ויש בה אורח
 חיים והוא מתאוה ונכסף לשוב שם למען לא תגאל בטינוף התאוות ובטומאת
 תענוגי הגוף זהו למען סור משאול מטה. ועל כן סמך לו הכתוב הבא אחריו
 [שם שם, כ"ה] בית גאים יסח יי' ויצב נבול אלמנה. קרא גאים [אותם] הקובעים
 במחשבתם דירחם בעולם הזה וכל עיקר מחשבתם על כד) יישובו על התמורה
 והחילוף כענין שאמר דוד ע"ה (תהלים מט, י"ג) קרבם בתימו לעולם ועל כן יגאה
 לבם בהצלחתם ועל כי הם מיושבים בבתי שרותם ועל כן יסח השם ביתם החזק
 מדה כנגד מדה. והיה מספיק הכתוב לומר למען סור משאול למה הוצרך לומר
 מטה אלא כדי לרמוז [על] הגוף והנפש מטה כנגד מעלה כי כל דבר ודבר חוזר
 ליסודו. הגוף חוזר ליסודו. והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה. ועוד מן כה) הידוע
 בענין הנפש כי כשם שהגוף מת בטבע כן הנפש חי בטבע. וכשם שהגוף חי במקרה
 כן הנפש מתה במקרה. ומיתת הנפש הוא החטא. ומפני שהגוף מת בטבע ויורד
 למטה אמר בענין הגוף משאול מטה. ואמר בנפש המשכיל אורח חיים למעלה
 למשכיל על שם שהיא עולה למעלה וכן כתוב בקהלת (ג, כ"ח) ומי יודע רוח בני
 אדם העולה היא למעלה כנגד מה שהזכיר ורוח הבהמה היורדת [היא] למטה לארץ.
 כו) כלומר אותה הנפש שהיא עולה למעלה מי יודע אותה כי לא היה שלמה
 עליו השלום מסופק בדבר ח"ו ואינה ה"א התמיהה אלא ה"א וודאית כי היא
 בוודאי העולה למעלה על מזבח ה': ודבר ידוע שהצדיקים מגינים על הדור
 וכשהם מסתלקים מן הדור הנה זה בעון כו) הדור שכן מצינו ארבעים שנה שהיו
 ישראל במדבר היו ענני כבוד מחוספין אל ישראל בזכות אהרן וכשנסתלק אהרן
 נסתלקו ענני כבוד זהו שהאומות היו מתפחדים מישראל מתחלה ובקשו להלחם בהם
 שכן כתיב במלך ערד (צמדנר כח, ח') וישמע הכנעני מלך ערד יושב הגב כי בא
 ישראל

צפחת השמן

רבה פרשה י"ח : כג) פי' הפסוק זה כותב רבינו גם צפרושו פרשת חיי בתחילתו :
 כד) בכ"י הגי' וכל עיקר מחשבותם ישובו על התמורה וכו' ופרושו שיתהפך הענין
 שחושבים העולם הזה לעיקר ואינו כן ולפי גרסת הספר פרושו שהמה חושבים תמיד
 על ישובו של עולם הזה וזאת מחשבתם על עולם התמורה : כה) כן כותב רבינו גם
 צפרושו שם וגם צפרשת צראשית פסוק ויפת באפיו וגו' מביא רבינו מחכמי המחקר
 ומבאר צמופתים שאדם מורכב משני עלמיות (שני ענינים) האחד מהם חי בטבע והב' מת
 בטבע ושהנפש חיה בטבע ומתה צמקרה והגוף מת בטבע וחי צמקרה ע"ש : כו) רבינו
 קילר פה ודבריו אינם מובנים ונראה שדבריו נובעים מדברי רבינו יונה ז"ל בשערי
 תשובה פ' י"ט וז"ל ומי יודע וגו' פירוש מי יכיר הלדיקים והרשעים צעוקי כי יש
 עושים מעשיהם צמחשך ולא יכירו צהם בני אדם ויש לדיקים יראי שמים צמחר ויקרא
 נפש הרשעים נפש צהמה מפני שיש להם נפש התאוה הגשמית כזהמה וכענין שכתוב
 (יונה ד, יח) אשר לא ידעו צין ימינם ושמאלם וזהמה רבה ויקרא הלדיקים רוח בני
 האדם וכענין שכתוב (יחזקאל לה, לח) אדם אתם וגו' ולא יוכל איש לומר כי היה
 שלמה מסתפק על נשמת האדם אם תעלה למעלה כי הנה כתוב (שם יב, ט) והרוח תשוב
 אל אלהים אשר נתנה וגו' וכו' : כז) באבל הא' ליון כ"ז ליינתי מקומנו :

ישראל דרך האתרים וילחם בישראל מכאן כח) דרשו חכמים זכרונם לברכה וישמע
הכנעני מה שמועה שמע שמע שמת אהרן ונסתלקו ענני כבוד ועל כן סמך הכתוב
וישמע הכנעני למיתת אהרן וכדי ללמדך ששקולה מיתתן של צדיקים כשריפת
בית המקדש ולכך מת אהרן בחדש שנשרף בו בית המקדש זה חדש אב הוא
שכתוב (סס לג, ל"ח) ויעל אהרן הכהן אל הר ההר על פי יי' בחדש החמישי
באחד לחדש ובהשעה בו נשרף בית המקדש. ובמקום אחר כט) דרו"ל קשה מיתתן
של צדיקים כשבירת הלוחות שלכך סמך הכתוב שבירת הלוחות למיתת אהרן שנא'
(דברים י' כ') אשר שברת ושמתם בארון וסמך ליה ובני ישראל נסעו מבארות
בני יעקן מוסרה שם מת אהרן ויקבר שם. ודרו"ל וכי במוסרה מת והלא בהר ההר
מת אלא שעשו שם במוסרה אבל גדול כאדו שם מת אהרן ויקבר שם ואכל זה
היה בשביל בני לוי שהרגו שם במוסרה הרבה מישראל על שמונה מסעות שחזרו
לאחוריהם מהר ההר למוסרה אבל אהרן בהר ההר נקבר שכן אמר לו הקב"ה
למשה (במדבר כ, כ"ה) קח את אהרן והפשט את בגדיו והלבשתם את אלעזר בנו
והעל אותם הר ההר. (ל) ודרו"ל והפשט את בגדיו בגדי כהונה גדולה הפשט
והלבישם לאלעזר בנו אמר לו הכנס במערה נכנס וראה מטה מוצעת ונר דלוק
אמר לו עלה למטה ועלה פשוט ידיך [ורגליך] ופשט עצום עיניך ועצם קמוץ פיך
וקמץ מיד חמד משה לאותה מיתה וזהו שנאמר לו (דברים לב, מ"ט) כאשר מת
אהרן אחיך באותה מיתה שנתאוית לה. הר ההר (לא) הר על גבי הר והיה אהרן
קבור באותו מקום שישמו הר ההר שנא' כאשר מת אהרן אחיך בהר ההר ויש לשאול
בכאן

צפחת השמן

כח) כ"ה במס' ר"ה ג' ח' וישמע הכנעני מלך ערד מה שמועה שמע שמת אהרן ונסתלקו
ענני כבוד וכסדר נתנה רשות להלחם בישראל והיינו דכתיב (במדבר כ, כ"ט) ויראו כל העדה כי
גוע אהרן ואמר רב אבוהו אל תקרי ויראו אלא ויראו לקיש דלמר כי משמש
כד' לשונות וכו'. וכן הוא במדבר רבה פ' י"ט וכן בתנחומא סס ויראו כל העדה
כי גוע אהרן מה כתוב אחריו וישמע הכנעני מלך ערד את מולא כיון שמת אהרן
נסתלקו ענני כבוד ונראו כאשה פרועה וכו' ואמר שם עוד את מולא כשמת אהרן ילא עליהם
עמלק וחזרו לאחוריהם ז' מסעות שנא' (דברים יוד, ואלו) ובני ישראל נסעו מבארות בני יעקן
מוסרה שם מת אהרן וכי שם מת אהרן וכו' הפסוקים מוכיחים שהן שבע מסעות לאחור
ללמדך שחזרו לאחוריהם וכו' וצ"י בלות שח"ז: כט) צירושלמי פ"ק דיומא ח"ר חזן ב"ר
שלוס למה סמך הכתוב מיתת אהרן לשיבור הלוחות ללמדך שמיתתן של צדיקים קשה לפני הקב"ה
כשיבור לוחות כתיב ובני ישראל נסעו מבארות בני יעקן מוסרה שם מת אהרן וכי
במוסרה מת וכו' אלא כיון שמת אהרן נסתלקו ענני הכבוד ובקשו הכנענים להתנרות
בס וכו' ובקשו ישראל לחזור למנרים ונסעו לאחוריהם שמונה מסעות ורץ אחריהם שבעו
של לוי והרג ממנו שמונה משפחות חף הם הרגו ממנו ארבע וכו' אמרו מי גרם לנו
לדמים הללו אמרו על שלא עשינו חסד עם אותו הנדיק וישבו וקשרו הספידו וגמלו
לנדיק חסד והעלה עליהן המקום כאלו מת שם ונקבר שם, וכן איתא ענין זה מן ובני
ישראל נסעו כו' שם צירושלמי סוף פ"ק דסוטה ובה יוצנו מולא דברי רבינו. ומה
שהביא ששקולה מיתתן כשריפת ביהמ"ק ולכך מת אהרן בחדש וכו' הביא רבינו גם
בפרשו פרשת מסעי פסוק בחודש החמישי וגו' ואמר שם שבתשעה בו נשרף ביהמ"ק
והתורה עמו אבל לא מלאתי עוד זאת במדרשים וכל הענין זה כותב רבינו ג"כ בפרשו
פרשת חקת פסוק ויסעו מהר ההר וגו' ובפרשת מסעי בקילור וכן בפ' עקב פסוק ובני
ישראל נסעו. ובענין החזרתן לאחוריהם יש חלופי גרסאות אם הם שבעה או שמונה כמו שתרחה
במדרשים לפיכך וגם בדברי רבינו פה ובפ' עקב הגי' ח' מסעות ובפ' חקת אומר ז' מסעות
וביונתן פ' עקב אמר והדרו שית מעולין: (ל) כן הוא בספרי האזינו פ' כאשר מת אהרן וגו'
והביאו רש"י ז"ל בפ' חקת: (לא) כ"ה ברבה חקת פ' י"ט ותנחומא סס ואמר שם
כחפוח קטן על גבי תפוח גדול וקושיא זו שהקשה רבינו ותרולו הוא ג"כ שם במדרשים
ושם

נבאן כי כל ימי המדבר היה אחד מז' (כ) עננים שהיו הולכין עם ישראל שהיה משוה להם את הדרים ואם כן היאך נשאר הר זה והלא ישראל עברו דרך שם שנאמר (במדבר כ, כ"ב) ויבאו בני ישראל כל העדה הר ההר אבל דרו"ל שנה הדרים השוו ושדשה הרים נשארו בגבהן הר סיני למתן תורה הר נבו לקבורת משה הר ההר לקבורת אהרן. נמצאת למד שדצדיקים מכפרין ומגינים על דורם והעונם צריך להם כשם עדוא צריך למאורות (ג) ודרו"ל בזמן שהמאורות לוקין סימן רע לכל העולם. משך למלך שעשה סעודה לעבדיו וכעס עליהם ואמר לשמשו (ז' ל"ד) פנס כפנידם והושיבם בהשך והנה תלמידי חכמים נמשלים למאורות והועלתם גדולה מתועלת המאורות. וכן (ס) אמר רבי אליעזר לרבן יוחנן בן זכאי בשעת פטירתו טוב אתה לישראל מגלגל חמה שגלגל חמה בעולם הזה ורבי בעולם הזה ובעולם הבא וכשהמאורות הם נעדרים אז העם הם יושבים בהשך והנה הדור יושב בהשך כשאבד מהם איש צדיק וחייבים הכל לבכות ולעורר הספר עדיו לכבודו שכבר הוכחנו כי הספר הוא כבוד המת ולעתיד לבא יבטל ההספר בכטול יצו הרע והמחה הדמעה כער כל פנים ויזנו כל ישראל לחתיית המתים שהיא המעלה שדראה הקדוש ברוך הוא למשה כמה (ל) שדרשו ז"ל (דברים לה, ב') עד היום האחרון אל הקרי היום אלא היום האחרון זה תחית המתים שהיא המעלה המיוחדת והמעוחדת לישראל בלבד ולא לעם אחר שכן דרשו בסיפרי (ז) אמר רבי סימא כאי דכתוב (תהלים כ, ד') יקרא אל השמים מעל ואל הארץ לדין עמו. יקרא אל השמים מעל זו דנשמה ואל הארץ זו הגוף לדין עמו למי (ח) שהוא מדיין עמו מבאן לתחית המתים מן התורה לישראל ע"כ. (ט) ומצינו ד' מעלות פרטיות לישראל בלבד ולא בשאר האומות. ואלו הן הארץ והתורה והנבואה והתחית המתים ונראה לי לפרש ולהוכיח ארבעתם מן הכתוב. הארץ הוא שכתוב (דברים לג, כ"ח) וישכון ישראל בטח בדר עין יעקב אל ארץ דגן ותירוש הזכיר עין יעקב כלומר זרע יעקב כדי שיהבאר מזה כי לרם לבדם נתנה הארץ ולא לאומה אחרת ולכך פרט ואמר עין יעקב. התורה הוא שכתוב [סס ד] תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב באר בזה כי לא נתנה תורה אלא לנו שאנו קהלת יעקב. ולכך פרט ואמר קהלת יעקב שלא נתנה התורה אלא ליעקב ולכל (מס) המתקהל עם יעקב. הנבואה הוא שכתוב (סס יח, ט"ז) נביא מקרבך מאחך כמוני יקים לך יי' אלהיך כדי שלא חבין בלשון סאחך שיהיו בכלל זרע אדום וישמעאל שהם אחים לכך פרט ואמר כמוני כלומר מזרע יעקב כמוני. תחית המתים הוא שכתוב (סס לג, כ"ה) אף שמיו יערפו טל כלומר אף שמיו של עין יעקב שהזכיר יערפו טל והוא טל שבו עתיד הקדוש ברוך הוא להתיות המתים וסמך לו מיד אשריך ישראל מי כמוך כלומר שאין אומה בעולם כמותכם שתזכה אל המעלה הזאת והוא שכתוב (דניאל יב, ב') ורבים מישני אדמת עבר יקיצו לא חבין שיהיו אומות העולם בכללם כי מלת (מא) רבים נאמרה על ישראל כלשון (חסתר ח, י"ז) ורבים מעמי הארץ מתיהדים

צפחת השמן

וכס אמר עוד שהיה כדי להראות לבאי עולם הנס שנעשה להם וזכו פי' מ"ס סס ועוד אט"פ וכו' ודלא כפי' המ"כ : (כ) כן כותב הרב בלות סוכה שז' ענני' הקיפס וליינתי מקומם במדרשים ע"ס : (ג) סוכה כ"ט א' : (ד) הסירו במנורה מלפניה' : (ה) הוא כש"ס סוכה רין ק"א ח' : (ו) ברכה ברכה וזכרתי שס והביא רבינו ענין זה גם בפרושו ברכה : (ז) האזינו סוף פסוק יערוף כמטר גו' וחיתא גם כש"ס סוכה רין ל"ה ב' : (ח) נראה של"ל למי הוא מדיין עמו פי' חת עמו ידיין וזכרתי שס יש חסרון וטעות ולריך להקן שס וזכרתי רבינו פ' ברכה הגי' למי שכותב מדיין לעמו וכו' נראה בלריך לגרום כמ"ס : (ט) כל הענין זה עד והאמר במדרש חיתא גם בפרושו ברכה פסוק וישכון גו' עין יעקב וגו' אך נשימוי לבון קלת : (מס) סס הגרים כן מדרש הפסוק זה במחומא ויקהל וצמדרש תילים מזמור ח' . (מא) הנראה להבין דבריו דהנה מלת רבים הונחה על אחת מז' פנים ח' ענין חשיבות

וזהו דבר ישעיה דנביא עליו השלום שאמר (ישעיה כו, י"ט) יחיו מיתוך כלומר
 דבר עמהם לנכח כלומר מיתי ישראל בלבד. ואמרו במדרש שיר השירים (ב, ח')
 אני חבצלת השרון רבנן אמרין הארץ אמרה אני חבצלת אני היא וחביבה אני שכר
 מיתי עולם מצ) חבויים בי שנא' יחיו מיתוך לכשיבקשם הקב"ה ממני אני מחזיר לו
 וארטיב מע"ש כשושנה שנא' (ישעיה כד, ט"ז) מכנף הארץ זמירות שמענו צבי
 לצדיק. הקב"ה יזכנו לאותו זמן להמנות בכלל הצדיקים כדי שנוכה לאותה מעלה
 שכן דרשו ז"ל בכתובות בפרק אחרון (דף קיא ב) עתידין צדיקים שמבצבצין ועולין
 מירושלים שנאמר (תהלים עב, ט"ז) ויציצו מעיר כעשב הארץ מנ) [אין עיר
 אלא ירושלים שנאמר (מלכים ב' יט, לד) וגנותי על העיר הזאת וגו'] :

אבר הג' (משלי כ, כ"ז) נר יי' נשמת אדם חופש כל הדרי בטן. מי שיש
 בלבו שורש יראת שמים ראוי לו להשיב אל לבו שהוא בעולם הזה
 שריח מאת הקדוש ברוך הוא ונשתלח בעולם הזה לקיים התורה והמצוות ויש עליו
 לעשות שליחותו באמונה כאשר נצטווה ואם עשה כן הלא שכרו אתו ופעולתו לפניו
 ומובטח

צפחת השמן

כמו (ירמיה מא ח') ורבי המלך או כפשוטו ענין סך רב ובשתי המקומות הללו ח"ה לפרס
 מענין הב' דהנה במגלת אסתר יקשה לאיזה ענין נתייהדו סך רב ממני פחדו ומי הכריח
 אותם להתגייר וכי היה לווי המלך שיתגיירו הלא די להם צמה שלא יגעו בהיחודים
 לרעה חלה פי' הכתוב ורבים גו' היינו גדולי הממשלה שהיה להם יד ושם בממשלה
 לגזור ולעשות במדינה המה יראו ופחדו שלא ליתן יד להלרים וח"כ אין הכרח לפרס
 שנעשו גרים חלה הפי' של מתייהדים שעמדו לימין היהודים לעזרתם שלא לעשות
 עמם רעה כי המה פחדו מפני המלך באשר כל דברי המדינה תלוי בהרשעים ושפוך
 עליהם חמתו וכן פה צדניאל באמרו ורבים מישיני אדמת עפר יקילו חלה לחיי עולם
 וחלה לחרפות וגו' ג"כ אין לפרשו מלשון סך רב דיקשה דהלא אמר חלה וחלה ח"כ
 למה לא יקומו כלם חלה וגו' וחלה וגו' חלה הפי' ורבים המה החשובים והם בני
 ישראל ובחמת יקומו כלם חלה הלדיקים שבהם לחיי עולם וחלה הרשעים שבהם לחרפות
 וכו' וכן כותב רבינו מפורש בפ' ברכה שם וז"ל ותדע לך כי כל ישראל יחיו בין
 הרשעים בין הלדיקים לקבל שכר והרשעים לקבל עונש כי כיון שקיימו המצוות או
 עברו עליהם בגוף ובנפש כן ראוי ליתול השכר או העונש בגוף ובנפש הא למדת שיחיו
 חף הרשעים והתחיה תהא לרעתם וכו'. והנה רבינו לקח דברי חלה מהגאון ז"ל
 בקונטרס הנקרא התחיה והפדות וז"ל ופתרון "רבים" הם כל הגלויים והנכחרים ולא
 לכל רבים ההדיוטים כמו ורבים מעמי הארץ וגו' והם מועטים היקרים מעמי הארץ והם
 עם ד' שהם רבים מתוך רבים גוי מקרב גוי לכן יהיה זה היעוד לכל עם ד' לבדם ע"כ
 וקשה לי שראיתי באבע"ז בפרושו לדניאל הביא בשם הגאון (כל מקום שכותב בשם הגאון
 כוונתו לרבינו סעדי ז"ל) וז"ל פי' חלה שיקומו יקומו לחיי עד וחלה שלא יקומו יהיו לחרפות
 וכו' ולפי זה נוכל לפרש תבת ורבים לשון סך רב וח"כ דברי הגאון אינם מתאימים יחדיו
 ודוק וכן רבינו כותב בפרשת בראשית פסוק והיו למחורות וגו' שעוב"ב יש לו מועד ידוע
 וזמן ידוע והם מעלות חלוקות וכו' שמי שאינו ראוי להאריך ימים בעולם החיים וראוי
 לקבל מדה כנגד מדה בעולם הגופות חוזר לחיות בתח"מ שהוא מכח עולם החיים
 לכן אמר ורבים מישיני אדמת עפר יקילו ולא כל ישיני ומי שראוי להאריך ימים
 בעולם החיים אין לו הפסק ע"כ ובפ' נח כותב רבינו בפ' וירא ה' את הארץ וגו'
 בסופו שאין שום אומה זוכה לתח"מ כ"ה בני שם. ול"ע שנראה קלח היפך ממ"ש פה
 וראיתי להעיר מ"ש הרב המקובל מזה' מאיר בן גבתי בספרו עבודת הקודש חלק העבודה
 פ' מ"ב שגם חסידי ח"ה יקומו בתחיה ע"ש. ובזהר ויקהל אמר אשריהם ישראל דכתיב
 וכו' וכלתי יקומו וכו'. ודע שראיתי בכ"י שכותב שם בין הרחיות "כלשון (שמות ה'
 ה) הן רבים עתה עם הארץ" וכו' ולא תדע לפרשו שמהא לשון חשיבות : מצ) סגורים
 ונשמרים בתוכי : מג) כ"ה הביום שם :

ומובטח לו שהוא בן העולם הבא. משר לעבד ששלחו המלך בשליחותו אל עבר
הים שהוא ראוי לו שלא יסור מלבו ענין שליחותו ושלא יהיו עיניו ולבו כי אם
על שליחותו עד שובו אל המלך ויפיק רצון ממנו. ועל זה אמר שלמה עליו
השלום (סס ד. י"ח) בדרך חכמה הודיעתך היום אתה [וגו' (סס סס כ"ח)] להודיעך
(כב, י"ט) להיות ביי' מבטחך הודעתך היום אף אתה [וגו' (סס סס כ"ח)] להודיעך
קשט אמרי אמת להשיב אמרים אמת לשולחך. יאמר הודעתך היום שאתה שליח
בעולם הזה נשתלחת שם לעשות שליחותך. והשליחות לדעת קשט אמרי אמת
כדי שתוכל להשיב ולתת השבון מאותן אמרי אמת למי ששלחך בעולם הזה. ואמר
אף אתה כלומר שתתבונן בזה ותשיית אל לבך כמוני וזהו לשון אף אתה. והזכיר
[אמרי] אמת על דברי הורה שהם עדות ומופת על ההשגחה השם יתברך באדם כי
מתוך שהוא משגיח עליו מצווה ומזהירו על אמרי אמת. וסיבת ההשגחה באדם היא
הנשמה המאירה את הגוף ועל כן המשיכה שלמה ע"ה לנר ואמר נר יי' נשמת
אדם חופש כל חדרי בטן. ונר יי' על דרך הפשט הוא השמש כי הוא המאור הגדול
בשמים ולגודל מעלתו ושהוא מספר כבוד השם יתברך יחס אותו אל השם יתברך
והודיענו בזה כי כשם ה' שהשמש הוא המאיר לארץ ולדהים עליה כן נשמת
אדם היא נר בתוך הגוף והאיר פעולה הגוף והקדוש ברוך הוא שהוא חופש כל
חדרי בטן ב' עמה הוא מענישו וגומלו על פעולותיו גם על מחשבותיו שהוא
מחשב בחדרי לבו. וכיון שנתבאר שהנשמה סבת ההשגחה באדם ראוי שיפשפש
אדם במעשיו ויתעורר על פעולותיו ויתבונן ביום המיתה כי מי שאינו מתבונן ביום
המיתה המשיילו הכתוב לבהמה המעותרת לשחיטה שהרי סוף אדם למות וסוף בהמה
לשחיטה והבהמה אינה מרגשת ג' (ביום המיתה) עד הרגע אשר יובילה לטבח
כן יש אנשים נמשלו בבהמות נדמו אינם מחשבים כלל ביום המיתה עד בואה. הוא
שאמר דוד עליו השלום (תהלים מט, ע"ו) כצאן לשאול שתו מות ירעם וירדו במ
ישרים לבקר וצורם לבלות שאול מזבול לו, אמר שתו כלומר שתו נפשם [לשאול]
ד' מות ירעם ה' [אין מות הרשעים במות הבהמות] מיתת הבהמה פעם אחת
והאנשים האלה מות ירעה אותם בכל יום ובכל שעה כבהמה הרועה בכל יום
והישרים שהם מתבונני' תמיד ביום המיתה ישלמו בהם לזמן תחיית המתים הנמשל
לבוקר שנאמר (מלאכי ג, כ"ח) ועסותם רשעים כי יהיו אפר תחת כפות רגליכם.
ויש לפרש עוד נר יי' נשמת אדם כי קרא הנשמה נר יי' על שם שהנר מדליקין
אותו מן האור. וכן הנשמה העריונה שבאדם היא לקוחה מן האור ולו) הראשון
ועיקר

צפחת השמן

אבל הג' ה' קן כותב רבינו גם בפרושו פרשת בראשית פסוק והסקה וגו'
בשעה כו' בשעה ד' נזרקה זו הנשמה כנגדה המלאכות וכן הנשמה אור
הגוף וכו' : ב) פי' ע"י הנשמה שהוא כמו נר עמה יחפוש וכו' ובכ"י הגי' ועמה
הקצ"ה חופש כל חדרי בטן : ג) ליתא בכ"י : ד) כוונתו לפירוש רד"ק ז"ל וז"ל כללן
וגו' כמו הרועה שאוסף הללן כן יהיה הרועה שלהם המות שאוספם אל שאול ויהי'
שתו פועל עומד כמו הושתו לו הם שתו מלמס צלי תקוה אחר המות באחזם הדרך
הרע ורגוש תי"ו משתו תמורת הנח ע"כ ולחזו רבינו פי' הכ' של הרד"ק ז"ל והוספתי
תבת "לשאול" ג"כ משם : ה) הוספתי תבות אלו מפני היות שרבינו לומר מיתת
הבהמה פעם אחת וכו' שאיננה שם ברד"ק ועוד נראה קלת היפוך מזה שדימה את
האדם לללן ושלל לחלוק על הכתוב וראיתי שכוונת רבינו לפרושו של רבינו יונה ז"ל
בשערי תשובה סי' יז משער הכ' וז"ל כללן לשאול שתו וגו' פי' כללן מות ירעם אין
מות הרשעים כמות הבהמות מות הבהמות פעם אחת והרשעים מות ירעם להם בכל
יום מלשון (מייכה ז' יד) ירעו צען ומענין (איוב י"ח, י"ג) יאכל צדיו זכור מות כי
נפש הרשעים ההשחתה והפסד ידבקו צם בכל עת עד אשר תשחת ותכלה ותאצד וירדו
צם וגו' : ולו) דבר זה הביא רבינו גם בפרושו פ' בראשית פסוק וירא אלהים את
האור

ועיקר היות האדם אינו אלא בשבילה וזהו שחמצא במעשה בראשית (בראשית 3, ז') ויהי האדם לנפש חיה ז') למדך הכתוב שעיקר הויתו של אדם אינו אלא בשביל נפש חיה. והזכיר לשון ויהי שהוא מורה על הקיום ולא חמצא מלת ויהי במעשה בראשית עם זכרון הדבר הנברא בעצמו כי אם בב' דברים בבריאת האור הראשון ובבריאת האדם שחוזר לברר הדבר הנברא שכבר הזכירו במלת ויהי זה שכתוב [סס א' ג'] ויהי אור ויהי אדם לנפש חיה ומכאן יתבאר לך ענין הנפש במעלתה וקיומה לעד כאור העליון עצמו. ותמצא ביום [ראשון] שג מעשה בראשית ה' פעמים אור וכנגדם ארז"ל ה' שמות יש לנשמה נשמה יחידה רוח נפש חיה. ומפני זה נמשלה הנשמה לאור לפי שנבראת עם בריאת האור. ודבר זה רמזו הקדושים ברוך הוא לאיוב במענה מן הסערה שהזכיר לו ענין האור הראשון והזכיר בריאת הנשמות הוא שאמר (איוב לת, י"ט) איזה דרך ישכן אור וחשך איזה מקומו וגו' ידעת כי אז תולד ומספר ימך רבים ביאור הכתוב הגדל כי אם ידעת דרך האור שנברא ביום ראשון ואם חתבונן בנתיבותיו כי אם ידעת זה ידעת כי אז תולד כלומר ידעת הכר שהרי באותה שעה נולדת ומספר ימך ח) רבים. וזה כלפי בריאת הנשמה

צפחת השמן

האור כי טוב ואמר שכן ציאר הרמב"ן ז"ל צפי' איוב וכו' ומציא רבינו שם ג"כ הפסוקים מאיוב שמציא פה ועוד פסוק מד"ה (א' ד' כ"ג) המה היוולדים גו' עם המלך במלכותו ישבו שם גם בפסוק ויהי האדם לנפש חיה גו' תומר רבינו ז"ל וכבר ידעת מאמר רבותינו ז"ל כי הנשמות נבראו ביום ראשון ומזה אמר הפייט תקן (ויש ג' תקן) נשמות עם האור הראשון תחילת דבר ד' וכו' ומה שאמר רבינו רבותינו כוונתו להרשב"א רבו והרמב"ן הנ"ל רביה דרביה כי כן ראיתי בתשובה המיוחסת להרמב"ן ז"ל (ובחמת הוא מהרשב"א כמו שנראה בסיומן קכ"ד שם וכן כותב הרב חיד"א ז"ל בשם הגדולים צפשיטות משם הב"י בהקדמתו) סי' רפ"ד מה שהשיב לרבינו יונה ז"ל ובחמלע שם אמר ומה ששאל הרב אם נצטרר שנבראו הנשמות ביום ראשון כי כן נראה ממדרש (הוא המדרש רבה בראשית פרשה ח' דרשב"ל תומר אחר וקדם לרתנ (תילים קלט, ה) אחר למעשה יום אחרון וקדם למעשה יום הראשון (המ"כ שם טוב הגי' שנספר ורלס בגרסות אחרות ולא ידעתי למה דהא גם צפ' תזריע פרשה י"ד ג"כ הגירסא כן ארשב"ל אחר זה יום אחרון וקדם זה יום ראשון) והפי' הוא שאף שגופו נברא ביום וז"ו אבל נשמתו נבראת ביום ראשון וע"ז מציא הפסוק ורוח אלהים מרחפת על פני המים זהו רוחו של אלה"ר (כן נראה שלריך לגרום כי כן הוא הגי' במדרש תילים מז' קל"ט הוא דעתי' דר"א תולא הארץ נפש חיה זו רוחו של אלה"ר כי לפי גרסת הספר זו רוחו של משיח היך מה דחת אמר ונחה עליו רוח ד' איך יאמר ע"ז אם זכה אדם אומרים לו אתה קדמת למלככי השרת ואם לאו אומרים לו זבוב קדמך ובפ' תזריע ליתא להמד"א ונחה וגו' ואף שגם שם הגי' זהו רוחו של משיח) וכן יסדו חכמי ספרד בסיריהם. [תשובה] דבר ברור הוא כדברי חז"ל שהנשמות כן נבראו מאז כמו שאמרו במס' חגיגה וכו' ולא כדברי תועי רוח ובינה שאומרים כי בכל יום בורא נשמות וכו' וזה פי' הכתוב ידעת כי אז תולד ומספר ימך רבים כי שאל על האור אם ידע בו או נולד בנשמתו ואין מפרש לרבים (אפשר כוונתו שדבר זה אין מפרשין ודורשין ברבים) ומזה אמר ר' יהודה הלוי תיקן נשמות וכו' (לפנינו הגי' תיכן כ"ף). ומה שהציא רבינו בפרושו הפ' המה היוולדים גו' הוא ג"כ במדרש פ' בראשית שם ויאמר אלהים נעשה אדם במי נמלך כו' כו' רבי יהושיע אמר בנפשותן של לדיקים נמלך הה"ד המה היוולדים כו' כו' ישבו עם המלך מלך מלכי המלכים ז"ה וכו' וגם להלן אות חנוכה מציא רבינו דברי הפייטן זה שאמר שם וזה שיסד הלוי ז"ל תכן נשמות וכו' (והוא צפיוע המתחיל ברכי אלולה וכו') : ז) בפרושו שם פי' ויהי האדם וגו' סיים רבינו ז"ל וביאור הכתוב ע"ד הפשט כי עיקר הויתו האדם אינו אלא בשביל הנפש החיה ופה נראה שכולל יחד ואפשר שז"ל ולמדך הכתוב בזה"ו מחלקת: ח) ויהיה פי' "רבים" גדול בשנים מכל מעשה בראשית וא"כ תוכל לדעת

ומפני שהגד לקוח מן האור לכך קראה גר ויחס אותה לשם יתעלה. ואמרו ט) במדרש
 אמר הקב"ה לאדם נרך בידי וגרי בידך נרך בידי שנאמר גר יי' נשמת אדם. גרי
 בידך זו התורה שנאמר [משלי ו'א, כ"ג] כי גר מצוה ותורה אור אם אתה משמר את
 שלי אני משמר שלך. א"ר חייא משל לשנים שהיו להם ב' כרמים זה היה לו
 ביהודה וזה היה לו בגליל זה שביהודה היה כרמו בגליל וזה שבגליל היה כרמו
 ביהודה. לימים הגיעו זה אצל זה אמר אחד לחבירו שמור כרמי שבגליל ואשמור
 כרמך שביהודה ואם אתה מזכיר את כרמי אני מזכיר את כרמך כך אמר הקב"ה
 לישראל אם שמרת תורתני אני אשמור את נפשך שנאמר (דברים י"א, כ"ג) אם
 שמור תשמרון אם שמרתם יוד) תשמרון עד כאן. וידוע כי שלש-עולמות חילפות
 עד הנשמה האחד עולם היצירה השני העולם הזה הנ' העולם הבא ושלשתן רמזן
 שלמה ע"ה בפסוק אחד הוא שאמר (קבלת ז', ב') טוב שם משמן טוב ויום המזה
 מיום הולדו. [העולם הראשון] נקרא עולם היצירה לפי שבו נוצר במעי אמו והוא
 תחלת הוייתו ממנו יכיר ויתבונן נפלאות הבורא ית' ונדל מעשיו הוא שאמר דוד
 ע"ה (תהלים קלט, ט"ו) אשר עושתי בסתר רוקמתי בתחתיו' ארץ וכתיב לעיל אורך
 על כי נוראות נפלאות מעשך ונפשי יודעת מאד כי הוא מדבר בתכונת
 היצירה מן האדם ובכלל הנפלאות הנראות בהוייתו ועל זה אמר מברכים בכל יום
 אשר יצר את האדם בחכמה ותחמין ומפליא לעשות, הוא שאמר איוב (איוב י', ט')
 זכר נא כי כחומר עשיתני הלא כחלב תתיכני וכגבינה תקפיאני עור ובשר תלבישני
 ובעצמות וגידים תסוככני הוא עולם שבו עומד זמן קצוב תשעה חדשים ואין לי
 שכל ודעה ולרצונו היה קיומו ועמידתו שם לעולם כי הוא נזון ממזון האם ובהפדרו
 משם הוא אנוס ומוכרח כמאמר רבותינו ז"ל (אבות פ"ד) על כהחך אתה נוצר ועל
 כרחק אתה נולד ועל כן הוא בוכה ומצטער בבאו לכאן להורות כי העולם הזה
 עולם הצער והמהומה. העולם השני הוא העולם הזה ויש לו בזה יתרון מעלה על
 העולם ההוא שבא ממנו כי בעולם הזה כשם שנוספו גדל כן יגדל שכלו ותרבת
 חכמתו עד שהוא מתחכם בתורה ובמצות ועמהם ישיג ידיעת השם יתעלה ויש
 יראתו ואהבתו ועבודתו ובכן יכיר ויתבונן יתרון המעלה שיש לו בעולם הזה על
 הראשון ואפי' בזה העולם שיש לו כד יתרון המעלה הזאת הוא עומד שם זמן
 קצוב כענין שכתוב (תהלים ל', יוד) ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בנבחרות
 שמונים והוא יוצא ממנו אנוס ומוכרח כמו כן אלו היה אלה שנים כמאמר חכמינו
 ז"ל על כרחק אתה חי ועל כרחק אתה מת ולרצונו היה עומד לעד ולעולמי עד.

צפחת השמן

מכות כלס : ט) כן הוא בראה רבה ריש פרשה וכן צפ' תלוה פ' ל"ו חיתא כעין זה
 וכן צפ' בהעלותך אמר א"ל הזכרתם להיות מדליקין לפני חני משמר נפשותיכם מכל
 דבר רע שנמשלו נפשות בנר שנת' נר ד' וכן הוא בתנחומה פ' זו חבל המשל חיינו
 במקומות הללו חכן חיתא בתנחומה קדושים א"ל חתם משמרין המלות וכו' משל לב' ב"א כו'
 ובראה רבה שם אחר כוי כי א"ל שמור תשמרון חיתא ד"א ח"ר שמעון למה הדבר
 דומה לשני בני אדם אחד היה לו כרם בגליל ואחד וכו' כך אמר הקב"ה לאדם תורתני
 בידך ונפשך בידי "וכו" ע"כ. והנה במה שלא נזכר שם כל המשל בפרוטרוט רק בתבת "וכו"
 בראה שמכר ענין זה ברבה כבר צמ"א חכן כעת לא מלאתי גם יקשה מ"ש ד"א דהא
 חיינו הא שהזכיר קודם רק שמוסיף המשל עוד אמר שם ד"א ח"ר יהודה בר סימא
 חס שמרת מאתים וארבעים ושמונה וכו' עד נשברה ע"כ שהוא ג"כ כחזון בלא פתרון
 ובאמרו "וכו" בראה שג"כ נזכרה כבר. טוב רחמי עיקר הדרש במדרש שוח"ט מז' י"ז
 ח"ר חייא מנה"ד לב' צ"א שהיו להם ב' כרמים לאחד היו לו בגליל ולאחד הי"ל ביהודה וכו'
 לימים הגיע זה אלל זה אמר אחד לחבירו שמור כרמי שבגליל ואני אשמור כרמך
 שביהודה ואם אתה מוכרת את כרמי אני מוכר את כרמי כך אמר הקב"ה לישראל א"ל
 שמרת את התורה אני אשמור אותך שנאמר חס שמור תשמרון חס שמרתם תשמרון
 וע"ע בסו"ט מז' ל"פ' שמחו ב"ה וגו' אמר הקב"ה רמ"ח אברים יש בך וכו' : יוד) כתיב

העולם השלישי הוא העולם הנא עולם שאין לו זמן קצוב ואין לזכותו סוף ותכלית
 בו ישתלם לו שכר המצות והמעשים הטובים שעשה בע"הו שהיי הוא עולם הנמול
 לא עולם המעשה ונמצא האדם הולך מטיב אל טוב מעילוי דעילוי בשלשה עולמות
 אלה וזהו שרמו שלמה עליו השלום בפסוק הזה שלש עולמות וביאר כי יש לכל
 אחד יתרון גדול על חברו והתחיל מן המעורה שבהם הוא העולם הבא. ואמר טוב
 שם משמן טיב יאמר גדול האוצר לנפשו אוצרות יח) זכות לעולם הבא מן האוצר
 אוצרות ממון ושמן טוב שהם קניני העולם הזה כענין שכתוב (משלי כא, כ) אוצר
 נחמד ושמן בונה חכם. ויום המות מיום הולדו בא לומר כי כמי שיש יתרון מעלה
 לעולם הבא על עולם הזה כן יתרון מעלה לעולם הזה שקראו יום המית על עולם
 היצירה. וכלל הדבר הראשון שהוא עולם היצירה הוא חשך ולא אור. והעולם הזה
 יש בו חשיך ואור שהוא מתנהג על פי שני המאורות והעולם הבא כלו אור אין
 בו חשך כדל. יב) ודרשו ז"ל חמשה שמות יש לנשמה ומצינו שהזכיר דוד עדי
 השלום חמשה פעמים ברכי נפשי את יי ודרשו ז"ל פזק ראשון דברכות (דף י'
 ח' יג) הני חמשה ברכי כנגד מי כנגד הקדוש ברוך הוא מה הקדוש ברוך הוא
 מלא את כל העולם כלו אף הנשמה מלאה כל הגוף מה הקדוש ברוך הוא רואה
 ואינו נראה [אף הנשמה רואה ואינה נראית] מה הקב"ה זן את כל העולם כלו אף
 הנשמה זנה את כל הגוף מה הקדוש ברוך הוא פהור אף הנשמה שהורה מה הקדוש
 ברוך הוא יושב בחדרי חדרים אף הנשמה יושבת בחדרי חדרים תבא נשמה שיש
 בה חמשה דברים הללו ותשבת למי שיש בו חמשה דברים הללו וביאר הענין
 מה הקב"ה מלא את כל העולם כלו אעפ"י שיש יד) מקומות בעולם ששם מתראה
 כח הקב"ה יותר כענין הר סיני והר המוריה בית אל וכיוצא בהן ואף על פי שכן
 הוא מלא את כל העולם והוא שכתוב (ירמיה כג, כד) הלא את השמים ואח הארץ
 אני מלא נאם יי. וכתוב (דברי הימים ב' ו, י"ח) הנה השמים ושמי השמים לא
 יכלכלוך אף הנשמה מלאה את הגוף כי אף על פי שיש מקומות בגוף שהנשמה
 מתראה בהם יותר מזולתם והם איברים מיוחדים שהם עין) המוח והלב והלשון אף
 על פי כן היא מלאה את כל הגוף שאין לך אבר גדול בכל איברי הגוף שאין שם
 כח הנשמה ואנו רואים שהידים והרגלים הם בעלי מלאכה קיימת והמלאכות הקיימות
 אינן באות אלא מבח הנשמה התכמה. ולא מצינו בכל שאר בעדי חיים שיהיו
 בעלי מלאכה ובזו יש לאדם מותר על הבהמות והעופות ואע"פ שאנו מוצאים
 העכביש והתולעה והדבורה שהם בעלי מדאכה. אינה מלאכה קיימת כי לא ית
 להיות למלאכתם גמר זולתי טז) בהבנת בני אדם והיו [תולים קנ, ח'] ברכי נפשי
 את יי וכל קרבי את שם קדשו כלומר כאשר שם קדשו מלא העולם כלו כן כי
 הנשמה

צפחת השמן

ככתב תשמרון הסיין בקמן: יח) ככ"י שס טוב: יב) צב"ר פ' י"ד וכו'תחנן רבה פרשה
 ב' : יג) כל ענין זה הוא גם צווקרא רבה סוף פרשה ד' ואמר שם ר"י אמר ה'
 פעמים אמר דוד ברכי נפשי כנגד ה' ספרי תורה וריב"ל אמר כנגד ה' עולמות ששם
 רוחו וכו' וכי מה ראה דוד להיות מקלס בנפשו להקב"ה הלא אמר הנפש הזו ממלכה
 חת בגוף והקב"ה ממלא חת עולמו כו' תבא הנפש כו' וחשב שמונה דברים וענין
 זה כמעט כולו הוא גם במדרש תולים המובא להלן וכן צו'תחנן רבה שליכתי למעשה
 חיתת רבן אמרו צח וראה הקב"ה ממלא חת עולמו והנפש הזו ממלאת חת בגוף
 וכו' תבא הנפש ותקלס להקב"ה וכו' ויש שם ח'זה סינוי ולא מיייתי שם מהפסוקים
 של ברכי נפשי: יד) כן ראיתי באב"ז תרומה צדיבור אמר חברהם שם צלמלע כותב
 הרב ידענו כי כח הנשמה בכל הגוף כו' ידענו כי כבודו מלא כל העולם הקדוש
 מקומות שיראה כח השם בו יותר ממקומות אחרים וכו': טו) כן כותב רבינו צב"ה
 מקומות ועי' מה שהערותי צזה צלות תפילין גם במה שהביא שם רבינו מנחם העזת
 בסינוי: טז) חפשי של"ל בהכנת וק"ל והעכביש תוכית שהביא רבינו למעלה חות
 חמונה

הנשמה בכל קרב וקרב מן הגוף. מה הקב"ה רואה יו) [הכל ולא בחושים] ואינו נראה כי אי אפשר שיראהו עין כל בריה ואפילו יח) מלאך ושרף וחיות הקדש וזהו שכתוב (שמות לג, כ') כי לא יראני האדם וחי אפי' אדם החקיק על כסא הקדש. אף הנשמה רואה ולא בחושי' ואינה נראית כי לא תושג לעין הבשר כלל וזהו כנגד (תהלים קג, ז') ברכי נפשי את יי' ואל תשכחי כל גמוריו. כלומר שתראה ותתבונן בחסד שגמל לה השם יע) כמו שהיא רואה כל הדברים ואינה נראית. מה הקדוש ברוך הוא זן את כל העולם כולו כלומר העליונים והשפלים כי השפלים נזונים משפע כחות העליונים והכחות העליונים נזונים מזיון. אף הנשמה זנה את כל הגוף כלומר ובכחה שלא עד ידי מאכל ומשתה כי כשהיא ניזנת מזיו תענוג הדשנה יש לה כח להעמיד הגוף ולזונו ימים כשם שניזן משה עליו השלום בחר ארבעים יום וארבעים לילה לא אכל ומים לא שתה וקל וחומר הוא אם הגוף הוא מעמיד את הנפש בתוכו בסבת מזון הגוף על אחת כמה וכמה שיש כח לנפש להעמיד ולזון את הגוף בסבת מזון כ) [האמת] (מאת הנפש) וכן מצונו באל"הו שהיה נפשו ניזנת במזון הנפש שהוא המזון האמתי מבלעדי סבות אמצעיות והלך ארבעים יום במעט מזון גופני הוא שכתוב (מלכים א' יט, ח') וילך בכח האכילה ההיא ארבעים יום וארבעים לילה. וזהו כנגד ברכי נפשי שבסוף המזמור הזה כי מתחלה הזכיר ברכו יי' מלאכיו ברכו יי' כל צבאיו ברכו יי' כל מעשיו. הזכיר שלשה עולמות ממעלה למטה כסדר ואחר כך חתם ברכי נפשי את יי' על שם שהוא יחברך זן את כל העולמות ומעמידן בכחו. מה הקדוש ברוך הוא שהור אע"פ שהדבר מוחש לחוש העין שיש בעולם מקומות שאינן נקיים וטהורים הוא יתעלה בכל מקום שהור והמשל על זה מאור השמש שהוא אחד ממשרתיו העצומים שהוא שהור ונקי על פני האשפה כאשר הוא שהור וזך על פני המים. אף הנשמה שהורה אף על פי שיש איברים בגוף שאינם נקיים והיא מלאה את כל הגוף מפני שאי אפשר להתלות שום לכלוך בנפש כי אין הכלוך נתלה ודבק כי אם בגופות והיא איננה גוף על כן היא שהורה. וזה כנגד [תהלים ק"ד ח'] ברכי נפשי את יי'. יי' אלהי גדלת מאד הוד והדר לבשת כי הדבר שאינו שהור אין לו הוד ולא הדר. מה הקדוש ברוך הוא יושב בחדרי חדרים כי כל הרוצה לחקור על ידיעתו ורעיון על השגתו אי אפשר לו זה אלא אם כן יכנס בחדרי החכמה וזהו לשון רבותי ז"ל (חגיגה יד ב) ארבעה נכנסו לפרדס ולכך יצטרך לחפש חדרי החכמה חדר

בתוך

צפחת השמן

חמונה ליון ל"ב: יז) כ"י: יח) דבר זה כותב רבינו גם כפ' תשא פ' כי לא יראני וגו' אפילו האדם המחוקק בחיות המרכזה וכו' וכן כפ' אחרי פסוק וכל אדם וגו' כותב רבינו שדרשו רז"ל במס' יומא בירושלמי (והוא כפ' הולילו לו אמר שם ארבעים שנה שימש שמעון הצדיק את ישראל בכהונה גדולה ובשנה האחרונה אמר להם בשנה הזאת אני מת אמרו לו מאיכא חתה יודע אמר להון כל שנה ושנה שהייתי נכנס לבית קה"ק היה זקן אחד לבוש לבנים ועטוף לבנים נכנס עמי ויולא עמי ובשנה זו נכנס עמי ולא יולא עמי בעון קומי ר' אבהו והכתיב (ויקרא טז, י"ז) וכל אדם לא יהיה באוהל מועד בצואו לכפר בקודש עד לאתו) אפילו אותן שכתוב (יחזקאל ח' י) בהן ודמות פניהם פני אדם לא יהיה באוהל מועד אמר לון וכו' וכעין זה איתא גם בפסיקתא רבתי פרשה מ"ז פיסקא ז' אהרן נכנס לבית קה"ק ומלה"ש בורחים מפניו שנא' וכל אדם לא יהיה באוהל מועד אלו מלה"ש שנא' ודמות פניהם פני אדם: יע) פי' שתדע ותתבונן שכל המעצות שבה לה המה מאתו ית' ואף שאינה רואה אותו הנך יכול לשפוט מעלמותך שגם אתה כל תבין מכות נשמתך ומוכרת אתה להודות בה כי בלעדה אתה כאין והוא כעין מה שאמר בתנחומא בראשית שהביא הקילס רחיה לאדריאנוס שהעולם עומד ברוחו של הקב"ה מן הגמל שחנק אותו וכראה לו שאין לו לשאול על דבר שלא יכול לראות צעינו ענינו וממותו: כ) כ"י ותיבת "מאת הנפש" ליתא שם:

כדאיתא

בתוך חדר עד שימצאנו. אף הנשמה יושבת בחדרי חררים כי מי שיחקור עדיה לדעת מה היא יצטרך להכניס עצמו בחדרי החכמה והוא צריך שיתבונן שהנשמה נושאת את הגוף והיא בחוכו וחוצה לו ושאינה יסוד מן היסודות אבל היא עצם פשוט שכלי נאצל מכסא הכבוד והו כנגד סוף המזמור שאמר יתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם ברכי נפשי את ה' להורות כי החטאים יאבדו אבל נפש הצדיק (כ"ה) גנוזה תחת כסא הכבוד. ובמדרש תלים (כ"ב) מוסיף עוד למה מקלם [דוד להקב"ה] בנפש מה הנפש אין אדם יודע מקומה ובאי זה מקום היא נתונה כך הקדוש ברוך הוא אין כל בריה יודעת איזהו מקומו [שאף] חיות הקדש שהן שוענות כסא הכבוד אינן יודעות אי זהו מקומו ובאי זה מקום הוא נתון ומה הן אומרות ברוך כבוד ה' ממקומו. וכיון שלמדונו זכרם לברכה על מעלת הנשמה השכלי יצטרך אדם להמשך אחריה ולהשתדל במצוות גמילות חסדים וענין גמילות חסדים הוא לבקר חולים (כ"ג) (ולהלביש ערומים) ולנחם אבלים לקבור מתים כל זה נקרא ג"ה שהאדם גומל חסד בגופו אין לממונו חלק בזה והנה אלה מדות לשם יתעלה מיוחסות. ודרשו רבותינו ז"ל בפירקי רבי אליעזר [פר' י"ז] גמילות חסד (לאבלים) מנין מהקדוש ברוך הוא שגמל חסד למשה רבינו עליו השלום וקברו הוא בעצמו שנאמר (דברים ל"ו, ול"ו) ויקבר אותו בגיא זכן כל ישראל גמלוהו חסד שנאמר (ס"ט) ויבכו בני ישראל את משה בערבות מואב שלשים יום וכן גמלו חסד לאהרן שנא' (במדבר כ, כ"ט) ויבכו את אהרן שלשים יום כל בית ישראל. ושבעת ימי האבל מנין אנו למדים מיעקב אבינו עליו השלום שכן כתוב ביוסף בנו (בראשית

צפחת השמן

כ"ה) כדאיתא בשבת קכ"ב ב' : כ"ב) הנה אם אמנם שדעת רבינו באמרו מוסיף עוד שהמדרש הזה מוסיף על דמיון ליה אמנם כפי דעתי הקלושה הינו כן ע"כ באתי לעורר המעיין ואת אשר יבחר יקרב. ז"ל המדרש שם מזמור ק"ג ד"ה ברכי נפשי וגו' למה מקלם דוד להקב"ה בנפש מה הנפש סובלת את הגוף כן הקב"ה סובל את עולמו מה הנפש יחידה בגוף כן הקב"ה יחיד בעולמו ומה הנפש אינה אוכלת ואינה שותת כן הקב"ה כו' ומה הנפש עהורה כן הקב"ה עהור „שהוא למעלה מעולמו" (ג' תיבות אלו חין להם הבנה אפשר ששייכן אלמעלה צמה שאמר אף הקב"ה ממלא עולמו ע"ז אמר שהוא למעלה מעולמו והכוונה שהוא ממלא העולם וגם למעלה מהעולם וכמ"ס הר"ב שהיא בתוכו וחולה לו וכמאמר אליהו ז"ל בתקוני הזוהר ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין) מה הנפש רואה ואינה נראה כן הקב"ה וכו' אמר דוד תבא הנפש שיש בה כל המדות הללו ותתפלל להקב"ה שיש בו כל המדות הללו ד"ה מה הנפש הזאת חין אדם יודע איזה מקומה כן הקב"ה כו' שאף חיות הקודש שהן שוענות וכו' והנה לפוס ריהעא נראה צמה שאמר ד"ה שהוא מוסב אלפניו אכן קשה לי מה הלשון ד"ה הלא היה יכול לומר דבר זה ביחד עם מה שחשב כמה דברים שיש דמיון להנשמה עם הקב"ה וכי רק מניינא איכא שאם אחשב אחרת אוליף אחת מהקודמת כנגדה (באמת הש"ס מונה ה' ונחית למנינא אבל במדרשים שהבאתי למעלה לא נחתי למניינא) ואינה רק הוספה וא"כ מה זה שאמר ד"ה ועוד יקשה דהא היינו הו דאמר כבר מה הקב"ה רואה ואינו נראה וכו' ועוד דכל ענין הזה הוא גם בהמדרשים שהביאתי למעלה ולמה לא מוצא גם שם הד"ה הזה ועוד למה הפסיק קודם הד"ה עם מה שאמר אמר דוד וכו' ולא נטר עד לצסוף. לכן לולי דברי רבינו הייתי אומר שהד"ה חינו שייך פה רק אלמעלה דאמר שם ששאל מנין אחד את רבי גמליאל וכי יכולין לעבוד נמי שאין רואין אותו וכו' וכוונתו הייתה לכפור בסיבה ראשונה והשיב לו שיקח ראיה מנשמתו שאף שאינו רואה אותה עם כל זאת יודע שהיא הנותנת לו חיים ע"ז אמר לו עוד ד"ה הנזכר מה הנפש וכו' שאף חיות הקודש חין יודעין וכו' ואיך תרלה אתה מחומר קרוץ שאגלה לך מקומו ית' וכעין זה ראיתי לבעל הכותב בע"י ברכות שם שפי' שדבריהם סובבים על שאלת המינים בזה שמהנשמה נוכל להשיב להם ולסכור פיהם : (כ"ג) נ"ל דלא גרסינן לה : כ"ד) ליתא בכ"י ונכון הוא ויותר טוב לגרוס למתים וכן להלן

כ, יוד) ויעש לאביו אבל שבעת ימים נמילות חסדים (לאבלים) מנין מאיזבל
 שהיתה ביתה סמוך לשוק וכל מת שהיה עובר בשוק היתה יוצאה מתוך ביתה
 ומכה בכפי ידיה ומקוננת בפיה ומהלכה עשר צערות וכל חתן שהיה עובר בשוק
 היתה יוצאה מתוך ביתה ומצלצלת בכפיה ומקלסת בפיה ומהלכת עשר צערות ועליה
 התנבא אליהו זכור לטוב (מנכיס א, כא, כ"ג) הנכדים יאכלו את איזבל בחלק
 וזרעאל והאיברים שהיו גומלים חסד לא שלטו הכלבים בהם שנאמר (מנכיס ב,
 ט, ל"ה) וידכו לקברה ולא מצאו בה וגומר. נמילות חסד כט) (לאבלים) מנין
 מאנשי יבש גלעד כיון שנהרג שאור אמרו אנשי יבש גלעד אותו האיש שהצילנו
 כו) מחרפת בני עמון אין אנחנו הייבין לגמור לו חסד עמרו כל הנבורים שבהם
 והלכו כל הרילה לחומת בית כז) (שאן) [שאן] ורקחו את גופת שאול ואת גופת
 בני מחומת בית (שאן) [שאן] שנאמר (סמואל א, לא, ו') ויקומו כל איש חיל
 וילכו כל הרילה. לאבלים מנחמים בלחם ויין שנאמר (משלי לא, ו') חנו שכר
 לאובר ויין למדי נפש. אנשי יבש גלעד היו גומרים חסד עם שאול ועם בני
 כח) [בצום ובכי ומספר שנאמר (סמואל א, לא, י"ג) ויצומו שבעת ימים אמר להם
 הקב"ה] אף אני נותן לכם שכרם דעתיד לבא. בשעתיד הקב"ה לקבוץ נפוצות
 ישראל מארבע רוחות העולם ראשונה מקבץ חצי שבט מנשה שנאמר (תהלים ס,
 ט) די גלעד ולי מנשה ואחר כך אפרים שנאמר אפרים מעוז ראשי ואחר כך
 יהודה שנאמר (סס) יהודה מחוקקי. [ד"א] כט) די גלעד זה אחאב מלך ישראל
 צמת ברמות גלעד ולי מנשה ל') כמשמעו. אפרים מעוז ראשי זה לא) ירבעם בן
 נבט. יהודה מחוקקי זה לב) אחיחופל (סס) מואב סיר רחצי זה לב) נחזי. (סס)
 על אדום אשליך נעלי זה דואג האדומי עלי פרשת התרועעי אמר הקדוש ברוך
 הוא עלי לד) לפלש רהם זכות ולעשותן ריעים אלו לאלו וכן מצינו כל יהודה
 וישראל שנאספו לגמול חסד לאשיהו וכן עשה ירמיה הנביא עליו השלום שנאמר
 (דברי הימים ב, לה, כ"ה) ויקונו ירמיהו על יאשיהו [ויאמרו כל השרים והשרות
 בקינותיהם על יאשיהו עד היום הזה ויתנום לחק על ישראל והנם כתובים על
 הקינות] רבי מאיר אומר השרים אלו הלויים שעומדין על הדוכן בשיר והשרות
 אלו נשיהן רבי שמעון אומר לא על הלויים ולא על נשיהם בלבד אמרו אלא על
 הנשים החכמות שנאמר (ירמיה ט, ט"ז) כה אמר ה' התבוננו וקראו למקוננות וגו'
 והמהרנה ותשאנה עלינו גדי מכאן התקינו חכמים שיהיו עושין כן לכל זקני ישראל
 וגדוליהם שנאמר ויתנום לחוק על ישראל. ראה שלמה שמדת החסד גדולה לפני
 הקדוש ברוך הוא מה עשה כשבנה בית המקדש בנה שני שערים אחד לחזנים
 ואחד

צפחת השמן

לכנן ג"ח לאבלים מנין מאיזבל וכו' ג"כ הקפתי כי הלא היא גמלה חסד גם עם החתנים:
 כה) ליתא בכ"י ויותר טוב לגרום לנהרגין : כו) כשהמר נחש העמוזי להם לנקור נחש
 כל עין ימין (סמואל א' יא) : כז) בכתוב שן אולם צ"ס חולין וכו' ב' אמר סס
 נענין מעשר הסיר רבי חת בית "שאן" : כח) כן הוא בפר"א סס : כט) כל המאמר
 זה ליתא גם צ"ס סנהדרין ק"ה ח' וגם בירושלמי סס פ' כל ישראל : ל) מנשה בן
 יחזקיהו : לא) הפרתי כ"ה בירושלמי : לב) דקתתי מיסודה : לג) כן היא הגי' בכל
 המקומות אבל מפ"י רש"י צ"ס נראה שיהיה לפניו גרסא אחרת וז"ל מואב זה דוד
 דקתתי ממואב סיר רחלי זה גחזי ססר וננטרע על עסקי רחילה (של נעמן) :
 לד) בירושלמי מסיים אמרו ישראל לפני הקב"ה רבון כל העונמים מה נעבד ודוד מלכא
 דישראל מיקל להון (תהלים כ"ה כ"ד) אנשי דמים ומרמה לא יחלו ימיהם אמר לון עלי
 לעשותן ריעים חילו לחילו (סס ק"ח יוד) עלי פלסת אתרועע עלי פלסת אתרועעי עלי
 לפלס להם מעשים טובים לעשותם ריעים חילו לחילו וכו' וצ"ס דידן ליתא אמרו מלכ"ש
 לפני הקב"ה רש"ע חס יבא דוד סהרג חת הפלסתי וכו' חת בטיך חת גת מה
 חמה עושה לו אמר להם עלי לעשותן רעים זה לזה וכו' ונראה ששני התלמודים דרשו

ואחד לאבדים ולמנודים והיו הולכים כל ישראל לה) [כל שבתות] ויושבין בין שני
שערים הללו והנכנס בשער חתנים יודעים שהוא חתן והיו אומרים לו השוכן בבית
הזה הוא ישמך בבני' ובכנות. והנכנס בשער אבלים היה שפמו מכוסה היו יודעין
שהוא אבל והיו אומרים לו השוכן בבית הזה הוא ינחםך והנכנס בשער האבלים
ורא היה שפמו מכוסה היו יודעין שהוא מנודה והיו אומרים לו השוכן בבית הזה
הוא יתן בלבך לשמוע דברי חבירך ויתן בלב חבירך שיקרבוך. ומשחרב בית המקדש
התקינו שיהיו חתנים ואבלים הולכים לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ואנשי המקום
הואין. החתן ושמהים עמו ורואים האבל ויושבין עמו לארץ כדי שיצאו כל ישראל
בגמילות חסדים [ע"כ]. ובמדרש שמואל לו) כתוב אחד אומר (שמואל ה' כ"ה ח')
וימת שמואל וכתוב אחד אומר (סס כתו ג') ושמואל מת אלא ושמואל מת מת
ודאי וימת שמואל אין הדברים אמורין אלא לעוננו של נבל שמת שמואל והוא
עושה מלאכה שנאמר וימת שמואל וסמך ליה ואיש במעון וגו' אמר הקדוש ברוך
הוא

צפחת השמן

הב' מקראות אינו הכתובים בתהלים צעינו לשון : לה) כ"י : לו) המדרש הזה הוא גם בקבלת
רבה פ' טוב שס וגו' ועל כי ראיתי שס צמ"כ כי לא דרך פה צדק האמת לכן לריך אני להאריך
קלת גם מתוך זה יובן פי' המדרש. וז"ל המ"כ ושמואל מת מת וודאי וכו' כלומר זה עיקר
מקום מיתתו שכתוב אחריו מיד ויקבלו הפלגים. וגו' שכל זמן ששמואל חי נפנו
הפלגים ביד ישראל כדאיתא בתוספתא דסוטה ע"כ והנה דברי הרב לכאורה נחמו
להאמר גם לנוכי בעת עברי בדבריו האמתים כי כנים דבריו אכן השכתי בלבי שאין
מהראוי לסמוך כעור על כתף זולתו ואמרתי אסורה נא ואראה מקום מולא דבריו
וראיתי שס בתוספתא פ' י"ח והנה (אס כי גדול כבוד הרב צעינו כי מי כמוהו פי'
מספיק להמדרש ועיניו כיונים על אפיקי המאמרים המפורשים בש"ס ומדרשים שונים
והרבה נסחחות שראה הרב צמדרשים וצילקוט וגם צחכמת הגמרא ידע הרב לפתור)
נתן מקום לעשות והכי איתא התם כל זמן שהיתה מרים קיימת וכו' כל זמן שהיה
אהרן קיים וכו' כל זמן שהי' משה וכו' יהושע וכו' כל זמן שהיה שמואל קיים היו
פלגים נופלין ביד ישראל שנא' ותהי יד ד' בפלגים כל ימי שמואל כשמת שמואל
מהו אומר וימת שמואל ויחספו פלגים וגו' כתוב אחד אומר ושמואל מת וגו' וכתוב
וימת שמואל וגו' אלא ושמואל מת זהו מיתה ודאי וימת שמואל לעיניו של שאל ע"כ
והנה ראיתי שאם נניח הגירסא כפי נסחתינו אזי יעלו לפנינו כמה מהקושיות האחת
לשון התוספתא שכל זמן וכו' משמת שמואל מהו אומר וימת שמואל וגו' יקשה דגם
כתוב שס וימת שמואל אלא ושמואל מת וע"כ נלמד ע"ז לומר שהוא ע"ס ול"ל ושמואל מת
נצתיק עלמינו להלן כמה שאמר כתוב אחד אומר ושמואל מת וגו' וכתוב וימת שמואל
וגו' יקשה שתפש מה שהוא בכתוב מאוחר בתהילה ומה שמוקדם במקרא תפש בתהלוכה
דכל"ל כתוב אחד אומר וימת שמואל וכתוב ושמואל מת וכמו שהביאם המדרש שגם
שכך הם מסודרים במקרא גם מה דקמתרץ אלא ושמואל מת זו מיתה וודאי וימת
שמואל לעיניו של שאל כו' תמה תמה נקרא דשס צעינו אומרו וימת שמואל נא חזר כמס
ענין ושמו של שאל אלא כולו ענינו של נבל. ועתה נראה אם יתקיימו דברי הרב מ"ב
בזה דאם האמת כפרושו ה"כ גם שס בתוספתא יפרשו הרב ג"כ כן וקשה שאם כדבריו
שכזה שאמרו כל זמן וכו' יבא לתרץ איזה קושיא למה הקדימה לומר כל זמן קודם
אמרה כתוב אחד וכו' אלא לפי דעת הרב עיקר דברי המדרש הזה הוא מכח קושיא
א"כ היה לריך להקדים כתוב וכו' מיתה ודאי שכל זמן ששמואל קיים שיהי' פריקא
לקושיא אלא ודאי שאין כוונת התוספתא למה שהבין הרב רק שמוסב אלמעלה שחושב
כמה ענינים כזה כמו שהבאתי למעלה. ולחומר הקושיות שהקשיתי לולי דמסתפינא כוונתי
לומר דלפני התוספתא היה כתוב במקום וימת שמואל ושמואל מת ובמקום ושמואל מת
היה כתוב וימת שמואל והו' יענה כהוגן ופי' המדרשים הוא צדק פשוט בכלן מדרשינו
כוונתו לדרוש פסוק וימת שמואל לעיניו של נבל לכן אמר אלא ושמואל מת מת וודאי
פי'

הוא הכל סופדין ושופהין על לכם על מיחתו שר צדיק והרשע הזה יושב ועושה לו) מרחין.
 אבל דוד מהו אומר או לו) אני הורג או נהרג או רודף או נרדף אני
 הולך ועושה גמדות חסדים לצדיק הה"ד (תהלים יג, ו') ואני בחסדך בטחתי ללמדך
 הכופר

צפחת השמן

פי' דהפסוק זה לריכין לנו לגופיה שמודיע ממיתתו והפסוק הב' היינו וימת שמואל
 (אף שהוא בכתוב קודם) לענינו של נבל והתוספתא מתרלת בהיפוך הפסוק ראשון (היינו
 מה שהוא לפנינו וימת שמואל ולפני התוספתא ושמואל מת) זהו מיתה ודלית פי'
 שפסוק זה משמיענו מיתתו והפסוק הב' (היינו מה שהוא לפנינו ושמואל מת ולפני התוספתא
 וימת שמואל) הוא מענינו של שאלו כי כן דרך המדרשים שכמה פעמים לחלק ילחו והגחתי הדבר
 לפני המעיין : לו) סעודות ומשתאות והרב מ"כ כותב מרזיחין יש לומר ענין מרחללות ותענוגות
 משתה ושמחה וכן מלאתי שוב בלות אמת ע"כ ולא היה הרב לריך להביא ממרחק
 ראייתו שהלא הוא כתוב מפורש (בעמוס ואלו ז') וסר מרזח סרוחים פי' רש"י ז"ל
 ויבטלון משתאות המגודלים וגסי הרוח מרזחות לשון משתאות בספרי צפ' וישב ישראל
 בשיטים נולאתי וחזרו לעשות להם מרזחים והיו קוראים להם ולחלקין ע"כ. אחר זמן ראיתי
 במדרש אסתר פ' בימים ההם וגו' ביהמ"ק חרב ורשע זה יושב ועושה מרזיחין וכו'
 שפי' הרב מ"כ מפסוק ומפי' רש"י שהבאתי. ואפשר לומר שבכונה נקיע המדרש לשון
 "יושב" ועושה מרזיחין ע"ד מה דליתא בכתובות ס"ט, א' ומאן יתיב בי מרזיחא ברישא פי'
 רש"י מי מישב בבית חבל בראש הקרואים וכו' ואמר שם ב"ש"ס מאי מרזיחא חבל דכתיב
 (ירמיה ע"ז ה') אל תבא בית מרזח וגו' וכו' והנה יבא על נכון דברי המדרש פה
 שהכל סופדין וכו' היינו חכם ונביא שמת הכל קרוביו והמה חבלים והרשע הזה חושב
 עלמו לאיש שיושב כמו זה נכבד בראש הקרואים בסעודת חבלים ומה יפה בזה פי' הכתוב שם
 באמרו והאיש גדול מאוד דמה גדולה לאיש נבל חבל הכוונה שהוא היה מחשב עלמו
 לאיש גדול ונכבד ואפשר שמה שאמרו בספרי לשון וחזרו לעשות להם מרזחים כינוי הוא
 לגנאי ע"ד בית גלי' בית כריא כי עקרו הונח על שם סעודת חבלות וכן שם בהחשורוש
 נוכל לפרש כן דאמר שם במדרש בשנת שלש למלכו כיון שגמר מלחכת הכסא עשה
 משתה וגו' היינו שהחשיב עלמו לאדם גדול כשלמה ועשה לו כסא כמוהו כמו שאמר
 שם המדרש שעמד עשה משלו בדמים וכן לפי מה דאמרינן במגילה י"א ב' ובמדרש
 שהולית כלי המקדש וכו' : לו) להבין ענין זה מוכרח לנוכי להחריך קלת הנה בקהלת
 רבה שם בגי' וזה הרשע עושה לו מרזיחין ה"ר יהודה למדך שכל הכופר בגמילות חסדים
 כחילו כופר בעיקר (כדאמרינן אמר נבל בלבו חין אלהים מ"כ) חבל דוד מה היה
 עושה היה גומל חסד לכל אומר כן הפילו הורג או נהרג רודף או נרדף גומל חני לו
 חסד כמו ללדיק הה"ד ואני בחסדך בטחתי (פסוק זה הוא בסוף מזמור הקודם למזמור
 אמר נבל) ע"כ והנה כפי נסחת מדרש זה היה נראה לפרש שדוד אמר שבנינו הכל
 שוין לגמול חסד עמהם בין לרעים בין לעושים היפוך מאיש נבל שלא רצה לגמול חסד
 חפי' עם הלדיקים והראה זאת במה שעשה משתאות בעת מיתת שמואל ולא הלך לגמול
 חסד עמו ולספוד אותו וכן בכ"י הגי' כן או הורג או נהרג רודף או נרדף "הוא" חני
 עושה ג"ח ללדיק וכן בגי' במדרש שמואל חלא שחסר תצת כמו ללדיק וכפי זה יהי הפי'
 באמרו ואני בחסדך בטחתי היינו שאני אחוז במידת החסד ש"ך שאתה מטיב לרעים ולעושים
 חכן פי' זה הוא דחוק מאוד האחת וכי משום שהוא אחוז במידה זו ילך להשמיד בית נבל
 חלא הוא לא הי' לו לרגוז עליו חלא במה שלא התחבל עתה על שמואל שהיה נביא
 ועוד וכי מפני שדוד עושה לפניו משורת הדין ילטרכו כלם לעשותה גם הפי' של ואני
 בחסדך בטחתי חין לו הבנה כ"א ע"י דוחק כאשר נראה שברב מ"כ הדחיק בפרוש
 באמרו ואני בחסדך וגו' כי גמל עלי כלומר בעבור שיש בי עול גמילות חסד לפיכך
 יגל לבי ואקוה ליסועתך כמה מהדוחק הוא לכן נ"ל שהגרסא צפה היא הנכונה שאמר
 דוד או חני הורג או נהרג או רודף או נרדף חני הולך ועושה גמילות חסדים ללדיק
 הה"ד ואני בחסדך וגו' וכו' ולפי גרסא זו נראה הכוונה דהנה יקשה מפני מה מסר

הכופר בגמירות חסדים ככופר בעיקר. דרשו ז"ל במסכת סוכה בסוף פרק לולב וערבה (דף מט ב) הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלהיך. עשות משפט זה הדין ואהבת חסד זה גמילות חסדים והצנע לכת זה הננסת כלה והוצאת המת והלא דברים קל וחומר ומה דברים שדרכם לעשות בפרהסיא אמרה תורה הצנע לכת דברים שדרכן לעשותן בצנעה על אחת כמה וכמה. אמר רבי אריעזר גדול העושה צדקה יותר מכל הקרבנות כלן שנא' (משלי כא, ג') עשות צדקה ומשפט נבחר לה' מזבח, ואמר רבי אלעזר גדול גמילות חסדים יותר מן הצדקה שנאמר (יושע י, י"ב) זרעו לכם לצדקה קצרו לפי חסד. אדם זורע ספק אוכל ספק אינו אוכל קוצר ודאי אוכל. תנו רבנן בשלשה דברים גדול גמילות חסדים יותר מן הצדקה צדקה בממונו גמילות חסדים בין בגופו בין בממונו צדקה לעניים גמילות חסדים בין לעניים בין לעשירים צדקה לחיים גמילות חסדים בין לחיים בין למתים. צריך אדם להזהר במדת החסד שעש מדה זו יתמשל לבוראו יתברך וילך בדרכיו כי המדה הזאת היא ממדותיו ובה הוא יתעלה מנהיג עולמו. וכן אנו אומרים בתפלת יוצר המנהיג עולמו בחסד ובו נברא העולם שנאמר (תהלים פט, ג') אמרתי עולם חסד יבנה. וכל הזהיר במדת החסד הוא מי שנפשו שפלה

צפחת השמן

דוד עלמו למלחמה הזאת ולהשמיד בית נבל וכי מפני שלא נתן לו מלחמו וכי מפני זה נתחייב ראשו ואף אם נאמר שחשב אותו למורד במלכות כמו שאמרו המפורשים מ"מ יקשה שהיה לו לחוש שנבל עם ביתו יתגברו עליו ואיך הסתכן דוד בעלמו ואף אם בטח על גבורתו איך לא היה ירא משאלו שיתוסף עליו חרונו עי"ז ואיך שב הכרדף לרודף מכל זה נשמע שדוד חשב את נבל ככופר בעיקר לכן מלא עלמו מחויב למסור נפשו ללחום בעד כבוד שמו ולא יחת מפני כל וצטח עבור שהוא מלחמת ד' שיחליף כח נגד נבל וביתו וע"ז מביא הכתוב ואני בחסדך צעחתי וגו' הכוונה שצטח בלחמו עבור שהוא לוחם עבור מדת החסד שביזה נבל אותו ומעתה פי' המדרש יעלה יפה שאמר דוד לו אני הורג או נהרג כו' היינו שאף אם חילך לגי הריגה לא לחוש ובל אחדל מלהלחם עבורה (וכן נכפל המזמור זה גם להלן בתילים עוד הפעם וקודם לזה במזמור המתחיל בבא דואג וגו' מסיים המזמור ג"כ באמרו צעחתי בחסד אלהים וגו' ויפורש ג"כ כן) ומלחתי סמך לגרסא זו בספר המעריך להר"ם די ליזאנו במעשיות שהביא הרב בסוף הספר הביא מש"ס (לא ראתיו לא בצבלי ולא בירושלמי) ר' איסי תפסוהו ליסעים אמר רבי יונתן יכרך המת בסדינו (כלומר מה לנו יכולין לעשות לו איהו אפסד נפשיה שהלך במקום סכנה) ארשב"ל אפי' אני הורג או נהרג אני הולך ומלילו וכו' נראה שכן דרך המדרשים בחדם שהוא רולה לילך למקום סכנה מגזם ואומר כן. ולהצין הענין למה חמור כ"כ עון הכופר בג"ח נראה שהוא ע"ד דאיתא בפסיקתא רבתי פרשה י"ב סי' ד' וז"ל יעקב היה יושב ומבשל עדשים ובה עשיו ואמר לו מה ראית וכו' אמר לו מפני שמת זקיני ואני יושב ומתאבל ומלטער כדי שיהא יודע היאך נלטעתי עליו וכשיחיו המתים לע"ל יהא אהבי א"ל שוטה כך את סובר משאדם מת וכלה בקבר שעתיד לחיות בפר צתח"מ שאמר (בראשית כ"ה ל"ב) הנני הולך למות אמר לו עוד הזכורה שאתה סבור יש בה כלום תן לי קערה אחת מן העדשים האלו ואני נותנה לך וכו' הנה תראה שהמדרשים יתאמתו יחד שבוה שביזה בג"ח שעשה יעקב לזקינו מזה בא לבזות גם בעבודה לדי' שהייתה בצבורות וא"כ כפר בעיקר. ואפשר שכוונת המדרש באמרו מה ראית וכו' שתמה עשיו מדוע צחר לו יעקב תצטיל פחות הערך כעדשים ולא התענג במשתה כדרך שעשה נבל וסייעתו והוא ע"ד שאמר החכם (קהלת ז' ה') לב חכמים צבית אצל ולב כסילים צבית משתה וכוה נראה לפרש הפ' שם (י"ד) ציוס טובה היה צטוב וציוס רעם ראה גם את זה לעומת זה עשה האלהים על דברת שלא ימלא האדם אחריו מאומה שכוונתו שרק ציוס טוב ייסב לבו אצל ציוס שאירע לו איזה רעה ואצל יראה לעשות ההיפך זה לעומת זה למען הראות לבני אדם שאלקים עשה זאת ותייגה במקרה על דברת

שפלה והוא הירא את השם יתברך. והמדה הזו שהחזיק בה בחייו שואבת נשמתו לחיי העולם הבא והיא מהופפת עליו כעשרה לראש הוא שאמר דוד המלך עליו השלום (סס קג, י"ז) וחסד ה' מעולם ועד עולם על ידיו וצדקתו לבני בניו :

אבר הדר' והוא אבילות חורבן ירושלים. (יסעיה כג, ח') משא ניא חזיון מה לך איפוא כי עליה כלך לנגות תשואות מלאה עיר הומיה קריה עליזה חלליך לא חללי חרב ולא מתי מלחמה. ישעיהו עליו השלום התנבא ככאן על חורבן ירושלים והיה מאשים לישראל על שהיו משתדלים בכל כחם להכין כלי מלחמה כדי להשגב מן האויבים הבאים להרחם עליהם ולא היו מבינים עצמם לתשובה ומעשים טובים לפי שעם התשובה היו יכולין להשגב מבלתי כלי מלחמה שבעולם ואינם יכולין להנצל מבלתי תשובה ועל כן התנבא עליה פורענות ואמר משא ניא חזיון קרא לירושלים בקעה לשון שפלות. וידוע כי ירושלים ה' נבחה מכל הארצות וקראה הכתוב הר וצואר. הר כדכתיב (סס ב, ה') לכו ונעלה אל הר ה'. ובפרשה זו כתיב ושוע אל ההר. וצואר כדכתיב (סיר הסירים ה, ד') כמגדל דוד צוארך. (ב) ודרשו ז"ל מה צואר נתון בגבהו של אדם אף בית המקדש נתון בגבהו של עולם אבל עכשיו שנתנבא עליה חורבן קראה שפלה להורות כי תפול ממעלתה ותחזור שפלה תחת היותה נבחה מאיגר רום לבירא עמיקתא. וכענין שכתוב (במדבר כה, כ') ומבמות הגיא, ובדמיון זה המשיל את ישראל לככבים הוא שכתוב (דברים ח, יוד) והנכם היום ככוכבי השמים לרוב. והמשילם גם כן לעפר שנאמר (בראשית כח, י"ד) והיה זרעך בעפר הארץ ללמדך כשהם עולים ג) עולים עד לככבים וכשהם יורדין יורדין עד עפר. מה לך איפוא כי עליה כלך לנגות דרך בני המדינה כשבאוי במצור מתאספים לבתים ועולים לנגות ועולים למגדרים להשגב מן האויבים הבאים עליהם ואמר הנביא כנגד ירושלים מה לך עתה שנאספת אל הבתים ועלית אל הנגות מפני מה היה זה מפני עונך והלא אחמול תשואות מלאה עיר הומיה קריה עליזה חלליך לא חללי חרב ורא מתי מלחמה כי לא יצאו ד) [סחוק] לעיר להרחם עם אויביהם [אך] נאספו אל העיר ומתו בתוכה ברעב והנה אינם מתי חרב אלא חללי [רעב] וכענין שכתוב (איכה ה, ט') טובים היו חללי חרב מחללי רעב, ומספר גבואתו והולך. כל קציניך נדרו יחד מקשת אוסרו (סס) על כן אמרתי שעו מני אמרר בכני כי יום מהומה ומבוכה וגו' ועילם נשא אישפה. ויהי מבחר עמקך. ויגל את מסך יהודה. ותבש ביום ההוא אל נשק בית היער. פי' גלה האויב מסך יהודה שהיו סבורין שלא תבא עליהם רעת האויב מפני בית המקדש שהיה כנחלתם והנה בא האויב בעונותם על המסך שלהם. ותבש כנגד עם ירושלים [אז] כנגד המלך אמר [כשראית] שהאויב בא עליך הבטת אל נשק בית יער הלבנון שנתן שם שרפה מנינים ונחת עיניך בהם להביאם לירושלים כלומר הכינות עצמך למלחמה ורא לתשובה ומעשים טובים כלומר הבמתך היתה אל הנשק ולא אל האל כמו שנאמר [סס] ולא הבטתם וגו' (סס) ואת בקיעי עיר דוד ראיתם כי רבו ותקבצו את מי הבריכה העדיונה פי' עשו בציון שהיא עיר דוד הכנות להיותם מגלגלין כל המימות למקום אחד כדי שיעשו מהן השיט לבנין החומה. (סס) ואת בתי ירושלים ספרתם ותחצו הבתים לבצר החומה. פירוש שעשו גם כן הכנות לקחת אבנים בנתיצת הבתים היתרות הנמצאות בעיר. ומקוה עשיתם בין החומות למי הבריכה הישנה ולא הבטתם אל עושיה שהיה לכם לחזור בתשובה והיא תצילכם יותר מכל ההכנות שעשיתם. כן סידש החכם רבי דוד [קמחי] זכרונו לברכה. והזכיר אחרי כן גם כן ויקרא

צפחת השמן

דברם וכו' היינו על דבר דברי הכופרים שאומרים שלא ימלא סאדס אחריו עלומה היינו כמאמר עשיו ליעקב כיון שאדס מת וכלה בקבר וכו' :
ח) כדאיתא בזכחיס כ"ד ב' : ב) כשיר רבס סס : ג) כדאיתא במגילה ע"ז ח' : ד) חלו התיבות

(סס) ויקרא ה' צבאות לבני ולמספר ולקרח ולחנור שק ענין ויקרא נזר בענין הכתוב [מלכים ב' ח, ח'] [כ' קרא] ה' לרעב כי לולא שנזר הרבן בית המקדש מן השמים לא היו האויבים יכולין לו וכן הכתוב אומר (איכה ה, י"ג) ממרום שלח אש בעצמותי וירדנה. ה) ובמדרש איכה אמרה ירושלים לבת ככל ארו ממרום לא עשו בי מרחמה את יכולה להלחם בי אלו ממרום לא שלחו בי אש את היית יכולה לי. אלא אריא קטילא קטלת. קרתא יקדתא יקדת קמחא טחינא טחנת שנאמר (ישעיה מו, ב') קחי רחים וטחי קמח וטחי חטים לא נאמר אלא וטחי קמח וזהו ולו) ששנינו ב"ז בתמוז הובקעה העיר כלומר מעצמה בגזרת שמים ועל כן אחז לשון ז) הבקעה וכן לשון הכתוב (מלכים ב' כה, ד') ותבקע העיר. ומצינו שהמלכים לא היה בהם כח לכבשה אלא היו ידאים ונירעדים להתקרב אליה ואין שום אומה מאומות העולם יכולה [להאמין] בירושלם שתבוא במצור לעולם ושתישלוט בה יד צר ואויב. וכן מצינו ח) במדרש שאמר לו הקדוש ברוך הוא לנבוכד נאצר עלה והחרב ירושלם אמר ולא בעי אלא ט) מצמצמא יתי כמא דעבד בקבאי מה עשה ישב יוד) בדופני של אנשוכי' ושלח נבוז ראדן רב שבחים להחריב ירושלם ולא היה יכול לכבשה נתן הקדוש ברוך הוא בלבו והתחיל ממדר בחומה והיתה שוקעת בכל יום שבחים ומיצה עד ששקעה כלה וכיון ששקעה כלה נכנסו האויבים לירושלם על אותה שעה הוא אומר (איכה ה, י"ב) לא האמינו מלכי ארץ וכל יושבי חבל כי יבא צר ואויב בשערי ירושלם. הו' אומר (סס ח, י"ג) ממרום שלח אש בעצמותי וירדנה לשון טמשלה כמו (מלכים א' ה, ד') והוא רודה בכל עבר הנהר או מלשון חרישה ורדייה יח) כדתניא חרש טורנוסרופוס את ההיכל וכן הענין מפורש במשנה תורה. (דברים כח, מ"ט) ישא יי' עליך גוי מרחוק מקצה הארץ כאשר ידאה הנשר זה טורנוסרופוס הרשע. אמרו יב) במדרש איכה אשתו של טורנוסרופוס ילדה לו בן בליל תשעה באב והיו כל ישראל אבלים ומת בחנוכה אמרו ישראל נדליק או יג) לא נדליק אמרי נדליק וכל דבעי [לימשי] עלן ימשי אדליקו אורון ואמרון לישן ביש לאשתו של טורנוסרופוס אילין יהודאין כד אתיליד לך בר מתאבלין וכד מית אדליקו יד) בוצינין שלחה ואמרה לבעלה עד דאת מכבש טו) ברברין בא ונכבוש אילין יהודאין דמרדו בך סליק טו) לאילסא השב למיתי בעשרה יומי ואייתיתיה רוחא בחמשא אתא ואשכתינן דעסקין כהרא פסוקא ישא יי' עליך גוי מרחוק מקצה הארץ כאשר ידאה הנשר אמר להו ואנא הואי נשרא דחשבתיה למיתי בעשרה יומי ואייתיתיה רוחא בחמשה הקיה לגיונותו והרנן ועד זה קונן ירמיה (איכה ח, ט"ז) על אלה אני בוכיה וכו'. הרבן זה של בית המקדש באי זה עון היה כך למדונו יז) רז"ל הרבן בית ראשון מפני מה מפני

צפיחת השמן

החיבות שהוספתי הם מרד"ק סס : ה) פסוק ממרום וגו' וכן בסיר פ' כמעט סעברתי וכו' בסנהדרין ל"ו ב' : ולו) בתענית כ"ו ב' : ז) ולא אמר לשון אחר כמו נכבשה : ח) באיכה רבה פסוק לא האמינו וגו' : ט) לשון כריתה או כביסה כמו (בסיר ד' ח') מצעד ללמחך וכו' הגי' לא צעינא דלא ילמלמא וכו' וכן ענין זה הוא בקילור סס צפתיחתא דר' יבוסיע דסכנין וכו' מקומות סס הגי' כדעבר לסבי פי' זקינן והוא סנחרב חכן לא מלינו שהיה כ"כ מזרעו חלל מזרע של מרודך בלחך מלך צבל כדאיתא במדרש רבה אסתר ריש פרשה ג' שהמר לו הקב"ה אתה עמדת מכסאך וכו' חייך שאני מעמיד ממך וכו' ולפ"ז כ"ל לכניה כדעביד לסבא בל' וק"ל וצנסהדרין לו ח' אמר נ"ג ספריה דבללדין הוא ולא אמר צנו : שוב מלחתי להרב היס"ת במדרש איכה שכתב דסבי ל"ד רק משום שקדם לו להכי קרי לוי זקני : יוד) סס עיר : יח) בתענית כ"ט ח' : יב) פסוק על אלה וגו' ופסוק קלים וגו' וכן הוא בירושלמי סוכה פ' התליל וסס הגי' אשתו של טרכינוס : יג) שהיו יריאים להדליק כר חנוכה שלא יאמרו ששמחין לחידו : יד) נרות : טו) שנס של חיזה מדינות : טז) ספינה : יז) צמס' יומא ע ב' ותוספתא מנחות פ' י"ג וכן הוא בשאלות

ע"ז וזה מפורש בספר ירמיהו ויחזקאל. ירמיה אמר (ירמיה ז, י"ח) הבנים מדקשים עצים והאבות מבערים את האש והנשים לשות בצק לעשות כוונים למלאכת השמים והסך נסכים לאלהים אחרים למען הנעיסני. יחזקאל אמר (יחזקאל ח, ו') ויאמר אלי בן אדם האתה רואה מהם עושים תועבות גדולות אשר בית ישראל עושים פה לרחקה מעל מקדשי ועוד תשוב תראה תועבות גדולות. וכתוב (סס) ואבא ואראה והנה כל חבנית רמש ובהמה שקץ וכל גלולי בית ישראל מחיקה על הקיר סביב סביב. (סס) ושבעים איש מוקני ישראל עומדים עליהם ואיש מקשרתו בידו ועתר ענן הקטרת עולה. (סס) ויאמר אלי הראית בן אדם אשר זקני ישראל עושים בחשך איש בחדרי משכיתו כי אומרים אין יי רואה איתנו עוב יי את הארץ. וכתוב (סס) עוד תשוב תראה תועבות גדולות ויבא אותי אל חצר בית יי הפנימית והנה פתח היכל יי בין האולם והמזבה כעשרים וחמשה איש אתוריהם אל היכל יי ופניהם קדמה והמה משתחווים קדמה לשמש ומספר והורך ענין החרבן עד שאמר לו הקב"ה לאותו שהיה לבוש הבדים הוא גבריאל [סס ט, י"ד] עבוד בתוך העיר בתוך ירושלם והתוית תיו על מצחות האנשים וכתוב (סס) ולאלה אמר באזני עברו בעיר אחריו והכו אל תחום עינכם ואל תחמלו זקן בחור ובתולה מק אנשים תהרנו למשתתת ועל כל איש אשר עליו ההיו אל תגשו וממקדשי תחלו. והנה זה רמז במגלת איכה (איכה א, א') היתה למס כלומר בעון ע"ז יח) הוא למס הוא סמל כענין שכתוב (יחזקאל ח, ה') סמל הקנאה בתחילה היו עובדים ע"ז במטמוניות שנאמר (יחזקאל ח, י"ב) ויאמר אלי בן אדם הראית מה המה עושים בית ישראל איש בחדרי משכיתו ואחר כך היו עובדים אחר הדלת שנאמר (ישעיה נ, ח') ואחר הדלת והמזוזה שמת זכרונוך. ואחר כך על הגנות שנאמר (לפניה א, ה') ואת המשתחווים על הגנות לצבא השמים. ואחר כך בגנות שנאמר (ישעיה סה, ג') זובחים בגנות ואחר כך בשדות שנאמר (סושע"ב, י"ב) גם מזבחותם כגדים על תלמי שדי. ואחר כך על ראשי ההרים שנאמר (סס ה, י"ג) על ראשי ההרים יזבחו ועל הגבעות יקטרו. ואחר כך בראשי הדרכים שנאמר (יחזקאל יו, כ"ה) אל כל ראש דרך בניית רמותיך ואח"כ ברחובות שנאמר (סס) ותבני לך גב ותעשי לך רמה בכל רחוב ואחר כך בעיירות שנאמר (ירמיה ב, כ"ח) כי מספר עריך היו אלהיך יהודה ואח"כ בחוצות שנאמר (סס יא, י"ג) ומספר חוצות ירושלים שמתם מזבחות לבשת. עד מתי עד שהבניסי ע"ז בבית קדשי הקדשים שנאמר (יחזקאל ח, ה') סמל הקנאה הזה בביאה (ט) [מה בביאה הא בייא תוחבא] מפני מארי ביתא. וה"ש הנביא ע"ה (לפניה ג, א') הוי מוראה ונגאדה העיר היונה ואמר במדרש העיר היונה אומה שציינתיה במצות ובמעשים טובים כ) כיונה אומה שהיה לה ללמוד מנינוה עירו של יונה נביא אחר שלחתי לנינוה החזירם בתשובה ואלו ישראל בירושלים כמה נביאים שלחתי

צפחת השמן

פ' וישב : יח) פה היה חסר מן תיבת ע"ז הראשונה עד תיבת ע"ז הב' והוספתי מכ"י וענין זה הוא ממדרש איכה טס פסוק שרתי במדינות שאמר טס אתון דדין הינון אתון דדין וכל מה שהביא רבינו שהוסיפו בכל פעם לעבוד ע"ז יותר בפרהסיא הוא ג"כ ממדרש טס בפתחתא פיסקא רבי יהושע דסכנין הוי מגיעי בית וגו' וכו' : יט) הוספה זו היא ממדרש טס ובזאתחנן רבה פרשה ב' אמר הא בייא רבא לעלמא התושב מפנה לבעל הבית ובייא הוא לשון לעקה על עיוות הדין שהגר התושב מפנה ומגרש את הבצעה"ב מביתו והכונה שגרשו את השכינה מקה"ק בעת שהבניסו ללס להיכל : כ) הוא במדרש בפתחתא דאיכה פיסקא רבי שמעון בן יוחאי פתח ונראה פי' כיונה הנביא וריעו יגיד עליו מה שאמר עירו של יונה או הכוונה מפני שישראל נמשלו ליונה בשבת מ"ט א' ובלק רבה פ' ל"ט ובבבבב רבה פ' כה ובשיר רבה פסוק יונתי בחגוי הסלע והיונה מלוינת במעשיה כדאיתא בעירובין ק' ב' עריות מיונה וכו' וכן הביא רבינו להלן אות נחמו כמה דברים מענין היונה :

בפתחתא

שלחתי להם שנאמר (מלכים ב' י"ז, י"ג) ויעד יי' בישראל וביהודה ביד נביאי כל חוזה
לאמר שובו מדרכיכם הרעים וכתוב (ירמיהו ז' כ"ה) ואשלח לכם את כל עבדי הנביאים
יום השכם ושלוח מאי השכם ושלוח השכם ושלוח בשוקר השכם ושלוח בערב ולא שמעו
וכתיב [סס, כ"ח] אשר לא שמעו בקול ה' אלהיו ורא לקחו מוסר [לפניה ג, ז']
ביי' לא בטחה ואל אלהיה לא קרבה. ובשביר התועבות הללו באו האויבים והחריבו
המקדש ושרפו ההיכל והיו הורגין העוללים ומוליכין את האבות בשבי וחזר הבית
המפואר מדבר שממה ונתחללה התורה והכהונה ונסתלקה השכינה שכן אמרו כח) במדרש
(ויקרא יג, מ"ה) והצרוע אשר בו הנגע בגדיו יהיו פרומים וראשו יהיה פרוע ועל שפם יעטה
ושמא שמא יקרא [בגדיו יהיו פרומים ארו בגדי כהונה וכו']. ועל שפם יעטה זו בטור תורה
[כיון שגרו ישראל רבין אוה"ע לא היה אחד מהם יכול להוציא דבר תורה מפיו]
ושמא שמא יקרא זו חורבן ראשון וחורבן שני. ירדו ישראל בשפל
ומעלתם הגדולה והנשאה הושפחה והושלכה לארץ זהו שאמר הכתוב
(איכה ג, א') השליך משמים ארץ תפארת ישראל. ומשלו כז) רבותינו ז"ל משל למה
הדבר דומה למדך שהיה לו בן בכה נטלו על ארכובותי בכה נטלו על זרועותיו בכה
הרכיבו על כתפו סנף עליו השליכו לארץ ולא [הות] כג) מחתותיה כמסקותיה מסקותי
ציבחר ציבחר ואחתותיה כולה חדא. כך (הוסע יא, ג') ואנכי תרגלתי לאפרים קחם
על זרועותיו ואח"כ (סס י, י"ח) ארכיב אפרים ואחר כך השליך משמים ארץ תפארת
ישראל כיון שנפר תפארת ישראל נפלה עשרת ראשינו כיון שנפרה עשרת ראשינו
נפרו ישראל שנאמר [עמוס ה, ז'] נפלה ולא תוסיף קום בתולת ישראל. משל למה
הדבר דומה רבני מדינה שעשו עטרה למדך והקניטוהו וסבלן והקניטוהו וסבלן אמר להם
כרום אתם מכעיסים אותי אלא בשביר עטרה שעטרתם אותי הא לכוון כד) שרון
באפיכון. כך אמר הקב"ה לישראל כרום אתם מכעיסין אותי כה) ארא בשביל איקונין שר
יעקב שחקוקה על כסאי הא לכוון שרון באפיכון הוי אומר השליך משמים ארץ תפארת
ישראל הא למדת שנחייב בית ראשון מפני ע"ז. בית שני כו) אנו בקיאין בהן שהיו
חסידים ואנשי מעשה [מפני מה נחרב] מפני שנאת הנם כך דרשו ז"ל כז) במדרש
איכה בליל תשעה באב נכנס אברהם אבינו בבית קדשי הקדשים אמר לו הקב"ה
(ירמיה יא, ט"ו) מה לידידי בביתי אמר לו רבוננו שר עולם בני היכן הם אמר לו חטאו
והגדיתים בין האומות אמר לו לא היו בהם צדיקים אמר לו עשותה המזמתה
אמר לו היה לך להסתכל בטובים שבהם אמר לו הרבים כח) סגיאין בישין אמר
לו היה לך להסתכל בברית מילה שבבשרם אמר לו הייך נפרו בה שנאמר
(סס) ובשר קדש יעברו מעליך ולא עוד אלא שהיו שמחים במפרתם אלו עד אלו
שנאמר (סס) כי רעתכי אז תעלוזי וכתוב (משלי יז, ה') שמה לאיד לא ינקה. הא
למדת שעיקר חורבן בית שני מפני שנאת הנם היה לא מפני עבודה זרה היה שלא היו

צפחת השמן

כח) צפחיתחל סס רבי אלכסנדר פתח והלרוע וגו' צאריכות יותר : כז) סס פסוק איכה
יעיז וגו' וגם המשל כז' שהביא רבינו הוא ג"כ סס : כג) לא היתה ירידתו כעלייתו שהיתה
מעט מעט חבל ירידתו נעשה צפעס אחת והיא קשה ביותר : כד) מושלך : כה) שהיו
בועחים זו ה שאקונין וכו' וחטאו ע"כ והשליך לארץ תפארתן של ישראל ישראל סכא :
כו) לשון הרמב"ן ז"ל פ' בחוקותי פ' חף חני אעשה זאת וגו' וכו' והוא משחילתות פ' וישב
וכן בתוספתא מנחות פ' י"ג אמר חבל צאחרונה שאנו מכירין צהן שהיו עמלין בתורה
וזכירין צמעשין מפני מה נחרב וכו' : כז) צאיכה פסוק שרתי צמדינות גו' כו' ואיתא גם
בש"ס מנחות נ"ג ז'. ונראה לפרש צענין המדרש הפלאי הזה לפי קולר דעתי שתנוח
דעת הקורא שכליל ע"כ (היינו בחורבן בית שני) נכנס אברהם לציהמ"ק וכו' הייח
מפני שכל תחילתו היה שהכחיש כל ע"ז ופרסם שמו ית' ולכן צצית ראשון לא היה
יכול ללמד זכות על בניו כי הם עובדי ע"ז היפוך ממה שעשה הוא וזה ציתו אחריו
חבל צצית שני לא היו עובדי ע"ז אז נכנס א"ח לצית ק"ה להראות שלא עשו שפ
בצראשון שהכניסו סס ע"ז לכך היה לו פ"פ לשחול בני היכן הם למה הגליתם וא"ש על צית
שני : כח) רובם ככולם רעים :

ביניהם עובדי עבודה זרה אבל היו מוסרין עצמן על קדושת השם שלא לעבוד עבודה זרה (וכענין כט) שדרשו ז"ל באשה אחת ושבעה בניה נמלן קיסר ונתנם לפני משבעה (ל) קנקלים הביא הראשון ואמר לו השתחוה לצלם אמר לו חס ושלום אמר לו למה אמר לו מפני שכתוב (סמות כ, ז) אנכי ה' אלהיך מיד הוציא והרגו והרגו הביא רשני ואמר לו השתחוה לצלם אמר לו חס ושלום אמר לו למה אמר לו שכך כתוב בתורתנו (סס) לא יהיה כך אלהים אחרים מיד הוציא והרגו. הביאו רשלישי ואמר לו השתחוה לצלם ואמר לו חס ושלום אמר לו למה אמר לו כי כך כתיב (סס לד, יד) לא תשתחוה לאל אחר מיד הוציא והרגו וכן הרביעי אמר (סס כג, י"ט) זובח לאלהים יחרם והרגו. וכן החמישי אמר (דברים ו, ד') שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד והרגו. וכן השישי אמר (סס ז, כ"א) כי ה' אלהיך בקרבך אל גדול ונורא והרגו. הוציא השביעי הקמן שבהם אמר לו קיסר בני השתחוה לצלם אמר לו חס ושלום אמר לו מפני מה אמר לו שכך כתוב בתורתנו (סס ד, ל"ט) וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים כבר נשבענו לאלהינו שאין אנו ממירין אותו באל אחר שנאמר (סס כו, י"ז) את ה' האמרת היום והוא נשבע לנו שאינו ממירנו באומה אחרת שנא' וי"י האמירך היום. אמר לו קיסר אחיך שבעו ימים וראו טובה ואתה נער לא שבעת ימים ולא ראית טובה השתחוה לצלם ואעשה לך טובות אמר לו כתוב בתורתנו (סמות טו, י"ח) ה' ימרוך לעולם ועד. ואומר (תהלים י, ט"ז) ה' מלך עולם ועד אבדו גוים מארצו ואתם בשלים ומלכותכם בטלה בשר ודם היום חי ולמחר מת היום עשיר ומחר עני אבל הקדוש ברוך הוא חי וקיים לעד ועולמי עולמים. אמר לו קיסר ראה אחיך הרונים דעיניך והריני משליך מבעתי לארץ לפני הצלם והגביהה כדי שיאמרו הכל ששמעת לקולי אמר לו (ל) חבל עליך קיסר אם אתה מתירא מבני אדם כמותך אני לא אתירא ממך מלכי המדעים הקדוש ברוך הוא שהוא אלהי עולם אמר לו וכי יש אלוה רעולם אמר לו אללי עריך קיסר וכי עודם שר הפקר ראית. אמר לו וכי יש פה לאלהיכם. אמר לו באלהיכם כתיב (תהלים קטו, ס') פה להם ולא ידברו ובאלהינו כתיב (סס לג ס') בדבר יי' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם. אמר לו ויש עינים לאלהיכם. אמר לו באלהיכם כתיב עינים להם ולא יראו ובאלהינו כתיב (ד"ה ז' יז, ט') עיני ה' משוטטות. אמר לו יש אזנים לאלהיכם. אמר לו באלהיכם כתיב אזנים להם ורא ישמעו ובאלהינו כתיב (מלאכי ג, ט"ז) ויקשב ה' וישמע. אמר לו וכי יש אף לאלהיכם. אמר לו באלהיכם כתיב אף יריחון ובאלהינו כתיב (בראשית ח, כ"ח) וירח יי' את ריח הניחוח. אמר לו וכי יש ידים לאלהיכם. אמר לו באלהיכם כתיב ידיהם ולא ימושון ובאלהינו כתיב (ישעיה מח, י"ג) אף ידי יסדה ארץ. אמר לו וכי יש רגלים לאלהיכם. אמר לו באלהיכם כתיב רגליהם ולא יהלכו ובאלהינו כתיב (זכריה יד, ד') ועמדו רגליו ביום ההוא על הר הזתים. אמר לו ויש גרון לאלהיכם. אמר לו באלהיכם כתיב לא יהגו בגרונם ובאלהינו כתיב (תהלים כט, ג') קוד ה' עד המים. אמר לו אם יש כל המדות הללו באלהיכם מפני מה אינו מציד אתכם מידי לב) כמו שהציל רחנניה מישאר ועזריה מיד נבוכדנאצר. א"ל חנניה מישאל ועזריה כשרים היו ונ"ג היה מדך [הגון] ראוי לעשות נס ער ידו אבל אתה אינך הגון ואנו נתחייבנו מיתה לשמים אם אין אתה הורגנו הרבה הורגים יש למקום הרבה דובים ואר ות זאבים נחשים ועקרבים [שיפגעו בנו ויהרגנו] אלא לסוף עתיד הקדוש ברוך הוא לפרוע ממך עד דמינו מיד גזר עדיו להרגו. אמרה לו אמו בחי' ראשך תנה בני ואחבק אותו ואנשקו. נתנו לה הניקתו חלב. אמר לקיסר בחי' ראשך הרגני תחכה אמר לה איני שומע לך מפני שכתוב בתורתכם (ויקרא כג, כ"ח) אותו ואת בנו לא תשחטו

צפחת השמן

(כט) סס פסוק על חלה וגו', ואיתא גס צ"ס גיטין נ"ז ז' גס צמד"ח רבה פרק למד חבל העיקר עס הפסוקים שהשיבו הוא צמד"ס סס : (ל) פי' חדרים וככ"י הגי' לגאו מן קטלין : (לא) לשון קללה חס חסה מתירא וכו' שחרפה הוא לך שלא שמענו לקולך : (לב) חלא חף שהוא גדול מחלוהו של כ"כ חבל חליהו גדול ממנו והשיב

ביום אחד אמרה לו שוטה שבעולם כבר קיימת כל המצות ולא נשאר לך אלא זו בלבד
 מיד צוה עריו והרגוהו. אמרה לו בני לך אצל אברהם אביכם ואמור לו כך
 אמרה אמי אך תזוח דעתך שבנית מזבח והעלית עריו יצחק לעולה הרי אמנו
 בנתה שבע מזבחות והעלתה שבע בנים ביום אחד לג) ועוד שאתה נסיון ואני
 מעשה וכיון שנהרג שיערו חכמים שנותיו של אותו נער ונמצא בן לד) שתי
 שנים וששה חדשים ושש שעות וחצי. באותה שעה צעקו אומות העולם ואמרו
 מה אלהיהם של אלו עושה להם שכך נהרגין עליו בכך שעה ועליהם כתיב
 (תהלים מד, כ"ג) כי עליך הורגנו כל היום והיא לה) עתה עד הגג והפילה
 עצמה ומתה לקיים מה שנאמר (ירמיה טו, ט') אומללה יורדת השבעה ובת קור
 יוצאת ואומר (תהלים קיג, ט') לו) אם הבנים שמחה ורוח הקדש צווחת על אלה אני
 בוכיה. חרבן זה של בית המקדש כבר נגזר עליו במדבר בענין מרגלים כשחטאו
 ישראל והאמינו לדבריהם ובכו בכיה של חנם כמו שכתוב (במדבר יד, ח') ותשא
 כל העדה ויחנו את קולם ויבכו העם בלילה ההוא. והיתה ליל תשעה באב אמר
 הקדוש ברוך הוא אתם לו) בכיתם בכיה של חנם אני אקבע לכם בכיה לדורות
 וזה שאמרו במדרש שיר השירים מי זאת עולה מן המדבר. עילויה מן המדבר
 סילוקה מן המדבר. מיתתה מן המדבר. עילויה מן המדבר. תורה מן המדבר. משכן
 מן המדבר. סנהדרין מן המדבר. כהונה מן המדבר. לוייה מן המדבר. סילוקה מן
 המדבר. שכמדבר נגזרה גזירה על חורבן בית המקדש. מיתתה מן המדבר שנאמר
 (סס, לה) במדבר הזה יתמו ושם ימותו. וזהו שתמצא בסדר אלה הדברים הנקרא
 משנה תורה שמזכיר בו משה עליו השלום עליון של ישראל ומספר החסדים
 הגדולים שעשה השם עמהם והם לא כן עשו עמו ית' אבל היו מכעיסין אותו
 במדבר וזהו שנא' [דברים ח, ח'] במדבר בערבה מול סוף בין פארן ובין חפל וגו' ודברים אלו
 לא היו במדבר כי כבר יצאו משם ונכנסו לארץ מואב. ואין אלו שמות מקומות כי
 לח) לא מנאום במסעית אבל הם מלות של הוכחות שהיה משה מוכיחן על עונותיהם
 שעשו במקומות מן המדבר. אמר במדבר שכך כתוב (תהלים עח, מ') כמה ימרוהו
 במדבר. בערבה הוא חטא פעור שהיה בשמים בערבות מואב. מול סוף הוא שכתוב
 (סס קו, ו') וימרו על ים בים סוף. בין פארן חטא המרגלים וחפל ולבן שחפל
 דברים על המן. וחצרות מחלוקתו של קרח ודבת מרים. ודי זהב הוכיחן על העגל.
 והא למדת שחורבן ירושלים שעליו התנבא הנביא עליו השלום כבר נגזר מן המדבר.
 לו) ובמדרש משא גיא חזיון גיא שכל החוזים מתנבאין ממנו דאמר רבי יוחנן כל
 נביא שלא נחפרש שמו ושם עירו ירושמי הוא. ויראה לי כי דעת מ) [המדרש]
 הזה שקראה בקעה הוא לשבח ולמעלת העיר כי בשם שהבקעה מקבלת מי גשמים

צפחת השמן

לו הילך בחכמתו חנני' וכו' וכו' מלך הגון היה כמו שאמר עליו הכתוב (ירמיה כה
 ט) כ"ג מלך צל עבדי : לג) אפשר שבמאמרה ועוד כוונתה שבזה נראה שקרבני עלו
 לרלון לפניו ית' יותר מקרבן שאותך רלה באיל ואותי רלה צבניי ודו"ק : לד) כן הוא
 גם במדרש אכן צכ"י הגי' ג' שנים : לה) צכ"י והיא נפלה מן הגג ומתה ובמדרש סס
 הגי' לאחר ימים נשטתית אותה חשה ונפלה וכו' : לו) אל תקראו אומללה וגו' אלא שמחה
 וק"ל : לו) הכי איתא בתענית כ"ט ח' : לח) ענין זה הוא בספרי ופסיקתא זוטרתא פ'
 דברים ורס"י בחומש הביאה ג"כ ונראה לי שכונת רבינו בזה שהוסיף בלשוננו באמרו כי
 לא מנאום במסעות כו' שבא להוליא מדברי המלטינים על דברי חז"ל באומרים שטרם
 הארלות אומרים שבחמת נמלאים אלו המקומות הנקובים בשמות בתורה לכן בא רבינו
 בדבריו אלה שכונת חז"ל שלא מלאנו במקרא ישראל עברו במקומות הללו וח"כ אין
 מקום לטענותה וגם בפרוש תחילת פ' דברים הביא רבינו דבר זה ואמר סס שאינם
 מקומות המדבר כי כבר ילאו מן המדבר ונכנסו בערבות מואב גם לא מלינו תפל ולבן
 ודי זהב בכלל המסעות וכו' : לו) בפתיחתא דאיכה פסקא רבי יוחנן פתה וכו' :
 מ) כ"ה צכ"י ותיבת "הירושלמי" שהי' כתוב בדפוס הוא טעות :

כך ירושלים מוכנת לקבל שפע הנבואה לפי ששם שער השמים ומשם באה הנבואה
 לגביאים וזהו מה) שבוח יונה בן אמתי לחרשיש כדי שלא תחול עליו הנבואה
 בארץ. (ישעיה כג) כי עלית כלך לגנות אלו פרחי כהונה שנמלו מצ) מפתחות ועלו
 לגנו שר היכל ואמרו לפניו רבונו של עולם הואיל ורא זכינו להיות גזברים לפניך
 הרי כפתחות מסורים לך וזרקום כלפי מעלה יצתה נמין פסת יד ונמדתן והם קפצו
 ונפלו לתוך דאור שהציתו האויבים בו שהרי ביום ט' באב לערב הציתו בו האור
 זה יה דולק והולך עד סוף עשירי ועל זה היה אומר רבן יוחנן בן זכאי אלמלי
 הייתי באותו דדור קבעתיו בעשירי ומה שהוקבע בתשיעי משום דאתחולי פורענותא
 עי קר. ועל זה אמר הכתוב (ירמיה ו, ד') אוי לנו כי פנה היום כי ינשו צללי ערב.
 ועל זה קונן ישעיה משא ניא חזיון מה לך איפה כי עלית כלך לגנות. מג) ואף
 מלאכי השרת נתקנצו כתות כתות ועשו שורות שורות של הספד ומה היו אומרים
 (ישעיה לג, ה') נשמו כסילות שבת עובר אורח הפר ברית מאס ערים לא חשב
 אנוש. נשמו כסילות. אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה מסילות שתקנת לירושלים
 שלא יהיו עובדי דוכים פוסקים ממנו היאך היו שממה. שבת עובר אורח אמרו
 מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא דרכים שהיו ישראל עוברים בהם בחגים היאך
 שבתו. הפר ברית אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה הופר בריחו של אברהם אבינו
 שעל ידו נתישבה עולם ועל ידו הכירוך בעולם שאתה אל עליון קונה שמים וארץ
 מאס ערים אמרו מלאכי השרת לפני דקב"ה רבונו של עולם מאסת ירושלים וציון
 לאחר שבחרת בהם הה"ד (ירמיה יד, י"ט) המאוס מאסת את יהודה אם בציון
 נעלה נפטיך. לא חשב אנוש אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה אפילו מד) כדור אנוש
 שהיה ראש לעובדי ע"ז לא חשבת את ישראל וזהו שכתוב (ישעיה לג, ז') הן
 אראלם צעקו חוצה מלאכי שלום מר יבכיון. ואף הק"ב מקרקר עליהם כתרנגולין שנא'
 [סס כג, ה'] מקרקר קיד ושוע אל הדר וכתוב [סס סס יג] ויקרא ה' ביום ההוא לבני
 ולמספד. ועל חומר דאבלות הראוי לכל ישראל על חורבן בית המקדש החמירו רז"ל בתשעה
 באב לפי שבו חרב הבית בראשונה ובשניה ושקולה כיום הכיפורים ואפילו מה) להושיט
 אצבעו במים אמור ובפירוש מו) אמרו עוברות ומניקות מתענות ומשלימות
 והוא דדין שמתענין ומשלימין בט"ב וכל המתאבל והמצטער בט' באב עם הציבור
 זוכה לראות בנחמת ציבור שנאמר (ישעיה סו, יוד) שמחו את ירושלים ונילו בה
 כל אוהביה שישו אתה משוש כד המתאבלים עליה :

אות ב

בטחון (תהלים לו, ג') בטח ביי' ועשה טוב שכן ארץ ורעה אמונה. דוד המלך
 עליו השלום בא להזכיר ולהזהיר על מדת הבטחון תחלה ואחר כך על
 המעשה דטוב להודיע שדבטחון הזה הוא שיבטח האדם [בד' ח] שיעזרהו לעשות
 צפחת השמן

מה) כ"כ הרד"ק צפרושו ליונה וכתבה רבינו להלן אות כפורים הא' : מצ) כ"ה בתענית סס
 גם בחדר"נ פ' ד' ובכ"י הגי' שנטלו מפתחות העזרה ועלו לגנות ולאמרו ומה שהביא מרבי יוחנן
 בן זכאי הוא ג"כ צמס' תענית סס וכן מה שהביא שהקב"ה מקרקר עליהם כתרנגולין
 הוא ג"כ סס ופי' רש"י שמתרעמין ולועקין על צניהם וכן מ"ש ששקולה כיום הכיפורי'
 וכו' הוא ג"כ צמס' סס למד ב' וכן מה שמסיים שכל המתאבל ומלטער וכו' הוא ג"כ
 צמס' והוא גם צפסיקתא רבתי פרשה כ"ח בסופה : מג) צפתיחתא דאיכה סס : מד) חפשי
 ה כוונה שדור חנוש לא נענשו רק שליטו של עולם ואמר צב"ר פ' כ"ג עד היכן עלה (היס)
 צראשונה כו' : מה) לשם תענוג : מו) צפסחים כ"ד ב' ופרושו שכמו שהדין שציוה"כ
 שמשלימות כן צט"ב, כתבתי זאת מפני שבכ"י פארמא נתן הסופר מקום לטעות צכתבו
 וה"ה "תנוקות" שמתענין ומשלימין וכל כו' :

ח) כל ענין זה עד "ענין הבטחון" מאיש לוקח הוא הרמב"ן ז"ל בתחילת ספרו האמונה
 והבטחון חלא שרבינו שיכל המאמר ובהוספה קלת והכונה להם בזה בפירוש הכתוב
 ס'יהיה

מצותיו ויתן לו ההבנות שהוא צריך להם ואלו אמר עשה טוב ובטח ביי' היה אדם
מבין מזה כי הבטחון שהזהיר עליו אינו אלא על השכר הניתן לו על המעשה
הטוב ולא על הפקת צרכיו והזמנת הנאותו שהם סבה אל המעשה הטוב ולכן
אמר תחלה בטח בה' כלומר שיהיה לך עוזר וסומך ומסיק לך ההבנות באשי' תיכל'
לעשות המעשה הטוב ולכך הקדים ציווי הבטחון לציווי המעשה הטוב, שאם היינו
מפרשים בטח ביי' כי הבטחון הזה על שגד המעשה הטוב היה זה מכשול גדול
בבטחוננו וכבר הזהירו אותנו רז"ל (לבות פ"ק מטכס נ) אל תהיו כעכרים המשמשין
את הרב על מנת לקבל פרס כלומר [כשתשמשו] לפניו (אולי) [אל] יהיה
[בטחונכם] בו לקבל השכר מיד שאם כן אתם גורמים לנפשכם להזכיר לכם
עונותיכם אין הפרש בין הבוטח בו שיגמלוהו טיבה על מצות שעשה ובין הבוטח
בו שיתן לו שאלה על התפלה שהתפלל לפניו בכונה כי זה זה גורם לעצמו
להזכיר עונותיו וכמו שאמרו ז"ל (סרוטס דף נה, א') שלשה דברים (ב) מזכירים
עונותיו של אדם. ואלו הן קיר נשוי ועיון תפלה ומוס' דין על חבירו, ועיון תפלה
הוא שמעייין בתפלתו ואימ' בלבו שהתפלתו תפלתו בכונה גדולה ראוי הוא שיסיק
השם שאלתו וכן הדין כשהוא תולה בבטחונו בשם יתביך שיקבע לו שגד על אותו
המעשה הטוב שיש [כידו יש] לו בזה חשא ועון. שכן ארץ ורעה אמונה יאמר אע"פ
שאני מזהירך שתבטח בשם ית' שיסיק לך ההבנות ואחר כך (שתעשה) [תעשה] המעשה
הטוב אני אומ' שתנית מלאכתך ועסקך בענין פרנסתך לגמיי' בשביל המעשה
הטוב שאם כן במה תתנינס ותתיה ועל כן אמר שכן ארץ כלומר עם היות שאתה
בוטח בשם יתעלה ועישה הטוב אל תתירשל בעסק הפרנסה והמתיה כי טיב אשר
חאתו בזה וגם מזה אל תנח ידיך וכבר דרשו ז"ל (לבות פ"ג מטכס ז) אם אין
קמח אין תורה. באו לומר כי מכלעדי הפרנסה וספוק צרכי בני אדם לא יוכלו
לעבוד את השם יתעלה ולתת אל התורה חיקה וכבר ידעת כי המנורה שהיא רומזת
החכמה היתה מונחת (ג) בדרום והשלחן ששם לתם הפנים ומשם באה הפרנסה
והשובע לכל העולם היה בצפון ודרום וצפון שתי רוחות מכוונות זה כנגד זה ופניהם
איש אל אחיו וזה להורות שאי איפשי' שתתקיים החכמה בעולם גופני הזה רק
על [ידי] הפרנסה והספוק לכך אמר שכן ארץ כלומר שתתעסק בעניני הארץ במשא
ומתן עם הבריות באשר תוכל להתפרנס ורעה אמונה אע"פ שהתרת לך שתתבטל
מן המעשה הטוב לבקש טרפך ומחיתך אל תאמר אם כן ארויח כל מה שאוכל
להרויח כדי שאתהגנס בין במשפט בין שלא במשפט לכך אמר ורעה אמונה כלו'
שתשכון בארץ ותתחבר עם הבריות במשאך ומתנך תתחבר עם האמונה ואל תחשוב
לקבץ הון שלא במשפט שכך אמר הנביא (ירמיה יז, יח) עושה עושר ולא במשפט
בחצי ימיו יעזבנו ובאחריתו יהיה גבל ואמר שלמה (משלי יג, יח) הון מהבל ימעט
כלומר הון הבא מהבל וגזל ימעט ואמ' (ד) ימעט כנגד מחשבת המקבץ כי הוא
חושב שירבה ועל כן ימעט כי יחבק בו החסרון. ומלת ורעה מלשון רע ועמית
ויאמר מאתר שאתה מתחבר באמונה נמצא שאין אתה מתבטל מן המעשה הטוב
אפי' שעה אחת שהרי אתה מקיים מצות האמונה שאתה כולל בה כל התורה כולה.
וכמו (ה) שדרשו ז"ל בא חכקוק והעמידן על אחת שנאמר (חכקוק ב, ד') וצדיק

צפחת השמן

שיהיה ברור אלל האדם וידע צנעה שלא יאונה לו שום מכשול ופגע ע"י עשותו משפט
ולדקה ומפעליו הטובים כל יהיו לו לפוקה כדעת החושבים הפך זה כאשר אמרו צימי
ירמיה (מ"ד י"ח) ומן אז חדלנו לקטר למלאכת שמים והסך לה נסכים חסרנו כל וגו'
ונהפוך הוא שהקב"ה יזמין לו חמלעיים להניעו לחפלו ע"ד הבא לטהר מסייעין לו :
(ב) שעל ידיהם מפשפשים למעלה במעשיו לומר בטוח זה בזכותיו נראה מה הם. קיר
נמוי מקום סכנה. מוסר דין בוטח הוא בזכותיו שחבירו זה יענש על ידו. רש"י :
(ג) כדליתא במנחות פ"ו ב' : (ד) דהיה לו לומר יחסר לו יאבד לכן אמר הרב שאמר
ימעט היפוך מחשבתו אבל באמת לא רק שימעט אבל יאבד הכל : (ה) מכות כ"ד ח'
ומ"ט

באמונתו יחיה. וכבר הזכרתי למעדה מדת האמונה והוספתי תח כחה לך באות אל"ף.
 ומה שהתחיל הכתוב בבטחון וסיים באמונה הנה זה לבאר כי מדת האמונה נכללת
 במדת הבטחון שהרי [ידוע] כי כל הבוטח הוא המאמין שאין אדם בוטח אלא במי
 שיאמין בו שהיכולת בידו למלאות שאלתו. והמאמין יתכן שלא יהיה בוטח כי
 לפעמים ירא שמא יגרום החטא או שמא קבל שכר כל מעשיו הטובים בנסים
 שעשה לו הקב"ה וממה שהוא מוצא את עצמו רשע וחוטא ופושע כנגד חסדי
 השם יתברך איננו נושא לנפשו שיבטח בו שיצילו מצרתו או שיתן לו שאלתו.
 ועל כן ישתדל בנוהג שבעולם שינצל מצרתו או שישגי שאלתו ולולי היראה
 שיירא שמא יגרום החטא היה חסרון באמונתו אם היה משתדל להנצל אפילו על
 ידי נוהג שבעולם שכבר מצינו פסוק מלא [חילס לו, כ"ה] ולא ראיתי צדיק נעזב
 וזרעו מבקש לחם. וידוע ולו) כי אף הלל ורבי חנינא בן דוסא וכיוצא בהן שהיו
 מעמי ממון ביותר לא היו נעזבים לפי שלא קנו נכסים מעולם שאין לשון עזיבה
 גופל אלא על מי שהוא סמוך מתחלה ואחר כך נעזב אבל מי שרא היה סמוך
 מעולם אין זה נעזב ואין העזיבה חנם אלא הכר במשפט עד כן לא יתכן שיירא
 מי שנשוח בעצמו שלא חטא מעולם אבל הירא מן החטא יתכן שיירא שלא תבא
 עליו צרה מצר אותו חטא שכן מצינו ביעקב ע"ה שהיה ירא שמא יגרום החטא
 והיה מיצר ומתירא מעשו אחיו שנאמר (בראשית לב, ח') וירא יעקב מאד ויצר לו
 וכיון שהקב"ה הבטיחו ואמר לו (שם כח, ט"ו) והנה אנכי עמך למה היה מתירא
 אלא שמא יגרום החטא, וכן מצינו בדוד שאמר (תהלים כז, י"ז) לולא האמנתי
 לדאות

צפחת השמן

ומ"ש רבינו והוספתי תח כחה לך באות אל"ף אפסר כוונתו שמפני שהיא כ"כ גדולה
 וחשובה לכך פתח בה בתחילת הספר : ולו) דברי רבינו לפוס ריהטא חינם מוצנים
 צמה שכתב וידוע שנראה שהביא סיוע לדבריו מהילל ורחב"ד והנה לא נראה רחיה
 לדבריו כ"א יוסף האדם להקשות הלא ראינו שגם בגדולים כמו אלה פגעה בהם מידת
 העניות וכי בזה ישקוט רוח האדם צמה שאמר שאין לשון עזיבה גופל אלא וכו' מה
 יתרון לו לזה שלא ראה טובה מימיו צמה שלא נקרא נעזב והב' יקרא נעזב וכי בזה
 צמר שמא אזלין הלא צמר טעם טעמא דעניותא ניזל הלא עתה יש להם שם אחד
 היינו עני היינו חביון חסרי לחם הנם גם מ"ש ואין העזיבה בחנם וכו' הלא אמר דלא
 שייך צהו לשון עזיבה. אבל במעט עיון יישר לנו דרך נלך בה דהנה למה תפסו רבותינו
 את צ' אלה הגדולים לענינם אבל מפני שמלינו צהם שמחנו בעושר כי לא רלו להנות
 מתורתם דבמס' יומא (ל"ה ב') מלינו בהלל שהיה חוטב עלים ומשתכר בכל יום שתי
 טרפעק (שם מטבע מה) וכל הענין שם והעיקר באותן מ' שנה שלמד תורה היו
 מעיני כדאמרינן בשבת טו, א' וכן מלינו בר"ח צ"ד שלא רלה ליהנות מעושר
 שיתן לו משמים וביקש שיחזירו ויטלו ממנו מה שנחנו לו כבר כדאיתא במס' תענית
 (כ"ה א') ויהא הפי' של לפי שלא קנו נכסים מעולם היינו שלא רלו בעושר ולכן לא
 נקראו אישים כאלה נעזבים כי הוא בעלמו עוזב וצורח מעושר ותנת וידוע פרושו שידוע
 ומפורסם מב' אלה דבר זה. והנה גם להלן באות פרנסה הביא רבינו ענין זה והביא
 כמה טעמים בענין מניעת הזמנת הפרנסה לנדיקים בשם החו"ה ואחד מהטעמים אמר
 שאפסר שיהיה לעון שקדם לו והתחייב להפרע מהם וכו' (והוא בענין דאיתא בצרכות
 ה' ב' בר' הינא שנחמנו לו ד' מאה חביות דיינא ועיילי רבן לעיין בדיניה ומלאו עליו
 עון וע"י עונש זה קיבל עליו לתקנו) וזה יהיה פירוש דברי רבינו במ"ש ואין העזיבה
 חנם פי' אם חנו רואין שיש לדיקים שהיו סמוכין בתחילתם ואח"כ באו לידי עניות או
 חסרונות וא"כ צוודאי חנם מאותן שלא רלו בעושר שהרי היה צידם טובס וא"כ יקשה
 למה חסרה מהם אח"כ ע"ז אמר ואין העזיבה חנם אלא הכל במשפט וכו' וכנ"ל וז"ש
 ע"כ לא יתכן שיירא וכו' אבל הירא מן החטא יתכן שיירא וכו' היינו כמעשה דר' הונא
 וז"ש מלך אותו החט"א פי' אף שהוא לדיק. וככ"י הגי' אין זה נעזב עזיבת חנם אלא

במשפט

לראות בשוב ה' ודר"זל בפירקא קמא דברכות (דף ה, א') למה נקוד על ז' לולא
 אמר דוד לפני הקב"ה רבונו של עולם מובטח אני בך שאתה עתיד ליתן שכר
 גדול לצדיקים לעתיד לבא אבל איני יודע אם יש לי חלק ביניהם אם לאו וכיון
 שהיה קורא עצמו חסיד שנאמר (סס פו, ד') שמרה נפשי כי חסיד אני מה היה
 מסופק אם יהיה לו חלק עם הצדיקים אם לאו אלא שמא יגרום החטא. וכך מי
 שיש בו מדת הבטחון בידוע שיש בו מדת האמונה כי הבטחון כדמיון פרי האילן
 והאמונה כמו האילן וכמו שהפרי הוא אות על האילן או על העשב הגדל בו ואין
 האילן אות על פרי כי יש כמה אילנות שאינן עושין פירות כמו אילני סרק כך
 הבטחון אות על האמונה ואין האמונה אות על הבטחון. וכן תמצא במדות החכמה
 והחסידות כי מי שיש בו מדת חסידות היא אות על החכמה כי לא הגיע למעלת
 החסידות אלא בכח החכמה וכמו שאמרו ז"ל [לכות פ"ג משנה ה'] ולא עם הארץ
 חסיד ומי שיש בו חכמה אינו אות על החסידות שאיפשר שיהיה חכם ורשע כגון
 מנשה וחביריו. ענין הבטחון בשם יתברך פירש הרב הקדוש ר' יונה זצ"ל כי הוא
 שידע האדם עם לבבו כי הכל בידי שמים ובידו לשנות הטבעים ולהחליף המזר
 ואין לו מעצור להושיע ברב או במעט וגם כי צרה קרובה אליו ישועת השם
 קרובה לבא כי כל יוכל ולא יבצר ממנו מזמה. גם כי יראה החרב על צוארו אין
 ראוי לו שתהיה ההצלה נמנעת מלבו ופסוק מלא הוא באיוב (יג, טו) הן יקטלני
 לו איחל. והוא שאמר חזקיה לישעיה הנביא עליו השלום כך מקובלני מבית אבי
 אבא אפילו חרב מונחת לו על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים שכן
 דרשו ז"ל בברכות י' א' ובסנהדרין [לח, א'] אמר ישעיה לחזקיה צו לביחך כי מת אתה
 ולא תחיה. מת אתה בעולם הזה ולא תחיה ה). לעולם הבא אמר ליה מאי טעמא אמר
 ליה משום דלא נסבת איתתא ולא הוּוּ כך בנין א"ל חזאי ברוח הקודש דנפקו
 מנאי בנין דלא מערו א"ל בהדיה ט) כבשיה דרחמנא למה לך. איבעי לך לעסוק
 בפריה ורביה ומאי דניחא קמי דקודשא ברוך הוא דיעביד אמר ליה השתא הב לי
 בוחך איפשר משום דידי ודירך נפיק זרעא מעריא אמר לו כבר נגזרה גזרה אמרי
 לו בן אמוץ י) כדה נבואהך וצא כך מקובלני מבית יח) אבי אבא שאפילו חרב
 מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים ולמדוהו מן המקרא הזה
 הן יקטלני לו איחל. וזה שכתוב (תלים סג, ט') בטחו בו בכל עת כלומר בכל עת
 שהצוה קרובה ואין אדם יודע דרך להנצל ממנה יש לבטוח בו כי הרבה שערים
 למקום. ומענין הבטחון שלא יתערב שום ספק בבטחונו ואף אם ימצאוהו רעות
 רבות וצרות יתאמץ בעבודת השם יתברך ויבטח בו באמת כי שכרו כפול ומכופל
 וכי השם יתברך יבחר לו רטוב וכי אין הבחירה ביד עצמו כי לפעמים הוא חושב
 שבחירתו טובה ותהי להפך ולכך יש לכל אדם למסור כל ענייניו אל בחירתו
 העליונה כי הוא יבחר ולא אנו לפי שהוא יתברך אשר יצרו ממעי אמו הוא היודע
 חועלתו ונזקו יותר ממנו ועל זה היה דוד עליו השלום מדבר בתפלה (תהלים קמג,
 ח') הודיעני יי' דרך זו אלך ואם אולי יראה שיבאו עליו מקרים יש לו לחשוב
 כי

צפחת השמן

צמספט וכו' ולדעתי טעות בסופר הוא כמו שיראה הקורא כי כפי זה יהיה סתירה
 בדברי רבינו תוך כדי דיבור : ז) לדרוש את הנקודה שהיא ממעטת את משמעות
 הכתוב שלא דבר ברור היה לו לראות בטוב ד' לולא לשון אם לא כמו לולא אלהי חבי
 בעזרי (בראשית ל"א מ"ס). רש"י. ולפנינו כתיב לולי ציוד : ח) נראה שהוא פ"ד דאמרין
 צ"ב קטו א' מי שאינו מניח בן ליורשו הקצ"ה מהמלא עליו עזרה וכו' : ט) מסתרותיו
 של הקצ"ה : י) נראה הכונה שאמר לו באמת שמעת בגזירה אבל לא הייתה הגזירה
 רק עד שעת יליאתך משם כי בעת ההיא לא עשיתי חסובה אבל עתה בחסונתי מקרעת
 הג"ד דאמרין בר"ה טז ב'. צפרושי זה יסכר פי דוברי עתק : יא) דוד
 שראה את המלאך וחרבו שלופה בידו (ד"ה א' כא, עז) ולא מנע עלמו מן
 הרחמים

כי זה תוכחת השם יתברך כי את אשר יאהב יי' יוכיח והכל לשוב לו להעביר את עונו ולקרבו אל השם יתברך ולהאריך חלקו בעולם הגמול. וענין הבטחון שיתלה בטחונו בשם יתברך לבדו ושיזכור אותו בכל פרטי פעולותיו ושיתבונן כי אין המעשה ההוא מסור בידו אלא ברצונו יתברך לפי שיש הרבה בני אדם שנושטים בש"ית בכלל והם מאמינים אמונה שלימה כי הכל בידו ית' אבל ענין הבטחון בפרטים לא ישית אר לבו ר"ל בכל פעולה שיעשה או בכל דרך שיפנה ועל זה אמר שלמה ע"ה (משלי ג, ואלו) בכל דרכיך דעהו כלומר בכל דרך ופעולה שאתה עושה זכרהו והתבונן במחשבתך שאין לך כח ויכולת בפעולה ההיא ואין עשייתה מסורה לך כי אם ביד השם ית'. וזהו ענין נכבד מאד [לקבוע] בלב הכוונה הזכה [הזו] למען לא יזוז מן הלב זכרון יראת שמים אפילו רגע כי כשהוא זוכר הש"ית ועיניו נושא אליו במעשה גדול כגון לצאת בים או בשיירא ואינו נוהג מנהג זה בעצמו במעשה הקטן אפילו כשהוצרך ללכת אר מקום קרוב או בעיר עצמה הגה הוא מקצר בחק העבודה שהיה לו לחשוב שאיפשר להגיע לו נזק במקום קרוב אם לא שתלה עריו שמירתו ית' ואם אולי לא יצליח באותו המעשה שהוא רוצה לעשות ולא יעלה בידו בין שיהיה גדול או קטן והוא בוטח בו תמיד ומדת הבטחון לא תזוז ממנו הלא שכר הבטחון שיהיה לו חוזר לתועלת גדול מאד מתועלת המעשה ההוא ואם יצליח בו ויעלה בידו הלא הוא זוכה בשניהם ושניהם כאחד טובים. וזהו שכתוב בכל דרכיך דעהו בין שתהיה מלאכה של רשות בין שתהיה מלאכה של מצוה והוא יישר ארחותיך כלומר מלבד שכר הבטחון אשר הוא גדול מעל שמים עוד תצליח במעשה ההוא אשר זכרת את הש"ית ויהיה עולה בידך. ומפני שהכתוב הזה בכל דרכיך דעהו הוא מיוסר על המדה הזאת היא מדת הבטחון ארז"ל בפרק הרואה (דף סג, א') דרש בר קפרא אי זו היא פרשה קמנה שכל גופי תורה תלויין בה הוי אומר בכל דרכיך דעהו אמר רבא אפילו יב) לדבר עבירה תדע דאמרי אינשי יג) גנבא אפוס מתרתא רחמנא קיי. ויש לפרש עוד בכל דרכיך דעהו שיהיו כל מעשיך לשם שמים ולא תדרושמן העולם תענוג והנאה וכבוד ועושר רק להשיג עבודת השם יתברך והוא יישר ארחותיך מלבד השכר הגדול שיגיע לך מן המדה הזאת יצליח המעשה כשתעשנו לשם שמים וזה שהזהירו ז"ל (חכמת פ"ג משנה י) וכל מעשיך יהיו לשם שמים. ועוד יש לפרש בכל דרכיך דעהו לא תשכח במידתך במלאכתך זכרון מהשבת עול שמים ויראתו ורוממותו ית' והוא יישר ארחותיך ובוזה תצרח מלאכתך בידך וזהו שארז"ל יד) מתוך שחסידים היו תורתם משתמרת ומלאכתם מתברכת. ומענין הבטחון שלא יבטח באדם כלל [וידע] באמת כי אין בשר ודם יכול להיטיב לו ולהצילו זולתי אם יגזור השם יתברך כענין שנאמר (ירמיה יז, ה') ארור הנבר אשר יבטח באדם וכתוב (סס) ברוך

צפחת השמן

הרחמים : יב) תן לב אם לורך מלוה הוא כגון חליהו צהר הכרמל לעבור עליה. רש"י : יג) אף כשילך איש לחתור צית לנגוז קורא להקב"ה שיעזור אותו. ובעיני יפלא איך ידמה ענין אחר לנרון זה ואיך מביא רחיה מהנגב לאנשים ישרים וכי תאמר שגם הנגב כוונתו להחיות אנשי ציתו הלא אף אם כוונתו בזה רחיה אבל מעשיו באמת אינם רחיים גם אין מהלורך להביא רחיי לזה שכשכוונתו רחוי גם מעשהו שעושה כצת לפי שעה לכבודו יתב' המה רחיים ולריך לדחוק צפרושו שכמו שגראה צבני אדם שניתן להם הדבר להרגיל שאם שרוחו יתפעם בקרבו לבל יעשה מעשה זר מעשהו אבל יעשה באמרו לבלו (לפי דעתו) שהקב"ה יסכים לזה עבור שלדעתו הוא אינו עושה עבירה אף שידע שענין זה עבירה במקום אחר מזה נראה שניתן ענין כזה לצבני אדם ואמרי חנישי שניקח המשל מזה לכאן והנה באמת צ"ס שלפנינו ליתא "לתדע דאמרי וכו'" רק בצ"י איתא ורחייתי צ"ס פחד ילחק ערך גנבא שמלא צגמרא ד' פורטיגאל הגי' ח"ר פפא גנב חפ"י וכו' וא"כ תנוח דעתינו שלא אמר "תדע" רק שהנגב סובר ג"כ כן לפי דעתו : יד) צרכות

ברוך הנבר אשר יבטח ביי' וכתוב (ישעיה נ, כ"ג) חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי במה נחשב הוא ואין בשר ודם יכול להציל או להרע לו כענין שאמר דוד עליו השלום (תהלים נו, ה') באלהים בטחתי לא אירא וכו' וכתוב (סס כו, ח') יי' אורי וישעי ממי אירא ובהתקרב אליו הצרה בחשבו כי [היא] מיד השם יתברך יוכל להבין כי אין ההצלה וההכאה ביד המכה ולא יתן אל לבו פחד ההכאה שהרי כתוב (משלי כא, ח') פלגי מים לב מלך ביד יי' אל כל אשר יחפוץ יטנו. וכן אמר הכתוב בענין סנחריב (ישעי' י, טו) היתפאר הגרון על החוצב בו המשיל הנביא את האדם לגרון כי כשם שהגרון אין פעולתו מעצמו אלא [מצד] החוצב בו כן האדם בכל פעולותיו שהוא פועל ורוצה להשיב ולהרע אין האדם זה מצד עצמו אלא מצד השם יתעלה. וכן כתוב (סס) כהניף שבט את מרימיו כהרים משה לא עץ יאמר כי אין האדם אלא כשבט המרימים אותו (טו) [וידוע כי אין כח ההכאה תלויה בשבט אלא במרים אותו] וכן הזכיר הכתוב על המלך סנחריב עצמו (סס) הוי אשור שבט אפי כי הוא השבט שהיה מתפאר בעצמו והיה מתפאר בריבוי חיילותיו וזהו שאמר ואת מרימיו כי חיילותיו של מלך הרי הם המרימים את המלך והמנשאים את רום מעלתו והוא המשה המרים את עצמו לא עץ כלומר משה הוא וענת לא יניע לאירן כי אני אכריתנו בעודו באבו וכן היה כי המנפה באה עליהם טרם היות הבקר כמו שנאמר (מלכים ב' יט, ל"ה) ויצא מלך יי' ויד במחנה אשור (וידוע כי אין כח ההכאה תלויה בשבט אלא במרים אותו) ומצינו שהתורה הזהירה שלא לירא מן האומות הוא שכתוב (דברים כ' ח') כי חצא למלחמה על אויבך וראית סוס ורכב עם רב ממך לא תירא מהם וכתוב (סס כ, ח') מי האיש הירא ורך הלבב ילך וישוב לביתו לפי שנברה עליו יראת העם והוא חרד בראותו רוב מחניהם ויתכן שהוא מאמין באמת כי הכל ביד השם יתעלה אבל מפני שלא גדל נפשו במדרגות הבטחון מפני זה רך לבבו ונחת טבעו וצוה עליו לחזור בו. וזהו שכתוב (משלי כט, כ"ה) חרדת אדם יתן מוקש. יאמר החרדה שיחרר מן האדם היא חטא לנפשו ונותנת לו מוקש ומגברת האויב עליו ומקרבת הצרה אליו (טו) [אע"פ שלא היתה ראויה לבא עליו] כי ראוי לו לאדם שרא יירא מזרוע בשר ודם. (סס) ובוטח ביי' ישוגב (יז) [כלומר ניצל] מן הצרה בשכר הבטחון אף על פי שהיתה הצרה ראויה לבא עליו ואין הספק כי הירא מזרוע ב"ו לשפלות הנפש הוא והירא מן האדם הוא שוכח השם יתברך. וזהו שהנביא מזהיר על מדת הבטחון כמו שכתוב (ישעיה נא, י"ג) מי את ותיראי מאנוש ימות ומבן אדם חציר ינתן. כלומר היום כאן ומחר בקבר ותשכח יי' עושך ותפחד תמיד. כלומר בראותך הצרה קרובה ומוכנת ונבצרה מסך מזמת הצלחה ותפחד תמיד כל היום מפני חמת המציק כלומר היה לך לחשוב כי פעמים רבות מצאתך כזאת והשם יתברך הציל אותך ברחמיו ועל כן אין לך לירוא מן האדם המכה אלא מן השם יתברך וזהו שכתוב אחריו (סס סס טו) ואנכי יי' אלהיך רוגע הים ויהמו גריו יי' צבאות שמו כלומר אני הוא הסוער הים והמשקיט המייתו אף כי חמת המציק, ומספר והולך פחיתות האדם (סס) מהר צעה להפתח ולא ימות לשחת ולא יחסר לחמו כלומר זה דרכו כל ימי חייו בשני דברים (אלא) [אלו] לאכול יח) ולהפנות כדי שרא ימות לשחת שאם יחסר לחמו ימות ואם אינו נפנה ימות גם כן ובשניהם הוא יט) מהיר בטבע ולכך כ) הזהיר מהר צועה להפתח כלומר להפנות. ויש לך להזכיר כי מה שהזכיר הנביא ענין זה לא עשה אלא כא) כדי להמאים בעיני הכריות

צפחת השמן

ל"ב ב' : טו) כן נראה שתיבות אלו שייכן לכאן שהיו כתובין שלא במקומן ולא צדק"י הוא ג"כ בשיבוש : טו) הוספתי תבות אלו מפרושו סוף עקב שהביא ג"כ פי' הפסוק זה : יז) כמדומה ששתי תבות אלו הם מכ"י : יח) כן פי' רש"י ז"ל בשם הפסיקתא רבתי (והיא בפרשה לג פיסקתא ה) : יט) אפשר ש"ל מסור לטבע וק"ל : כ) אפשר ש"ל הזכיר : כא) דכל ללנותא חסירא חוץ מללנותא דע"ז בדליתא צמגילא כ"ה ב' :

הנשחון באדם ואמר דוד ע"ה (תהלים קיח, טז) טוב לחסות ביי' מבטוח באדם. ביאורו כי יש הפרש בין לשון חסיה ובין לשון בטחון ויאמר הכתוב כי טוב הוא שיחסה אדם בצלו של הקב"ה מבדעדי הנטחה יותר ממה שיבטח באדם כי התועלת ודאית בחסייתו של הקב"ה ותועלת האדם מסוסקת אפילו אחר הבטחתו כי הוא בעל מקרים ושמא לא יוכל להשרים מה שדבטיח ולכך לא אמר לבטוח ביי' מבטוח באדם כו זה לא היה צריך לומר וא"כ ענין הבטחון בשם יתברך הוא אשר לבו חזק בבטחוננו כאלו הבטיחו והוא גדול יותר מחסיה. ומענין הבטחון בשם ית' כי אם יש לו לאדם עושר ונכסים שלווה וכבוד אין לו לתרות זה למעשים טובים שעשה כי ראוי הוא [לזה] ואף אם הוא צדיק גמור [ראוי] שיחשוב על עצמו כי הוא (רשע וחוטא) [חוטא] אבל יתלה זה לחסדי השם ית' עליו ואם יש לו צרות ומקרים יחד ובאו גדודים עליו אין לו לתלותו במקרה ולממשרת הככבים והמזלות ושיאמר כך נגזר במשפטי המערכה כי זה דרך כפירה אלא שיתלה זה לכמה עונות וחטאות אשר עשה כי אם יתלה הדבר במקרה הלא השם ית' יוסיף לו (כג) מאותו מקרה וזהו שכתוב (ויקרא כו, כ"ח) ואם הלכו עמי קרי וגו' (סס סס כח) והלכתי עמכם בחמת קרי כי יוסיף לו מן המקרה ההוא וישפכנו עליו בחמה. ועוד מענין הבטחון שימסור אדם נפשו אל השם ית' ותהיה מחשבתו משוטטת תמיד בדבר זה אלו היו באים להרגו או שיעבור על התורה שהוא מוסר עצמו על המיתה ולא יעבור ועל זה אמר דוד ע"ה (תהלים כה, ה') אריך יי' נפשי אשא. וכתוב (סס, ב') אלהי נד בטחתי אל אבושה כי דמוסר הנפש בענין זה הוא מענין הבטחון ומלת אשא כלשון (נראשית מג, לד) וישא משאות. וכתוב בדברי הימים (א' כ"א, כד) ויאמר המלך דוד לארנן לא כי קנה אקנה בכסף מלא כי לא אשא אשר לך ליי' והעלות עולה חינם. והכונה לומר שיקריב נפשו במחשבתו מנחה לשם יתברך אלו היה בא לידי כך היה מוסר נפשו על קדוש השם יתברך וכן אמר דוד ע"ה (תהלים מד, כג) כי עדיך דורגנו כל היום ואין אדם יכול כג) [למות] כי אם פעם אחת אבל כל שעה ושעה שהוא מחשב בדבר זה יש לו שכר עצום [ועקב] רב ולכך אמר כל היום כי זה [יאמר] לענין השכר והגמול כאלו נהרג הרבה פעמים בכל יום. וכן אמר במדרש תלים (סס עח, ל"ד) אם הרגם ודרשוהו ושבו ושחרו אך אפילו הורג אותנו לו אנחנו מקיים ולו אנו דורשים ואליו אנחנו משחרים הוי ושבו ושחרו אל. ומכללי מסירת הנפש הוא שיחשוב נדעתו כי כל מעשה השם יתברך לטובה וכמו כד) שאז"ל כל דעבדין מן שמיא לטב ושיקבל כל הבא עליו מאהבה ושייתלה בבטחון בשמו יתברך בכל עת ובכל שעה אם עשיר אם עני, כי אם איש עני הוא ובביתו אין לחם ואין שמלה יבטח בשם יתעלה שהוא פותח את ידיו ומשביע לכל הי רצון שיתן לו מזונותיו ומחיתו ולא יחסר לחם ושמלה כי הארון אשר יצר דעליונים והשפלים והוא זן ומפרנס העליונים במזון הרוחני והשפלים במזון גופני ראוי לבטוח בו שיוזן גם אותו ויזמין לו פרנסתו, הוא שכתוב (ישעיה כו, ד') בטחו ביי' עדי עד כי ביה יי' צור עולמים. יאמר ראוי לכם שתבטחו בארון זה שכל העולם כלו העליונים והשפלים ברא כה) בשתי אותיות משמו מזה תוכלו להכיר את כבודו ואת גדלו וכה שמו השלם. וכיון שכן חייבין אתם מדרך השכל לבטוח בו. ועוד יצטרך האדם שיחבונן כי הארון הזן והמפרנס כמה ראמים וכמה מיני חיות שבמדבר שאין להם שכל ודעה ואין ההשגחה בהם כו) אלא בכלל לקיום המין אף כי יזון ויפרנס האדם שבראו לעבודתו ונפח בו נשמה אצורה מרוח קדשו וההשגחה בו פרטית. ואם איש עשיר הוא יש לו לבטוח בשם יתברך שמסר העושר בידו והפקידו לו. [וכל] שעה ושעה שהוא נהנה מעשרו, [זה קבלת] מתנה מהשם

צפחת השמן

(כג) גם למעלה בחבל הכ' הביא רבינו דבר זה ע"ס: כג) כ"י: כד) נרכות ס' ב': כה) כדאיתא במנחות כ"ט ב' וירושלמי חגיגה פ' אין דורשין ונב"ר פ' י"ב: כו) עיין אות

מהשם יהעלה וחסד מאתו שדרי [ידוע] שאין לו מאומה בעשרו ואם אם עלה
 למלכות דוד ושלמה אין העושר ההוא אלא מאתו יתברך כי כן אמר (חני כ, ח')
 די הכסף ולי הזהב אמר יי' צבאות. וכתוב (דברי הימים ח' כט, יב) והעושר והכבוד
 מלפניך. וכבר ידעת כי דוד המלך ע"ה אשר הכין לעבודת בית המקדש מאה אלף
 ככר זהב ואלף אלפים ככרי כסף הוא בעצמו הודה שלא היה לו כלום בעשרו
 וקרא את עצמו עני והוא באמרו (ד"ה ח' כב, י"ד) והנה כז) בעניי הכינותי לבית יי'
 ככרים זהב מאה אלף וכסף אלף אלפים ככרים ולנחשת ולברזל אין משקל. והודה
 ואמר (סס כט, יד) [וכי] מי אני ומי עמי כי נעצר כת להתנדב כזאת כי ממך הכל
 ומידך נתנו לך: כל מי שבוטח בש"ית מדת החסד המפרנסת את העולם מקיפתו
 מכל צד שנא' (תהלים לב, יוד) והבוטח בה' חסד יסובבנו והוא הממציא לו סבות
 שיתפרנס בהם כי אין הסבות נבצרות ממנו ית' כמו שידוע מענין אליהו שבאה לו
 פרנסתו על ידי העורבים והנביאים חמשים חמשים במערה על ידי עובדיהו. וכן כתוב
 (סס לה, יוד) יראו את ה' קדושו כי אין מחסור ליראיו כפירים רשו ורעבו
 ודורשי ה' לא יחסרו כל טוב. ביאור הכתיב כי הוא יתעלה מפרנס ונותן טרף לכל
 הדברים החלושים בענין העובר בבטן האשה כח) האפרוח בתוך הביצה שאין שם
 מקום מפולש שיעבור המזון [לשם] ומפרנס העוף באויר והדגים בים והנמלה הפחותה
 והחלושה שברמשים, והוא כט) המונע הטרף מן האריה התקיף בכר החיות וזהו שכתוב
 כפירים רשו ורעבו אבל דורשי ה' לא יחסרו כל טוב וכן כתוב (משלי י, ג') לא
 ירעיב ה' נפש צדיק. וכן אמר דוד ע"ה (תהלים נה, כ"ג) השלך על ה' יהבך
 והוא יכלכלך. וכתוב (סס) לא יתן לעולם מוט לצדיק. ל) ודרשו ז"ר בענין
 הבטחון כל שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר הרי זה מקטני אמנה ומן
 הטעם הזה היה המן יורד לישראל דבר יום ביומו לא לחדש אחד ולא לשנים כדי
 שימצאו עצמן חסרי מזון וישאו עיניהם תמיד לא) לאביהם שבשמים וכדי שחתחזק
 מדת הבטחון בלבם ורא היה איפשר באחד מהם להותיר ממנו עד מחרתו וכבר
 ידעת באותן שהותירו ממנו שהיו קטני אמנה שהזכיר בהן הכתוב (שמות יו, כ')
 וירם תולעים ויבאש. בזכות הבטחון נגאלו ישראל ממצרים שכן אמרו במדרש
 (תהלים כב, ואלו) אליך זעקו ונגמלשו בך בטחו ולא בשו. לב) [אליך זעקו כמד"א (שמות
 ב, כג) ויאנחו בני ישראל מן העבודה וגו' ולא בושו כמד"א (סס יד, ל') ויושע ד' וגו']
 וכל כך למה בך בטחו ולא בשו הכל בזכות הבטחון. ומפני שמדת הבטחון עיקר
 גדול מעיקרי התורה לכך מצינו שהתורה מיוסדת עליה ונקראת בטחון על שם מדת
 בטחון הוא שכתוב (משלי כא, כב) עיר גבורים עלה חכם ויורד עוז מבטחה:

ברכה (תהלים קיט, יב) ברוך אתה ה' למדני חקך. היה דוד המלך עליו השלום
 מבקש בכתוב הזה מאת הקדוש ברוך הוא שיתן לו שפע ח' וריבוי
 צפחת השמן

אות השגחה בתחילתו: כז) כוונתו ואני בעניי שחזן מסך הזה מה שנשאר בביתי ליכנו
 שלי כי לא אשא מעמלי כלום: כח) הדמיונות חילו הם מס' חו"ה תחילת שער
 הבטחון ומביא רבינו איזה מהם גם להלן בלות פרנסה: כט) פי' ואם האדם מתנשא
 ואומר כוחי ועולסי ידי וכי' אז ימנע מאתו הפרנסה כמו שלעתים תמנע גם מן הארי
 כו': למד) בסוטה מה ב' ומכילתא בשלח: לא) עי' למעלה אות אמונה וליינתי מקומו
 וכן הוא ענין זה בפרושו פ' חקת פסוק כי אין לחס גו' ופ' עקב בקולר פ' למען
 ענותך וגו': לב) כ"י:

ח) להבין מעט דברי רבינו הגני מעתיק דברי הרשב"א רבו ז"ל מובא בפ"י ברכות
 ז' ח' במה דאיתא שם ואמר לי ישמעאל בני ברכני וכו' וז"ל לא יעלם ממך כי
 הוא ענין כל הברכות והוא שליוונו בתורתו השלימה וברכת את ד' אלהיך והכתיב
 (דברים י"ח ה) כי זו בחר לשרתו ולברך בשמו והוא אמרינו תתברך ותתרום ואל
 תחשוב כי הברכה ענין הודאה כי הברכה לשון תוספת ורצוי מלשון (שמות כ"ג ה) וברך

השנה בידיעתו ושיראהו נפלאות מתורתו. ולכך הזכיר לשון ברכה שהוא שפע וריבוי והכתוב הזה יכלול תהלה ותפלה כי לשון ברוך אתה ה' הוא לשון שבת ותהלה אמר הלא אתה הוא מקור הברכה שממנו יבא השפע לכל נשפע וכיון שכן הוא למדני חקך. התפלל לפניו שיאציל עליו שפע השנה לדעת חוקיו והזכיר ברוך לשון פעול כי הוא ב) פעול בעצם הברכה והוא מקור החכמה והברכה שאינו פוסק לנצח נצחים כי לשון ברכה מלשון (קסלת ב, ואלו) ברכת מים ולכך הזכיר ברוך ולא אמר מבורך שענינו מקבל ברכה ואיפשר להבין בו שני ענינים האחד שהוא מבורך ממי שלמעלה ממנו והשני שמבורך ממי שלמטה ממנו. והחזיק הזה הראשון לא יתכן אמרו בהקדוש ב"ה חס ושלום כי הוא הסבה העליונה שאין למעלה ממנה והוא חלק יעקב ויוצר הכל הוא אבל בענין כי הוא ג) [מבורך] ממי שלמטה ממנו והם עכדיו ומשרתיו הגדולים העצומים שמשם שבמדור העליון ושבמדור התחתון כי כל מקדישים ומעריצים ומברכים את שמו כי הוא בראש והמציאם מאין וזהו שאנו אומרים בתפלה ברכו את ה' המבורך, כדומר המבורך מבריותיו כלם העליונים והשפלים וכן אנו אומרים ביוצר ברוך ומבורך כפי כל הנשמה הזכיר ברוך על שם שהוא מקור הברכה והזכיר מבורך לפי שהוא מבורך כפי הכל. ומה שהזכיר חקך ולא אמר מציתך לפי שהחיקים יש בהם סתרי תורה ותעלומית חכמה מתוכה יתרבה על אדם שפע ידיעה בהשגתו ית'. ואע"פ שהוא יתבר' מקור הברכה מצינו שהוא חפץ בברכות נבראו למען הצדיקים להגדיל ולהאדיר שגורם ותגמולם לעולם הבא למען יהיה העולם הזה מתברך בשפע מזונות וריבוי הטיבה ועל כן באה מצות עשה בתורה לברך על המזון כדי שיתברכו מזינות העולם כדכתיב (דברים ח, יוד) ואכלת ושבעת וברכת. ועל דרך הפשט בענין הזה אין הברכות צורך הגבוה אלא צורך הדיוט כי כיון שהוא מקור הברכה וכל הברכות משתלשלות ממנו וכל הנמצאים המברכים אותו אין כל ברכותיהם כראי לו כי הוא הנמצא הקדמון שהמציא הנמצאים כלם ואין מציאותם אלא ממציאותו והכל צריכין לו ומציאותו תספיק בעצמה לא יצטרך לזולתו כלל וכאשר אבאר באות מס מציאות בנזרת הצור. ואם כולם יברכותו כל היום ויספרו תהלותיו כל היום וכל הלילה לא יחשו מה יתרבה בכך ומה יתנו לו או מה מידם יקח אין התועלת והריבוי כי אם ארינו כי מי שמברך על מה שנהנה הוא מעיד על ההשגחה שהוא יתברך המציא מזון לשפלים כדי שיחיו ובזכותם התבואה מתברכת והפירות מתרביץ והנהגה ואינו מביך הנה הוא גזול ממנו ההשגחה ומוסר הנהגת השפלים לכוכבים ומזלות בענין שכתוב (הושע ב, ה') אלכה אחרי

צפחת השמן

ובירך את לחמך וגו' וככה ברוך אתה למדני חקך ע"כ גם הכותב בע"י שם מביא בשם בעל האורה (המיוחס לרש"י) וז"ל עוד כתב צפי' ברכה מענין בריכה ברמיון הבריכה שתחילה נמשך לתוכה וממנה מספיקין כל הלורך ע"כ (ומביא שם את הר"י אלבו (בעל העקרים) שחפר אוכל מדברי רבותינו חלה ביתר ביאור) : ב) צכ"י הגי' והזכיר לשון ברוך פעול כי הוא "פועל" בעלם וכו' ושיבוש הוא ול"ל פעול בעלם כמו שכתוב בנדרפס פה כפי מה שהבאתי לפני זה צמ"ש בעל האורה שתחילה נמשך לתיבה וכו' : ג) תיבה זו הוספתי מכ"י וז"ל אבל הענין כי הוא "מבורך" ממי וכו' ונראה שתיבת "הענין" שכתוב שם איננה נכונה רק כמ"ש פה לפנינו בנדרפס והפי' שהרב יאמר דלמה לא אמר מבורך אתה שהוא כפי דקדוק הלשון שם התואר ע"ז אמר מפני שתיבה זו מורה על מקבל הברכה ואפשר להבין בו ב' ענינים וכו' והחלק האחד א"ל לאמרו וכו' לכן אמר ברוך ואח"כ אמר אבל בענין כי הוא מבורך ממי שלמטה ממנו וכו' פי' אבל יתכן לאמרו (מבורך או המבורך) אם כונתו לומר בענין שהוא מבורך מפי כל ברואיו שהם כלם למטה ממנו (פי' אם אומרים כן בפירוש שלא יבואו ח"ו לטעות) ולכן רש"י אמר לומר ברכו (פי' שאנו קוראין לנבראיו) את ד' המבורך וכן צינר ברוך ומבורך (וע"ז אנו אומרים מיד מפורש) כפי כל הנשמה וכונת רבינו בכל ענין זה שתהא

18

אחרי מאהבי נותני לחמי ומימי קרא הכחות ההם מאהבי ואמר כי הם חנותנים להם
 מזונותם והנה אלה רשעים שוללים ההשגחה מיוצר בראשית ומה אמרו זכרונם
 לברכה (ברכות לה ז') כל הנהגה מן עולם הזה בלא ברכה כאלו גוזל להקדוש ב"ה
 ולכנסת ישראל שנאמר (משלי כח, כד) גוזל אביו ואמו ואומר אין פשע ואין
 אביו אלא הקב"ה ואין אמו אלא כנסת ישראל והנה הוא גוזל ההשגחה להקב"ה
 וגוזל הפירות מכנסת ישראל כי הפירות יחמעטו (ד) [לישראל] בסבתו ואע"פ שהוא
 יחיד כאמרם (ה) לעולם יעשה אדם עצמו כאלו כד העולם תלוי עליו עשה מצוה
 אחת אשריו שהכריע עצמו ואת העולם כלו לכף זכות עבר עבירה אחת אוי לו
 שהכריע עצמו ואת העולם כלו לכף חובה וכיון שמצינו פסוק מלא בתורה כי הוא
 יתעלה צוה אותנו לברך על מזוננו מכאן יש ללמוד שיש על האדם חובה עצומה
 להזהר בברכות החובה וגם בברכת הנהנין וכל הזהיר בהם הלא זה מופת על אמונתו
 הטובה ועל זכות לבו והוא מעיד על עצמו שיש ליהדותו שרש ועיקר והוא חסיד
 וירא חשא. ומה שתקנו חכמים דשון הברכה נגלה ונסתר כדי לקבוע בלב שהקב"ה
 נגלה ונסתר קרוב ורחוק [נגלה וקרוב] מצד השכל נסתר ורחוק מצד עצמו. וכדי
 לשמוע העיקר הזה תקנו לנו נוסח הברכה בלשון נגלה ונסתר ברוך אתה ה'
 מורה על נגלה ואשר קדשנו וצונו מורה על נסתר. ואפשר לנו להביא בזה המשל
 מן השמש שאין לנו תחבולות לדבר מן הבורא יתעלה אלא בדרך משל [שנביא]
 מנבראיו והוא שהשמש איפשר לו לאדם להשיגו מצד עיגולו ומצד שישכיל האדם
 בשכלו כי האור שלו תועלת לקיום העולם אבל מצד עצמו ואלו) והלית אורו אי
 איפשר לו להשיגו כי אם יסתכל בו יכהה מאור עיניו. ומפני שכל אדם חייב לברך
 מאה ברכות [בכר יום] אספרם בכאן. תחלה שמנה ברכות שיתחייב האדם לברך
 על השלחן לפי שיש בקצת בני אדם נוהגין קורא יתירה בברכת השלחן לפי שה א
 מקום ז) סעודה ולכך חובה מוטלת על האדם שיתן לבו בברכותיו ושיזהר בכלן אף
 כי בברכות השלחן וצריך הוא שיחבונן תחלה במחשבתו למי מברך ואחר כך יברך.
 וכן הזכיר דוד ע"ה (תהלים קמ"א, ח') ארוממך אלהי המלך ואברכה שמך לעולם
 ועד. ביאור הכתוב ארוממך במחשבה תחלה ואחר כך אברכה שמך, וארו הם השמנה
 נשילת ידים, המוציא, ארבע של ברכת המזין, שלשה מן התורה, רביעית דרבנן, על
 היין לפניו ולאחריו. וצריך האדם להתקדש על שולחנו בסעודתו בשמנה ברכות אלו
 ושיחבונן בהם כדי שיהיה שולחנו השולחן אשר לפני ה' כי בנוהג שבעולם המאכל
 והמשתה מביא האדם לידי נסות הטבע וגובה הלב ויבא מזה שישכח את השם
 יתברך והוא שאמר הנביא ע"ה (הושע יג, ואלו) כמרעיתם וישבעו שבעו וירם לבם
 על כן שכחוני וכן אמר משה רבינו ע"ה (דברים ח, יג) ובקרד וצאנך ירביון וכסף
 וזהב

צפחת השמן

שתהא כמו הקדמה למה שמדבר בשער ברכה הזה לומר שאף שהקב"ה הוא מקור הברכה
 מ"מ חפץ הוא וגזר כן לקבל ברכה מנבראיו. וכל הענין ולשון זה עד וכיון שמלינו וכו'
 הוא גם בפרושו פ' עקב פסוק וברכת נו' וכן בספרו שש"ח וגם מה שהבאתי למעלה
 אות ה' מהרשב"א ז"ל ג"כ מוצאים במקומות הללו וגם למעלה אות חמונה הביא רבינו
 בקולר מענין זה כמה שכותב ומלוא אותנו שיברכנו וכו' ע"ש. וכל ענין זה הוא ברמב"ן
 ז"ל בקילור צפ' תלוא פסוק וידעו כי אני ד' וז"ל וא"כ יש צענין סוד גדול כי כפי
 פשט הדבר השכינה בישראל לורך הדיוט ולא לורך גבוה אצל הוא כענין שאמר הכתוב
 (ישעיה מט ג') ישראל אשר כך אתפאר וכו' וכן כותב רבינו שם בפסוק זה ורוב ענין
 ברכת השלחן הוא גם בספרו שש"ח : ד) הוספתי כן כי בכ"י הגי' יתמעטו בעולם
 „לישראל" בסבתו ובפרושו פ' עקב שם ובשש"ח הגי' מתמעטין „לישראל" בסבתו :
 ה) צמס' קדושין מ' ז' : ואלו) לשון הכתוב (חיוז כ"ט ג') צהלו נרו וגו' וככ"י ליתא
 להלית אורו : ז) ודעתו רחבה וזחה עליו וגם הוא ערוד בבית הצליעה כמ"ס הרב
 להלן „מקום שהוא סיבה שישכחנו" וכן כותב רבינו להלן אות חתן הב' מפני „שהמאכל
 והמשתה

וזהב ירבה לך וכל אשר לך ירבה ורם לבבך ושנחת את ה' אלהיך. ולפיכך צריך האדם שיחבונן בברכות השלחן שמוציא מפיו כדי שימשיך לבו לתאות השם ית' ולא לצד תאות המאכל והמשתה וצריך שיזכור העיקר במקום שהוא סבה שישכחנו והוא מקום פעודה כי שם יתחייב האדם להיות יותר נפשו משוטטת אל השם יתעלה בנין אב לזה (שמות כד, יא) ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו. ביאורו כי היו מתבוננים ורואים הכבוד בלב בעוד שהיו אוכלים ושותים וידוע גם כן כי השלחן כנגד מזבח כי כן דרשו בברכות (דף נה, א) [יחזקאל מא, כב] והמזבח עץ שלש אמות וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה' פתח במזבח וסיים בשלחן לומר לך בשם שמזבח מכפר כך שולחן מכפר כי הרחם אשר על השלחן ממנו מאכיל העניים וכשהוא נותן מלחמו לדר הוא חשוב כקרבתן על גבי המזבח. וכשם שהיה במזבח הקמרת שהוא מכפר יותר ע) מן הקרבנות שעל מזבח הנחשת שמנה מיני בשמים ארבעה בשמן המשחה והן מיר קנה קדה וקנמון יוד) וארבע בקמרת נטף ושחלת וחרבנה ולבנה וכלן היו מכפרין כנגדן נצטוינו שמנה ברכות על השלחן ובני אדם אינם מתבוננים ואינם שמים על לב הענין הזה ואילו דרכי הקדושה ושרש זכות המחשבה לקיים המצות על תבונתם ולכוין בברכות ולעמוד על יסודתם. הברכה הראשונה נטילת ידים צריך שיוריד הידים על ידיו רא' שישכשך ידיו במים. (וכן יא) אמרו זכרונם לברכה מי שהוא על שפת הנהר ואין לו כלי שישפוך על ידיו

ישור

צפחת השמן

והמסחה מטרידין את האדם וכו'": ח) ענין זה הביא רבינו גם להלן באתות הנ"ל עי' מה שהבאתי שם דברי הרמב"ן ז"ל וכן בשם"א תחילת שער ב' מביא רבינו ענין זה ואמר שם אך הרעיונים הזכרים בחכמה ונדעת המחשבה באור השכל בחכמה העליונה היא האכילה הקיימת הודחית כענין שדרשו ז"ל (באחרי רבה פ' כ') רבי יוחנן אמר אכילה ודחית כו' : ט) כן היא בתנחומא סוף פ' תלוה והביאו רבינו בפרושו שם ואמר שם הרב ז"ל שם"ז אמר הכתוב (תילים קמא ב) תכון תפלתי קטורת לפניך וגו' ועוד כמה ראיות על עלוי הקטורת וכן בפ' שמיני כותב רבינו כן בפסוק ויבא משה ואלהרן וגו' וגם להלן את שבעות הא' מזכיר ענין זה בקילור: יוד) היינו המפורשים בכחוב כמ"ס המיימוני ה' כלי המקדש פ' ב' ה' א' ששאר המינים (היינו עוד ז') הלל"מ : יא) דברי רבינו פה אם נניחם כמו שהם בלי טעות הגה מרפסין איגרא דהנה כל התבת לשון זה יראה הקורא שומה בפי רבינו מהרשב"א ז"ל ואיך יאמר משמו הפכו דז"ל פ' כל הבשר בשם ב"ג (והביאו הב"י בעור חו"ח סי' קנ"ט) והיכא דקא מסגי על גב הנהר וליכא מנא בהדיה למסקל ולמשא ידיה לא לישקול מיא בחדא ולמשיה חידך ידא חלא לשכשינהו לתרוויהו בנהרא ע"כ ופסקה הטור שם להלכה לענין מעיין, והנה הנהר יש לו דין מעיין ולמה לא יטבול בו ידיו ואיך רשאי ליעול מידו אחת על השניה ונהפוך הוא. והנה ע"ל הדוחק היה אפשר לומר דמיירי כשהמים באים מהנהר דרך לינור ורולה ליעול ידיו מהלינור דאסור כדאיתא במס' חולין ק"ז ח' האי אריתא דדלתי (פי' רש"י לינור ששופכים בו מים מן הינור עם הדלי והוא מוליך המים לשדות) אין נוטלין ממנו לידים דלא אתי מכח גברא ומ"ס שיטול מן המים בידו אחת וישפוך על השניה מיירי שידו האחת נטלה מכח כלי לכך יכול ליעול ממנה לחברתה והוא דעת הר"ח שהביא הריטב"א ז"ל בחולין שם בשמו דמותר בכה"ג וכל זה דוחק גם הריטב"א שם פליג עלי' שם בחדושי. עוד יש מקום לתרץ ע"ל הדוחק דמיירי במי גשמים שאינן מכוונסין חלא נמשכין והולכין לדעת רש"י ורמב"ם ורשב"א אסור לטבול בהם גופו אף ביש בהם מ"ס סאה אכן ע"ז יקשה ג"כ הלל הרשב"א ז"ל מתיר לטבול בהם ידיו. והרליתי הדבר לפני חותני הגאון החסיד ז"ל ואמר שבדוחק אפשר לומר דמיירי כשאין בנהר מ"ס סאה וס"ל כדעת רוב פוסקים דאף במעין לריכין מ"ס סאה לטבול כל גופו ורבינו יסבור כדעת הרמב"ם דכל מה שמעכב לטבילת גופו מעכב ג"כ לנטילת ידים לכן לא מהני אם שיכשך וטבל ידיו בנהר כזה שהוא פחות ממ"ס סאה אבל יקשה הדבר שרבינו

יחלוק

יטול מן המים בידו אחת וישפוך על השנייה ולא ישכשך ידיו במים). וטעם הדבר שהכתוב אומר (שמות ל, יט) ורחצו אהרן ובניו ממנו את ידיהם ואת רגליהם לא אמר הכתוב בו אלא ממנו כי לא היה איפשר לו לכהן לשכשך ידיו במי הכיור אלא היה שופך מן הכיור על ידיו ואחר כך עובר עבודה [וכן אמרו ז"ל מי שהוא על שפת הנהר ואין לו כרי שישפוך על ידיו [לא] יטיל מן המים בידו אחת וישפוך על השנייה [אלא] ישכשך ידיו במים] ואמרו זכרונם לברכה (סוטה פ"ק דף

צפחת השמן

יחלוק על הרשב"א רבו שהוא ורבינו יונה ז"ל עתירין לטבול ידיים חף במקוה שאין בה מ"ס סאה וכ"ש צנהר שהוא כמעין ועוד דסתם נהר יש בו מ"ס סאה. והנה אחר שחזרתי על כל חלקי הסותר ולדתי לפרש דברי רבינו ולא עלתה בידי גמרתי בדעתי שודאי ע"ס יש בדבריו וז"ל "לא" יטול מן המים בידו אחת וישפוך על השנייה "אלא" ישכשך ידיו צנהר ממש כלשון ודברי הרשב"א ז"ל הנ"ל חכן נלכה כמו נד לפני מלשכש הספר ועוד צנהר שהביא רבינו טעם לדבריו שאמר כי לא היה אפשר לו לכהן לשכשך ידיו וכו' נראה לכאורה היפוך הגהתי (חף שבאמת אין לראיה זו שום מקום דאין נדמה נהר לכיור) ועוד מה נעשה דמספרו ש"א יש לגרסא הישינה עד המסייע דאמר שם בתחילת הספר מים ראשונים לריכין כלי דכתיב בכיור ממנו ולא שיעבירם וישפשפס [אפשר וישכשכס] צנהר וכו'. והנה ככה הייתי צמזכה זו עד אשר עיינתי בכ"י פארמא והנה להשתוממת לבי ראיתי כי כל הענין זה ליתא שם והכי איתא התם הברכה הראשונה היא כ"י לריך שיריד המים על ידיו יטול מן המים בידו אחת וישפוך על השנייה ולא ישכשך ידיו במים וטעם הדבר וכו' וא"כ אם זו הגי' נכונה ילאנו מכל הדוחקים הנ"ל עבור כי לא נזכר בדברי רבינו מענין נהר ומ"ס ולא ישכשך כו' היינו שלא ישכשך ידיו במים שבכלי אלא יטול מן המים (שבכלי) בידו האחת וישפוך (מן הכלי) על השנייה. אבל בכל זאת לא האמנתי אם האמת עם הגי' זו כי עד אחד במקום שנים כמאן דליתא כנ"ל. אחר זמן זכני ד' ועיינתי בהב' כתבי ידות שבעיר או"פ והם מתאימות עם הכ"י שבפארמא אמרתי ע"פ שנים ושלשה יקום דבר במקום שידים מוכיחות. ובכל זאת לבל יסתער הלב איך יבא ענין זה כזה לתוך הספר דהא מ"מ נראה שבה לכאן בכונה ולפי גרסת הכ"י לריכין למחוק מן הספר מן וכן אמרו וכו' עד ולא ישכשך ידיו במים לכן לבי אומר לי שכל זה הו' כתוב לבסוף אחר תיבות ואח"כ עובר עבודה "וכן אמרו ז"ל" והוא מילתא אחריתא ודין בפני עצמו וע"פ התקונים שתקנתי (ואפשר שנפל הטעות של תבת "לא" ישכשך מפני שקודם לזה כתוב ג"כ לא ישכשך וכו') ומ"ס וטעם הדבר הוא ל"ל אחר לא ישכשך ידיו במים (וטעם הסופר וכתבה אחר ולא ישכשך ידיו במים השני ואנכי העמדתי במקומה הראוי) טעם זה שלריך כלי לני"י הוא ממש שכן כתב הרשב"א ז"ל בשם צה"ג והביאו הצ"י בטור צריש סימן הנ"ל דהא דקפדין אמנא דאסמכיה רבנן על מי חטאת א"נ על קידוש ידים ורגלים דמקדש ורבינו חד מניהו נקיט. וכפי זה לריכין ג"כ להגיה בספר ש"א ז"ל שם מים ראשונים לריכין כלי דכתיב בכיור ממנו (ולא) [או] שיעבירם (וישפשפס) [וישכשכס] צנהר והם שני דינים או בכלי או טבילה צנהר וכמו כן יהי' הפי' פה כפי הגהותי. ומלשון וכן אמרו ז"ל נראה ג"כ שאינו לנתינת טעם רק דבר בפני עצמו דהל"ל שכן וכו' והסירותי הגי' הישינה גם צנהר הרימותי מכשול מלפני הקוראים אשר בלי משים לב יקראו שיכול ליעול מידו האחת על השנייה וכן לא יעשה: מדי דברי צענין זה אמרתי להליע לפני המעיין דבר מתמיה שראיתי בתשובה המיוחסת לרמב"ן (והיא להרשב"א) סימן קל"ד בסופו ז"ל ולפיכך אנו לריכין להתקדש בקדושתו וליטול ידיו מן הכלי ככהן שמקדש ידיו מן הכיור קודם עבודתו ומשכשך ידיו צפוך כלי בין בשחר בין בשעת אכילה וש"ד וכן נמי בכיור ורחלו ממנו ולא בתוכו ש"מ הכא הוא דכתיב ממנו הא בעלמא חפי' מתוכן ש"ד ע"כ והנה חוץ שזה אינו ע"פ הדין שיהא מותר לטבול ידיו בכלי (באמת הריטב"א ז"ל מביא בחולין שם בשם צה"ג ורב אחאי גאון דמותר לטבול ידיו בכלי הוא פליג עליהו דכיון דמדיין כ"י לתרומה

דף 7 ז') כל המזלזל בנשילת ידיים נעקר מן העולם. יב) ושעם הדבר כי הוא פורק מעליו עול דברי חכמים והוא מתייאש מדבר שאין התאוה מכריחהו לבא בנגדו ועון כזה מר ורע מן האוכר נבלה או שאר המאכלים האסורים כי שם הכריחהו תאוהו לעבור ולאכול אבל בכאן נשילת ידיים שאין התאוה מכריחהו שלא ליטול ואין לו בו שום טורח כשהוא מזרז בו אין זה כי אם רוע לב וחכונה רעה לנפש ולכך אמר נעקר מן העולם מה שלא אמרו באוכל נבלות. והמים לנשילת ידיים איפשר לקבל אותן מן הגוי ומן הנדה אע"פ שיש מקצת (מפרשים) [פוסקים] יג) שאמרו שאין מקבלין מן הגוי משום דבעינן שיהיו מכת אדם וגוים אינם קרויים אדם. יד) כל דבר שחוצץ בטבירה חוצץ בנשילת ידיים כגון טו) טיש וכצק וזפת ושעוה וכיוצא בזה : ברכה שנייה המוציא . מצוה מן המובחר טז) לאחוז ברחם בעשר אצבעותיו כנגד עשיה תיבות

צפחת השמן

לתרומה וחולין לקודש במילי טובח והתם מיעט רחמנא ממנו ולא מתוכו ה"כ שאין נוטל ידיו מתוך הכלי וכו') הנה סותר עלמנו מניה וניה שמתחילה כתב ליטול ידיו מן הכלי ככהן ולבסוף אמר ומשכשך ידיו בתוך הכלי וכו' הא בעלמא חפילו מתוכן ש"ו חס לה שיש חיזה טעות. אח"ז מלאתי לב"י חו"ה סי' ד' שמביא דברי הרשב"א ח"ל וכותב עליו וז"ל אע"פ שדעת רבינו סימן קנ"ט שמשכשך ידיו בתוך הכלי לא עלתה לו נטילה לאכילה וכן הסכמת רוב הפוסקים מ"מ לענין נטילת שחרית איפשר שעלתה לו דכיון דלא חשכחן מהפוסקים מאן דאמר דליצעי כלי חלא הך תשובה והיא אמרה דשכשך ידיו בכלי מהני נקטינן הכי ע"כ אבל יקשה על הב"י דלא העלה ארוכה לדברי הרשב"א בעלמא שהמה סותרין עלמא וכמו שהביא הב"י בשמו למעלה מזה צסי' הנ"ל ליטול ידיו מן הכלי ככהן שמקדש ידיו מן הכיור קודם עבודתו וח"כ כלל יחד באמרו ומשכשך ידיו בתוך כלי בין בשחר בין בשעת אכילה וש"ד מדאמרינן וכו'. גם קשה לי במ"א שם ס"ק י' על מה שכתב רמ"א שאינו מעכב (כ"י שחרית) לא כלי ולא כח גברא וכו' וכותב המ"א פי' דדיעבד היכא דא"א בע"א חבל היכא דאפשר עוב להקפיד כמ"ס ס"א וכו' כוונתו להרשב"א הנז' לתרץ דבריו חבל איך מתורץ מ"ס בין בשחר בין בשעת אכילה ול"ע : יב) לקוח מרבינו יונה ז"ל בשערי תשובה פ' ח' משער ג' ע"ס דברים ראויים לאמרם : יג) הב"י חו"ה סי' קנ"ט הביא דיעה זו ושעם זה בשם המנהיג וגם צס' אורחות חיים הביא כן בשם הרמב"ם (וכתב הב"י שם דלא מלינו להרמב"ם שכותב כן) והא דפוסק רבינו דלא כדיעה זו משום דהא נוטלין חפילו מחש"ו וחפילו נטילת הקוף פסקו רבי יהודאי והרמב"ם והרשב"א דכשירה כת"ק דר' יוסי צסוף פ' ג' דמס' ידים כדכתב הב"י שם ופוסק כותיהו (חלא דהטור שם פסק דפסול צקוף כדעת התוס' ואביו הרא"ש ז"ל) והב"י שם הביא דברי התוס' סוף נדה דיש רולים לדקדק מדתניה בתוספתא דידים כל שאינו מטמא חת המים במשא כשר לכ"י משמע דמי שמטמא במשא אינו כשר לכ"י ומתוך כך אוסרין ליטול מים הגוי ושיבוש הוא דהא נדה ויולדות נוטלות ידיהן אע"פ שמטמאות במשא וכ"ס שאנו נוטלין כולנו ממים טמאים ונראה דהתם מייירי לתרומה או לחולין שנעשו על טהרת תרומה ע"כ וכן כתב המרדכי וכו' וכן כותב הרא"ש פ"ק דמס' ידים כהתוס' : יד) כ"ה בצריתא דמס' חולין ק"ו ז' : טו) כ"ה במס' מקואות פי' ט' אלו חוללין באדם כו' : טז) הטעמים שהביא רבינו לזה אינם במקום אחד דנטור חו"ה סי' קס"ז כותב ג"כ ענין זה ומביא עוד פסוקים מעשר תיבות והראה הרב ז"י מקומן שכ"כ הכל זו וצרוקה בשם הירושלמי פ"ק דחלה ומדרש ויכולו חלא שבמקום צבורים כתיב שם לא תחסום ע"כ (באמת כן הוא בירושלמי שחושב לא תחסום אבל מ"ס עוד טעמים בשם הרוקה בשם "הירושלמי" הנה שם ליתא חלא הטעם כנגד עשר מלות דאמר שם (צסוף הפרק) עשר מלות אדם עושה עד שלא יאכל פרוסה וכו' ר' ילחק כידי אתי מיסיב לידוי הוא פשט עשרתי אלבעוניה ואמר הרי קיימתי עשר מלות ואפשר שהטעמים אחרים והפסוקים הם במדרש ויכולו) אכן הטעם של הפסוק מלמיה וכו' איתא גם בתוס' ברכות ל"ח ז' ד"ה והלכתא ודברי רבינו יש יותר שינוי בענין

חיבות שנברכת המוציא ועשר חיבות שנפסוק (תהלים קד, יד) מצמיח חציר לבהמה ועשב לעבודה האדם להוציא לחם מן הארץ. וכנגד עשר מצות שבתבואה וארו הן לא תחרוש. לא תחסום. תרומה רכהן. מעשר ראשון לדוי, והלוי נותן לכהן מעשר מן המעשר. מעשר שני. מעשר עני. לקט. שכחה. ופאה. היו לפניו פת חטים שלימה ופרוסה מברך על יז) השלימה. שלימה שר שעורים ופרוסה של חטים מברך על יח) הפרוסה. פת של בעל הבית ישראל ופת שר פלטר ושניהם של חטים והן שלימות יט) יש מפרשים שאמרו שאין מברכין אחר הערב לו אלא אחר הפת שהורמה ממנה חלה ויש אומרים מברך על הערב לו וכן עיקר. ואם תדקדק בלשון הברכה במלת המוציא תמצא שהיא כ) משמשת עבר ועתיד. עבר כדכתיב (ויקרא

צפחת השמן

במנין היוד מלות שאינו חושב כלאים וזכורים וערלה וחושב תחתם לא תחסום ומעשר מן המעשר ומעשר עני כל אדע איה מקום מולאס: יז) העור או"ח סי' קס"ח הביא דין זה וכתב הרב ז"י שהוא פלוגתא דר' הונא ורבי יוחנן בצרכות ל"ע ז' הביאו לפניו פתיתין ושלימין א"ר הונא מברך על הפתיתין ופוער את השלימין ורבי יוחנן אמר שלימה מלוא מן המוציא ופסקו התוס' והרא"ש והרשב"א והמרדכי והגהות מיימוני פ"ז מהלכות ברכות כר"י וכתבו עוד דבפתיתין גדולים ושלימים קטנים פליגו וכו' וכתב שם הסור עוד שאפילו השלימה היא פת קיצר והחתיכה פת נקיה יברך על השלימה והרא"ה הרב ז"י מקורה מגדולי הפוסקים שכתבו משם הירושלמי פרוסה דגלוסקאות ושלימין דבעל הבית מברך על השלימין דבעה"ז ודלא כה"ר יונה והכלבו שפסקו דמברך על הפרוסה שהיא נקיה: יח) כ"ה בש"ס שם דאמר אצל פרוסה של חטין ושלימה של שעורים ד"ה מברך על הפרוסה של חטין ופוער את השלימה של שעורים אכן יקשה דרבינו קינר פה דהא אסיקנא שם דירא שמים ילא ידי שניהם מניח פרוסה בתוך השלימה וזולע אלא דרש"י פי' דאפלוגתא דרב הונא ור"י בפתייתין ושלימין ושניהם ממין אחד קאי דירא שמים מניח פרוסה בתוך שלימה וזולע וכ"כ הרשב"א בשם הראב"ד אצל התוס' והר"י יונה והרא"ש מפרשים דלא קאי אלא הפרוסה של חטין ושלימה של שעורים שכל זה הביא הב"י שם ושכ"כ הרמב"ם ושכן דעת הר"י ומה לכל הפרושים יקשה למה שתק רבינו מזה ול"ע: יט) דין זה הוא ג"כ בטור שם אצל בלשון אחר דאמר שם עהורה ועמאה מברך על העהורה פת נקיה עמאה ופת קיצר עהורה מברך על איזה מהן שירלה וכן פת גוים נקיה ופת קיצר של ישראל מברך על איזה מהן שירלה וכתב הרב ז"י שזה הדין של פת גוים וכו' למדו תוס' והרא"ש והמרדכי מהירושלמי פי' כיצד מברכין דאמר פת נקיה עמאה וכו' מברך על איזה מהם שירלה ומדמים פת ישראל לפת עהורה ופת גוים לפת עמאה וכתב שם הב"י שבמרדכי כתב אם אינו נוהר מפת של גוים נראה מדבריו שאם נוהר מפת של גוים לא יבלע אלא צפת ישראל אע"פ שהוא קיצר וכתבו עוד התוס' אצל רבינו שמסון לזה לסלק הפת לבן של גוים מעל השלחן עד לאחר ברכת המוליא וכן כתב המרדכי וכן כתוב בהגהות מיימוני פ' ז' בשם השר מקולי וכתב בתרומת הדשן שכן נהגו ע"כ דברי הב"י. וזוה יזכרו דברי רבינו שמה שכתב שיש שאמרו שאין מברכין אחר הערב לו הכוונה שאף שפת הנכרי היא נקיה וערב לו יותר מהשני מ"מ אינו רשאי לבלוע אלא אשל ישראל זה דעת רבינו שמסון ודעמיה ש"ה לסלק הפת לבן של גוים ויברך אשל ישראל אצל רבינו פוסק כדעת שאר פוסקים הב"ל שמברך על איזה שירלה. ומה ששינה רבינו מלשון הפוסקים הב"ל פת "גוים" וכו' ואמר במקומו "פלטר" וגם אמרו "שהורמה ממנה חלה" נראה שהיא הוספה ואיננה מהספר כי דבר זה אינו תלוי באם הורמה ממנה חלתה רק משום פת עכו"ם נגעו בה דלמה דוקא נקיט דינו צפת פלטר ממנ"פ אם הוא ישראל מסתמא לוקח חלתה ואם הוא נכרי פטורה מחלה ומה טעם לאותם שאמרו שאין מברכין אחר הערב לו ועוד דלפי דברי רבינו שכבר נזכר דין זה במחלוקת בין הפוסקים ואנכי לא מלאתי זאת בטור גם לא הוצא ביתה יוסף לכן אמרתי שבכונה מפני חמת המליך שלא ליתן מקום לרדות אותנו שאנו ממאסין פת בנם נשתנית הגי' ולריך לעיין בכ"י כשיגזור ד' לחיים: כ) דברי

כב, לג) המוציא אתכם מארץ מצרים, עתיד כדכתוב (תהלים קד, יד) להוציא לחם
מן

צפחת השמן

רבינו אינם צורין וגם המה בקולר וסמך על המעיין ולפי קולר שכלינו כל נדע כי
באו אל קרצנה ענינים אשר נחלקו גם אבות העולם ולהביא הדבר בכור הבחינה
אמרתו לצרר הענין מהש"ס ומדרש והיתה לבאר, ומתוך כן יפתח לנו השער להבין דבריו
ז"ל. צ"ס ברכות ל"ח א' ת"ר מאי הוא אומר המוליא לחם מן הארץ רבי נחמיה אומר
מוליא לחם כו' אומר רבא במוליא כ"ע לא פליגי דאפיק משמע דכתיב (במדבר כג"ב)
אל מוליאם ממלרים (פירש"י לשון עבר שכבר הוליא והא וודאי ברכה הגונה דלשעבר
בעינן שהרי כבר הוליא לחם הזה מן הארץ שהוא בא ליהנות הימנו) כי פליגי בהמוליא
רבנן סברי דאפיק משמע דכתיב (דברים ח טו) המוליא לך מים מלור החלמיש (וכבר
הוליא) ור"נ סבר דאפיק משמע דכתיב (שמות ו' ז') המוליא אתכם מארץ [לפנינו מתחת
סבלות מלרים] מלרים (שעתיד להוליא שכשנאמר פסוק זה למשה עדיין לא ילאו) ורבנן הוה
הכי קאמר להו הקב"ה כד מפקינא לכו עבדית לכו מילתא כי היכי דידעיתו דאגא הוא דאפקת
יתכון ממלרים וכו' והלכתא המוליא כרבנן ע"כ. אכן בירושלמי ברכות פ' כ"ד מצרכין
ובמדרש תילים ק"ג בקילור ובב"ר פרשה ע"ו איתא איתפלגין ר' נחמיה ורבנן ר' נחמיה
אמר המוליא לחם שכבר הוליא (פי' הרב מ"כ צ"ס רש"י שכבר הוליא לחם מן הארץ
בהווייתו ומשחטא האדם ונגזר עליו בזיעת אפיק נהפך לתבואה) ורבנן אמרו מוליא
לחם שהוא עתיד להוליא שנאמר (תהילים עב, ע"ז) יהי פסת צר בארץ (מ"כ ודרשו
עתיד הקב"ה להוליא גלוסקאות וכו') תרין אמוראין וכו' רבי ירמיה צריך קמיה דרב
זירא המוליא וקלסיה כר"נ התמהא אלא שלא לערב את האותיות וכו' וסיים שם בירושלמי
שגם בין תיבת לחם לתיבת מן לריך להפסיק מעט (והכל אליבא דרבנן כן נראה מהרב מ"כ
במדרש שם דלא כהר"א פולדה בירושלמי שם). עוד שם בירושלמי על דעתיה דר"נ אומר הבורא
פרי הגפן על דעתיהו דרבנן בורא וכו' ע"כ. והנה הדבר מפליא עין הרואה איך יתחלקו
הב' תלמודים במשמעות פי' המלות דתלמודינו ס"ל דמוליא כ"ע ס"ל לשעבר ושם הוא
ההיפוך וכן בהמוליא דפליגי צ"ס ש"ס שלנו ושם כ"ע מודו שהוא לשעבר דשם לא פליגי
במשמעות הלשונות אלא אם לברך להבא או לשעבר ותו שגם הבעלי מימרות נהפכו
צ"ס מצ"ס דילן ולש"ס הספרים באיזה מהש"ס ולומר באיזה מהם איפוך דר"נ
לרבנן זה אינו דהא בצבלי אמרינן בפירוש והלכתא המוליא כרבנן וכן אמר להלן מאי
רבותא כרבנן ע"ש ובירושלמי ובמדרש אמר המוליא כר' נחמיה התמהא וכו' חזינן שכל
דבריהם צרור מללו (באמת בירושלמי הגי' ר' נחמן אבל במדרש ר' נחמיה). (ותמהתי
שהתוס' ברכות שם ד"ה והלכתא הביאו בירושלמי זה לענין שלא לערבב האותיות
ולא העירו דבר) ועוד יקשה איך פליגי בזה אם תיבת מוליא או המוליא יורו אלשעבר
או אלהבא הלא הוא בינוני פועל כמו (תהלים סח, ז') מוליא אסירים בכושרות וכן
המוליא כמו (ישעיה מ, כ"ו) המוליא במספר לבאם וכן (בשמואל ב' ה, ז') אתה היית
המוליא והמביא הלריך להוסיף תיבת היית מפני שבאמת תיבת המוליא והמביא המה
בינוני עם ה"א הידיעה. ואען ואומר היות שידוע שעניני הברכות כולם אינם על אופן
וכונה אחת שיש מהם שהמה שבחים ותוארים לו ית' שאנו מספרים כבודו ותהלתו כמו
ג' ראשונות שבי"ח ברכות ומהם שהמה בקשות לישובות לרפואה ופרנסה וכדומה שמה
שאומר צרוך וכו' הכונה שאנו מאמינים בו שיקיים הצעתו ובקשתנו ומהם שנותנים
לו הודיה על מה שאנו מקבלין כעת מעונו והנייתנו כמו כל ברכת הנהנין. והנה
במדרשים כמו ברבה וכן בירושלמי הולכים דרך אגדה נחלקו בזה שדעת רבי נחמיה
שזה שאנו מצרכין על הלחם הוא להזכיר גדולתו ית' שכשברא את עולמו היה הלחם
מתוקן לאכול מיד בלא לורך לעשות ככל מלאכה ככל אשר אנחנו עושים היום והנה
אין זאת הברכה רק ברכת הנאה לבד אך גם היא מענין יקר וגדולה להשם שהוא גדל
כה כל יכול שברא מזון ולחם מתוקן לאכול שלא היה לריך לערות בו והנה הוא עו
משקל השבחים שאנו אומרים עליו ית' כמו האל הגדול הגבור והנורא לכך סברת רבי
נחמיה

מן הארץ. ויהיה רמו לעתיד באמרים ז"ל (כתובות קי"א, ב') עתידה ארץ ישראל שתוציא

צפחת השמן

נחמיה שיאמר גם זה השבח כשאר שבחים ויאמר המוליא חבל לרבן אין זה שם מתואריו וגדולתו רק בקשה אלהבא ולריך לכוון בברכתו שיזכינו ויגיעו הימים שנחבל לחמינו בלי יגון וינחמינו מעלבון ידינו וימחה זיעת אפינו בעבודה להוליא לחמינו מן האדמה אשר איררה והוא על כוונת שאר בקשות שאנו מתפללין וחותמין בא"י ברכות כמו חוקן גואל רופא ופלוגתתם איננו שבאם יאמר מוליא או המוליא ישתנה ע"י כן פרושו אלא פלוגתתם היא האידך יכוון את ברכתו ומה שאמרו מוליא והמוליא רק סימנים וליונים המה וכנ"ל. חבל באמת יכול לומר אף לרבן המוליא כמו שאמרו שם בירושלמי ומדרש שכדי שלא יערב הברכות יאמר אף לרבן המוליא. וזוהי יבוא על נכון דנקיט בירושלמי שם דפליגי נמי בצורה פרי הגפן משום דאיתא בברכות (לד, ב') עין לא ראתה וכו' זה יין המשומר בענביו מז' ימי בראשית ופלוגתתם ביין כמו בלחם וכנ"ל. חבל בש"ס דידן הפלוגתת הוא לענין דינא לדרך ולהודות לה' על הלחם זה שהזמין לו כעת על שלחנו פליגי דרבנן אמרו המוליא ור"ג אמר מוליא וכו' אמר רבא במוליא כ"ע לא פליגי דאפיק משמע, פי' כי כשאומר בלא ה"א הידיעה ויאמר בורה יורה יותר שקאי על לחם זה שרולתה כעת להנות ממנו וזה שכתב רש"י לשון עבר שכבר הוליא והיא והאי ברכה הגונה דלשעבר בעינן שהרי כבר הוליא לחם "הזה" מן הארץ שהוא "רולתה" זו להנות ממנו, ראה איך דבריו מדויקים ופרושו שבאמרו בה"א הידיעה משמעו שמתברכין לה' שיש לו יכולת להוליא לחם לבריותיו ושעתיד להוליא כל ימי עולם (כי כשאנו מגדלין כבודו לריכין לכלול העבר והעתיד כי צמה שכלכל עד היום הבריות אין זה מהעילוי אלא אח"כ יניחם למות ברעב) חבל אנו לריכין כעת ע"פ הדין שלא להנות מלחם זה בלי הודיה עלי' דייקא לכך ס"ל לר"ג שיאמר בלא ה"א הידיעה וקאי על הלחם זה שאנו רולים לבאר עכשיו בעת הנאתו שהוא הוא מוליא עבורו והוא ע"ד הפסוק אל מוליאם וגו' כי פליגי בהמוליא רבן סברי דאפיק משמע דכתיב וכו' פרושו שכיון שגם אם יאמר המוליא בה"א איננו יורה על כוונה היפך תיבת מוליא בלא ה"א כאשר אמרו דהא הוא בינוני כמו שמביאין מפסוק המוליא לך וגו' ור"ג מביא מפסוק המוליא אתכם וגו' דכתיב לעיל מניה אני ה' והולאתי אתכם וגו' ולקחתי אתכם וגו' וידעתם כי אני ה' אלהיכם המוליא אתכם וגו' וסבר ר"ג דמפיק משמע פי' שהקב"ה אמר אני ה' בעל היכולת לעשות כל חשני ולכן תוכלו להאמין שגם זאת היא ביכולתי להוליא אתכם וגו' וההוראה לזה היא הה"א (ומ"ש רש"י שעתיד להוליא כו' פי' דהמכוון מדבר זה היה לעתיד כי בעת ההיא היו לריכין לישועה דלעתיד) ולכך יאמר לשון המבואר יותר (כי כשבא להנות לאו בכוונה לבד תליא מילתא חבל גם בנוסה ועבע הברכה לאומרה מפורש ומבורר דלא לישתמע לתרי אפי) חבל רבן ס"ל דלא חיישינן להכי רק שלא יורה על הפכו וכיון שאף אם יאמר המוליא לא יהיה היפוך הכוונה כמו שראינו בפסוק המוליא לך מים וגו' וגם פסוק המוליא אתכם וגו' נוכל ג"כ לפרשו בדרך אחר מדר' נחמיה בדאמרי כד מפיקת לכו עבדית וכו' לכך נאמרנה וגרויה בזה שלא נערבב התיבות ויהיה הלשון מבורר יותר בזה שלא נערבבם. וראיה לדברי שאין הפי' בש"ס דידן שתיבת מוליא יורה דוקא על לשעבר ובתיבת המוליא פליגי. אם הוא עבר או עתיד דהנה בעור או"ח סי' קס"ז היה הגיר' לפני הרב ב"י ז"ל ואע"ג דמוליא כ"ע מודו דלהבא משמע ולריך להבא ובהמוליא פליגי אפילו הכי פסיק תלמודא המוליא וכו'. וכתב ע"ז הרב ב"י שאפשר שגרסת רבינו בגמרא היה במוליא כ"ע ל"פ דמפיק משמע דכתיב כי אל מוליאם ממלרים כי פליגי בהמוליא רבן סברי המוליא דמפיק וכו' ור' נחמיה סבר המוליא דאפיק וכו' ולהבא מברכין וכו'. וזו גירסת ספר מערכת האלהי שכתב בשער הברכות דרך וא"ו וכו' וכן נראה גרסת התוס' שכתבו ד"ה והלכתא וז"ל ואצפ"י דמוליא כ"ע מודי דמפיק משמע וכו' (לפנינו בתוס' הגי' "דאפיק") הרי דלכ"ע מוליא דמפיק משמע ופי' דמפיק ידוע שהיא להבא (דבריו ז"ל כל אדע שחרס וכפי הנראה כ"ע

שהוציא גלוקקאוח וכלי מידת שנא' (תהלים עב, טז) יהי כח) פסת בר בארץ. ואנו רומזים בברכת המוציא דפלא שעתיד להיות לעתיד לבא שיהיו מזונותינו בלא עמל וחוציא האוץ להם ממש כלחם הזה שאנו מברכין עליו וכן היה העולם נוהג המנהג הזה בזמנו של אדם קולי שנתקללה דאדמה בדטאו ונאמר לו (בראשית ג, יז) ארורה דאדמה בעבודך וכתוב (סס) בזעת אפך תאכל לחם ואל המנהג הזה עתיד שיחזור העולם. ומשפט ברכת המוציא מבורך ואחר כך בוצע. ואמרו כב) במדרש הבוצע ואחר כך מבורך עליו הכתוב אומר (תהלים י, ג') ובוצע ברוך נאץ ה' לפי שמר אה עצמו לדוש ונמשך אחר דפת יותר ממה שהוא נמשך אחר הברכה. אם באו לו אורחים כג) אינו רשאי לבצוע לדם שכבר בצע לעצמו ואינו מחוייב בדבר להוציא אהרים ידי חובתן ואף אם לא בצע לעצמו לא יבצע לאחרים אלא א"כ יאכל עמהם שאינו מחוייב בדבר שאם ירצה לא יאכל אבל בדבר שהוא חובה כגון המוציא על מצה או בורא פרי הגפן של קידוש אע"פ שיצא מוציא אפילו לא יאכל ולא ישתה עמהם דכר ישראל ערבים זה בזה במצות וכן בהלל ובמגילה אע"פ שיצא מוציא שהרי מצות של חובה הם ואי איפשר לו להפטר מהם. שכת ולא

בירך

צפחת השמן

כ"ע סבירי להו נפרושא דשמעתתא כפי' רש"י ז"ל דכ"ע סבירי דלשעבר בעינן) ע"כ דבריו ז"ל. ואף שבעור לפנינו הגי' כמו צ"ס לפנינו דלשעבר מצרכין מ"מ הרח"ת לדעת שהרצ צ"י חומר בהיפוך לפי גרסתו דמוליא להבא ובהמוליא פליגו ועוד הרווחנו בזה כמה שהצ"ח מס' מערכת האלהי' (נראה כוונתו לספר זה שהוא פי' על ספר החייט שדבריו נוסדו ע"פ הקבלה שהוא אחותה של האגדה) שעל דרך האגדה יותר נכון לברך אלהבא כמאמר המדרש לרבנן (אלה ששם צמערות כ"ע הכי ס"ל). אחר זמן ראיתי בספר מראה הפנים פי' ירושלמי זרכות כ"ה דל"ת האידך יחלקו הב' תלמודים בדבר כזה חמר ג"כ שיש חילוק בין דרך אגדה להלכה (אבל לא פי' יותר) והנאני. ועוד ראיה לדברי שתיבת מוליא אינו מורה לשעבר דלקמן דף נ"ב ח' ב"ש חומרים שצ"ח מאור ח"ש וב"ה חומרים צורח מאורי האש ואמר רבא שם צגמ' צצ"ח כ"ע ל"פ דצ"ח משמע כי פליגו בצורה צ"ס סבירי צורח דעתיד למצ"ח צ"ה סבירי צורח נמי דצ"ח משמע וכו' הרי דצ"ח בעלמא חמר שם בהיפוך ממה שאמר הכא שהרי מוליא וצורח משקל אחד להם. (ואולי מטעם זה רלה הגאון מו"ה ישעי' פיק"ז"ל להגיה שם רצה תחת רצ"ח דלא לסתרי הכי מימרות דרצ"ח אהדדי אבל לפי פרושי ח"ש). ועתה צ"ח נצ"ח לצ"ח דברי רבינו ש"ס שמת המוליא תמלא שהיא משמשת עבר ועתיד הנה כן הוא שרבינו כלל הש"ס דידן ודברי המדרש יחדיו כדרכו שהרי צ"ס חמרי רצ"ח דיהמר המוליא וכפרש"י לעיל וגם בירושלמי ח"פ שאמרו רצ"ח מוליא מ"מ מסיים שם שיאמר המוליא שלא לערב התיבות ורבינו הביא הפסוק על לשון עבר המוליא אהכס וגו' (ואף שצ"ס מביא הפסוק המוליא לך מיכ וגו' אפשר שמשום שפסוק המוליא אהכס הוא מוקדם בתורה מפסוק המוליא לך מים מביאו רבינו. וצ"ח המל"ח הקשה שם למה לא מיייתי הפסוק הזה) אבל מה שהביא רבינו על עתיד מפסוק להוליא לחם מן הארץ לא אדע כראיה משם כי אם הוא צלמ"ד יורה בכל מקום על לשון עתיד גם צ"ס וצמדרש לא מיייתו פסוק זה ויתכן שרבינו מלא ענין זה צ"ח מדרש שהפסוק זה להוליא וגו' ירמוז לעתיד שיהיה לחם ממש וע"ז כתב רבינו ויהיה רמוז לעתיד כאמרם ז"ל עתידה וכו' וצ"י חו"פ איתא עבר כמו להוליא לחם וגו' ותו לא והוא חסרון דמוכח גם צ"ס ש"ח מביא רבינו ענין זה וכתב שם וכן מורה להבא ואינו מביא שום פסוק על זה ואפשר לפי מה שצ"ח רתי הוא דבר פשוט וכנ"ל. זהו מה שר"ת לצי"ח לצ"ח (כא) לשון פיסת היד שהיא רחבה ואינה אלא פת גם פיסת לשון כהונת פסים, רש"י: כב) לא ראיתי צמדרשים וצ"ס ח' צצ"ח שניה כותב רבינו ומי שהוא צולע קודם שיצ"ח חו קודם שיגמור הברכה הרי זה נקרא רעצ"ח ועליו חמר הכתוב וצולע וגו' וכו' ולא חמר שם שהוא ממדרש: כג) כ"ה צמס' ר"ה כט, ח' גם מ"ס בהמוליא של מלה וכו' הוא ג"כ שם:

בירך המוציא אם לא נמר סעודתו יברך ויאכל ואם הוא מסופק כד) לא יברך אבל ברכת המזון את על פי שהוא מסופק יברך והטעם מפני שברכת המוציא דרבנן וברכת המזון דאורייתא. הרי לך פירוש ברכות נטילת ידים והמוציא. ארבע ברכות של ברכת המזון הן ברכת הזן וברכת הארץ ובונה ירושלים ושלשה ברכות אלו מן התורה. כה) משה תקן להם לישראל ברכת הזן בשעה שירד להם המן. יהושע תקן להם ברכת הארץ כשנכנסו ישראל לארץ. דוד ושלמה בונה ירושלים. דוד תקן על ישראל עמך ועל ירושלים עירך. ושלמה תקן על הבית הגדול והקדוש שנקרא שמשך עליו. והרביעית שהיא מדרבנן היא הטוב והמטיב כו) וכיבנה תקנוה על הרוגי ביתר שזבלו האומות כרמיהם מדמם ועשו מהם גדר לשדותיהם וכרמיהם ולא הסריחו. הטוב שלא הסריחו והמטיב שנתנו לקבורה ומזה כז) אמרו ז"ל הטוב והמטיב לאו דאורייתא ולכך פותח בה בברוך וחותם בברוך שאינה כמו השאר שכל אחת מהן סמוכה לחברתה. ולכך מפסיקין כח) באמן אחר בונה ירושלים כדי להודיע שיש

צפחת השמן

כד) כן הוא בתוס' ברכות לה, א' ד"ה לפניו לא כ"ס וז"ל לא ק"ו היא [מה שאמר שם כשהוא שבע מברך כשהוא רעב לא כ"ס] דא"כ שהיא דאורייתא הא לעיל (כא, א') גבי צעל קרו משמע דלאו דאורייתא וכן הוא בטור או"ח סי' קס"ז בשם ספר המלות [גדול] גם הרמב"ם פוסק כן ואף שהטור הביא בשמו שלריך לברך כתב שם הרב ז"ל שגרסא מסובשת נזדמנה לו שכן הביא הרא"ש פ' מי שמתו דף כא, א' ספק קרא ק"ס כו' מכאן פסק בשאלות דרב אחאי דכל ברכות דרבנן אי מספקא ליה אי אמרן או לא אמרן אין לריך לחזור ולתמרון. וכתב הרב ז"ל ע"ז אלמא דברכות דאורייתא אי מספקא ליה לריך לחזור לאמרן וכתב הרמב"ם בפ' ז' דה' ברכות שאם נעלם ממנו ולא ידע אם בירך אחר המזון חוזר ומברך כל זמן שלא נתעכל מזון שבמיטיו ובפ"ד כתב מי שנסתפק לו אם בירך המוליא אם לאו אינו חוזר ומברך מפני שאינו מן התורה וכו' ע"כ דברי הרב ז"ל. וזה שכתב רבינו אבן עזר וכו'. וכתב המ"א סי' קפ"ד בשם הר"ם חיוון שאף ברכה הד' יברך ג"כ [היינו ברכת הטוב והמטיב שאינה דאורייתא] דלא ליזלזלי בה: כה) כ"ה במס' ברכות מ"ח ז': כו) כ"ה בשם ומ"ס שזבלו האומות שדותיהם מדמם וכו' היא בניטין נ"ז: כז) הנה בש"ס ברכות מט, א' אמרינן פליגו בה אבא יוסי בן דוסתאי ורבנן חד אמר הטוב והמטיב לריכה מלכות וחד אמר אינה לריכה מלכות מ"ד לריכה מלכות קסבר דרבנן (הלכך לאו ברכה הסמוכה לחברתה היא שאינה מזרכת הארץ) ומ"ד אינה לריכה מלכות קסבר דאורייתא (היא ומזרכת הארץ היא כדאמר לעיל אשר נתן לך זה הטוב והמטיב והוא לא ברכה הסמוכה לחברתה ומיהו פותח בה בברוך לפי שפתיחתה היא חתימתה שכולה הודאה אחת היא [בלי] הפסקה ודמיה לברכת הפירות והמלות). ובתוס' שם ד"ה מאן דאמר חלקו על רש"י ואמרו דא"כ דמאן דאית ליה שהיא דאורייתא היה חותם [בברוך] ולא פותח דהכי איתא בתוספתא וכו' וכתבו ומיהו א"כ קי"ל שהיא מדרבנן ולכך לריכה מלכות כדאמר לריכה שתי מלכויות בר מדידה (כן אמר רב פפא שם ופי' רש"י כגון אבינו מלכינו וכו' המלך הטוב וכו' לבר מדידה שפותחין ברוך אתה וכו'). וכן לעיל (מו, ז') אמר שם הש"ס והטוב והמטיב פותח בברוך ואין חותם בברוך מכלל דברכה צפני עלמו היא ואמר רב נחמן בר ילחק תדע דהטוב והמטיב לאו דאורייתא שהרי עוקרין אותה בבית האבל (אליבא דר"ע רש"י) כדתיבא מהם אומרים בבית האבל ברוך הטוב והמטיב ר"ע אומר ברוך דיין האמת הטוב והמטיב אין דיין אמת לא אלא אימא אף הטוב והמטיב. וכתבו התוס' שם ד"ה והטוב והמטיב וא"ת אמאי פותחת בברוך והלא [היא] סמוכה לחברתה (פי' השתא דאנו אומרים אותה על הסדר אחר הג' ברכות) ותרלו משום דנתקנה צפני עלמה צפניל הרוגי ביתר וכן הוא ברש"י שם: כח) בש"ס שם (מ"ה ז') אמר תני חדא העונה אמן אחר ברכותיו ה"ז משוכח ותניא אידך ה"ז מגונה לא קשיא הא בצונה ירושלים (שהיא סוף הברכות הרי זה משוכח וכו' רש"י) אבוי עני ליה

שיש הפרש ביניהם שהשלשה מן התורה והרביעית מדרבנן. וברכה זו של הטוב והמטיב
 (כט) תקנוה ז"ל לברך אותה על שינוי יין ולא תקנו לברך על שינוי לחם אם
 הביאו לפניו לחם יפה מן הראשון. והטעם מפני ג' דברים האחד מפני רבוי שמחה
 שהרי במקום סעודה יהיו מרבין שם יין ואין ספק שיש שם רבוי שמחה ולפי
 שאסור לו להרבות שמחה בעולם הזה כענין שכתוב (תהלים ב, י"ח) וגילו ברעדה
 על כן תקנו בשינוי יין ברכת הטוב והמטיב שהיא ברכת האכל למד) שאומרים אותה
 בבית האבל. והשני מפני שהפורענות אירע ביין שזבלו האומות כרמיהם וכשהוא
 מרבה השמחה מעציב את עצמו ותחזור שמחתו בדרך מיצוע תקנו לברך כן. ודרשו
 ז"ל (שם מח, ב') מאי דכתיב (דברים ח, יוד) ואכלת ושבעת וברכת את יי' אלהיך
 על הארץ הטובה. וברכת זו ברכת לא) הזן. על הארץ זו ברכת הארץ הטובה זו
 בונה ירושלים דכתיב (שם ג, כ"ה) ההר הטוב הזה והלבנון. על היין לפניו ולאחריו
 ב' ברכות הרי לך שמנה ברכות שחייב אדם לברך על השולחן. ודרשו זכרונם לברכה
 (שם נא, ח') עשרה דברים נאמרו בכוס של לב) ברכה ואלו הן עיטור עיטוף אוחז
 בימין מגביהו מן הקרקע טפח נוטלו בשתי ידיו נוחן עיניו בו הרחה שטיפה חי
 מרא. עיטור מעטרו בתלמידים סביב לג) [או בכוסות]. עיטוף שיהיה המכרך מעוטף לד).
 מגביהו לה) טפח דכתיב (תהלים קיו, יג) כוס ישועות אשא. בשתי ידיו דכתיב (שם
 קלה, ב') שאו ידיכם קודש לו). נוחן עיניו בו דלא מסח דעתיה מיניה. הרחה מבפנים
 שטיפה מבחוץ לו). חי עד ברכת הארץ. לח) ובברכת הארץ נוחן לתוכו מים דמודים

צפחת השמן

ליה בקלא כי היכי דלשמעו פועלים וליקומו דהטוב ומטיב לאו דאורייתא רב אחי עמי
 ליה בלחיסה דלא נולזלו בהטוב ומטיב. ופסקו התוס' בשם בה"ג דכן הלכה אפילו לאבי
 היכא דליכא פועלים והביאה הטור ושיע להלכה באו"ח סי' קפ"ח שיאמרו בלחיסה.
 וכתב הרב ב"י שם שהרי"ף והרמב"ם ז"ל לא הזכירו אם יענה אמן זה בלחיסה. או
 בקול רם אצל בהגמ"י כותב בשם מהר"ם שהיה נוהג כרב אחי ושכן נכון לעשות משום
 דרב אחי בתראה הוא אצל הרמ"א שם אמר ונראה דדוקא כשמברך לבד ואין עונין אמן
 אחר שאר ברכות אצל כשמזמנין עונין עליו כשאר אמן שעונין על ברכות הראשונות
 ואע"ג דהמברך עונה ג"כ מ"מ אינו ניכר כ"כ הואיל ואחרים עונין ג"כ עמו וכן המנהג
 במדינות אלו לאמרו בקול רם ע"כ. והטו"ז שם כותב שרש"ל בתשובה האריך ג"כ ליישב
 מנהגינו שאין אומרים אמן זה בלחש וגם הרב טו"ז שם אומר שאבי ורב אחי ל"פ אלא
 שכל אחד היה לו טעם למנהגו וכן נראה שרבינו ס"ל כן בזה שנמשך אחר הרי"ף
 והרמב"ם: (כט) כ"ה בש"ס שם נט, ב': למד) כ"ה בש"ס שם שהבאתי אות כ"ז
 בסופו: לא) דאמרינן שם וברכת זו ברכת הזן את ה' אלהיך זו ברכת הזימון על
 הארץ זו ברכת הארץ הטובה זו ברכת בונה ירושלים רבי אומר וכו' ולזימון והטוב
 והמטיב אין לריך וכו' והנה פה כותב רבינו אליבא דרבי אבא דבבלי בספרו שש"א מביא ג"כ
 ענין זה אצל אליבא דת"ק ובתוס' דף מ"ו א' ד"ה עד היכן וכו' נשתנית הגירסא:
 לב) ברכת המזון. רש"י: לג) מכ"י וכן בש"ס אמרינן רב יהודה מעטריהו בתלמידים
 (תלמידים כוזבים אותו כשהוא מברך רש"י) רב יהודה מעטר ליה בנטלי (כוסות) ופי'
 צטור או"ח סי' קפ"ג שהיה מניח כוסות יפים סביביו להדרו בהם: לד) בטלית וצכ"י
 מן שמברך צרהמ"ז הוה פרים סודרא ארישיה (בש"ס רב פפא מעטף ויתיב ר' אחי פרים
 וכו') וכתב הב"י שם דכיינו סודר שכורכין על כוצעיהם העומדים לפני הגדולים דהא
 שאר ברכות נמי משמע דאסור לברך בגינוי הראש: לה) אם ע"ג קרקע הסב ואם על
 השלחן מגביהו מן השלחן. רש"י. והב"י שם כותב כן מירושלמי מגביהו מן השלחן טפח:
 לו) ולא אמר ידכס כ"י: לז) התוס' שם כתבו בשם ר"י דדוקא שאין הכוס יפה שיש
 בו שיורי כוסות אצל אם הוא יפה בלא"ה שפיר דמי והביאם הטור שם וכותב הב"י
 בשם המרדכי ורבינו יונה שכבר נהגו העולם הדחה ושטיפה מיהו היכא דלא שמו בו
 צשעת אכילה ועכשיו צשעת הברכה מולאין אותו נקי נראה שבדאי אין לריך הדחה
 ושטיפה: לח) להבין דבריו הנה על מה שאמר בש"ס שם אמר ר' חנן ובחי אמר ר'

חכמים לרבי אליעזר שאין מברכין עד היין עד שיתן לתוכו מים. מלא דאמר רבי יוחנן כל המברך על כוס מלא נותנין לו נחלה בלא מצרים דכתיב (דברים לג, כג) ומלא ברכת יי' ים ודרום ירשה. אמר רבי יוחנן אנו אין לנו אלא ארבעה וסימניך חמשה נוטריקון של חמשה חי מלא שטיפה הדחה. (לט) עשרה דברים אלו שנאמרו בכוס של ברכה עיקר גדול הוא מ) ואז"ל יצתה בת קול ואמרה כוס של ברכה שוה ארבעים זהובים ששכר כל ברכה שוה עשרה, ובוה יש לנו אסמכתא דכתיב (זרחית כד, מח) ואקוד ואשתחווה ליי' ואברך את יי' מח) וסמך ליה עשרה זהב משקלם. והענין כי המברך על מזונו ממשך כח העושר אל הנפרדים ומשם אל העולם השפל ועם זה יהיה העולם שבע רצון ומלא ברכת יי'. ומי שאוכל ואינו מברך על מזונו הרי זה שוכח את השם הוא שנאמר (דברים ח, יוד) ואכלת ושבעת וברכת וסמך ליה (סס) השמר כך פן תשכח את יי' אלהיך ועליו נאמר (תהלים יד, ד') (מב) [הלא ידעו כל פוערי און] אוכלי עמי אכלו רחם יי' לא קראו. ולכך חייב

צפחת השמן

ששת וצרכת הארץ הנה הפוסקים הקשו ממה דליתא שם דף כ' א' דר' אליעזר אמר שאינו מברך על יין שאינו מזוג משום דמזיק וחכמים אומרים דמברכין ואמר שם דמודים חכמים לר"א בכוס של ברכה שאין מברכין עליו עד שיתן לתוכו מים מ"ט א"ר אושעיא צעינן מלוה מן המובחר ולפיכך פי' הרי"ף ז"ל דהא דאמרין סיהא חי היינו דוקא עד ברכת הארץ והא דמודים חכמים דאין מברכין על היין עד שיתן לתוכו מים היינו מברכת הארץ ואילך שאז מזגו להודיע שבה הארץ שייכותיה חזקים ולריך לערב בהם מים רבים והביאה הטור א"ח סי' קפ"ג (וכתב הב"י שכך הם גם דברי הרמב"ם בפ"ז מה' ברכות) והביא שם עוד פרושים על פי' חי שר"ת פי' חי מזוג ולא מזוג שמזוג קלת וכשיגיע לברכת הארץ מזוגו כראוי על חד תלת מיא וכתב הטור שיין שלנו אין לריך מזיגה וכן פוסק הרמ"א אצל הב"י כתב שבמדינתו נוהגין למזוג ע"פ קבלה ורש"י ז"ל פירש שנותנו לכוס של ברכה חי ומזוגו בו לאפוקי שלא ימזגו בכלי אחר ויתנו בכוס של ברכה א"כ מוליאו מן החציות לשם ברכה וכו'. עוד הביא הטור שיש מפרשים שקאי על הכלי סיהא שלם כדליתא בב"ק [ג"ד א'] על הכלים שבירתן זו מיתתן וכן הביא רבינו בספרו שש"א פרושים אלו וכל הענין זה ג"כ שם רק דכאן נראה שחושב רבינו אוחזו בימין לחוד וכוטלו צ"י ידיו לחוד דאל"כ לא הוויין יו"ד אצל בשם חשיב גם ומסגרו לאשתו וא"כ ל"ל דחושבם לאחת אצל בש"ס נראה שנחשבים לשנים מדאמר וי"א אף מסגרו לאשתו (ובטור ג"כ ליתא לתיבת וי"א וכן באלפסי ליתא): (לט) מדכתב הרב עשרה דברים וכו' נראה שם"ל כדברי החוס' שם ד"ה אין לנו מדהאמוראים היו עושים עטור ועטוף משמע שהיו מחמירין על עלמן והיו נוהרים בכלן ולפיכך יש להחמיר בכוס של ברכה ע"כ וכן הביא הטור שם בשם הגאונים כוס של ברכה לריך עשרה דברים ושאר ר' יוחנן אנו אין לנו אלא הרבע ולא מלריך עיטוף ליתא אלא כרב פפא ורב אשי דצתראי נינהו ועבדו עובדה והרמב"ם לא הזכיר אלא הרבעה של ר"י (והרב תפארת שמואל פוסק כותיה) והרא"ש הביא עוד בשם תוס' (אחרים) דמנינא דר"י לא אחי אלא למעוטי עיטור וכו' ואין חסר לנו אלא עיטור והביאם גם הטור שם וכן פוסק הרשב"א ז"ל: (תס) חולין פ"ז א': מח) לא נמלא כן בכתוב דעשרה זהב משקלם הוא קודם הרבה לזה שהוא כשנתנה לו לשמות ופסוק ואברך ד' הוא א"כ כשסיפר העבד את הדבר ואף אם נאמר שיש ט"ס בדבריו וכוונתו לפסוק ויאמר צרוך ד' וגו' הלא גם פסוק זה אינו כמוך לדרוש אסמכתא גם הכתובים כתובים היפוך משמעות רבינו ואפשר כונתו למה שסיפר העבד צאמרו והלמידים על ידיה וגו' שכלו כתוב עשרה זהב משקלם וכתוב צתריה ואברך ד' וכן נראה דבריו בספרו שש"א שכתב וז"ל ויש בזה אסמכתא מן הפסוק כף אחת עשרה זהב מלאה קטורת כלומר כל אחת מכף והן מלאה ברכות שוה עשרה זהב וכן תמלא במקום אחר עשרה זהב משקלם וסמך ליה ואקוד ואשתחווה לד' ואברך את ד' וכו': (מב) כנראה שהוא ממדרש ולא ראיתי באיזה מקום

חייב אדם להזהר שלא יהנה מן העולם הזה בלא ברכה ויזהר ביותר בכרכת השולחן שהם שמונה ושיתבונן בכל הברכות כשיזכור את השי"ת ויזכרנו באימה וביראה ואם אינו עושה כן ואינו זהיר בהן עליו הכתוב אומר (יסציה ח, ג') ישראל לא ידע עמי לא התבונן. אסור להתעצל מלהשלים [ומלהתבונן] בכל הברכות וצריך שיזהר שלא יקלו בעיניו כי מן הדברים שהם קלים בעיני אדם יגיע אליו העונש לפי שעובר עליהם תמיד והרי הוא נענש בחטא הקל שהוא חוזר לחטור והוא מג) שאמר דוד עליו השלום (תהלים מט, ו') עון עקבי יסבני עון שרשתי בעקבי יסובני. ועל כן צריך אדם לכוין בברכותיו בכל מאמצי כחו הן בברכות השולחן הן בברכות התפלה כי הם בין כדם מאה ברכות שחייב האדם לברך אותם בכל יום ודבר זה מן התורה מן הנביאים מן הכתובים. מן התורה דכתיב (דברים י, י"ג) ועתה ישראל מה יי' אלהיך שואל מעמך. מד) ואמרו ז"ל אל תיקרי מה אלא מאה ועוד תמצא בפסוק צ"ט אותיות מס) ועם תוספות אלה במה יעלו מאה. מן הנביאים שכן מצינו בדוד דכתיב (שמואל ב' כג, ח') נאם דוד בן ישי ונאם הגבר הוקם על מו) על בגימטריא מאה. מן הכתובים דכתיב [תהלים קכח, ד'] הנה כי כן יבורך גבר ירא יי' כי כן בגימטריא מאה. ומה שהיו מאה ברכות אמרו במדרש כלפי שהודיעו לדוד שהיו מתים בירושלים מאה אנשים בכל יום עמד ותקן להם מאה ברכות. ונראה מכל זה כי משה רבינו ע"ה יסדם תחלה ואח"כ שכתום וחזר דוד ויסדן ואחר זמנו של דוד שכתום וחזרו חכמי התלמוד ויסדום. ועוד יש לך להתבונן כי היו מאה ברכות בכל יום בחשבון מו) אות ראשונה שבשם הגדול בחשבון המרובע וכן [כל] השם בחשבון הזה קוף שלימה. ועל כן מצינו בארפא ביתא דרבי עקיבא קוף זה הבורא. ומפני שבעשרה מאמדות נברא העולם מח) אנו מברכין עשר ברכות כנגד כל מאמר ומאמר וזה מבואר. ואלו הן מאה ברכות על פי מה שסדרום הגאונים נוחי נפש. שמונה עשרה ברכות לפני ברוך שאמר וברוך שאמר וישתבח שהם שנים פתיחה וחתימה הרי עשרים. שלשה ברכות של קריאת שמע של שחרית שתיים לפניה ואחת לאחריה וארבעה ברכות של קריאת שמע של ערבית שתיים לפניה ושתיים לאחריה הרי עשרים ושבעה. שלשה תפלות ערבית שחרית ומנחה כל אחת חשעה עשר ברכות עם ברכת המינים שהם שבעה וחמשים הרי ארבעה ושמונים ברכות. שתי

צפחת השמן

מקום. והוספתי רישא דקרא : מג) בכ"י "שאלמרו חז"ל" עון עקבי וגו' והוא בתנחומא ריש פ' עקב : מד) צמס' מנחות מ"ג ב' ומ"ט שנמלא צפ' ל"ט אותיות וכו' הוא צתום' טס : מה) בכ"י הגי' ועם תשלום ח' של מלת מה יעלו ק' וזה לשון רבינו בפרוש פ' עקב (טס בלמלע אחר שהביא טס מאמר הש"ס) ויש בפסוק זה ל"ט אותיות ועם ח"ף שגשים צמלת מה ישלמו למאה אותיות ותחזור המלה מאה כדי לרמוז בדרך חסמכתא וכו' וכן יש חסמכתא לזה מפסוק הנה כי כן וגו' וכו' ואפשר דהכונה לפי גיר' הכ"י ועם תשלום ח' "של מלת" מה שדרך בעלי גמטריאיות לחשוב גם כל המלה למנין צאס חסר לו אחת למנינו : מו) כ"ה ברצה ותנחומא קרח והתימה שהטור חו"ת סי' מ"ו הביאה צסס רב נטרונאי ריש מתיבתא ומה שהביא רבינו מפסוק הנה כי כן וגו' הוא מצעלי התום' צס' דעת זקנים פ' עקב. ומ"ט רבינו אמרו צמדרש הוא צמדרשים הג"ל אלה טסס הגי' שהיו מתים "מישראל" ק' אנשים וכו' ופה שהיו מתים "בירושלים" וכו' : מז) האות ראשון שבשם הגדול הוא היוד ופי' חשבון המרובע שכפי מספר האות כן מרבעין אותו כמו כאלן יוד פעם יוד הוא מאה ומ"ט וכן [כל] השם וכו' פרושו צאס תרבע כל הד' אותיות שבשם הגדול היינו יוד פעם יוד הם מאה הא פעם הא עולין כ"ה ואלו פעם ואלו הם ל"ו ועוד הא פעם הא הם כ"ה הנה הם בין הכל מנין קפ"ו וכן החשבון של קו"ף שלימה : מח) אפשר שגם כוונת דוד היתה צמה שתיקן להם מאה ברכות הם כנגד כל אדם ואדם שמת וצזה הודיע להם ששקול אדם כנגד העולם כולו שנברא ציו"ד מאמרות כמו שאלמרו צסנהדרין (לו, ח') לפיכך נברא

שתי סעודות אחת ביום ואחת בלילה בכר סעודה וסעודה שמונה ברכות הרי לך מט) מאה שהן עיקר היסוד והאמונה שעריה נקרא האדם צדיק ומי שהיא זהיר בתשעים אמנים (נ) וד' קדושות

צפחת השמן

נברא אדם יחידי וכו' להוליא מדעת האומרים היפך זה, וזהו פי' נאום פי' לכך נאמר הברכות חלו להודיע שגבר הוקם על פי' שהוא עומד למעלה מכל הבריות : מט) מ"ש רבינו הרי לך מאה פרושו שלא יפחות ממאה וכן כתב הטור וש"ע או"ח סי' מו וז"ל הטור שם ולריך כל אדם ליזהר בהם והפוחת אל יפחות והמוסיף יוסיף על כל ברכה וזכרה שנתקנה לו כמו שאמרו חכמים ברוך ד' יום יום בכל יום ויום תן לו מעין ברכותיו (ברכות מ' א') וכן אמרו בפרק כילד מצרכין ח"ר יהודה אמר שמואל כל הגנה מן העולם הזה בלא ברכה מעל ולריך כל אדם ליזהר שלא יבא לידי מעילה ויש עוד ג' ברכות וכו' והרמב"ם ז"ל פי' ז' מה' תפילה מונה כ"ג עד אחר ישתבח וכו' דתפילין וליילית וכו' והרב ז"י שם מונחם בדרך זה היינו בלילה כשהולך לישן מברך ברכת המפיל ובשחרית מברך נטילת ידים ואשר ילך ועוד מברך ט"ו ברכות מאלהי גשמה עד הגומל חסדים טובים (ברכת הנותן ליעף כח לא קחשיב כי כן כותב הטור שם שהיא רק בסדורי אשכנז וכן המחבר שם סעיף ו' כותב שלא לאמרה) ועם יתר הברכות שמביא רבינו ג"כ כאן הם כלם ק"ה (ורבינו לא חשב ברכת המפיל וגם ברכת נ"י ואשר ילך וגם ברכת תפילין וליילית שהמה עולים לחמש) וכותב הרב ז"י ששם הוא מתענה חסרו ח' מסעודה אחת שאינו סועד ואינם אלא ל"ז (בשם איתא ל"ח והגיה המ"א ל"ז) ויש לו להשלימן כשיניח ליילית ותפילין בתפילת המנחה ויברך עליהם ובשבת חסר בכל תפילה י"ב ברכות וברכת התפילין הרי ל"ז וכנגדם חנו מוסיפין ברכה אחת מעין ז' וקידוש ותפילת מוסף שיש בה ז' ברכות וסעודה ג' שיש בה ח' ברכות הרי י"ז חסרו עדיין כ' להשלים ק"ה שאנו מצרכים בכל יום שמזכרו נמלא שלהשלים ק' ברכות חסרים עדיין ט"ו ברכות וכבר אמרו בפ' התכלת (מנחות מ"ג ב') דממלא להו באספרמקי ומגדי פי' מיני בשמים ומיני פירות והביא שם משבולי הלקט בשם גאון והג"מ בשם רא"ם דברכות שמצרכין הקוראים בתורה וברכת המפטיר עולין לשומעיהן לחשבון וכן כתב הרא"ש בפ' הרוחה וכו' והביאה המחבר שם סימן רפ"ד סעיף ג' להלכה וכתב המ"א סימן מ"ו ס"ק ח' ע"ז שכתב הב"י שבתענית חסרו ח' ברכות וכו' שלדין שמצרכין גם הנותן ליעף כח ועל תפילין ב' ברכות הרי ל"ע וגם ברכת יראו עינינו לא מנה הרב"י וה"כ הוי ק' אף ביום התענית וכתב עוד שמי שמפסיק מצע"י להתענות חסר עוד ח' ברכות מסעודה אחת אפשר שיולא כששומע חזרת התפילה מהש"ץ ובשבת שחסר מג' תפילות ל"ו ברכות וכו' ברכות מתפילין וברכת יראו עינינו חשבינן ג' דקידוש (והב"י חשב קידוש חדא ובחמת הם ג' למי שמברך על היין) תרי דלילא (אחת ששומע בביהכ"נ והשניה בביתו מ"א) אחד דימנא וז' דמוסף וט"ז ברכות בשני סעודות (דהא גם ביום התענית יש ק' ברכות לדין) הרי כ"ו חסרו י"ג ממלא להו בפירות כמ"ש סי' ר"ץ ומ"ש סי' רפ"ד דיולא כששמע ברכת התורה והמפטיר היינו מי שאין לו פירות וכו' ומביא עוד מכ"הג דביוה"כ שחסר מ"ז מוטב ללאת בעניית אמן מלהריח וכן בשל"ה כתב שלא להריח אבל בסד"הי כתב דיש להריח ומביא המ"א סייעתא לזה מיור"ד סי' רס"ה מדאמר שם שבט"ב לא מייחי אסא משמע דב"ה"כ שרי אך שלא לברך כל פעם אס לא בהיסח הדעת ע"כ ודלא כהרב כנה"ג שכותב לברך ברכת מקדש שמך ברבים בשם ומלכות ושיאמר ברכת מודים דרבנן ג"כ בשם ומלכות דאין להכניס עלמו בספק ברכה לבעלה בשביל להשלים ק' ברכות וגם שאין להרבות בברכות לברך על עליית קטן בפ"ע וכו' מ"א שם אבל הב"י שם כותב דלדעת האומרים דאין מצרכין על התורה אלא ב' ברכות דהערב נא אינה אלא סיום ברכה ראשונה נכניס במקומה ברכת המקדש שמו ברבים וסמ"ג כתבה במנין הברכות ע"כ והמ"א סי' מ"ז סעי' קטן ה' כותב משם כוונות האר"י ז"ל דהערב נא ברכה בפני עלמה היא ועונה אחרי' אמן : (נ) בש"ע או"ח סי' כ"ה סעיף י"ג כותב הרמ"א שיש מי שכתב על לך הקבלה שלא

שלא

קדושות ביום נח) ועשרה דברים שבקריאת שמע ומאה ברכות בכל יום הוא נקרא צדיק ועל זה אמר הנביא (ישעיה כו, ב') פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים. אל תקרי אמונים אלא אמנים (נב) אלו שעונין אמן. (נג) דרשו ז"ל כל המברך מתברך שנאמר (בראשית יב, ג) ואברכה מברכך הנהנים היו מברכים לישראל שנאמר (במדבר ו, כז) ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם ואני אברכם לכהנים. וידוע כי כל העולם מתקיים בזכות ברכת כהנים שכן אמרו במדרש תילים בפסוק (תהלים ז, י"ב) אלהים שופט צדיק תמן תנינן רבן שמעון בן גמליאל אומר מיום שחרב בית המקדש אין יום שאין בו נד) [סימן] קללה ואין טל יורד לברכה וניטל טעם הפירות ר"י אומר (אף) שומן הפירות רבי שמעון אומר אף הטהרה בטלה [וכו'] א"ר אחא בזכות מה אנו עומדין בזכות ברכת כהנים. ועתה אפרש שרשה פסוקים שבברכת כהנים כיון שלמדנו החכמים שכל העולם כלו מתקיים בזכותן. (במדבר ו, כ"ג) כה תברכו על דרך הפשט כענין זה תברכו כמו (שם ח, ז') וכה תעשה להם לטהרם. ועל דרך המדרש כה תברכו נתן הקב"ה הברכות לכהנים במתנה שיהא כח בידם לברך את ישראל כה) ולפי שהיה עתיד למסור להם כ"ד מתנות כהונה ועם זו הרי כ"ה כה בגימטריא הכי הווי. ודרך הקבלה במלת תברכו שהיא מדה שמתוכה התנבאו הנביאים כלם חוץ ממשה רבנו ע"ה כבר הזכרתיו בפירושי התורה במקומו ואין להאריך בחבור זה. יברכך יי' וישמרך על דרך הפשט הברכה נו) חוספת וריבוי הטובה ועם הברכה שמירה מה שאי אפשר לבשר ודם שהרי יש בידו כח להעשיר האדם אבל אין בידו כח להעמידו בידו ולשמרו. (וכן נו) אמרו ז"ל מלך בשר ודם

צפחת השמן

שלא לחלוץ התפילין עד שאומר בהם ג' קדושות וד' קדישים דהיינו לאחר קדיש יתום והכי נוהגים המדקדקים (פתח עינים ספר המוסר) והמ"ח שם כותב בשם של"ה ש"ס הוא ואיפכא הוא בס' המוסר ג' קדישים וד' קדושות דברכו נחשב ג"כ לקדושה וכו' ופי' הרב מה"הסק דברי הרמ"ח הכו' דהג' קדושות היינו אחת קדושה דלופנים ציולר וקדושת י"ח וקדושת וצ"ח לליון וה"ד קדישים הם אחת של ברכו ב' קדיש של ש"ץ אחר חזרת התפילה ג' קדיש שלם אחר וצ"ח לליון ד' קדיש יתום (והשל"ה ס"ל שהכונה חוץ מקדיש יתום), ומלאתי בספרים שבמקום יוד דברים שבק"ש כתבו הם יוד קדישים ואפשר כונתם לכל הג' תפילות שביום : נח) לפוס רהטא נראה לפרש שכונתו ליווד דברות הגרמזים בק"ש כמבואר בירושלמי פ"ק דברכות אצל לאון עש"רה דב"רים לא משמע הכי. עוד חשבתי לפרש שיווד ענינים נרמזין בק"ש היינו ששה דברים צפ' ליטית והם ליטית יליאת מלרים עול מלכות שמים ודעת מינות (היינו אותן המהפכים דברי תורה למדרש טעות) הרהור עבירה (זנות) הרהור ע"ז כדליתא בברכות י"ב ב' ושם דף יוד ב' אמרינן דלכך יקדים שמע לוהיה שזה יש זה ללמוד וללמד ולעשות וזה אין זה אלא ללמד ולעשות וכו' הנה מזה נראה שיש עוד ג' ענינים ועוד טעם אחד במשנה דף י"ג א' שם דאמר רבי יהושע כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים ואח"כ עול מלות וכו' הרי הם בין כלם עשרה דברים. וחזתני ז"ל אמר דכונתו לפי שיצ' ה' דברים צפ' ליטית (כן היא הגי' בשם ויש שם גרסא אחרת) ואכן אמרינן ב' פעמים ציוס הרי יוד ונראין דבריו דהא מאה ברכות והאמנים (וכן לאותם הגורסין יוד קדישים בלחות שלפני זה) ל"ל ג"כ דהכונה על כל התפילות שביום : נב) כן הוא בשבת קי"ט ב'. ועי' מה שהערותי על מאמר זה למעלה אות אמונה : נג) בסוטה ל"ח ב' : נד) מה שהוספתי ותקנתי היא ממדרש שם ויש שם באריכות ומ"ש המדרש בזכות ברכת כהנים יתכן פירושו ע"ד דאמר בירושלמי הביאו הטור או"ח ס"י קכ"ח שלא תאמר כהן פלוני מגלה עריות ושופך דמים ומברכני ואומר לו הקב"ה וכו' ואני אברכם הנה מזה נראה אהבת הקב"ה לעמו השוכן אהם בתוך עומאותם זהו שאמר בזכות מה אנו עומדין פי' מאחר שגדול עונינו שגרמנו ע"י חורבן הבית את כל הרעות הללו היאך נוכל לעמוד ואמר בזכות ברכת כהנים וכנ"ל : גה) כן כותב רבינו גם בפרושו פי' נשא וכמעט עד סוף אות זה הוא גם בשם : נו) כן הוא באב"ז נשא : נז) בצמד"ר פ' י"א ותנחומא

יש לו אוהב בסוריא [והוא יושב] ברומי שרם המלך אחריו ובא אצלו נתן לו
מאה ליטרא של זהב מענו ויצא לדרך נפרו עליו ליסמים נטלו כל מה
שבידו שמא יכול המלך לשמרו מן הליסמים לכך כתוב (במדבר ו, כ"ח) יברכך
י"י (נח) וישמרך. יאר י"י פניו אליך ויחונך. יסביר לך פניו אם אתה ראוי לכך כענין
שכתוב (משלי טז, ט"ו) באור פני מלך חיים ואם לאו ויחונך יחן לך מתנות חנם
וכן מדה חנון מלשון מתנות חנם נט) וזהו שכתוב (תכלים סז, ז') אלהים יחננו
ויברכנו. (במדבר ו, כ"ה) ישא י"י פניו אליך יהיו פניו נשואות לך בכל מקום
שחפנה וזה הפך ממה שכתוב (ישעיה א, טו) אעלים עיני מכם וכיון שהוא מושגח
מבעל השגחה יחברך הנה הוא מבורך במדת השלום זהו וישם לך שלום. ועל
דרך המדרש יברכך בבנים וישמרך בבנות שהבנות צריכות שימור וכן הוא אומר
(תכלים קכ"א, ה') י"י שומרך י"י ציך על יד ימינך. יאר י"י פניו יעמיד ממך בנים
בני תורה שנאמר (משלי ו, כג) כי נר מצוה ותורה אור. יעמיד ממך כהנים שמאירים
את המזבח שנא' (מלכ"י א, יוד) ולא תאירו מזבחי חנם וכתוב (ויקרא ו, ה') והאש
על המזבח תוקד בו. ויחונך שנה רבי חייא הגדול יחנה אצלך. ד"א יעמיד ממך
(ס) [נביאים] (חנונים) שנא' (זכריה יב, יוד) ושפכתי על בית דוד ועל יושבי ירושלים רוח
חן וחנונים. ישא י"י וכתוב (דברים י, יז) אשר לא ישא פנים הא כיצד קודם
גזר דין אם עשה תשובה ישא אחר גזר דין אשר לא ישא. ודרשו ז"ל (ס"א) במסכת
ברכות [כ' ז'] ישא י"י פניו אליך וכי הקדוש ברוך הוא נושא פנים והלא כבר נאמר
אשר לא ישא פנים אמר הקב"ה (סב) ולא ישא פנים לישראל כדרך שנשאו לי שהרי כתיב
(דברים ה, יוד) ואכלת ושבעת וברכת עד כדי שביעה והם דקדקו על עצמן אפי' כזית וכביצה
לפיכך כתוב ישא י"י פניו אליך. ודרך הקבלה בשלשה פסוקים אלו ענין נעלם ובזמן
ששליח צבור אומרן יש לכיין בהם כונת [הכהן] (הצבור) כשהוא מקריב קרבן בדרך
עליית המהשבה ממטה למעלה ואין להאריך בכאן כי כבר בארתי הכל בפ"י התורה.
ובמדרש (כג) שיר השירים (סיר ג, ז') הנה מטתו שלשלמה ששים גבורים סביב
לה מגבורי ישראל כלם אחוזי חרב מלומדי מלחמה איש חרבו על ירכו מפתח
בדילות וכי שמירה היה צריך שלמה אלא שחקק סביב למטתו ברכת כהנים שהיא
ששים אותיות. (סד) ד"א הנה מטתו שלשלמה אינו כדבר אלא במלך שהשלום
שלו מטתו זה בית המקדש ולמה נמשל בית המקדש למטה מה (סה) מטה זאת נתנה
לפריה ורביה כך בית המקדש כל מה שהיה בתוכו היה פרה ורבה שנאמר (מלכים א'
ח, ח') ויאריו הבדים ויראו ראשי הבדים מן הקודש וכן הוא אומר (ד"ה ז' ג,
ואו) והזהב זהב פרוים [מאי פרוים] שהיה עושה פירות וכן הוא אומר (מלכים א'
ויבן

צפחת השמן

נשא : נח) יתכן פירושו ג"כ ע"ד הירושלמי שהבאתי ליון כ"ד שהקב"ה נתן הברכות
במתנה לכהנים לכן כל יכול שום מסטין ומקטרג ליטלס מהם : נט) בכ"י ומלשון
חמלה וחנינה וזהו וכו' וכן איתא ברבא שם ד"א ויחונך במתנת חנם וכן הוא אומר חנינו
ד' חנינו : ס) כ"ה ברבא שם וכן בכ"י וכן בפירושו הגי' נביאים : ס"א) וכן הוא במדרש שם :
סב) למעבד ליליס ופרחים לאורייתא אמרתי כוונתם דהיא מדה כנגד מדה דלווי' ית'
ואכלת ושבעת וא"כ כל אחד לריך לשער לפוס שעורא דליה ונתן דבריו לשיעורין ואנו
חוששין בדבר איפשר דאינו בקי בשעורו ובלאו לזה ממקום אחר דהנה בעינוי של יוה"כ
מלינו בש"ס יומא (עג ז') דתנן האוכל ככותבת הגסה חייב ומקשי' שם כל העולם כולו
ככותבת ועוג מלך הצשן ככותבת ומשני קיס לכו לרבנן דבבבא דעתי' מיהו כ"ע
עובא ועוג מלך הצשן פורתא ע"כ והוא ערך פחות מעט מכזילה ולכך השו' ישראל
מידתם גס לענין חיוב צרהמ"ז ולא חלקו בין נגס לעוג והכל מפני חשש חיוב צרכה לכבודו
ית' לכך נגד זה נושא הקב"ה פניו ומשוה ג"כ מדתו לרעים ולטובים : סג) ואיתא
גם ברבא שם : סד) כל המאמר זה עד ובצראשית רבה הוא ברבא ותנחומא נשא :
ס"ה) ע"ד הרמז נראה דאיתא במדרשים והביאם רבינו בגזל ה"א על מה שאמר שלמה
שכשיצואו

ו' ב') ויבן את בית יער הלבנון למה נמשך ליער לומר לך מה יער פרה ורבה
 אף בית המקדש פרה ורבה כל מה שבתוכו לכך נאמר הנה מסתו שלשלמה ששים
 גבורים סביב לה אלו ששים אותיות שבברכת כהנים סו) כלם אחיזי חרב כל אחד
 ואחד שמו של הקב"ה נזכר בו, יברכך יי' יאר יי' ישא יי'. איש חרבו על ירכו
 מה ראה לזכור כאן ירך אלא אפילו רואה בתלומי חרב סו) שלופה בצוארו וקוטעין
 ידו משכים בבקר והולך לבית הכנסת. משחר בלילות משחר שראה בתלומי ורואה
 הכהנים נושאים כפיהם והחלוס הרע מתבטל ממנו לכך אמר הקדוש ברוך הוא
 למשה הזהיר לאהרן ולבניו שיהו מברכין את בני שנאמר כה תברכו אמר הקדוש
 ברוך הוא לשעבר הייתי צריך לברך סח) [בריותי] ברכתי לאדם ולאשתו שנאמר
 (בראשית ח, כח) ויברך אותם אלהים ברכתי לנח ולבניו שנאמר (סס ט, ח') ויברך
 אלהים את נח ואת בניו. ברכתי לאברהם שנאמר (סס כה, ח') ויי' ברוך את
 אברהם בכל. אמר הקדוש ברוך הוא לאברהם מכאן ואילך הרי הברכות מסורות
 בידך שנאמר (סס יב, ז') והיה ברכה מה עשה הוליד שנים ולא ברכן והם יצחק
 וישמעאל. משל למה הרבר דומה למלך שהיה לו פודם נתנו לארים והיה בתוך
 הפודם אילן אחד של סם המות ואילן אחד של סם חיים היה מורכב על גביו
 אמר הארים אם אני משקה ראילן של חיים הרי אילן של סם המות שותה כו'
 אעבור זמני ואשלים ומה שהמלך רוצה בפודם יעשה המלך זה הקב"ה והפודם זה
 העולם מסרו הקב"ה לאברהם וא"ל והיה ברכה מה עשה אברהם הוליד שני בנים
 יצחק וישמעאל אחד צדיק ואחד רשע אמר אברהם אם אני מברך יצחק וישמעאל
 מבקש להתברך והוא רשע אלא אעבור אני ולא אברכם סט) עד שנגלה הקב"ה על
 יצחק וברכו שנאמר (סס כה, יא) ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלהים את יצחק
 בנו ויצחק בירך ליעקב ויעקב בירך לשנים עשר שבטים שנאמר (סס מט, כח)
 וזאת אשר דבר להם אביהם ויברך אותם איש אשר כברכתו בירך אותם. מכאן
 ואילך אמר הקב"ה למשה הרי ברכות מסורות לכם הכהנים יהו מברכים את בני.
 ע) ובבראשית רבה ואברהם מברכין את ישראל שנאמר (במדבר
 ו, כז) ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם. אמר הקדוש ברוך הוא אני
 אברכם

צפחת השמן

שכשיבואו ישראל לב"המק להתפלל שיתן להם שאלתם כפי מה שהוא ראוי לכך אבל אם
 יבא נכרי להתפלל שם שיתן לו שאלתו על כל פנים כו' וזה כוונת המדרש פה מה מטה
 זאת נת"נה כותן זרע אנשים מרמז על ישראל בא יבוא נושא משך הזרע נושא תלומותיו
 וזה"כ אמר מה יער וכו' שנושא פירות חף חס לא עמלו בו חף הנכרי בין שהוא
 ראוי בין אינו ראוי. ומה יפה צפי' זה מאמר המדרש שיר שם בשעה שחילנות שבשדה
 עושים פירות חלו שבבית [המקדש] עושים פירות והיו משירים פירותם ומלקטים אותם
 ומניחים אותם לבדק הבית ובזמן שהעמיד מנשה ללם בהיכל יבשו וכו' פי' שבאס עשו
 ישראל פירות קודם בואם לב"המק אזי עשו תפילותיהם פירות ומה שנשאר מהשפע ההוא
 בא ח"כ ומתמלית והולכת לחוץ להנכרי' וכינה אותם בדיק הבית פי' חף שאינם ראויין
 לכך וכשהעמיד מנשה וכו' ולא היה ראוי יבשו וכו' אבל לע"ל (פי' אז יבוטל הרע) הקב"ה
 חוזר אותם וכו' : סו) ברבה שם מגבורי ישראל שהם מגבירים את ישראל ח"ר עזריה דברים
 שהם נזכרים בגבורה ששמו של הקב"ה וכו' כלם אחוזי גו' שהם נלחצים כנגד כל פורעניות
 (שבטורה) איש חרבו וגו' שאפילו ראה בחלוס כו' : סז) ברבה הגי' חרב מחתכת
 בריכו ובתנחומא חרב וכו' וקוטעין חף יריכו וכו' וקוטעין את ראשו ואפשר דכל הגירסות
 עולות יפה והוא ע"פ מ"שרבינו להלן אות לולב שכל עבירה תמלא כופר כשיעשה
 חס מלוא שכנגדה וכו' והנה כשהולך לבהכ"נ מתקן עון עקי"ביו וכשרואה שהכהנים
 נושאים כפיהם (למעלה מרא"ש) בזה נתקנו עונותיו שצושה באיבריו הנזכרים : סח) כ"י
 וברבה : סט) דבר זה איתא גם בת"י פ' חיי פסוק ויהי אחרי מות אברהם באמרו
 ומן בגלל דלא הוה אברהם לבי לברכה ית ישמעאל בנין כן לא בריך ית יצחק וישמעאל
 הוה נטיר ליה דבזי : ע) לשון זה לא מלאתי בב"ר רק בתנחומא פ' לך והענין
 נמלא

אברכם עה) (לנהנים) לאותו השבט אמר הקב"ה בעולם הזה שבט לוי מברך אתכם אבל לעתיד לבא אני בכבודי אברך אתכם שנא' (ירמיה לא, כב) עב) יברך יי' גוה צדק הר הקודש :

בית הכנסת (קהלת ה, יז) שמור רגלך כאשר חלך אל בית האלהים וקרוב לשמוע מתת דכסילים זבח כי אינם יודעים לעשות רע. הזהיר קהלת הכתוב הזה ולמד דעת את העם לטהר עצמם מבית ומחוץ ברכתם לבית התפלה כי אין האדם נקרא טהור עד שיתחתן בשמים האחת טהרת הגוף והשני טהרת הלב ושתייהם נכללות במלת רגלך. טהרת הגוף שאמר שמור רגלך וכינה כל הגוף ברגל מפני שכל הגוף נסמך ונשען על הרגל והוא כלי ההליכה אשר בו יתקרב האדם אל תועלתו ויתרחק מנזקו או יהיה רגלו ממש לפי שהוא דבר מצוי להיות הכללוק שבדרכים דבק ח) בו וכל לכלוך שהנפש קצה בו הוא קרוי ב) ערוה ואמר הכתוב (דברים כג, טו) ולא יראה בך ערות דבר ועל כן הזהיר האדם שישמור גופו ואיבריו ובכלל השמירה הזאת הוא ג) שיבדוק נקביו תחלה וכל זה נכלל ברשון רגלך (שמואל א' כד, ד) להסך את רגליו שפירשו לבדוק נקביו שכל המשהה אותם משקץ נפשו שכן אמרו זכרונם לברכה ד) כל המשהה נקביו עובר משום אל תשקצו וכו' והבודק את עצמו הוא המטהר את עצמו בטהרת הגוף אה כי ברכתו לבית התפלה כי ראוי לו שישגיח על גופו שיהיה טהור מפני שהוא כלי הנשמה העליונה הטהורה ואז תכשר ה) הנשמה ותהכן לה להראות פעולותיה בכלי טהור בית יי' לעמוד לשרת בשם יי'. טהרת הלב הוא שאמר שמור רגלך כי מלת רגלך שם משותף וענינו סבה מלשון (זרחשית לג, יד) לרגל המלאכה ומן הסכות המישרות את האדם לדרך האמת היא טהרת הלב ואמר דוד ע"ה (תהלים נא, יב) לב טהור ברא לי אלהים

צפחת השמן

נמלא גם צמנד"ר נשא וכן צת"י שם ואברך ית כהניא דפרסין ידיהון כללו ומזכרין ית בני : עה) ליתא צכ"י : עב) צכ"י הגי' שנא' יברך ד' וישמרך וגו' :

ח) והיא צעייח צגמ' מס' ברכות (כה ב') לואה דבוקה צסנדלו מאי ונשאר צתיקו : ב) לכאורה דברי' חלו הם נגד הס"ס שם דאמר רבא לואה צעשטית מותר לקרות ק"ש כנגדה דלואה צכיסוי תליא מילתא והא מיכסיה (וכסית את לאתך דברים כג יב) ערוה צעשטית חסור לקרות ק"ש כנגדה ולא יראה צך ערות דבר אמר רחמנא והא קא מיתחזיא וכו' הנה חזינן דלואה לא מתקריא ערוה חבל לאו מילתא הוא דצחמת כל דבר שהנפש קלה בו וקראת ערוה והעד (שם כד, ח) כי מלא צה ערות (ויחכן שע"ז הפסוק סמיכת רבינו) חלא דה"פ דס"ס כיון דחזינן שעל לואה לא קפיד הכתוב לפנותה חלא לכסותה והא גם עשטית כי כסיה דמיא וח"כ ע"כ ל"ל דמה שכתוב שוב ולא יראה צך ערות דבר היא ערוה כמשמעה : ג) צס"ס שם (כ"ג ח') ת"ר הנלרך לנקביו חל יתפלל וחם התפלל תפילתו תועבה וכו' ח"ר שמואל בר נחמני ח"ר יונתן הנלרך וכו' משום שנא' טכון לקראת חלהיך ישראל ואמר ר' שמואל וכו' מאי דכתיב שמור רגלך וגו' שמור עלמך וגו' וכו' רב חשי (והוא המאמר שמציה רבינו צסמוך) ואיתימא רב חנינא בר פפא אמר שמור נקביך צשעה שאתה עומד בתפילה לפני וכן צירושלמי ברכות פ' צ' וסוטה צפ"ק אך צשינוי צעלי המאמרים וזה כונת רבינו צאמרו שיבדוק נקביו "תחילה" פי' קודם שיתפלל. ומ"ש וכל זה נכלל בלשון רגלו [כמו] להסיך וגו' כ"ה צרש"י שם שמור נקביך שלא יפוחו וכו' : ד) מס' מכות ט"ז ב' : ה) אפשר כונת רבינו צזה שמציה מהנשמה דהנה צס"ס שם כ"ה ח' פליגי רב הונא ורב חסדא צלואה על צשרו או ידו מונחת צציהכ"ס דר"ה אמר מותר לקרות ק"ש ור"ה אמר חסור אמר רבא מ"ט דר"ה דכתיב כל הנשמה תהלל יה (תילים ק"ג) (פי' רש"י הפה והחוטם צכלל הכילול ולא שאר חברים) מ"ט דר"ה דכתיב (שם לה יוד) כל עלמותי תאמרנה ד' מי כמוך והנה הטור חו"ח סימן ע"ו הביא צשם ר"ה דפסיק כר"ה ור"י ח' והר"ה צפסקו צר"ה

אלהים וכן הזהירו ז"ל שיתחייב האדם לישר ולאו) [סבותיו] ולהישיר כל מחשבותיו בשעת הפלה שנאמר (יחזקאל ח, ז) ורגליהם רגל ישרה ופי' [סבותיהם] ועל כן הביאו ראיה מחיות הקדש שכל סבותיהם ישרות מחמדות בהישרות כל מדותיהם לעבודות ה' יתברך. והודיענו הכתוב כי לאחר שיטהר אדם עצמו בטהרת הגוף מן הענינים המביאים אותו להיות בלתי טהור ואחר שיישיר ז) סבותיו בטהרת הלב וטהרו וקדשו מטומאות עון המחשבה הרעה אז יהיה האלהים קרוב לשמוע תפלתו זהו שאמר וקרוב לשמוע ותהיה תפלתו יותר מקובלת מקרבן הכסידים שאינם יודעים לעשות רע ביאור לעשות רע להסיר רע מלשון [ויקרא כג, כד] ובארצכם לא תעשו ח) שדרשו ז"ל זה הסירוס והסירוס זה הסרת התולדה וכן ט) דרוז"ל במה שכחוב (בראשית יח, ח) ובן הבקר אשר עשה וכן במה שכחוב (שם ט, כד) וידע את אשר

צפחת השמן

כר"ה וכתב הרב צ"י שם ח"ע"ג דר"ח תלמידיה דר"ה מ"מ פוסק הר"ח כר"ח דאזלין לחומרא ושכן פסק האו"ז אבל הרי"ף פוסק כר"ה חדא דהוא רביה דר"ח ועוד דמקשינן מיניה צפ"י אמר להם הממונה וכו' ובסוף הביא הב"י דברי הרמב"ם ז"ל שפוסק ג"כ כר"ה ור"ח כ כתב שכמה וכמה גאונים הורו שאסור לו לקרות חס היו ידיו מטונפות ושכן ראוי לעשות ולזה כשכותב רבינו פה כי ראוי לו שיטניח על גופו וכו' הנה מזה נשמע שגם יזהיר בלואה על כשרו וכן משמע באמרו בתחלת דבריו לטהר עצמם מצית ומחוך וכו' גם ממ"ש שיטמור „גופו ואיבריו“ וככלל השמירה הזאת היא שיבדוק נקביו וכו' מכל זה נראה שרבינו פוסק ג"כ כר"ח ויקשה ע"ז לכאורה הלא ר"ה דורש מפסוק כל הנשמה וגו' כדלעיל ע"ז יאמר רבינו דרך דרש שמוכל מפסוק זה לדרוש חליבא דר"ח ע"י טהרת הגוף שהיא כלי לנשמה תכשר ותתכן לה להראות פעולותיה וכו' : ואו) הגהת צ' תיבות הללו מכ"י וז"ל שם שיתחייב אדם לישר סבותיו בדרך חמת ולהישיר כל מחשבותיו בשעת התפילה והוא שאמרו לריך אדם שיכוון את רגליו שנאמר ורגליהם רגל ישרה ופי' סבותיהם וכו'. ומ"ש וכן הזהירו ז"ל לא מלאתי כעת מקומו חלא שראיתי בס' ערכי הכנויים לבעל סדר הדורות ז"ל מביא דבר זה בשם ספר חיי הנפש ח"א מסוד ד'. ובפ' חקת פסוק צרגלי אעבורה באמלע שם אומר רבינו חו' יהיה רגליו סבותיו כדעת הרמב"ם ז"ל ור"ל בספר מו"נ ח"א פ' כ"ח יעו"ש : ז) צכ"י מדותיו : ח) בחגיגה יד ב' וכן בפרושו פ' אמור פסוק זה הביא ענין זה והביא ראיתו מפסוק זה כי אינם יודעים לעשות רע ואמר הרב וז"ל חו' יהיה מלת תעשו הפוך העשייה והיא ציטול התולדה וכמוהו כי אינם יודעים וגו' כלומר לבעל הרע : ט) אפשר כונת הרב למה שאמרו צב"מ פ"ג צ' שנתן לפניהם שלשה בני צקר ומקשי הכתיב וכן הבקר וגו' ומשני קמח קמח דמטיח חייתי לקמיייהו פי' רש"י ראשון שמגיע לאכול שנאמר בשולו הסיר אונגו מן האש כו' והנה דבר זה נרמז בתבת אשר עשה שהכונה הסיר עוד העירני חכם אחד שאפשר כונתו למה שדרשו שם ולמה לי תלתא וגסני בחד ח"ר חנן בר רבא כדי להאכילן ג' לשונות בחדל וכו' וא"כ יהי פי' הכתוב אשר עשה למה שהסיר מהם היינו הג' לשונות. והנה בספרו שש"א תחילת שער צ' הביא רבינו מה שדרשו ז"ל (צב"ר פ' מח) צשלשה בני צקר שהביא אצרהם להם שמקשה המדרש וכי אוכלין היו חלא גראין כאוכלין ראשון ראשון מסתלק (וכלה מעל השלחן ואצרהם המכיר בזה הביא בן צקר לרוב פעם אחר פעם כאדם המקריב ומרבה עולות למזבח) נראה ג"כ כונתו על דרך זה מפסוק אשר עשה שאף שכלה מעל השלחן בכל זאת מפני שנעשה רלונו קראה עשיה ובין שיתהוה הדבר על ידי עשיה והוספה בין חסרון והסרה (וכן פרשו פסוק (שמואל ב' יע כ"ה) ומפיבושת וגו' ולא עשה רגליו ולא עשה שפמו וגו' שלא הסיר שערו מפני לערו) וכן פה כי אינם יודעים לעשות דבר זה להסיר את הרע מעליהם וכן ראיתי ברמב"ן ריש תל"א פ' ועשתה את לפרניה שהיא לשון מקולר הרגילות לקלר בדבר המוזן מעלמו [כמו] לא עשה רגליו ולא עשה שפמו המעשה הנעשה בהם וכו' והמפורשים אמרו כי טעם עשיה תיקון וכן וימחר לעשות

אשר יוד) עשה לו בנו הקטן ובעלי הפשט מפני חסרונן בידיעת הלשון אמרו
 שהוא יח) חסר רק כלומר שאינם יודעים לעשות רק רע. ובפרק מי שמתו (דף
 כג, א') דרשו ז"ל מאי דכתיב שמור רגלך כאשר תלך אל בית האלדים שמור
 עצמך שלא תחטא ואם תחטא תביא קרבן וקרוב לשמוע הוי קרוב לשמוע דברי
 חכמים שמביאין קרבן ועושיין תשובה ואל תהי ככסילים שמביאין קרבן ואין עושיין
 תשובה. כי אינם יודעים לעשות רע אי הכי צדיקי נינהו אלא שחוטאין ומביאין
 קרבן ואינם יודעים אם על הטובה הם מביאין או על הרעה אמר הקב"ה בין
 טוב לרע אין מבחינין קרבן מביאין לפני, וביאור הכתוב לפירוש זה כי אינם יודעים
 לעשות רע יב) אינם מתבוננים ומבחינים [על מעשיהם הרעים]. גדול כח בית הכנסת
 שהוא דוגמת בית המקדש ועל כן נקרא מקדש מעט שכן דרשו ז"ל בפרק בני
 העיר (דף כט, א') (יחזקאל יא, טז) ואהי להם למקדש מעט בארצות אשר באו שם
 אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות יג) והנה התפלה נשמעת שם יותר לפי שהכל
 מתקבצין שם ואין הקדוש ברוך הוא מואם תפלתן של רבים שנאמר (חיוז לו, ה)
 הן אל כביר לא ימאם וכתיב (מסלי יה, כח) ברב עם הדרת מלך, ובמדרש משרי
 אמר רבי חנינא בא וראה שבחו וקדושתו של הקב"ה שאף על פי שיש לפניו
 אלף אלפים ורובי רבבות כתות של מלאכי השרת שישיתוהו אינו חפץ אלא
 בשבחן של ישראל שנאמר ברב עם הדרת מלך ואין עם אלא ישראל שנאמר
 (ישעיה מג, כא) עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו בשביל שיספרו בעולם תהלתי
 יצרחים וכן הכתוב אומר (תילים מז, יוד) נדיבי עמים נאספו עם אלהי אברהם [וגו']
 א"ר סימון אימתי הקב"ה מתעלה בעורמו בשעה שישראל נאספים בבתי כנסיות
 ובתי מדרשות יד) [וגותנים לי שבת וקילום ובאותו שעה שהם נאספין לבתי כנסיות
 ובתי מדרשות] ושומעין הגדה מפי טו) חכם אני מתעלה בעולמי ואומר למלאכי
 השרת בואו וראו עם שיצרתי לי כמה הם משבחים אותי באותה שעה הם מלבישין
 אותי הוד והדר לכך נאמר ברב עם הדרת מלך. וכשם שנבנה בית המקדש בגובה
 ההר כך טז) נצטוינו להגביה בית הכנסת יותר מבנייני שאר הבתים שנאמר (עזרא
 ט, ט) לרומם את בית אלהינו. וכל היושב שם ראוי שיתלבש אימה כי כן נצטוינו
 ליראה מפני יז) [בית המקדש שנא' (ויקרא יט, ל) ומקדשי תיראו וק"ו בשעת
 תפילה שיש לו להתלבש אימה מפני] אימת השכינה. וכמו יח) שאמרו ז"ל המתפלל
 צריך שיראה עצמו כאלו שכינה שרויה כנגדו שנאמר (תהלים יז, ח) שויתי יי'
 דנגדי

צפחת השמן

לעשות אותו וכו' גם האצבע"ז שס פי' ג"כ ועשתה תיקון ותקונה לכרות העודף וכן
 לא עשה שפמו [ובישעי' ג, כד] ותחת מעשה מקשה והתיקון עיקר כל מעשה במקרה חוץ אם
 בא אחריו דבר מגונה (גם) יהיה רע שלם ע"כ פי' אם הכתוב מספר בפירוש הענין
 לגנאי של המסופר עליו ונראה שלכך מפרש הרב אצ"ע זקבלת פי' כי אינם יודעים
 וכו' כמו שלייתיו ליון י"א מפני שכתוב בפירוש הענין לגנאי בקראס כסילים: יוד) שדרשו
 בסנהדרין ע' א' י"א סרסו: יח) כן פי' הרב אצ"ע זקבלת שס בפירוש א' : יב) כונת
 רבינו צפי' הש"ס שבאמת אינם יודעים אם חטאו ולכך לא ידעו לעשות תשובה ואף
 כשמביאין קרבן אינם יודעים אם לריכין להביאו על הטובה היינו לרלונו לדורן כעולה
 ושלמים או לקרבן חטאת כי באמת הי' להם להביאם חטאות ואשמות כי חטאו בנפשותם
 ופי' הכתוב כי אינם יודעים לעשות רע אינם מבחינים בעשיית הרע להתחרט עליהם
 ולזה קוראם כסילים ועולה לפי פי' זה יפה הגהותי שהיא מכ"י ויהי פי' "לעשות"
 בעשיית: יג) צכ"י מוסיף עוד ועוד דרשו חז"ל שס ד' מעון אחת היית לנו וגו' אלו
 בתי כנסיות ובתי מדרשות: יד) הוספה זו היא ממדרש שס וחסר פה מבתי מדרשות
 הא' עד הב' : טו) זהו כי לאלהים מגיני ארץ ששומעים מפי חכמים שנקראים מגיני
 ארץ כי המה מגינים על הדור. המפרש שס : טז) כדאיתא במס' שבת י"א א, :
 יז) מכ"י והיה חסר פה מן מפני הא' עד מפני הב' : יח) במס' סנהדרין כ"ב א' :

לנגדי וזה על המתפלל בכל מקום שהרי שכינה בכל מקום קל וחומר במקומות המיוחדים לתפלה ולעבודה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. הבא לבית הכנסת ראוי לו ליטור מכל מחשבה רעה כי המחשבה הרעה היא טומאת הלב וזהו קל וחומר ממה שהצריך יעקב מהרת הגוף כשרצה לבא אל בית אל שנאמר (בראשית לה, ב) והטהרו והחליפו שמלותיכם הזהירים בטהרת הגוף יט) מטומאת עבודה זרה שדקתו משכם או מטומאת ההרונים שהרגו בשכם ואם על טומאת הגוף הצריכם מהרה בבואם אל בית השם יתברך קל וחומר שיצטרך האדם מהרת הלב בבואו להתפלל שם כי מן הידוע שטומאת הלב קשה היא מטומאת הגוף וענשה חמור במאד מאד (כ) אצל הנפש וכענין שדרשו ז"ל (יומא כט, א) הרהורי עבירה קשין מעבירה. ואחר שיטור לבו ממחשבה רעה צריך שיגדור עצמו בריבוי שיחה עם חבריו בבית הכנסת בדברי חול גם בעניני עסקיו אלא שיהיו דבריו מעטים זולתי כשהוא מדבר בחפלה ודברי שבת והודאה לפני המקום ית' קל וחומר שלא ישית בשעת חפלה בברכות של קריאת שמע ובאותן מקומות שאסרו חכמים לשוח ולהפסיק בהם. יתחייב אדם להדליק נרות כא) בבית הכנסת לפי שהמקום ההוא מיוחד לתפלה שהיא מפעולות הנשמה והנשמה נמשלת לנר שכן אמר שלמה עליו השלום (משלי יג, ט) אור צדיקים ישמח ועל כן הנשמה נהנית ושמחתה מרובה באותה האור ומתרחבת ומתפשטת באותה שמחה לפי שהאור מינה וכל מין הוא מתקרב אל מינו ונהנה [ממנו] ומתוך שמחתה עובדת את הש"י בשמחה כי אין שלמות העבודה אלא בשמחה. ומכאן טעם לדדלקת המנורה במשכן ובמקדש על דרך הפשט ואע"פ שזה אור גופני ועצם הנשמה אור שכלי מכל מקום מצינו כי נשמת האדם מתלבשת שמחה וחדוה לקראתו והנה מתעוררת בסבתו אל העבודה בשמחה. ולכך הזהירו ז"ל להדליק נרות בבית הכנסת והוא כב) שדרשו ז"ל (יסעיה כד, טו) על כן באורים כבדו יי' באילין פנסיא. כי הבית שמדליקין שם נרות הלא הוא מפואר ומכובד בעיני הבריות ומעלתו קבועה בנפשם יותר מן הבית שאין מדדיקין שם וכמו כג) שאמרו אינו דומה פלטרין שיש לה שומרין לפלטרין שאין לה שומרין. אסור דנהוג קלות ראש בבית הכנסת כגון אלו שנכנסין שם כד) בקלות הראש בשעת תפלה ומגביהין את קולם לדבר כאלו היו ברחובות סריה והם הולכים בשרירות לבם הרע ולא ישיתו אל לבם קדושת המקום. וכן במגילה דרשו ז"ל (דף כח, א) בתי כנסיות ובתי מדרשות אין נוהגין בהם קלות ראש אין אוכלים

בהן

צפחת השמן

יט) כן כותב רבינו גם בפרושו פר' וישלח טס : כ) כן כותב רבינו בכמה מקומות עיי' עהרת הלז : כא) גם להלן אות הנזכר כותב רבינו כן ומביא ג"כ הפסוק של ע"כ באורים וגו' . וגם בפירושו סדר תרומה פ' ועשית מנורת זהב כותב הרב וידוע כי הנשמה נהנית וכו' : כב) בפסיקתא חדשה פסקא דקומי אורי אמר כמה מכבדין אותן באילין פונסיא (לאמפא בלע"ז) : כג) גם להלן במלות עשה בלות שבועות כותב רבינו ענין זה ודבר זה מאיש לוקח מהמיימוני פ' ח' הל' א' מה' בית הבחירה לענין שמירת המקדש והכ"מ ז"ל הערה מקומו מספרי זומא פ' קרח פסוק לא יקרב וגו' וראיתי למיימוני בס' המלות מלוה כ"ב שהביא דבר זה בשם המכילתא ושמרו וגו' גדולה למקדש וכו' פלטרין שיש וכו' כנראה שקורא לספרי זומא בשם מכילתא : כד) בכ"י הגי' בגילוי הראש נראה שאין הכונה באם אין לו כובע בראשו דזה אסור גם בכ"מ באם רולה לברך איזה ברכה אבל הכונה לכסות ראשו בסודר כמנהגם בשעת ברהמ"ז כדאיתא בש"ס ברכות (נא א) רב אחי פריס סודרא וכמו שהבאתי למעלה בלות ברכה אות ל"ד בשם הב"י אכן ראיתי בכ"י או"ח סי' קנ"א בשם הר"ק שכותב מיהו אין לחוש (לבה לביהכ"ס) כ"א בגילוי הראש ולא כתב עליו הב"י מ"ש שם על רבינו ירוחם שהבאתי למעלה בלות הג"ל אבל רמז זאת במ"ס הרב ב"י ע"ז ובמ"ס כתוב מי שראשו מגולה

בהן ואין שותין בהן ואין כה) נאותין בהן ואין מטיילין בהן ואין נכנסין בהן
 בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמי אבל קורין בהן ושונין בהן ומספידין בהן
 הספר של כו) רבים מכבדין אותן ומרביצין אותן אמר רבי יהודה אימתי ביישובן
 אבל בחורבנן מניחין אותן ועולין בהן עשבים מפני כז) עגמת נפש. אמר רב אסי
 בתי כנסיות שבבבל על כח) תנאי הן עשויות ואעפ"כ אין נוהגין בהן קלות ראש
 ומאי ניהו חשבונות. אמר רב ששת בית הכנסת שמחשבין בו חשבונות לסוף כט) מלינין
 בו מת מצוה ואין עושין אותו למד) קפנדריא לפי שזה דרך בזיון
 שמשחמש בו כמי שמשחמש באחד הבתי אבל אם נכנס שם להתפלל לא) מותר
 לעשותו קפנדריא. כל הבונה כותל אחד בבית הכנסת או שום בנין ואסי' דבר
 מועט

צפחת השמן

מגולה לא יוליא הזכרה מפיו ע"כ : כה) אין מתקשטין בתוכן : כו) של ת"ח שעת
 שריכין להתאסף ולהספידו וזית הכנסת ראוי לכך לפי שהוא בית גדול. רש"י : כז) כדי
 שיראו העם ותעיר רוחם ויסתדלו לבנותה כן הוא בסור לו"ח סי' קנ"א והראה הב"י מ"מו
 במגילה כ"ח ז' דאמרינן שם מכבדין אותן ומרביצין אותן כדי שלא יעלו בהן עשבים אמר
 ר' יהודה אימתי ביישובן אבל בחורבנן מניחין אותן לעלות עלו בהן עשבים לא
 יתלוש מפני עגמת נפש פי' רש"י ז"ל מכבדין ומרביצין אותן ביישובן לאחר שמכבדין
 מזלפין את המים להרביץ את האבק : כח) על מנת שיסתמשו בהן. רש"י וכתב הב"י
 שם בשם הרא"ש דאין לפרש דמותר לכהוג בהם קלות ראש ביישובן דהא
 רבינא ורב אדא לא הוו עיילי לבי כנישתא משום מיטרא אלא משום דשמעתתא צפיא
 לילותא (ורבינא הוי צבבל) אלא כשחרבו מיירי דאז מהני תנאי ואפ"ה אין מחשבין
 בהן חשבונות וכן אין זורעין אותן כדמשמע מרבינא (מגילה כ"ז ז') דהוי ליה ההוא
 תלא דבי כנישתא (זיהכנ"ס חריבה) ולא היה יכול לזרעה אם לא שקנה מז' טובי
 העיר והעפס לפי שזריעה דבר מגונה הוא ביותר וכן כתבו התוס' צפ"ק דבתרא (כל
 זה איתא גם בתוס' מגילה שם כ"ט ד"ה בתי כנסיות) וכ"כ הר"ן בשם הרמב"ן דפי'
 על תנאי וכו' היינו שאם הולרכו להאכיל בהם עניים או להשכיבן שם מותר וה"ה לכל
 לרכי עניים לפי שעה וכן ת"ח מותרים ליהנות מהן וכו' ואפ"ה אין תנאי שלהם כלום
 לענין קלות ראש וחשבונות עכ"ל ומציא שם הב"י בשם הגהות אשר"י בשם א"ז דרבינא
 ור' אחא הוו מחמרי הנפשייהו אע"פ שהיה מותר אפילו ביישובן ומותר לאכול ולשתות
 בבתי כניסיות ובתי מדרשות אפי' בני אדם שאינם ת"ח וכו' אבל רבינו סחם דבריו
 כדעת הרא"ש ע"כ. עוד כתבו התוס' שם והביאם ג"כ הב"י שם דלא מהני תנאי אלא
 לאותם שבבבל שהרי לעת צא גואל צ"ב תפקע קדושתן אבל לאותן שבא"י לא מהני תנאי
 שהרי קדושתן לעולם קיימת ע"כ. ועל מה שאמרו שאין מחשבין בהם חשבונות כתב
 הסור שם חשבונות שאינם של מלוא וכתב הב"י שהם דברי הרמב"ם ז"ל ואע"פ שבגמ' לא
 איתמר בהדיא וכו' עי' ברות שלאחר זה : כט) פירש"י לסוף שילינו בו מתי מלוא שימותו
 צעיר מתים שאין להם קוצרין נראה שמה הוליא הרמב"ם דינו בחשבונות שאינם של
 מלוא מדאמר הש"ס לסוף שילינו בו מתי מלוא דמה ענין העונש להעון אלא דהם חשבו
 בו חשבונות שאינם של מלוא יבא עליהם העונש שיזכרחו להלין שם מתים של מלוא וק"ל :
 למד) לקלר דרכו דרך זיהכנ"ס : לא) צעור שם כתב מלוא וכתב הב"י שהש"ס מייתי
 לה מקרא ושכן גורם הרא"ש אבל הרי"ף והרמב"ם גורסין מותר ובכ"י הג"י אבל אם
 נכנס שם ע"מ שלא לעשות קפנדריא מותר וכו' וכ"ש אם נכנס להתפלל שם שמותר
 והנה הרב מ"א סי' קנ"א ס"ק ז' הקשה על המחבר שם שהביא ז' דינים אלו וכתב
 בשניהם מותר דזו וא"ל ז' הו' וכו' דאפשר דע"ס הוא צש"ע ול"ל מלוא ע"כ והנה
 כתב שם דעל הרמב"ם לא תקשה קושיא זו משום דלא כתב מקודם שאם לא נכנס תחילה
 דמותר וקשה לי הלא סוף סוף יקשה על הש"ס גופא לפי גרסתינו דהוא ז' וא"ל ז' ואפשר
 לומר שבאמת כן הוא שהוא כ"ש אע"פ שלא אמר הש"ס כן בפירוש אלא שעל
 המחבר יסוב קושייתו דדרך הפוסק לפרש יותר וג"ל דאפשר דע"ס אחרת יש בהמחבר

מועט ואפילו קבע שם לב) מסמר אחד לצורכו ולתקונו הרי זה זכות גדול שהרי ענין בית הכנסת מצוה כללית ותחתיה מצות פרטיות רבות מאד ובכל עבודה מהם לב) אחת ואחת לשם ית'. וכבר ידעת כי הוא הדין בכל הששמאות ושלושה עשרה מצות שהם כלליות ואין לפרטיהם קץ וחכלית שלכך אמר דוד ע"ה [תילים קיט, לו] לכל תכלה ראיתי קץ רחבה מצותך מאד. דרשו ז"ל בברכות (דף ת, א') כל מי שיש לו בית הכנסת בעירו ואינו הולך לה נקרא שכן רע שנאמר (ירמיה יב, יד) כה אמר יי' על כל שכני הרעים. ולא עוד אלא שגורם רע לעצמו ולבניו אחריו שנא' (סס) הגני נותשם מעל אדמתם. כל מי שמשכים ומעריב לבית הכנסת זוכה לשרת להקב"ה לעולם הבא שכן דרשו ז"ל במדרש תלים (תהלים קא, ואלו) הולך בדרך תמים הוא ישרתני מי שמשרתני בעולם הזה הוא ישרתני לעולם הבא וגם בע"ה זוכה לאריכות ימים שכן דרשו ז"ל [סס] אמרו ליה לרבי יוחנן איכא סבי בבבל חמה ואמר כי כתוב למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה הוא דכתיב אבד בחוצה לארץ לא כיון דאמרו ליה קא מקרמי ומחשכי לך) לבי כנישת' אמר היינו דמהני' להו כדקאמר רהו רבי יהושע לבנוהי קרימו וחשיכו ועיילו לבי כנישתא כי היכי דחוריכו חיי והוכיחו זה מן לך) המקרא ששכר המצוה הזאת הוא אריכות ימים שנאמ' (משלי ת, לד) אשרי אדם שומע לי לשקוד על דלתותי יום יום לשמור מזוזות פתחי. וכתוב (סס) כי מוצאי מצא חיים ויפק רצון מיי' :

גזרה גזל הא' (ישעיה כ"ד, יד) בצדקה תכוני רחקי מעושק כי לא תיראי וממחחה כי לא תקרב אליך. ישעיה הנביא ע"ה הזכיר בכתוב הזה על ענין הגזל שיתרחק האדם ממנו מפני שהוא עון פלילי ועונשו אש שורפת מכלה את העולם. וידוע כי המצוה הזאת מן המצות המושכלות שארו לא נתנה התורה ימצאנה אדם בשכלו. והנה זה א) משבע המצות שנצטווה אדם הראשון וצריך אדם שישא ויחן באמונה ויהיה נקי כפים מן הגזל כדי שיהיה זוכה לעלות [לעוה"ב] בהר קדש אלהים והוא שאמר דוד ע"ה (תהלים כד, ג') מי יעדה בהר יי' ומי יקום במקום קדשו נקי כפים ובר לבב למדנו מכאן כי מי [שאינו נקי כפים] שיש בידו גזל הוא מרוחק מהר יי' וממקום קדשו. ויש התעוררות גדולה בדבר זה מענין הקרבנות

צפחת השמן

שהי' כתוב כמו צרבינו פה צכ"י כ"ס כשנכנס בו להתפלל דמותר וכו' והסופר טעה וסבר שהכ"ס שכתוב קודם תיבת כשנכ"ס הוא מיותר שדימה שהוא התחלת תיבה זו שלא נשלמה מהסופר הא' כי לא ראה בנקודות מר"ת של כ"ס ולכן הסירה הסופר הב' בטעות: לב) פה תראה גודל ערכי הקדמונים שהם שלא נמלא ענין מפורש המה ברוב גודלם קשרו נימא בנימא לדלות פנינים ממעמקי ימי המדרשים ודלה דלו לנו ממעייני הישועה כמו שתראה פה שמה שכותבין כן בסיועת ביהכנ"ס בדבר מועט שהוא ג"כ זכות גדול אינו נזכר מפורש אבל דבר דומה לזה איתא בוי"ר פ' ה' על פסוק (ישעיה כ"ג ע"ז) מה לך פה ומי לך פה כי חלבת לך פה קצר וגו' (הנאמר על שבנה הסוכן אשר על הבית) אמר על זה במדרש שהנביא אמר לו גלוי בר גלוי איזה כותל צנית כאן (צצית הקצרות של מלכים) איזה עמוד העמדת כאן אפילו איזה מסמר קצעת כאן מכאן ח"ר אליעזר לריך אדם שיהא לו מסמר או יתד קבוע צצית הקצרות כדי שיזכה ויקצר באותו מקום ע"כ הנה מסמך נראה איך שדבר מועט כזה יש לו לאדם לחשוב לאחזקה צציתו : לב) וכמו שנעשין בה הרבה מלות פרטיות וכלן עולין לחשבון אחד גדול כמו כן מי שנותן ללרכה אפילו דבר מועט תלטרף עם הכלל להיות נכלל עמהם. כ"ל: לד) בשחרית וערבית כלומר מאריכין צצתי הכניסיות. רש"י : לה) צכ"י מן המקדש ששכר המלוה הזאת והפריש לה היא אריכות ימים וכו' ונראה שהכונה משום שהפסוק יוחר יובן על ציהמ"ק וממנו נלמד לביהכנ"ס ותחת תבת „והפריש" כ"ל ש"ל „והפירות" לה :

ח) כדאיגאל צסנהדרין כ"ו ב' :

הקרבת ממה ב) שהרחיקה תורה מן המזבח כלי המזון בקרבן העוף וכענין שכתוב (ויקרא א, ט"ז) [והסיר] את מוראתו בנוצתה לפי שהוא כלי הגזל ולא חמסיק בהן הרחיצה כמו שכתוב בקרבן בהמה (טס טס, י"ג) והקרב והכרעים ירחץ במים כי הבהמה על אבוס בעליה ניזונת אבל העוף ניזון מן הגזר והנה זה אזהרה רבה וענין נפלא שתתעוררנה בו המחשבות ושיקיצו בו ישיני הלב כי כל מי שיש בידו גזל לא יגש אל מזבח יי' ולא יעלה ולא יראה לפניו אבל שקץ ישקצנו ותעב יתעבנו אם לא יחזיר הגזלה. ודרז"ל כל מי שבידו גזל אין מכניסין אותו למחיצתו של הקב"ה שנאמר (סבלים ה, ה') לא יגורך רע לא יגור במגורך רע. ומפני שהצדקה והגזל שני הפכים גמורים, זה קיום העולם וזה חורבנו לכך הזכיר הנביא בכאן את שניהם יחדיו כדי שיתקרב האדם אל מדה טובה והיא הצדקה ויתרחק ממדת הרע הוא הגזל ועל כן אמר בצדקה תכונני רחמי מעושק היה לו לומר התרחקי כמו חכונני אבל ענינו רחמי בניך מעושק (כי אין מעשה בארץ אלא ביושבי הארץ וכמו שכתוב (לויב ה' ו')) כי לא יצא מעפר און ומאדמה לא יצמח עמל) ואמר כי לא תיראי [כלומ'] כדי שלא תיראי נתן טעם לדבר כי כל הירא אינו אלא בשביל החטא כי כל מי שלא חטא מעולם ראוי שיהיה בטוח לא יירא ומצינו באדם הראשון שלא היה ירא כלל קודם החטא אבל כשחטא הוצרך להיותו ירא ולכך הזכיר מיד (בראשית ג, י"ח) ואירא כי עירוס אנכי. ומסתתה כי לא תקרב כי כל המתרחק מעשק מתרחק מן המחתה וכל מי שאינו מתרחק מעשק מתקרב לה שכן מצינו בדור המבול שנתקרבה להם מחתת הטבול ונמחו מן העולם. ולכך הזכיר למעלה (ישעיה כד, ט') כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי כמי ג) ששומם חבירו ומזכיר ראשונות לומר לו הזהר מעון פלוני לפי שמכה פלונית באה עליו שהרי לא נחתם גזר דינם ד) אלא על הגזל שנאמר (בראשית ו, י"ג) כי מלאה הארץ חמס (ה) [כי אין מעשה בארץ אלא ביושבי הארץ וכמו שכתוב (לויב ה, ו'ו) כי לא יצא מעפר און ומאדמה לא יצמח עמל] וכבר ו'ו) דרשו ז"ל סאה מלאה עונות אין מקטרג בכולן אלא גזל. כמה חמור איסור הגזל שהרי מן השמים מטהרין לשמוע צעקת הגזל שכן דרשו ז"ל במציעא פרק הזהב (דף נט, א') אמר רבי אבהו שלשה אין (ו) הפרגוד ננעל בפניהם. אונאה וגזל וע"ז. אונאה דכתיב (עמוס ז, ז') הנה יי' נצב על חומת אנך ח) ובידו אנך. גזל דכתיב (ירמיה ו, ז') חמס ושוד ישמע בה ט) על פני תמיד. ע"ז דכתיב (ישעיה סה, ג') העם המכעיסים אותי על פני וגו'. יד) וידוע כי כל עבירות שבתורה הם שני חלקים. עבירות שבין אדם למקום והנפש מתנכרת לחסדי השם יתברך והיא מכעסת לפניו בפעולות ומחשבות רעות ואין החוטא חומס בזה כי אם נפשו שכן אמר שלמה ע"ה (משלי ו, ל"ב) משחית נפשו הוא יעשנה. ועבירות שבין אדם לחבירו כגון שביזה חבירו בדבורו ובמעשהו שהחוטא הזה חוטא לאחרים אבל עון הגזל הוא עון כולל כי הוא חוטא להקב"ה ולאדם וזהו לשון כפל הכתוב (ויקרא ה, כ"ג) והיה כי יחטא ואשם והשיב את

הגזלה

צפחת השמן

ב) כ"ה בוי"ר פ' ג' : ג) ככ"י הגי' שסועט ושניהם חינוס מתייחסים בטוב : ד) בסנהד' ק"ח ח' אמרי' ב"א ור"ה כמה גדול כח של חמס שהרי דור המבול עברו על הכל ולא נחתם גזר דינם עד שפסעו ידיהם בגזל שנא' כי מלאה הארץ חמס : ה) כן הבאתי מדעתי כי אינו מקומו במקום שהי' כתוב בדפוס ואף שכ"י פארמא הוא ג"כ בטעות ולא נזכרתי לעיין בשאר כ"י ודרכו של רבינו לפרש בדרך אגב את הפסוקים כמו שכתבתי למעלה בלות אמונה ליון ז'. ופה אינו חנב ממש כי עי"ז מזכיר דבריו ביותר וק"ל : ו) בבהר רבה פ' ל"ג ובקה"ר פ"א : ז) מחילה שבין שכינה ללבא מרום אינו ננעל להפסיק רחייטן מן המקום אלא תמיד רוחה חותם עד שיפרע : ח) משמע שהוא תמיד אללו ומשמש בה (ואנך הוא מלשון אונאה) : ט) לפני ואין מחילה בינו לבין העבירה רש"י : י) כל המאמר הזה עד כל זה שאמרנו וכו' הוא

הוא

הגזלה אשר גזל. כי יחטא לנגזל ואשם לבורא כענין שנא' (שם) אשם הוא אשם
 אשם רי"י. ולפי שהגזל נפשו של אדם מחמדתו יא' (ורוצה לעכבו אצלו) על כן
 הזהיר שלמה ע"ה שרא יחמדנו הוא שאמר (משלי יו, ח') טוב מעט בצדקה מרוב
 תבואות בלא משפט. עוד הזהיר עליו שאם עבר וגזל שלא יב' (יחמוד) [יחום על]
 כספו וזהבו ולא ישיבנו הוא שהזכיר אחריו (שם טו, ט"ז) טוב מעט ביראת יי'
 יג' מאוצר רב ומהומה בו וזהו שאמר דוד ע"ה (תילים נא, ו') כך לבדך חסאתי
 והרע בעיניך עשיתי. ביאר שרא היה בידו גזל ושום הטא לשום אדם בלתי ליי'
 לבדו והודיענו שתפלתו של אדם מקובלת כשהיא בצדק ואין בידו גזל הוא שאמר
 (שם יז, ח') שמעה יי' צדק תפלתי שהיא בצדק שכל המתפלל ויש בידו גזל אותה
 תפלה נקראת תפלה עכורה שכן יד' דרשו ז"ר (איוב טז, י"ז) [על לא חמס בכפי]
 ותפלתי זכה וכי יש תפלה עכורה אלא כל תפלה שאין בה גזל זו היא תפלה זכה
 וכל תפלה שיש בה גזל היא טו' עכורה. ואמרו חביריו לאיוב (שם יא, י"ד) אם
 און בידך הרחיקהו ואל תשכן וכו' והכתוב הזה יזהיר על הגזל בין בנגלה בין בנסתר
 אם

צפחת השמן

הוא ג"כ בפירושו סוף פ' ויקרא: יא' נ"ל דל"ג לה חף שבכ"י חיתא וגם בפירושו
 ריש פ' פקודי שהביא ענין זה נראה ג"כ כמו כנדפס בכל זאת הקפתים וק"ל. ואפשר
 שמקומם למטה אחר תבות שאם עבר וגזל: יב' כ"ה בפירושו שם ובכ"י הגי' שלא
 יחמול על כספו וזהבו שלא ישיבנו: יג' ופירושו שאם אלר וגזל יחזירם לבעליו:
 יד' בבשלח רבה פ' כ"ב: טו' הפי' של עכור הנאמר במקרא נראה שהונח על דבר
 שע"י ענין אחד נראה וניכר שגם מעשיו האחרים חף שנראים לעין טובים וישרים הן
 המה רק לפנים בכדי להטעות את הבריות למען יוכל להפיק מזימותיו וכל מגמתו רק
 לטובת עלמו. וזוהי פירשתי מאמר יא'ע"ה לבניו (בראשית לה, ל') עכרתם אותי וגו' דקשה הלא
 הוא ג"כ שמע מבניו מה שאמרו במרמה ולמה לא מיחה בידם תיכף מקודם אמנם הכונה שבמה
 שבזו את העיר יאמרו שרק למען בלעם מזימתם והשיבוהו הכזונה וגו' שע"פ דין עשו כדן
 מאנס, וכן ביהושע שאמר לעכן (יהושע ז' כה) מה עכרתנו יעכרך ה' ג"כ ע"ד זה בהיות
 שיהושע רלה להראות שלא בא עכור עסקי ממון להלחם רק על קנאת ופקודת ה' ולכן
 החריס שלל עיר יריחו שהיא היתה מלחמה הראשונה וזהו שאמר לישראל ועכר"תם חו"תו
 ועכן עשה היפך זה וזוהי נתן מקום להלזות על ישראל, וכן ביפתח במה שאמר לבתו
 (שופטי יא, לה) ואת היות בעוכרי היינו שאם לא אעשה משפט אשר חרלתי יאמרו
 העמים שעשיתי עמם מלחמה רק למען אעשה לי שם ואוריש מלכותי לזרעי אחרת
 וכן (בשמואל א' יד, כט) עכר חבי את הארץ שיאמרו הפלשתים בראותם שהם יעשו
 כח שלא ד' פעל זאת למענם ורק המקרה עשתה זאת וישאבו שנית למלחמה, וכן
 באחאב שאמר לחליהו (מ"א יא, יז) האתה זה עוכר ישראל לפי שבזה שהי' רעב בישראל
 ובארלות העמים היה לחם וסבלו ישראל חרפת רעב אז אמרו העמים הנה חף ככל
 הגוים לא נחשבו בני ישראל ולשקר נחלו להם שם עס ד'. גם בתלים (לט, ג) באמרו
 נאלמתי דומיה החשיתי מטוב וכאזי נעכר וכוונתו על הדתות ודינין והגזירות של ישראל
 כפי' רש"י והמה מחשבים אותנו לרעים מפני שרוחין עלמם בשלוח ומנוחה ואנו מסובין
 ביסורין ע"כ אומרים שאין אתנו הפנימי כבחון וז"ל נאלמתי דומי' שאיני יכול להשיבם
 כלום ואמר החשיתי מטוב פי' מזה לא אדבר מאומה שאומרים שאיני טוב לוא רק
 כן ידברו החשיתי מעולם ואתאפק בלי להתרעם אבל ד"ז אין בכחי לשאת ו'סבל ויכאב
 לי ביותר מה שאומרים עלי שאני נעכר שכל מה שאני עושה הוא רק לעזור עינינו
 וזו שאמר פה שאם ה' חמס בכפי היו הבריות אומרים שכוונתו רק לבזוע בלע לעמ
 מלוא וכל מעשי המה רק לטובת עלמי וגם בזה שאני מתפלל הוא רק למרחית עין
 וזהו אמרו ותפילתי עכורה. וכן במשלי נאמר כמה פעמים כמו (יא, יז) ועוכר שאלו
 אכזרי, ושם (יא, כט) עוכר ציתו ינחיל רוח הוא ג"כ ע"ד זה שהאכזרי בזה יעבור
 עלמו ובשרו ובמה שידעו הכל רעתו בזה ינחיל רוח לביתו. וכן שם (טו, ו') בזה
 לדיק

[אם און בידך הרחיקהו זחו בנגלה ואל תשכן באהלך עולה זהו בנסתר] כלומר מה שהוא נסתר בתוך האהל הרי הוא חייב לחפש אחריו ולהוציאו משם אם הוא גזל והזכיר אחריו כי אז תשא פניך ממום והיית מוצק ולא תירא יז) [כי אז תשא פניך ממום כלומר תוכל ללכת בפנים מגולים כנגד מה שהוא בנגלה והיית מוצק ולא תירא] כלומר תהיה חזק בסתר ולא ירך לבבך ולא תירא. וכן יח) מצינו ביחזקאל ע"ה שהזכיר כמה עבירות לישראל בפרשת (יחזקאל כב, כ') התשפוט התשפוט את עיר הדמים ובכל העבירות הנזכרים באותה פרשה לא חתם אלא בגזל שנאמר בדמך אשר שפכת אשמת ובגילולך אשר עשית טמאת ואמר קדשי בזית ואת שבתותי חללת ואמר אנשי רכיל היו בך [שחד לקחו בך] למען שפך דם. נשך ותרבית לקחת ואותי שכחת נאם יי'. ובאחרונה הזכיר הגזל ואמר והנה הכיתי כפי על בצעך אשר עשית ודרך משל לא הבה כפיו עד שהזכיר עון הגזל מתוך [חומר האיסור שבו והזכיר] אחריו היעמד לך אם תחזקנה ירך לימים אשר אני עושה אותך. [מזה] תוכל לדעת חומר האיסור שבגזל. ואמר שרמה עליו השלום על עון הגזל (משלי כא, ואלו) פועל אוצרות בלשון שקר הבל נדף מבקשי מות יאמר פעולת האוצרות מן החמס והגזל הם הבל נדף והם מבקשי מות למי שמקבץ אותם. וכן אמר הנביא ע"ה (ירמיה כב, י"ג) הוי בונה ביתו בלא צדק ועליותיו בלא משפט וכתוב בתר הכי יט) [שס שס יט] קבורת חמור יקבר וגו' וכן כתיב (חבקוק ב, ט) הוי בוצע בצע רע לביתו וגו' יעצת בושת לביתך וגו' וכתוב בתר הכי (שס שס יח) [אבן מקיר חזק וכפיים מעץ יעננה. ואעפ"י שעון הגזל הוא לאו הניתק לעשה ויש לו חקנה והשבה מכל מקום ראוי להיות האיסור חמור מאד כי לפעמים לא ימצא הנגזל כי ידור בארץ רחיקה או ימות ואף אם ימצאו לא ירצה למחול או לפעמים יאבד ממון זה שגזל ואין לאל ידו להשיב הגזלה כי העושר בעל תמורה מתחלה ממקום למקום ובזמן שיהיה קרוב מן העושר כהרה עין ירחק ממנו בגובה גדול יותר מן הנשר שכן אמר שלמה ע"ה (משלי כג, ה') חתעף עיניך בו ואיננו כי עשה יעשה לו בנפים וכו' גם לפעמים שלא יכיר הגזל לנגזל כמו הגזל [את הרבים] שאינו יודע למי יחזיר ועל זה אמר הכתוב (ויקרא ה, כ"ה) ואת אשמו יביא כי אחר שהשיב את הגזלה ונקה עצמו ממנה הצריכו הכתוב קרבן לחומר האיסור כי בעוד שבידו הגזלה אין קרבן מועיל ולא תשובה מכפרת שהרי אין תשובה יוצאה מן הדברים רק מן המעשה והמעשה הוא השבת הגזלה הוא שהנביא צוות (ישעיה א, ט"ז) רחצו הזכו חדלו הרע למדו הישב וכתוב [בתריה] אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו. עיקר השבת הגזלה הוא שיחזיר גוף הגזלה ממש בעין ואם אינה אצלו בעין שכבר עירב אותה בממון המותר הדין בזה לשלם דמיה. הוא שאמרו ז"ל בב"ק (דף לה, א') גזל כ) מריש ובנאו בבירה מקעקע כל הבירה כלה ומחזירו לבעליו דברי בית שמאי ובית הלל אומרים אין לו אלא דמי מריש מפני תקנת השבים וקיימא לן כבית הלל. והתשובה שעשו אנשי ניגוה שהעיד עליהם הכתוב יונה

צפחת השמן

לדיק חוסן רב ובתבואת רשע נעכרת פי' ובתבואת כשיבא רשע לביתו של הלדיק וישתתף עמו נעכרת הבית תחת שהי' תחלה לתפארת בתמרס שלא על חנם נשתתף עמו וכל מעשיו עד היום המה רק לפנים. והנה הבאתי כל הלשונות הנאמרים במקרא על תבת עכור ועוד שנים המה א' בישעיה (סה, י') והב' בהושע (ב, יז) שהפי' שס כפירש"י בישעי' שהוא שס המקום : עז) מפירושו שס : יז) ג"כ מפירושו ונחסר פה מכלומר הא' עד השני וגם תבות כי אז תשא פניך ממום ושס יש יותר תבה באמרו כלומר שהי' חזק בסתר ואין לך לירא "בנסתר" שהוא מיותר. וכן מה שהגהתי עוד איזה תבות הם משס : יח) כ"ה צבה רבה פ' ל"ג כ"ד חטאות סידר יחזקאל ומכולם לא חתם אלא בגזל הה"ד וכו'. יט) אינני זוכר אם הגהתי דבר זה מכ"י או מדעתי כי מוכרח הוא וק"ל : כ) פי' קורה והוא עץ עב וצנאו צננין "הבירה" והוא בית והביאו

(יונה ג, ח') ומן החמם אשר בכפיהם כח) ואמרו עליהם השלום שאם גזל אחד מהם מריש ובנאו מקעקע כל הבירה ומחזירו לו ולפנים משורת הדין עשו. כב) ודרשו ז"ל (ויקרא ה, כ"ג) והשיב את הגזלה אשר גזל כעין שגזל יחזיר לומר לך שאם הגזלה אחר מכן חייב לשלם כשעת הגזלה. והוא הדין נמי בעושק ופקדון. ועל כן הוצרך להאריך הענין בהם ואמר אשר עשק כעין שעשק אשר הפקד כעין שהפקד אתו. וכן כג) חייב אדם שישיב הגזלה אל הנגזל עצמו שכן אמר הכתוב (שם) לאשר הוא לו יחננו ביום אשמתו. לאשר הוא לו כלומר למי שהממון שלו שהוא חייב שיחזירנו בידו. או יהיה פירוש לאשר הוא לו למי שראוי שיהיה שלו כלומר שיחזיר ליורשי הנגזל אם מת הנגזל. ביום אשמתו. ביום שיתבונן וישיב אל לבו אשמתו שגזל ממנו זה הוא ביום אשמתו (ביום שיתבונן) כד) [ויכלול עוד] בזה כאלו] היום שגזל ממנו] וכך [זמן] שאינו מחזיר לו הרי הוא עומד במרדו. כל זה שאמרנו במי שגזל מחבירו אבל כה) הגזל מן העני לא יפטר בתשלומיו אלא חייב מיתה בידי שמים שכן אמר שלמה (משלי כב, כ"ב) אל תגזל דל כי דל הוא. כי י"י יריב ריבם: אל יתפתה אדם לומר בלבו מה שהגזל איסור חמור שכל שאין מחזירו אין תשובה וקרובות מועיל ואינו מקביל פני שכינה דוקא בגזל ישראל אבל בגזל הגוי מותר ואין הדבר כן כו) אלא אף גזל הגוי אסור מדין התורה שכן דרשו ז"ל ופרשו לנו הכל רביתו של גוי וטעותו ואבדתו וגזלתו והרחיבו באור בכל אחד מהם והוא שאמרו רביתו של גוי מותר שנאמר. (דברים כג, כ"ח) לנכרי תשיך ולאחיך לא תשיך. אחיך ולא גוי. אבדתו מותרת שנאמר (שם כב, ג') לכל אבדת אחיך אחיך ולא גוי. טעותו מותרת שנאמר (ויקרא כה, י"ז) ולא תונו איש את עמיתו עם שאתך בתורה ובמצות. והוא שטעה מעצמו אבל להטעותו אסור שהרי יש בזה חלול ה' ואם החזיר לו טעותו הרי זה קדוש ה'. ומפני זה צוה יעקב אבינו לבניו להחזיר הכסף למצרים הוא שכתוב (בראשית מג, י"ב) ואת הכסף המושב בפי אמתחותיכם תשיבו אליו אולי משגה הוא ואעפ"י שהיו המצרים עובדי עבודה זרה צוה להחזיר הכסף מפני קדוש השם והיה זה קודם מתן תורה וכל שכן בזמן הזה שיתחייב אדם בכך. גזלו כז) אסרו ממה שכתוב (דברים כ, י"ד) ואכלת את שלל אויביך (שם ז, ט"ז) ואכלת את כל העמים אשר י"י אלהיך נותן לך בזמן (כח) שמסורין בידך. ועוד ממה שכתוב (ויקרא כה, כ') וחשב עם קונהו. כט) ודרשו ז"ל שידקדק ישראל זה שנואל את העבד עם הגוי אדוניו בחשבון שרא יגזול ממנו אפילו פרוטה ובגוי שתחת ידו הכתוב מדבר ואעפ"י כן החמירה עליו שלא יגזלו וידקדק עמו בחשבון שאם לא דקדק וגזל ממנו יש בדבר איסור מפני חילול השם יותר מן הגזל לישראל. וכן דרשו ז"ל בתוספתא דבבא קמא [פרק יוד] הגזל את הגוי חייב להחזיר חמור גזל הגוי מגזל ישראל מפני למד) חלול השם עד כאן. ומעם הדבר רפי שכל הגזל לישראל חבירו אינו קורא תגר ואינו נותן דופי באמונתו אבל הגזל את הגוי קורא תגר ונותן דופי באמונת ישראל ומכזה תורת משה והרי זה חלול השם. וכן לח) מצינו שלמה ע"ה כשבא להתפלל על בית המקדש הזכיר בתפלתו כי כשיבואו ישראל להתפלל שם שיתן שאלתו כפי מה שידע שהוא ראוי

צפחת השמן

רבינו גם להלן אות כפורים ט"ח: כח) בתענית עז ח' כב) צ"ק לח צ': כג) גם זה שם קג ח': כד) תבות שהסגרת לייתא בפרוטו וגם צכ"י ליתא ומה שהוספתי הם מפירושו עם תקון ח"זה תבות וגם בלות גזל המסכות רבינו דבר זה: כה) גם זה צב"ק קי"ט ח' ויש שם פלוגתא בזה ע"ס: כו) כ"ס צב"ק קי"ג צ' וכל לשון זה ושקורא תגר ליתא גם בפרוטו פ' צהר פ' וחשב עם קונהו: כז) ג"ז צב"ק שם: כח) בפירושו הגי' בזמן כבוש ח"י שהיו מסורין וכו': כט) צ"ק שם: לו) וכן ראיתי צירוסלמי צ"ק פ' ד' ט"ו גמליאל גזר על גזל הגר מפני חלול השם ויהי' הכונה שיש עוד איסור ח"ה חוץ מעון גזל: לח) לשון זה הוא ממדרש במד"ר ריש פ' במדבר וכן ענין זה בתחומא משפטים פ'

ראוי לכך זה שאמר (מלכים א, ה, ל"ט) אשר חדע את לבבו. ואם יבא נכרי להחפיל שם שיתן לו שאלתו על כל פנים זה שאמר (סס) וגם אל הנכרי אשר לא מעמך ישדאל אשר יבא מארץ רחיקה למען שמך הגדול וידך החזקה וזרועך הנטויה ובא והתפלל אל הבית הזה ואתה תשמע השמים ממכון שבתך ועשית בכל אשר יקרא אליך הנכרי למען ידעו כל עמי הארץ את שמך וליראה אותך כעמך ישראל. לומר בין ראוי בין אינו ראוי יתן. והטעם לפי שהגוי קורא תגר וישראל אינו קורא תגר. וכיון שדברנו בחומר איסור הגזל והוכחנו שהוא אסור גם באומות העולם צריך אדם שינקה עצמו ממנו ויפשפש במעשיו אם יש בידו עון זה ואם פשפש ומצא צריך שירחיקנו מעליו כי לא יטהר עד שיזרקנו כזורק (לז) [שרץ] (אבן) מידו. ומי שישבו יורשיו גולה בשבילו אין זה השבה גמורה אלא צריך שינקה הוא בעצמו את נפשו בחייו לא שינוח אתם גזלתו ויצוה לאדם אחריו להחזירה כי מי יחמול על נפשו יותר ממנו. והנקיות הזה הוא בחייו כדמיון הנר שאין עיקר אורו אלא כשיוליכנו אדם בפניו ואם יוליכנו אחריו לא יאיר כן הענין בעצמו בענין השבת גולה ומזה אמר הכתוב (ישעיה נח, ח') והלך לפניך צדק כבוד יי' יאספק. ביאורו אם תצדיק עצמך שילך צדק לפניך כלומר בחיך בעוד שאתה בחיים המקריים אז כבוד יי' יאספק שהוא עיקר החיים הנצחיים ולכך צריך אדם שיהיה במדת הגזל בעורו בחיים חיותו ושירדוף אחר הצדק שהיא הפכו כי בזה יענש ובה יזכה. והוא שנצטוינו בתורה צדק צדק תרדוף וכפל הלשון לטעמים רבים האחד רוצה לומר בין שחרויה בין שתפסיד והשני בין בדיבור בין במעשה כי בשתי אלה תשלמנה כל פעולותיו של אדם ולכך יזהירנו שיצדק בדבורו גם במעשהו והשלישי בין לישראל בין לאומות העולם. ולמערת מדת הצדק מצינו שנשתבחה בה ירושלים שנאמר (ישעיה א, כ"ח) צדק ילין בה ומצינו הקרבנות שיחס אותן הכתוב למדת הצדק הוא שכתוב (תהלים ה, ו) זבחו זבחי צדק ובפעולת הצדק אדם זוכה ומקביל פני שכינה שנאמר (סס יז, ט"ו) אני בצדק אחזה פניך אישבעה בהקיץ תמונתך :

גזל הב' ואכלול בזה עון המס. (תהלים טו, א') יי' מי יגור באהלך ומי ישכן בהר קדשך הולך תמים ופועל צדק ודובר אמת בלבבו א' אמרו ז"ל לעולם

צפחת השמן

פ' אס כסף תלוה גו' ונפ' תרומה סס אס תוצע בניס ואתה יודע שיהיו מכעיסין וכן אס תוצע נכסים ואתה יודע שעתיך לבעט וכו' אכל נכרי ועשית וכו' : (לז) כ"י : א' בירושלמי מגלה פ' בני העיר ה' ז' ואמר סס המפרש כמו שמלינו זנביאיים שסיימו דבריהם בעוזה והכונה הוא שכשקורא בתורה יתחיל בענין שמדבר טוב לישראל וגם יסיים בעוזה ישראל וכן הוא במס' סופרי' פ' י"ב לענין קריאה שיתחיל וסיים בדבר טוב והביאו המיימוני להלכה פ' י"ג מה' תפלה. וזו וראה טוב וקדושתו של רבינו המחבר ז"ל שאף שדרך רבינו בהתחלת דבריו להביא הכתוב אשר עליו יסובו חופני דבריו וכן בחבורו על התורה מביא תחלת כל פרשה פסוק ממשלי אשר ממנו יפץ אור לדבריו והנה פה מפני שספק כאש חמתו על אלו האנשים החומסים את חבריהם בעסקי המס בחמרו שכל עונשי שאלו לא שיהיה להם וישם שמש לדרחון ולחרפת עולם וזאת העונשים הנקובים פה יפה להם באשר בימים ההם הוסיף כסף המסים כגול כבד הכביד לכפו על שכמם וזאת ראשי העם העומדים על הפקודים רלו להקל העול מאחיהם אשר צלל הכסף לא לנו וישוטעו בחולות לבקש ערף לביתם ולעומת זה יש אנשים הזלים זהב לכיסם וכסף תועפות להם אכן דבר זה נעלם ומי יודע מטמונותיו של חברו לכן לא יכלו לברר זה אס לא צבועת האלה כמה מולחיו ומבואיו וכל אחד כפי אשר העריכו אותו ראשי העדה כן יקום וזוה יתלו העניים מעט ממשל מלך ושרים ואס נמלא אים פורה ראש ונשבע למרמה יגדל עונו מנשוא יען ערצ לבבו הזדון להתל

לעולם יתחיל אדם בדבר טוב ויסיים בדבר טוב ואין טוב אלא הקב"ה שנאמר (סס קלו, ח') הודו ליי' כי טוב. הזהירו החכמים בכאן שיהא תחלת דבורו של אדם דבר טוב ודבר טוב זה הקב"ה ולפיכ' חכמי ישראל כשהיו דורשים ברבים היו פותחים בפסוק לעשות ממנו יסוד ולבנות עליו בנין וכן מצינו במדרש פתח רבי אבא ודרש פתח רבי זירא ודרש פתח רבי יהודה בר' סימון ודרש כל אחד ואחד מן החכמים היה מתחיל בפסוק לפי שכל פסוק ופסוק שבתורה יש בו קדושה עיקרית והוא נקרא דבר טוב והוא שמו של הקב"ה ועל כן ראוי שנדרש פסוק זה שהתחלנו בו שהוא דבר טוב כמו שהזהירונו רבותינו ז"ל. והוא שדוד ע"ה סדר במזמור י"א מצות ומכללם האמונה וידוע כי כל המצות כולן תלויות באמונה שאם אין האדם מתנהג באמונה עם חבירו בכל דבריו או במשא או במהנו או בשוחסות שיש לו עמו הנה חסר האמונה בהקב"ה ועל זה אמר דוד ע"ה כי הזוכה לגור באהליו של הקב"ה ולהיות במחיצתו ולשכון הר קדשו הוא המקיים מצוות הללו והו' שאמר יי' מי יגור באהלך זה בית המקדש שלמטה שנקרא אהל כשהוא בנוי שבזמן שהוא חרב אינו נקרא אלא ב' שדה שנאמר (מיכה ג, י"ב) ציון שדה תחרש. ומי ישכון בהר קדשך זה בית המקדש של מעלה שהוא נקרא הר ג' ומקבל מן הקדש. והזכיר לשון גירות באהל לפי שהאדם הוא גר בעולם הזה וכן אמר דוד ע"ה (תהלים קיט, י"ט) גר אנכי בארץ והזכיר בבית המקדש של מעלה לשון שיכון שהוא שכינה וזהו שאמר ומי ישכון בהר קדשך. ומצינו שתי לשונות הללו יגור וישכון שהם נאמרים ביצחק אבינו שהיה נעקד על גבי המזבח הוא שאמר לו השם ית' (בראשית כו, ב') שכון בארץ אשר אומר אליך היא ארץ חיים. והזכיר לשון גרות בבית המקדש של מטה ד' היא ארץ ישראל זהו שאמר (סס, ג') גור בארץ הזאת. ואמר דוד כי הזוכה לשני ה' [עולמות צריך שיהא לו] מעלות הללו ואלו הן הולך תמים זה מי שתוכו כברו וכל הנביאים כלם נשתבחו במדה זו כתוב בנה (סס ואו, ט') איש צדיק תמים היה. וכתוב באברהם (סס יז, ח') התהלך לפני והיה תמים. וכתוב ביעקב (סס כה, כ"ז) איש תם. וכתוב בדוד [תהלים קא, ב'] אשכירה בדרך תמים. ופועל צדק מי שמצדיק פעולותיו וזה יכלול בין עשיר בין עני. אם הוא עשיר ישתדל לעשות צדקה ולפזר מממונו במעלות ובמדות מפוארות ואם איש עני הוא

יצדיק

צפחת השמן

להתל צהלים וחדס להרבות לרזר כספו וצחחיו יתן מגרעות, והנה בכל זאת פתח רבינו בפסוק מדברים עונים לחנשים ישרי לב כל יעשו לרעיהם רעה ולא ישכנו עולה צהליהם אבל מכלל הן לנו שומעין לאו וזהו כוונת הרב כי רע צעינו לדבר קשות ללאת ולחרף מערכות ישראל אבל ההכרח לללהו לזה. והנה כמה מהמוסר נוכל ליקח מדבריו חלה עד מה צערה זו אם האהבה לעמו צדדו רחת וצעד חלמנה ויתוס יזעק ומקולו יחרדון עשירי עם ודבריו חלה יוכלו לעשות רוחם חף צדור הזה עם שהימים ראשוניס נפלו שבת מוגש ככ"ז עול לורכי הלבור גם היום תרבץ עליהם כמעמסה וצעלי כסיס יפרקו העול מעל לואריהם גם עליהם יסוצו דברי הרב ז"ל : ב) כן הוא צב"ר פ' ה"ה ובספרי ברכה פיסקא ש"ב : ג) צכ"י הגי' ומקובל : ד) פי' שאין הכונה שיסכון צבהמ"ק רק הכונה שיקדש את עלמו מקדושת המקדש שמקודש וצנוי בארץ ישראל, וזה שכתב רבינו למעלה מזה שהי' נעקד ע"ג המזבח (והיה במקום המקדש כדאי' בפסחים פ"ח ח' לא כאברהם שכתוב בו הר חלה כיעקב שקראו בית וכן בכתובות ט"ו ח' הר המורי' שילא ממנו הוראה, וכן צב"ר פ' נ"ו אברהם קרא אותו יראה וכו' ד"ה שהראה לו הקב"ה צבהמ"ק חרב וצנוי וכו') על כן לוח לו הקב"ה גור בארץ הזאת שלא לילך לח"ו לח"רן דאמר המדרש שס פ' ס"ד את עולה תמימה מה עולה ילאת חוץ לקלעים היא נפסלת חף את אם ילאת חוץ לארץ נפסלת. וצכ"י חסריס תבות היא חרץ ישראל חבל הנכון כמו לפנינו צדפוס : ה) כן הגהתי מדעתי וצכ"י מלאתי כי הזוכה לשכון בהר קדשו יהיו לו מעלות הללו והיא היא וכבר כתב רבינו זאת למעלה מזה כי הזוכה לגור וכו' :

יצדיק פעולותיו במצוה של נמילות חסדים שאינם צריכים לממן ואין בה חסרון כים ועם זה יהיה פועל צדק ודובר אמת בלבבו שלא יעבור על פיו על מה שהוא מסכים במחשבתו וכן אמר דוד ע"ה (סס יז, ג') זמותי בד יעבור פי. [סס] לא רגל על לשוני שאינו בוחר בגילול ולשון הרע. לא עשה לרעהו רעה לא יעשה לו רעה אפילו קבל ממנו רעה. (סס) וחרפה לא נשא על קרובו שאם חטא אחד מקרוביו הוא קודם לבא כנגדו ואינו מחפה עליו. (סס) נבזה בעיניו נמאס נבזה הוא בעיניו אפילו עשה כמה מצות מועטות הן בעיניו. והוא בעיניו נמאס אפילו על עבירה אחת שעשה כי גדולה היא בעיניו ומאס את עצמו עליה. וידוע כי מי שיש לו מדה זו הוא בוחר להיותו נרדף יותר ממה שיהיה רודף כי הנרדפים הם הנגשים אל יי' והתורה לא הכשירה אל המזבח אלא ואלו הנרדפים כי החיות שהן רודפות מסודות מן המזבח אבל הבהמות שהן נרדפות הוכשרו לגבי המזבח וזהו שאמרו ז"ל (גטין לו, ב') הוי מן העלובים ולא מן העורבים מן הנרדפים ולא מן הרודפים ועליו הכתוב אומר (סופטים ה, ל"א) ואוהביו כצאת השמש בגבורתו. שכן השמש [הייתה] עלובה והוא הגדול שבאורה. ועל זה אמר שלמה עליו השלום (קהלת ג, ט"ו) מה שהיה כבר הוא ואשר להיות כבר היה והאלהים יבקש את נרדף כלומר יבקש אותו לגמול לו שכר לפי שהוא נרדף ויש לדקדק לשון יבקש ומדוע לא אמר והאלהים יעזור את נרדף או יציל נרדף אבל הזכיר לשון יבקש לפי שהיא מדה כוללת [לשני] פנים יבקש לגמלו גם להענישו כי אם הוא נרדף יבקש להענישו על שהיה רודף ולכך הזכיר לשון יבקש והזכיר בו האלהים שהוא לשון מרת הדין שחענישו אם היה רודף כבר וכמו שדרשו ז"ל (אבות פ"ב מ"ו) על דאטפת אטפוך וסוף מטיפוך ישופון. (סס) ואת יראי יי' יכבד מי שחולק כבוד ליראי השם הוא סימן שיש בו יראת השם. (סס) נשבע להרע ולא ימיר. להרע לעצמו. (סס) כספו לא נתן בנשך. ח) אמרו ז"ל אפילו רבית דגוי שלקחת רבית מן הגוי אינה מצוה ומה שמנה הרמב"ם ז"ל במנין המצות שהוא מצות עשה להלוות הגוי ברבית שנאמר (דברים כג, כ"א) לנכרי תשיך ט) אינו עיקר שדא בא הכתוב אלא ליתן לא תעשה בישראל חבירו לנכרי תשיך ולא לישראל. [והרמב"ן ז"ל] הוכיח כן (יוד) בראיות ברורות. (סס) ושחד על נקי לא לקח שכר מי שמקבל שחד הוא מעוור את עיניו מלראות האמת (סס) עושה אלה לא ימוט לעולם. יח) ובמדרש הולך תמים זה אברהם שנאמר התהלך לפני והיה תמים ופועל צדק זה יצחק שעשה דבר שהקב"ה חשבה לו לצדקה שנא' (בראשית כב, ח') וילכו שניהם [יחזיו] בכוונה אחת זה לשחוט וזה לישחט ודובר אמת בלבבו זה יעקב שנאמר (מזכה ז, כ') תתן אמת

צפחת השמן

ו) גם בפירושו פ' ויקרא פ' מן הבהמה כותב רבינו ז"ל ולא מן החיה הכסיר הכתוב לעורך קרבן הבהמות שהן נרדפות ופסל החיות שהן רודפות ומזה דרשו חז"ל הוי מן העלובין כו' מן הנרדפין כו' שהרי חין לך נרדפים בעופות כתורים וכני יונה והכסירן הכתוב לגבי מזבח. והוא צ"ב"ק ל"ג א' וליתא סס תבות מן הנעלבין כו' חלה מן הנרדפין וכו'. גם תבות והכסירן קשה קלת דה"ל ופסל שאר העופות ואפשר משום דאמרי' בו"ר פ' ג' לפי שהעופות נהנין מגזל לכן נריך להסליך את הזפק מעוף והיתה הסברה נותנת שלא להכסיר שום עוף לגבי מזבח וק"ל: ז) כשקטרגה הלכנה ואמרה אי חיפטר לב' מלכים שישתמשו בכתר אחד. לשון רבינו סס ומה שקטרגה חיתא בחולין ס' ב': ח) במס' מכות כ"ד א': ט) ודרשו בספרי תלח זו מלות עשה ומזה למד הרמב"ם לחושבה בכלל רמ"ח מ"ע חבל חינו עיקר שכונת הספרי חינו חלה ליתן עוד חיסור עשה לישראל מישראל חוץ מלאו שבו דלאו הבא מכלל עשה וצפי' תלח פ' לא תשיך לחיך מביא רבינו ג"כ ד"ז יותר באריכות: יוד) בספר המלות בהשגותיו וכן מביא הרמב"ן ענין זה גם בפירושו פ' תלח גם הראב"ד פ"ה מה' מלוה ולוה השיג עליו חבל הר"ן צפי' חיהו נשך מלאך מליץ עבור הרמב"ם ופסק כמותו והביאו הכ"מ סס יח) הוא במדרש תלים ס' ט"ו וע"ס עוד בס' י"ז. וכן חיתא

אמת ליעקב לא רגל עד לשונו זה בנימין שידע במכירת יוסף ולא רצה לגלות לאביו ונשמר שלא מעל בחרם שהחרימו אחיו וניתן לו שכר על זה שהוא חי בגן עדן. לא עשה לרעהו רעה זה יוסף הצדיק שלא יב) גמל לאחיו רעה כמו שגמלוהו שנאמר (בראשית כ, יט) ויאמר יוסף להם אל תיראו אנכי אכלכל אתכם ונומר וחרפה לא נשא על קרובו זה פנחס שלא חמל יג) לקרובו זמרי בן סלוא שהיה משבט שמעון שכל מי שמעלים עיניו על אחיו ועל קרוביו העושים עבירה ואינו מוחה הוא נענש כאדו עשאה שנאמר (ויקרא כ, ד') ואם העלם יעלימו וגו' ושמתי אני את פני באיש ההוא ובמשפחתו אין לך משפחה (שאינן) [שיש] יד) בה מוכס אחד שאין כלן מוכסין למה שכלן מחפין עריו וכן טו) דרשו ז"ל (ישעיה ג, ד') ה' במשפט יבוא עם זקני עמו ושריו אם זקנים טז) למה שרים ואם שרים למה זקנים אלא עם זקנים שלא מיתו בשרים וכן אמר הנביא ע"ה (יחזקאל ט, ואלו) וממקדשי תחלו אל תקרי ממקדשי אלא ממקודשי מאותן שהם צדיקים ומקודשים שקיימו כר התורה מאלף ועד תיו למה מפני שהיה בידם למחות ולא מיתו. נבזה בעיניו נמאם זה משה שנאמר (במדבר יב, ה') ותדבר מרים וכו' שמע עלבונו ושתק וכתוב [סס סס ג'] והאיש משה ענו מאד. ואת יראי ה' יכבד זה יהושפט מלך יהודה כשהיה רואה תלמיד חכם היה עומד מכסאו ומחבקו ומנשקו וקורא לו [רבי] ומארי. נשבע להרע ולא ימיר זה בועז שנשבע אל יצר הרע כשבאה לו רות המואביה ותשכב מרגלותיו נשבע ואמר (לה) (רות ג, י"ג) חי ה' שכבי ער הבקר. כספו לא נתן בנשך זה עובדי' שהיה מכלכל הנביאים בזמן בצורת שנא' (מ"א יח, ד') וכלכלם לחם ומים וכל הממון ההוא יז) לוח ברבית מיהורם בן אחאב וזהו שכתוב ואשה

צפחת השמן

חיתא קלת מענין זה צמס' מכות כ"ד א' : יב) דאס לא כן מה הוא הרבותא יג) ופנחס צה מלוי שהיה ציניכס אחוה יתרה : יד) הסגרת תצת "שאינן" והעמדת תחתה תצת "שיש" ע"פ הש"ס שבועות ל"ט א' דאמר חין לך משפחה שיש צה מוכס שאין כולה מוכסין ושיש צה לסטין שאין כולה לסטין מפני שמחפין עליו. ולא הסרתי כל התבה מפני שנוכל לפרשה ג"כ ע"ד זה וק"ל. ובכ"י הגי' שאין לך משפחה שאין לה מוכס אחד ואין לך שבט שאין לה מוכסין למה שכולן מחפין עליו : טו) צמס' שצת כ"ד צ' וצתנחומא פ' משפטים ולהלן אות שנאת חנם הביא רבינו ענין זה באריכות : טז) צגמ' הגי' אס שרים חטאו זקנים (סנהדרין) מה חטאו : יז) הנה כפי ההוראה הפשוטה אינו מוצן דאין המדרש מתיישב שדורש על פסוק כספו לא נתן בנשך זה עובדיה שלוח ברבית ואף שבחמת לא עשה איסור בזה כאשר הביא בסמוך מ"מ יקשה איך מביא המדרש סיוע לדבריו מדבר שנראה לכאורה בהיפך. ונוכל ליישב קלת דכוונת המדרש אדם מיד ל' לגריעותיה דיהורס שעשה היפך זה שפסע ידו ליטול רבית, עוד נראה לפרש כוונתו באמרו זה עובדי' שלוח מיהורס ברבית שלכך לא רלה ללות מאיס אחר משום איסור רבית ורק מיהורס לוח בכוונה ולהבטיח לו רבית ורלה להטעות אותו וצחמת כוונתו הי' שלא לשלם לו אף הקרן משום שהוא ואבותיו הנה גרמו זאת שנלרך להחביא את הנביאים ולולי גזירתם לא הולרך ללות וצטח בד' שילילו מידו וכן היה כאשר צחמת נעשה לו כס ע"י אלישע באמרו ז"ל צתנחומא פ' תשא ע"פ ואשה אחת מנשי הנביאים זו אשתו של עובדי'. אמנם בכל זאת קשה להעמיס כן במדרש וצכתוב. ולכן נראה לפרש מדרש זה ע"פ מד"ר משפטים פ' ל"א ותנחומא שם על פסוק כספו לא נתן בנשך צה וראה כל מי שיש לו עושר ונותן לדקה לעניים ואינו מלוה ברבית מעלין עליו כאלו קיים המלות כלן שנאמ' כספו לא נתן בנשך וגו' לא יפוט לעולם ומי הוי זה עובדיה שהיה עשיר אפוטרופוס של אחאב שנא' ויקרא אל עובדיה אשר על הבית והיה עשיר יותר מדאי והוליא כל ממנוו לדקה שהי' זן את הנביאים כיון שבא כל אותו הרעה היה לוח בנשך מן יהורס מה שהיה מספיק לנביאים זה קיים כספו לא נתן בנשך אבל יהורס שהלוה ברבית כו' וצזה יוצן מדרש שלנו ופי' שלא נתן כספו בנשך הוא כסף שלו וכודאי שהיה כן דהא נתן והוליא כל ממנוו. עבורס וכן ראיתי להרב יפה תואר ז"ל

(מלכים ב, ה, א') ואשה אחת מנשי בני הנביאים אשת עובדיה היתה (סס) והנושה בא לקחת זה יורם בן אחאב זה עשה מצוה להציל נפשות וזה פשט ידו ליטור רבית מה כתיב שם (סס ט, כ"ד) ויך את יהורם בין זרועותיו ויצא החצי מלבו. ושחד על נקי לא לקח זה שמואל הנביא שנאמר (שמואל א' יב, ג') הנני ענו בי נגר ה' ונגד משיחו. הנה [ארה] אחת עשרה מצות שהזכיר דוד במזמור הזה שכד מצות התורה נכרלות בהם ועל זה אמרו ז"ל יח) תרי"ג מצות נאמרו לו למשה בסיני שנאמר (דברים לג, ד') תורה צוה לנו משה מורשה וגו' מנין תו"רה ואנכי ורא יהיה לך מפי הגבורה שמענום. בא דוד והעמידן על אחת עשרה. בא ישעיה והעמידן על שש שנאמר (ישעיה לג, ט"ו) הולך צדקות ודובר מישרים מואם בבצע

צפחת השמן

שפי' כן כוונת המדרש. והנה חוץ ממה שכתבתי שלוח ע"מ שלא להחזיר לא יקשה איך מותר ללות מישראל ברבית כי הנה ראיתי להרב חיד"א ז"ל בספרו ברכ"י בשיורי ברכה חיו"ד סי' קכ"ט בשם הר"ש פורמי ברמזי דרשותיו פ' ויחי דעובדיה כדן עשה שיהורם עכו"ם היה דהיה בן חיזבל ובגד הבא מעכו"ם נקרא צנה ומותר ללות ברבית מעכו"ם חלל דמדרבנן חסור שלא ילמד ממעשיו ולפי מ"ס הפוסקים דהאידנא מותר רבית מעכו"ם ח"כ מותר הרבית חפי' מדרבנן ע"כ והרב חיד"א כתב עליו דלא לריך לטעמים חלו דכל זה הוא רק להלות לעכו"ם ברבית אבל ללות ברבית ממנו כעובדיה שלוח מיהורם זה מותר בכל עת וגם כל אדם (כוונתו דפסקין כהרמב"ם ז"ל דללות מותר דלא חיישי' שילמוד ממעשיו ברוכ' ישיבתו עמו רק כשמלוה לו אבל כשלוח ממנו הרי הוא נשמע ובורח מלפניו ואינו רגיל חללו חמנס דעת מהרש"פ הנ"ל שלדעת הטור חף ללות ממנו היא פלוגתא דאמוראי כ"כ הרב חיד"א שם שכן כתב הרש"פ במק"א) גם ע"ז שכתב הרש"פ דיהורם עכו"ם גמור הוה כותב הרב חיד"א שכתב פ"צ דע"ז (כ"ו ז') כתבו דישראל מומר הוה ומה שלוח ממנו היה משום פקוח נפש. ולי קשה על דברי מהרש"פ שהרי אין ממנין מלך חלל מישראל וע"כ ל"ל כמ"ס הרב כ"מ ה' מלכים פ"א דלפ"מ דאמרי' ביצמות (מ"ה ז') ובקדושין (ע"ו א') שאף דכל משימות שאתה מסיס עליך לא יבו חלל מקרב אחיך אם חמו מישראל מקרב אחיך קרינן ביה ועפ"ז כתבו התוס' בפ' מלות חלילה דמכ"ש אם חביו מישראל ח"ע"פ שאין חמו מישראל כשר וכתב הכ"מ דזהכי ניחא היאך מלך ירבעם בן נעמה העמונית ע"כ. והנה כי בן נחל לחרץ קושיתי ג"כ היאך מלך יהורם בן חיזבל וא"כ איך נוכל לומר שעכו"ם גמור הוה ובאמת נוכל לומר דחיזבל נתגיירה רק שקלקלה ח"כ מעשיה כמו אחאב בעלה ול"ע. אחר זמן ראיתי בפירוש רבינו פ' משפטים פסוק אם כסף תלוה גו' שהביא ג"כ ענין זה וכותב ז"ל וכיון שבא כל אותו רעב הולך ללות מן יהורם בן אחאב כדי להליל נפשות ושיחא מספיק לנביאים והי' מהשבתו שלא יתגנו זה קיים כספו לא נתן בנשך אבל יהורם שחשב בלבו ליטול הרבית אמר הקב"ה יבא יהוא ויהרגנו וכו' לקיים מה שנאמר ע"י יחזקאל בנשך נת ותרבית לקח וחי לא יחיה לכך הזהיר וכו' וכמה מילי מעליית' נשמע מדבריו חלה חדא שהפי' של כספו ל"כ וגו' הוא הכוונה שהקב"ה סיבב הדבר שמפני שעשה שלא ברלונו רק מפני זלעפות רעב להליל נפשות נביאים שלא יבא לידי איסור כל דהו היינו שאחר שנהרג יהורם לא היה מי לנגוש אותו ליתן הרבית וזה שכתב רבינו שלא נתן וגם נשמע שיהורם נחשב לעכו"ם שמפני שחשב בלבו ליטול רבית נחשב לו לעון ונהרג ונראה מזה שנחשב כעכו"ם שמהשבה רעה שלהם נחשבה כמעשה כדאמ' בירושלמי פ' א' דפאה. ואיפשר לדחות שעשה מעשה שלקח את בניו עבור החוב ומסתמא גם עבור הרבית או שנענש רק כדי שעי"ז ינלל עובדיה או בניו : יח) מכות כ"ג ז'. ולהבין מעט הענין במה שפחתו והלכו מפני שראו שהדורות מתמעטין והולכין ביראת-ד' וחשו לתקנתן כי בן עשה הלל צבא לפניו אחד להתגייר באמרו לו ללמדו כל התורה כולה על רגל אחד (בשבת ל"א א') פי' שלא רלה לקבל עליו עול כל התורה שארוכה מארץ מדה והשיב לו שזה כלל גדול בתורה ואהבת לרעך כמוך וגו' וכונתו היתה דהדר ליזל ולגמר וכו' אבל

בבצע מעשקות נוער כפיו מתמוך בשוחד אוטם אזנו משמוע דמים ועוצם עיניו מראות ברע. כל המקיים אותם הוא מרומים ישכון כלומר שיזכה לחיי העולם הבא. (סס) מצדות סלעים משגבו בעולם הזה. בא מיכה והעמידן על שלש שנאמר (מיכה ו, ח') הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלהיך. חזר ישעיה והעמידן על שתיים שנאמר (ישעיה נו, ח') כה אמר ה' שמרו משפט ועשו צדקה. בא חבקוק והעמידן על אחת שנא' (חבקוק ב, ד') וצדיק באמונתו יחיה [ע"כ] ולמדנו מכל זה שכל המצות כלן נכללות באמונה ואמונה עיקר כל המצות ועם האמונה יחיה לחיי עולם ולכך אמר וצדיק באמונתו יחיה. כל עיר שמתנהגין שם באמונה עונותיה נמחלין שכן אמר הנביא (ירמיה ה, ח') שוטטו בחוצות ירושלים וראו נא ודעו ובקשו ברחובותיה אם תמצאו איש עושה משפט מבקש אמונה ואסלת לה. וכיון שהודיענו חבקוק שהאמונה כוללת התורה ועמה יזכה האדם לחיי העולם הבא יש להבין מזה שעם הפך האמונה יבטל אדם כל התורה ויפסיד חיי העולם הבא. ומה הוא הפך האמונה זהו עון הגזל המקטרנת על האדם והסחריב את נפשו להשאות אותה לעולם הבא משרשיה שהם שרשי החיים הקיימים ואין צריך לומר מי שאינו נזהר להביא חוקו בענין המס עם יתר חביריו אנשי מקומו שהוא גזול את הרבים ומראה בעצמו שאין לו אמונה ושאינו מאמין בעונש ושכר והוא סבור שאין שם השנחה פרטית ומנלה בדעתו שהוא גונב דעת העליונה כענין קין הרשע שהיה יט) אומר לית דין ולית דיין ולית עלם אוחרן רק עניני העולם כלו נמסרים למקרים כן יחשוב מי שיש בידו גזל המס. ונקרא מס מלשון (תהלים כב, טו) לבי כדונג נמס זכה הרא הוא מיסוס עונותיו לא זכה יהי מיסוס ממונו (כפר הנהגתו במס). מיסוס עונותיו לפי שהמס הוא פדיון נפשו כפר עונות והוא כ) נחשב לנו לצדקה שנאמר (ישעיה ס, יז) ושמתי פקודתך שדום ונוגשיך צדקה שהרי כשאנו משועבדים בעול המס תחת יד מלך ושרים ואנו מקיימין קצת מצותיה שר תורה מתוך השעבוד והגלות הנה שברינו אתנו וזכותינו יותר ממה שהיינו [וממה שנהיה] בזמן מלך המשיח ודרשו כח) ז"ל (הושע ז, יג) ואנכי אפדם והמה דברו עלי כזבים הם אומרים כי זה לרעתם ואין כונתי אלא לכפרה. מיסוס ממונו שיכלה כל ממונו ויאבד עשרו בענין רע וכענין שכתוב (זכריה ה, ד') וכלתו את עציו ואת אבניו. כמה לו עונות וחטאות מי שנכשל בעון הזה הלא הורס יסודות התורה ועיקר שרש האמונה שכל מצות התורה תלוין בה. כמה בתים של עשירי שלוה נאבדו על זאת. כמה ממונות כמה אוצרות נאבדו וירדו לטמיון בעבור זה. עבירה זו היא חמורה מכל שאר העבירות. גפן הוא שענביו ענבי רוש ויינו חמת תנינים. עבירה זו היא אשר תחת כנפיה נכללות עבירות חמורות רבות מאד כענין שכתוב (ירמיה ב, ל"ד) גם בכנפיך נמצאו דם נפשות אביונים נקיים. עבירה זו אש שורפת עונש מכלה מחריב ומאבד הגוף והנפש בעולם הזה ובעולם הבא מן החיים המקריים ומן החיים הנצחיים. בעבירה זו נכללים רבים מכאובים. גזל של רבים שהוא עון פלילי ויש בכלל הרבים עניים יתומים ואלמנות והוא עון מכאיב הגוף והנפש שיש בזה קללות של רבים ושד עניים יתומים ואלמנות (משלי כד) כי יקבוהו עמים יזעזוהו לאומים. עוד נגע אחד יש בזה חלול השם. עוד יש בזה עבריינות של שבועה כי מי שנשבע להביא את המס בנאמנות ואינו עושה כן הרי זה עבריין ומבזה את המלך. ויש בזה גזל והוא שידוע כי הגזל מן המצות [המושכלות] וכמה אומות שאין להם תורה נזהרין מן הגזל כי מצד השכל והחקירה ימצא האדם בשכלו שיש לעולם בורא והוא אחד אמת

כי

צפחת השמן

חבל לא כאשר יחשבו חנשים ריקי המוח בפירושו : יט) כדאיתא בצ"ר פ' כ"ב ומה שהביא רבינו מקין מפני שגם הוא רלח את אחיו כדי להרבות עשרו כידוע על מה נחלקו : כ) כדאיתא בצ"ב ט' ח' : כח) צע"ז דף ד' ח' :

כ"ה

כי מתוך פרטי העולם וחלקיו שהם רבים לאין קץ יתחייב להיותם נאצלים ונמשכים מאחד לפי שהרבו נמשך מכה כב) (היסוד) [והייחוד] ואם כן מי שהמציאם הוא אחד והוא אמת כי ענין אמת הוא שלימות. וכיון שהוא יתברך קדם להם הוא הראשון הממציאם זהו השלמות וע"כ נקרא תמים שפירושו שלם הוא שכתוב (תהלים יח, ל"ח) האל תמים דרכו. וכיון שנתבאר מצד השכל והחקירה שהבורא אחד אמתי יתחייב הנברא שיתדמה לבוראו וכיון כל פעולותיו אל האמת כדי שיתקרב אליו ויעלה למדרגה עליונה מעלה [מעלה] ואם הוא עושה הפך האמת הנה הוא מתרחק ממנו ויורד מטה מטה. יש בזה קללות של רבים והם עניים ויתומים ואלמנות ומדרך השכל יצטרך האדם לזהר מקללתו. ואין צריך לומר קללות של רבים אלא אפילו קללה של יחיד שכן דרשו ז"ל (צ"ק ל"ג א') אל תהי קללת הדיוט קלה בעיניך שהרי אבימלך אמר כג) (לאברהם) [לשרה] (בראשית כ, טז) הנה הוא דך כסות עינים ונתקיים (בזרעו) [בזרעה] שנאמר (סס כז, ח) ותכהין עיניו מראות ואם קללת יחיד והדיוט צונו לנו רבותינו ז"ל להזהר בו כל שכן מקללה של רבים שאי אפשר שלא יהיה בהם אחד ירא שמים ומי שלבו נשבר ונדכה וזעקתו ישמע ולא יבזה ענותו וקללתו בכלל כד) השאר תעשה רושם כל שכן של עניים מרודים ושל יתומים ואלמנות וכמה בני אדם חלושי כח הממון אין להם פרנסה רנע ויש להם טיפול גדול שופכים דמם ומביאים אל המס חלבם ודמם ויקראו המעות דמים לפי שנוגעים עד הדם ויבא העשיר הבליעל והנבל אשר אמר בלבו אין אלהים וירצה למלאות חדרי ביתו משוד עניים מאנקת אביונים כדי להקל עולו ולהכביד עול האביונים ויתומים ואלמנות הנה זה מחלל השם בפרהסיא אוי להם לעשירים בצעקת עניים כי תוקעתם לא תמות ואשם לא תכנה והחוטא. בזה הלא הוא מעיד על עצמו שאינו מכיר את הבורא ומי שהעיד על עצמו כן הבורא יתעלה מענישו ועושה שיכירנו כי כן מצינו בפרעה הרשע שהעיד על עצמו שרא היה מכיר הבורא יתברך שנאמר (שמות ה, ז) לא ידעתי את יי' אמר לו הבורא איך מכירני אני עושה שתכירני שנאמר (סס ז, י"ז) בזאת חדע אתה אמרת לא ידעתי את יי' בזאת חדע כי אני ה'. אין לתמוה החוטא בגזל המס איך לא נפקד עליו לשעה ואיך לא יענש מיד כי תגלה רעתו בקהל ואיך לא תבלענו הארץ מתחתיו כמו שאירע לקרח ועדתו לפי שהקב"ה הוא ארך אפים וממתין לו הוא שאמר שלמה (קהלת ה, ז') אם עושק רש וגזר משפט וצדק חראה במדינה אל תתמה על החפץ כי גבוה מעל גבוה שומר וגבוהים עליהם למדנו מכאן שאף רשעת החוטא והפושע הקדוש ברוך הוא מעביר לפי שעה ואינו מאבדו מן העולם מיד שכן מצינו באדם הראשון כשחטא והביא מיתה לו ולכל העולם. כלו שהיה חסדו של הקב"ה עמו שנאמר (בראשית ג, כ"ח) ויעש יי' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם וכן דור המדבר בעשותם העגל ולא היה המן שובת אפי' כה) יום אחד גם בקריעת ים סוף כו) העבירו עמם ע"ז זהו פסל מיכה שנאמר (זכריה י, י"ח) ועבר בים צרה ועם זה לא נמנע הקב"ה מלקרוע להם רמדנו כי אעפ"י שאין העין נפקד לשעה הלא הוא ארך אפים

צפחת השמן

כז) כ"ה בכ"י ויש שם חסרון שכתוב שם היחוד מי שהמליאס וכיון וכו'. ודבר זה לקח רבינו מחו"ה שער היחוד פ"ח וט' : כג) בכ"י הגי' לשרה וכו' ולפ"ז לריך לגרוס בזרעה וכ"ה צט"ס סס : כד) אפשר כוונתו בזה דיקשה איך יענש זה ע"י זעקתו של הירא שמים הא אמרו ז"ל בשבת קמ"ט ז' כל מי שחברו נענש ע"י אין מכניסין אותו במחילתו של הקב"ה ע"ז אמר שהירא שמים כל יענש מפני שהירא בכלל השאר : כה) כ"ה בתנחומא תשא וראה ובפסיקתא חדשה פ' עשר קעשר ובאמת אין זה חלל כדי שתשאר הבחירה ביד האדם כי לולא זאת מי פתי וחסר לב שיסור ממלותיו הרי יענש מיד וזה נראה כונת המחמר שמביא רבינו למטה אל תבטחו בריע וגו' כו' שתראו שאינו מעניש אותך ואחרכה נותן לך כח לעשות העבירה כמו כאן שלא חסר מהם את המן וכו' : כו) כדאית' בסנהדרין

אפים כז) מאריך אפיה ונבי דיליה. ואם אולי יחשוב לחטוא ויסמוך על חסדי השם יתעלה שימחול לו הנה בזו אין הקב"ה מוחל לו שהרי שנינו (יומא פה ב') האומר אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה ובזה אין ראוי לבטוח בו שימחול לו כיון שהוא חוטא על סמך [זה] וזהו שדרשו כח) ז"ל (מיכה ו, ה') אל תבטחו ברוע אל תבטחו בארופ אין ריע אלא הקב"ה שנאמר (משלי כז, יוד) ריעך וריע אביך. ואין ארופ אלא הקב"ה שנאמר (ירמיה ג, ד') ארופ נעורי אחא כי אף עפ"י שאין העונש בא מיד אין מדתו של הקב"ה למהר נקמתו שאין ראוי זה אלא לבשר ודם שהוא מתיירא כי יברח אויבו ממנו ולא יראה ברעתו וכן אמר הנביא [ירמיה יח, כ'] אראה נקמתך מהם וכל היום היה רוד מתפלל להקב"ה על נקמת אויביו שנאמר (תהלים יח, ל"ח) ארדוף אויבי ואשיגם [ואמר] [סס לב, י"ב] ותבט עיני בשורי. יאמר שיראה הנקמה או ישמע אותה אבל הקב"ה אין ראוי לו שימהר נקמתו שאין איפשר לו לאדם שיברח מפניו ואי אפשר לו להסתר מענשו ואפילו יסתר בקרקע הים שם יזמין לה הקב"ה ההצלה או הפורענות כענין שכתוב [ממוס ט, ג'] [ואם יסתר מנגד עיני] בקרקע הים משם אצוה את הנחש ונשכם. ואם השם יהיה בעזרו ואפילו גם כן יהיה בקרקע הים יצידנו מרעתו כענין יונה בן אמתו שניצל מתהומות הים וכן כתיב [ירמיה כג, כ"ד] אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם ה'. ולפי דיני העולם הבא הנמצאים בתלמוד ארו נעשתה בו נקמה לעיני השמש שתפתח הארץ את פיה ותבלענו כקרח ועדתו היתה נפשו זוכה לעולם הבא כעדת קרח שהם בני העולם הבא וכן אמרו כט) (במדבר יז, ל"ג) ויאבדו מתוך הקהל אבידה העתידה להתבקש כיון שקבלו דינם בעולם הזה. אבל מי שלא קבר דינו בעולם הזה ואין המקרים והיסורים משוטטים לו בעדו ומעשיו מצליחים ויחילו דרכיו בכל עת ותייו חיי שלוה ומיתתו בנחת וכענין שאמר דוד ע"ה. עד הרשעים (תהלים עג, ד') כי אין תרצובות למותם ובריא אולם הנה הוא מזומן להנקם ממנו נקמה עצומה כענין שכתוב [מלאכי ג, י"ט] ולהש אותם היום הבא [אמר ד' צבאות] אשר לא יעזוב להם שרש וענף והוא נענש לעולם הבא בעונש מיתה [ולא מיתה] כמיתת הגוף כסקילה שריפה הרג וחנק שהמיתות הללו ברגע אחד ומיד הן עוברות אבל מיתת הנפש היא מיתה נצחית בצער וייסורים שאין להם סוף ותכלית ותהיה מדת הדין מתוחה כנגדו להיותו נדון באש לא נפת. ומצינו מדה הדין שהיא דנה את האדם פעמים דרך העברה פעמים דרך עמידה פעמים בישיבה. דרך העברה הוא הדין הקל דרך עמידה הוא חמור ממנו דרך ישיבה חמור מן הכר. המצריים נדונו דרך העברה הוא הדין הקל שנאמר (שמות יב, כ"ג) ועבר ה' לנגוף את מצרים וכתוב (סס) [סס יב] ועברתי בארץ מצרים ולפי שהיה דין הקל לא הכה אותה הליכה אלא הבכורות [אבל] ליום הדין של תחיית המתים [דין] אותם בעמידה שהוא דין חמור ממנו שנאמר (לפניה ג, ח') לכן חכו לי נאום ה' ליום קומי לעד. דור המבול שהיה בידם גזל הן אותה בישיבה שהיא חמור מכלן שנאמר (תהלים כט, יוד) ה' למבול ישב וישב ה' מלך לעולם שהראה בהם מלכותו וגבורתו כך לא) דרשו ז"ל. יש בזה חלוק השם וידוע כי חלוק השם עון פרילי שאין כח בתשובה ויום הכפורים לכפר ולא בייסורים למרק לב) שבך אמרו ז"ל

צפחת השמן

בסנהדרין ק"ג ב' : כז) כ"ה בתנחומא תשא פ' וזיוס פקדי וגו' ובסקלים ח' ב' מאריך רוחיה וכו' : כח) בחגיגה ט"ז ח' חבל הגי' סס חס יאמר לך הילכה"ר חטא והקב"ה מוחל לך אל תאמן בו שנאמר אל תאמינו צריע וגו' ואין רע אלא ילכה"ר וכו' ואין ארופ אלא הקב"ה וכו' : כט) סנהדרין ק"ט ב' : ל) אפשר ש"ל נגדו בעודו : לא) כ"ה בוישלח רבה פ' פ"ב חכן צבא רבה פ' י"ז אמר שכשהיה בעמידה חמור מכולן וע"ס ציפ"ת מ"ס בזה : לב) גם להלן אות דינקן ואת חלול השם הביא רבינו מאמר זה מהש"ס : גס

ז"ל (יומא סו, א') עבר על מצות עשה ועשה תשובה אינו זו משם עד שמוחלים לו שנאמר (ירמיה ג, יד) שובו בנים שובבים עבר על לא תעשה ועשה תשובה תשובה תודה ויום הכפורים מכפר. עבר על כריתות ומיתות בית דין ועשה תשובה תשובה ויום הכפורים תולין וייסורין ממרקים שנאמר (תהלים פט, ל"ג) ופקדתי בשבת פשעם ובנגעים עוונם אבל מי שיש בידו חילול השם אין כח בתשובה לתלות ולא ביום הכפורים לכפר ולא בייסורין למרק אלא כלן תולין ומיתה מכפרת ומי שבידו גזל המס הרי זה חלול השם שהרי שם שמים מתחלל על ידו. כמה גדול עון חלול השם שהרי מצינו שהקב"ה ויתר על עבודה זרה ולא ויתר על חילול השם שנאמר (יחזקאל כ, ל"ט) ואתם בית ישראל איש גילוליו לכו עבדו [וגו'] ואת שם קדשי לא תחללו עוד. אין ראוי שתהיה כונת מי שעבר על השבועה כשגזל את חבירו ונשבע לשקר שיהא נפטר בכך כיון שעבר יומו אלא כל יום ויום (ג) שעומד במרדו הוא עובר על השבועה וכל שאינו משלם לחבירו הוא עובר על עשה שנא' (ויקרא ה, כ"ג) והשיב את הגזלה כיון שאינו מחזירה כ"ש בזה שיש בעון זה גזל שר רבים וקרלות של רבים וחלול השם כל זמן שלא נשבע שבועת התורה להביא המס בנאמנות אלא שהענין נמסר אל אמונתו הלא הוא מסתכן בעצמו בכל החטאים האלו כל שכן מי שנשבע וספר תורה בזרועו שיעשה הוראתו ביושר ובאמונה ויהיה מתרשר בזה חס ושלום הנה יש בזה מכאוב רביעי והוא עבריינות של שבועה כי הוא מכחיש האמת מעיקרו ואברה האמונה ונכרתה מפיו ואם אינו נאמן דעצמו איך יהיה נאמן לאחרים וכמו שאמרו ז"ל (תענית כד א') גברא דעל בריה וברתיה לא חיים והנה זה אינו מרחם על נפשו ועל נפשות ביתו כי כלם נתפשים בעונו ודמם מידו יבוקש והוא מאותו כת הנאמר עליו (ישעיה יג, יח) על פרי בטן לא ירחמו שהרי עיניהם תלויות בו וכמו שאמרו ז"ל עיניהם תלויות בך ואתה תלוי במי שאמר והיה העולם. (לד) העובר על השבועה כאלו עובר על החרם כי השבועה היא החרם והחרם הוא השבועה וזהו שכתוב (מלאכי ג, ט') במארה אתם נארים ואותי אתם קובעים הגוי כולו. וענין השבועה וחומרי שביליה אבאר באות שי"ן שבועה בגזרת הצור. ומצינו בעכ"ל שני דנין ורכך נסקל ונשרף שכן כתוב (יהושע ז, כ"ה) וירגמו אותו כל ישראל אבן וישרפו אותו באש ויסקלו אותו באבנים נסקר על חלול [השבת] כי לה) בשבת גנב ונשרף על עמער בחרם כן דרשו

צפחת השמן

(ג) גם למעלה בגזל הא' כתב רבינו דבר זה. ומ"ס הוא עובר על "השבועה" דרך הגב נסיב לה כי עד כה לא דיבר רבינו בזה נשבע וק"ל : (לד) רבינו אמר שהוא בחנחומא מסעי חכן בחנחומא ריש וישב הוא יותר באריכות גם איתא ענין זה במסעי רבה פ' כ"ג וכן בפדר"א פ' ל"ח ושם אמר המיפר את החרם כמיפר את השבועה וכן הביא רבינו ענין זה להלן באת חמדה ובלות שבועה : (לה) והוליא מיריחו והעמין בתוך אהלו כו' ומנין אתה יודע שהוא קן שנא' (יהושע ו' ד') וציוס השביעי תסובו את העיר כו' ללמדך שבשבת נכבשה חומת יריחו. תנחומא שם. והנה בנשא רבה פ' י"ד שלפי שבשבת כבש יהושע את יריחו לכך החיסם כל אשר בה. ולכאורה כפי הנראה כוונת המדרש הזה ג"כ למ"ס בחנחומא דפלי שיהושע חשב שלא יבואו לחלל השבת לכך החרים כל אשר בה אבל כד דייקת שפיר א"ל לפרש כן דיקשה מה תיקן בזה הלא אם הנקל בעיני העם לעבור על חיסור שבת עובר כי ישומו על הביזה הלא חף אם יחרימה לא ישימו לבם לזה כאשר באמת אירע עם עכן. ועוד יקשה למה החרימה היה לו ללות לבלתי נגוע בביזה עד יעבור היום (ואל תשיבני מהתנחומא המזכר דשם אין פירושו שהחרימה כדי שלא יחללו השבת הלא מחיזה טעם אחר, ועי' מ"ס בלות גזל הא' ליון טו, הלא פירושו שלפי שאירע שעכן עבר וחילל שבת לכך נסקל ג"כ) אבל פי' המדרש נראה שמפני שבשבת חללו אותו ואף שהיה ע"פ הדבור מ"מ חסור ליהנות ממועשה שבת שלענין

דרשו בתנחומא סדר אלה מסעי ומכאן לו) שהחרם אש שורפת וכל המועל בו נתחייב שריפה. נמצאת למד שיצטרך אדם לזוהר מן הגזל ביותר ואין צריך לומר מגזל המס שהוא מגזל הרבים והוכחנו זה מפסוקי הכתוב ומדברי רבותינו ז"ל והקב"ה ברחמיו וחסדיו ינקה אותנו מכל העונות ומעון הגזל והשבועה והחרם וילמדנו לעשות רצונו בלבב שלם כענין שאמר דוד המלך ע"ה (תהלים קמג, יוד) למדני לעשות רצונך כי אתה אלהי רוחך טובה תנחני באורח מישור:

גאווה

(משלי ח, יג) יראת יי' שנאת רע גאה וגאון ודרך רע [ופי תהפכות שנאתי] הכתוב הזה הזכיר שלמה ע"ה בשם החכמה אומרת החכמה כי מי שיש בו יראת השם יתעלה ישנא איש רע, שנאת רע כלומר שנאת איש רע כמו (תילים קט, ד) ואני תפלה שמעמו ח) איש תפלה כי כיון שהוא איש רע מצוה לשנאתו וכן אמר דוד ע"ה (שם קלט, כא) הלא משנאיך יי' אשנא ונומר ואמר שלמה ע"ה (משלי כה, ד') עוזבי תורה יהללו רשע ושומרי תורה יתגרו בם כי הצדיק והרשע שני הפכים הם זה שונא לזה כי כל מין אוהב את מינו ושונא את הפכו וכן אמר (שם כט, יוד) אנשי דמים ישנאו תם ואמר [(שם סס כז) תועבת צדיקים איש עול] תועבת רשע ישר דרך. ואיש רע הוא הכולל המדות הרעות שהזכיר והם גאה וגאון ודרך רע ופי תהפכות הזכיר מדת הגאווה תחלה שהיא הקשה שבכל המדות וכל המחזיק בה נקרא תועבת יי'. וישעיה הנביא ע"ה קראו ציץ נובל הוא שאמר (ישעיה כח, ח') הוי עמרת גאות שכורי אפרים וציץ נובל צבי תפארתו כיאר הכתוב הוי מי שנותן עטרה למדת הגאווה צבי תפארתו שישראל מחזיקין בה והם שכורים בה ואמר זה על עשרת השבטים שהיו בשלוח בימים ההם בזמן הבית והיה מתנבא עליהם פורענות וכן תרגם יונתן וי דיהב כתר לננותנא משישא רבא דישראל. וקרא המדה הזאת ציץ נובל כלומר צמח שיפול ואמר כי ראויה עטרה כזו לרמוס אותה ברגל הוא שאמר (שם) ברגלים תרמסנה עמרת גאות שכורי אפרים. ומה שכפל המדה ואמר גאה וגאון יתכן לומר לפי שהגאווה על שני חלקים יש מתנאה בחכמתו וביושר הנהגתו ושוב מדותיו ומאשר יש לו יתרון על בני דורו ויש מתנאה במדותיו הרעות ועל כל פעולות עושק ונלוז ושני חלקים אלו שנואים אצל החכמה כי אין צריך לומר מי שמתנאה על מעשה יצר הרע כי גם המתנאה על מעשה הטוב הוא בכלל שנואי החכמה וזה שאמר גאה וגאון כלומר גאה מצד הטוב ב) שהוא שנאת רע וגאון מצד הרע שהוא דרך רע הכל שנאתי כי אעפ"י שאדם צדיק וכל הנהגותיו מיושרות והוא עושה כל מעשיו על קו השכל והחכמה אין ראוי לו שיתנאה בכך אלא שישפיל עצמו וכמו ג) שאמרו במדרש למה נמשך ישראל

צפחת השמן

שלענין הציוה נשאר האיסור במקומו. ומאחר שבחנו לזה נוכל לומר דכ"ע ס"ל שלכך החרים העיר ודו"ק: לו) אפשר כונתו דבאמת לפי הדין קיי"ל דתרי מיתה לא קטלין כדאית' בסנהדרין פ"ח ב' אבל מפני שעבר על החרם הוליא ח"ע מכלל ישראל והחמירו בו ומ"מ לא דנו אותו כשאר הנשרפין צפתילת חבר לתוך פיו אלא שרפו אותו ואת ביתו באש ממש וק"ל. ובש"ס שם מ"ד ח' וישרפו אותם באש ויסקלו אותם באבנים בתרתי אמר רבינא הראוי לשריפה לשריפה הראוי לסקילה וכו' וכל זה היה כדי לרדותן שיראו העם את קלקולו ויזהרו בעלמם כדאמר בש"ס שם ועוד אמר שם שעכן בעל נערה המאורסה: ח) כן פירש הרד"ק שם וז"ל כלומר הכ אנשי מלחמה עלי ואני איש תפלה הייתי עליהם. ועי' רמב"ן עה"ת סדר תולדות פ' כי ליד צפיו: ב) ויפורש הכתוב יראת ד' שנאת רע גאה כלומר חף אס אתה ירא ד' ותשנא רע ותתנאה בזה, ואלח"כ אמר וגאון ודרך רע ופי תהפכות את כל אלה שנאתי. כתבתי כן לפי הגי' שלפנינו אבל בכ"י ליתא לג' תבות "שהיא שנאת רע" ולפ"ז נוכל לפרש בדרך אחר יראת ד' לריך לשנא הרע ומה הוא הרע היינו גאה וגאון ודרך רע וגו' ומדאמר אלל גאון ודרך רע ש"מ שתבת גאה הוא חף באינו הולך בדרך רע מתואר ג"כ רע. כ"ל: ג) אגדת שמואל פרק ט"ז

ישראל לגפן מה גפן זאת יש בה אשכולות גדולים וקטנים וכל הגדוד מחבירו (ד) נמוך יותר מחבירו כך הם ישראל (ה) ואפשר לומר כי זה ענין הכתוב הנזכר בהקב"ה (שמות טו, ח') כי גאה גאה כי אמרו שירה על שנתגאה על הטוב ונתגאה על הרע וזהו חומה לישראל חימה למצריים ואין הגאווה ראויה ולו) בלתי ליי' לבדו שנאמר (תהלים לג, ח') ה' מלך גאות לבש. ומפני ששרש הטוב והרע אחד עד כן אמר הנביא ע"ה (ישעיה מה, ז') עושה שלום ובורא רע אני ה' עושה כל אלה כדי להוציא מרבן של כופרים שאומרים שאי אפשר שהטוב והרע יצא משרש אחד על כן הוסיף כל אלה. והזכיר תהפוכות כי הגאווה שהיא מצד הדרך הרע תביא את האדם לדבר תהפוכות לפי שהגאווה היא תכריחנו להטות מדרך האמת עד שידבר דברים שלא יתכן לדבר בהם. (ז) דרו"ל כל מי שיש בו גסות הרוח ראוי לגדעו כאשר כתב הכא (ישעיה י, ל"ג) ורמי הקומה גדועים וכתב החס (דברים ז, ה') ואשיריהם תגדעון. ודרשו עוד כל מי שיש בידו גסות הרוח שכינה מיללת עליו שנאמר (תהלים קלח, ולו) וגבוה ממרחק יידע. ח) ובמקום אחר דרשו שהצרעת

עונש

צפחת השמן

מוצא בילקוט בראשית רמז קמ"ו ובתהלים רמז תתכ"ט, והביאו במנוה"מ סי' של"ח : (ד) שמתוך כוונתם תלוים למטה ונראין כאילו הם גדלים כך. ונראה שבשאר חילנות אין דרכם שיגדלו ביחד גדולים וקטנים : (ה) כוונתו שהוא ית' מתגאה ומתעלה בעמו ע"ד ישראל אשר כך התפאר וגם נתירא ונתגדל בעושהו דין ברשעים שכן הו' בקי"ס שהי' חומה לישראל ע"י לדקתם שהאמינו בו ונתעלה ונתגאה עי"ז וכן ע"י שנתמלא חימה על המצריים ע"י רשעם והטביעם הנה נתקדש ונתעלה ג"כ וכיון שהוא לבושו בין בעושי טוב ובין בעושי רע לכך אין להתלבש בלבושו אף ביושר הנהגתו כי הוא לבוש גאותו ית' בעשותו הטוב וכנ"ל. וכן יש לפרש המחמר שהביא להלן כל המתגאה בטלית של ת"ח וכו'. והנה מה שדרשו חומה לישראל כו' מביא רבינו בפירושו פ' בשלח פסוק וה' הולך לפניכם, ולא מלאתי עוד במדרשים, זולת בילקוט מוצא כן בשם מדרש הצכיר ויסוד הדרש הוא מדכתיב חמה חסר וכו'. ולפענ"ד נראה בהבנת הענין היות שידוע שבאם האדם נילל מהלכה בזכות עלמו הנה הוא יכול לראות במפלתן של הרשעים וכמו שאמר (תהלים לא, ח') ושלומת רשעים תראה אצל מי שנילל רק עבור זכותן של אחרים כענין לוט שנילל רק עבור זכות אברהם אמר לו המלאך אל תביט אחרריך ואשתו שהביטה אחריה נענשה והנה כן היו ישראל בעת ההוא בלאתם ממצרים כמאמר הכתוב ואת ערום ועריה שהיו ערומים מן המלות ורק זכותן של האבות עמדה להם לכן כל יכלון לראות במפלתן של המצריים וזהו הכוונה חומה לישראל פי' שסך כמו חומה בעדם לבל יוכלו לראות החימה שבאה על המצריים וכנ"ל אכן אח"כ שמעיד הכתוב עליהם שהאמינו בד' וגו' אז מיד פלטן היס וראו בעיניהם הנס : ו) ולא יתכן להשתמש בשרביעו ולבושו וכמ"ס רבינו להלן אות זה וכן בפ' תחלת פ' לו, וז"ל חוה"ל בפ"ח משער הכניעה ואמר אחד מן החכמים הגדולה מעטה הקב"ה ומי שרוכה להכנס אליו במעטו יהרפנו ואמר דוד ד' מלך וגו' : ז) בסוטה ה' א'. אפשר הכוונה שהאדם בעלמו ראוי ומחויב לגדוע אותו הגאות מלבו כי האדם יש בו נפש אלהי ממעל ואין יבוא תועבה לתוך ביתו. ואולי זהו כונת הש"ס סנהדרין ו' ב' המעמיד דיין שאינו הגון כאלו נטע אשרה שמפני שמערב רע בטוב דיין ואינו הגון הוא כמו אשרה שאלל המזבח וזה שדרשו עוד בסוטה שם שהביא רבינו ששכינה מיללת עליו כי נכנסה לרה לתוך ביתה בזהל ששיכנה באדם : ח) לא מלאתי באיזה מקום נדרשו אלו הפסוקים לענין גאווה ובסוטה שם אמר אדם שיש בו גסות הרוח לכוף ניפחת (מתמעט מחשיבתו ונעשה פחות באנשים) שנאמר ולשאת ולספחת ואין שאת וכו' ואין ספחת אלא טפילה (דבר שאינו חשוב בעלמו אלא נטפל לאחרים) שנא' (ש"א ב, ל"ו) ספחני נח וכו', ובשבת פ"ב ב' גבי צנות ליון (ישע' ג, י"ז) וספח ד' קדקד צנות ליון אר"י בר חנינא מלמד

עונש המתנאים שנאמר (ויקרא יד, נו) לשאת ולספחת ואין שאת אלא גבוהה שנאמר (ישעיה ב, יד) ועל כל הגבעות הנשאות. וכן ט) מצינו בנעמן שנענש בצרעת על שנתנאה שנאמר (מלכים ב, ה, ח') ונעמן שר צבא מלך ארם היה איש גדול לפני אדניו כלומר שהיה גם רוח לפני אדוניו. חומר האיסור שהזכרנו במדת הגאווה הוא בהנהגותיו של אדם בדבורו או במעשיו בינו לבין חבריו. בדיבור הוא שידבר גבוהות כענין שכתוב (משלי יז, יט) מגביה פתחו מבקש שבר כנה הפה בשם פתח כי הוא פתח לנוף כשער לבית. וידוע כי השבר ענשו של גאה הוא שכחוב (שס טז, יח) לפני שבר גאון וכתוב (שס כט, כג) גאות אדם תשפילנו. במעשיו הוא שיהלך בכל מעשיו בגדולות ובנפלאות ממנו כענין שאמר דוד ע"ה (תהלים קלא, ח') ולא הלכתי בגדולות ובנפלאות ממני ואין צריך לומר אם מתנאה [לזלזל] במעשה המצות בינו לבין המקום יתעלה ומכבד את עצמו בעבודה אחת מן העבודות כמי שמתנאה מלכת לבית הכנסת ורולבו בידו וכיוצא בזה שהוא מחשב לכבד את עצמו ולזלזל במצוות שהעבירה חמורה יותר והעונש רע ומר כענין י) שמצינו בשבנא שהיה גדול ביתו של חזקיהו שהיה מתנאה במעשה המצות והיה מבזה את הקרבנות והוא היה כהן [גדול] (ח) כפי דעת רבותינו ז"ל ממה שכתוב (ישעיה כג, כח) והלבשתיו כתנתך ועל שהיה מבזה את הקרבנות נענש שהרגו יב) שנחריב מלך אשור ועליו נאמר (שס, כה) תמוש היתד התקועה במקום נאמן. וכן מצינו ביששכר איש כפר ברקאי שיצוה עליו עזרה על שהיה מתנאה ומכבד עצמו ומחלל קדשי שמים הוא שדרשו רבותינו ז"ל בפסחים פרק מקום שנהגו [כ"ז ח] ארבעה צוותות צוחה עזרה. ראשונה צאו מכאן בני עלי שטמאו היכל ה' עוד צוחה עזרה צא מכאן יששכר איש כפר ברקאי יג) שמכבד את עצמו ומחלל קדשי שמים. עוד צוחה עזרה שאו שערים ראשיכם ויכנס ישמעאל בן פאבי תלמידו של פנחס וישמש בכהונה גדולה. עוד צוחה עזרה שאו שערים ראשיכם ויכנס יד) יוחנן בן נרבאי תלמידו של [פנקא] וימלא כריסו מקדשי שמים. והנה שם ענשו שר יששכר איש כפר ברקאי מפורש והוא

צפחת השמן

שפרח צהן לרעת כתיב הכה וספח וכתוב התם ולשאת ולספחת וגו' והנה שם צחמת מפורש הדבר דעונש המתנאה הוא לרעת אבל מה שאמר רבינו ואין שאת אלא גבוה שנת' ועל כל הגבעות הנשאות ליתא שם אבל הוא במיימוני בפירושו לאבות פ"ד וז"ל והרבה מדבריהם צחמת שהלרעת עונש המתנאים אמרו לשאת ולספחת ולצהרת ואין שאת אלא גבוה שנת' הגבעות הנשאות כאלו אמר למתנאה הספחת עכ"ל וצלי ספק היה זה בחיזה מדרש שנאבד מאתנו. ובעניותי רואה אני ד"ז מפורש במקרא ככתוב צדה"ג כו, טז אלל עוזיהו המלך וכחזקתו גבה לבו וגו' ויזעף עוזיהו וגו' והלרעת זרחה במלחו וגו'. ואיפשר שהוא מדה כנגד מדה שהוא ראה להשתרר על בני אדם לכך צדד יטב: ט) כ"ה בתחומא מלורע ונשא רבה פ"ז: י) כל ענין זה משבגה וד' לוחות העזרה ורומי ליתא גם בפירושו פ' לו: יא) צו"ר פ"ה ליתא א"ר אלעזר כה"ג היה ר' יהודה אומר אמר כל היה וכן כ"י הגי' כה"ג והנה רבינו הביא השני דעות ביחד אבל בפירושו שם ליתא לתיבת "גדול". ומ"ש הרב שהיה מתנאה במעשה המלות והי' מבזה את הקרבנות כ"ה במדרש שם על דעתו דר"ח שהיה כה"ג שהיה מבזה את הקרבנות וכו': יב) כדליתא בסנהדרין כו, ח' ע"ש: יג) שנתן על ידיו שיראי (זיידע. האנד שוהע) בשעה שעבד העבודה צבהמ"ק והיא חלילה כדאי' בערוצין קג, ב' ותפוק לי' משום חלילה. וצ"י כתוב כן בפירוש וכן בפירושו פ' לו: יד) שהיו צביתו הרבה כהנים ואכלו את הקדשים בזמנם ולא באו לידי נותר. ויתכן צמ"ש בלוחות היינו שממקום הזה טעשו מעשים טובים או רעים משם בא שחרם או עונשם כמו בני עלי שבא עונשם צעת שבאו עם ארון ד' למלחמה ושמה נהרגו ויששכר בא לו העונש ע"י הקרבנות. וכן השכר הטוב כמו יוחנן בן נרבאי שהיה מגדל כהנים רבים לכך היה שכרו שמיילא כרסו פי' היינו שהאוכל נתרך

והוא טו) אמרם ז"ל מלכא ומלכתא הוו יתבי טו) מלכא אמר גדיא יאי מלכתא
 אמרה אימרא יאי אמרי מאן נוכח כהן גדול יוכיח דקא מקריב כולי יומא קורבניה
 אחויה ליששכר אתא אחוי יז) בידיה אימרא יאי דאי גדיא יאי יסק לתמידא אמר
 מלכא הואיל ולא הוה ליה אימתא דמלכותא ליפסקו לידא דימינא יהב יששכר
 שוחדא ופסקוה לשמאליה שמע מלכא אמר ליהדור וליפסקו לימיניה אמר רב יוסף
 בריך רחמנא דשקליה ליששכר יח) למיטרפסיה כהאי עלמא כלומר כי טוב היה
 לו כשנטל ענשו בעורם הזה ממה שיענש לעורם הבא. יט) ודרשו ז"ל כל המתגאה
 נידון באש שנאמר (ויקרא ו, כ') היא העולה על מוקדה. זו מלכות רומי הרשעה
 שהיא מתגאה ומעלה את עצמה סופה שתדון באש שנאמר היא העולה. וכן מצינו
 בדור המבור על שנתגאו ואמרו (חיוכ כח, ט"ו) מה שדי כי נעבדנו נדונו באש
 שנא' (סס ו, י"ז) בעת יזורבו נצמתו בחומו נדעכו ממקומם. אנשי סדום ע"י שנתגאו
 שנא' (יחזקאל יו, מ"ט) הנה זה היה עון סדום אחותך גאון שבעת לחם [ושלות
 השקט] היה לה נדונו באש שנאמר (זרחשית יט, כ"ד) וה' המטיר על סדום וכו'.
 וכן פרעה ע"י שנתגאה ואמר (שמות ה, כ') מי ה' אשר אשמע בקולו ואמר
 (יחזקאל כט, ג') לי יאורי ואני עשיתיני נדון באש שנאמר (תלים יח, י"ד) ירעם
 מן שמים ה' ועליון יתן קורו ברד וגחלי אש. וכתיב (שמות ט, כ"ד) ויהי ברד
 ואש מתלקחת. וכן שנחריב ע"י שנתגאה ועילה את עצמו ואמר (ישעיה לו, כ"ד)
 אני עליתי מרום הרים ירכתי לבנון נדון באש [שנאמר] (סס י, ט"ז) ותחת כבודו
 יקד כיקוד אש. וכן נבוכד נצר על ידי שנתגאה ועילה את עצמו שנאמר (סס יד,
 י"ד) אעלה על במותי עב וכתיב ממעל לכוכבי אל ארים כסאי לפיכך נדונו חיילותיו
 באש את מוצא כשנכנסו לחנכת צרמא מנה הכתוב שמנה אומות (דניאל ג, ג')
 באדין מתכנשין אחשדרפניא סגניא ופחוותא אדרגזרייא גברייא דתברייא חפתייא
 וכל שלמוני מדינתא הרי שמנה ובשניה אין שם אלא ארבע אומות שנאמר (סס)
 ומתכנשין אחשדרפניא סגניא ופחוותא ורבירי מלכא והיכן [ארבע] אומות קשיל
 המו שביבא דנורא. וכן שר חמשים שבא לאליהו זכרונו לברכה ונתגאה אצלו
 בדבריו ידה אש מן השמים ושרפה אותם הוא שכתוב (מלכים ב, ח, יוד) אם
 איש אלהים אני תרד אש מן השמים ותאכל אותך ואת חמישיך. וכן שר חמשים
 השני

צפחת השמן

בתברך צמעיו וכן צמעיו הכהנים. או הכונה בלוחות העזרה כאלו אמרה שליחותו ית' שאמר
 וגיד ירמיה נביאו (ירמיה ז, כא) כה אמר ד' וגו' עולותיכם ספו על זבחיכם ואכלו בשר
 טו) מפני שלא נראה מה שהקריבו הכהנים ההם שפגלו במקדש: טו) בש"ס סס:
 הז) המלך אמר גדי יותר טוב לאכילה והמלכה אמרה שבשר כבש טוב יותר. ואפשר
 שכונה שנחלקו בזה שהמלך ראה שהעם יתנהג תחת שבעו ואימתו תבעתם ויתגדל ויעז
 וליהם כדרך העזים שהן עזים אבל המלכה לא חפלה בחלה רק ינהלם על נחלי מצועי החמלה
 נהחמד ככבשים בדברים ועל שיששכר סתר דבריו כלה בו זעם חפו: יז) בלשון שחוק
 היה מראה בידו וזכ"י הגי' ולאו אורח ארעא לאחויי בידיה. וכ"ה הגי' בעין יעקב סס:
 יח) שלקח גמולו בעוה"ז מפני שביזה הקדשים. ונראה שהי' מדה כנגד מדה שאין לך
 ביזוי יותר מזה מי שנחתכו ידיו והוא לא ראה ללכלכס בעת עבודתו בקדשים וגם הכהן
 הוא נקרא קדוש: יט) צפ' לו רבה פ' ז' וכעין זה איתא גם בתנחומא סס. והנה כל
 ענין זה עד ובפרק השותפין וכו' איתא ברבה סס חוץ ממה שהביא משר חמישים
 ומנעמן לא מלאתי במדרשים אלו. ואפשר שענין נעמן דרש רבינו ממשמעות התנחומא
 פ' מנורע דאמר סס וי"א חף על גסות הרוח (בא לרעת וכבר ליינתי מדרש זה ברמז
 ליון ט') שנאמר ונעמן וגו' וכו' ח"כ מסתמא כשבא לפני אלישע להתרפא השפיל עלמו
 אבל מלשון רבינו שאמר בסוסו כתיב מלמד וכו' נראה שהוא מהמדרש. ונראה שמה
 שפגשו לידון באש מפני שהוא הגדיל עליו כח האש שביסודיו הנה הוא נדון בה:
 לשון

השני עד שבא שר חמשים השלישי ודבר לו בשפלות ואז הלך עמו אל המלך
 וכן מצינו בנעמן שהשפיל עצמו לפני ארישע ובא לפניו דרך שפלות שהועיר לו
 נטהר מצרעתו שכן כתיב (סס ה, ט') ויבא נעמן בסוסיו וברכבו בסוסו כתיב מלמד
 שלא בא לפניו בכל סוסיו ומרכבותיו אלא בסוס אחד והוא שכתוב [תלים קמו,
 י'] לא בגבורת הסוס יחפץ רוצה יי' את יריאיו את המיחלים לחסדו. וכן לעתיד לבא
 מלכות רומי הרשעה על ידי שמתגאה ומעלה את עצמה הוא שכתוב (עוזריה ח,
 ד') אם תגביה כנשר ואם בין כוכבים שום קניך לפיך נידונית באש שנאמר
 (דניאל ז, יח) חזה הוית עד דקשילת חיותא והובד נשמה ויהיבת דיקידת אשא.
 ובפרק השותפין דרשו ז"ר (דף י, ב') המתיהר כ) נופר בניהגם שנאמר (משלי כא,
 כד) זד יהיר ליץ שמו עושה בעברת זדון ואין עברה אלא גיהגם שנאמר' (לפניה ח,
 טו) יום עברה היום ההוא. ובפרק המוכר פירות פירשו (ב"ב דף נח, א') כל
 המתגאה בטלית של תלמיד חכם אין מכניסין אותו למחיצתו של הקב"ה כתיב הכא
 (חבקוק יב, ה') גבר יהיר ולא יגוה וכתיב החם [שמות טו, יג] אל נוגה קדשך. ובסנהדרין
 [קא, ב אמרו] נסות הרוח שהיה בירבעם מירדתו מן העולם שנא' (מ"א יב, כ"ו) ויאמר
 ירבעם בדבו עתה תשוב הממלכה לבית דוד אם יעלה העם לעשות זבח בית ה'
 בירושלים ושב לב העם אל אדוניהם אל רחבעם מלך יהודה וגמירי דאין ישיבה
 בעזרה אלא למלכי בית דוד ברבד כיון דחזי לרחבעם דיתיב ואנא קאימנא אמרי
 האי מלכא נהאי עבדא ואי יתיבנא אמרי מורד במלכות הוה וקטילי לי מיד (סס)
 ויוועץ המלך ויעש שני עגלי זהב ויאמר להם רב לכם מעלות ירושלים חנה אלהיך
 זה וכו' ושם עוד [קב, ב] אמר הקב"ה לירבעם חזור בך ואני [ובן ישי] ואתה נטייל
 בגן עדן אמר לו מי בראש אמד לו כח) בן ישי בראש אמר ליה אי הכי לא
 בעינא. ירוע כי המשתמש במדת הגאווה הוא משתמש בלבושו של מלך שנאמר
 (תהלים לג, א') יי' מלך גאות לבש כי הגאווה לא תאות כי אם אליו ולא לבשר
 ודם ואמר הקדוש ב"ה לאיוב (מ, יוד) עדה נא גאון וגובה והוד והדר תלבש כדומר
 כב) אשר אתה לבוש כי כל זה לבושו של הקב"ה והוא לבדו המתגאה על הנמצאים
 כולם

צפחת השמן

כ) לשון נופל הוא שאף שיש בו מעשים טובים חכן לבסוף יכשל בשאר עונות מחמת
 גלותו. וכן אמרו בסוטה יח, א' אדם שיש בו חנופה נופל בגיהנם, ובע"ז יח, א'
 המתלולץ נופל בגיהנם ובמנחות לט, ב' השונה לתלמיד שאינו הגון נופל בגיהנם. ודרך
 הללה אמרתי היות שהוא מדה כנגד מדה שהוא דימה בנפשו שהוא דבר חשוב שאינה
 בעילה חפ"י בחלף כדאיתא ציו"ד סי' ק' וזה בא לו מכח האש היסודי ואמרי' בצרכות
 נו, ב' שהאש הוא אחד מששים בגיהנם והנה עונשו שנופל בגיהנם להסתכל שם כשאר
 דבר אסור שאינו חשוב: כח) נראה שמה ששאל ירבעם מי בראש משום דאמרי' בצרכות
 (לה, א') מקום שבעלי תשובה עומדין אין לדיקים גמורים יכולין לעמוד וירבעם ידע
 בנפשו שחטא יותר ויותר מדוד ועוד דאמרי' בע"ז (דף ב') שלא היה ראוי דוד לחותה
 מעשה חלל להורות תשובה לכך דימה בנפשו שבעשותו תשובה תהי' מחילתו יותר
 גדולה, אבל באמת אמרו ציומא (פו, א') המחטיא את הרבים אין מספיקין צידו לעשות
 תשובה נראה פי' מספיקין סוף סוף ימות בלי תשובה כלשון המשנה (שקלים פ"ו מ"ב)
 לא הספיק לגמור הדבר עד שילתה נשמתו. ומה שאמר פה שתפסו הקב"ה וכו' אפשר
 שהוא מה שזכר במלכים (א, י"ג) כל המופתים שראה מהנביא עליו שיבשה ידו והמזבח
 נקרע והאריה חכל להנביא וכל זאת לא שם ללבו לשוב מדרכו. וזה שאמר כאן בן
 ישי בראש נראה לפרש מה שאמרו בש"ס דמ"ק (טו, ב') על הכתוב (ש"ב כג, א')
 ונאום הגבר הוקם על שהקים עולה של תשובה פי' ע"ל למעלה מכל שארי בעלי תשובה
 שהוא בראש: כב) היינו באם תשתמש בגובה וגאון דע שלבשת במלכותו של הקב"ה
 וככ"י הגי' כלומר אתה לובש הגאווה וכל אלו כי כל זה וכו', ונראה הסי' של תבות
 וכל

כולם אף כי בעולם השפל הזה על הפושעים ועל המורדים שהוא מכניע אותם ומשפיר גאים עדי ארץ כי לולא זה היה העולם חרב ומתמוטט בעונש הגאווה וזהו שנאמר אה תכון תבל בל תמוט. לימדך הכתוב שאלמלא שהוא מתגאה על הגאים שהוא משפיר גאים עדי ארץ ומכניעם הי' העולם מתמוטט. דרשו ז"ל (סוטה דף ד' ב') כל מי שיש בו גסות הרוח כופר בעיקר שנאמר (דברים ח, י"ד) ורם לבבך ושכחת את יי' אלהיך. כל מי שיש בו גסות הרוח כאלו עובד ע"ז כתיב הכא (משלי טז, ה) תועבת יי' כל גבה לב וכתוב התם כג) [(דברים ז, י"ז) ו] ולא תביא תועבה אל ביתך וכאלו בא על עריות כתיב הכא תועבת ד' כל גבה לב וכתוב התם (ויקרא יח, כ"ז) כי את כל התועבות האל. ודרשו עוד שאינו זוכה לתחיית המתים והוא שאמרו [שם ה, ה] כל מי שיש בו גסות הרוח אין עפרו נגער שנאמר (ישעיה כו, יט) חקיצו ורגנו שוכני עפר כלומר מי שנעשה עפר בחייו. וכיון שאנו רואים שהחמירו רבותינו ז"ל כל כך בחומר איסור הגאווה ראוי לנו להתרחק ממנו שלא תשימנו תועבת יי' ושלא תביאנו לכפור בעיקר או לעבוד ע"ז או לבא על העריות ושלא תפסיד ממנו מעלת תחיית המתים. המדה הזאת מנעה תורה אפי' מן הכהן (כד) הגדול שלא יתגאה בכהונתו ובמעלתו הנשאה והרמה ועל כן נצטווה שירים את הרשן מעל המזבח הוא בעצמו ובכבודו לפי שהוא האדם המיוחד לעבודת בית המקדש נצטווה בעבודה קלה (כה) ונצטווה עוד שילבש ארבע בגדי כהונה בשעת ההרמה וכל זה הערה ודרך חיים להתרחק ממדת הגאווה ולהשפיל ולהכניע. וכן מצינו שהזהירה התורה את המלך עד המדה הזו והוא שכתוב (דברים יז, כ') לבלתי רום לבבו מאחיו ולבלתי סור מן המצוה ימין ושמאל הוזהרתו תורה שלא יתגאה במלכותו ורחב משלתו אלא שיהיה שפל כאחד מאחיו שאין להם הכת והממשלה ואע"פ שהוא

צפחת השמן

ו"כל ח"לו הם עוד שארי הדברים הנזכרים בפסוק שהם כולם כנוי לגאווה : כג) כן הגהתי ומלאתי ג"כ ככ"י : כד) תבת הגדול לכאורה אינו מובן דהא כל הכהנים כשרים להרמת הדשן, וכן כתב רבינו בפירושו תחלת פ' לו מפורש שלריכה (הרמת הדשן) ד' בגדים צכהן הדיוט ושמונה צכהן גדול וכו' ומפני זה הכהן העובד המיוחד לעבודת המקדש לזה לו הכתוב שירים את הדשן בכל יום שהיא עבודה קלה שבצבדות כדי שישפל ויכנע לפני הש"י. והנה מתחלה רליתי לומר דרבינו מיירי בצבדות יו"כ וס"ל כשיטתו של בעל המאור ז"ל שכתב ביומא פ' בראשונה וז"ל והוי יודע כי צעלי הקרובין (הפייטנים) שהכניסו בפיוטיהן בצדר עבודת היום ד' פייסות טעו כולן צמטתינו ולא הבינו כי הפייסין החשובים פה לשאר ימות השנה הם ולא ביום הכפורים לפי שכל עבודת היום (היינו מה דחשיב שם צמטת מי מדשן וכו') אינה כשרה אלא צכה"ג. אבל צמטת ז"ל שהרי הרמב"ן ז"ל שם צמטתו חולק עליו וס"ל דכשרה גם ציו"כ צכהן הדיוט וכן המיימוני ה' עבודת יוה"כ פ"ד ה"א אומר בראשונה דפייסות היו שם ורבינו לא יחלוק על הרמב"ן רביה דרביי ע"כ נראה דלאו דוקא נקיט כה"ג אלא לדייקא שבאם הכה"ג רולה להרים לריך ללבוש בגדי כהונה ודבר הלמד מענינו דלאו דוקא הוא דכותב ונלסוף עוד שילבש ד' בגדי כהונה והא הכ"ג לריך ללבוש ח' בגדים כמ"ש רבינו בפירושו. וכן רליתי צמט' פרה פ"ג מ"ח שאמרו לו אישי כהן גדול שנס שם כהן גדול לאו דוקא וע"ש רע"ב ותויו"ט. אחר זמן רליתי שדבריו נובעים מהחסידי רבינו בחיי בחו"ה פ"ו משער הכניעה וז"ל ויעזוב הגדולה והיקר צעת שהוא עושה לחלוי ית' בין לבדו בין בתוך מקהלות צ"א כמו שאמר הכתוב על אהרן על גדולת מעלתו והרים את הדשן וגו' וחייבו הצורה להוליך את הדשן בכל יום תמיד להשפיל ולהסיר הגבהות מלבו. ע"כ. וא"כ תנוח דעתינו שמפני שזכר אהרן הכהן צפרשה זו לכן נקט כה"ג : כה) דבר זה הוא בצמד"ר סוף פ' ד' והכי איתא שם ח"ר יהודה הלוי בר שלום אין מעשיו של הקב"ה כמעשה צפר ודס למה עבד מגירם של צ"ו (המתקן המאכלים עבור

אדונו

שהוא ענין טבעי במלך שיחגאה וירום לבבו במעלת מלכותו. על כן הזהרתו תורה שיחגבר שכלו עד טבעו ויהיה שפר ולא יתנאה. ומפני שהגאווה הוא ענין טבעי במלך ודבר טבעי על כן תמצא בפרשת ויקרא בסדר החוטאים שהם הכהן הגדול והסנהדרין והמלך שהזכיר בשתי פרשיות הקודמות בכהן גדול וסנהדרין לשון אם שהוא לשון ספק והוא שאמר (ויקרא ד, ג') אם הכהן המשיח יחטא ואם כל עדת ישראל ישנו אבל במלך שהוא הנשיא לא הזכיר לשון אם אלא אשר נשיא יחטא ולא אמר אם נשיא יחטא. והטעם מפני שהכהן המשיח הוא הכהן הגדול ונזהר הוא מן החטא כי מלאך יי' צבאות הוא ועוד כי משא כל ישראל עליו בעסקי הגוף במזונותיהם

צפחת השמן

אדונו ומצטלם) יש לו כלים נאים בשעה שיולא לשוק הוא לובשן חבל בשעה שהוא עומד לבשל פושט את היפים ולובש מקורעים וזיסטא (מלוכלכים. מ"כ) ועוד בשעה שהוא גורף את הכירים ואת התנור הוא לובש רעים מהם חבל לפני הקב"ה בשעה שהוא גורף את המזבח ומדשנו היה לובש כלים מעולים שנאמר (ויקרא ו, ג') ולבש הכהן מדו צד בשביל להרים את הדשן מה כך, אלא להודיענו שאין גאווה לפני המקום וכו' ומונה שם המדרש עוד ענינים שאנו יכולין ללמוד מהם שאין גבהות לפניו. העתקתי המדרש כדי ליישב דברי הרמב"ם ז"ל (ולפי גירסת הכ"י גם רבינו הולך בשיטתו כמו שיבא להלן) ז"ל בה' תמידין ומוספין פ"ב ה"י הרמת הדשן מעל המזבח בכל יום מלות עשה שנא' והרים את הדשן והיא עבודה מעבודה כהונה ובגדי' שתורם בהן הדשן יהיו פחותין מן הבגדים שמשמש בהן בשאר עבודות שנא' ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים והרים את הדשן אינו אומר אחרים שיהיו בגדי חול אלא שיהיו פחותין מן הראשונים לפי שאינו דרך ארץ שימזוג כוס לרבו בבגדים שבישל בהן קדרה לרבו. ותמה שם הרב כ"מ דהא מאמר זה שבש"ס יומא כ"ג ז' הוא על הולאת הדשן לא על תרומת הדשן וגם דקרא דופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים אהוליא את הדשן כתיב לא אהרים את הדשן ויש לתמוה על רבינו ששינה ומלאתי כתוב בשם הריטב"א בפ"ק דיומא דתרומת הדשן לריכס בגדים פחותים משאר עבודות מדכתיב ולבש הכהן מדו צד ומכנסו צד ילבש על צפרו ואמרו שם בגמ' ילבש לרבות את השחקים פי' בגדי כהונה פחותים לפי שאינו ד"א וכו' ועפ"ז אפשר ליישב דברי רבינו וכו' וה"ל כאילו כתיב והרים את הדשן וכבר קודם לכן פשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים וכו' עכ"ל. הרואה יראה כמה הוא מהדחק ועוד נשארה לפנינו קושית רש"י ז"ל שכתב עלהמימרא שהביא הכ"מ הנ"ל בשם הריטב"א (שהיא דף י"ב ז') שיש שרולה לפרש כן ילבש לרבות את השחקים פי' דוקא שחקים (כפי' הריטב"א) והקשה על פירושם דבשלמא גבי הולאת הדשן אמרי' הכי מפני שהבגדים מתבזין ומתלכלכין בהן אבל תרומת הדשן שאינו אלא מלא מחתה ליום אין שם לכלוך בגדים וכו' והנה כיון שנתגלה לנו המדרש שהבאתי הלא מפורש כדעת הרמב"ם שאף הרמת הדשן מלאכה בזויה היא (אכן לריכין אנו לומר שיש שם טעות בספרי הרמב"ם ותחת פסוק ופשט וגו' שהביא ל"ל ילבש והרים וגו') ואולי לא נגלה עוד לפני רש"י ז"ל המדרש במד"ר הנ"ל שאילו ראה אותו לא היה מקשה כן. אולם צכ"ז לא נחה דעתי דדחק הוא לומר דהרמב"ם יפרש ילבש לרבות את השחקים היינו דוקא שחקים שהרי בירושלמי פ"ג דיומא ה"ו (הובא במל"מ שם) אמרו צד שיהיו חדשים אם אומר את שלא ילבש שחקין והא תני ילבש אפי' שחקין ר"ח בשם ר' יוסא במחלוקת וכו' הנה חזינן דפי' שחקין אפילו שחקין (ואין סברא לומר דנחלקו בזה הירושלמי ותלמודא דידן) וכן הביא שם המל"מ למעלה מזה מתו"כ ילבש אפי"לו הן שחקים וגם המל"מ הקשה לפני גירסתנו שהוא לרבות את השחקים לא ידעתי היאך יתיישב פי' זה דהא פי' של "לרבות" הוא לומר שגם השחקים כשרים ולפי פי' הריטב"א דוקא בשחקים הוא המלוא וכו'. ועוד לאלהי מלין לתרץ דברי הרמב"ם ז"ל דהוקשה לו דאיך ילפינן בעלמא דכל עבודה כשרה בשחקין כדאמרינן בפ"ה דזבחים מדכתיב ילבש לרבות את השחקים

25

במזונותיהם ולברכם ובעסקי הנפש בענין הכפרה (כו) [וכן הסנהדרין שהזכירם]
 בלשון כל עדת ישראל נזהרין הן מן החטא לפי שרוח הקדש עליהם ועל כן הזכיר
 הכתוב בחטאם לשון ספק אבל המלך הזכיר החטא בלשון ודאי כי לבו גם בו
 ומדת הגאווה שהיא סבת החטא נשועה בלבו ומצוייה בקרבנו. לכך הזכירה בו התורה
 לשון ודאי. כיון שדברנו בחומר איסור הגאווה ושהיא מדה שהרחיקה תורה אפילו
 מן המלך ראוי אדם שיתרחק ממנו ויבחר במדת השפלות שאפילו הקב"ה שהגאווה
 ראוייה לו והוא מתלבש בה אינו מתנהג בה אצל בריותיו אלא בדרך שפלות והוא
 שכתוב (איוב לו, כג) שדי לא מצאנוהו שגיא כח ר"ל לא מצאנוהו שיהיה שגיא
 כח שיבא אצלנו בדרך התוקף והגאווה אלא בדרך השפלות והתמימות ולכך הזכיר
 שם שדי שבו מראה גאוותו המופלאה בעליונים כשהוא משדר ומנצח מערכת
 הככבים אבל אצל נבראי השפל לא ימצא כן. ודבר ידוע כי מדת הגאווה בקצה
 האחד ומדת השפלות בקצה השני ומי שמתנהג בענין הבינוני ועומד על המיצוע
 יקרא ענוה כי לשון ענוה בלשוננו היא המדה הממוצעת בין הגאווה והשפלות.
 (כו) וידוע כי כל המדות כולן ראוי לו לאדם שיבור דרך בינוני בהם ויעמוד על
 המיצוע ועל זה הזכיר שלמה ע"ה (משלי ה, כו) פלם מעגל רגליך יזהיר שישקול
 אדם כל פעולותיו ושילך על המיצוע בכל מדותיו כפלם שהלשון הזה עומד במיצוע
 ואינו נוטה לכאן ולכאן ואז יהיו כל עניניו נכונים אבל במדת הגאווה אנו מוזהרין
 שלא יספיק לנו שנעמוד על המיצוע כדי שנברח ממדת הגאווה העומדת בקצה
 הראשון ושנתרחק עוד מן המיצוע ונעתיק עצמנו אל מדת השפלות העומדת בקצה
 האחרון ועל זה אמרו רז"ל (לכות פ"ד משנה ד') מאד מאד הוי שפל רוח שתקוח
 אנוש רמה חזר שני פעמים מאד מאד כדי שינטה אל הקצה האחרון וכן כתוב
 במשה רבינו ע"ה (במדבר יב, ג') והאיש משה ענו מאד. הוסיף מאד להורות שלא
 רצה משה לעמוד על המיצוע שהיא הענוה אלא נטה אל מדת השפלות והו שאמר
 מאד. אין מדת השפלות נצטוינו בה שינבל עצמו בענינים [אגרועים] או שיבזוהו
 בני אדם ולא יחוש אליהם כי האדם החביב שנברא בצלם אלהים ראוי הוא שיתחוש
 על

צפחת השמן

השפכים דלמא דוקא בהרמת הדשן משום שהיא מלאכה בזויה ח"ו דלתרומת הדשן לא
 לריך קרא דשם מלוה היא דוקא בפחותים ואם חינו ענין לתרה"ד תנהו ענין לשאר
 עבודות. עוד אפשר לומר דמ"ש הרמב"ם שבגדי כהונה שתורם בהן את הדשן יהיו
 פחותים מן הבגדים שממשם בהן שאר עבודות דהוקשה לו קושית המל"מ שם דהא
 סמרי אהדדי שני מימרות הש"ס דכאן אמר ילכש אפילו שחקין ובפ"ב דזבחים אמרי'
 ד שיהו חדשים וזהו הכא בתרומת הדשן כתיב מדו בד, לכך הכריע רבינו המיימוני
 דמה דאמרי' לרבות שחקים קאי על שאר עבודות אבל תרומת הדשן לריכה חדשים
 כדאמרי' בזבחים אך כדי שלא תקשה תוסבא בארעא וגיורא בשמיא הלא לפי המדרש
 שהבאתי הסברה נותנת שבהרמת הדשן ילטרך ללבוש בגד גרוע ח"ו דאף דבעינן חדשים
 אבל לריכין להיות פחותין ופירושו פחותים בדמים וכן פי' רש"י בפירוש אחד דאמר
 פחותים כגון שחקים או מפשתן שאינו מולקב ואין דמיהם יקרים כו' שאף בבגדים
 חדשים יש יקרים ויש פחותים ע"ד ששנינו בפ' ח"ל הממונה (דף לה, ב') שהכ"ג היה
 לבוש פלוסין של י"ב מנה ובין הערבים הנדוין של ח' מאות זוז. הארכתי בכל זה מפני
 שראיתי בכ"י תחת שכתוב בדפוס שלא יתגאה בכהונתו כתוב שם שלא יתגאה בכסותו
 ולפי גירסא זו נראה שרבינו יסבור סברת הרמב"ם דגם בתרומת הדשן דמיירי בי'
 רבינו לריך לעשות איזה שנוי בבגדיו ואף שבמדרש איתא לכאורה בהפוך באמרו שהי'
 לובש כלים מעולים וכו' אפשר שהכוונה היא שלריך ללבוש בגדי כהונה ולא בגדי חול או
 אף דהמדרש סובר שלריך ללבוש בגדיו היפין אלו אין לנו חלא דברי התלמוד דאמרי'
 שאין ד"א וכו' : (כו) כן הגהתי וכ"ה בכ"י : (כו) גם להלן אות ענוה מביא רבינו ענין
 זה

על כבוד עצמו ועל מעלת נפשו השכלית וכל שכן אם הוא תלמיד חכם שהוא צריך לחוס על כבוד תורתו ואם מבזין אותו והוא מוחל בלתי אם יפייסוהו הרי הוא מבזה את התורה ומחלל אותה. וכן כח) אמרו אי לאו כבוד תורה כמה נחמני איכא בשוקא. כט) וצריך למינקט ליה בליביה היכא דלא מפייסו ליה ואותו חכם שהיה מזכיר שבחיו ל) והיה אומר מימי לא עלתה לי קללת חברי על מטתי שהמובן מזה שהיה מוחל לא היה אומר כן אלא על כבוד גופו והצער שציערו זה היה מוחל אבל כבוד תורתו לא היה מוחל. אבל ענין השפלות הוא שיהיה אדם שפל רוח בדבריו ובמעשיו לכך אדם ואין צריך לומר לחביריו ולגדולים ממנו ושישמע עלבונו וישתוק ושיעביר על מדותיו למי שחטא לו כל זמן שלא עשה כן במזיד ולא התמיד בזה. וצריך הוא גם כן שיהיה לבו נשבר בקרבו לפי שבמדה הזו היצר נכנע והחומר מתרדלל וכבר אמרו ז"ל (צקדושין דף ע"א, ח') אין מוסרין שם בן ארבעים ושנים אלא למי שעומד בחצי ימיו ואינו כועס ואינו משתכר ולבו נשבר בקרבו. לא) ודרשו ז"ל כל אמות של מקדש היו שלמות חוץ משל ארון שהיו שכורות שנאמר (שמות כה, י') אמתים וחצי ארכו וגו' ואמה וחצי קומתו הזכיר וחצי בין באורך בין ברוחב בין בקומה. מכאן לתלמיד חכם שצריך שיהיה שפל וענו ולבו נשבר בקרבו. וכדי להורות שמדת השפלות אהובה אצל השם יתעלה כשם שמדת הגאווה שנואה לפניו לז) לכך בחר בהר סיני לג) [שהוא שפל מכל ההרים] לחת בו תורה והוא שכתוב (תהלים סח, יז) החר חמד אלהים לשבתו וכן בחר הקב"ה לד) באזוב שהוא שפל מכל האילנות והוא שזכר בשלשה מקומות בתורה בנאולת מצרים (שמות יב, כב) ולקחתם אגודת אזוב ובטהרת המצורע ובשרפת פרה אדומה וכן לה) מצינו בית המקדש הנחון בחלקו של בנימין שאינו בגובה החר ממש הכל דרך שפלות וענוה וזהו שכתוב [דברים לג, יב] ובין כתפיו שכן וכן במצות התפילין לו) אין משימין אותם בגובה של ראש משש אלא למטה מעט מקום שמוחו של תינוק לו) רופס. וכל הענינים האלו מדרך הענוה והשפלות ולכך יצטרך אדם להזהר בשתי מדות הללו ושיתרחק ממדת הגאווה ויבחר במדת השפלות כי המדות האלו האחת אהובה והאחת שנואה לפני המקום וראוי לאדם לשנוא מה שהוא יתעלה שונא ולאהוב מה שהוא אוהב. כל מי שהוא שפל רוח זוכה לכבוד ושכינה שורה עליו. זוכה לכבוד שכן אמר שלמה (משלי כט, כ"ג) ושפל רוח יתמוך כבוד. לח) ושכינה שורה עליו שנאמר (ישעיה נ, ט"ו) כה אמר ה' רם ונשא שוכן עד וקדוש שמו מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים :

גר

צפחת השמן

זה ודבריו חלה לקח מהרמב"ם בפירושו לחבות פ' ד': כח) צקדושין ל"ג ח': כט) כ"ה ביזמא כ"ג ח' ופירש"י שחס באחר לנקום נקמתו בקו המשפט ישתוק: ל) מאמר זה הוא במס' מגלה כח, ח': לח) לח מלאתי בעני"ד במדרשים רק צבעל הטורים בפ' תרומה כותב ד"ז ולא צסס המדרש: לז) כ"ה בסוטה ה' ח': לג) כ"י: לד) כ"ה צס"ר פ' י"ז: לה) כדאיתא במס' זבחים נ"ד ב': לו) כ"ה בערוכין ל"ה ב': לז) רך ודופק: לח) אמרינן בסוטה ה' ח' חד אמר אחי דכא (אני מגביהו עד ששוכן חללי) וח"ח אני את דכא (אני מרכין שכינתי חללו. רש"י) ומסתברא כמ"ד אני את דכא וכו' ולחומר הדברים הייתי אומר ע"ד מה שאמרו בכמה מקומות בזוהר משה איש האלהים צעלה דמטרוניתא וזכה לזה לפי ענ"ד מפני ענותותו הגדולה מדה כנגד מדה על שהוא היה מעביר על מדותיו לכן זכה שכביכול נדר והוא מצעל כבעל המיפר נדרי אשתו ומעבירה ממדותיה וידוע שתבת את פירושו טפל וד"ל. ומה נעמו בזה דברי רש"י ז"ל ח"י מרכין וכו'. וד"הי :

לפנינו

גר (איוז לא, ל"ב) בחוץ לא ירין גר דלתי לאורח אפתח. דרשו ז"ל בסוף פרק הזהב (נט, ב') רבי אליעזר הגדול אומר ה' בשלשים ושישה מקומות הזהירה תורה על הגר. ודבר ידוע כי כל אחד מישראל ב' [הגולה] (ההולך) מעיר אל עיר אחרת ג' נקרא גר. וכן מי שהוא מן האומות ונתגייר וחזר לאמונת ישראל יקרא גר והוא הנקרא גר צדק לפי שבא להסתופף תחת כנפי השכינה. וכן גוי שקבל עליו שלא לעבוד ע"ז ובא להתישב בינינו יקרא גר ד' תושב. ישראל הגולה מעירו לעיר אחרת יקרא גר מלשון ה' גרגיר הנפרד מעיקרו ונצטוינו בו להאכילו ולהשקותו ולהסביר לו פנים והסברת פנים חשובה לו מן הכל והוא דברי שלמה ע"ה שאמר (משלי כז, ט') שמן וקטרת ישמח לב ומתק רעהו מעצת נפש ו' הזהיר בכתוב הזה שיתחייב אדם על הגר שישפיק לו מזונות ויסביר לו פנים והוא נקשר עם הכתוב שהזכיר למעלה ממנו שאמר (סס כז, ח') כצפור נודדת מקינה וסמך לו מיד שמן וקטרת ישמח לב כל המזונות כולן וכל מה שנתבשל על האש בשמן וקטרת שהוא העשן העולה מן המזון המתבשל. והודיענו בזה כי יתחייב אדם לשמח לב האיש הנודד ממקומו בסיפוק מזונו שהוא [שמן וקטרת] כי שמן וקטרת ישמח לב ויתחייב עוד בהסברת פנים וזה ומתק רעהו שימתיק לו דבריו והסברת פניו כי מלבד שיצטרך שמן וקטרת עוד יצטרך מתק רעהו, ואמר מעצת נפש כלומר שיהיה אותו מתק והסברת הפנים מעצת נפשו השכלית דרך אהבה וחיבה לא דרך חנופה כי ייטב לו מתק שפתים יותר מכל מה שהוא נותן לו וכן דרשו ז"ל בסוף פרק אחרון של כתובות (דף קיא, ב') המרבין שינים לתבירו יותר ממשקהו חלב שנאמר (בראשית מט, י"ב) ולבן שינים מחלב אל תיקרי לבן שינים אלא דיבון שינים ועל זה הזכיר ישעיה הנביא ע"ה (ישעיה נח, ז') הלא פרס לרעב לחמך הם המזונות וחזר ואמר (סס י) ותסך לרעב נפשך הוא מתק שפתים. וכשם שהגולה מעירו לעיר אחרת יקרא גר כן מצינו שהצדיקים נקראים גרים לפי שאינם מחשבין העולם הזה לכלום ואין דירתן אלא עראי וזהו לשון גר מלשון גרגיר כגרגיר הזה הנפרד מעיקרו כי הצדיקים יודעים שנפרדו מעיקרם [ממקום] קדוש וכאשר הגר נכסף לשוב למקומו לארץ מולדתו כן הם נכספים לחזור לעיקרם ושרשם והוא כסא הכבוד ששם שרש הנפש השכלית ועל כן מצינו האבות כלן שנקראו גרים באברהם כתיב (בראשית כג, ד) גר ותושב אנכי עמכם ביצחק כתיב (סס כז, ג') גור בארץ הזאת. וביעקב כתיב (סס לו, א') בארץ מגורי אביו. וכן דוד המלך קרא עצמו גר שנאמר (סהל"ס קיט, יט') גר אנכי בארץ. המשיל את עצמו לגר שהוא מזומן לנסיעה ואינו יודע העת ולפי שאינו יודע העת צריך שיקח צידה לדרך פן תבא עליו העת פתאום ומה היא הצידה קיום

צפחת השמן

א' לפנינו הגירסא בל"ו מקומות ואמרי לה צמ"ו מקומות מפני שסורו רע. ועי' בתוס' סס : ב' כ"ה בכ"י וכ"ג גם פה להלן : ג' דכן מלינו צמקרא הרבה פעמים כמו (סופטים י"ז, ז') והוא גר שס (סס ח') לגור באשר ימלא. וכן (סס יט, ח') גר ברכתי הר אפרים : ד' כן משמע צע"ז (ס"ד, ב') דכשמקיים ז' מלות שקבלו בני נח נקרא גר תושב : ה' בפירושו פ' משפטים פסוק וגר לא תונה וגו' כותב הרב ג"כ וז"ל בכמה מקומות כתוב בתורה והזכיר הקב"ה על הגר לפי שהגר מולא עלמו יחידי בארץ נכריה ולכך נקרא גר מלשון גרגיר הנמלא יחידי בראש ענף האילן מבזין אותו ומריעין לו ע"כ אמר הקב"ה אל תחשוב שאין לו מי שיריב ריבו כי אני הוא הרב את ריבו והעושה נקמה בעושקיו וכו', וכן בסדר אמור פ' כגו' כאלוה וכו' כותב רבינו וז"ל הנכרי הבא מארץ אחרת ונפרד מארלו נקרא גר מלשון גרגיר הנפרד מן האילן ומי שאבותיו מן העיר נקרא אורח מלשון (סהל"ס לו, לה) ומתערה כאלוה רענן כדמיון הנטיעה הנטועה מימי קדם וכו'. וד"ז מאיש לוקח שכן כתב הרב אב"ע פ' לך פ' כי גר יחי' זרעך וז"ל וטעם גר כמו הגרגיר הנכרת מן הסעיף ויש חסרי לב שזה הטעם רחוק בעיניהם ואלו היו יודעים טעם כל אות ולורתו אז יכירו האמת. ע"כ : ו' פ"י

פסוק

המצות זהו שאמר אל חסתר ממני מצותיך. (ז) גוי שקיבר עליו שלא לעבוד עבודה זרה ועדיין אוכל נבלות ובא לגור בשערי עירונו הוא הנקרא גר תושב ונקרא גר שער ונצטוינו לתת לו הנבלה שנאמר (דברים יד, כ"ה) לגר אשר בשעריך תחננה ואכלה. וכן כתוב בענין השבת (שמות כ, י') אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך ובהמתך ונרך אשר בשעריך. יזהיר הכתוב שלא תעשה מלאכה ע"י קטנים והבהמה והגר והוא גר שער [או] גר תושב שרוצה להתישב בינינו וקבל עליו שלא לעבוד עבודה זרה ואינו מצווה על מצות השבת ולכך הוסיף אשר בשעריך כי אלו היה גר צדק היה צריך לומר ונרך סתם ומפני שאינו מדבר בגר צדק לפי פשט הכתוב אלא בגר תושב לכך הוצרך הכתוב להוסיף בשעריך ולהקיש אותו לבהמה וגר תושב זה אנו מצווין עליו להחיותו כיון שקבל עליו בפרהסיא שלא לעבוד ע"ז. מי שהוא מן האומות ונתגייר נקרא גר צדק והוא שחייב ח' בג' דברים אלו ואלו הן מילה טבירה קרבן שבשלשה דברים ארו נכנסו ישראל לברית במעמד הר סיני. מילה שהרי כשיצאו ישראל ממצרים נמולים היו כי היו כלם ע) מקובלי האבות במצוה זו. טבילה

צפחת השמן

פסוק זה כהווייתו הוא גם בפירושו ריש פ' תלוה ומה שהוספתי בסמוך הוא משם : (ז) דברים אלו המה מפ' הרמב"ן פ' יתרו פ' וגרך אשר בשעריך וז"ל ע"ד הפשט גר שער לעולם הוא גר תושב שבא לגור בשערי עירונו וקבל עליו ז' מצות בני נח והוא הנקרא גר אוכל נבלות שאמר הכתוב לגר אשר בשעריך תחננה ואכלה ולכך לא היתה בו המלה שיאמר לא תעשה בו מלאכה האזרח והגר אבל לנו ילוה שלא יעשה מלאכה ללרכינו כקטנים וכבהמה והוא בעלמנו הין עליו זאת המלוה ועושה מלאכה לעלמנו בשבת והכתוב שאמר (שמות כג, יב) וינפש בן אמתך והגר הוא גר צדק שנתיהר וחזר לדתינו שמה חותו בשבת וכן בכל שאר המצות וכו' אבל מלאנו לרבותינו שדרשו בהפך (הוא ביצמות מח, ב') אמרו כי וגרך אשר בשעריך על דרך הפשט גר צדק וכו' וינפש בן אמתך והגר לרבו. גר תושב הערל עכ"ל : ח) כן הוא במס' כריתות ט' ח' ככס כגר כאבותיכם מה אבותיכם לא נכנסו לברית אלא במילה וטבילה והרלאת דמים חף גרים כו'. וכל זה הצנין עד תחת כנפי השכינה הוא גם בפירושו פ' משפטים פ' וישלח את נערי בני ישראל בקלור קלת וכן בפ' תלך פ' לא תתעמר בה. ורחוי להעתיק מה שכתב הרב שם אחר שכתב שבדקין אחריו כו' כותב שזה דרך תורתנו לא כשאר (התורות) [דתות] שמחזרין אחר האומות ורולים להרחיב אמונתם זו בזה ולסתגבר בכח החרב לכך מי שימאן להאמין וזו בזה לנח בכח הדברים והברי חלקות ופתויין ויחפזו על ה' דברים אשר לא כן והוא שהתנבא עליהם דניחל (ז, ה') ופוס ממלל רברבן וכתוב (שם) ומלין ללך עלתה ימלל וגו' (שם) ויסגר להשיה זמנין ודת כלומר שיחשוב לשנות המוסדים והתורה שלנו ולא יעלה בידו זהו לשון ויסגר וכתוב (שם יא, לו) ועל אל חלים ידבר נפלאות כו'. ע"כ. ודבר זה שאבותינו נכנסו בג' דברים וכו' כותב רבינו בקלור גם להקן אות כפורים הב' וצלות קדושה : ט) לשון זה חינו מוכן דנהפוך הוא שלא נמולו עד שילחו ממלרים אבל במלרים לא מלו דכן היתה בש"ס כריתות שם מילה דכתיב (יהושע ה, ה') כי מולים היו וגו' ופי' רש"י בשעת ילידתן מלו ומה זה שכתב רבינו כי היו כולם מקובלי האבות דמשמע שדור אחר דור מימי האבות מלו עלמם ויכולים היינו לומר דכוונתו רק לשבט לוי דכן כתב הרמב"ם פי"ג מה' ח"ב בג' דברים נכנסו ישראל לברית וכו' ומילה היתה במלרים (פי' בשעה שילחו ממלרים) שנאמר (שמות יב, מח) וכל ערל לא יאכל בו ומל אותם משה רבינו שכלם צטלו מלות מילה במלרים חו"ץ משב"ע לו"י וע"ז נאמר (דברים לג, ט') ובריתך ינלרו. ע"כ. וכן כוונת התוס' בכריתות שם צד"ה דכתיב כי מולים וז"ל ואע"פ שאותן שהיו נמולים (בימי) [מימי] אברהם לא מלו אותם ביציאת מלרים מ"מ מעיקרה כשמלו עלמם מלו ליכנס לברית המקום וליצדל משאר אומות וגם כי עתה טבלו. שכוונתם ג"כ לבני לוי וכן הביא

שבילה הוא שכתוב (שמות יט, י) וקדשתם היום ומחר י) [וכנסו שמלותם]. קרבן הוא שכתוב (שם כד, ה') וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עולות ויזבחו שלמים. וכן מי שבא להתגיר חייב בשרשתן שנאמר (במדבר טו, ט"ו) ככם כגר יהיה וב"ד חייבים למולו ולהטבירו וכשיבנה ביהמ"ק יביא קרבנו. ודרשו ז"ל (ביבמות מז, ב) שטודיעין אותו תחלה קצת מצות ועונשין שבהן. ושעם הודעת העונשין כרי יא) שלא יתגיר

צפחת השמן

הרב המגיד שם מרמז"ן פ' הערל שלא הולרכו (בני לוי) חפי' להטיף מהם דם ברית שכבר היו מלווין על המילה מימי אברהם ומילה חשובה היתה ע"כ. אבל זה אינו במשמע בלשון רבינו שכתוב כי היו כולם וכו' דמשמע אף ישראל ועוד דלשון נכנסו משמע עתה. וכן יקשה על דברי רבינו בפירושו פ' בא וכל ערל גו' מכאן שמל אותם במלרים וע"ז אמרו רז"ל נתן להם דם הפסח ודם המילה וכו' וזה יכלול שנמולו כלן ואכלו את הפסח וכ"כ בפירוש כי מולים וכו' ואח"כ כותב כולם מקובלי האבות דמשמע כבר. ונראה כוונתו דהוקשה לו אם לא נמולו במלרים עד שמלן משה בלחם משם כמ"ס בפסוק הג"ל יקשה למה לא נכתב הענין הגדול הזה בתורה רק בקלור זיהושע דרך אגב ע"ז אמר רבינו שמפני שהוא דבר גדול והיה מקובל להם מהאבות ורק במלרים לא יכלו לקיימה מפני נוגשיהם אבל תיכף ומיד שסרה המניעה ושנת נוגש ממילא שב הדבר לקדמותו כמו שקיימו עליהם האבות לכן לא הולרך להזכירה כנ"ל: י) הנה הרמז"ס שם מביא ג"כ מפסוק זה דהולרכו טבילה וקשה לי דבש"ס לא משמע הכי דביבמות מז, ב' אמרינן טבילה באבות מנ"ל חילומא מדכתיב וקדשתם היום ומחר וכנסו שמלותם ומה במקום שאין טעון כבוס טעון טבילה (כגון בעל קרי בעלמא דכתיב (ויקרא טו, ע"ז) ורחץ במים ועמא עד הערב ולא כתיב וכבס בגדיו. רש"י) מקום שטעון כבוס אינו דין שטעון טבילה ודלמא נקיות בעלמא אלא מהכא (שמות כד, ח') ויקח משה את הדם ויזרק על העם וגמירי דאין הזאה בלא טבילה. ע"כ. וכן בכריתות מייתי תלמודא ג"כ מפסוק זה, ולפ"ז יקשה למה הביא רבינו והרמז"ס הפסוק דוקדשתם ולא את הפסוק ויקח משה. ול"ל דלפי מסקנת הש"ס ממילא נדרוש גם קרא דוקדשתם לענין טבילה לא לנקיות בעלמא והביאו פסוק זה משום שקדם בתורה. ומדי דברי בזה אכתוב מה שאתפלא על המוהרש"א ז"ל בח"א בכריתות שם שהקשה אמאי לא חשיב הש"ס שלא נכנסו לברית בלא הזאה כדכתיב ויזרוק על העם דהרלאת דמים הוא הזריקה על המזבח. ע"כ. ותמיהא לי שנעלם ממנו לפי שעה הש"ס יומא דף ד' א' דפריך בפשיטות הזאה בסיני מי הוה. ומה שמקשה מוהרש"א כבר הקשו התוס' ביומא שם ז"ל הא הוי הזאה בסיני דכתיב ויזרוק על העם ותרנו דאותה זריקה לא היתה בשביל עהרה שהרי וכו' אלא דם ברית הוי. אבל ראיתי בתוס' יבמות מז, ב' ד"ה דאין הזאה בלא טבילה שהביאו הש"ס כריתות הג"ל וגרסו מה אבותינו לא נכנסו לברית אלא במילה וטבילה והז"את דמים ואין לומר דע"ס הוא והגי' הנכונה הרל"את דמים דהא מכל הדבור שם נראה דאינו טעות סופר וגם בסוה"ד שם כתבו ואין לתמוה כיון דבעי הז"אה היאך מקבלין גרים בזה"ז דבפרק מחוסרי כפרה נפקא לן מקרא דלא בעינן וכו'. וא"כ נראה שתוס' אלו חולקים על התוס' יומא שהם ממהר"ס מרוטנבורג דשם כתבו דאין לחשוב הזאה ולפי דבריהם ביבמות חשבינן לה. וא"כ יקשה להיפך לפי גי' זו למה לא חשיב הרלאת דמים. אכן בתוס' מגילה כ' א' ד"ה ולא כתבו דהרלאת דמים נפק"ל מויזרוק משה על העם לא כגירסתנו בשם. נראה פה חלוקה שליטת דהרלאת דמים וזריקה הוא דבר אחד וכן הוא בתרגום אונקלוס שתרגם כן וזרק על מדבחה לכפרה על עמא והביאו רש"י ז"ל שם. ואפשר שמשום כן שינה הרמז"ס וגם רבינו מגירס' הש"ס ותחת הרלאת דמים או הזאה כתבו תבת קרבן ובהרמז"ס הרלאת קרבן כדי לכלול גם שניהם הרלאת וזריקה על העם משום ששניהם באו מכה דם הקרבן וכן בכריתות שם דאמר האידנא דליכא קרבן וכו' יהי' הכוונה על שניהם ודו"ק: יא) כל

יחגייר שאין הגרים תועלת לישראל כלל שהרי ערב רב גרים היו והם היו סבת
העגל וגם היו סבת המגפה לישראל בענין בשר תאווה שחל עליהם הדבר שנאמר
(זמדבר י"א, ד') והאספסוף אשר בקרבנו. וכל [זמן] שהם מתחברין לישראל יש
בדבר נזקים הרבה לפי שהם מטיפה פסולה ושרש פורה ראש ודענה ואין חיבורן
עמנו עולה יפה ואין התולדות היוצאים מהן ראיות ברוב שהרי מעכה בת תלמי
מלך גשור שהיתה יפת תואר [ולקחה] במלחמה וגיירה דוד יצא ממנה אבשלום שבקש
להרוג אביו ושכב עם נשיו לעיני כל ישראל ולפיכך דרשו ז"ל [סס] שכל מי
שבא להתגייר מעצמו בודקין אחריו. (יב) [שמא בשביל ממון חוזר לדתינו או בשביל
שררה שיזכה לה או מפני הפחד הוא עושה או] שמא בשביל חשק אשה מבנות
ישראל או אם היא אשה בשביל חשק בחור אחד מבני ישראל ואם לא נמצאת
דהם עילה מודיעין אותו כובד עול מצות והטורח שיש בעשייתן כדי שיפרשו ולפיכך
(יג) לא קבלו גרים בימי דוד ושלמה [בימי דוד] שמא מתוך הפחד חזרו ובימי
שלמה שמא [בשביל] המלכות והטובה שהיו בה ישראל חזרו שכל גיור שיש לו
מענה בענין אחד מהבלי העולם אין הגירות שלם. והנשים שגייר שלמה וכן שמשון
שנשא לו אשה [מהם] לא נתגיירו על פי בית דין אלא בשביל מענה מהבלי העולם
ולפיכך חשבון הכתוב כאילו הן גויות ובאיסורן עומדות. ועוד שהוכיח סופן על תחלתן
שהיו עובדות ע"ז ובנו להם במות יד) והעלה הכתוב על שלמה כאילו הוא בנאן
שנאמר (מלכים ח' י"ח, ז') אז יבנה שלמה במה לכמוש. ומפורש אמרו (סס דף
מז, ב) קשים גרים לישראל כספחת שנאמר (ישעיה יד, ח') ונספחו על בית
עקב. טו) והטעם לפי שאינם נקיאין בדקדוק מצות וישראל למדין ממעשיהם.
ויש

צפחת השמן

ענין זה וכן מענין ערב רב ונשים שנשא שמשון ושלמה וכו' ועוד שהוכיח סופן על
תחילתן הכל הוא מהמיימוני סס חוץ ממ"ס מענין מעכה שילא ממנה אבשלום שאינו
סס. והנה ביצמות סס אמרי' גר שבת להתגייר אומרים לו מה ראית שצאת להתגייר
אי אתה יודע שישראל בזמן הזה וכו' אם אמר יודע אני ואיני כדאי מקבלין אותו
ומודיעין אותו מקלת מלת כו' מ"ע דאי פריש ניפרוש דקשים גרים וכו' ונראה דאף
שכל זה הלשון שכותב המיימוני אינו כ"ס מ"מ למד זאת מדאמרינן שאומרים לו מה
ראית וכו' ואמר מקבלין אותו ואח"כ מודיעין לו וכו' דקשה למה לא מודיעין לו מיד
רק אחר שאמר יודע אני מזה נשמע שבתחלה לריכין לבדוק אחריו שמא וכו' ואף אם
יאמר שמקבל עליו עול המלות אין זה גר שאפשר משום חשקו באיזה דבר מעניני
העולם בא להתגייר ואין לנו להביאו במסורת הברית ואחר שבדקו אותו וראינו שאינו
לשם אמת מהדברים שמונה הרמב"ם למשל על עניני העולם אז מודיעין אותו קלת מלות
ועונשין כדי שיפרוש דקשי' כו'. נ"ל: יב) כ"ה בכ"י וגם במיימוני סס והי' חסר מן שמא
הא' עד שמא הב' (: יג) כ"ה ביצמות כד, ב' והרב המגיד סס ל"ן מקומו מפרק
הערל עו, ב' ואפשר משום דשם מפורש קודם לזה דשלמה גייר את נשיו דאמרינן
בהיותן נכרים לית הו חתנות נתגיירו לית להו חתנות מתיב רב יוסף (מ"א ג, ח')
ויתחתן שלמה את בת פרעה מלך מלרים ומשני גיורי גיירה והא לא קבלו וכו' וכן
משום דבאותו פרק איתא דינו של המיימוני דאמר שאעפ"כ היו גרים הרבה מתגיירים
בימי דוד ושלמה בפני הדיוטות והיו ב"ד הגדול חוששין להם לא דוחין אותם אחר
שטבלו מכל מקום ולא מקרבין אותם עד שפירש אחריתם שהוא ג"כ מש"ס סס (עט,
ח') שבימי דוד ע"י מעשה של הגבעונים נתוספו על ישראל ר"ן חלף גרים כמו שהביא
הרב המגיד סס: יד) כ"ה במיימוני סס ול"ן המ"מ סס משבת טו, ב' והכי איתא סס
אז יבנה וגו' שביקש לבנות ונא בנה חלף מעתה אז יבנה יהושע וגו' חלף דבנה ה"כ
דבנה חלף מה אחרונים לא עשו ותלה בכן לשבח חף הראשונים לא עשו ותלה בכן
לגנאי פי' רש"י שלמה לא עשה ותלה בו לבנות מתוך שלא מיחה בנשיו: טו) פי' רש"י
סס

(טז) ויש שמירשו מודיעין אותם קצת עונשין שהטעם בו כדי שלא יאמרו היום או
 מחר בעשות' אחת מכל מצות ה' אשר לא תעשינה ואשמו אלו היינו יודעין העונש
 לא נתניירנו ונמצא גירותו כשעות וע"כ יש לנו להודיעם מקצת עונשין כדי שיהיה
 גירותו בלבב שלם ושיקבל עליו הכל יז) [ויש] (ומה) שאמרו קישים גרים אין זה
 נאמר לגנאי הגרים אלא לגנאי ישראל כלומר כיון שהקדוש ב"ה רואה מחשבתם
 שעזבו משפחתם וארץ מולדתם ובאו להדבק בשכינה הנה הם מחייבים את ישראל
 בשאין עובדין להקדוש ב"ה בלב שלם. וכן מצינו יח) במדרש אמר ריש רביש
 גדולים גרים בזמן הזה יותר מישראל כשעמדו על הר סיני שהם ראו את דקולות
 ואת הלפידים ואת קול השופר והנפלאות הגדולות והנוראות והגרים לא ראו מדבר
 זה כלום ובאין בצר ומצוק להסתופף תחת כנפי השכינה. והנה יט) איוב משבח
 עצמו בכתוב הזה שהיה ביתו פתוח לרוחה לכל עובר ושכ אפילו לגרים ולתושבים
 ומעולם לא היה גר לן בחוץ כלומר אפילו הגר הנכרי הבא להתנייר בשער עירו
 מאי זה אומה שיהיה היה עושה עמו חסד והיה מאסף אותו אל ביתו לרונ כי אף
 על פי שאיוב היה כ) מבני [ארם] מזרע אברהם ולא מבני ישראל הוא אעפ"כ
 היה חסיד גדול וצדיק גמור עובד את השם ית' במצות שכליות עושה חסד עם הכל
 ועל זה אמר בחוץ לא ילין גר דלתי לאורח אפתח ואין צריך לומר אם היה הגר
 מעמיו שהיה עושה החסד הזה עמו. ומכאן יש על האדם להתעורר שיגדל נפשו
 במדת הרחמנות שיהיה מרחם על הבריות וכמו שדרשו ז"ל (שבת קנ"ג) כל המרחם
 מרחמים עליו שנאמר (דברים יג, י"ח) ונתן לך רחמים [ורחמך] וזה קל והומר אם
 איוב באין תורה היה מחזיק במדה זו כל ישכן ישראל שקיבלו תורה שהן חייבין
 להחזיק בה ובמדותיה ידוע כי כשניתנה התורה אפילו לגרים ניתנה שכן כח) דרשו
 ז"ל (דברים לג, ד') תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב לכל המתקהל ביעקב.
 וכן כז) דרשו עוד (ויקרא יח, ה') אשר יעשה אותם וחי בהם כהן לוי וישראל
 לא נאמר אלא האדם מלמד שאפילו גוי ועוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול. ובדין
 הוא שיהיה להם השכר הגדול כשהם חוזרין לתורת משה בזמן הגלות והשעבוד
 ושיהיו מכלל ישראל המעולים והנבחרים שבהם כי האומות שיתניירו לימות המשיח
 מתוך שיראו ישראל בגדולה ובמעלה כי ינתנו עליון על כל גויי הארץ לתהלה
 ולשם ולתפארת אין להם בזה שכר לפי שאין גירותם לשום שמים ולא עשו כן
 בזמן הלחץ ואעפ"י שהם עתידין שיתניירו מעצמם אין אנו מקבלין אוהם ברצוננו
 והוא שדרשו ז"ל (יבמות כה, ב') (ישעיה כד, ט"ו) מי גר אתך עריך יפול מי גר
 אתך בעניותך עליך יפול בעשירותך. למדנו בזה שלא ישכנו בינינו ברצוננו אלא
 אוחז

צפחת השמן

שם לשון ספחת שאוחזין מעשיהם הראשונים ולמדוין ישראל מהם או סומכין עליהם
 באסור והיתר: טז) כ"ה בסמ"ג והביאו הרב ז"ל יו"ד סי' רס"ח: יז) פי' זה כתבו
 הסוס' קדושין ע"א, ח' בשכר ר' אברהם הגר וזמנחת יהודה פ' יתרו מביא טעם זה
 בשם הרב יהוספיה הגר ויתכן שהוא הוא וקראו לו גם בשם זה מלשון הוספה שם י"ה.
 והנה כפי הנראה מתוס' שם היה נראה לגרום כאן [ויש] תחת תבת "ומה" שמשמע
 שם שהוא טעם אחר אבל לפי שפירושו שם 'וגם זכ"י איתא ג"כ תבת "ומה" לכן
 הנחתיו והסגרתיו: יח) בתנחומא פ' לך: יט) עתה חוזר רבינו לפסוק איוב שהתחיל
 בו בתחילת האות: כ) לאו דוקא מבני ארם הנראה כוונתו מפני שכתוב (איוב ח, א')
 איש היה בארץ עוץ וגו' והנה עוץ היה זכורו של נחור אחי אברהם וארם הי' בן קמואל
 אחיו של עוץ כמו שכתוב בתורה (בראשית כב, כ') אלא ממשפחתו ולפי שהארמיים
 מפורסמים יותר בכתוב כותב הרב בן. וכן מ"ש מזרע אברהם ג"כ כוונתו ממשפחתו
 וכן כתב הרב בפירושו להלן אות השגחה וז"ל ודע כי איוב היה מזרע אברהם ע"ה'
 מבני אחיו וכו': כח) בתנחומא ויקהל ושו"ט מו' ח' א' (כב) זכ"ק לח, ח' ויתכן בכוונת

אותן שנחגיגו בענינותנו ומכל מקום עתידין כל האומות שיהיו לעתיד לבא גרים
 כדומר שיתגיירו מעצמם שכן דרשו ז"ל במסכת עבודה זרה (דף כה, ח') מאי אותביה
 חברוהי כג) לרבי אליעזר (יטעיה ס, ז) כל צאן קדר יקבצו לך וגומר אמר להם
 ר' אליעזר לימות המשיח אתם משיבים אותי כלם גרים גוררים כד) הם לעתיד לבא
 שנאמר (לפניה ג, ט') כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כלם בשם ה'
 ולעבדו שכם אחד :

גאולה הא' (תהלים קל, ה') קייתי ה' קוטה נפשי ולדברו הוחלתי. ידוע כי
 כל ענינם של ישראל מקודש ביותר משאר האומות מפני
 שהם לקוחים לשמו של הקב"ה והם עמו וחלקו בענין שכתוב (דברים לב, ט') כי
 חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו ומי שהוא עבד המלך הנה מעלתו יתירה על שאר
 עבדי השרים והסגנים ומוראו וחתתו עליהם מפני שהשרים והסגנים הם עבדי המלך
 אדוניו [וכענין] הכתוב שהזכיר משה (שם כו, י"ט) ולתתך עליון עד כל [הגוים]
 אשר עשה לתהלה ולשם ולתפארת וגו' [כי מפני שהם לקוחים ז] לשמו וזה
 תהלתם ותפארתם לכך הם נחונים עליון עד כל שאר העמים. ואם ישאל אדם
 מה נשתנה העם הזה משאר העמים שהם משועבדים לאומות העולם והולכים בגלות
 בכל ובמלכות מדי וביון ובאדום והלא מצינו בדורות ראשונים שכל אומה ואומה
 שהיו רעים וחטאים לה' היה הקב"ה מכלה אותן מן העולם כענין דור המבול וכיוצא
 בהן [וכענין ג] שדרשו ז"ל מעולם לא הכה הקב"ה אומה ושנה בה וכיון שהענין
 הזה נוהג בכל האומות מדוע לא ינהג כן בישראל שאם חטאו להקב"ה ומרו את
 דבריו יכלה אותן מן העולם ולמה הענישן בעונש פיזור ושעבוד ולא מצינו עונש
 זה בשאר האומות. ותשובת הדבר ידוע כי אורך הגלות הזה מתמיה עד מאד וירידתן
 שר ישראל ירידה מופלאה יתמה ויפלא עליה לב החושב והוא דבר ירמיה ע"ה
 (חיכה ח, ט') ותדר פלאים ואי אפשר שיכלה אותן מן העולם לפי שהם ד) קיום
 העולם וענינם נקשר בקשר חזק ואמיץ וכענין שהזכיר יהושע (ז, ט') והכריתו את
 שמינו מן הארץ ומה תעשה לשמך הגדול ודרשו ז"ל בברכות (פ"ק דף ז, ב') רב
 הונא רמי כתיב (שמואל ב, ז, י') ורא יוסיפו בני עולה לענותו וכתיב בדברי הימים
 (ח' יז, ט') ורא יוסיפו בני עולה לכלותו [בתחלה לענותו ולבסוף לכרותו].
 והענין כי בתחלה כשנבנה בית המקדש נבנה על מנת שלא לענותו שלא יענו עוד
 אויבים לישראל ולבסוף שחטאו ורא יוסיפו בני עולה לכלותו כלומר נגזר עליהם
 לענותו אבל לכלותו אי אפשר וזהו שאמר בתחלה לענותו ולבסוף לכלותו. וכן אמר
 (מלאכי ג, ואלו) אני ה' לא שניתי ואתם בני יעקב לא כליתם. ביאורו כי כשם
 ששמי אי אפשר לו שישתנה כך אי אפשר לישראל שיהיו כלין. ולפי שנתחייבו
 ישראל כליה בחטאם ואי אפשר לכלותם לכך גזר עליהם הפיזור והשעבוד בין
 האומות

צפחת השמן

ע"ד דאמר בשבת לא, ח' זכרי שבה לפני שמאי והלל שיתגייר ע"מ שיעשהו כה"ג
 אפשר כוונתו שיהי' לו שכר כגדול שזיהודים והוא הכה"ג וזאת כן הוא : כג) דאמר
 אין מקבלין קרבנות מן הזכרים : כד) מעולם מגוררים (שלא זרלונינו) :

ח) כ"ה זכר"ה פ' כ"ד דאיתא שם כשבה הקב"ה לבלבל דור הפלגה אמר למלאכים
 שרי כל האומות בואו ונטיל גורלות ונפל ישראל לחלקו של הקב"ה כדכתיב (דברים
 לב, ח') בהנחל עליון גוים וגו' וכ"ה ח' כי חלק וגו' ובתנחומא פ' האזינו ג"כ אומר
 כן בפסוק (שם ואלו) הלא הוא חביד קקד וגו' הוא שקנה אותך שמלינו זפרקי רבי
 אליעזר וכו' וכן כתב רבינו ריש פ' וילא פ' חני ד' וגו' : ז) ויהי' פי' לשם לשמו של
 הקב"ה : ג) בסוטה ט' ח' פי' שכינה אותם תיכף בהכאה ראשונה : ד) כדאיתא
 בתענית

האומות. וטעם הפיזור לפי דעתי לשני עניינים האחד כדי שיחמשמו ישראל בכל הקצוות בין האומות שאין בהם תבונה וילמדו האומות מהם האמונה במציאות השם יתברך ובענין ההשגחה השופעת בפרטי בני האדם. והטעם השני לפי שישראל חטאו בארץ הקדושה שהיא נקודת העולם ואמצעות האקלימים והסיעו עצמן מן הנקודה העליונה הנקראת קו האמצעי של מעלה מכוונת כנגד קו האמצעי שלמטה וחללו את קדושתו והוציאו עצמן מרשותו ונשאר ברשות שאר הכחות (העליונים) [הנפרדים] לכך נגזר עליהם גלות שיגלו אל יתר הקצוות מן הארץ שהיא נקודה תחתונה מדה כנגד מדה. ועם הגלות והשעבוד עונותינו מתמרקין ואנו ניצולין בו מדינה של גיהנם ועל כן בירר לנו אברהם אבינו ע"ה את המלכיות ודרשו זכרם לברכה במדרש תהלים במזמור (תהלים נב, ב') בבא דואנ אמר רבי שמעון בר אבא הראה לו הקב"ה לאברהם ה' דברים תורה וקרבנות ומלכיות וניהנם תורה מנין שנאמר (בראשית טו, י"ז) ולפיד אש ואין לפיד אלא תורה שנאמר (שמות כ, י"ח) וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידים תנור עשן זה גיהנם שנאמר (מלאכי ג, י"ט) בוער כתנור וכתוב (ישעיה לא, ט') אשר ו) אור לו בציון ותנור כו בירושלם קרבנות שנאמר (בראשית טו, ט') קחה לי עגלה משורשת מלכיות שנאמר (שם) והנה אימה חשיכה גדול' נופלת עליו. אימה זו בכל. חשיכה זו יון. גדולה זו מדי. נופלת עליו זו אדום אמר הקב"ה לאברהם עתיד בית המקדש ליחרב והקרבנות ליבטל [מהו] רצונך שישתעבדו בניך במלכיות ואל ישתעבדו בגיהנם ז) [או בגיהנם ולא במלכיות א"ר חנינא בר פפא אברהם בירר לו את המלכיות אמר מושב שישתעבדו

צפחת השמן

בתענית ג, ב' כשם שאי אפשר לעולם בלא רוחות כך א"ל לעולם בלי ישראל: ה) ענין זה בשנוי איתא גם בב"ר פ' מ"ד וז"ל ד' דברים הראה לו גיהנם ומלכיות ומתן תורה וזיהמ"ק אמר לו כל זמן שניך עוסקין בשמים הם ניולין משמים וכו' אברהם בירר גיהנם והקב"ה בירר לו את המלכיות וכו' הה"ד אס לא כי לורס מכרס זה אברהם וד' הסגרים שהסכים הקב"ה לדבריו וכו' וכ"ה בשמ"ר פ' נ"ח ובפסיקתא רבתא ודרב כהנא פ' החודש. ובמכילתא פ' יתרו פ' וכל העם וגו' איתא רבי נתן אומר מנין אתה אומר שהראה הקב"ה לאברהם אבינו גיהנם ומתן תורה וקי"ס וכו': ו) והוא נדרש על גיהנם בערוזין יט, א' והכי איתא התם ג' פתחים יש לגיהנם אחד במדבר וא' בים וא' בירושלם וכו' ונראה לענ"ד פירושו ע"ד הרמז שי"ג מיני בני אדם הא' הוא שבהפקירת אכל ניחא להו והמה יחשבו שהעולם הפקר כמדבר עוד נמלאו אנשים שיודעים את רבונם ילרם הטם והוא סוער עליהם כים עד כי יכול להם עוד כת שליטת שהם באמת בני ירושלים וחור לו בשערים המלווינים אכל לפעמים גם התה לא ינקו כי סביביו נשערה מאוד. ובענין הד' מלכיות נראה לפרש שאמר אימה זו בכל מפני שאימתן היתה מוטלת על ישראל והיו שכנים רעים ורלועה מרדות וגלו לבבל ב' פעמים ומלכות יון כינה לחושך מפני שרלו להשכיח מישראל התורה שנמשלה לחור וגזרו עליהם שיכתבו על קרן השור שאין להם חלק באלהי ישראל כדאיתא בב"ר פ' ב' וט"ז ויק"ר פ' י"ג וט"ו ובתנחומא פ' תזריע שנראה בכוונתו מפני שהשור הוא קרבן ראשית של ישראל והמה רלו להחליף הקרבנות בצער פגולים כמו שכתוב ביוסיפין שהקריבו ד"ח על מזבח ד'. ומה יפה בזה מה שאמרו בב"ר פ' ל"ט לוי כנגד מלכות יון כו' זה מקריב פרים וזו כותבת בקרן השור אין לכם חלק באלהי ישראל. וכן אמרו בב"ק (פב, ב') והעלו להם חזיר כו'. ואמר גדולה זו מדי מפני שרלה המן לעקור את הכל וגדולה הסרת טבעת של המלך להמן, ובאמרו נופלת עליו זו אדום נראה שהוא ע"ד שאמרו המפרשים בפסוק (עמוס ט, יח) אקים את סוכת דוד הנופלת לשון הוה שבכל יום תוסיף ליפול וכל יום קללתו מרובה מחצירו וזהו הגלות החל הזה עד ירא ד' וירחס: ז) כל זה שהוספתי הוא ממדרש שם וגם במדרש עלמו הוספתי איזה טבות שהיו חסרין וכ"ה בכ"י אכל באיזה

שישחעבדו ישראל במלכיות ואל ישחעבדו בנהיגם והיא שהקב"ה אומר לישראל
 אביכון הוא [מכר אתכם הה"ד (דברים לב, ל') אם לא כי צורם מכרם וגו' זה
 אברהם] וכן הוא אומר (ישעיה נח, ח') הבישו אל צור תוצנתם זה אברהם שנא'
 (שם סס ג,) הבישו אל אברהם אביכם]. ואעפ"י שנשחעבדו ישראל בעולם הזה
 לשעבוד מלכיות וגלו מן הארץ הקדושה עתידין הן לחזור עליה ושיבנה הבית
 ויעמוד לעד לעולם. שכן נתנבא ירמיה ע"ה בזה נבואה מופלאה והבטחה עתידה
 נוראה. והוא שהבטיחנו בשלש הבטחות בשלשה פרשיות זו אחר זו. הבטיחנו בפרשה
 ראשונה שיהיו ישראל קיימים ועומדים כל ימי עמידת חקת שמים וירח וכוכבים
 והבטיחנו בפרשה שנייה שהקב"ה לא ימאסם לעולם והודיענו כי זה מן הנמנע
 והבטיחנו בפרשה שלישית שיבא זמן ויבנה בית המקדש בנין ח) שלא ינחש ולא
 יהרס לעולם ומזה תקנו ז"ל בתפלת שמנה עשרה ויבנה אותו בימינו בנין עולם
 שלא ינחש ולא יהרס: וכתב רבינו שלמה ע"ה ט) אין בנבואת של הנביאים נבואות
 עתידות ונחמות מחזיקות טובות לקץ הגאולה כנחמת ירמיה ונבואה זו של ירמיה
 עתידה לבא בגאולה אחרונה שהרי לא נהיתה בבית שני ע"כ לשונו בפירושו. פרשה
 ראשונה הוא שכתוב (ירמיה לח, ל"ה) כה אמר יי' נוחן שמש לאור יומם אם
 ימוש החקים האלה מלפני נאם יי' גם זרע ישראל ישבתו מהיות גוי לפני כד
 הימים. פרשה שנייה (שם, ל"ו) כה אמר יי' אם ימדו שמים מלמעלה ויחקרו מוסדי
 ארץ למטה גם אני אמאם בכל זרע ישראל על כל אשר עשו נאם יי' כלומר
 אע"פ שחטאו לפני. וכן אמר עוד (שם יד, יט) המאום מאסת את יהודה וגו'. כמי
 שאומר הלא זה מן הנמנע. וכן אמרו במקום אחר (איכה ה, כ"ב) כי אם מאום
 מאסתנו וגו' והכתוב הזה דבק עם חדש ימינו כקדם. אמר חדש ימינו כקדם שאם
 לא תחדש יהיה נראה כי מאום מאסתנו ואתה לא מאסת אלא קצפת עלינו) ודרשו
 רז"ל על מקרא זה אם קציפה אית סיברא ואם מאיסי לית סיברא. פרשה שלישית
 (ירמיה לח, ל"ח) הנה ימים באים נאם ה' ונבנתה העיר על תלה ממגדל חננאל עד
 שער הפנה ויצא עוד קו המדה נגדו על גבעת גרב ונסב גועתה וכל עמק הפגרים
 והדשן וכל השדמות עד נחל קדרון עד פנת שער הסוסים מזרחה קדש ליי' לא
 ינחש ולא יהרס עוד לעולם ופרש"י ז"ל עמק הפגרים עמק שנפלו בו פגרי סנחריב
 וכן תרגם יונתן פגרי משריית אתוראה. השדמות. מין גפנים כמו יח) (דברים לב,
 ל"ב) ומשדמות עמורה. שער הסוסים ת"י תרע בית ריסא דמלכא ע"כ לשונו ז"ל
 הרי לך שהתנבא ירמיה ע"ה על מעלתן של ישראל לעתיד בג' הבטחות מופלאות
 בשלשה פרשיות אלו שהן מסודרות זו אחר זו. ומפני שכל אחד ואחד מישראל
 הוא חייב שיחזק לבו בהבטחת הנביאים ושתהיה תקותו חזקה בהקב"ה ובדברי נביאיו
 ולכך הזכיר דוד בכאן קויתי יי' קותה נפשי וגו' כי ראה דוד ברוח הקדש ענין
 הגלות

צפחת השמן

באיזו שנויים: ח) כי כן הוא בירמיה (לח, לט) לא ינחש ולא יהרס לעולם וזה הוא
 מה שאנו מתפללין וזנה אותה בקרוז בימינו בנין עולם הכוונה ע"ש הכתוב הזה:
 ט) לפנינו ליתא ברש"י דבר זה אין בנבואת כו' רק כתב שם שנבואה זו עתידה לבוא
 בגאולה אחרונה שהרי לא נהיתה בבית שני וכן מה שהביא הרב למטה בשם רש"י עמק
 הפגרים וגו' ליתא לפנינו. ונראה הטעם שירמיה כיבא טובות יותר משאר הנביאים ע"ד
 שאמרו ע"פ (ישעיה נד, טז) מי גר אתך יפול וגו' והביאו רבינו למעלה אות גר שמי
 שנתנייר בעת שפלותן של ישראל יראה בנחמתם והנה ירמיה היה מב"ב של רחב כדאי' במגילה י"ד
 ב' וראה עניים של ישראל וכמו שאמרו חז"ל בתחילת. איכה רבתי ג' נביאים וכו' וירמיה ראה אותם
 בניוולם וכו' ולכן מן הדין היה לו לראותם בגודלם וכבודם: י) צמדרש איכה והוא
 ע"ד הכתוב (עמוס ג, ב') רק אתכם ידעתי מכל משפחות הארמה ע"כ אפקוד עליכם
 וגו' ע"ד שאמר שלמה (משלי יג, כד) חושך שבעו וגו' ואוהבו שחרו מוסר: יח) הרד"ק

הגלות הארוך הזה נתנבא ערני לעתיד לבא בלשון תקוה ותוחלת וכפל הלשון לחזק התקוה האמור בהבטחת הגאולה כי בזמן שיהיו ישראל מתיאשים ממנה תבא ויהי להם פקידה אחר הייאוש. וזהו מאמר הנביא הכימו אל צור חוצנתם ונו' הבישו אל אברהם אביכם ונומר כי נתם יי' ציון ונומר סמך נחמת ציון לענין אברהם ושרה שנפקרו אחרי היאוש ולא היו האומות מאמינים שיהיה להם בן כן ענין הגאולה כל האומות אומרין שאין לישראל תקוה. ושלא להתיאש הזכיר דוד בכתוב שאחריו נפשי ליי' משומרים לבקר ביאור הכתוב אע"פ שאני בגלות איני מחליף אמונתי (ותורת) [ותורת אינה] אלא ליי' בענין שכתוב (יסעיה מה, ה') זה יאמר ליי' אני והזכיר נפשי ליי' ולא אמר אני ליי' להורות שאף אם היו נושלים נפשי איני מודה אלא לשם יי' זהו נפשי ליי' ואני מאותן שמיחלים זמן הגאולה וממתינין וחוזרין וממתינין זהו שכפל לשון שומרים. והבקר הזה הוא בקר הגאולה וכן מצינו ישעיה ע"ה שהמשיל הגאולה לבקר שנאמר (סס כ"א, י"ח) משא דומה אלי קורא משעיר ונומר אמר שומר אתא בוקר וגם לירה ונו' כנה מלכות אדום בלשון דומה (לפי שישראל שרויין בגלות בינם ואין נולה את אזנם קיצם וזמנם). וקרא הכתוב לצור יב) שהוא רומי דומה יג) [וכענין שכתוב (יחזקאל כז, ל"ב) מי כצור כדומה בתוך הים ונו'] ואיפשר לומר שקראה דומה מפני שכל הגליות שגלו ישראל נתגלה הקץ שלהן והיו יודעים זמן כל אחד ואחד אבל הגלות הזה של אדום אין מי שמגלה זה הקץ ועוד נקרא דומה למעם אחר לפי שארבע מלכיות נמשלים לארבע חיות וכל הנביאים יחדיו מזכירין כל החיות בשמם חוץ מן החיה הרביעית שלא יזכירוה בשמה לעולם כי כן עשה דניאל הזכיר כל חיה וחיה [את שמה] חוץ מזו שאמר (דניאל ז, ז') וארו חיוא רביעאה דחילא ואימתני תקיפא יתירא ושנין די פרזל לה רברבן אנדא ומדקא ושארא ברנלה רפסה האריך בסיפור תקפה וממשלתה ולא מצינו מי שיזכיר אותה בפירוש כי אם יד) אסף שאמר (תהלים פ, י"ד) יכרסמנה חזיר מיער. והעיי' התלויה כי כן הם עובדי הטלה. וגירה לנו בכתוב הזה על שם החיה בפירושו על עבודתה ועל בית ממשלתה שהוא רומי ברמו אלי קורא משעיר אומר הנביא אלי קורא ישראל מדחקו של שעיר מגלות שעיר שדומה ללירה ושואלים אותי שומר מה מלילה מה יהא בסוף הלילה בסוף גלות אדום שדומה ללילה כמו הצופה הזה שעומד על משמרתו והוא שומר והבריות שואלים אותו כמה חלקים עברו מז הלילה וכמה משמרות עתידות לבא מן הלילה או אם הוא קרוב ליום. כך היו שואלים לנביא אתה שומר, כאמרו (חנן ב, א') על משמרת אעמודה ואתיצבה על מצפה ואצפה לראות מה ידבר בי ומה אשיב על תוכחתי, אמור לנו מה השיבך הקב"ה על

צפחת השמן

פי' ר"ל שער שהיה יולא צו המלך עם פרשיו והיה שם דרך שזה למרולת הסוסים והדרך ההוא היה שעור רים שהוא שבעים קנים והקנה שש חמות וזרת ע"כ. גם צבראשית סדר לך על פסוק הוא עמק המלך תרגם אונקלוס אתר בית ריסא דמלכא ופי' רש"י שם בית רים אחד שהוא שלשים קנים (הוא שם מדה) שהי' מיוחד למלך לחק שם. וכנראה ששניהם נתכוונו לדבר אחד שדרך הלחוק הוא עם מרולת הסוסים, אבל חלוקים המה צשיעורין שלרש"י קלצ הרים הוא שלשים קנים וכן הוא בפיוט לפרשת שקלים. ועיי' היטב צרש"י יומא ס"ז א' דבור המתחיל וז' ומחלס: יב) כ"ה צב"ר סוף פי' ס"ח וצטר"ס פ"ט' ובמדרש תנחומא פ' ואר"א ופ' צא ובפסיקתא רבתי פ' ויהי בחלי הלילה כל מקום שנאמר גר חסר צרומי הכתוב מדבר. והביאו רבינו להלן אות נר חנוכה וסוכה ופסח הב' : יג) כ"ה צכ"י והוא נכון. והתבות שהקפתי מפני שהם כפולות וצכ"י אינם : יד) צב"ר ריש פ' ס"ה וצו"ר פ' י"ג אמר כל הנביאים לא פרסמו אותה אלא שנים משה ואת החזיר לא תאכלו ואסף וכו' ואת העיי' התלויה דורש שם לענין אחר. וכן באבדר"נ פ' ל"ד ועי' צשו"ט מזמור פ' וענין זה הביא רבינו

על מלכות אדום זהו [שומר] מה מלילה ואחר כך אמר שומר מה מליל הקב"ה
 נקרא שומר ישראל שנאמר [תילים קכ"ד, ד'] הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל
 וביאור הכתוב שומר ישראל מה מליל על פורענות אדום עד מתי נמשך הודיענו
 מתי קצו. והנביא משיבם אחא בקר על שאתם שואלים אותי מדת הלילה כמה
 משמרות עברו קרוב הוא לפני הבקר כלומר קרובה הישועה לבא אתא בקר כבר
 עבר גלות בבל שדומה ליום ועל שלא עמד אלא טו) [ע' שנה] כנהו ליום וגם
 לילה גם גלות אדום שדומה ללילה כבר עברו שניהם ומי מעכב שאין אנו נגארים
 אין שום דבר מעכב אלא תשובה אם חבעיון בעיו שובו אתיו כלומר אם אתם
 טז) מבקשים להגאל בקשו רחמים לפניו ושובו מן הגלות ובאו לירושלם. למדנו
 הכתוב בכאן שהגאולה תלויה בתשובה וכן דרשו ז"ל (יומא פו, א') בזכות התשובה
 עתידין ישראל להגאל שנאמר (ישעיה נט, כ') ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב
 בזכות שבי פשע ביעקב. והנה אנו רואים כי הבטיחנו משה ע"ה בתשובה לסבת
 הגאולה והוא אמרו (דבריך למד, ח') ואתה תשוב ושמעת בקול יי' והכתוב הזה
 הבטחה לומר שעתידין לשוב בתשובה וכן אמר (סס סס ב') ושבת עד יי' אלהיך
 ושבעת בקולו וגו'. וכיון שהבטיחנו שנשוב בתשובה הבטיחנו אחרי כן שיגדיל
 מעלתנו יותר מכל הזמנים שעברו והוא שאמר (סס, ה') והטיבך והרבך מאבותיך והכונה
 בזה יותר ממעלת יז) דוד ושרמה והבטיחנו עוד שינקום נקמתנו מן האומות שרדפונו
 והוא שאמר (סס, ז') ונחן יי' אלהיך את כל האלות האלה על אויביך ועל שונאיך
 אשר רדפוך והם שתי האומות שאנו משועבדים [ביניהם] אדום וישמעאל, וכן הזכיר
 אויביך ושונאיך אויביך אלו בני עשו ושונאיך אלו בני ישמעאל, וכן התנבא עליהם
 מיכה ע"ה (מיכה ה, ח') תרום ירך על צריך וגומר. ושתי אומות הללו הם תרי
 אוזי דרבה בר בר חנה והוא שדרשו ז"ל בבבא בתרא (פ"ה דף עג, ב') אמר רבה
 בר בר חנה זמנא חדא הוה אזרינן במדברא וחזינן להנהו יח) תרי אוזי דשמטי
 גדפיהו משמניהו ונגיד חוטא דדובשא מיניהו אמינא להו מי אית לי בגויכו לעלמא
 דאתי חדא דלא לי גדפא וחדא דלא לי אטמא כי אתינא דגבי ר' אליעזר אמר לי
 עתידין

צפחת השמן

באריכות בפירושו פ' וישלח בסוף ולומר שהעין תלויה וישאר רמ"י : טו) כן הגהתי
 אף קודם שראיתי בהכ"י כי הוא דבר הנראה לעין שנשתבש הספר שתחת "ע' שנה"
 נתקרבו הכ' תבות ותמורת המ"ן כתבו רי"ם וילא העשות שנדפס "עשרה" והמדפיסים
 הלכו זה אח"כ בסמיות עינים ונדפס כן בכל הדפוסים וגם עתה בדור חכם בעיניו רלו
 לתקן ולא ידעו מאין ילא מקור מושחת זה וזה דרכם כסל למו : טז) וכן פי' רש"י א"ס
 תבקשו צקשתכם למהר הקץ שובו אתיו בתשובה ותבעיון בעיו הוא לשון ארמי שכן על
 צחר"י וצקשתי (צראשית מח, כב) ת"א בללותי וצבעותי : יז) אחז דוד ושלמה מפני
 שבימיהם היו ישראל על גרם מעלה העליונה : יח) צ"ס ליתא לתבת "תרי". וראיתי
 להעתיק המאמר עם פירוש הרשב"ם אמר רב"ח זמנא חדא הוה אזלינן במדברא וחזינן
 הכי אוזי דשמטינן גדפייהו משמניהו (נפלו הגולה שלהן מרוצ שומן) וקנניד משחי
 (נחלי דמשחי) מתותיהו אמינא להו אית לי מיכייכו חולקא לעלמא דאתי חדא דליא לי
 גדפא וחדא דליא אטמא כי אתאי לקמיה דר"א אמר לי עתידין ישראל ליתן עליהם את הדין
 ע"כ. והנה רבינו לא פירש כוונת האגדה הזאת שתהא סיוע לדבריו לכן אמרתי דהכוונה
 לפי דרכו דהני תרי אוזי שאמר הוא לפי שרוב גלותינו ופזורנו בין שתי אומות אלו
 הוא והנה התנא או האמורא הדורש מדבר בעד כללות אומתינו שאנו נתונים מטה מטה
 והמה למעלה ראש ורובלים בתוך נהרי נחלי פלגי דבש ושמן ועשו פומה עלי כסל
 ואומרים מה שדי כי נעבדנו ומה נועיל כי נפגע בו, והנה הכנף הוא כינוי למי שיפרוש
 ידיו למעלה לעבודתו אכן המה מרפיים ומשמייטים כנפיהם מלעבוד אותו וזאת הוא
 מרוצ עוצה שהשפיע להם לכן בעטו בו וזהו וקנניד נחלי דמשחי (או חוטא דדובשא)
 מתותיהו

עתידין ישראל ליתן את הדין. ושתי אומות הלדו קראן שלמה ע"ה שתי בנות
 שהם מזומנות לניהנם הוא שאמר (משלי ל, ט"ו) לעלוקה שתי בנות הב הב ועליהם
 הזכיר בסמוך (סס סס כ"ג) תחת שנואה כי תבעל ושפחה כי תירש נברתה שנואה
 זו אדום שנא' (מלאכי ח, ג') ואת עשו שנאתי ושפחה זה ישמעאל שהוא בן השפחה
 ועליהם הזכיר ישעיה עליו השלום (ישעיה סו, י"ז) המתקדשים והמטהרים אל הגנות
 המתקדשים אלו ארם שרגילין יט) לנענע אצבעותיהם לכאן ולכאן. והמטהרים אלו
 ישמעאלים שדרכן לרחוץ ידיהם ורגליהם וכל גופן תמיד לא לבם שהוא עיקר.
 אחר אחת בתווק ירמוז לשתי וערב של אדום שהם מתקדשי' בו. או ירמוז ליום
 (כ) אידם הקבוע להם יום ששי ואחד בשבת ואנו בתווק. אוכלי בשר החזיר אלו
 אדום. השקץ והעכבר יחדיו יסופו נאם יי'. ודבר ידוע כי אף על פי שאנו מפוזרין
 ומשועבדים ברשותם עיקר גלותנו לאדום הוא כי הוא הגלנו והחריב מקדשנו וארו
 היו ישראל עתה בפיזור גדול בין שבעים אומות אין גלותינו זה נקרא אלא על
 מלכות אדום הרשעה בלבד והוא שאמרו במדרש משרי (משלי ל, כ"ח) שממית
 בידים תתפש והיא בהיכלי מלך. שממית זו מלכות אדום מה שממית זו שנואה אף
 מלכות אדום שנואה שנאמר ואת עשו שנאתי והיא בהיכלי מלך שהחריבה ביתו
 של מלך מלכי המלכים הקב"ה. וכבר הבטיחנו ישעיה הנביא ע"ה בפירושו על אבדן
 המלכות הזאת מלכות אדום וקרא אותם פריץ חיות והודיענו הכתוב על חרבן ארצו
 שתהיה שממות עולם והוא שאמר (ישעיה לה, ח') קרבו גוים לשמוע ולאומים
 הקשיבו כי קצף ליי' על כל הגוים וחימה על כל צבאם וגו' ואומר (סס סס ד')
 ונמקו כל צבא השמים ונגולו כספר השמים וכל צבאם יבול ואומר כי רותה בשמים
 חרבי. מפני שהאומות שהם למטה תלויות בכחות של מעלה על כן תלה הנביא
 ע"ה ביטול השמים וכל צבאם לביטול האומות כח) שאין לך אומה יודדת למטה
 שלא יפיל שדה מלמעלה תחלה שנאמר (סס כה, ח) יפקוד יי' על צבא המרום
 במרום ועל מלכי האדמה באדמה וזהו שאמר (סס) [כי רותה בשמים חרבי הנה
 על אדום חרד ועל עם חרמי למשפט] כי רותה בשמים חרבי למעלה כב) [ואח"כ]
 הנה על אדום חרד למטה ועל עם שיהיה נרכד בחרמי חרד למשפטי. ויש שאומר
 ועל עם חרמי על עם חרם כלומר כאלו אמר ועל עם מקולל ותהיה היו"ד נוספת
 וכן [סופטים יג, יח] והוא פלאי, ומה שאמר ונגולו כספר מלשון חכמים כג) גולל את
 הספר וביאור מלת כספר כמו שאמר בספר וכן ת"י ואיתמחון מתחות שמיא כמה

דאמיר

צפחת השמן

מתותיהו ותנחנו ביניהם כשה נאלמה חמינה להו חני שאל להם כלומר בראותי שלותם וטובם
 חני שאל חס לכל הפחות אית לי חולקא מינייכו היינו חף שאני בין זאבים כאלה חס יהי'
 לי סכר על פרישתי מהם חבל המה ילעיגו עלי האחת דליא לי גדפא פי' שאומרת
 עול חלקך עמנו ולך צדרכינו כאשר חנכי השמנתי הכקף מלפרוח כלפי מעלה ושב
 חתנו ונכיה לעם אחד ואז עוב לך וכן האחרת דלי לי חטמא פי' ראה סוקי השמן ואתה
 מוכה ונכאב ונענה ואם בחיר ד' אתה יקום ויעזרכם, וכאשר יאמרו לנו דברי חדודים
 כאלה יכניסו בנו כארס של עכנא וכמה עלומים הרוגיה וזה שאמר כי אזלינא לגבי רבי
 אליע"זר הכוונה לפני ח"לי עז"רי אמרתי לפניו כי לא במרד ובעמל עשיתי נגד תורתך רק
 המה היו בעוכרי וסוטני נפשי אז יאמר ה"י הנני נועל עונותיך וסר חטאתך והנני
 נותנס על איש שעיר כמבואר במדרשים עי' ב"ר פ' ס"ה ובתד"ח ח"ב פי"ע וגשא
 השעיר כו' עונות תם וז"ש עתידין ישראל ליתן עליהם את הדין. כ"ל : יט) עי' בדברי
 רבינו בפירושו פ' שמיני פ' וישא אהרן את ידיו וגו' : כ) בכ"י אלו (הישמעאלים) ביום
 הששי קודם השבת ואלו (אדום) אחר השבת ומניחין אותו (השבת האמיתי) בתווק :
 כח) כ"ה בתנחומא בשלח פ' סוס ורוכבו, ובמכילתא בשלח פ"ב דשירה ובשיר רבה בסופו
 פ' ברח דודי : כב) כ"ה בתנחומא סס : כג) מגילה לב, ח' :

הוספתי

דאמיר עליהון בספרא וכונת הכתוב דורש כד) [ורש"י פי'] כי אומות העולם שהם
עכשיו במעלה העליונה באותה שעה כשימחו מן השמים יהא דומה עליהם חשך
כאלו נגדלו השמים ואין אור בעולם. ואמר אחרי כן (סס) חרב לה' מלאה דם הדשנה
[וגו'] מחלב מדם כרים ועתודים משל על הגדולים, מחלב כליות אלים משל על
הסחות והסגנים, וירדו ראמים עמם הם המלכים ויועצי ארץ והזכיר וירדו לשון ירידה
והשפלה ויכלוד עוד יללה ובכיה מלשון (סופטים יא, לו) וירדתי על ההרים
ודרשו ז"ל כה) ראמים אלו רומיים, וירשוה קאת וקפוד קאת הוא עוף מצוי במדבר
כו) ואמרו דז"ל קאת זה הקיק כז) עוף יש בכרכי הים וקיק שמו. קפוד לשון
כח) כריחה כמו (ישעיה לח, י"ב) קפדתי כאורג חיי. (סס) ונטה עליה קו תהו, משפט
שממה. ואבני בהו, משקלות של [דין] חורבן ובא לומר שתהיה תוהה וריקנית מאין
אדם ובהמה כענין המדבר שנקרא (דברים לב, י') תהו יליל ישימון. חוריה ואין שם
מלוכה. וי"ו ואין שם נוספת כמו [שמואל ב' יג, כ'] ותשב תמר ושוממה ויאמר
הכתוב החורים שלה אין שם מלוכה יקראו כלומר לא ימצא שם אחר מחוריה
שיהיו מכריזין מלוכה לאדום שיאמרו ברו לנו מרד ולמה לפי שכל שריה יהיו אפס.
ופנשו ציים את איים ושעיר על רעהו יקרא. ציים הם [נמיות]. איים הם חתולים
וחרגם יונתן ויערעון תמוזן כט) [בתולין]. נתנבא עליהם כי יתקבצו שם חיות
כדרך שמתקבצות במדבר. ולפי שהזכיר בכאן קצת מן החיות ואי איפשר להזכיר
את כלן בפירוש לכך אמר (סס) דרשו מעל ספר ה' וקראו אחת מהנה לא נעדרה.
דרשו מעל ספר ה' והוא החומש שמספר שם כל המכות שהביא הקב"ה על
המצריים במצרים ונכללם מכת הערוב והוא שהביא עליהם מן המדבר חיות ונמרים
והוא שכתוב (סמות ה, י"ז) הנני משליח בך ובעבדיך וכו'. כלו' את הערוב שבמדבר
כי לא היה (בריה) [בריא] חדשה על כן הזכירו בה"א הידיעה מה שלא חמצא כן
בשאר המכות. אחת מהנה לא נעדרה. שלא חבואנה על אדום. אשה רעותה לא
פקדו [לא חסרו] כמו (במדבר לא, מ"ט) ולא נפקד ממנו איש. [וכן] (שמואל א' כ, יח)
כי יפקד מושבך. ויש שפירשו דרשו מעל ספר ה' וקראו כשתבא השעה ותחקיים
נבואה זו על אדום דרשו מעל ספר ה' הוא הספר הזה של ישעיה וקראו בפרשה
הזאת אחת מהנה לא נעדרה מכל מיני החיות שמנינו כאן שלא חמצאו אותן על
ארץ אדום. ורבותינו ז"ל ל) דרשו על הכתוב הזה דרשו מעל ספר י"ו וקראו הוא
ספר בראשית שכתוב בו (בראשית ז, ט"ז) והבאים זכר ונקבה מכל בשר באו מובאים
אין כתיב ארא והבאים מאליהן באו אמר רבי יוחנן דרשו מעל ספר י"ו וקראו
ומה אם [להסגר] בתיבה שנים עשר חדשים הם באים מאליהן להפטם מבשר
גבורים על אחת כמה וכמה הדא הוא דכתיב (יחזקאל לט, יז) ואתה בן אדם אמור
לצפור

צפחת השמן

כד) הוספתי שתי תיבות אלו ע"פ פירוש רש"י אחר שהביא שם את פי' הת"י כותב עליו וז"ל ואני
מפרשו לפי הענין שעכשיו הטובה והאורה לאוה"ע לכשימחו ויחרבו יהי דומה העולם חשך עליהם
כאלו נגלל השמש והאור כגלילת ספר עכ"ל ולפ"ז איך יכתוב רבינו בשם היונתן את
פירושו של רש"י. אבל לפי הגהתי יבא על נכון שרבינו מביא בתחלה את פירושו של
ת"י ואף שאינו כפשוטו מ"מ ע"ד דרש נוכל לפרש כן ואח"כ מביא פירושו של רש"י.
כן נ"ל: כה) תנחומא פ' בא: כו) בירושלמי שבת פרק ב' וכן תרגם יונתן (מוצא
ברד"ק) קקא: כז) כ"ה בשבת כא, א': כח) באמת קיפוד הוא גם כן שם עוף
וכמו שמפרשו רש"י ז"ל פה וכן למעלה (יד, כג) וכן הרד"ק בשרשיו, ואיפשר שהיה
קשה לרבינו דלמטה פסוק ט"ו אמר שמה קננה קפוז וגו' דנראה דהוא הוא כמ"ס הרד"ק
שרש קפוז ולמה קראו פה קפוד גדל"ת לכן פירש דקפוד הוא לשון כריחה וקראו ג"כ
על שם זה מפני שהוא שוכן במדבר ומקומות החריצים וחרותים ושמו העלמי הוא קפוז:
כט) כן לריך להיות כי כן הוא שם וכן הביאו רש"י: ל) בנח רבה פ' ל"ב:
כל

לצפור כל כנף ולכל חית הארץ התקבצו ובאו האספו מסביב אל זבתי אשר אני
 זובח לכם זבח גדול על הרי ישראל ואכלתם בשר ושתייתם דם בשר גבורים
 תאכלו ודם נשיאי הארץ תשתו. (סס) כי פי הוא צוה ורוחו קבצן מלת ורוחו חוזר' למלת
 פי כלומ' ורוחו של פי כענין שמתוב (תהלים לג, ואלו) וברוח פיו כל צבאם. (סס)
 והוא הפיל להם גורל וידו חלקתה להם בקו עד עולם יירשוה לדור ודור ישכנו
 בה' יאמר והוא הפיל להן לחיות שהזכירן ארץ אדום בגורלם וידו חלקתה להם
 הארץ בקו שמא תאמר לשעה עד עולם יירשוה קאת וקפוד וכל שאר הנזכרים
 לדור ודור ישכנו בה. (סס לה, ח') ישושים מדבר ציה ותגל ערבה ותפרח כתבצלת
 לח) יאמר על מפלת החומות שר אדום ושל בצרה ישישו מהם מדבר וציה ציון
 וירושלים. ציון נקרא מדבר וירושלם נקראת ציה, (סס סד, ט') ציון מדבר היתה
 וירושלים שממה. ישושים כמו ישישו מהם כמו [ירמיה יוד, כ'] בני יצאוני יצאו
 ממני. פרוח תפרח ותגל כנגד שהזכיר למעלה (ישעיה לג, ט') אבל אומללה ארץ
 כבוד הלבנון נתן לה כנגד שהזכיר למעלה (סס) החפיר לבנון קמל. הדר הכרמל
 והשרון כנגד שהזכיר והיה השרון כערבה ונוער בשן וכרמל. המה יראו כבוד יי'
 מלת המה תחזור למדבר ציה וערבה. (סס לה, ג') חזקו ידיים רפות לא אמר חזקו
 בחירק תחת החי"ת אלא חזקו [בפתח] ועניינו חזקו אחרים אתם שיריכם רפות הנה אלהיכם
 נקם יבא בנקם יבא כשיבא על אומות העולם. נמול אלהים בגמול אלהים הוא יבוא
 על ישראל נקם לאומות נמול לישראל. (סס) אז תפקחנה עיני עורים באמונה ואזני
 חרשים תפתחנה, אז ידלג כאיל פסח ותרון לשון אלם. אין להבין שיחרסאו מכל
 וכך אבל הוא משל ויורה על זה מה שאמר כי נבקעו במדבר מים ונוזלים בערבה
 ובקוע המים והנחלים רמז לשפע החכמה וההשגה ביריעת השם יתברך ועל זה אמר
 (סס) והיה השרב לאגם וצמאון למבועי מים. בנוה תנים רבצה בנוה שהיה התנין
 רובץ לב) והיה בו חציר כענין שנאמר (סס לה, י"ג) חציר לבנות יענה יחזור לקנה
 וגמא שהוא מקום המים. ואמר זה על ירושלים שהיתה כמדבר זהו כי נבקעו במדבר
 מים והיה שם באותו מדבר מסלול [ודרך] לג) ודרך הקדש יקרא לה לא יעברנו
 שםא לאותו דרך והוא למו כי הוא המיוחד לישראל שהם קדושים וטהורים הולך
 דרך (תמים) ואוילים לא יתעו כל מי שהולך דרך ואפילו האוילים שאין להם
 חבונה לא יתעו. לא יהיה שם אריה זו מלכות בבל שנמשלה לאריה שנאמר (ירמיה
 ד, ז') עלה אריה מסובכו. ופריץ חיות זה החזיר שהוא פריץ שבחיות וזו היא מלכות
 אדום שנמשל לחזיר. והלכו גאולים והלכו שם הגאולים לבדם וזהו שאמר (ישעיה
 לה, י') ופדויי ה' ישובון ובאו ציון ברינה ושמחת עולם על ראשם ששון ושמחה
 ישיגו ונסו יגון ואנחה :

גאולה הב' (תהלים מג, ז') כאיל תערוג על אפיקי מים כן נפשי תערוג
 אליך אלהים צמאה נפשי לארהים לאל חי מתי אבוא ואראה
 פני אלהים. בני קרה התנבאו בכאן על הגלות הזה שישראל צועקין ועורגין מתוכו
 כאיל תערוג על אפיקי מים לצער הצמאה. והמשילם לאיר הנקבה החלושה כי כן
 ישראל

צפחת השמן

לח) כל פי' זה הוא מרש"י שם : לב) לכאורה נראה ברש"י שם הכפוך וז"ל בנוה תנים רבצה
 בנוה מקום שהיה מדבר ליה שהוא נוה מרצן תנין יהיה לח מקום חליר הנעשה לקנה
 וגומא ואין דרך קנה וגומא גדלים חלא במקום מים וכו'. ונראה שיש טעות בלשונו
 ול"ל מקום חליר נעשה לקנה וגו' ופי' נעשה להבא, וכן מוכיח בדבריו שאמר
 ואין דרך קנה וכו' ולא אמר ואין דרך חליר וקנה ועוד דהול"ל מקום חליר וקנה מהו
 הנעשה שאין לו פירוש חלא ודאי שכוונתו ג"כ כמו שפירש רבינו שמה שהיה עד עתה
 מקום יבש וגדל שם רק החליר יהיה נעשה להבא קנה וגומא כי כן דרך הנביא שאף
 שמדבר לעתיד יאמר כאלו כבר נעשה : לג) מה שהגתי כ"ה זכ"י :

ישראל חלשים בגלות ותשש כחם כנקבה ולכך אמר כאיל תערוג ולא אמר יערוג.
 צמאה נפשי מלת צמאה נמשכה למעלה [להשוותה] עם האיל כלומ' כאיל שתצמא אל
 המים כן צמאה נפשי לאלהים ומן הידוע כי גוף האיל יש בו חמימות חזקה יותר
 מדאי מצד שהוא אוכל נחשים ועקרבים ותאות הצמא שלו חזקה יותר משאר
 הנמצאים ותאות האדם הצמא חזקה יותר משאר התאוות ותאוות צמאון הנפש אל
 הבורא יתעלה יותר חזקה מצמאות הגוף הצמא ומפני זה ימשילו בני קרח המתנבאים
 על כלל ישראל צמאון נפשם לצמא האיל כי אי אפשר להמשילו ולהפליג ביותר
 מזה. לארהים לאל חי כנגד מלכות ארם שעובדין לאל מת. מתי אבוא ואראה
 פני אלהים. הזכיר מתי אבוא לריחוק זמן הגלות. היתה לי דמעותי רחם יומם ולילה
 באמור אלי כל היום איה אלהיך יאמר הנה מלכות ארם מתמידין עלי כל היום
 חרופין וגדופין כהתמדת הלחם יום ולילה ואומרים לי איה אלהיך ואני היודע כי
 אלהינו חי ואלהיהם מת. והענין הזה כבר התנבאו עליו הנביאים כלן שהם עתידין
 לחרף ולגדף אותנו [שכן התנבא ישעיה ע"ה] שהן עתידים לקרוא אותנו שמאים
 ולפסול אותנו במומן הוא שאמר (ישעיה סה, ד') היושבים בקברים ובנצורים ילינו
 האוכלים בשר החזיר ומרק פגולים כליהם האומרים קרב אליך אל תגע בי כי
 קדשתיך. אמר הכתוב הם שמאים אוכלי בשר החזיר ואומר לישראל אל תגע בי כי
 קדשתיך וכענין שאמרו ז"ל (קידושין ע, א') כל הפוסל במומו פוסל. וכן התנבא
 ישעיה עוד על זה הוא שאמר (ישעיה נא, ז') שמעו אלי יודעי צדק עם תורת
 בלכם אל תיראו חרפת אנוש ומגדפותם אל תחתו כי כנגד יאכלם עש וכצמר
 יאכלם סם וצדקתי לעולם תהיה וישועתי לדור דורים. אמר תורת בלכם לא בפיהם
 בלבד אלא שמקיימין מה שלומדים כי הם יראו הגאולה אל תיראו חרפת אנוש
 שמחרפין אתכם בגלות על שאין אתם מאמינים באמונתם ועל איחור הגלות כי
 כנגד שיאכל עש יאכל אותם הרע הבא עליהם כנגד שיאכל אותו עש וצדקתי
 לעולם תהיה כלומר הם יאבדו מן הארץ ואתם תהיו בו*] [לעולם כצדקתי וישועתי
 שאתן לכם את הארץ לדור דורים] ועל זה אמר דוד ע"ה [תילים עה, כ"ג] קומה
 אלהים ריבה ריבך זכר חרפתך מני נבל כל היום. קרא מלכות ארם נבל והוא
 שהזכיר בכתוב שלמעלה אל תתן רחם נפש תורך והוא החיה הרביעית שהתפלל
 עליה גער חית קנה וגו', ועליו שהזכיר משה ע"ה (דברים לב, כא) בגוי נבל אנשים.
 (א) כי נבל יקרא מי שאינו זוכר ברית אהים ומשלם רעה תחת טובה וזהו שכתוב (עובדיה
 א, יוד) מחמם אחיך יעקב וגו' וכן הזכיר דוד עוד (תהלים עט, יב) והשב לשכננו שבעתים
 אל חיקם וגו'. וכן עוד [שם פט, כ"א] זכר ה' חרפת עבדיך שאתי בחקי כל רבים
 עמים וגומר. ובמדרש תהלים (ב) אמר רבי יוסי אין הרשעים מזדווגים לאדם אלא
 אם כן מחרפים תחלה שנאמר (דניאל ז, כה) ומלין לצד עילאה ימלל ולקדישי
 עליונין יבלא. עילאה זה הקב"ה ואחר כך לקדישי עליונין יבלא אלו ישראל כמה
 דאת אמר [ויקרא יט, ב] קדושים תהיו ומנין שנקראו עליונים שנא' (דברים כו, י"ט) ולתתך
 עליון משל לאדם שהיה לו כרם והיו ליסטים מבקשין ליכנס לתוכו ולא היו יכולין
 לפי שהיה מוקף גדר מה עשו פרצו את הגדר ונכנסו לכרם כך אומות העולם
 מזדווגין לישראל שהן כרמו של הקב"ה שנאמר (ישעיה ה, ז') כי כרם ה' צבאות
 בית ישראל והם מחרפין להקב"ה ואחר כך באין על ישראל שנאמר ומדין לצד
 עילאה

(*) כ"ה זכ"י.

צפתת השמן

(א) דבר זה הוא מהרמב"ן פ' האזינו פ' עם נבל וגו' וז"ל לפי דעתי העושה טובת
 חנם יקרא נדיב ומשלם רעה למי שהטיב עמו יקרא נבל והוא שאמר (ישע' לב,
 ה') לא יקרא עוד לנבל נדיב כי הוא הפכו ולכן אמר על נבל הכרמלי (ש"ה, כה, כה)
 כי כשמו כן הוא נבל שמו ונבלה עמו כי דוד עסה עמו טובה גדולה ושמר את כל
 אשר לו והוא לא רעה לשלם לו גמול ויעט במלחכיו ויבזהו וכו' : (ב) מזמור יו"ד :
 כדחיתא

עילאה ימלך [ואח"כ] ודקדישי עליונים יברא ויסבר להשניא זמנין ודת. זמנין אלו שלש רגלים. ודת זו תורה שנאמר (דברים לג, ב') מימינו איש דת למו. ויתיהבון בידיה. יכור לעולם תלמוד לומר (דניאל סס) עד עידן עידנין ופלג עידן. [ע"כ]. ומפני שהן מחרפין אותנו תמיד כל היום וכענין שכתוב [תילים מד, טז] כל היום כרימתי נגדי וגומר מקול מחרף ומגדף מפני אויב ומתנקם ולכך אמר דוד ע"ה מה תשתוחחי נפשי ותהמי עלי הוחילי לאלהים כי עוד אודנו [ישועות פניו] כענין שכתוב [ישעי' סג, ט'] ומראך פניו הושיעם והזכיר שנית בסוף המזמור הזה פסוק מה תשתוחחי כמשפט לשון הנבואות שהוא כפול, ובמזמור שאחריו הזכיר שפפני אלהים וריבה ריבי מגוי לא חסיד לחודיע כי דבריו דברי חלקות ומראה עצמו חסיד. וכן כתיב בעשו (בראשית כה, כ"ח) כי ציד בפיו ג) היה צד את הבריות ואת אביו בסיו ועל כן יקראנו לא חסיד, כלומר מראה עצמו חסיד ואינו כן ומראה עצמו איש אמת והוא איש מרמה ועולה כי אתה אלהי מעוזי למה זנחתני כלומ' אלהי כחי יש כך כח לפדפני טירו וכן אמר דוד המלך ע"ה [תילים יז, יג] קומה ה' קדמה פניו הכריעהו פלטה נפשי מרשע חרבך. ד) ואמרו במדרש קדמה פניו קדמיה לרשיעא מקמי דליקדמך. הכריעהו מכף זכות לכף חובה ד"א הכריעהו [שובריהו] כמה דאת אמר (סס כ, ט') המה כרעו ונפלו פלטה נפשי מרשע חרבך מזה שבא עלי מכת אבותיו. ה) (פלטה נפשי) בזכות התורה שנקרא' חרב שנאמר [סס קמט, ו'] רוממות אל בגרונם וחרב פפיות בידם. ד"א פלטה נפשי מזה שבא עלי מכת החרב שאמר לו יצחק (בראשית כז, מ') ועל חרבך תחיה. ד"א מאותו (חרב) [רשע] שהוא חרבך ואלו] [ועתיד אתה לרדות בו עולמך כמד"א (ישעי' יוה, ה) הוי אשור שבט אפי וגו' רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי אמר פלטה נפשי מאותו רשע] שהוא עתיד ליפול בחרבך שנאמר (ישעי' לה, ה') כי רוותה בשמים חרבי הנה על ארום תרד [ע"כ]. שרח אורך ואמתך זה אליהו שכתוב [בו] [מלאכי ג, ואלו] תורת אמת היתה כפיהו. ז) ובמדרש שלח אורך ואמתך המה ינחוני. אמרו ישראל לפני הקב"ה גאל אותנו כמו שגאלת לאבותינו מן הכחץ שהיו לוחצים מצרים [אותם] וכה"א (שמות ג, ט') וגם ראיתי את הלחץ אין לי אלא לחץ למה קודר אתהלך בלחץ והלא שלחת להם שני גואלים משה ואהרן שנא' [תילים קה, כו] שלח משה עבדו אהרן אשר בחר בו. וכמו כן ישלח לנו שנים כנגדן שנאמר שלח אורך ואמתך המה ינחוני. האחד זה אליהו שנאמר (מלאכי ג, כג) הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא. והשני מלך המשיח שנאמר (ישעי' מב, ח') הן עבדי אחמך בו וגומר לכך נאמר שלח אורך ואמתך לשם

צפחת השמן

ג) כדאיתא במדרש תולדות רבה פי' ס"ג ובפתיחתא רות רבה: ד) כ"ה במדרש תלים במזמור זה וכ"ה בשנוי קלת בוישלח רבה פי' ע"ה: ה) הקפתי ב' תבות אלו שאם נניחם אין פירוש לזה דאלו יהיו ב' דברים פלטה נפשי מזה שבא עלי מכת אבותיו וגם פלטה נפשי בזכות התורה וכו' (ויהי' פי' זכות תורתנו שאנו עוסקים בה) וא"כ יקשה מה זו הכוונה מכת אבותיו אם זכות אבות היאך נרמז זה בפסוק ואם על הזרכה שברכו אביו (שבאה מכת אבותיו שברכו אותו) הלא זה אמר המדרש אח"כ שבא מכת החרב לכן הקפתי תבות אלו וא"כ מפורש בקרא מהו ל' אבותיו היינו התורה שקיימו שנקרא' חרב ותמכתי יסודותי על גירס' השוח"ט דגרס' שם ד"ה מכת אבותיו מכת התורה שנקרא' חרב וכו' וכן פה מוכח כן שהוא דבר אחד מדלל אמר "ד"ה" פלטה וגו'. ובריש וישלח רבה איתא גם מדרש זה וליתא שם לכל זה והגירסא שם פלטה נפשי וגו' שהוא בא עלי מכת אותו החרב שנאמר ועל חרבך תחיה ד"ה פלטה נפשי מאותו רשע שהוא חרבך שבו אתה רודה את עולמך ר' יהושע דסכנין וכו': ו) ממדרש שו"ט שם דבלא זה אין לו פירוש וכן הוא במדרש רבה שהבאתי בסמוך בלא הפסוק הוי אשור וגו' ומה שהגהתי תבת רשע תחת חרב הוא ממד"ר שם: ז) בשוח"ט בלוחו מזמור:

לשם נאמר (שמות טו, יז) תביאמו ותטעמו וכאן נאמר יביאוני אל הר קדשך. והזכיר שלישי בסוף המזמור השני (שם) מה תשתוחחי נפשי ונזכר כי שם באותו זמן תהיה ההודאה שלימה והוא שהזכיר בכתוב של מערה (שם) ואבואה אל מזבח אלהים אל אל שמחת גילי ואורך בכבוד אלהים אלהי ואז תשוב הנבואה לקדמותה [כענין שכתוב] (ישעיה יא, ט') כי מלאה הארץ דעה את יי' כמים לים מכסים. והקב"ה יצוק על ישראל רוח נבואה כמי שיוצק מי גשמים על ארץ שנאמר (שם מד, ג') כי אצוק מים על צמא ונוזלים על יבשה אצוק רוחי על זרעך וברכתי על צאצאיך. וידוע כי המים משיבים נפש הצמא וכן כתיב [יואל ג, ח'] אשפוך את רוחי על כל בשר. וכן הבטיח ישעיה הנביא ע"ה שתהיה ההשגה והידיעה על (ח) השלימות יותר ממה שהיתה במעמד הר סיני ואף שהיה עין בעין היה זה ע"י מחיצה מבדלת והוא אע"פ שהיה הכבוד בא בתוכו וכענין שכתוב ((במדבר יד, יוד) וכבוד יי' נראה (בענין) [באוהל מועד] אל כל בני ישראל) ט) [(שמות כד, טז) וישכון כבוד ה' על הר סיני ויכסהו הענן וכתוב (שם טס יז) ומראה כבוד ד' כאש וגו' [ויבא משה בתוך הענן] וכל הראיה הזאת לא היתה אלא במחיצת ענן. והוא שכתוב בפירוש (במדבר יד, יד) אשר עין בעין נראה אתה יי' ועננך עומד עליהם מפני שהזכיר עין בעין סמך לו מיד ועננך כלומר במחיצת ענן אבל לעתיד לבוא בזמן הנאולה עתידין כל ישראל לראות הכבוד בלא מחיצת ענן שנאמר (ישעיה כב, ח') קול צופך נשאו קול יחדו ירננו [כי עין בעין יראו וגו'] :

גאוריה הג' (ישעיה סד, ב') בעשותך נוראות לא נקוה ירדת מפניך הרים נזולו ומעולם לא שמעו ולא האזינו עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחכה לו. ישעיה הנביא ע"ה הודיענו בכאן שני דברים האחד עלויין של ישראל שנעשה עמהם מה שלא נעשה עם שום אומה ולשון ולכך הזכיר ענין הנוראות והאותות והמופתים שעשה במצרים וענין המעמד הקדוש של הר סיני והשני עליו של הקב"ה ורוממותו שאע"פ שברא שרים למעלה הנקראים ח) על

צפחת השמן

(ח) גם להלן אות חתן הא' כותב הרב עניין זה באריכות ואמר שאז תרבה ההשגה וידיעה בהם יותר מהשגת דור המדבר שקבלו את התורה. וכעין זה ראיתי במיימוני ה' תשובה פ"ע הל' ב' וז"ל לפי שבאותו הימים תרבה הדעה והחכמה והאמת שנאמ' (ישעיה יא, ט) כי מלאה הארץ דעה וגו'. וכן בשיר רבה פ' ישקני וגו' מיד חזרו באלו להם אל משה אמרו לו משה רבינו לוואי יגלה לנו פעם שני' וכו' אמר להם חין זו עכשיו [עד] לע"ל וכו'. והביא הרב ידי משה שם מהירושלמי פ' והיו עיניך רואות את מורך שלעתיד יסתכלו בעלם השכינה ומכח זה לא יהא שכחה משל"כ בעוה"ז וראית את אחורי ופני לא יראו: ט) הגהתי והוספתי הפסוקים האלו דבפסוק שהיה כתוב בפנים לא כתוב שם בענ"ן רק באוהל מועד לכן סגרתים וכן בפסוק הב' שהוספתי מפני ששם כתוב תבת הענן, ולא רלה רבינו להרבות בפסוקים אף כי כן גם להלן בסוף פ' פקודי כתוב כי שכן עליו הענן וכבוד ד' וגו' :

(ח) תבה זו חין לה מוזן. ואולי שחסר תבת "שם" ול"ל על שם ד' ור"ל ע"פ הפסוק (שמות כג, כא) כי שמי בקרבנו והנה הוא נקרא על שם ד' או הכוונה ע"פ הפסוק (חיוב ח, ז') ויבאו בני האלהים להתילב על ד'. וככ"י הגיר' הנקראים ח' חלים. וראיתי בפירושו סדר ויגש פ' יולאי ירכו וגו' בתוך הדבור וכל זה (היינו חשבון של ע"ה) דוגמא של מעלה כנגד ע' מלאכים הסובבים כסא הכבוד ועם ד' אלהי ישראל ע"ה והם נקראים "בית דינו" ויראתי להגיה ג"כ כאן בדבר שמופלא ומכוסה ממני. שוב ראיתי שאפשר שג"כ הכ"י נכונה שכ"כ הרמב"ן בפירושו פ' צשלח פ' מי כמוכה בחלים יעו"י

19

י" (והם ב) ממונים על שבעים אומות שיש למטה לא נמצא אחד מן ג) (האלהים) [השרים] הם שיעשה אותות ומופתים לאומתו שהוא ממונה עליה כאלהי ישראל ומן הידוע כי האותות והמופתים ההם הם כולם [חסד] מאת השם יתברך כי ישראל במצרים (ד) עובדי עבודה זרה היו ולא ראויים לכך. וכיון שהיה הכל חסד מאחו יתברך מכאן שאין אומה ולשון חייבין [להודות] להקדוש ב"ה כישראל שהם עמו מיוחדים לחלקו אף על פי שכל הנברא יתחייב מדרך השכל לעבוד את בוראו וכל שבעים לשון שבעולם הם חייבים להללו ולשבחו לפי שהוא בראם והמציאם מאין ונותן להם טרפם ובידו נפשם מכל מקום אין חיובם כל כך כישראל שהם עמו מיוחדים לחלקו לפי שאין הילולם וקלוסם (ה) כדאי אצלו. ומזה ו) דרשו ז"ל (תהלים קיז, ח') הללו את יי' כל גוים וכו' וכ"ש אנו שנבר חסדו עלינו וכן הזכיר עוד ישעיה (סג, ז') חסדי יי' אזכיר תהלות יי' וגומר יאמר חסדי השם אזכיר ותהלותיו בכל העולם אבל לבית ישראל הוא רב טוב כי הם גמולי רחמיו וחסדיו יותר מכלם וכן אמר דוד ע"ה (תהלים קיח, ד') יאמר נא ישראל כי לעולם חסדו כלומר יעידוהו ישראל על חסדו כי הם העדים בזה יותר משאר האומות. ולפי שעיקר האמונה הוא להאמין מציאות השי"ת וענין מציאותו לא נתברר בין האומות ולא הוחל להתפרסם בעולם בנסים מפורסמים כי אם על ידי ישראל במצרים [ונגמר] הענין במעמד הר סיני כענין שכתוב שם (דברים ה, לה) אתה הראת לדעת על כן פרט הנביא בכאן הנוראות שנעשו במצרים וענין [המעמד] הקדוש אשר מתוכם נתברר מציאות השם ית' והוא תחלת פרסום האלהות ונמרו וזה הוא שאמר בעשותך נוראות לא נקוה ירדת מפניך הרים גזולו. אמר הנביא כשעשית לנו נוראות במצרים לא נקוה אותם כלומר לא היינו מקוים אותם כי לא היינו ראויין לכך, כשירדת על הר סיני מפניך הרים גזולו מפני החרדה והפחד כענין שנאמר (שמות יט, י"ח) ויחרד כל ההר מאד, זהו עילויין של ישראל שנתערו על האומות מתוך נוראות מצרים מתוך האותות שנעשו להם במצרים וגלוי שכינה שבהר סיני, והשני עילויין של הקב"ה שלא נמצא שום כח מן הכחות העליונים שיעשו אותות ומופתים ושיפליא לעשות בעמו [ובאומתו] שהוא ממונה עליו ככחן של ישראל. וזהו שאמר ומעולם לא שמעו ורא האזינו עין לא ראתה אלהים זולתך וגומר נראה לי ממשם הכתוב הזה שיאמר מעולם לא שמעו ולא האזינו האומות ועין שר שום אומה מהם לא ראתה שום אלהים שיעשו כן לעמו המחכה לו ז) זולתך ואם כן הנה זה עדות ומופת על עלויו של הקב"ה שהוא

צפחת השמן

יעווי' שם : ב) כבר ליכתי מקומו בגולה הא'. וכן הביא רבינו זה הענין להלן בלות מזוזה : ג) כ"י : ד) כמאמר הכתוב (יחזקאל כ, ז) ואומר אליהם איש שקולי עיניו השליכו ובגלולי מלרים אל תטמאו וכן במד"ר סדר צא פ' ע"ז הביא פסוק זה ואמרו שם ח"ל הקב"ה למשה כל זמן שישראל עובדי' אלהי מלרים לא יגאלו וכו' הה"ד משכו וקחו לכם כלומר משכו ידיכם מע"ז. וכן מפורש במד"ר פ' נשא סוף פי"ג, גם במכילתא סדר צא פ"ה והי' לכם למשמרת כו' אמר להם משכו ידיכם מע"ז והדבקו במלות ריב"ב אומר הרי ה"א ולא שמעו אל משה מקולר רוח וגו' וכי יש לך אדם שמתבשר בשורה טובה ואינו שמח וכו' אלא שהיה קשה צעיניהם לפרוש מע"ז שנא' ואומר אליהם איש שקולי עיניו וגו' ובגלולי מלרים אל תטמאו וכו' וע"ס עוד פ' י"א רי"ג אומר משכו מע"ז והדבקו במלואה. ובפסיקתא רבתי פ' החודש בשעה שצא ואמר לישראל בחודש הזה אתם נגאלים אמרו לו רבינו משה היאך לנו נגאלים וארץ מלרים מלחה מטופפת ע"ז שלנו וכו' וכו' וכן הוא בפסיקתא חדשה פ' החודש סי' ל"ה וגם במדרש חזית פ' ב' קול דודי הנה זה צא ע"ס : ה) פי' אינם יכולים להשלים הודאתם וסנחם כנגד הטובות שעשה עמהם וכעין זה כותב רבינו למעלה בלות צרכה שאין כל ברכותיהם כדאי לו וכו' : ו) בפסחים ק"ח ב' : ז) קאי על הקב"ה וכפל הכתוב לחזק הענין

שהוא כהן של ישראל וזהו (דברים י' י"ז) אלהי האלהים ואדוני האדונים ושואין
 בכלם כמוהו. כענין שהזכיר משה ע"ה (שם לג, כו) אין כאל ישורון. ויתכן עוד
 לפרש כי הנביא ידבר ח) בכתוב ראשון עם הקדוש ב"ה ובשני עם ישראל ויאמר
 ומעולם לא שמעו ולא האזינו האומות קול אלהים כאשר שמעת אתה ועין לא
 ראתה אלהים זולתך שאתה ראית אותו מתוך הענן הוא שכתוב (במדבר יד, יד)
 אשר עין בעין נראה אתה יי' ועננך עומד עליהם וכן יעשה למחכה לו שיראנו והוא
 השכר השלם. ט) עוד אפשר לפרש ומעולם לא שמעו ולא האזינו הנפלאות שעשה
 לשעבר ועין לא ראתה מה שיעשה עוד לעתיד למחכה לו וזה ירמוז ענין גאולתנו
 העתידה שכתוב בה (דניאל יב, יב) אשרי המחכה ויגיע לימים אלף שלש מאות
 ושלשים וחמשה. וידוע לכל מבין כי גלותינו נתנו בו ג' קצים כענין גלות מצרים
 י) [מצינו בגאולת גרות זרע אברהם עם ענים ודלותם ולחצם של בניו שנא' (בראשית
 טו, יג) ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה ובוזה נכלל גרות ועבדות. ת"ל שנה
 הם נמנים מיצחק משעה שנולד ורד"ו שנה הם שישבו במצרים רד"ו. וכן בגאולתנו
 העתידה ג' קצים בספר דניאל אלף ק"ן אלף ר"ץ אלף של"ה הוא שכתוב (דניאל
 ח, יג) ויאמר אחד קדוש לפלמוני המדבר עד מתי החזון התמיד והפשע שומם
 חת וקודש וצבא מרמס ויאמר אלי עד ערב בוקר אלפים ושרש מאות ונצדק קודש
 (חשוב) [חשב] ימים ולילות ביחד וכיוון שנחלקם בימים הרי אלף ק"ג שנה וכתוב
 (שם יב, יא) ומעת הוסר התמיד ולחת שקוץ שומם אלף מאתים וחשעים
 וכתב אחריו אשרי המחכה ויגיע לימים אלף שלש מאות שלושים וחמשה. והיתה
 הסבה מאת הקב"ה שהיתה גאולת מצרים על ג' קצים כדי לחזק ידינו הרפות
 בגלותנו זה ושלא נאמר אבדה תקותנו נגזרנו לנו כי מאחר שנתברר לנו כי ג'
 קצים אלו שר גאולת מצרים שלשתן היו אמת כן עלינו להאמין כי ג'
 קצים המפורשין בדניאל בגאולתנו העתידה כלם אמת ואע"פ שיש שם מדות
 וחשבונות מתחלפות וע"כ נגזרו כאן וכאן ג' קצים שאם יזכו יהיו נגאלין בראשון

צפחת השמן

הענין שהאוזן לא שמעה ועין לא ראתה נסים גדולים כמו שעשית עמנו : ח) פי' פסוק
 הקודם בעשותך נוראות וגו' קאי על הקצ"ה ופסוק הב' ומעולם לא שמעו וגו' מדבר
 עם ישראל שסוס חומה לא ראתה הסכינה כמו אתה וכן יעשה לעתיד לחותם (ישראל)
 המחכים עוד שיבא העת שיוכלו לראותו כמו שאמר הכתוב (ישע' נב, ח) כי עין בעין
 יראו וגו' וזה שכתב הרב למחכה לו "שיראנו" פי' שיראה חותמו : ט) פירוש זה מביא
 רש"י שם צ"ס ר' יוסי וז"ל מעולם לא שמעו כחותן נוראות שנעשית לאחת מכל האומות
 לפני כן וגם עין לא ראתה אלהים אחר זולתך אשר יעשה האלהים למחכה לו מה שעשית
 אתה למחכים לך כך שמעתי והנאני אבל רבותינו שאמרו כל הנביאים לא נתנבאו אלא
 לימות המשיח אבל לעוה"צ עין לא ראתה וגו' (והוא צ"ס) (ברכות ל"ד ב') ובתנחומא פ'
 תשא ח"ל הקצ"ה למשה והסירותי את כפי בעוה"ז אני נראה לך מתן שכרן של יראי
 שמי אבל לעוה"צ ומעולם לא שמעו כו' עין בעין יראו וגו' ועי' צ"ס ר' סו"פ מ"ה)
 משמע עין שוס נביא לא ראתה את אשר יעשה הקצ"ה למחכה לו זולתי עינך אתה
 אלהים. ע"כ והתימה שרבינו הביא כמה פירושים ולא דרוש זה של רבותינו ז"ל : י) כל
 זה העתקתי מפירושו פ' צ"ה פ' ומושב בני ישראל כי נראה שנשמט פה שמתחיל וידוע
 וכו' ולא סיים כלום (ואף שבכ"י פארמא ג"כ ליתא) ואפשר שסמך הרב על מה שכתב
 במק"א כמו שהבאתי פה. וכל זה הוא מדברי רבינו חננאל כי כן מסיים רבינו שם
 בלשון כן כת"ב רבינו חנ"נאל. וראיתי אני ענין זה היינו חשבון זה גם בספר העדות
 והפורקן לרבינו סעדיה גאון ז"ל באריכות יעו"ש. וראיתי להעתיק עוד מה שהביא רבינו
 בפירושו סדר לך פי' ונתתיו לגוי גדול וז"ל כתב ר"ת ז"ל ראינו שנתאחרה הצטחה זו להם
 (לכני ישמעאל) אלפים של"ג שנה ולא היה איחורם תלוי בעונם והיו מלפים לה כל השנים הללו

ואם לא יזכו בראשון יזכו בשני ואם לא יזכו בשני יזכו בג' ואי אפשר שתתאחר
הנאולה מן הקץ הקצוב האחרון ואילך. כן כתב רבינו חננאל ז"ל :

דינין (סבלים קמו, יט) מגיד דבריו ליעקב הקין ומשפטיו לישראל ידוע כי
לולי המשפט היה סדר עולם בטל ולא היה יישובו מתקיים כלל.
(ח) ומצינו שהעולם נברא בו שנא' [בראשית ח, ח] בראשית ברא אלהים. ואין
אלהים אלא דיין שנאמר [תילים עה, ח'] כי אלהים שופט וכן דרשו ז"ל (לכות
פ"ק) [מסנה י"ח] על ג' דברים העולם קיים על הדין ועל האמת ועל השלום
שנא' [זכריה ח, ט"ז] אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם שאם לא היה המשפט
היו בני אדם גוזלין זה את זה וחומסין זה את זה והורגין זה לזה ומצינו ישעיה
הנביא ע"ה שהיה מזהיר את ישראל על המשפט שנאמר (ישעיה נו, ח') כה אמר
ה' שמרו משפט ועשו צדקה והיה מוכיח את בני דורו על זה כשלא היה ביניהם
משפט שנאמר (סס נט, י"ד) והוסג אהור משפט יאמר כי המשפט שב לאחור
ולא היה לו מקום ביניהם. וידוע שלא נאברו דור המבול אלא על שקלקרו את
המשפט והיו עושים חמס ב' ולא נחתם גזר דינם אלא על החמס שנאמר (בראשית
ו, י"ג) קץ כל בשר בא לפני כי מלאה הארץ חמס מפניהם. הלא תראה כי התורה
כולה תלויה על המשפט ולכך נמסר למשה ואלה המשפטים אחר עשרת הדברות
מ"ד. וכן ג) אמרו במדרש תורה דינין מלפניה ודינין מלאחריה דינין מלפניה (סמות
טו, כ"ה) שם שם לו חק ומשפט דינין מלאחריה (סס כח, ח') ואלה המשפטים
ועשרת הדברות באמצע וכן הכתוב אומר (משלי ח, כ') באורח צדקה אהרץ בתוך
נתיבות משפט. אברהם אבינו הזהיר על המשפט שנאמר [בראשית יח, יט] כי ידעתיו
למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו וגומר. ד) ולא זכה יהודה למלכות אלא ע"י
המשפט שכן דן תמר כלתו לשרפה שנאמר (בראשית לח, כד) ויאמר יהודה הוציאוה
ותשרפה ואחר ששכתה לו החותמת והפתילים הכיר בה יהודה בדבר ואמר צדקה
ממני ה) [לפיכך יצאו ממנו] (ויצאו ממנה) פרץ זרח וכן בדוד כתיב (סמואל ב,
ח, טו) ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו. ואף בירושלים כתיב (ישעיה ח,
כת) מלאתי משפט ונשתבחה במדה הזאת ומצינו גם כן שחרבה כשקלקלו המשפטים
שנאמר [סס] יהום לא ישפוטו ואף היא עתידה לשוב על ידי משפט שנאמר [סס]
ציון במשפט תפדה ופשוטו של מקרא ציון במשפט תפדה ו) ציון שלא חטאה
במשפט תפדה כלומר דין הוא שתפדה כיון שלא חטאה אבל שביה שחטאו צריכין
צדקה אי אפשר שיפדו במדת הדין אלא בצדקה שהיא מדת רחמים. בא וראה
כמה גדול כח המשפט שאם אין משפט בעולם אין שלום בעולם שנאמר אמת
ומשפט שלום שפטו בשעריכם וזהו שאמרו ז"ל (לכות פ"ג) [מסנה ב] הוי מתפלל
בשלומה של מלכות שארמלא מוראה איש את רעהו חיים בלעו. ואין שלום במלכות
אלא על ידי משפט שנאמר. (משלי כט, ד') מדך במשפט יעמיד ארץ. ומפני
שהמשפט הוא סבת השלום מצינו ביתרו כשנתן עצה למשה על דבר המשפט
שהזכיר

צפחת השמן

וסוף סוף בנה ונתקיימה ואל"כ נתחזק המלכות בידם לנו שניטלה ממנו צעונינו וסס
זמנו חלף ג' מאות ושנים שנה על אחת כמה וכמה שנהיה מלפנים להבטחתו ולא
נתייחס עכ"ל :

(ח) כדאיתא בכמה מקומות ומס' צ"ר פ' י"ד ומשפטים רבה פ' ל' : ב) כדאיתא
בסנהדרין ק"ח ח' : ג) במשפטים רבה פ' ל' : ד) כ"ה ברבה סס ותוספתא דברכות
פ"ג : ה) כ"י : ו) אפשר הכונה ע"ד שאמרו במדרש שוח"ט מזמנו ע"ט וזכא"כ רבתי
פ' וילת חס בליון שהפיג את חמתו בעלים וזכא"כ ולא צננו והס לא חטאו ואמרו
ב"ק

שהזכיר בה שלום הוא שאמר (סמות יח, כג) אם את הדבר הזה תעשה וגומר על מקומו יבא בשלום. גדול כח המשפט שבזמן שהמשפט נעשה בארץ אין הקב"ה יושב בדין עמהם ודן אותם ברחמים וכשאין המשפט בארץ הוא דן אותם במדת הדין שכן דרו"ל ז) במדרש תלים בזמן שאין הדין בארץ הקב"ה יושב עמהם בדין בשמים שהרי הדין אומנותו של הקב"ה שנאמר (ישעיה ל, יח) כי אלהי משפט ה' וכשנוטלים אומנותו ועושין את הדין בארץ הקב"ה דן אותם ברחמים שנאמר (ויקרא כו, ג') אם בחוקתי תלכו. ח), ומה שאמר ומשפטים כל ידעום ולא אמר לא ידעום להורות שכל התורה מבראשית עד לעיני כל ישראל תלויה במשפט וכך הזכיר ט) בל. ידוע כי המשפט מכון כסא הכבוד שנאמר (תהלים פט, טו) צדק ומשפט מכון כסאך ומי שהוא מעמיד המשפט הוא מעמיד הכסא ומי שהוא מטה המשפט וסוגם אותו הוא פוגם את הכסא וידוע שאין כסא המלכים נכון אלא במשפט שכן כתוב בחזקיה המלך (ישעיה יו, ה') והוכן כסא וגו' י) ובמדרש מגיד דבריו ליעקב אלו עשרה הדברות חוקיו ומשפטיו לישראל ואלה המשפטים לא עשה כן לכל גוי לא נתן הכל אלא לישראל. אדם הראשון נצטוו שש מצות בא נח והוסיף לו שביעית שזו היא אבר מן החי. בא אברהם הוסיף לו שמינית זו מידה. בא יעקב הוסיף לו תשיעית זה גיד הנשה. באו ישראל נתן להם עשרת הדברות נתן להם את הכל [ע"כ]. וזהו יא) שכתוב (במדבר ז, י"ד) כף אחת עשרה זהב מלאה קשרת. כף אחת זו התורה שנתנה מידו של הקב"ה לכף ידו של משה והיא תורה אחת והם עשרת הדברות מלאים תרי"ג קשרת [תרי"ג] בגימטריא בתלוף קו"ף בדל"ת באותיות א"ת ב"ש. כשעמדו על הר סיני ואמרו (סמות כה, ז') כל אשר דבר יי' נעשה ונשמע אמר להם הרי כל התורה נתונה לכם הוי אומר לא עשה כן לכל גוי. אסור לדון [בדיני האומות] אלא בדיני ישראל שכן אמרה תורה (סס כה, ח') ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם י"ב) ודרשו ז"ל לפניהם ולא לפני גוים והוצרכו רבותינו ז"ל לדרוש כן להורות שאסור ללכת ולדון בערכאות של גוים ואפי' דיניהם כדיננו. ועל כן אסור להביא המשפט אלא לפני חכמי ישראל שנאמר לפניהם. יג) ואמרו במדרש רבי אליעזר אומר אם יש דין למטה אין דין למעלה אם אין דין למטה יש דין למעלה. כיצד אם יעשו התחתונים משפט אינו נעשה מלמעלה אמר הקב"ה יד) [כל מה שאני עושה בדין אני עושה שאלו] הייתי מבקש שעה לעבור את הדין לא היה העולם יכול לעמוד שכן אמר ישעיה ע"ה (ישעיה כז, ד') אפשעה בה אציתנה יחד אם אני פוסע בדין פסיעה אחת אשרוף כל העולם כלו למה (סס) או יחזק במעוזי יעשה שלום הוי שלום יעשה לי. כלומר אם יחזיקו בדיני התורה. ומי שהולך ודן בערכאות של גוים הרי זה מחלל את השם יתברך ומייקר שם עבודה זרה להחשיבה וכתוב (דברים לב, לא) כי לא כצורנו צורם וגו' ונראה לומר כי הכ"ף של כצורנו נמשכת למלת אויבינו. וענין הכתוב יתפרש כי דומה כי לא יהיה טו) [צורינו] צור של כל האומות כשאווינו פלילים. ויתבאר

מזה

צפחת השמן

(ב"ק דף ס' ב') עלי לשלם חני הלתי חס כליון : ז) מזמור ע"כ : ח) ומסיים המדרש סס היא היתה אומנות שלי שנא' כי חלתי משפט ד' ואומר חס בחקותי תלכו (ולפי המדרש פי' הכתוב שתלכו ותעשו את חקותי היינו המשפט שהוא חק של הקב"ה) והואיל ונטלתם אומנותי חבקש אומנות אחרת ונתתי גשמייכם בעתם ע"כ : ט) שהתורה מתחלת בב' ומסיימת בלמ"ד. וכן כותב רבינו מענין זה בלוח שצעות הב' וראה מה שכתבתי סס : י) משפטים רבה סס. ומכאן עד מלינו שמשם רבינו כו' כ"ה גם בפירושו פ' משפטים : יא) כ"ה בנשא רבה פ' י"ג : יב) גיטין פ"ח ב' : יג) בתנחומא משפטים : יד) מתנחומא סס : טו) כי באמת ד' הוא חלתי כל גוים חלל שהם מוכחשים בו ואם ידון לפניהם ולא ידון בדיני משפטי ד' חלל ישראל יאמרו שאלו מודים להם ח"ו שאין ממש באמונתנו ובאמונתם

מזה כי העון גדול ועצום כמתיש כמו שר מעלה. וצריך אתה לדעת כי העבירה
 הזאת היא טו) חומר לכמה עבירות כי משרשה יפרו וירבו ענפי חטאים גדולים גם
 בכנסיה נמצאו נזקים ומכשולות הרבה לאין קץ ויותר חמורה היא מרציחה ואכזר
 לך כיצד. ידוע כי הרציחה מן העבירות החמורות שבתורה והעונש גדול וחמור מאד
 לפי שהוא שופך דם האדם ומאבד נפש אחת מן העולם ולא איבד את הנרצח
 לבדו כי אם זרעו היוצא ממנו שאין לו סוף עז) שהרי אדם הראשון יחידי היה
 וכל הבריות של שבעים לשון שיש בעולם כולן היו תולדותיו ואם כן למדנו כל
 המאבד נפש אחת כאלו איבד עולם מלא וכן לענין ההצלה והטובה כל המקיים
 נפש אחת מישראל כאלו קיים עולם מלא הא למדת כמה גדול עון הרציחה ואע"פי
 שעון הרציחה חמור עון הגזל וחלול השם חמור ממנו כי הרוצח נמחל לו בתשובה
 שכן מצינו בקין, ולא כן הגזל שאין התשובה מועלת לו עד שיחזירו ואם אינו
 מחזירו אין נמחל לו לעולם וכבר ביארתי זה באות גימ"ל בענין הגזל. יז) וכן חילול
 ה' אין התשובה מועילה לו כי הוא חמור מכריתות ומיתות בית דין שכן דרשו ז"ל
 במסכת יומא [פו א'] עבר על כריתות ומיתות ב"ד ועשה תשובה תשובה ויום
 הכפורים תורין וייסורין ממרקין שנאמר (תהלים פט, לג) ופקדתי בשבט פשעם
 וגומר אבל מי שיש בידו חלול השם אין כח בתשובה לתלות ולא ביום הכפורים
 לכפר ולא בייסורין למרק אלא כלן תורין ומיתה ממרקת שנא' (ישעיה כג, יד)
 ונגלה באזני יי' צבאות. ושתי עבירות אלו שהם גזל וחילול השם שהם חמורות
 יותר מן הרציחה שניהם נכללו בעון ערכאות של גוים. חילול השם שהרי הדין
 בערכאות של גוים מחלל את השם ונותן כבודו לאחר ותהלתו לפסילים ואוי למבוכה
 הזאת ולשכרות הגדול הזה במקום שיודעין כן ועוברין וכענין שאמר הנביא (סס
 כט, ט') שכרו ולא יין וכו' שהרי מניחין את העיקר ונותנין לעבודה זרה מוהר
 וחשיבות. והוא שאמר דוד ע"ה (תהלים יו, ד') ירבו עצבותם אחר מהרו כשהם נותנין
 מוהר לאל אחר לעבדו. גזל שכל המניה דיני ישראל ומוציא בערכאות של גוים
 הרי זה גזל גמור ואינו חושבו לגזל ועל כן אינו מחזירו ולפיכך אין לו מחילה
 בעולם. כל מי שאינו נוהג במשפטי ישראל ודין במשפט האומות כאלו הוציא עצמו
 מאלהותו של הקב"ה שכן אמרה תורה (ויקרא כד, כ"ג) משפט אחד יהיה לכם
 וגומר כי אני יי' אלהיכם. ונראה לי כי אומר הכתוב משפט אחד משפט של אחד
 אותו משפט שניתן לכם בהר סיני לא משפט האומות ודיניהם. כי אני יי' אלהיכם
 אם עשיתם אותו משפט אני יי' אלהיכם ומכלל הן אתה שומע לאו שכל מי
 שאינו נוהג אותו משפט הרי הוא כאלו יח) הוציא עצמו מאלהותו של הקב"ה
 וכפר בעיקר שהרי דבר ידוע שכל האמונות שיש לאומות ומשפטיהם יט) הם פירות
 התורה והמשפטים שבתורה הם מעיקרי התורה וכשאין אנו עוסקין בהם הנה זה
 חילול השם ואוחם שאיפשר להם למחות ואין מוחין הרי הם מחללים את השם
 ומבזין תורת משה וחולקין כבוד רע"ז ומכלין ממונם של ישראל ועתידים הן ליתן
 את הדין. משפט קראו הכתוב משפט צדק שנאמר (דברים יו, יח) ושפטו את העם
 משפט צדק. לפי שהשופט עושה צדק עם שניהם עם הזכאי שהוא נוטל [את שלו]
 ועם החייב שמוציא גזלה מתחת ידו וזה הוא שכתוב (תהלים פה, יב) אמת מארץ
 הצמח וכו'. כ) מצינו שמשנה רבינו ע"ה מסר נפשו על שרשה דברים על התורה
 ועל

צפחת השמן

יש ממש וזזה מייקר שם ע"ז. ולפי פי' רבינו חין חנו לריכין לדחוק לדרש של הרב המזרחי צפ'
 משפטים ע"ע : *טו) אפשר שהוא לשון גוף וחמירות : טז) כ"ה בסנהד' לו א' למה נכרה
 אדם יחידי ללמדך שכל המאבד נפש אחת וכו' וכן המקיים נפש וכו' : יז) כן כתב רבינו למעלה
 בגזל הג' : יח) בתנחומא שם אמר כפר בהקב"ה תחלה ואח"כ כפר בתורה שנאמר כי לא
 כלורנו לורס וגו' : יט) ליינתיו למעלה אות חבל הא' : כ) דבר זה הביא רבינו גם
 בפירושו

ועל ישראל [ועל הדינין]. על התורה שנאמר (שמות לה, כח) ויהי שם עם יי ארבעים יום וארבעים לילה. על ישראל שנאמר [שס לב, לב] ועתה אם תשא חטאתם. ועל הדינין שנאמר (שס ב, יא) וירא איש מצרי מכה איש עברי מאתו [וגו' ויד את המצרי ולפי שנתן נפשו על התורה נקראת על שמו שנאמר (מלאכי ג, כ"ב) זכרו תורת משה עבדי ולפי שנתן נפשו על ישראל נקראו על שמו שנאמר (שמות לב, ז) כי שחת עמך] ולפי שמסר את נפשו על הדין נקראו הדינין על שמו (דברים יו, יח) שופטים ושוטרים תתן לך והשם יתברך ישיב שופטנו כבראשונה ויועצנו כבתחלה. כא) שכן הבטיחנו (ישעיה א, כו) ואשיבה שופטך כבראשונה ויועצך כבתחלה וכתוב ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה :

הכנעה (ישעיה סו, א') כה אמר יי השמים כסאי והארץ הדום רגלי אי זה בית אשר תבנו לי ואי זה מקום מנוחתי. ואת כל אלה ידי עשתה.

ידוע כי מדת ההכנעה היא מעיקרי החורה ועבודה שאין עבודה העבד עלימה אצל האדון עד שינהג עצמו במדת העבדות, ומדת העבדות היא ההכנעה כי מתוך ההכנעה יהיה לבו של אדם שלם עם הקב"ה, וענין ההכנעה הוא קריעת הלב והוא דבר הנביא ע"ה (יואל ב, יג) וקרעו לבבכם ואל בגדיכם והוא שיכניע אדם את לבו לפני אדון הכל יתברך ויהיה נרתע וחרד על דבריו ועם ההכנעה רחוק הוא שיחמא ועמה כל עונותיו נמחלים. וכענין שכתוב [ויקרא כו, מא] או אז יכנע לבבם הערל וכו'. הזכיר בפירוש כי ההכנעה היא כפרה לעונותיו. וכן הבטיח הקב"ה לשלמה שעם ההכנעה תהיה תפלתן של ישראל נשמעת ועונותיהם מתכפרים והוא שכתוב בדברי הימים (ב' ז, יג) הן אעצור השמים ולא יהיה מטר והן אצוה על חנב לאכול הארץ ואם אשלח דבר בעמי ויכנעו עמי אשר נקרא שמי עליהם ויחפלו ויבקשו פני וישבו מדרכיהם הרעים ואני אשמע [מן השמים] ואסלה לחטאתם וארפא את ארצם. הייסורין הן סבה להכנעה שנאמר (תהלים קז, יב) ויכנע בעמל לבם ומי שיש לו ייסורין ואין לו הכנעה הלא דבר [זה יורה על ערפון] הקשה עד מאד. [ודבר ידוע] כי הייסורין עם הכנעה מכפרים העונות שכן הזכיר דוד ע"ה (שס כה, יח) ראה עניי ועמלי ושא לכל חטאתי אמר עניי על ההכנעה ועמלי על הייסורין וביאר כי ההכנעה והייסורין הם מזבח כפרה ולכן יתמיד להזכיר עצמו עני וענינו נכנע. והוא שאמר (שס פו, א') כי עני ואביון אני. ביאורו נכנע ותאב להשגת ה' ית' וכן (שס כה, טז) פנה אלי וחנני [כי יחיד ועני אני] אף על פי שרוב המפרשים פירשוהו עני ממש על שם שגירש אותו אבשלום בנו מן המלכות. ואמרו במדרש [תילים שס] פנה אלי וחנני כי יחיד ועני אני וכי דוד יחיד היה והלא כתיב (ד"ה א' ב, טו) אצם הששי דוד השביעי, וכי עני היה והלא כתיב (דברי הימים א' כב, יג) והנה בעניי הכינותי לבית אלהי זהב ככרים מאה אלף וכו' אלא אמר דוד לפני הקב"ה לפי שנחתני

מלך

צפחת השמן

בפירושו פ' שופטים והוא מתנחומא שס תתן לך מלמד שנקראו הדינין על שם משה ובמשפטים רבה פ' ל' מביא פסוקים אחרים על דרש זה וכן במכילתא פ' בשלח איתא ד"ז. ומה שהגהתי והוספתי הכל הוא מפירושו ומתנחומא שס. ולכאורה אינו מובן איך נשמע מהפסוק שופטים ושוטרים תתן לך הלא דבר זה דיבר משה לישראל שכשיבאו לארץ ימנו להם שופטים (ובחמת מסיים התנחומא לפיכך נקראו על שמו שנאמר (דברי לג כה) וירא ראשית לו גו' לרקת ד' עסק ומשפטיו עם ישראל) ויראה שהתנחומא דורש שד' אמר ג"כ למשה שופטים וגו'. ובתנחומא בשלח חושב ג"כ כמה אנשים שמסרו נפשם על איזה דברים ונקראו ג"כ על שםם : כא) שכן הבטיחנו ש"י המשפט לנו נגאלים שנאמר ליון במשפט תפדה וגו' :

הלכותי

מלך על בניך ואני יחיד כנגדם (וכלן) [שכלן] ה' צריכין לי ועיניהם תלויות בי ואני עיני תלויות בך לכך יחיד [ועני] אני. אבל במדרש תלים [מזמור קכ, ח'] (3) בפסוק תפלה לעני כי יעטוף נתנו בזה טעם אחר והוא שדרשו אמר רבי פנחס איני יכול לעמוד על דעתו של דוד פעמי' קורא עצמו עני פעמים קורא חסיד אלא כשהוא רואה את הצדיקים עומדים ממנו ג) [כגון אסא וחזקיהו ויהושפט ויאשיהו] קורא [עצמו] חסיד וכשהוא רואה את הרשעים עומדים ממנו ד) כגון אחז ואמון ומנשה קורא עצמו עני. הנכנע הוא שלבו נשבר והוא שהזכיר דוד ע"ה באותו מזמור שהיה מתודה בו על חטאיו והוא מזמור בבא אליו נתן הנביא הזכיר בסוף דבריו [טס נא, יט] זבחי אלהים רוח נשברה וגומר [כלשון] (טס) לב נשבר ונדכה הזהיר על ההכנעת [הלב] ורבותינו ז"ר הביאו משל ער זה מן ה) [הכלים הטמאים ואמרו נשברו נטהרו] והוא שאמר (מיכה ו, ו) במה אקדם יי' אקף לאלהי מרום אמר במה אקדם יי' על רוב חסדיו [ובמה] אהיה כפוף ונכנע לאלהי מרום על רוב חטאים ו) האחד (טס) האקדמנו בעולות כנגד במה אקדם [והב' האתן בכורי פשעי] פרי בטני חטאת נפשי כנגד אקף כלומר יתחייב שיהיה כפוף לפניו עד שיתן בכורו במקום פשעו. והזכיר לארתי מרום כדי שיתכונן אדם בכפיפתו ופחיתת עצמו כנגד אלהי מרום שהוא רם עד כל רמים. ותשובת השאלה הוא שאמר (טס) הגיד לך אדם מה טוב ומה יי' דורש ממך, ביאורו הגיד לך שום אדם מה טוב שיש לך לעשות ומה שהשם יתעלה דורש ממך אינו דורש כי אם עשות משפט ואהבת חסד [זהו תשובה על זה] ששאל עליה תחלה במה אקדם והוא נבחר מאלפי אילים וכל העולות שהזכיר [והצנע לכת עם אלהיך היא תשובה על זה ששאל אח"כ מה אקף כלומ' העבודה בהצנע היא עיקר העבודה]. כמה גדול כח ההכנעה לפני השם יתברך שכך זמן שאדם מכניע את יצרו ומביאו תחת שעבוד עבודת השם יתברך אפילו היה רשע גמור כאחאב מוכבשת לו שתגיע לו מאנה תועלת גדולה

שכן

צפחת השמן

ה) הלכתי תבת שכולן תחת וכולן וגם הוספתי תבת ועני מפני שזהו נתינת טעם על מה שקרא עלמו יחי"ד פי' שבו נתייחדו כל משאלותם לא כאלו כל אחד יתפלל בפ"ע על מחסורו הפרטי ואינו מרגיש בחסרון חבירו ולכן קרא עלמו גם "עני" כי בעד הכלל היה מתפלל שמחסורם מרובה וכמו שאמרו בצרכות (ג' ב') שאמרו ישראל לדוד עמך ישראל לריכין פרנסה וכו' ח"כ חף שהוא בעלמו לא היה עני חבל למלכות ספקן של ישראל לא היה ביכלתו. והוא ע"ד שאמרו במדרש תלים מזמור כ"ה ר' פנחס אמר אמר דוד רבש"ע צשעה שאני עומד בתפלה לפניך אל תהי תפלתי מאוסה לפניך מפני שעיניהם של ישראל תלויות בי ועיני תלויות בך שאם תשמע תפלתי כאלו שמעת תפלתם וכן את מולא בתענית לצור צשעה שהלצור מתענין שליח לצור יורד לפני התבה ועיניהם של הלצור תלויות בו והוא עיניו תלויות אל הקב"ה והוא שומע תפלתם לכך נאמ' גם כל קויד לא יבושו: ב) מאמר זה הוא גם באמור רבה פ' ל' ג) כ"י: ד) נראה פירושו שאמר דוד "עניני" כי עני ואביון אני והוא לרה גדולה לפניו יבקש שיפנהו ד' היינו שיחזרו בתשובה ועל אותם הלדיקים ביקש בלשון "שמרה" נפשי שישראלו בלדקתם: ה) כן הוא בכ"י. והמשל הזה אינו במדרשים חבל הוא צשערי תשובה לרבינו יונה (רביה דרבו עי' שה"ג ח"א ד"ה רבינו יונה) שער ח' סי' ע"ו וז"ל הלער צמעסה כמו שנאמר (יואל ב, יג) וגם עתה נאום ד' שובו עדי בכל לבבכם וכלום וצבכי וצמספד ואמרו רז"ל הלצ והעניים שני סרסרי החטא וכן כתוב (צמדצר טו, לע) ולא תתורו אחרי לבבכם וגו' וכתוב לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה והמשל ע"ז מן הכלים הטמאים אשר הן נשברין שיטהרו מטומאתן כמ"ס (ויקרא יא, לה) תנור וכירים יותן וכו'. והנה גם מכאן ראינו שרבינו אינו נמנע מלקרוא רבותיו רבותינו וכתבתי מזה במק"א: ו) פי' הפסוק הזה נובע ג"כ מרבינו יונה צשע"ת שער ח' סי' כ"ה ומה שהוספתי ותקנתי הוא

(ז) שכן מצינו באחאב שהיה ממושעי ישראל שכתוב (מלכים א' כא, כה) רק לא היה באחאב אשר התמכר לעשות הרע בעיני ה'. וכשהכניע את יצרו כתיב עליו (סס, כט) הראית כי נכנע אחאב מפני וגו'. וכן מצינו במנשה שעשה כל תועבת יי' וכתוב בו (דברי הימים ב' לג, ואלו) ועונן ונחש וכשף ועשה אוב וידעוני וגם דם נקי שפך הרבה מאד עד שמלא את ירושלים פה לפה. וכאשר נכנע וחזר בתשובה נתקבלה תשובתו שכן כתיב (סס, יב) וכהצר לו חלה את פני יי' אלהיו וגו'. (ח) ודרשו ז"ל אל תקרי ויעתר לו אלא ויחתר לו, נעשה לו כמין מתחרת ברקיע לקבל. ואמון בנו שלא נכנע שנאמר (סס סס כג) ולא נכנע מלפני ד' כהכנע מנשה אביו כי הוא אמון הרבה אשמה ונענש שהרגוהו עבדיו הוא שכתוב (סס) ויקשרו עליו עבדיו וגו'. פרעה [שנתגאה ואמר מי ד' גידן במים] ונבוכד נאצר שלא רצה להכנע אלא היה מתגאה ועושה עצמו אלוה ובקש לעלות עצמו מדרגה אנושית למדרגה אלהית הכניעו הקב"ה והשפילו ממדרגת אנושית למדרגת הבהמות. והיה אוכל עשבים כבהמה שבע שנים. והיה ענשו מדה כנגד מדה כי ההכנעה והשבירות ענשו של גאה הוא שאמר שרמה (משלי יו, יח) לפני שבר גאון ולפני כשלון גבה רוח והנה רו"ל בארו לנו כי מדת הכנעת היצר דוחה מצות עשה של תורה מצות פריקה וזה שאמרו בבבא מציעא (דף לב, ב) (ג) (ט) אוהב לפרוק ושונא לטעון מצוה לטעון עם השונא כדי לכופ את יצרו וזה עיקר התורה שיכופ אדם את יצרו ויכניע לבו מן התאוות הנשמיות שלא יבוא בדבר מהם כנגד השם יתעלה וכן אמר שלמה המלך ע"ה (משלי יב, יז) יודע צדיק נפש בהמתו (י) ועיקר פירושו כי הצדיק מכניע ומשבר נפש הבהמית שלו והוא מלשון (סופטים ח ט"ז) ויודע בהם את אנשי סבות וגו'. כי הצדיק משעבד אותה ביד (הצר הטוב) (יא) [היצר טוב] ואם הוא משועבד לה הנה הוא פחות מן הבהמות. וכשהוא מכניע ומשבר אותה הנה הוא צדיק מעולה יותר מן המלאך לפי שהוא יש לו מונע מה שאינו למלאך. וזה הוא שאמרו רבותינו ז"ל (חולין פ"ז דף לא, ב) גדולים צדיקים יותר ממלאכי השרת וזה הוא שכתוב [משלי יג, יט] תאוה נהיה תערב לנפש. מרשון. (דניאל ח, כז) נהייתי ונתליתי יאמר התאוה הנשברת תערב לנפש המשכיל ותועבת כסילים סוד מרע ודבר זה מתועב אצל הכסיל שהוא הפכו שאינו רוצה להכניע תאוותו. נמצאת למד שמדת ההכנעה נבחרת ורצויה אצל השם יתעלה והיא עיקר העבודה בנבראים ותכלית כונת התורה בתעניות ובחסרות ובמלקיות (ב) [אינו אלא בשביל ההכנעה וכן ענין הצדקה] שחייב אדם לרחם על העני כדי שיתבונן כי העולם גרנל ויפחד על עצמו ועם זה יכנע [וכן מה] (ג) שאמרו רבותינו זכרונם לברכה שהייסורין מכפרין גם רבי עקיבא שהיה

צפחת השמן

הוא משם: (ז) ענין אחאב הלא הוא כתוב מפורש הרבה צפרקי דר"א פ' מ"ג וצפסיקת א חדשה פ' דסוזה: (ח) צפסיקת דר"א ק"ג ח' אמרינן ויחתר לו ויעתר לו מצעי ל' מלמד וכו' (ועי' בהגהות רי"ב סס) וצאמור רבה פ' ל' איתא ויעתר לו מהו ויעתר ח"ר אלעזר בר"ש צערביא לווחין למחתרתא עתרתא וצואתחנן רבה אמר ויעתר לו ויחתר לו וצפד"ר ח' סס לא אמר חלל ויעתר לו. וכן מובא דבר זה בצפרי ואתחנן פ' ל"ג וצפסיקתא חדשה פ' דסוזה. ורבינו מביא דבר זה גם להלן אות כפורים ה"א באריכות יותר: (ט) חס צאו לפניו שני אנשים אחד שהוא חוכנו ולריך לסייעתו לפרוק המשא מצהמתו והשני הוא שונאו ולריך לטעון משאו אמרי' שם שריך צתחלה לסייע ולטעון עם השונא חף שמלות פריקה גדולה ממלות טעינה שפריקה מוטל עליו לעשות צלי סכר ומלות טעינה יכול לקבל סכר עליה וח"כ יכול זה למלאו אנשים לטעון עמו בשכר ויאמר זה חלק לי חלל חוכבי ואסייע צמו צפריקה וזה השני יבקש אחרים לבוא בשכרו חעפ"כ אמרינן שמחויב לטעון עם השונא כדי שיכופ את יצרו: (י) רבינו מביא דבר זה באריכות באות תענית וכן באות פסח ה"א כותב רבינו פי' מקרא זה: (יא) כ"י: (יב) כ"י: ציומא

(יד) שהיה אומר חביבין יסורין אינו אלא בשביל ההכנעה שעם המדה הזאת ישני האדם רצונו של מקום. ואותם שהולכים בשרירות לבם ואינם רוצים לקבל עול ההכנעה הנה הם נענישים בעולם הזה וגם בעולם הבא לא יצילו את נפשם מיד הקב"ה אבל עתידין לקבל דינם ליום הדין ורא בידי אדם כענין שכתוב (סמואל ב' כג, ואלו) ובליעל כקוץ מונד כלם כי לא ביד יקחו [ואיש יגע בהם ימלא ברזל ועץ חנית ובאש שרוף ושרפו בשבת] ותרגם יונתן בכך לית פורענותהון ביד אינש אלהין באישתא עתידין לאתוקרא כד איתגלי בי דינא רבא למיתב על כורסי דינא למידן ית עלמא, ועל זה אמר ישעיה בכאן כה אמר ה' השמים כסאי והארץ הדום רגלי וגו' ואת כל אלה ידי עשתה וגומר יאמר הנבראים העליונים שבשמים והנבראים שבארץ כלם (נבראים וכלם) שלי ואי זה בית תוכלו לבנות לי שיהיה לי כדאי ואת כל הנמצאים האלו ידי עשתה ויהיו כל אלה נאם ה' יתכן לומר ששיעורו כנאם יי' כענין שכתוב [תילים לנ, ואלו] בדבר יי' שמים נעשו אף על פי כן מסתכל אני אל עני ונכה רוח, כלומר עיקר השגחתי והשגחת רצוני אל הצדיק הנכנע שאחר שחטא בשונג מתנחם והוא חרד על דברי כשעבר עליו זהו שאמר ואל זה אביט אל עני ונכה רוח וחרד על דברי זכן הזכיר בסמוך שמעו דבר יי' החרדים אל דברו, ודומה לזה הזכיר משה רבינו (סמות לב, כו) מי ליי' אלי. וענינו מי הירא וחרד לדבר יי' ואז נתאספו אליו כל בני לוי שהיו יראים וחרדים לדיבור (סס כ, ג') לא יהיה לך ששמעו בסיני ושעברו ישראל עליו. ואמרו במדרש תנחומא פרשת בראשית [כתיב תילים קמב, ג'] גדול יי' ומהולל מאד ולגדולתו אין חקר, ואומר (ישעיה סח, יג) אף ידי יסדה ארץ וימיני ספחה שמים. מן ישיבתו של הקב"ה אתה יודע מהו השמים הללו פרושים על הים ועל היישוב ועל המדבר ואינם ממלאים את כסאו מן שעלו אתה למד (סס מ, יב) מי מדד בשעלו מים ומאצבעו אתה מבין וכל בשליש עפר הארץ אוי לבשר ודם החוטא לפני מי הוא חוטא ואשרי מי שזוכה לפני מי הוא [זוכה אוי לו למי שעתיד ליתן דין וחשבון ואשרי למי] שעתיד ליתן שכרו שנאמר [סס סו, טו] הנה יי' אלהים באש יבא וגו'. גדול כח ההכנעה שהשכינה שהיא שורה בשמי מרומים שורה למטה גם כן עם הצדיק הנכנע שכן העיד ישעיה ע"ה (סס נ, טו) כי כה אמר ה' רם ונשא שוכן עד וקדוש שמו וגומר. מפרשי ההכנעה הוא שיתכונן האדם שהוא חוטא מתנכר נמשך אחר יצרו [כדכתיב] (תהלים מט, יג) נמשל כבהמות נדמו ועוד הוא פחות מן הבהמה שהרי כתיב (ישעיה א, ג') ידע שור קונו. חוטא שטימא הנפש בחטאיו חוטא שמתמיד הכעסות למי מתמיד הכעסות למי שמתמיד לו חסדים גדולים חדשים בכל יום כמו שכתוב (איכה ג, כב) חסדי יי' כי לא חמנו וגו' מלת רחמי דבקה עם חדשים [לבקרים] טו) יתבונן שהוא גר בעולם הזה ועתיד שיסע משם ואינו יודע עת הנסיעה ואפילו מלך ראוי שיחשוב עצמו גר שכן מצינו בדוד המלך שאמר [תילים קיט, יט] גר אנכי בארץ אל חסתר וגו' [היה] מבקש מלפניו כי מפאת שהיה חושב עצמו גר ולא היה יודע עת הנסיעה שלא יסתיר ממנו המצות אלא שיתן לו עזר וסיוע [לעשות אותם] כדי שיהיה לו צידה ליום הנסיעה כשיגיע אליו פתאום וכשם שהגר אין לו צוות כי אם רחמי השם יתברך כן האדם אם יש לו צוות מרבוי הכסף והזהב סופו שיניחנו בכאן כענין שאמר דוד ע"ה [תילים מט, יח] כי לא במותו יקח הכל וגו' ולו יש לו צוות מחברת אוהביו ורעיו ואנשי משפחתו סופם שיניחוהו בקבר יחידי וילכו להם אין לו צוות כי אם הקב"ה ואין לו מרחם כי אם חסדי

צפחת השמן

(יג) ביומא דף פו א': יד) בסנהדרין קא ה' ודבר זה מצינו רבינו גם להלן בלות כפורים הא' גם בלות מטר באריכות: טו) כל זה הענין שיחשוב עלמו גר וכל הרעיון שלפנינו מאיש לוקח וכו' מחו"ל שער חשבון הנפש סוף פי"ג אלא שרבינו שינס

חסדי השם יתעלה ואם כן צדקו דברי דוד באמרו גר אנכי בארץ ועל כן ראוי
האדם שיתבונן בזה וישוב אל יי' [וייחל מגמולו] ויפחד מעונשו וישתדל במה
שהוא עיקר ויניח הטפל. ומן התימה הגדול איך אפשר שיעזיז אדם את פניו ולא
יבוש מלפני השם יתברך ואיך לא יתבונן כי הוא בדיה שפלה עפר ואפר בחייו
רמה ותולעה במותו ואפילו היה מלך נגיד הלא כל ענינו הבל כי הוא בשר ודם
ובעל מקרים וכתוב (איוב יד, ה) אדם ילוד אישה וגומ', ואיך אפשר שלא יחשוב
בגודל רוממות אדון הכל יתברך מתוך פעולותיו ומעשיו הגדולים והנוראים הלא
יראה כי הארץ עומדת על המים כי על זה תקנו לנו ז"ל לברך בכל יום רוקע
הארץ על המים והמים עומדים על הרוח והרוח בכת השם יתברך וכן הזכיר משה
רבינו ע"ה (דברים לג, כז) ומתחת זרועות עולם. כי כח השם יתעלה (סוכב)
(עז) [סוכל] את הכל והוא שאמר דוד (תילים קד, ז) נוטה שמים כיריעה המשיל
נטיית השמים והשטח שלו אל היריעה הנטויה שאין לה עמודים מלמטה שתהיה
פרוסה עליהם אלא שהיא שטוחה ממש תלויה באויר והארץ גם כן שכן כתיב
(איוב כו, ז) תולה ארץ על בלימה. ודבר ידוע כי אלו יצאה הארץ העומדת על
המים מקשר עבודתה ומן החוק הראוי הקצוב לה יהיה העולם הרב כי תהיה הארץ
מתמוטט ותהיה טובעת בתהום גם הים אלו יצא מקשר מינויו ועבודתו ויצא מקו
החור שהוא גבוה ולא היה שומר בריתו שר מלכו של עולם היה שוטף כל
היישוב כרגע. גם איברים שבאדם שנוצרים בו בחכמה גדולה ונפלאה אלו יצא אחד
מהם מקשר מינויו והיה הנח מתנועע או היה המחנועע נח הלא ימות הגבר מיד
וינוע אדם יז) [ואיו]. ועל כן חייב כל נברא להתבונן בנפלאות בוראו שכרא אותו
בחכמה וצייר כל איבריו בהשגחה עצומה שאין אחד מהם יוצא מקשר עבודתו
(יח) (כי אם לצרכו בעולם הזה שאינו יוצא מקשר עבודתו) ועם זה יהיה לנו נשבר
ונדכה ולא יצא מקשר העבודה ומקום החורה והמצות. הגה יורדי הים הם נכנעים [יותר]
משאר בריות העולם מפני שהם מסתכנים בנפשותם בלכתם בים אין ביניהם ובין
המות אלא רוח אחד וכן לבם ועיניהם אל השמים כי אינם רואים יבשה כלל אלא
שמים ומים ובעבור זה יחת ויכנע לבם וכל שכן כשרואים לפעמים מן התנינים
הגדולים שבים כשיעור עיר אחת ומדינה אחת יתפרסם מכריאתם וגודל גופם גודל
רוממות השם יתברך ומקרא מלא הוא [תילים קז, כג] יורדי הים באניות עושי
מלאכה] במים רבים המה ראו מעשי ה' על אחת כמה וכמה כשיש (להם) [סער]
גדול בים ורואים שאון ימים ושאון גליהם כי [יסערו] ויתגעשו ואז יחשבו עצמן
מתים ואז יכנע לבם באמת הוא שכתוב יעלו שמים ירדו תהומות נפשם ברעה
חתמוגג כלומר מתוך הצער והכנעה ומה אמרו רבותינו ז"ל [בקהושין פב, ח] רובן
של ספנים חסידים כי הם מכירים כי לולי רחמי השם יתברך אין כל חכמתם
ותחבולותם חשובים לכלום, והוא שכתוב יחגו וינועו כשכור וכל חכמתם תתבלע כי
יראו לעין גבורתו של הקב"ה הגדולה והעצומה בענין הגלים (המצטעריין) (הסועריין)
והמתגברין ורוצים לשטוף כל העולם ואין כח בהם לעבור חומה חלושה והוא החול
הלא זה מעיד על חוקף כח האדון יתברך אשר לו הים והוא עשהו כי הוא שומר
בריתו ולא יעבור. וזה שדרשו ז"ל בבבא בתרא (עג, ח) אמר רבה
בר בר חנה אישתעו לי נחותי ימא בין גלא דגלא תלת יט) מאה פרסי ורומא
דגלא תלת מאה זימנא חדא הוה קא אזילנן בספינתא דלינן גלא לעילא עד דחוינן
בי כ) מרבעתא דכוכבי זוטא והויא כמבור ארבעין גריוי בורא דחידלא
ואלמלי

צפחת השמן

הענין במצטא אחרת: עז) כ"י: יז) כ"י: יח) יתיר גם כ"י ליתא: יט) פי' רשכ"ס
משום דאמרי' בסמוך ורמא קלא חדא לחבריה וכו' חילטריך לאשמועי' דמשלש מאה
פרסי שמע קולו של חברו: כ) פי' משכנו של כוכב קטן מאוד ועם כל זה נראה כל כך
גדול

(כח) ואלמלי דלינן שפי הוה קלינן מהבליה כב) ורמא ליה קלא גלא לחבריה כג) שבקת מידי בעלמא כד) דרא שטפתי' דניתי אנא ונאבדיה אמר ליה תא חזי גבורתיה דמוך כה) דאפי' מלא חוטא דחלא לא עברי כו) דכתיב (ירמיה ה, כ"ג) האותי לא תיראו נאם ה' אם מפני לא תחילו אשר שמתי חול גבול לים. וכן הגיד הקב"ה לאיוב (לח, ט) בשומי ענן לבושו וערפל חתולתו ואשבור עליו חקי ואשים בריח ודלתים ואומר עד פה חבא ולא תוסיף ופה ישית בגאון גליך אמר כי החול גבול לים וחוקו הוא בריח ודלתים עד שם יבא הים ולא יוסיף ועד שם ירפה גאון הגלים, ישית לשון הפיון מלשון (סס יוד, כ) ושית ממני ואכלינה מעט והכלל שהוא מרפה ומשבר גאונם של גלים החזק מדבר חלוש והוא החול. ומצינו ביונה בן אמתו שהיה להם סער גדול בים הוא שכתוב (יונה א, ד) וה' הטיר רוח גדולה אך הים וגו' וכתוב (סס י') וייראו האנשים יראה גדולה את ה' וגו' כז) והזבח הזה שזבחו את יצרים והכניעו את לבם כי לא היה מזדמן להם שם בספינה להקריב קרבנות ומתוך ההכנעה הצילם הקב"ה מזעף הים שנאמר [סס א, טו] ויעמד הים מזעפון, והציל גם את יונה מן המיתה ממעמקי תהומות עד שהתפלל ונשמעה תפלתו כמה שאמר (סס ז' ה) אך אוסיף להביט אל היכל קדשך ואמרו במדרש בקש שיתקיים בו ירידה ואחר כך עלייה וכך אמר לפניו רבש"ע במשה כתיב עלייה וירידה שנאמר (סמות יט, ג) ומשה ערה אל האלהים ואחר כך ירד שנאמר (סס) וירד משה מן ההר ובקרה כתיב ירידה בלא עלייה שנאמר [זמדבר טז, לג] וירדו הם וכל אשר להם וגו' באליהו כתיב עלייה בלא ירידה שנאמר [מלכים ז' ב, יא] ויעל אליהו בסערה השמימה בבקשה ממך הראני נפלאותיך על ידי ויתקיים בי ירידה ואחר כך עלייה שנאמר (יונה ז, ה) אך אוסיף להביט אל היכל קדשך. ומתוך שהיה שלשה ימים בצער גדול במעי הדג קבל הקב"ה תפלתו מתוך הצער וההכנעה שהוא עיקר התורה והמצות ואז העלהו הקב"ה ממעמקי תהומות כמו שאמר [סס סס, ו] אשפוני מים עד נפש וגו' ונזכר לנסי ים סוף שעברו ישראל בתוכו ואז נכנסה תפלתו לפני המלך ה' מתוך ההכנעה והתעטשות הנפש הוא שאמר [סס סס, ח] בהתעטף עלי [נפשי] את ה' זכרתי וגו' :

השגחה (תהלים לג, יג) משמים הביט יי' ראה את כל בני האדם. ממכון שבתו השגיח אל כל יושבי הארץ. היוצר יחד לבם המבין אך כל מעשיהם. הזכיר דוד ע"ה בשלשה פסוקים אלו ענין ההשגחה וביאר שהיא שופעת בעולם השפל במין האדם בכלל ובפרט שהקב"ה רואה מחשבותם ומבין את כל מעשיהם וכן הוא אומר (סס לד, ט') הנוטע אוןן הלא ישמע וגו' ביאור הכתוב כי מי שברא כלי הראות וכלי השמע קל וחומר שהוא רואה ושומע. וכן אמר שלמה (משלי ה, כח) כי נכח עיני יי' דרכי איש. וכן דרשו ז"ל (אבות פ"ג משנה ח') דע מה למעלה ממך עין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבין. והנה אסף המשורר הרחיב ביאור בענין ההשגחה והוא שאמר (תהלים עג, ח') אך טוב דישראל אלהים

צפחת השמן

גדול כמו ערך שזרעין צית זרע ארבעים כור של חרדל דנפשי מכל שאר זרעין וצמקום רחבת ידים. וצמקום גי' הכ"י כמיבזר כור מגריווי דחרדלל ואלמלי דלינא פורתא טפי וכו' : כח) ואם היה מנשא אותנו יותר מזה היינו כשרפין מהבל חוס הכוכב : כב) נתן קולו ולעק כדכתיב (תלים מב, ח') תהום אל תהום קורא וגו' ושמה המלאכים הממונים עליהם הם : כג) מפני שהגביה כ"כ היה סבור שילא חוץ לשפת הים ושטף את העולם : כד) מפני עון הדור ובכ"י הגי' דלא אחרבתי דניתי חנא ונחרביה : כה) שאין לי רשות ללאת אפילו כמלא רוחב החוט איני יכול ללאת חוץ מן החול : כו) תלמודא קאמר לה : כז) כן כותב רבינו גם להלן אות כפורים ה' :

כוונתו

אלהים לברי לבב. וכדי להוציא מלבן שר כופרים האומרים שהכחות העליונים הם המטיבים והמריעים והבורא יתברך מסר עולמו להם והוא יתברך אינו משגיח בו כלל לכד אמר אך טוב לישראל [אלהים] לברי לבב. התחיל במלת טיב לומר שכל הטובות באות ממנו יתברך והוא טוב לברי לבב כלבד לא אל הרשעים כי ממנו יתברך בא להם הרע ולברי לבב הטוב, וזה לשון אך למעט הרשעים. וכן ביאר ירמיה ע"ה שכל הטובות והרעות באות ממנו יתברך והוא שאמר (איכה ג, לו) מי זה אמר ותהי יי' לא צוה מפי עליון לא תצא הרעות והטוב. כי בודאי הכר נמשך ממנו יתברך והוא השרש האחד הנמור אשר ממנו משתרגי' הענפים הן לטוב הן לרע. ומספר והודך ענין הצדיק ורע לו רשע וטיב לו הוא שאמר [סס] ואני כמעט נטיו הנלי וגו' כי קנאתי בהוללי' שלום רשעים אראה, יאמר כי כמעט היה נוטה מדרך האמת כשהוא רואה צדיק ורע לו. ואמר זה על א' עצמו וכן מוכיח לשון קנאתי כי איננו מתקנא ברשעים בראותו את שלומם וכי הם עומדים בשלום אלא כשהוא רואה צדיק ויש לו צרות ומקרים, ויאמר על הרשעים ההם (סס) כי אין חרצובות למותם לשון קשר כלשון [יסעיס נת, ו'] פתח חרצובות רשע והכוונה לומר שמיחתם בנחת וכל אחד מהם בחייו בריא כאולם, בעמל אנוש אינימו, כלומר אין להם ממקרה בני אדם לכן ענקחמו גאוה יצא מחלב עינימו עברו משכיות לבב ימיקו וידברו ברע עושק וגו' שתי בשמים פידם וגומר ואמר. איכה ידע אל ויש דעה בעליון, יבאר הכתוב הזה כי הם כופרים בידיעה ממה שידוע כי הם שתי כתות כת כופרת בידיעה וכת כופרת בהשגחה. זאת הכת הכופרת בהשגחה אומרת שהבורא יתברך יש לו ידיעה בעולם השפל כי הידיעה שלימות היא. בידוע וכל השלימות הלא לאלהים הוא ואלו היינו שוללים ממנו הידיעה היינו מהסרים בחק שלימותו ועל כן גוזרין הכת הזאת כי הבורא יתברך יש לו ידיעה בעולם השפל אבל אין לו השגחה בו שאלו היתה לו בו השגחה איך יצא מלפניו משפט מעוקל בצדיק ורע לו ורשע וטיב לו מוטב שנשלול ממנו ההשגחה ממה שנאמר עליו שהוא משגיח ומעניש וגומל שלא כדן, והאת אומרת שאין לבורא ידיעה כלל שאלו היתה לו ידיעה היתה לו השגחה ואם היתה לו השגחה לא יצא לו בעולם משפט מעוקל. וע"כ הם שוללים ממנו הידיעה דגמרי ומאחר שאין ידיעה אין השגחה. ועל הכת הזאת נאמר הכתוב הזה ואמרו איכה ידע אל ויש דעה בעליון. וכפל הענין לומר איכה ידע אל בעתיד, ויש דעה בעליון בהווה. (סס) הנה אלה רשעים ושלוי עולם השגנו חיל אך ריק זכיתי לבבי וכו', ומסיים דבריו לומר כי אחרית רשעים לאבדון זהו אך בחלקות וכו' אך היו לשמה וגו' כחלוס מהקיץ אדני בעיר צלמס חבזה [בזה בא] לתרץ קושית רשע וטיב לו, והזכיר אחריו ואני תמיד עמך אהזת ביד ימיני לתרץ קושית צדיק ורע לו. ובדשון הזה חזר להזכיר בסוף המזמור כי הנה רחקיך יאבדו, והזכיר אחריו ואני קרבת אלהים לי טוב, ומצינו שהזכיר דוד ע"ה בענין הזה עצמו (סס עה, ה) אמרתי להוללים אך תהולו ולרשעים אל תרימו קרן וגומר. כי אלהים שופט זה ישפיל וזה ירים. יאמר כי ההוללים הללו והם עשירי עולם ושלויים הטובה שלהם לא באה להם ממזרח שמשם השמש יוצא ולא ממערב ולא בסכת יגיעתם בהרים ובמדברות רק מאת השם יתברך באה להם על מעוט זכות שהיה בידם ונתן להם הצלחה עליו כי שופט הוא ישפיל לזה וירם לזה לפי העונש והשכר וההשגחה שופעת עליהם ממנו יתברך והו שאמר בכאן משמים הביט יי' וגומר מסכון שבתו השנית וגו' והוא משגיח בהם ממכון שבתו והוא הרקיע

הנקרא

צפחת השמן

(א) כוונתו שלפי דכל המזמור מדבר כמעט רק מטובת והללחת הרשעים ורק בסוף מדבר מעט מרעת כלדיקים כאמרו אך ריק זכיתי לבבי ואהי נגוע כל היום וגו' לזה כותב הרב שזכו לפי שאמר זה (הענין) בעד עלמו ובעבורו יסד המסורר דבריו אלו ומי ידע לרות

הנקרא ב) מכון וכענין שכתוב (מלכים ה' ה, נט) ואתה תשמע השמים מכון שבתך
 וזהו שאמר שלמה (קבלת ה, ז') אם עשק רש וגזל משפט וצדק תראה במדינה
 אל תתמה עד התפץ כי גבוה מעל גבוה שומר וגבוהים עליהם. [פירוש] אל תתמה על
 חפצו של מקום אם יבוא עליהם רעה שהרי בדין הוא כי גבוה מעל גבוה שומר
 ורואה מעשיהם או אם הוא משפיע להם טובה ושלחה והם רשעים וחייבי כלייה
 אל תתמה עד חפצו של מקום כשישפיע להם טובה ואינו נפרע מהם [מיד] כי כן
 דרכו כי גבוה מעל גבוה שומר מלשון (בראשית לו, יח) שמר את הדבר ג) שימר
 לי עד הפתח ממתין להם עד שתתמלא סאתם. והנה ירמיה ע"ה ביאר ההשגחה
 על ב' חלקים כללים ופרטים ואין זה רק בבני אדם שההשגחה שופעת עליהם בכלל
 ובפרט והוא שאמר (ירמיה לב, יט) גדול העצה ורב העליליה וגומר זו היא השגחה
 כללית לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעליו זהו השגחה פרטית, וזהו שאמר שלמה
 (סיר ב, ט') דומה דודי לצבי או לעופר האילים הנה זה עומד אחר כתלנו משגיח
 מן החלונות מציץ מן החרכים. ויש לך להתבונן בכתוב הזה שהתחיל לדבר בדרך
 נסתר באמרו דומה דודי לצבי ולא אמר דומה אתה, ואחר כך דבר בדרך קירוב
 באמרו הנה זה עומד ולא אמר הנה הוא. והענין הזה להורות שהשם יתברך הנמשל
 לדוד הוא נמצא וקרוב בדב והוא רחוק להשיגו ד) והוא מאמר הפייט רחוק רחוק
 משמי השמים וקרוב סרוב משארי, ועל הכוונה הזאת תמצא נוסח הברכות שיש
 בהן לשון נסתר ולשון נמצא, ואמר אחר כתלנו דימה חומר המפסיק בין השם
 יתברך ובינינו לכותל שהוא בנין שר עפר כי לולי הפסקת הכותל היינו אומרים
 הנה ארהינו זה ומקרא מלא הוא, [שאמר] (ישעיה נט, ב') עונותיכם היו מבדילים.
 וכא ולימד כי אף על פי שיש כותל זה מפסיק משגיח הוא מן חלוני רקיע ומציץ
 מן החרכים שבכנסא הכבוד וזהו ה) לבטל דעת האומרים כי מפחיתות האדם אצל
 רוממות השם יתברך ומעלתו אין ההשגחה שופעת בשפלים. ומה שכפל הרשון
 משגיח מציץ רמז לשתי ההשגחות שהזכרתי ההשגחה הפרטית אינה נמשכת אלא
 אחר ואלו) השכל ועל כן אינה נמצאת בשאר בעלי חיים וכל שכן בצמחים שאין
 להאמין

צפחת השמן

לרות נפשו יותר ממנו ולא יכול לבאר אותם כי הספר לא יכילם : ב) לכאורה יקשה
 ע"ז מהא דאערי' בחגיגה יב א' דהכסא הכבוד מלך אל חי רם ונשא שוכן בערבות
 שהוא רקיע השביעי ומכון חשיב שם ששית וכן צפרד"א פי י"ח אמר ז' רקיעים ברא
 הקב"ה ומכולם לא בחר למכון שבתו אלא ערבות שגא' (תלים סח, ה) סולו לרוכב
 בערבות וגו'. אמנם מפני שרבינו ידבר פה שמהם יצואו הטוב והרע לפי שכרו וענשו
 של אדם והנה עיקר דבר זה תלוי במטרות עוז וטללים ורוחות ואולרות שלג כי ישלחם
 בתבל ארצה והמה כולם ממכון יצואו אם לחסד ואם לשנא כדאית' שם בגמ'. כן נ"ל :
 ג) הוא בצרכות ג א' : ד) עי' מה שהערתי למעלה אות אמונה ליון ל"ג : ה) גם
 בתחלת אות אמונה כתב הרב מענין זה : ו) דבר זה שההשגחה פרטית היא רק באדם
 מביא רבינו בכמה מקומות ומהם באות בטחון בקלור ובאות מזוזה ובפירושו לסדר וירא
 פ' כי ידעתיו והרמב"ן שם יאמר שאף באדם איננה שיהי ההשגחה בהם שיש שתי מיני
 השגחות על האדם האחת השגחה זו לידע פרטי מעשיו ומחשבותיו וזה אלל כל אדם
 אבל השגחה זו להגן עליו ולהלילו מן המקרים זה אינו כ"א בלדיקים ע"ס והנה לפי
 שפה הוא עיקר מקומו גם במה שכתב שהשגחה אינה נמשכת אלא אחר השכל וכו'
 מאיש לוקח מהרב המורה ז"ל לכן אעתיק דבריו וז"ל ב"ז משלישי אחר שהביא הרב
 שם ארבע דיעות בזה אומר והדעת החמישי והיא דעתנו ר"ל תורתנו וכו' וכן מכלל
 פינת תורת מרע"ה שהוא יתעלה לא יתכן עליו העול בשום דבר מן הלדדן ושכל מה
 שיבא לאדם אחד או לקהל הכל הוא על דבר היותר ראוי במשפט הישר אשר אין
 עול בו כלל ואלו השיג למעט הנאה היה גמול לו על זה בדין והוא אמרו עליו יתעלה
 דברים

[להאמין שזה] הערה שנפל לו מן האילן היא בהשגחה מאת הבורא יתעלה ולא שזה העכביש טרף זה הזבוב בגזרה מאתו יתברך ולא הרוק שרקק ראובן ונפל על הייתוש והרגו שהיה ממנו יתעלה ולא שזה הדג חטף ובלע התולעת הצפה על פני המים ברצון אלהי אלא כל זה מקרה גמור, והראיה שאין בשאר בעלי חיים השגחה פרטית מה שאמר חבקוק הנביא (חבקוק א, יד) ותעשה אדם כדני חים וכו' למדך הכתוב כי שאר בעלי חיים נעזבים הם אין ההשגחה בהם פרטית אבל בבני אדם אינו כן זה הוא שאמר (סס, יב) יי' למשפט שמתו וגומר. למדך שהשגחת ה' יתברך פרטית על האדם להנהיגו בדרכי המשפט ולהוכיח בתוכחות על עון. ומצינו ירמיה הנביא ע"ה שהביא על ענין ההשגחה שנים עדים הנראים היום לעין והם הים והמטר כי הם דברים תמידיים קבועים וקיימים מעידים על אמתת השגחה בעולם השפל והוא שאמר (ירמיה ה, כג) האותי לא תיראו נאם יי' אשר שמתי חול גבול לים. יאמר אין החול חומה גבוהה שתעמוד בפני הימים, ועוד שהגלים מתנעשים ומתפשטים כי כן טבעם להתפשט שהרי בבריאת עולם היה כל העולם מים וגזרתי עליהם שיקוו במקום אחד וכן עשו ולכך כאשר יבקשו הגלים להתפשט כפי טבעם לא יוכלו לעבור החול כי אני מנעתים ומזה תוכלו להבין שאני משגיח בהחתונים ויש עליכם ליראה אותי, והזכיר עוד (סס, כד) ולא אמרו בלבבם נירא נא את יי' אלהינו הנותן גשם יורה ומלקוש בעתו שנועות חוקות קציר כי המטר [יבא] בעתו יורה במרחשון ומלקוש בניסן [שלא] היה בא בזמן הקציר אבל ז' הרוח נושבת כפי הצריך

צפחת השמן

(דברים לב, ד) כי כל דרכיו משפט אלא שאנחנו נסבל אופני הדין ההוא וכו' אבל שאר בעלי חיים וכן כ"ס הלמחים וכו' לא האמין כלל שזה העלה נפל בהשגחה זו ולא שזה העכביש טרף זה הזבוב בגזירה מאת השם ורלונו האישי עתה ולא זה הרוק אשר רקק אותו ראובן התנוטע עד שנפל על זה היתוש במקום מיוחד והרגו בגזרת השם ולא שזה הדג שחטף ובלע את התולעת הלפה על פני המים ברלון אלהי אישי אבל אלו כולם אללי במקרה גמור כו' ואולם ההשגחה האלהית לפי דעתי ולפי מה שאני רואה היא נמשכת אחר השפע האלהי והמין אשר נדבק בו השפע ההוא השכלי עד ששז בעל שכל ונגלה לו כל מה שהוא גלוי לבעל השכל היא אשר התחברה אליו ההשגחה האלהית ושערה לו כל פעולותיו על כל הגמול והעונש אמנם אם טבעה הספינה ומה שצתוכה ונפל הגג על מי שצבית אם היה זה במקרה הגמור לא היה ציאת האנשים בספינה וצבת האחרים צבית במקרה לפי דעתנו אבל ברלון אלהי לפי הדין צמספטיו אשר לא יגיעו דעותינו לודיעת סדרם וכו' וכדברים אלו כותב המיימוני גם באגרותיו באגרת המתחלת הגיעה שאלת אלופינו וכו' ע"ס צחוק"ד. אמנם אחרי כל הדברים האלו אני רואה שדעת בעלי התלמוד נגד הדעת הזאת דחיתא בירושלמי (שביעית פ"ט) והוא גם בוישלה רבה פ' ע"ט ואסתר רבה פ' גס ושתי וצמדרש קהלת פ' חופר גומן צמעסה דר"ס בן יוחאי ור' אלעזר בריה דהווי טמירין צמערתא י"ג שנין כו' לסוף נפיק יתיב על תרע מערתא חמא לייד קאים ולייד ליפרין וכד הוי שמע צת קלא מן שמיא דומים דומים (רחמים והללה) פסגה (נילל העוף) וכד שמע צ"ק אמרת ספקולא (מיתה ועו"ש) הוי מיתלדא (נלכדה) אמר לפור מבלעדי שמיא לא מתלדא עא"כ נפש דבר נש נפיק וכו' (והובא המחמר גם בשוח"ט מז' י"ז בלשון אחר) הנה ממדרש זה הראינו לדעת הפך דבריהם הג"ל. ואפשר לדחות דמשה אין ראיה דכונה הראו לו זאת משמים כדי שילא מהמערה שהי' ירא מהמלכות כידוע והכוונה היתה על כל המין שהשגחה בהם כוללת ולפי שעה הראו לו גם צפרטית לחזק לבבו. אחר זמן ראיתי שקושי' זו הקשה גם הגאון ר' יונתן צספר יערת דבש ח"צ דרוש ו'. ומחדש נדפס ספר קהלת יעקב להגאון הקדוש בעל מלא הרועים (וכו' ספר הערוך לערכין על כל התבות והשמות המובאים בספרי קבלה) הקשה ג"כ קושיא זו באת השגחה ומתראו והנראה לפי דעתי הקלושה כתבתי: ז) פי' חף שהמטר סימן

הצריך להם. הנה זאת השגחה פרטית בהיותם בברכה גדולה כזו מסויימת בין שאר העמים. ומה שהזכיר שבועות ולא אמר ימי חקות קציר לפי שאנו סופרין שבועת שבועות עד הג הקציר על כן תלה הקציר בלשון שבועות ולא הזכיר ימים:

ועוד להורות על ענין ההשגחה נתיחד לנו בזה ספר נכבד וגדול מאד הוא ספר איוב שייחסו אותו רבותינו ז"ל למשה רבינו ע"ה אמרו (כ"ג י"ה, כ') משה כתב ספרו וספר איוב. כיונו לומר ח) כי כשם שנאמר לו [ספר] בראשית בסיני מפי הגבורה כך נאמר לו ענין איוב וחכריו ונאמרו לו הענינים כאשר הם היום אצלנו. והנה ספר איוב דמיונו לספר בראשית כי ספר בראשית יורה על הדוש העולם ועל ההשגחה ועל אמתת עונש ושכר. ספר בראשית אף על פי שיש בנסתרו מעשה מרכבה יש בנגלהו מעשה בראשית ותחלת דבורו בארבעה יסודות שהם יסודות לבריות השפלים ועיקר חכמת המחקר. זה הוא אמרו (בראשית א' כ') והארץ היתה תהו ובהו וחשך על פני ההום. הזכיר בסדר אש ורוח ומים והתחיל מן העפר שהיא הנקודה. וכן איוב שהיה חכם גדול בחכמת המחקר הזכירן בסדר הזה אש ורוח ומים והתחיל מן העפר שהוא הנקודה הוא אמר (איוב כח, כד) כי הוא לקצות הארץ יביט תחת כל השמים יראה. לעשות לרוח משקל ומים תכן במדה. ספר בראשית לא תמצא ע) בכך מעשהו זכרון השם המיוחד כי אם שם אלהים המורה על מדת הדין. וכן ספר איוב לא תמצא שיוזכר השם המיוחד כי אם שמות אלהות כגון אד אלהים או אל"ף דל"ת ושי"ן דר"ת כי ישם הנהגתו לכהות העליונים מנהיגי השפלים לא לבורא יתעלה. ומן הפנים הללו ראוי להם ליחס ספר איוב למשה רבינו עליו השלום:

והנני מבאר לך ענין הספר הזה בכלל על הדרך רבי משה בר נחמן ז"ל ועל דעתו ורובו הוא לשון פירושו הנכבד:

וזה ביאורו כי איוב היה כופר בהשגחה בראותו צרותיו הרבות והיה רוצה להתוכח עם מדת הדין והיה אומר כי מה שבאו אליו הייסורין והצרות והוא צדיק זה לו דראיה כי אין השגחת השם יתעלה בשפלים כי אלו היה משגיח עליו איך איפשר שיענישיו שרא כדן ושיצא מדפניו משפט מעוקל. ועוד כי יראה כמה רשעים בעורם והם בשלוח ובהשקט. והנה חביריו אליפו התימני ובלדד השוחי וצופר הנעמתי טוענים ואומרים כי אם הוא צדיק אי אפשר שלא חטא מעורם כענין שכתוב (קהלת ז, ז) כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא. ועיקר כונת החברים באיוב רומר כי הצדיק הנמור שאירע לו החטא הקל ועבר בזדון על מצות בוראו ער כל פנים ראוי ליענש עליו. והנה אם יאכר האל מגופו בעולם הזה כל הטובה אשר נהיתה בעולם ויהיה נדון בייסוריו של איוב כל ימיו טוב לו שלא יהיה נדון בעולם הנשמות בייסורי גיהנם או שיגרע חטאו מנפשו מעט ממעלתה בעולם הבא ודביקה בזיו העליון ועולם הבא י) [לפחיתות] הגוף וגריעות הטובה (שתבוזה) [שתבוזה] בעולם הגופות אשר אין בין הטובה ובין הרעה רק דבר גרוע וענין כלה ואבר. ולמעלת הנפש ועליוי הטובה אשר באור פני מלך חיים וכי היא הטובה במאמר מוחלט אשר אין לה ערך ודמיון ולא תסולה בדבר גשמי כלל. וכן אמרו ז"ל

צפחת השמן

סימן קללה צימי הקליר עכ"ז כשהתבואות נריכין מעט רטיבות ישב רוחו לקרר אותן מחוס השמש. ופי' זה שכותב רצונו וגם מ"ש לפי שאנו סופרין וכו' הוא מרד"ק שם והנה כוונת הכתוב להראות איך ההשגחה דבקה בישראל וברלם: ח) אף שי"ת שקדם לו: ע) פי' בכל הששה ימים וכן רומז רצונו דבר זה להלן בלות פסח ה' כפי שלייתו שם לפרש דבריו: י) כ"ה צרמב"ן בהקדמתו ובדפוס הגי' "צפחיתות" ואין לו הכנה אבל כפי הגהתי הפי' הוא שרצונו מפרש ומבאר דבריו מה שאמר שטוב לו היינו שיחשוב האדם בדעמו הלא הרעות הבאות עליו דבר קל הוא לפחיתות הגוף וכו' ומה דבר גדול שיבא עי"ז למעלת הנפש וכו'. ואפשר שגם גי' הספר נכונה בהוספות איזה תבות כמו

ז"ר במסכ' קידושין (לט, ב) כל מי שזכויותיו מרובין מעונותיו מריעין לו בעולם הזה ודומה כמי ששרף כל התורה ולא שייר ממנה אפילו אות אחת. יא) [ובירושתמי דמסכת] סאה אמרו רוב זכויות ומיעוט עבירות נפרעין ממנו מעט עבירות קלות שעשה בעולם הזה כרי ליתן שכרו משלם לעולם הבא. וכך היא המדה וכן הדין נותן להקל מן הצדיק העונש ושיהיה בדבר הגרוע והוא הגוף ובזמן הפחות והוא העולם הזה ויקבל דבר הגמול בדבר הנכבד ובעת הטוב. וכן הדבר ברשעים כי גם כן רחוק שיהיה הרשע נמנע כל ימיו מעשות שום טוב וראוי הוא לקבל עליה שכר ואלו ישפיע האל יתברך בתגמולו תענוג וגדולה ומלכות כמלכות שלמה איננו שוה לגמול קטן מהתענג הנפש באור החיים בעולמים הראויים להם ונמנע ממנו אותו גמול ומשדם אליו שכרו בדבר הקטן והגרוע. כאשר ביאר אונקלוס בפסוק (דברים ז, יוד) ומשלם לשונאיו אל פניו להאבירו. ואחרי הביאור הזה יכול אדם לברוח מיד המקשים הקושיא הזו ולומר כי כל רשע וטוב לו יש לו מקצת מעשים טובים וכל צדיק ורע לו יש לו קצת מן הרעות ונידונים במדות אלו. אבל איוב היודע צדקת נפשו הנמורה והיודע ועד יתברך מעיד עליו (איוב ב, ג) ותסיתני בו לבלעו חנם הוא וכיוצא בו כגון רבי עקיבא שבא בקבלה עליו יצ) שהיו מוכרין את בשרו במקורין אמרו לו זו תורה וזו שכרה א"ל שתוק כך ענה במחשבה לפני. (פירוש מקולין חניות כדאמרינן במסכת חולין [לה א'] אמר רבי צטביל שוטה שטסה שלא כהוגן חנו נחסור כל המקולין וכן חניות שמוכרין שס צטר) יג) איננו בא במדה הזו ואין תירוץ לקושיא זו כלל כי אם בדברי אליהוא. והנה השי"ת רצה להביא את איוב לידי נסיון ע"י השטן וענה אותו ודכאו בייסורין רבים תחלה בממונו ואחרי כן בכניו ואחרי כן בגופו. והשטן הזה נחלקו בו חכמים הגאון רב סעדיה פירש כי השטן היה אדם ממש זהה מקטרג את איוב מתוך שנאה וקנאה שהיתה לו על הצלחתו ועל פרי גודל מעשיו הטובים וכן בני האלהים היו אנשים ממש מבני דורו שהיו אויבים לו ומקנאים אליו והיה מנהג האנשים האלה להתקבץ בימים מיוחדים בשנה בבית הועד בעבודת השם יתברך והיו עושים סעודה גדולה ביום הקיבוץ. ופירוש בני האלהים גדולי השם כלשון (שמות ה, כב) בני בכורי ישראל (דברים יד, ה) בנים אתם לה' אלהיכם, ומה שהזכיר השטן בפרט מאחר שהיה מכללם וכמותם לפי שהאיש ההוא גדול היה מכולם וכוון היו נמשכים אחרי עצתו כדמיון קרח [ועדתו ופירושו] להתיצב ויתיצבו על ה' כלשון (שמות כא, יד) וכי יזיר איש על רעהו להרגו ונומר שפירושו (הרג בכונה) יד) [והרגו והכונה] שהתיצבו על ה' בעבודת השם יתעלה כמנהגם יום הכנופיא. ופירוש הכתוב ויהי היום שבאו בני האלהים אוחם האנשים גדולי השם ונתקבצו ביום הקיבוץ והתיצבו בעבודת השם ועשו סעודה כמו שהיו רגילים ויבא גם הגדול שבכולם בתיכם הוא

צפחת השמן

כמו "וטוב לו יוטר". ודבר זה הביא רבינו גם להלן אות כפורים הא' בקלור : יא) הגהתי כן דליתא צ"ס צבלי. והוא בפ"ק : יב) כדליתא במנחות כ"ט צ' : יג) קאי אלמעלה שאיוב ידע בנפשו שאינו צא למדה זו פי' שיחשוב שהוא מאותם שיש להם רוב זכויות ומוטע עונות אלא שהוא היה בעיני עצמו ללדיק גמור. והנה עיינתי בזה בפ"י הרמב"ן ורליתי דבר יקר אף שאינו שייך לפירושו וז"ל והרשע הכופר צאל כגון האומרים שהעולם קדמון כחשו צד' ויאמרו לא הוא חין במעשיהם זכות אפילו יתנהגו במדות נאות ועובות כל ימיהם וזה באמת קושי' (פי' מפני מה הם שלוים ושקטים) [ואינו מתורץ אלא בדברי אליהוא] ע"כ : יד) כן הוא בכ"י וכוון ויהי פי' שאיך יודע אס הרגו במזיד ואמר הכתוב שזה נודע ע"י שסס לו אורבים מקודם ועשה תחבולות באיזה זמן ואופן שיכול להוליא מזימתו וע"כ לא אמר ואס במזיד הרגו וכן פה באמרו להתילב פירושו שרעתם צקבולס כדי לעמוד ולהתיעץ בעבודת השם. או כוונת הרב שאינו צ' דברים שבאו כדי להתילב. ומ"ס הרב (לפי מה שתקנתו) והכוונה וכו'

שקראו שטן לפי שהוא המקטרג הגדול שבכולם והמקנא לאיוב יותר. ובתוך אותו הקיבוץ ואותו המעמד ויאמר ה' אל השטן מאין תבוא כלומר בא דיבור השם לאותו האיש המקטרג הגדול כדי שישמעו השאר ושודעו כי איוב היה צדיק גמור ושיתפרסם זכותיו בעמים ושיוודע צדקו ביניהם ועל כן בא אליו הדבור על פני כל המעמד לא בינו לבין עצמו לפי שלא היה נודע, ואע"פ שהאיש המקטרג בעל הקנאה והשנאה והכעס לא היה ראוי לדיבור השם יתעלה בא אריו לכבוד איוב ולהודיע מעלתו וזכות כונתו ושלימות אמונתו כי היה שלם בעשרו שלם בעניו שלם בכריאותו שלם בחליו, ככבוד הדיבור לאבימלך לכבוד אברהם או ללבן לכבוד יעקב או לבלעם לכבוד ישראל, ושאלת השם יתעלה לאיש המשטין הזה מאין תבוא כשאלת השם יתברך לקין (בראשית ה, ט) אי הנבל אחיך או לאדם (סס ג, ט) איכה או לבלעם (במדבר כב, ט) מי האנשים האלה עמך ורבים נכה, ופירוש משום בארץ משום בארץ הזאת והנה העדה הרעה הזאת שנאוהו שנאה גדולה וקנאו אותו על הצלחתו והשם יתברך השליט עליו האיש שקראו שטן ונמסר בידו להביאו לידי נסיון בממונו ובגופו ולא להמיתו. והראיה כי השטן הזה הוא אדם מלשון הכתוב (מלכים א' יא, יד) ויקם יי' שטן לשלמה את הדד האדומי וכתוב (סס, כג) ויקם אלהים לו שטן את הזון בן אלידע, ועוד בענין יהושע הכהן גדול (זכריה ג, ח) והשטן עומד על ימינו והידוע כי השטן הזה היה רחום בעל טעם ושמשי ספרא שהיו מקטרגין על יהושע בן יהוצדק הוא שכתוב (עזרא ה, ו') ובמלכות אחשורוש בתחלת מלכותו כתבו שטנה. ומן הידוע עוד כי דרך העולם שיקראו לכל מקטרג על דבר שטן וכתוב (תהלים לח, כא) ישטנוני תחת רדפי טוב (סס קט, כ) זאת פעולת שושני. וכן קטרוג הבארות (בראשית כו, כא) ויקרא שמה שטנה ועל פי כל הראיות האלה יהיה השטן הזה אדם ממש. ולפי הדעת הזה יהיה פירוש [איוב ח, יב] הנה כל אשר לו בידך ברשותך וברצונך. רק את נפשו שמור הזהירו שיביאנו לידי נסיון בממונו ובגופו אך יזהר שלא ימיתנו ולא יפריד גופו מנפשו ולכך פירש הגאון ז"ל כי מלת שמור במקום הזה טו) השמר כלומר השמר שלא תמיתנו. והוא כלשון (יהושע ו, יח) שמרו מן החרם שפירושו השמרו. ומה שכתוב ויך את איוב אינו חוזר אל השטן כי בן אדם אין לו רשות בזה והנה הוא חוזר לשם יתברך ויצא השטן מאת פני ה' ויך ה' את איוב כלומר שסמך מלת ויך אל השם כי לא השטן הוא המכה אלא השם כי לא אמר ויך השטן את איוב ומה שדא ביאר ויך ה' לפי שאין דרך הכתוב להזכיר השם על הפורענות כי אם בהצלה כענין (מלכים ב' ו, יח) הך נא את דגוי הזה בסגוריו ולא אמר ה' הך נא כמו שאמר בהצלה (סס, כ') ה' פקח נא את עיני אלה ויראו. וכתב הגאון ז"ל כי מן הנמנע להאמין טו) [שהשטן היה מלאך כי המלאכים אין] פעולתם כנגד השם ית' ולא כנגד ההולכים בדרכיו ועוד שאין ממדות המלאכים להיות להם קנאה ושנאה ולהתלבש תאוה ולהתקבץ במקום הסעודות ותענוגות בני האדם :

אבל דעת הרב רבי משה ברבי נחמן ז"ל ורוב המפרשים כי השטן הזה מלאך גם בני האלהים היו מלאכים ומה שנתקנאו להצלחת איוב ולרוב עשרו ונתלבשו תאות הגוף במקומות המשתה והשמחה אין לתמוה מזה שהרי מקרא מלא מצינו מפורש (בראשית ו, כ) ויראו בני האלהים את בנות האדם יז) וידוע כי היו מלאכים לא בני אדם והם התלבשו תאוות גופניות וירדו ממקום קדושחם מן השמים. וכן בענין איוב בני האלהים והשטן היו מלאכים טובעים בים התאוה הגשמית והתלבשו מדות בני אדם כגון הקנאה והשנאה והתאוה והכעס. וכתב הרב ז"ל

צפחת השמן

וכו' פי' כוונת הכתוב ופירושו של להחליב שכתוב וכו' : טו) דמאחר שסיה אדם ולא מלאך איך ילוח לו הסס דבר שאין ברשות אדם : טז) כ"ה בכ"י : יז) כדאמרי' ביומא

ז"ל ידוע בקבלתנו כי הוא מלאך נברא להשטין ולהזיק לאדם ושמו נגזר מלשון
 (עזרא ה, ו) כחבו ששנה. וכבר בא בדברי רבותינו ז"ל ביאור ענינו (צ"ב טז, ה)
 אמרו הוא שטן הוא יצר הרע הוא מלאך המות והנה החכמים ז"ל יחסו לו כל
 אלה הפעולות וגם (אמונתם) שהוא מלאך באמת לא טבע מן הטבעים ולא כח
 מן הכחות כמו שנתבאר אחרי זו המימרא במעשה שחברו שם בתחלת נבא בתרא
 [טס] ובמקומות רבות בדברי הם. ביארו לנו כי זה המלאך נברא להשטין ולהזיק ואולי
 יח) כי מאצילות כחו יהא לאדם ששנה כי הוא סבה לכוכבי החרבן והדמים והחרב
 והמלחמות והמכות והפצעי' והמריבות והפירוד יט) והכלל נפש לגלגל מאדים. וכבר
 נתנו ז"ל בחלקו מן האומות עשו כי הוא עם היושר החרב והמלחמות ובחלקו עוד
 השדים הנקראים מזיקים בלשון חכמים ושעירים בלשון תורה כי כן יקרא הוא
 כ) ואומתו שעיר ואם כן הוא וכחותיו המשטינים והמזיקים ע"כ לשונו ז"ל ודעתו
 ז"ל כי לפי שרצה השם יתכרך לנסות את איוב והרשה את השטן כזה נאצל מכת
 השטן הפץ לשדים ולשבא על ענין החרב והשבי ההוא והתגברות הרוח ולהפיל
 הבית על הנערים כאלו הוזקו בטבע והוא ענין אלהי. ודע כי איוב היה מזרע אברהם
 ע"ה מבני כה) אחיו הכיר את בוראו ועבדו במצות שכליות מן התום והיושר וסוד
 מרע לבני האדם ובעבודות הלב שהוא שרש הכל שהיה ירא אלהים. וכן חביריו
 אריפו ובלדד וצופר, הקדים אליפו שהוא הגדול שבכולן ונקרא בשם בכור עשו
 והוא תימני מתיחס אל בכור אליפו דכתיב [בראשית לו, יח] בני אליפו תימן אומר,
 ובלדד השוחי מבני אברהם גם מצינו (טס כה, ב) את ישבק ואת שות, צופר
 מתיחס אל צפו בן עשו כי כן נמצא בתורה [טס מו, כה] אחי נקרא במקום אחר
 [במדבר כו, לח] אחרים גם זה צפו שינו שמו בדברי הימים [ה' ח, לו] צפי. ונמצאת
 אומר איוב וכל חביריו כלם מתיחסים אל משפחה אחת גם אליהוא מתיחס אל
 המשפחה הזאת כי הוא נקרא בוזי מתיחס לבנו בן נחור ועוד כתוב בו ממשפחת
 רם כי כג) הוא ממשפחת אברהם שהיה נקרא רם כי כן היה שמו אברהם ואמר
 התרגום מן גניסת אברהם. ונמצאת אומר כי איוב וחביריו הם מזרע אברהם שהיה
 שרש האמונה אוהזין דרכו כמו שכתוב (בראשית יח, יט) כי ידעתיו למען וגו' ובבא
 עדיו הצרות והייסורין באו שרשתן איש ממקומו לנחמו על צערו הגדול ואז ענה
 יאבד יום אולד בו :

והנה כונת ספר איוב בכלל כי איוב בראותו הצרות הרבות והרעות הבאות עלי
 והוא יודע בעצמו צדקת נפשו השב כי אולי אין דעת וחשבון אצל אלהים
 במעשה בני אדם וכי ההשגחה מסולקת בהם ופתח דבריו לומר כי ממסלת הכוכבים
 והמזלות בימי הלידה כג) (ונגע'י) [ורגע'י] ההריון נוחנין לנווד הרעות והטוב כדעות
 הוברי שמים המהבירים. ולכן פתח [איוב ג, ב] יאבד יום אולד בו, וקלל היום
 והלילה וכוכבי נשפו ועפעפי השחר כי הם גרמו רעתו וישעון כי מצד גריעות האדם
 ומעלת האלהים לא ישים אליו לבו והנה הוא תחת ממשלת השקיה כפי מערכת
 הכוכבים ומשטרי הארץ יאמין באדם כמו שנאמין אנחנו בשאר בריות הארץ כי
 אין השמירה העליונה בהם רק לקיום המין אין ליחיד מהם עונש או שכר ולא נאמר
 שחטאו כשימותו ולא שזכו כשהאריכו ימים והיו מזונותם מצויין להם בשבע. זאת
 כונתו במענה הראשון ויחזיר כונתו זאת במענה השני באמרו [טס ז, יז] מה אנוש
 כי חגדלנו, והראיה עוד על זה שאמר לו אליפו [טס כב, יג] ואמרת מה ידע אל
 הבעד

צפחת השמן

פז ח' מעסה עזא ועזאל ובפדר"ח פכ"ב : יח) כל זה כתב הרמב"ן בפירושו פ' אחרי
 פי גורל אחד וגו' : יט) ככ"י הגי' והכל לנפש ולגלגל מאדים וזרקאנט"י העתיק והכלל
 שהוא נפש לגלגל מאדים : כ) ככ"י וחרלו ובסמוך משטינים ומזיקים בלא ה' : כה) ככ"י
 ארוס : כב) עי' מ"ט רבינו למעלה חות אמונה ומ"ט טס ליון ה' : כג) כן הגהתי
 מדעתי

הבעד ערפל ישפוט עינים סתר לו ולא יראה, זאת (הסתר) [הסרת] ההשגחה מן השפלים וחוג שמים יתהלך השגחתו [רק] בקיום כד) [המינים] ככל השמים וצבאם הארת עולם השמור. ותראה איכה מתנצל עצמו לומר כי לא היתה הסברא הזאת עמו בשלוותו ואמר [שס לא, כה] אם אשמח כי רב חילי וכי כביר מצאה ידי] אם אראה אור כי יהל וירח יקר הולך ויפת בסתר לבי ותשק ידי לפי וענין אם אראה אור פירושו אור השמש בהלו וירח שמגיה והולך, וזה כענין (דברים ה, יט) וראית את השמש ואת הירח ולשון יקר מלשון [זכרי' יד, ו] אור יקרות. ויפת לבי לשמש ולירח בסתר לומר אלהות הם כשאר האומות (הנראים) העובדים לצבא השמים ותישק ידי לפי כמודה בדבר, גם הוא עון פלילי כלומר היה בעיני עון פלילי. כי כחשתי לאל שהוא ממעל ומאתו הכל לא מכחות כוכבי האור והירח. כזאת היתה דעתו בזמן השלוה אבל עתה בבא הצרות עליו על לא חמס בכפיו היה לו לראייה שההשגחה נעדרת מן השפלים. ולדעת רז"ל תהי' תלונתו יותר רעה אמרו במדרש ואלה שמות רבה כה) וגם את האי קונין יאכד יום אולד בו. קלל השורשן, הלילה ההוא יקחהו אפל. יתכוונו לומר שמרד במדת יום ומדת לילה מנהיגי עולם השפלי' והמשכיל יבין. כו) [והנה במענה הראשונה מאיוב לצופר אמר (יב, ט) מי לא ידע בכל אלה כי יד ד' עשתה זאת אבל בתוכחות] במענה [ההוא] בעצמו [אמר] אולם אני אל שדי אדבר והוכח אל אל אחפון וכתוב ואל הרך לבי ושדי הבהילני עם השמות האלה יחוכח לעולם ואשר אמר [שס כה, כג] הן יראת [אדני] היא חכמה כז) איננו מן התוכחות והוא בתוב אל"ף דל"ת. וכן הקב"ה במענה [הראשונה] הזכיר לו שמותיו הנכבדים אלה בפסוק [שס מ, כ] הרוב עם שדי יסוד מוכיח אלוה יעננו ובכל דבר השמן יזכיר שם המיוחד וכשיחזור לאיוב יאמר החנם ירא איוב ארתי'. וכן בסוף הספר אחרי כח) שובו לא יזכיר [כי אם השם המיוחד ואם] חסבל

צפחת השמן

מדעתי וזכ"י הגי' צימי הלידה והכריון : כד) כ"ה זכ"י ואיפשר שהגי' הנכונה בקיום המינים בכלל וכו' : כה) הוא צפ' משפטים פ' ל' והביאו רבינו גם בפירושו פ' צלק פ' לכה חרה וגו'. והגי' במדרש הוא רגס האי קונין שאמר יאכד יום אולד בו צעט בפלקי והוליא חיסרין שאמר יחשכו כוכבי נשפו (פי' צעט צבית האסורין והוליא את האסורין שס והס הכוכבים שהס חסירים וקצועים ברקיע. מ"כ) קלל לשלטון הלילה שהוא וכו'. והנה דבר זה הוא אחת מן הסודות הנעלמים כמו שרמזו רבינו באמרו והמ"י חמס זכ"ז הרשות ניתנה לפרש בזה כמליץ מן החרכים ויתכן הכוונה כי הנס ידוע שהשמש ירמוז לידיעת כבודו יתעלה ע"ד דאיתא בחולין פ"ג (ס' ח') שאמר קיסר לר"י צן חנני' שרלונו לראות כבודו ית' והוליא אותו החולה אם יוכל להביט בהשמש אחד ממשמשי מרום והנה הוא קלל יומנו שהשמש מושלת ביום והרי הוא כאלו צרך השס וגם קלל את הכוכבים שהס חסירין ברקיע והס משמשין לירח כמו האסיר שמשמש ארונו וקלל גם את השלטון היינו את הירח ששלטת בלילה : כו) הוספה זו הוא מרמז"ן בפ"י חיוב ור"ל חף שפה הזכיר את השס המיוחד : כז) פי' שס זה של אדני' לא נמלא בחיוב רק פה ואמר ע"ז טעם אחד מפני שאין מן התוכחות צמענה זו רק שמספר גדולתו ית' ולכן לא אמר שס אל או שדי ועוד שגם שס אדני' איננו שס המיוחד : כח) אחרי שס ד' את שבות חיוב כתוב (שס מב, יוד) וד' שב את שבות חיוב ולא יזכיר שמה שס אחר רק שס המיוחד הטעם הוא ג"כ מפני שאינו מדבר עם חיוב. ומה שהגתי הוא מכ"י. ומסיים הרמב"ן בפירושו וז"ל והכונה בזה כי תלונת חיוב לומר כי הנהגת השפלים בגלגלים וצאמלעות הנלחכים שהוא כולל בני האלהים ולבחות מעלה במקומות רבים כענין שנאמר כאן ויבאו בני האלהים וגו' ולא הזכיר השס הנכבד שהוא שס העלם כי חולי לא ידע חיוב סודו והנהגתו השפלים יחשבו אותות ומופחים בעולם כי למשה רבינו נתגלה הדבר הזה והכלל כי המצין פסוק ואחרא אל אברהם אל ילחק

תסתכל בספר הזה תמצא שאין בטענות איוב ובדברי החברים זכרון השם המיוחד
 כי לא יזכיר כ"א שמות אלהות ושדי הוא השם המקובל להם מן האבות כמו
 שכתוב (שמות ו'א, ג) וארא אל אברהם אל יצחק ואר יעקב באל שדי ואולם
 בתחלה הזכירהו איוב כשאמר [שם א, כ] יי נתן ויי לקח כי כן נזכר בדברי
 האבות [כרמשים כ'א, ג] ויקרא שם (אברהם) בשם יי וזולתו. ומן המענה הראשון
 הזה למדנו כי מחשבתו של איוב היתה בבטול ההשגחה מן הבורא יתברך מפני
 הרעות ההוות תמיד בעולם כי אין מדרך מנהיג צדיק לעשות מן האין יש לרע לו
 ועדיין לא הקשה מצדיק ורע לו או מרשע וטוב לו :

והנה חפשו אליפו בהיות מסיר דעתו מן האדון העושה הכל במשפט וצדק
 יתברך ושמו הממשלה לכוכבים ולמזלות. ענה לו מי הוא נקי אבד ר"ל
 אחר שאין הנקיים כט) [אובדים כאשר נראה חורשי און וזורעי עמר שיקצרוהו הנה
 זה לראיה כי מנשמת ארוה יאבדו] האובדים ולא בכח השעות והכוכבים ואם נראה
 במקצת האישים שאין המדה בהם כן כאשר ראיתי אויל משריש הנה קללתו חבא
 עליו פתאום ויאבד אולם אני אדרש אל אל ואל אלהים אשים דברתי ואולם אדרוש
 בזה אל האל ית' ואליו אשים דברתי (ל) ההנהגה הזאת לא אר כוכב ומזל רק כי
 הוא יאבד הרשע המשריש והצדיק הבאה עליו רעה כמוך מוסר אלהים ואל המאסהו
 וענין המוסר לדעתו הוא כמו הנסיונות בצדיקים כמו שכתוב [דברים ה, ה] כאשר
 ייסר איש את בנו יי אלהיך מיסרך. ובתיב [שם סס, ג] למען ענותך להשיבך
 באחריהך. ובאת תשובת אליפו למענה איוב הראשון הנסה דבר אליך תלאה. והנה
 אליפו היה גדול מכל החברים ולכן ענה ראשונה וכן הכתוב מקדמו לשאר החברים
 כי גדול בחכמה היה ועוד שהגיע בסוף למעלת הנבואה. ואחרי כן ישיב איוב
 [תשובה] על טענת אליפו שאמר לו הנה אשרי אנוש יוכיחנו אלוה ומוסר שדי
 אל חמאם. מוסר האל אל חמאם, כי הוא יכאיב ויחבש, יאמר אם מוסר הוא מה
 כחי כי איהל עד שיעבור המוסר כי רב צערו מהיותו דרך נסיון וכנגד הטענות
 האחרות אשר אמר עריו אליפו [שהוא] רואה הרשעים נכרתים והצדיקים נמלטים
 סכר רעה ומזה יודע כי הכל במשפט לא) ואין מיתה בלא חטא ואין יסורין בלא
 עון ישעון דרך תלונה הנה כי צבא לו עלי ארץ וכי ימיו קלו מני ארג והאדם
 וחיו תהו זהו שאמר הלא צבא לאנוש על ארץ וכימי שכיר ימיו. ואין זכותו מציל
 אותו מן המות וזאת תשובה על הצדיקים כי על כל פנים יש צדיק אובד בצדקו
 ועל הרשעים יאמר כי כאשר צדקו שר צדיק לא יצילנו לב) [כן] בשונו מצדקו
 [וחטא] (כן אם חטא) לא היה ראוי במשפט היושר לקבל יסורין יותר כי מעיקר
 הויתו להבל דמה כמו שכתוב מאסתי לא לעולם אחיה חדל ממני כי הבל ימי.

צפחת השמן

ילחק ואל יעקב באל שדי ידע זה. עכ"ל : כט) מכ"י והיה חסר בדפוס מן אובדים
 עד האובדים : (ל) יראה שרבינו יפרש דברתי מלשון הנהגה כמו (ישעי'
 ה, עו) ורעו כנשים כדברס (מ"א ה, ג) דוברות צים וגם הרמב"ן ז"ל
 ביאר כן : לא) מאמר זה הוא נשבת כ"ה א' : לב) כן נראה להגיה כי כפי נוסח
 הקדום בדפוס אין לו הכנה שהרי אליפו לא דיבר לו מזה מלדיק וישר ששב לרשעו
 ועוד איך יוכיח חיוז מזה וכי משום שצבא לדיק מלדקתו ועשה עול לא תלילנו לדקתו
 אשר עשה מקדם וכי משום זה אם יחטא אדם לא יענש במשפט כלפי לאי. חמאם כפי
 הגהתי יבא ע"כ שאיוב אמר לו הלא נראה איך שגם הצדיקים אובדים בלדקתם א"כ
 נראה שחסרה השגחתו וא"כ גם לו יסי' כדבריק שאנכי ג"כ חטאתי וישר עויתי (כי
 שבתו מלדקתי לפי דעתך) מ"מ אין עונש. ואף שבכ"י ג"כ אינו כמו שהגהתי שז"ל
 ועל הרשעים יאמר כי כאשר לדקו של לדיק לא ילינו בשונו מלדקו מדרכו הטובה אם כן
 חס חטא לא היה ראוי וכו' וא"א להולמו לפע"ד לכך נראה כמו שהגהתי. אבל ברמב"ן ראיתי
 דלית' לתבות בשונו מלדק"ו וא"כ הפי פשוט שכמו שאין שר ללדיק כן אין להעני' את הרשע.

ויחזור הוא הענין בשאר המענים עוד כמו שאמר אדם ילוד אשה קצר ימים ושבע
 רוגז עד שעה מעליו וחדל עד ירצה כשכיר יומו. ויטעון עוד איכה יגדל בעיני
 האלהים לפקוד עליו פשע וחטאה והוא ופשעו אינו כלום לפני האלהים, וזה
 המאמר יורה כי יעלה על דעת איוב אולי אין ההשגחה העליונה דבקה במין האדם
 יותר משאר הנבראים השפלים שאין ההשגחה בהם רק לקיום המין ואינו מביט
 לענשם ולא לזכותם והכל ממערת הבורא יתעלה וגדולתו ופחיתות השפלים אצלו
 וזהו כנגד מאמר אליפו שאמר ואל אלהים אשים דברתי.

ויען בלדד השוחי ויאמר [סי' ח'] האל יעות משפט ואם שדי יעות צדק. אם בניך
 חטאו לו וישלחם ביד פשעם. הנה בלדד השוחי חולק על איוב ומסייע דברי
 אליפו חברו והיו דבריו חזקים מדברי אליפו כי אמר בפירוש כי הרעות הנאות על
 איוב ועל בניו כולם במשפט כי האל יתברך לא יעות משפט וצדק ושם (הבנים)
 [בניו שמתו] רשעים גמורים חייבי כרת הגוף (שכבר מתו) והוא שאמר אם בניך
 חטאו לו וישלחם ביד פשעם אבל נהג ענין אחר שבאו ייסוריו למרק קצת חטאים
 שעשה ואם ישחר אל האלהים ישלם צדקו והוא (מה) (נג) [מי] שהרשיע איוב
 תחלה כי לא ראה בדעתו שיהיה זה מוסר כמו שנחמו אליפו מפני טענת איוב
 שאמר מה כחי כי איחל ומה קצי כי אאריך נפשי.

ויען איוב ויאמר [סי' ט'] אמנם ידעתי כי כן ומה יצדק אנוש עם אל. אם יחפוץ
 לריב עמו וכו'. ענה איוב לדברי בלדד וכונתו בהעדר ההשגחה מפרטי השפלים
 הוא אמרו אשר בשערה ישופני וכו' פי' בבא השערה על בני אדם ישופני בכללם
 כמו (בראשית ג, טו) ישופך ראש. תשופנו עקב. ר"ל כי המקרים ברוח סערה יפיל
 עלה והפרי כלומר ימית הצדיקים והרשעים ועל כן ירבה פצעי איוב חנם ולא יניחנו
 להשיב רוחו וינפש כי ישביעהו תמיד מרורות. ואמר עוד אם שוט ימית פתאום
 למסת נקיים ילעג. ארץ נתנה ביד רשע פני שופטיה יכסה אם לא איפא מי הוא.
 וימי קלו מני רץ וגו'. יתן ראייה על הסרת ההשגחה מבני אדם כי אם נאמר שיהיה
 בהשגחה ויעשה בחפץ וברצון ושוט שושף יבא מאתו וימית בני אדם פתאום
 ולמסת הנקיים שבהם ילעג האל וימית אותם בהשגחה ורצון אם כן נתנה הארץ
 ביד מלך רשע שמכסה פני שופטיה שלא יראו ויעשו משפט רק הוא יעשה חמס
 כרצונו וכל שכן שהוספת להרשיע המשפט. ואם לא כן מי הוא איפה המכלה
 הכל והמשחית אותו. כי ימי קלו מני רץ ולא ראיתי בהם טובה, ר"ל כי טוב ונכון
 הוא להסיר ההשגחה מן השפלים לרוב מעלת הגבוה יתברך מלומר שיהיה בהשגחה
 ויצא משפט מעוקל כאשר נזכר. אדברה ולא איראנו לפי שאני [איני] ירא מן
 הדין [כאדם הראשון לד] שאמר (סס ג' יוד) את קולך שמעתי בגן ואירא לפי
 שהוא חטא ואני לא חטאתי כך דרשו רז"ל כי לא כן אנכי עמדי איני כאדם הראשון
 שאמר (סס) האשה אשר נחת עמדי ועל כן אינו ירא מן הדין. ואמר הטוב לך
 כי תעשוק כי תמאס יגיע כפך ועל עצת רשעים הופעת. מי שלוקח!מה שאינו שלו

צפחת השמן

(ג) כ"ה בכ"י ופירושו הוא היה הראשון מנ' רעיו שאמר שבאו לו הייסורין על חטאו
 ואף שחליפו כיוון לזה אבל לא אמר לו בפירוש כמו בלדד: (לד) כן הוספתי מדעתי
 והוא מב"ר פ' י"ט ומפורש יותר במדרש אגדת בראשית פ' י"ג וז"ל אמרו לו חבריו
 לאיוב וכו' אמרת אדברה ולא איראנו איפשר אתה מדבר ולא מתירא. אדם הראשון
 יליר כפו של הקב"ה נולד בללם וזממות כיון ששמע קולו לא הי' יכול לעמוד בו שנחמ'
 וישמעו את קול ה' וגו' ואת אמרת אדברה ולא איראנו אמר להם יפה אמרתם מפני
 ששמע לחטאו נעשה לו כך התחיל לומר האשה אשר נחת עמדי אבל אני כשרלתי אשתי
 לומר לי ברך ה' ומות אמרתי לה כדבר אחת הנבלות תדברי לכן אדברה ולא איראנו
 למע כי לא כן אנכי עמדי איני כאדם הראשון האשה אשר נחת עמדי כו'. והוא ע"ד שאמרו
 במ"ר פ' נשא בא וראה כמה גדול כח החטא בתחילה ומראה כבוד גו' ואח"כ אף פני
 הסרסור לא יכלו לראות כדכתיב וייראו מגשת אליו:

כדאיתח

נקרא עושק והנה לה) באדם שלשה שותפין הקב"ה ואביו ואמו וכיון שמת נוטל הקב"ה חלקו וחלק אביו ואמו נוטל לפנייהם וז"ש השוב לך כי תעשוק הגוף שאינו חלקך אלא חלק אבי ואמי אותו לו) [אינך מקפיד שאמרת לשמן (סס ב, ולו) הנו בידך וגוי ועל חלקך] אתה (מפקיר) [מקפיד] שאמרת אך את נפשו שמור היה לך ליטול חלקך שהוא הנפש שתפריד גפשי מגופי ואל אתיסר ביסורין הללו. ואמר יריך עצבוני ויעשוני. כלומר עשאוני יריך ותקנו אותי איברים איברים להיות גופי תקף וחזק ועתה תבלעני, או ירצה לומר עצבוני מלשון גידים ועצבים כי החושים הבאים מן המוח וחוש השדרה נקראו עצבים. זכר נא כי כחומר עשיתני וכו' הלא כחלב תתיכני וכו' עור ובשר תלבישני וכו'. ג' פסוקים אלו רמז לשלשה הוויות. זכר נא כי כחומר עשיתני רמז להויה ראשונה הוא יצירת אדם הראשון שנברא עפר מן האדמה ועל כן מדבר לשעבר. הלא כחלב רמז להויותו מן הזרע הנקפא זהו שאמר וכנבינה תקפיאני והוא לשון הויה שהוא בכל יום. עור ובשר תלבישני רמז להויה שלישית לזמן תחיית המתים והזכיר זה ברשון עתיד.

ויען צופר הנעמתי ויאמר. [סי' י"ח] הרוב דברים לא יענה וגו' בדין מתים יחרישו וכו' ותאמר זך וכו' ואולם מי יתן אלוה וכו' ויגד לך תעלומות חכמה וכו'. החקר אלוה תמצא וכו' גבהי שמים מה תפעל וכו' כי הוא ידע מתי שוא וכו' [עניית] צופר וכוונתו לסייע דברי חביריו כי איוב חטא ועל כן באה עליו כל הרעה הזאת אך חדש ואמר כי מעשי האלהים מהם נגלים ומהם נעלמים זהו שאמר כי כפלים לתושיה ביאר כי התורה היא כפולה שיש בה לו) נגלה ונסתר כענין שכתוב (מסלי כה, יח) חפוחי זהב במשכיות כסף. וכי האר יתעלה עובר על פשע הרשעים וירא און להם ולא יתבונן לו בתחלה אולי ישובו אליו מפני חמלתו על מעשיו וכשמטיב רשעים וחומל עליהם כל שכן שלא יעשה רע לטובים ורא באו ייסורי איוב ארא שיכוין לבו וישוב ויפרוש כפיו לאל יתברך בתפלה ויהיה סופו שלוה לח) כי שרות הרשעים סופה מפה נפשם אם לא ישובו. והנה עשה הקושיא הגדולה של איוב שהוא רשע וטוב לו ראה בחמלת יי' על ברואיו וכי איננו מואם יגיע כפיו וכל שכן שלא יריע לטובים והקושיא בצדיק ורע לו אינה מתפרסמת ונראית כי כל הנספה נאמר לו חייב היית בכך. ואין הקושיא הזאת אלא לאיש עם נפשו כשידע שהוא צדיק ואין בו עון ראוי לרעה הבאה עליו ואולי ישא פנים לעצמו וישיא נפשו בצדקו ועל כן תראה מן המענה הזה והלאה [כי] החברים יפליגו באבדן הרשעים והכרת זרעם כי היא הקושיא המתפרסמת עליהן ועל הנביאים כלם כירמיהו כי כלם ברשע וטוב לו יתמהו (ירמיהו יב, ח) מדוע דרך רשעים צלחה. וחבקוק יצרף לזה צדיק ורע לו כמו שכתוב (חבקוק ח, ד) כי רשע מכתיר את הצדיק וגו'. ואמר כבלע רשע צדיק ממנו כי הוא נראה לעינים שזה רשע ממנו. והנה איוב יענה לחביריו בחזרת הקושיא על עצמו כי ירבה להצדיק נפשו וכן נהג עם שלשת חביריו הן מפליגין באבדן הרשעים והוא ירבה להצדיק נפשו ובראותו כי אין אחד מהם מקבל דעתו והן [לא] יאמינו לו שב למעון עוד כי רשעים מתים בשלוה ומה חפצם בביתם ובזרעם אחריהם כאשר יתחיל לאמר בזה המענה. ויען איוב ויאמר. [סי' י"ג] אמנם כי אחם עם וגומר גם לי לבב כמוכם וכו'. שחוק לרעהו אהיה וכו'. שחוק צדיק תמים, זהו צדיק ורע לו. לפיד בוז לעשתות שאנן נכון למועדי רגל. ישליו אהלים לשודדים ובטוחות למרגיזי אל. זהו רשע וטוב לו כי ישיב איוב על מענה צופר על תלונתו הראשונה רשע וטוב לו וישוב להצדיק

צפחת השמן

לה) כדאיתא בגמ' נדה ל"ח ח' : לו) כן הגהתי והוספתי מנכ"י והיה חסר מן ח"כ מקפיד עד אתה מקפיד, ולא מחקתי תבת מפקיר כי הוא הוא : לו) וכ"כ רבינו בלות סוכה באריכות ע"ס : לח) כדאמרינן ביומא פו ב' :

להצדיק עצמו בכל המענים ועוד הוסיף בלדד לענות ולא יוסיף דבר במענהו רק להפליג על אבדן הרשעים כי היא ראייה גמורה בייסורין שהן במשפט:
 ויען איוב ויאמר [סי' יט] עד אנה תוגיון נפשי ותדכאוני במלי'. זה עשר פעמים תכלימוני הזכיר עשר (לט) לפי שעד עתה הזכיר עשר מענים בין איוב והחברים כלם. חנוני אחם רעי. מכאן אמרו רז"ל (ב"ב קיו, ח) קשה עניות לאדם יותר מחמשים מכות. כי יד אלוה נגעה בו. וכתוב במצרים את היד הגדולה (מ) והיו חמשים מכות (מח) [ואמרו לו חבריו (לו, כא) השמר אל תפן אל און כי על זה בחרת מעוני] גם צופר ענה אחרי כן ולא הוסיף דבר רק באבדן הרשעים ובהכרת זרעם. אחרי זאת השיב איוב במענה. [סי' כ"ח] שמעו שמוע סלתי. להפליג בו ולדבר על [שלוח] הרשעים כי יש מהם שטוב להם בעולם הזה בעושר ונכסים וכבוד ובנים ושלוש וילעיג על חביריו על מה שאמרו שזרעם נכרת אחריהם יכוין בזה לסתור דבריהם בראיות מכריחות כי כבר דבר עם שלשתן בטענת צדקת נפשו ולא הודו לו כי רעת צדיקים אינה קושיא מתפרסמת שכל מי שאובד יאמרו לו חטאת ומרדת גם בראותם רשע ושוב לו יאמרו כי יאבד [הוא] או זרעו אחרי יכרת לדור [הבא] או לדורות כאשר בא בדבריהם במענה תמול אנחנו ולא נדע כי צל ימינו עלי ארץ וגו' הענין עתה כאשר הלאו את איוב בנסתרות להרשיעו ולהכרית זרע הרשע לאורך ימים יענה אותם ויאמר הנה לעיני השמש הזאת רשעים מצליחים וצאצאיהם ובתייהם בחייהם בשלום. וכי תאמרו שיכרת זרעם אחרי מאות השנים מה יזיק להם ומה צער יהיה להם בכך והנה על [כרחכם] המשפט מעוקל. ועל כן אין להאמין לדבריהם שיכרת זרע הרשעים בחטאתם כלל וגם בראותכם צדיק אובד כמוני היום אל מכ) תרשיעוני כי המשפט לא לארהים הוא כי אם למקרים :

ויען אליפו התימני ויאמר [סי' כ"ב] הלא יסכן גבר כי יסכון עלימו משכיל. החפץ לשדי כי חצדק הוסיף אליפו במענה זה וחדש במענהו לאמר לאיוב כי אין החפץ לשם שיעשה האדם הטוב והישר בעיני אלהים ואדם ולסור מרע רק בעבור טובת הנבראים וזאת לו לראיה כי האל יתברך חפץ להצדיק בריותיו ויחמור על מעשי ידיו והוא מצוה ומשגיח עליהם אם כן רעת איוב באה אליו על כל פנים או על פעולות רעות מאד שעשה עם בני אדם בחקפו ועצמו כי גזל וחטם (מג) [או עבד חטאו נגד ד' על שדעתו כדעת הכופרים ומסיר השגחתו ית'] כאשר יפרש לו כפירה שהיתה בו ולא רצה עתה בנסיון ובמוסר [באשר] ראה תחלה [שהרחיק] איוב הדעת ההיא ואמר בסוף [מה] שיהיה אם ישוב בו איוב וישוב האלהים להשיב אחריתו מראשיתו :

ויען איוב ויאמר [סי' כ"ג] גם היום מרי שיחי ידי כבדה על אנחתי. מי יחן ידעתי ואמצאהו וגו'. אערכה לפניו וגומר. השיב לו איוב במענה הזה כנזכר בו ולא חידש דברים אחרים רק כעם על שחשדוהו רע לשמים ורע לבריות ולא יענה

צפחת השמן

(לט) לא ידעתי למה נטה רבינו פה מפ' הרמב"ן שם וז"ל עשר פעמים הרבה פעמים בעבור היות סוף חשבון עשרה נהגו הכתובים לדבר בהן וכן יעשו בשבע (ויקרא כו, כ"ו) ואפו עשר נשים (משלי כד, עז) שבע יפול לדיק וקס וכו'. אדרבה הרמב"ן דחה שם דעת המפרשי' כדברי רבינו פה. גם האבן עזרא בפ' שלח פ' כי כל האנשים גו' עשר פעמים אמר ג"כ הטעם מפני שהוא סוף האחדים וראש העשירות וכ"כ רבינו בעלמו ג"כ בפ' בחקותי פ' ואפו עשר נשים וגו' ול"ע : מ) כדליתא במכילתא בשלח והוא לדעת רבי יוסי : מא) פי' אל תהרהר אחר מדת הדין שיש מלרעים יותר ממך כי טוב לך החמישי' מכות מעניות והרי יש לך כסף וזהב וקרקעות. רש"י שם : מב) פי' לא תאמרו שבא עלי בסיבת החטא והרשע : מג) כן נראה להוסיף חף שכ"י הוא כמו בדפוסים שכן כותב רבינו למטה שחשדוהו רע לשמים ורע לבריות :

יענה להם רק ירצה להתוכח עם האל ית' על צדקתו וישרו ועל חטאת הרשעים
והם שתי הקושיות בלבן :

ויען בלדד השוחי ויאמר. [סי' כ"ה] המשל ופחד עמו עושה שלום במרומיו.
היש מספר לגדודיו וגו'. הוסיף בלדד במענה הזה כאשר לא מצאו מענה
לסתור דבריו שב בלדד להביא ראיה ממעלת הבורא יתברך ומפחיתות האדם כי הכל
במשפט וצדק כי השופט צדיק והנשפט סכל מדעת הסוד ועל כן ילעוג עליו איוב
כי הוא סבור שהוא מקרה מפני הטעם הזה מד) בעצמו. ואיוב השיב לו במענה
[סי' כ"ו] מה עזרת ללא כח יאמר כי דבריו ללא עזר ולא להועיל [לא לאיוב]
ולא לשאר בני אדם הבאים לחקור הענין הזה ואין להם כח לבא בסודו (האומרים)
[כי האמור] כי משפט האדם מקרה הוא היה לו מרוב גדולות האל יתעלה יאמר
כן בעבור כי האדם פחות אצלו מהשיב אליו לבן :

ויוסף איוב שאת משלו ויאמר. [סי' כ"ז] ישא במענה הזה שאת משלים כמו
לא חסולה בכתם אופיר. ודבריו וכונתו בו לאמר שהוא צדיק והנה יש
צדיק ורע לו וכל שכך שיש רשע וטוב לו כי מה) אין זה חמס גדול כראשון
ואם נראה כי הרשעים נכרתים בעולם הזה זה הכל הוא ואינו עיקר מוצא החכמה
וסופה כי החכמה נעלמת מבני אדם ולא נלה להם יתברך ממנה אלא [שיראון]
מלפניו ויסורו מרע אך ענשם ושכרם ושלמות הרשעים ויסורין של צדיקים לא
נגלה לבני אדם כי אין איוב מוצא ורואה בהן דין משפט ולא שומע מתכיריו דבר
חכמה על הענין, ובכאן נשבע שרא חטא מעולם הוא אמרו חי אל הסיר משפט.
ועשה לי רע על לא חמס בכפי ושדי שהמר נפשי כי כל עוד שאני חי לא אדבר
עולה ורמיה לרמות בני אדם נשבע שאינו יודע לנפשו עין אשר חטא ולא לעולה
ורמיה יצדק נפשו. ומסיים איוב במענה בענין היראה ויאמר לאדם הגיד לאדם
שיראו מלפניו והיא כל חכמתם ויסורו מרע והיא בינתם כי זה כל האדם וכוה [יושעו]
במוסלא מהם אל ישאלו ובמכוסה אל יחקרו מו) אין להם עסק בנסתרות. והשלים
ענינו כדרך שהשלים (קהלת יב, יג) סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא וגומר
וזה יורה כי דעתו וסברתו טובים בידיעה ובהשגחה ובנפש רק בעולם הזה יראה
דברים שלא כדן וישעה בהם או יסתפק :

ויוסף איוב שאת משלו ויאמר. [סי' כ"ח] מי יתנני כירחי קדם הוא משבח
עצמו במענה הזה וכלל דבריו כי בזמן שלוחתו היה יוצא בשער העיר
ושם היו מביאין לו מושב כדרך שר העיר או שופט זהו שאמר בצאתי שער עלי
קרת וכו' והיו הנערים הרואים אותו נחבאים והוקנים עומדים מפניו והשרים עצרו
במלים וכף ישימו לפיהם למוראו. והיה ממרט עני משוע ויתום ואין עוזר לו.
מו) והיה לבוש צדק מבפנים ומבחוץ והיה משפטו טהור ונקי כמעיל וצניח שהם
בגדים נקיים וטהורים והיה עינים לעור ורגלים לפיסת ואב לאביונים והיה משבר
מתלעות

צפחת השמן

מד) פי' שמפני שמחתו לא ילא משפט מעוקל כמ"ס למעלה. או פירושו מפני הטעם
הזה בעלמו שאמר בלדד ממעלת הבורא ופחיתת האדם הנה זה בעלמו די ליתן מקום
לדבריו של איוב שהכל מקרה : מה) חף שלמעלה במענה לומר הנעמתו הרוב דברים
וגו' כותב רבינו שרשע וטוב לו הוא הקושיא המפורסמת וכו' זהו צמי סירחה בזולתו
בקורות אותו תגדל אללו תמיהתו חס יראה דרך רשעים ללחם מבחס יראה כי יש
לדיק אוכד בלדדו שיחשוב שמסתמא לא היה לדיק צחמת חבל האדם בעלמו צבא עליו
יסורין והוא יודע עקר נפשו ותום לבבו הנה אללו נחשבה יותר עיוות הדין דבר זה
מאשר לא יענש הרשע על רשעתו שיכול להיות שהוא חסד מהי"ת וכמ"ס רבינו למטה :
מו) כוונתו שעתה יודה איוב בשכר ועונש בעולם הנשמות חבל בעולם הזה הכל שזה
הוי' כלדיק כרשע : מו) זהו פי' המקרה לדיק לבשתי וילבשני שהביא רבינו למעלה אות
חבל

מתלעות עול ומוציא הנזל משניו ואפילו אם אכלו דבר שהוא קשה להחזיר כמו שאמרם ז"ל (חולין פט, ה) קשה נזל הנאכל הוא היה כוסה אותו להחזירו ומוציאו משניו והיה ראוי לו שיגוע עם קנו כלומר עם בניו ובנותיו וממונו מפני שהיה שרשו פתוח אלי מים ושל ילין בקצירו והיה כבודו חדש עמו כלומר מתחדש בכל יום כי כן דרך השרים הגדולים שהם מצליחים בכל אשר יעשו כי רבים צריכים להם ועם זה הכבוד שלהם חדש יום ביום. והיו הכר מיתלים לעצתו ולא ישנו דבריו והיו הכר מיתלים לו כמטר ולא יאמינו כי ישחק להם ולא היו מפילים אור פניו והיה גם [שוכן] בין אנשי דורו כמלך בגדוד. ואחר כל השבת הזה אמר ועתה שחקו עלי צעירים וגו', אחר ששבת עצמו היה מבוזה חביריו שהיה מואס אבותם לשומם עם כלבי צאנו יחדיו ואמר גם כח ידיהם למה לי, כח ידיהם הוא עשרם ואמר כי הוא מבוזה עשרם כי אין לו חפץ בו. עלימו אבד כלח היה מבוזה זקנתם ויאמר כי אין לו לחלוק להם כבוד לא מצד עשרם ולא מצד זקנתם שהזקנה אובדת בהם ואינה ניכרת במעשיהם וזהו עלימו אבד כלח. הזקנה שהיא בכח הלחות של אדם נקראת כלח כלשון [שם ה, כו] תבא בכלח וגו' בזמן מת) הכת וליחות כי אם ירבה ימים הנה הוא למשא על כל בני ביתו גם על עצמו. ואח"כ היה משבת עצמו עוד שהיה כורת ברית לעיניו וכי מעולם לא הלך לבו אחר עיניו ואמר על זה ישקלני במאזני צדק וידע אלוה תומתי. וכן שלא נפתה לבו על אשה ושלא מאס משפט עבדו ואמתו ואמר על זה ומה אעשה כי יקום אל וכי יפקוד מה אשיבנו. ושבת עצמו גם כן במדת הצדקה ואוכל פתי לבדי ולא אכל יחום ממנה. ואחרי כן אם לא ברכוני חלציו ומגז כבשי יתחמם :

ויחד (לב 3) אף אליהוא בן ברכאל הכוזבי ממשפחת רם מט) ממשפחת אברהם שהיה שרש האמונה. האיש הזה אליהוא חרה אפו על איוב והיה בעיניו תועה כמו שנאמר באיוב חרה אפו על צדקו נפשו מאלהים וכן אמר איוב לא בדעת ידבר וגו'. מי גבר כאיוב ישתה לעג כמים וארת לחברה עם פועלי און וגו'. וכן חרה אפו על החברים כאשר ירשיעו [את איוב] כמו שאמר ובשלשת רעיו חרה אפו [וגו'] הנה זה דבר ברור שהוא לא ירשיעו לאמר שהיה רשע וחוטא אבל יצדיק אותו אך לא יצדיקנו מאלהים לאמר כי האל יתברך יעות משפטו כי לא אמר באיוב חרה אפו על צדקו נפשו אבל [רק על צדקו נפשו מאלהים] אמר שכלם שנו בדבר פקו פלידיה. ועוד אמר ולא ערך אלי מלין ובאמריכם לא אשיבנו. פירש בכאן ב' דברים האחד שאין דברי איוב ותלונותיו כלם כנגד המעם שפירש אליהוא כי הוא טעם חדש מספיק זהו ולא ערך אלי מלין. והשני שלא יענה כהם ולא על דרכם להרשיע אותו רק יצדיק את איוב ויצדיק האלהים במשפטו כמו שאמר הנה זאת לא צדקת וגו'. יאמר אף על פי שאיפשר שצדקת כי אולי צדיק גמור אתה אני [עונה] אותך שלא צדקת יותר מאלהים כמו שאמרת כי בודאי ירבה אלוה מאנוש. ומפרש והולך סוד צדיק ורע לו. כי באחת ידבר אל בחלום חזיון לילה כלומר במראות הנבואה יגלה און אנשים ויחתום ידו בייסורין שרהן (שיסר) כ) [שיסיר] אדם של מעשה שנעשה בו כבר מעשה כמו [במדבר לא, נא] כל כלי מעשה

צפחת השמן

אבל הא' ליון לי ע"ס : מח) ותבת כלח מפרש לסון כח והלמ"ד תרמוז ללחות (ועי' צ"ר פ' ע"ט) והכונה שימות פתאום בעודו בגבורתו ולא יחלה ימים רבים שלא יקולו בו בני ביתו ואף כשהולך בביתו על משענתו הוא למשא מחמת טרחתו. וכן הביא רבינו בלחות כבוד צ"ס רבינו סעדי' גאון שמתעם זה החמירה תורה בכבוד חב ואם וקבעה שכל גדול למקיימה : מט) עי' בלחות חמונה ליון ה' מ"ס ש"ס : כ) כן הוא בכ"י וז"ל הרמב"ן להסיר אדם מעשה ממעשה מ"ס מנצר נמשך לחזור כאומר להסיר אדם ממעשה כלומר ממעשה רע שלא יעשה אותו (וכן פי' ת"י ורש"י ז"ל) כי אע"פ שלא חטא אדם מזכיר אותו

מעשה והוא מכסה ממנו גוויתו, כי צורת הגוף לבלות שאול והעיקר היא הנפש ולא
 נברא הגוף אלא להיות כלי לנפש אם כן הגוף שהוא כלי הוא אדם מעשה או כלי
 מעשה, והסרת האדם וכסוי הגויה כפל לשון לומר כי [הצורות] משתנות והנפש
 מתקיימת ומה עושה הקדוש ברוך הוא שהוא רב חסד כדי שיחשך נפשו מני שהת
 ושלל ישרחנה ביד פשעיו לעולם נותן לו ייסורים [זהו שאמר] והוכח באכאוב עד
 משכבו ורוב עצמותיו [איתן כלומר האדם נתוכח] במכאוב וחולי ויזכור לו הקדוש
 ברוך הוא עונותיו ויגיע עד שערי מות אם יש עליו מלאך מליץ שיגיד בשבילו
 ישרו [בעניניו] כלומר שעשה תשובה ויחננו הקדוש ברוך הוא ויאמר לאותו מלאך
 המליץ פדעו סדרת שחת מצאתי כופר בתשובה זו וביאור זה כי הועילה לו תשובתו
 ויסוריו שימצא כופר ולא ירד שחת. אבל לא יראה באור העליון כי לא זכה לכך.
 ומה עושה הקדוש ברוך הוא בחסדו כדי שיזכה לראותו באור העליון נששו מתגלגלת
 בגוף וחזרת שם כבראשונה זהו רמז בשרו מנוער ישוב לימי עלומו כי רמז
 בשרו יחזור לנפש שהזכיר למערה יחשך נפשו מני שחת יאמר כי [יצמח הבשר]
 מנוער לנפש הזאת וכשיגדל יעתר אל אלוה וירצהו בתשובה ויסורין ואז ישיב
 לאנוש הזה צדקתו עתה כי מיום שנולד זה לא חטא כלל וייסוריו באו לו על
 עונות ראשוני' שהיה ראוי שיאבד בהם והקדוש ברוך הוא חשב מחשבות בזה שלא
 יהיה נרח מן העולם הבא ואז יראה באור העליון זהו שאמר פדה נפשו מעבור
 בשלח וחיתו באור [תראה] כלומר באור העליון. וזהו פעם שניה נא) והו שכתוב
 [סס לו, יא] ושניהם בנעימים והמדה היא פעמים שלש והוא שכתוב הן כל אלה
 יפעל אך פעמים שלש עם גבר, כי לפעמים המדה היא פעמים ולפעמים שלש וזהו
 שהזכיר לשון פעמים שלוש ולא אמר שלוש פעמים להשיב נפשו מני שחת לאור
 באור החיים כלומר פעמים [או] שלש היא מאירה באור החיים שעל פני האדמה כדי
 להשיבה מני שחת. והנה נחבאר (כ) בפירוש הזה סוד צדיק ורע לו ונסתלקה
 הקושיא

צפחת השמן

לוחו ומזכירו בחלום או (בנביאים) [בנבואה] שלא יחטא בו' ואחר כמה פסוקים כותב
 הרמב"ן שם וז"ל ועתה אפרש והמשכילים יזהרו (מפני שמדבר מענין סוד הגלגול יסתיר
 חו"ט הרב) להסיר אדם מעשה סמוך (פי' לא כמו שפירש מקודם שחת אדם נפרד
 ממלת מעשה רק הפי' להסיר את האדם שמטבעו פה עלי חלד לעשות מעשהו ולעבוד
 עבודתו) כמו כל כלי מעשה וגויתו מן הגבר יכסנה עכ"ל. ונראה שלפי פירושו הראשון
 שמפרש את הכתוב שחת להסיר נפרדת מן תבת מעשה יפורש לה"סיר להרחיקו
 ממעשים רעים ולפי פירושו הב' יפורש תבת להסיר שיתייסר הגוף שהוא בעל מעשים
 שנקרא כן עבור זה מעשה, או שיפורש ג"כ לשון הסרה ופירושו שימות ויתחסר מן
 העולם ר"ל שמראין לו שאם לא ישוב שימות כמ"ס וגויתו מן הגבר יכסנה. ורבינו אהו
 הפי' הב' שהוא דרך נסתר ופירש אדם של מעשה שחת אדם הוא נסמך לתבת מעשה
 וכמ"ס שנע"שה צ"ו כ"ז מע"שה ור"ל שהיא נקראת כן מפני שהיא כלי מעשיו של
 האדם ועל ידה יוליא כל פעולותיו, כמו כל כלי מעשה פי' כראיית הרמב"ן מפסוק זה
 וכן תראה עוד שרבינו יסד דבריו ע"פ דברי הרמב"ן הנזכרים במ"ס ח"כ הגוף שהוא
 כלי הוא אדם מעשה כו'. ומה שהוספתי תבת שים"ר שהיא מכ"י יפורש לפ"ז לשון
 הסרה ויתורגם להסיר גו' (וועק לו שאפסען דאס מעשליכע ווערקלייג) אבל כפי הנוסח
 שבדפוס שים"ר אדם כו' יהי' תרגומו (לו ליכטיגטן) והשארתי גם גי' הדפוס ששניהם
 יש להם כוונה אחת. ודע שנראה מבין ריסי עיני רבינו באמרו ח"ו כ"לי מע"שה
 (שהרמב"ן ז"ל מביא מפסוק כל כלי מעשה רק לראיה שחת להסיר הוא סמוך לתבת
 מעשה) שהגוף נקרא כלי מעשה ואיפשר שדרך לחות כותב כן : נא) כתוב זה הוא
 להלן במענה הד' של אליהוא חכן רבינו מפרשו לענינו כאן שירמוז לגלגול : (כ) ככ"י
 סגי'

הקושיא לנמרי ולא נשאר שום ספק, נג) גם סוד רשע וטוב לו נלמד ממנו, או נאמר שהוא דרך חסד. ותראה שאיוב מעת אשר שמע [דבריו] אליהוא לא ענה אותו דבר והנה זה יורה כי היתה תשובה מחודשת לא כדבריהם. וקבל דבריו והיו טענותיו מספיקות לשאלתו ולכן קבל עליו השתיקה ואליהוא אומר לו [סס לנ, לב] אם יש מלין השיבני וכן אמר לו [סס סס, ה] אם תוכל השיבני ערכה לפני התיצבה ולא התיצב כלל כנגד דבריו. ועוד ראינו כי האל יתעלה האשים החברים על טענותם ואמר כי יצטרכו לעולה הכפר עליהם כי לא דברו נכונה ולא האשים אליהוא ולא הצריכו לכפרה הזאת גם זאת ראינו שדבר כהוגן בטענה מחודשת לא על דרך החברים. ועוד חשוב תראה כי החברים היו טענותם סכרות הולידו אותם מחשבותיהם כדי להצדיק האלהים ולא תמצא בהם מי שיזכור שיאמר חכמה זולתי שיאמר אשר חכמים יגידו ולא כחדו מאבותם שסוף הרישעים להכרת ואיוב יבקש חכמה מאין תמצא כי לא ימצא בהם חכם וגם אין אחד בהם מתנשא לאמר שיהיו חכמים ממנו או שיאמר לו שהוא מדבר מבני חכמה או מבלי דעת והנה אליהוא יאמר תמיד שכל דבריו בחכמה. החרש ואאלפך חכמה. וגבר חכם שומע לי. ומבזה החברים שלא יחכמו ושרא יבינו. ומחרת איוב תמיד בבלי דעת מלין יכביר. ולא בדעת ידבר ודבריו רא בהשכל גם זו ראינו שטענתו מחודשת והיא בחכמה מקובלת מאנשי התורה והנבואה ואלו ידע איוב ככה לא יתלונן ולא ידבר כלל. עוד הוסיף אליהוא לדבר מענה שני ושלישי. ועוד מענה רביעי הג' כנגד ריעי איוב [והר' נגר איוב] ולכך הזכיר במענה רביעי כתר לי זעיר ואחוך ולא יוסיף אליהוא לתפוש על איוב דבר שכבר האשים אותו עד למרו בני' מעניו בכל אחד בדבר ידוע רק עתה יוסיף אליהוא לבוא בדרך החברים שיספר בשבת האל יתעלה ובשמירתו [עורמו תמיד] נד) ויאמר כי אחרי שהוא [עם רוממות מעלתו שהוא ית' רם ונשא שומר עולמו] אי אפשר להאמין בהסרת ההשגחה מן אישי השפלים מפני מעלתו ושפלות האדם כי התחתונים בעבור האדם נבראו כי אין בהם מכיר את בוראו זולתו ואם כן כל השגחת האל יתברך ושמירתו למיני השפלים בעבור האדם הוא ואיך לא ישגיח עליו. ויאמר אליהוא עוד כי מלבד הטעם שפירש אשר הוא מספיק לכל אדם ומתירן לכל קושיותיו של איוב יש לנו לתת צדק ריוצר הכל בראותנו אותו מלך גדול שופט צדק ומשגיח ושומר הכל ואמר אשא דעי למרחוק ולפועלי אחן צדק :

ויען (לח, ה) יי' את איוב מן הסערה. הגיע עתה איוב למעלה הנבואה יען כי היה חם וישר וירא אלהים וסר מיע והוכח על נסיון אף על פי שחטא בהסתפקו במשפט [מאין] חכמה הועיל אותו הנסיון לקרבה אל האלהים כי קבל עליו דבריו צפחת השמן

הגיו' והנה נתבאר הענין הזה מפורש : נג) לפי ש"י סוד הגלגול נוכל לומר שזה הרשע שטוב לו היה בפעם ראשונה איש בינוני ונתגלגל לתקן חיזה ענין אשר לא טוב עשה ועתה הוסיף לחטוא מקדס ונותנים לו שכר מעשיו הטובים שעשה מבראשונה וכן הלדיק יתיישר על מעשיו הרעים בגלגול הראשון. והנה הרמב"ן ז"ל סס לא ידבר עמנו במפורש אמנם יאמר בהקדמתו כי הוא סוד גדול ובפסוק ויען ד' אמר ססוד אליהוא חמת כו' וחולי לא רלה לגלות ענין שאין הכל מודים בו ומתקשים עליו הרבה כמבואר בספרים ועי' ברקא"ג עי' פ' וישב ונפיי הלבוש סס באריכות וכן רמז על סוד זה הרמב"ן צפי' לתורה סדר וישב ביבוס יהודה ע"ס צד"ה ויבס אותה והטמין ברמז מאוד, וכ"כ עוד בסדר ויגש תוך דה"מ ויאמר יעקב ז"ל והזכיר הכתוב ער וחוקן עס שמות צ"י הבאים מלרימה לסוד ידוע מדברינו שכתבנו כבר והמ"י זה וירמזו למ"ס צפ' וישב כנזכר, גם רבינו כ"כ בפירושו צפ' ויגש, וע"ע מ"ס צפ' וישב ד"ה ויהי צעת ההוא וירד יהודה. גם הלום ראינו להרב בספר אהב משפט בפירושו לאיוב שכתב ז"ל הרמב"ן ז"ל פירש [דבר] זה צפי' עמוק ונחפרסם לבני אדם כולם שדעתו ז"ל מענין גלגול הנשמות כו'. ועי' מ"ס להלן אות ערבה מענין זה : נד) כל זה

אליהוא וראה כי הם מספיקים לשאלתו והנה הוא עתה ירא אלהים וצדיק חמים.
וענין מן הסערה כי לא נפתחו לו השמים ויראה מראות אלהים על בירור כגון
שיראה השם יתברך יושב על כסאו (והמלאך) [או המלאך] דובר בו רק שמע
סערה גדולה השיג מה שהשיגו הנביאים בראשונה [בראשית] החזון כמו שנאמר
ביחזקאל תחלה [א, ד'] וארא והנה רוח סערה באה מן הצפון וכן באליהו תחלה
נאמר (מלכים א' יט, יא) והנה יי' עובר ורוח גדולה וחזק מפרק הרים ומשבר
סלעים לא ברוח יי' ואחר הרוח רעש ואחר הרעש אש ואחר כן ישיגו הנבואה
וגם כן ביחזקאל אחר הרוח ענן גדול הוא הרעש ואחר כן אש מתקחת ואיוב השיג
ראשית החזון וממנו יצא לו קול עונה אותו המענים האלו וסער גדול בחזק וחוקף
כמנהג הנבואות כמו שנאמר (יחזקאל א, כד) בקול מים רבים כקול שדי בלכתם.
והנה איוב השיג זה בשמיעת הסערה והקול [יוצא] ממנה וידע מענינם כי קול
האלהים הוא העונה אותו על תשובות כדבריו. ודרשו ז"ל (צנח בחרט טז, א) (ה
נה) מן הסערה שחרפתני [איוב ט, יז] אשר בשערה ישופני נו) דבר אחר בשערה
הכהו בשערה רפאהו. דבר אחר מן השערה מרשון שער כיון שאמר איוב להקדוש
ברוך הוא [יג, כד] ותחשבני לאויב כך אמר לו רבונו של עולם שמא בין אויב
לאויב נחלף לך השיב לו הקדוש ברוך הוא [לח, כה] מי נו) פלג לשטף תעלה
בערביא קורין לשערה שטפא. כל שער ושער שבראש פלגתי לו תעלה [כלומר]
גומא רינק ממנה שאלו שתיים יונקות מגומא אחת יהו נח) מכחישות מאור עיניו
של אדם בין שער לשער לא נחלף לי בין אויב לאויב נחלף לי זהו ויען יי'
את איוב מן הסערה. נט) ובבראשית רבה אמר ס) רבי יוסי בר רבי חנינא כתיב
(ירמיה כג, כד) הלא את השמים ואת הארץ אני מלא נאם יי' וכשהוא רוצה מדבר
מבין

צפחת השמן

זה תקנתי והגהתי מהכ"י : נה) כש"ס הגי' חיוז בסערה חירף ובסערה הסיבוחו
בסערה חירף דכתיב אשר בסערה יסופני ובסערה הסיבוחו והנראה בזה לדעתי בהבנת
הענין שמפני שכבודו יתעלה בנחת והסקט יופיע וכמאמר הכתוב (מ"א יט, יא) לא
ברעש ד' וגו' קול דממה דקה וחיוז אמר בהפך אשר בסערה גו' לכן דבר ד' אליו
אליו ג"כ בסערה : נו) לפנינו ליתא שס בגמ' רק במדרשי' הוא כש"ר בשלח פ' כ"ג
וכפ' ויקהל פ' נ' ובתנחומא סוף בשלח הקב"ה צמה שמכה זה מרפא וכו' ומדרך
רבינו לכלול כאלה דברי המדרש והש"ס יחד ופי' הדבר שש"י רוח סערה חבד העושר
והכניס ועתה בהגיעה השעה להשיב לו כל אלה נגלה אליו גם כן בסערה : נו) כש"ס
לא מייתי מקרא מי פלג אלא מפסוק מן הסערה (לשון סערה) אבל הוא בתנחומא
פ' תזריע פ' אדם כי יהי זש"ה מי פלג וגו' לפי שחיוז קרא חגר ואמר אשר בסערה
וגו' ח"ל הקב"ה חפ"י השער שעליך מעיין עשיתי לו וכו' ומוכח בקלור גם במדרש
רבה שס, גם רש"י חפ"י לחיוז מביא ד"ז על מקרא מי פלג ומוהרש"ח בח"א לכ"ז שס
מתמיה מאין לקח רש"י זאת והנה הלא הוא מפורש במדרש. וראיתי להלן אות פרנסה
שהביא רבינו מאמר זה בערבייא קורין לשער כו' ונרשם שס מש"ס פ' השותפין ואם
חיוז מהסופרים יתכן שכן היתה הגי' כש"ס לפני רבינו ואיפשר גם לפני רש"י חפ"י
חיוז הנזכר. ויש שס כש"ס עוד דרש מפסוק זה גם מפסוק ודרך לחזיו קולות ע"ש :
נח) כש"ס וזרש"י חיוז שס הגי' מחשיכות : נט) פרשה ד' ועי' עוד ברבה סדר
שמות : ס) במד"ר לפנינו אמר ר' חנינא בר איסי פעמים שאין העולם ומלואו מחזיקים
כבוד אלהותו פעמים שהוא מדבר עם האדם מבין שערות ראשו. ופסוק הלא את השמים
גו' מביא שס המדרש למעלה מזה והוא מן שאלות ששאל כותי אחד לר"מ. ואיפשר
לומר בפירושו דקשה מה לורך הי' להקב"ה להודיע חכמתו מענין שערות אדם הלא
כל העולם ומלואו יספרו תהלתו ויגידו חכמתו וגבורתו אבל כוונתו יתבר' בזה שחיוז
יקח מוסר וידע רוממותו מעלם גוף האדם שילרו בחכמה וצבונה ע"ד ומצדרי אחזה
אלהי

מבין שני כדי הארון פעמים שאין העולם ומלואו מחזיקים כבוד אלהינו ופעמים
 ידבר עם האדם מבין שערות ראשו סא) [הה"ד ויען ד' את איוב מן הסערה מבין
 שערות ראשו]. ודע כי הקדוש ברוך הוא הודיע לאיוב בשני מענים איך הוא יתב'
 מנהיג עולמו בשתי מדות מדת רחמים ומדת הדין, הזכיר במענה הזה הראשון ענין
 הים ששם לו החול גבול שלא יעברנהו וזה חסד ורחמים גדולים לעולם שיתקיים
 היישוב ולא יחרב. ואחרי כן הודיעו ענין הגלגול בפסוק תתהפך כחומר חותם שהוא
 גם כן חסד ורחמים לבריות שיזכו כל ישראל לחיי עולם לאור באור העליון ולא
 יעברו בשלח שהוא גיהנם כענין שכתוב [איוב לג, יח] יחשך נפשו מני שחת וחיתו
 מעבור בשלח כי מכנה האש של גיהנם בשלח שהוא החרב מלשון (יואל ב, ח)
 ובעד השלח יפולו וכן כתיב (בראשית ג, כד) ואת להט סב) החרב המתהפכת.
 ולכך הזכיר לשון העברה כי כן מצינו לשון העברה באש. (דברים יח, יוד) מעביר
 בנו ובתו באש. ואחרי כן הודיעו ענין המטר שהוא רחמים לעולם זהו שאמר מי
 פלג לשטף תעלה ודרך לחיזי קולות. וחזיו הוא הברק ונקרא חזיו על שם שרואין
 אותו למרחוק ואמרו היש למטר אב זולתי אני או מי הוליד אנלי מל והאלף
 נוספת והוא מן [סופטים א, טו] גלת מים. ואמר מי יכין לעורב צידו כי ילדיו אל
 אל ישועו כל אלה פעולות הרחמים והחמדה שמתוכם יתגלו רחמיו על כל מעשיו.
 ובמענה השני יודיע הנהגתו במדת הדין הוא שהזכיר שני הנבראים הגדולים אחד
 ביבשה ואחד בים ובריא אתם הגדולה והחזקה מורה על מדת הגבורה והזכיר שם ואם
 זרוע כאר לך ובקול כמהו חרעם. עדה נא גאון וגבה וגו' הפך עברות אסף ונומר
 ראה כל גאה והכניעהו והדוך רשעים תחתם. ומפני שכל מדה ומדה כלולה ברחמים
 והרחמים כדין לכך תמצא במענה הראשון שהודיעו ענין פעולת מדת רחמים שהזכיר
 מן הסערה בה"א ובמענה השני לא הזכיר הה"א אלא מן סערה וזה יורה כי זה
 כלול בזה. ומתוך הנבראים האלה שיודיע הקדוש ברוך הוא לאיוב והן העורב
 והיעלים והאילות נראה כי יש השגחה פרטית גם על שאר בעלי חיים ואין הדבר
 כן כי אין ההשגחה הזאת להם בפרט אלא כדי לקיים המין ההוא כי לולי שהקדוש
 ברוך הוא מכין מזון לכל מין ומין היה המין ההוא בטל ואם כן אין עיקר השגחה
 זו אלא לשמור הכלל וזה שכתוב (תהלים קמו, ט) נותן לבהמה לחמה וגו' וכתוב
 (שם קד, כב) הפירים שואנים למרף וגו'. וכתוב (שם קמה, טז) פותח את ידיך
 וגו' וכן מאמר רז"ל [ע"ז ג' ב'] יושב וזן את כל העולם כולו מקרני ראמים ועד
 ביצי כנים ואין כונת כל זה רק לשמור הכלל ומזה סג) דרשו רז"ל שהעורבים
 אביהם

צפחת השמן

אלהי וגם משערו הטפל לבשרו יכול לראות חלכותו יתברך : סא) כ"י ומדרש שם :
 סב) וזכו גיהנם כדאיתא בבב"ר פ' כ"א : סג) כן הוא במד"ר פ' מלורע פ' י"ט ומ צ"ח
 שם שר' חסי ניסה הדבר שנתן העורבים קטנים שנולדו בכלי וכיסה אותה ג' ימים ואחר זה
 ראה שהיו שם יתושין ואכלו מהם וקרא עליהם מקראזה (איוב לח, יח) מי יכין לעורב
 לידו וכ"ה בתנחומא פ' עקב העורב מוליד לבנים ואומר הזכר לנקבה שטוף אחר צל
 עליה וכו' מה עושה הקב"ה מזמין להם יתושין וכו' וצערובין כ"ב ח' צמי אתה מולא
 תורה כו' רבא אמר צמי שמשים עלמו על בניו אכזרי כעורב וצכתובות מ"ט ב'
 אמריקן לאיש אכזרי על בניו עורבא צעי בני (פירש"י לאחר שנתגדלו קלת ומלאן
 שחורים כמותם) והוא ע"ד הכתוב ומעוף השמים יחכמו. ובזה שהביא רבינו פה בשם
 קדמונינו כ"י מטבע העורב והנשר (בהגלות לרבותינו גם חכמת הטבע מכח אור התורה
 אם שלא עסקו ובלו ימיהם בחכמות ההם) נראה לפרש בזה מקרא קודם (משלי ל', יז)
 עין תלעג לאב ותבז ליקהת אם יקרוה עורבי נחל ויאכלוה בני נשר, יען כי נמלאו
 חגשים שיבזו אבותם מפני שלא השגיחו עליהם בהיותם קטנים וגרסום מציתם לכן
 עינם לרה בהם לעת מטה ידם מצלי לתמוך אותם בזקנותם אבל שקר צימינס וחוטאים
 ננספותם

אביהם שונאין אותם ואינם מפרנסין לפיכך הקדוש ברוך הוא מזמין להם יתושין מתוך צואתן ונכנסין לתוך פיהן וכן (ב"ב עז, ח) היעלים הנקבה שבהן שונאה את ולדה וכשכורעת לילד עולה לראש סלע גבוה כדי שיפול הולד וימות והקדוש ברוך הוא מזמין לו נשר ומקבלו בכנפיו [ומניחו לפניו]. וכן [איתא] (סס) [לויב לט, ח'] חולל אילות [תשמו] האילה רחמה צר ואין הולד יכול לצאת ובשעת לידה הקדוש ברוך הוא מזמין סד) דרקון ומכישוה ברחמה ויוצא. [חולל אילות מלשון (תהלים מח, י) חיל כולדה]. וכל הענינים האלה ההשגחה מבוארת בהם לקיום המין בלבד. סוף דבר הודיע הקדוש ברוך הוא לאיוב שהשגחתו שופעת על מין האדם בכלל ובפרט ועל שאר בעלי חיים לקיום המין לבד ורמז לו בתוך דבריו על סה) הסוד שגילה לו אליהוא שהוא אמת כי איוב לא קבל הדבר ממנו אבל חשב כי איפשר בדבריו כי מדת צדיק ורע לו ורשע וטוב לו תתנהג (על הדרך ההוא) בדרך המשפט אם הדבר כן אכן אין לאליהוא ראיה מוכרחת על הענין ואין אדם יכול לדעת זה כי אם בדרך קבלה ועתה אמר לו השם יתעלה המענה הזה ואיוב שתק חזר עוד ויצא מלפניו קול דממה דקה לא בסופה וסערה שלא יבהל איוב מתגרתו שאמר ואימחק אל תבעתני ואמר [מ', ב'] הרוב עם שדי יסור הלריב עם שדי הוא מוסר מוכיח אלוה יענה איוב שיוכיח האל [יתברך סו] יענה על זאת. כך פירש החכם רבי אברהם ז"ל. והנכון לי שיאמר [האם] המריב עם שדי יסר אותו עתה על דבריו [אלה] כי עתה ידע דרכיו ואורחותיו סז) וייסר אותם אם אינן ישרות ויוכיחנו על התשובה הזאת. אז ענה איוב הן קלותי מה אשיבך וגומר יאמר כי הוא קל ונבזה מהשיב על דבריו וישים ידו על פיו

צפחת השמן

צנפשותם כי התורה לותה עליו לכבודם בין שנהגו אחו כאב רחמן או ההפך שאף שהם עזבוהו אבל הקב"ה שלוח על כבודם הוא היה אב שלו והוא עמד לימינו לעשות את כל העושר והכבוד שהוא בו עתה והעורצים יקרו עינו אשר רעה בלבותיו פי' מהעורב יקח מוסר וילמד דעת חיך שהקב"ה מזמין להם מחייתם בקטנותם אם שאלותיהם עזבוהם והעלימו עיניהם מהם וכן יאכלוה פי' עין רע שלו יסחיתו בני נשר והם יעלי שדה שגם שאלותיהם היו לאכזר למו בכל זאת נשאלו בחיים על ידי הנשר וכאלו הוא לביהם ויולדס ואז כל חרע עוד עינו בלבותיו כי ד' לוח ואמר שכבודם הוא כבודו : סד) נחש שנושכה ברחמה ומתרחב גם מזה יכול האדם להתכונן ולשום אל לבו שמאיתו לא ילאו הרעות כ"א חולת אדם תסלק דרכו שהרי הנחש שנברא לענוש האדם והוא עלמו רפואה ותעלה לחסידה שבחיות כמו שקוראה צמד' שו"חט סי' כ"ב וגם אמרו שם בית שיש בו נחשים מביאין קרן של חילת ומעשנין בתוכו ומיד הנחש צורח ומזה יקח מוסר אף השונא כשחבירו שרוי בלשר שלא ינקוס ממנו רק עוד יעמוד לימינו כמו שהנחש מרפא שונאו את האילה. ואולי זהו כוונתם בשו"חט סי' ל"ב שמן העור שנפסט מהנחש עשה הקב"ה פתות כבוד לו ולעזרו פי' שאף שהנחש מרמו לילה"ר מ"מ גם ממנו יקח לעבוד ד' ואם זכה הוא עוד בעזרו : סה) היינו כפי מה שפירש רבינו למטה מזה פי' הפסוק הרוב עם וגו' : סו) ז"ל הראב"ע שם הרוב עם שדי יסור (כדרך) [הדרך] מוסר הוא שיריב אדם עם שדי מוכיח אלוה יענה חיוב שיוכיח השם למה לא יענה על זאת. והנה הי' לורך להגיה ג"כ בדברי רבינו פה אבל מפני שיש לפרשם בלי הגה"ה לא שלחתי בו ידי : סז) פי' זה הוא ג"כ מהרמב"ן ועל שדברי רבינו אינם מוצינים הנני מעתיק דברי הרמב"ן ז"ל וז"ל הרוב וגו' יאמר האם המריב עם שדי יסר אותו על דבריו (אליו) [אלה] ויוכל לומר שאינם הגונים ואם המוכיח לאל יענה על זאת. והענין כי חיוב שהוא רב את יולרו ומוכיח אותו למה לא יסר אותו על דרכיו אלה כי עתה ידע דרכיו ואורחותיו וייסר אותם אם אינם ישרות ויוכיחנו על התשובה הזאת אז ענה חיוב וכו'. ע"כ דבריו ופירושו הוא שהקב"ה אמר לו אתה חיוב הרב עמי יסור וכי גם עתה שגילתי לך ענין זה (פי' ענין הגלגול וזה מ"ש רבינו למעלה שרמז לו בתוך

מענות אותו פי' פעם אחת ידבר ולא יענה עוד ושתיים לא יוסיף עליהם עוד והענין
 (לא מן תרונתו) שלא יוסיף להתלונן בעת אחרת כי הבין שהאל יתברך יודע ומשגיח
 עושה חסד משפט וצדקה בארץ. והנה ראינו כי הודה איוב בסוף וקבר האלהים
 דבריו ונתרצה אליו ובאמת כי מן המענה הזה היתה הוראתו כי לא יוסיף לו במענה
 השני דבר בשאלת שלום הרשעים וייסורי הצדיקים גם לא יחדש עניה בהארץ
 בדבר בהמות ולויתן והנה הענין המישב דעתו של איוב מן המענה הזה היה לו :
 ויען ה' את איוב מן סערה ויאמר (מ' ו') אע"פ שהודה איוב שלא יענה וידע
 כי השם צדיק כאשר פירשתי בעבור שלא התורה על תלונתו ענה [לו]
 השם יתברך מן סערה לא מן הסערה הראשונה הנקרא בה"א הידיעה ברוב גדולה
 וחזקה [רק] בסערה נחה ממנה הנה בהמות אשר עשיתי עמך יסליג עתה בענין ב'
 נבראים עצומים בהמות ולויתן זה ביבשה וזה בים ויאמר כן לו אשר עשיתי עמך
 על שם שנברא ביום ששי עם בריאת אדם ואף ע"פ שנקרא בהמות בלשון רבים
 בהמה יחידית היא והעד חציר כבקר יאכל ואמר עליו הוא ראשית דרכי אל כלומר
 ראש לבהמות לבריאת עולם העושו יגש חרבו כלומר לא יוכל לו כל נברא רק
 מי שעשהו. כי בול הרים ישאו לו. כלומר כי ההרים ישאו לו יבולם. סת) ודרשו
 רבותינו ז"ל שהוא רועה ארץ הרים בכל יום וזהו שאמר דוד עליו השלום בהמות
 בהרי ארץ. ואחר כך אמר חמשוך לויתן בחכה וגומר התשים אגמון בראשו וגומר
 התשחק בו כצפור וגומר אין על עפר משלו העשוי לבלי חת. כלומר אין ביבשת
 דומה לו ונמשל אליו בכח ובנבודה והוא העשוי לכל יחת מכל הנבראים ביבשה
 או בים. הודיע לאיוב כי הים שהוא מקום מכוסה והנבראים שבו ראויים להיותן
 חלשים לפי שבריאתן מלחות המים ועמידתן בתוך המים ואין מאכלם דברים חזקים
 שיחננו בהם כח בתולדת הנה יש בו נברא יותר חזק מכל הנבראים שביבשה. והכונה
 בספור שני הנבראים האלה בהמות ולויתן לבאר כי האלהים עשה את הים ואת
 היבשה ואת כל אשר בם וברא החזק והחוקק אשר ללויתן במקום החולשה והוא
 הים דהורות כי לא נבראו ולא נעשו בשבע בלבד. את כל גבוה יראה כשיגבה ראשו
 על המים מרוב ארכו הוא מלך על בני שחץ סט) [על כל בני כוורים] הנולדים
 בים וכן אמר התרגום הוא מלכא על בני [כוורי]. אחר שהשלים השם ית' מענהו
 כאשר ראה להודיע מנפלאותיו בשפלים אז השיב איוב ידעתי כי כל תוכל לעשות
 בכחך הגדול אשר אין לו קץ ולא יבצר ממך [מזימה פי'] מחשבת חכמה כי חכמתך
 אין לה סוף. ומלת כל [אינו] מקור אלא שם דבר. ומי זה אשר יעלים ויסתיר
 חכמה רבה הנעשית בעצה מפני שלא ידענה אני הוא (שהגדלתי) [שהגדתי] לחברי
 (דבר) [דברים] ולא אבין העצה ונפלאות ממני ולא אדע אותם גם עתה. והנה
 השם קראו מחשיך עצה והוא התורה שאינו מחשיך אותה אבל היה מעלים ומסתיר
 אותה בבלי דעת שמע נא ואנכי אדבר אשאלך והודיעני כי אינני יכול לדעת דבר
 בנפלאותיך רק מה שתודיעני בחסדיך. לשמע אוזן שמעתך היתה לי קבלה באלהותך
 ועתה הנעתי לנבואה וידעתי אמתת המציאות וכי אתה נמצא ויודע ומשגיח ושופט
 צדק רב חסד ואמת. על כן אמאם מה שהייתי חפץ בו עד עתה והם חיי העולם
 הזה ושלותו אשר היה רוצה בהם ומתלונן על אבדו אותם ונחמתי על עפר ואפר
 הוא

צפתת השמן

דבריו על הסוד שגילה לו אליהו) תחפון לעשות עמי ויכוח לייסר אותי ולהתווכח
 מוכיח אלוקי פי' אתה המוכיח ומתווכח עמי וכי גם עתה שהודעתך מעשי ולורחותי
 תענה פי' תוכל לענות ליזה מענה להסיב על דברי וכאומר הנה עד עתה הי' מחסרון
 ידיעתך בדרכי אבל עתה בודאי לא תוכל להסיב שום תשובה. ופי' של וי"סר אות"ם
 על תודות פי' על מעשיו של הקב"ה וכו"ל ענין ויכוח : סח) וי"ר פ' כ"ב ובמ"ר
 ובמנחמת פי' פנחס וכ"ה צפרדר"ה פ' י"ח : סט) כן תקנתי מכ"י ומה שסופספתי
 תבת

הוא אנוח כי כן יתודו הצדיקים עם בוראם כדרך [שאמר אברהם (בראשית יח, כז)]
 ואנכי עפר ואפר יאמר כי יתנחם על גופו שהיה חסין בו והיה רואה כי החיים חסד
 והמות לצדיק חסם ועתה אתנחם על חספי בגוף וארצה לדבקה בך לאור באור
 החיים באור פניך ולהיות נפשי צרורה עמך בצרור החיים. (מכ, ז) ויאמר יי' אל
 אליפו התימני גם זה האיש הגיע למעלת נבואה למעלתו בחכמה כי הוא גדול
 החברים כמו שפירשתי או היה בחלום הלילה כענין אבימלך ולכן כי חסין השם
 לכפר על חטאתם ולהודיעם כי שגו מאשר היו יראי אלהים ומרי מרע ולמדו זכות
 על מעשיו כפי דעתם כי לא-דברתם אלי נכונה כי טעיתם ומפני (טענותיכם)
 [טענותכם] הייתי עושה המס בעיני כל יודע צדקת נפשו כעבדי איוב יקראנו עבדו
 כי התודה אליו עתה. והנה גם הם גם איוב טעו רק איוב דבר נכונה שהוא צדיק
 והאל יתברך מביא צרות על עושי רצונו רק לא היה יודע למה ואלהוא סי' לו
 הטעם והנה איוב [שדיבר] נכונה והתודה ונתכפר לו על קראו חגר בענין על [כן]
 קראו עבדי כאשר בראשונה אבל הם לא דברו נכונה בהרשיעם את איוב (ע) וכל
 נספה וכל מוצאות אותו רעות והיו סבורים שעשו טובה בהצדיקם מעשה האלהים
 ועל כן לא התודו והנם צריכין כפרה וכן תורה מלת אלי. ויי' שב את שבות איוב.
 סברת הרמב"ן ז"ל כי לא מת דבר מכל אשר לו. והענינים ההם לא אירעו להם
 רק השטן לקח כל אשר לאיוב והוליד אותם אל המדבר ואל ארץ גזרה והראה את
 המלאכים המנידים לו כאשר ספרו והשטן ידע כי רצון האלהים בנסיון לבד ולא
 רצה לשלוח בהם יד להמיתם ואולי בכך נצטווה כי אמר הנה כל אשר לו בידך.
 דא אמר לעשות בהם כטוב [בעיניו] רק בידו יהיה [להביאו] בהם במצרה הנסיון
 וזהו שאמר תחלת הספר ומלאך בא אל איוב ולא מצאנו מלת מלאך בכתוב רק
 על שליח השלוח מאת אדניו לעשות דבר ועל כן הוא ז"ל סובר כי השטן [שלחם
 ונצטוו] מאתו ללכת אל איוב ולספר לו מה [שראו] (על) כפי דעתם. ועתה השיב
 השם יתברך שבות בניו וכנותיו והנערים והאתונות והצאן והגמלים השיב לו והוסיף
 לו אחרי כן בגמלים ובצאן למשנה. וכן מלת שבי לעולם על נפש אדם לא על
 צאן ובקר לבדו כי יקרא מלקוח והנה הכל נשבה ביד השטן והושב לו עתה ועל
 כן לא אמר הכתוב ויולדו לו שבענה בנים ושלוש בנות כבתחלה ואולי [הנו"ן]
 הנוספת במלת שבענה תורה לידיעה כי אולי כן משפט הלשון להורות בידיעה כאשר
 יורו עליה (עב) הה"א ופתחות הלמד. וכן (בראשית מכ, לו) ערי היו כדנה כל אלה.
 ועתה קרא שמות חדשים לבנותיו כי היו עתה יפות מראה ויפות תואר מאשר
 בראשונה כי כן שבחן הכתוב ולא (ענ) נמצא נשים יפות כבנות איוב. לא אמר כן
 בתחלת הספר. והוסיף לו למשנה גם בשנים זהו שאמר ויחי איוב אחרי זאת מאה
 ומ"ם שנה שהרי שנות האדם שבעים שנה והוא חי ק"ם שנה אחרי זאת ומת זקן
 ושבע ימים בזכות שהיה רבבו שלם את יי' אלהיו בבריאותו וחליו בעשרו ובעניו
 חיה ירא האלהים שהיראה עיקר העבודה והיא מצות הלב והלב עיקר כל המצות
 ועיקר

צפחת השמן

תבת כוורי הוא מת"י פי' דגים ובש"ס מלינו הרבה והוא דרך מליכה שהוא מלך על
 כל דגים הגדולים שבים ושחן הוא כנוי לגדלות ע"ד שאמרו בשבת (סב ב') חנסי ירושלם
 חנסי שחן היו : (ע) פי' כדבר זה נוכל לומר על כל אדם שנספה ולכל אדם שבאים
 עליו רעות וכן לא יעשה : (עא) פי' אף שבאמת לא היה כן רק השטן הראה להם
 שיהו סבורין שכך נעשה : (עב) פי' כשמדבר מדבר הידוע תבא ה"ח בתחלת התבה
 כמו השלחן הכסא וכן תבא הלמ"ד לדבר ידוע כשהיא צפת"ח כמו לשלחן לכסא :
 (עג) דע שמה שפי' רש"י בחיוב שם על פסוק זה ולא נמלא מעשה של נשים יפות
 כמעשה יופי של בנות חיוז דוגמת הכתוב ויהי חנסי גו' שרבים מתקשים בהבנתו
 כוונתו שהיה לו לכתוב ולא נמלאו לשון רבים על זה אמר שכוונת הכתוב על הענין
 והמעשה

ועיקר האמונה והיחוד כענין שכתוב (דברים ה, לט) והשבות אל לבבך וגומר. וכענין שכתוב (איכה ג, מא) נשא לבבנו אל כפים אל אל בשמים :

הלבנה (יסעיה כט, כב) לכן כה אמר יי' אל בית יעקב אשר פדה את אברהם לא עתה יבוש יעקב ולא עתה פניו יהוורו. ידוע כי ישראל זרע קדש מסוה הבשת נתון על פניהם והוא עדות להם שהם בני האבות אברהם יצחק ויעקב. וכבר העיד הכתוב במתן תורה כי מה שנגלה הקדוש ברוך הוא לישראל באוהן המראות העצומות והנוראות הכל היה כדי שיתלבשו ישראל במדת הצניעות והבשת והוא שכתוב (שמות כ, כ') ויאמר משה אל העם אל תיראו כי לבעבור נסות אתכם [בא האלהים ובעבור תהיה יראתו על פניכם וגו'] והיה לו לומר יראתו בלבבכם. ודרשו ז"ל (א) יראתו על פניכם זו הבושה וזהו לשון על פניכם. ומפורש אמר (לכות פ"ה, מסנה כ) בוש פנים לגן עדן. והנה הבריות בכמה מצות הכתובות בתורה יחזיקו ויעשו מפני הבשת שאלמלא הבושה היו מתרשלין בהן ומתרסיין בעשייתן וכאשר (יגלה) [יגלל] האדם מעל פניו לבוש הבשת הנה הוא פורק מעליו עול התורה והמורא ומאמת העוור ומעוול האמת והוא נקרא עוול וכענין שכתוב (לפניה ג, ה) לא יודע עוור בשת. הלא תראה הנביאים כלם יזהירו תמיד על מדה זו בהוכיחם את ישראל הוא שכתוב (ירמיה ח, יב) גם בוש לא יבושו גם הכלם לא ידעו. והנה לשון בשת הוא לשון כולל הצניעות והענוה והוא כולל גם כן הבזיון והחרפה. הצניעות והענוה הוא שיתחייב אדם שיהיה לו בשת מהקדוש ברוך הוא ומן הבריות. הבזיון והחרפה הוא שיתחייב אדם שיהיה זהיר שלא יביא את חבירו לידי בשת שלא יביישנו לא בדיבור ולא במעשה ושלא ילבין את פניו כי כל מי שיש לו בשת מהקדוש ברוך הוא אי אפשר לו שיבא לידי בשת לעולם כי אינם באים לידי בשת אלא הרשעים החטאים שאין להם בשת מהקדוש ברוך הוא ועושים כל מזמתן וכן דוד עליו השלום מקלרם שאמר [תהלים קכט, ה] יבושו ויסגו אחור ואמר עוד [סס ע, ג'] יבושו ויחפרו מבקשי נפשי ילבשו וגו' כלומר יבאו לידי הרבנה שיתביישו ממעשיהם הרעים בעולם הזה ויהיו נענשים לעולם הבא. ובמדרש תלים (תהלים ו, י"א) יבושו ויבהלו גו' לעתיד לבא נוטל הקדוש ברוך הוא הצדיקים ומראה להם גיהנם ומקומות פנויים לתוכו ואומר להם מקומות הללו פנויים לכם אלא (אם) זכיתם וירשתם גן עדן וכן הרשעים נוטלין ומראה להם גן עדן ומקומות פנויים לתוכו ואומר להם אלו המקומות פנויים לכם אלא (אם) נתחייבתם וירשתם גיהנם. אמר רבי יהושע בן לוי אינו מקלל את הרשעים אלא בבושה ולא עוד אלא שכופל להן בקללתן שנאמר יבושו ויבהלו והם יורשין חלקם וחלק חביריהם בגיהנם וזהו שאמר (יסעיה סא, ז) תחת בשתכם משנה וכשהוא מברך את הצדיקים כופר להם ברכתם שנאמר (סס מה, יז) לא תבושו ולא תכלמו עד עולמי עד [ע"כ] וכן הזכיר עוד (סס נה, ד) אל תיראי כי לא תבושי ואל תכלמי כי לא תחפירי והם יורשין חלקם וחלק הרשעים בגן עדן וזהו שאמר דוד (תהלים לא, יח) יי' אל אבושה כי קראתיך יבושו רשעים ידמו לשאול. וכיון שנתברר כי ההלבנה והבשת קללה נמרצת צריך אדם שיזהר בחבירו במדה זו שלא ילבין את פניו כי הוא עבירה שהמחזיק בה הוא מאותן שאין להם חלק בעולם הבא. וכן דרשו רז"ל בב"מ (דף נח, ב) תני תנא קמיה דרב נחמן (ב) כל המלבין פני חבירו ברבים כאלו

צפחת השמן

והמעשה הזה והוא לשון יחיד וכן סס סה"י לו לומר והיו אנשים וגו' חבל קאי ג"כ על המאורע היינו הטומאה ע"כ אמר לשון יחיד :

(ב) ביצמות ע"ט א' ונדרים כ' א' ונרבה נשא פ' ח' . (ב) זכ"י בר ילחק : וכי

כאלו שופך דמים אמר ליה שפיר קא אמרת דחזינא ליה דאזיל סומקא ואתיא חזירא
 אמר ליה אביי לרב דימי במערבא במאי זהירי מפי אמר ליה באתוריה אנפין
 דאמר רבי חנינא הכר יורדים לגיהנם ג) הכל סלקא דעתך אלא אימא כל היורדין
 לגיהנם עולין חוץ מג' שיורדין ואינן עולין. הבא על אשת איש ד) והמכנה שם
 לחבירו והמלבין פני חבירו ברבים מכנה היינו מלבין אע"ג ה) דדש ביה בשמיה.
 אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן נוח לו לאדם שיבא על ו) אשת איש ואל
 ילבין פני חבירו מנא לן מדדריש רבא מאי דכתיב (תהלים לה, טו) ו) ובצדעי שמחו
 ונאספו נאספו עלי נכים ולא ידעתי ח) קרעו ולא דמו אמר דוד לפני הקדוש ברוך
 הוא רבוננו של עולם גלוי וידוע לפניך שאלו היו מקרעין את בשרי לא היה דמי
 שוחת ולא עוד אלא אפי' בשעה שהם יושבין ט) ועוסקין בנגעים ואהליות ובד'
 מיתות בית דין אומרים לי דוד הבא על אשת איש מיתתו במה ואני אומר להם
 בחנק יוד) ויש לו חלק לעולם הבא אבל המלבין פני חבירו ברבים אין לו חלק
 לעולם הבא אמר מר זוטרא בר טוביא ואמרי לה אמר רב יא) חמא בר ביזנא
 אמר רבי שמעון חסידא ואמרי לה אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי נוח
 לו לאדם שיפיל את עצמו לחוך כבשן האש ואר ילבין פני חבירו ברבים מנא לן
 מתמר דכתיב (בראשית לח, כה) יב) היא מוצאת וכן יג) דרשו ז"ל בפסוק (סס
 מה, א') הוציאו כל איש מעלי אמר רבי שמואל בר נחמני בצרה גדולה הביא
 יוסף עצמו באותה שעה שאלמלי הרגוהו אחיו אין כל בריה יכולה להכירו ואין
 כל בריה תובעו-ולמה אמר הוציאו כל איש מעלי אמר מוטב שאהרג ואר אלבין
 פניהם ברבים. מצינו שההלבנה חצי רצחה היא שהרי פעולת הרוצח היא שהוא
 מבלבל ומהפך הדם שבתוך האיברים שבגוף ושופכו חוץ לגוף וכזאת פעולת המלבין
 את חברו שהוא מבלבל ומהפך הדם שבגופו ומעורר אותו לצאת אלא שאינו
 שופכו לחוץ ולכך אמרו כאלו שופך דמים ולא שופך ממש. ואמר חכם א' מחכמי
 המחקר ההלבנה מיתה קטנה. למדנו מכל זה כמה גדול ההלבנה עד שהקב"ה
 כשרוצה לקלל את הרשעים מקללן בהלבנה וכשהוא מברך את הצדיקים מברכם
 שלא יבושו ושלא ירבינו פניהם הוא שאמר הנביא נכאן כה אמר יי' אל בית
 יעקב. הבטיח ישעיה הנביא לבני דורו שהקדוש ברוך הוא ייסרם בשבט אפו שהוא
 סנחריב מלך אשור עד שישונו בתשובה ומתוך התשובה יהיו ישראל ראויים להצלה
 מידו ואז לא יבוש יעקב אביהם ולא יתלבנו פניו וזהו שאמר לא עתה יבוש יעקב
 וכו' כלומר לא עתה יבוש יעקב כשיעשו ישראל תשובה כי כאשר הבנים עומדים
 במרדם הנה האב מתבייש לרוע מעשיהם ופניו מתלבנים ושיעור הכתוב כה אמר
 ה' אל בית יעקב אשר פדה את אברהם לא עתה יבוש יעקב וגו' ומלת פדה
 חוזרת להקדוש ברוך הוא זהו פשוטו של מקרא. יד) ובמדרש אשר פדה את אברהם

צפחת השמן

ג) וכי הכל יורדין : ד) בגמ' הגי' המלבין כו' והמכנה כו' והיא יותר נכונה וק"ל. חמנס
 גם במנוה"מ כלל ה' נר ב' העתיק כגי' רבינו : ה) כבר הורגל בכך שמכנין אותו כן
 ואין פניו מתלבנות ומ"מ זה להכלימו מתכוין : ו) בש"ס ספק ח"א : ז) בשביל אשתי
 זו (בת שבע) שמתחילה חטאתי בה. ללעי כמו (בראשית ב, כב) ויבן את הללע : ח) חלו
 קרעוני לא מלאו דט (פי' מחמת הציוס כאלו חזיל סומקא) : ט) אפשר הכוונה מפני
 שנתקנאו בו כמה שזכה שנתנו לו מה שביקש שכשיאמרו תהלותיו יהא נחשב כאלו עסקו
 בנגעים ואהלות כדאיתא במדרש תלים מז' ח' והס לא רלו בזה אך למדו בעלמם נגעים
 ואהלות לכך ביישו אותו מי שהביא עלמו לידי חיוב חנק ירלה עוד לזכות לענין גדול
 כזה : י) כדדריש רבא דטובה מעשה של דוד משלהן וספק אשת איש היתה שהיולא
 למלחמת בית דוד גט כריתות כותב לאשתו על תנאי שאם ימות שתהא מגורשת מעכשיו
 ולת תזקק ליבס. רש"י : יא) בכ"י הגי' ר' הונא בר יוסי : יב) חע"פ שהיו מוליחין
 אותה לשרפה לא אמרה ליהודה כבעלתי : יג) בתנחומא פ' ויגש : יד) כ"ס ברבה

בוא וראה האבות מתעשרין בבניהם אברהם נתעשר בזכות יעקב בן בנו כשהשליכו נמרוד לכבשן האש והצילו הקב"ה בזכות יעקב בן בנו הדא הוא דכתיב כה אמר ה' אל בית יעקב אשר פדה את אברהם שפדאו מכבשן האש. ולפי המדרש הזה מלת פדה תחזור ליעקב ויש לשאול וכי לא היה זכותו של אברהם (כרי) [כראי] להנצל מן הכבשן עד שהיה צריך צירוף מזכותו של יעקב בן בנו והלא זה חסרון אצל זכותו של אברהם. ונראה לומר כי אלו לא היה יעקב מזרעו היה זה עו) חסרון אבל כיון שהוא בן בנו והוא הענף שהיה בכוחו הנה זכות כל באי כחו נכללים בזכותו והכל למעלת אברהם שהיה השרש ולהפלטת זכותו. וכארו אמר אותו זכות של יעקב שהוא נכלל בו פדאו מן הכבשן וכיון שהוא כולל זכות של רבים ראוי הוא להנצל. בוא וראה כמה הוא קשה חטא ההלבנה שאף במי שמוכיח את חברו הזהירה תורה להוכיחו בענין שלא ילבין פניו הוא שכתוב (ויקרא יט, יז) הוכח תוכיח וגומר כלומר תוכיח אותו בענין שלא תשא עליו חטא והוא חטא ההלבנה ואם בענין תוכחות מוסר שהוא דרך החיים הזהירה תורה בן קל וחומר בלא תוכחת שיגדל עונו מנשוא אם ילבין פניו. ודרשו במעשה תורה הנעשה על ידי רבינו הקדוש. ז' דברים הן נוח לו לאדם שלא נברא [משנברא ימות] ואל יראה אותו. ימות

צפחת השמן

תולדות פ' ס"ג ופ' בחקותי פ' ל"ו ותנחומא פ' תולדות וזבגרת בראשית פרק ס"ד חיתא שח"ל הקב"ה אלמנא יעקב שהיה עתיד לעמוד ממך לא היית יולא מכאן חלל בשביל יעקב אתה יולא שנאמר כו' : עו) נראה שכוונתם בקטרוגם ע"פ מה שאמרו בתנחומא שם שאמרו מלה"ש לפני הקב"ה לזה שעתידין ללאת ממנו כמה רשעים אתה מלילו אמר להם הקב"ה בשביל יעקב אני מלילו כו' אבל אינו מוכן דמ"מ הקושיא במקומה עומדת לזה שעתידין כו' וע"כ לריכין אנו לומר ולתרוך דאף שעמדו ממנו ח"זה רשעים בכל זאת תקון גדול יולא ממנו לעולם שהיו מכעיסין לפניו יתב' מנח עד דורו וזבא אברהם והוריד השכינה למטה כדאיתא בב"ר פ' י"ע ופ' נשא פ' י"ג ושאר מקומות ויכולין לחזור לאמונתו יתב' כמו שבאמת נשתלשלה ממנו האומה הנבחרת וא"כ תחזור קושית רבינו למקומה וכי לא היה זכותו של אברהם כדאי. ואפשר מפני שקשה לפניו יתב' לשנות עבד הצריחה ולריך זכותא דרבים כדאיתא בסנהדרין ל"ג ח' על פסוק אשר קלט נ"כ שאמרו לו אחאב ולדקיהו כשרלה להשליכם לאש שזכות של ג' עדיף מב' ואיפשר שזכותו של ילחק ג"כ עמדה לו חלל דנקיע הכתוב יעקב מפני שהוא בחיר שבאבות וכדאיתא בב"ר פ' ע"ו וז"ש רבינו וכיון שהוא כולל זכות של רבים כו' ואפשר כוונת המדרש על כל האומה הישראלית הנקראת על שם יעקב שבזכותם ניולד וכנ"ל. חמס זה רק בלדיקים שבהם חלל הרשעים שבהם נוכל לומר שבאמת רלתי מדת הדין לכלותם. ונראה שזה כוונת הש"ס בשבת פט ב' על כי אתה אבינו גו' שהקב"ה יאמר לעתיד לאברהם וליעקב בניכם חטאו והיתה תשובתם שימחו על קדושת שמך כו' שהכוונה בזה שכיון שלא ניולד אברהם בדרך גם רק בזכות יעקב והיונו בזכות הדיקים שילאו מהם והקב"ה לא עביר ניסא לשיקרא וא"כ מלך הדין לריבים הרשעים להתכלות מן העולם שהרי לפי מעשיהם הרעים לא היה אברהם ראוי לגם והי' שמו נמחה על קדושת שמו ולא באו חלו לעולם והיינו דנקיע הש"ס ליסנא שיאמרו ימ"חו על שמך. חלל קשה ח"כ איך יכול ילחק ללמד זכות עליהם כדאמר בש"ס שם הלל לולי זכותם של לדיקים הי' ראוי לשרף ולא בא ילחק ג"כ לעולם וא"כ לריכוי הרשעים ליאבד מן העולם וכנ"ל. ואולי מפני שכשנתעלה לעולה לולא דבריו יתב' הי' כבר נשחט ולכן נחשב כאילו הוא אינו בנו של אברהם אבינו רק עומד בפ"ע וכאילו נולד היום אחר העקדה ולכן כדאי זכותו לבד להמליך בעד בניו. ומה נעים בזה מה שמסיים שם באמרו ה"ח קריב"ת נפ"שי קד"מך. וח"ת ח"כ יעמוד להם זכותו של יעקב ג"כ כיון שמילחק חשבינן ולא מנינן מאברהם וכנ"ל. ואיפשר שבאמת אחר שלמד עליהם ילחק סניגוריי יעמוד להם גם זכותו

ימות אדם ואל ימותו בניו בחייו. ימות ואל יצטרך לבריות. ימות ואל ימות עו (מיתה משונה. ימות אדם ואל ישכח תלמודו. ימות ואל יז) יתענה. ימות ואל (ייסר) [ימסר] בידי בשר ודם להשתעבד. ימות ואל ילבין פני חבירו ברבים. והנה חז"ל לקחו לשון ההלבנה ממלת יחורו שהבטיח הנביא את ישראל שלא יבוש יעקב אביהם ולא יתלבנו פניו לפי שילדיו יעשו תשובה וכפר להם הקדוש ברוך הוא ויראה נפלאותיו ומעשה ידיו בהם ויתקדש שם שמים על ידיהם זהו שאמר בפסוק השני (ישעיה כט, כג) כי בראותו ילדיו מעשה ידיו בקרבן יקדישו שמי והקדישו את קדוש יעקב ואת אלהי ישראל יעריצו :

וירדו (תילים נא, ו') לך לבדך חטאתי והרע בעיניך עשיתי למען וגו'. ידוע כי הוידוי מצות עשה שבתורה שנאמר (במדבר ה, ו') איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם למעול מעל ביי' והתודו את חטאתם אשר עשו. וענין הוידוי הוא שיתודה ויאמר להקדוש ברוך הוא חטאתי לפניך. ה' ודרו"ל כיון שחטא אדם והתוודה ואמר חטאתי שוב אין מלאך רשאי ליגע בו שנאמר (סס כג, לד) ויאמר בלעם אל מלאך יי' חטאתי כי לא ידעתי כי אתה געב לקראתי בדרך וכן מצינו בישראל כשחטאו בהוצאת דבה על המן התודו ואמרו [במדבר כה, ז'] חטאנו כי דברנו ביי' ובך ומיד מחל להם הקדוש ב"ה ומשה התפלל עליהם שנא' (סס) ויחפול משה בעד העם. ואפילו ברשעים הוידוי מכפר וכיון שקבלו דינם והתודו זוכין הם לחיי העולם הבא שכן מצינו בעקב שהתודה ואמר (יהושע ז, כ') אמנה אנכי חטאתי ליי' אלהי ישראל בזאת וכזאת עשיתי. ותכף שהתודה אמר לו יהושע (סס, כה) מה עכרתנו יעכרך יי' היום הזה (ז' ודרשו ז"ל היום הזה אתה עכור ואי אתה עכור לעולם הבא. ואין צריך לומר בישראל [אלא] שאפי' באומות העולם הוידוי מכפר. והוא שמצינו אדני בזק מלך גדול ממלכי כנען והיו שבעים מלכים מקוצצים בהונות ידיהם ורגליהם מלקטים תחת שולחננו. כיון שהתודה והזכיר את השם נתכפר לו והוא שכתוב בתחלת שופטים (סופטים ה, ה') וימצאו את אדני בזק בבזק וילחמו בו ויכו את הכנעני והפריזי ויכו את אדני בזק וירדפו אחריו ויאחזו אותו ויקצצו את בהונות ידיו ורגליו. ויאמר אדני בזק שבעים מלכים בהונות ידיהם ורגליהם מקוצצים היו מלקטי' תחת שולחני. כאשר עשית' כן שלם לי אלהים ויביאוהו ירושלים ויטת שם מה ענין שהזכיר הכתוב מיתתו בירושלים אלא ללמדך שכיון שהתודה והזכיר את השם יתברך בוידויו היתה מיתתו כפרה אחר שקבל דינו במדה

צפתת השמן

זכותו של יעקב חצינו עה"ס : עו) נראה פירושו היינו ע"י יסורין וחלאים רעים : (ז' מוטב שימות מיתת עלמו ואל יענוהו בני אדם ביסורין, ואח"כ אמר חף משישתעבד בידי אדם היינו בעבדות ג"כ יותר טוב מיתתו. ומה שהגהתי תבת ימסר במקום ייסר הוא מכ"י ונכון הוא לדעתי כי לענין יסורין הלל כבר אמר ואל יתענה. ובהכ"י יש טעות שכתוב שם ימות מיתה משונה ואל ימסר בידי בשר ודם ואין לו פירוש כי כוונת המדרש שטוב לאדם מיתתו מדברים אלו ולמה נקיט משוג"ה. וכן חסר שם עוד ימות ואל יתענה, והרי המדרש נחית למנינא שאמר ז' דברים וכפ"ז יחסרו לנו ב' מהם : ודע שראיתי במעשי תורה בעלמו (המלורף לספר כל בו) וז"ל ז' דברים נוח לו לאדם שלא יברא משנברא ימות ואל יראה. אותם ימות ואל ימותו כו' ימות ולא יתענה ימות ואל ימסר ביד בו"ד ימות ואל ילבין וכו' ימות ואל יבא על חטת איש וחטת האחרונה לא חשיב כאן כפי גרסתינו ותחת זאת נחסרו שם ג' אחרים וכוא חסרון דמוכה דלכל הפחות יחסרון שם ב' כפי מה דנחית למנינא ואמר ז' דברים ולומר שתבת ז' הוא טעות רחוק הוא בעיני. ומה שהוספתי ב' תבות משנברא ימות הם משם : (ח) צללק רבה פ' כ' וכתנחומא שם . ב) בסנהדרין מ"ג ב' ומד"ר פ' מסעי ובפ"דרא פ'

במדה כנגד מדה. ומעיקרי התשובה הוא וידוי דברים, זה שיתחרט אדם כלבו ויתודה בפיו ולכך תמצא בפרשת הקרבנות שאמר הכתוב (שמות כט, א') וזה הדבר אשר תעשה להם וגו' לקח פר אחד היה לו לומר וזה אשר תעשה להם כשם שאמר בסמוך (סס) וזה אשר תעשה על המזבח אבל הוסיף מלת הרבר לפי שהיא פרשת הקרבנות ורמו לעתיד כי מי שאין לו קרבן יביא דברים ויתכפר לו. וכן אמר הנביא (הושע יד, ג') קחו עמכם דברים ושובו אל יי' וגו' ביאר כי עיקר התשובה הוא וידוי דברים לא יצטרך לטרוח אחר קרבן אלא דברים בלבד יהיו במקום קרבן זהו (סס) ונשלמה פרים שפתינו. יתחייב אדם שיתודה על כל עון ועון שהוא עושה שכך אמרה תורה בפרשת הקרבנות [ויקרא ה, ה'] והיה כי יאשם לאחת מאלה והתודה אשר חטא עליה מכאן ג) דרו"ל ואמרו כל חטאת טעונה וידוי וזה לשון לאחת מאלה. קשה ענשו של אדם כשאינו מתודה על עונותיו שיש לו ידיעה בהם שעשאו בין בשונג בין במזיד. ואין צריך לומר אותן שיודע בהן אלא אפילו שלא ידע בהן כלל קשה ענשו מפני שלא התודה בהם והו שאמרה תורה בפרשת קרבנות (סס ה, כח) או הודע אליו חטאתו אשר חטא והביא קרבנו שעירת עזים תמימה נקבה על חטאתו אשר חטא. והזכיר אחריו וסמך את ידו על ראש השעיר הרי שחייבו הכתוב קרבן על אותו חטא שידע בו וקרא שם הקרבן חטאת וכאשר חטא ולא ידע בו כלל חייבו הכתוב קרבן וקראו אשם. ויש לתמוה על זה כי לשון חטאת מלשון שגגה ולשון אשם מלשון שממה להורות שהחוטא חטא ברבר שראוי להיות אשם בו. ואם כן איך [יחמיר] הכתוב בלא הודע יותר מהודע שיקרא קרבן של הודע חטאת וקרבן של לא הודע אשם ועוד שקרבן הודע שעירת עזים וקרבן של לא הודע הוא איל שדמיו מרובין יותר. אבל הטעם בזה מפני שהחוטא הנודע לו הוא דואג ומצטער עליו והדאגה על החטא הוא מזבח כפרה ומין אחד ממיני התשובה כענין שאמר דוד ע"ה (תהלים לח, יט) כי עוני אניד אדאג מחטאתי. אבל זה שחטא ולא נודע לו לא דאג ולא נצטער ולא התודה בו ולפיכך ראוי שתחמיר בו התורה יותר ולכך נקרא החוטא אשם והוא שאמר והוא לא ידע ואשם ונקרא קרבנו אשם הוא שאמר [ויקרא ה, יט] אשם הוא אשם לה' יאמר אשם הוא קרבנו של זה אשם אשם כשלא נודע לו שחטא שלא דאג ולא נצטער עליו ליי' הודע הנסתרות ולפי שאין ידיעה בחטא זה כי אם ליי' לכך הזכיר בו אשם אשם לה' (וכענין ד) שדרשו ז"ל בשעיר של ראש חדש שנאמר בו (במדבר כח, טו) חטאת לה' חטא שאין מכיר בו אלא ה'. והא למדת כמה קשה עונש החוטא כשאינו מתודה על חטאו הנודע לו כי אף בחטא שלא נודע לו כלל מעולם החמירה תורה לפי שלא התודה בו. ועל כן היה דוד המלך ע"ה מתודה להקדוש ב"ה ואמר לו לך לבדך חטאתי וגו' היה מתודה על חטאו הנודע לו. ואע"פ שנמחל לו מצינו שנענש עליו בג' פורעניות והוא שדרשו בפרק חלק (דף קז, א') ו' חדשים נצטרע דוד ונסתלקה שכינה ממנו ופירשו ממנו סנהדרין נצטרע דכתיב (תהלים נא, ט') חטאתי באזוב ואטהר וגומר נסתלקה ממנו שכינה דכתיב (סס, יד) השיבה לי ישועך פירשו ממנו סנהדרין דכתיב (סס קיט, טט) ישובו לי יריאיד ושם שואל בגמרא הני ו' חדשים מנא לן דכתיב (ד"ה ח, כט, כז) והימים אשר מלך דוד על ישראל ארבעים שנה בחברון מלך שבע שנים ובירושלים מלך שששים ושלוש שנים וכתיב (סמואל ב' ה, ה') בחברון מלך עד יהודה שבע שנים ה) וששה חדשים אמר דוד לפני הקב"ה רבונו של עולם מחול לי על אותו עון אמר לו מחול

צפחת השמן

פרק לח : ג) בספרי נשא וזרבה נשא פ' ה' אין לי שחטאת טעונה וידוי אשם מנין וכו' וכן אמרי' בשבועות י"ג א' אין חטאת ואשם מכפרין אלא על השבים, ועי' ברמב"ם ה' תשובה ה' א' : ד) בשבועות ט' א' : ה) ולא חשיב בד"ה השטה חדשים אלא

מחול כך אמר לו עשה עמי אות לטובה יראו שונאי ויבושו אמר לו בחיך אני מודיע אנכי (ו) בהיי שלמה בנך אני מודיע בשעה שבנה שלמה בית המקדש בקש להכניס ארון בבית קדשי הקדשים דבקו השערים זה בזה אמר (ז) כ"ד רננות ולא נענה אמר (תהלים כד, ט') שאו שערים ראשיכם ושאו סתחי עולם ח) [ויבא מלך הכבוד] רהוט בתריה למברעיה כיון שאמר (דברי הימים ב' ו, מב) ה' אלהים זכרה לחסדי דוד עבדך אל תשב פני משיחך מיד נענה באותה שעה נהסכו פני שונאי דוד כשולי קדרה וידעו כל ישראל שמחל לו הקב"ה על אותו עין [ע"כ] ודרשו רז"ר (שנת דף לב, ח) חלה אדם ונטה למות אומרין לו התודה שכן דרך כד המומתין מתודין שהרבה התודו ולא מתו והרבה לא התודו ומתו והרבה מהלכים בשוק ומתודין ושמא בזכות שתתודה תחיה. וכן ט) דרשו בספרי ואשמה הנפש היא זה בנין אב לכל המתים ששעונים וידוי אם היה יכול להתודות כפיו יתודה ואם אינו יכול להתודות בפיו יתודה בלבו ובלבד שתהא דעתו מיושבת עליו ועוד י) דרשו ז"ל שאומרים לו אם הוא נושה באחרים או אחרים נושין בו או הפקיד אצל אחרים או אחרים הפקידו אצלו. וכן מצינו בבני קרח שלא היו יכולין להתודות בפייהם והחודו בלבם ונתקבלו ויצא מהן יח) שלשלת גדולה שהיו משוררים במקדש ומהן היה שמואל הנביא יב) ששקלו הכתיב כמשה ואהרן שנאמר (תהלים לט, ו') משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו. וכן אמרו במדרש תרים (סס מה) למנצח על ששנים לבני קרח רחש לבי דבר טוב מי שאינו יכול להתודות בפיו יתודה בלבו שכן בני קרח לא היו יכולין להתודות בפייהם לפי שהיו רואים שאול סתוח תחתיהם

צפחת השמן

אלא שנלטרע (ואז לא נהג המלוכה לכך לא חשבם) : ו) נראה מפני שרלה הקב"ה להראות שלא חטא צב"ש כמו שהבאתי למעלה ליון ט' בשם פירש"י והנה ידוע דמביש עבא לא הוי ואיך יבא שלמה בנה של צב"ש לבנות בהמ"ק והקב"ה ישרה שכינתו שם ח"ו שלא היה חטא בדבר : ז) בין תפלה תחינה ורנה איכא כ"ד : ח) הא דרסטו בתרי' למבלעי' ליתא צפחת דרי' רק בשנת ל' אי' איתא ע"ש ובכ"י הנוסחא אמר שאלו שערים וגו' ולא נענה הדר אמר שאלו שערים וגו' ולא נענה מיד רהוט בתריה למבלעיה (מפני שסברו שעל עלמו אמר כן ושאלו אותו מי זה מלך הכבוד פי' איך תוכל לבנות עלמך בכבודו של מעלה) והשיב להם ד' מלך הכבוד. ואיפשר שמה שקרא שלמה פה להקב"ה מלך הכבוד פי' מלך שחולק כבוד לבריותיו והיינו שכלן חלק כבוד לדוד חביו במה שענה לשלמה כדאמר בחיך כו' אבל בחיי בנך כו' : ט) פ' נשא : י) לא נמלא ענין זה באיזה מס' או מדרש אמנם מובא בטור יו"ד סי' של"ה וכתב הג"ר מוילנא ז"ל שהי' בנוסחת מס' שמחות אלא שנשמט מדרפוס וכן איתא ענין זה בהל' רי"ל בן גיאות שנדפסו מחדש : יא) נראה שהוא לשון שלשול וסבה שזה סבה לזה אף שאינם בעלם וראשונה ולכן נקראו החתיכות עגולות של ברזל הדבוקות ותלויות זו בזו בשם שלשלת מפני שע"י כולם ביחד יכולין להשתמש בה בכל אורכה וכל אחת ואחת תועיל לאורכה אף שאינם אדוקים ודבוקים יחד כעשת מ"מ ע"י שאם תתפרק ותתקלקל אחת מהם נפסקה ממלאכתה הראשונה, ומזה השתמשו צב"ש צהרבה מקומות כמו בריש שבת ששילשל ירו למטה מג' פי' אף שהגוף אינו שם מ"מ גמר מלאכתו ע"י השתלשלות ירו התלויה בגוף וכן צב"ק (דף פ"ב ב') שילשלו להם כי לא יכלו ללאת חוץ לחומה מפני המלור. וכן נקראו המשפחות על שם זה שלשלת היוחסין ובמס' גיטין (נ"ו ב') שלשלתא (כן נראה להגיה צב"ס שם תחת שושלתא) דרבי גמליאל. וזה הוא הענין כאן שאמרו בתנחומא פי' קרח שראה שלשלת גדולה יולא ממנו ע"כ דימה בנפשו שא"ל באופן אחר רק באם הוא ימנה עמה מפני שהוא ג"כ כמו עבדת אחת מן אורך השלשלת ובודאי מעשיו רלויים ולא ענש במיתה אבל באמת עינו העטתו כי בניו עשו תשובה ונשתלשלו הדורות מהם והוא אבד : יב) כ"ה ברבה ובתנחומא קרח :

חחתייהם ואש מלהטת עליהם ולא היו יכולין להתודות בפיהם והתודו בלבם שנאמ' רחש לבי דבר טוב וקבלם הקב"ה ולמה רחש לשון יחיד והלא שרשה היו ללמדך ששלשתם שוין בלב א' ומה שכיון זה כיון זה אומר אני מעשי למלך אם רחישו למה אמירה ואם אמירה למה רחישו אלא כך אמרו אם בלבבנו רחשנו כבר אמרנו מעשינו להקב"ה [ע"כ] (ולא היה להם פנאי לומר בשפתותיהם ואמרו בלבם). דרשו ז"ל במסכת יומא (דף פ"ו ז) עבירות שהתודה עליהם יום הכפורים זה לא יתודה עליהן יום הכפורים אחר. ואם שנה בהן צריך שיתודה עליהן ואם לא שנה בהן והתודה עליהן עליו הכתוב אומר (משלי כו, יא) ככלב שב על קיאו כסיל שונה באולתו ר' אליעזר בן יעקב אומר כל שכן הרי זה משובח דכתיב (תהלים נא, ה) כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד. אלא מה אני מקיים כלב שב על קיאו כדורב הונא דאמר רב הונא כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה הותרה לו הותרה לו סלקא דעתך אלא אימא נעשית לו כהיתר וצריך שיפרוט את החטא שנא' (סמות לב, לא) ויעשו להם אלהי זהב דברי רבי יהודה בן בבא. רבי עקיבא אומר אינו צריך. אלא מה אני מקיים ויעשו להם אלהי זהב כדרבי ינאי דאמר רבי ינאי אמר משה לפני הקב"ה רבוננו של עולם בשביל כסף וזהב שהשפעת להם לישראל עד שאמרו די גרמו להם לעשות אלהי זהב. ובפרק סדר תעניות (דף יו, א) חנו רבנן אדם שיש בו עבירה ומתודה ואינו חוזר בה למה הוא דומה לאדם שתופש שרץ בידו שאפי' טובל בכל מימות שבעולם לא עלתה לו טבילה זרקו מידו עלתה לו טבילה שנא' (משלי כח, יג) ומודה ועיזב ירוחם. ואומר (איכה ג, נח) נשא לבבנו אל כפים ונו'. צריך אדם שיבכה כשהוא מתודה לפי שהדמעה מעיקרי התשובה ואמרו רז"ל (ב"מ נט, ח) כל השערים ננעלו ושערי דמעה לא ננעלו שכן אמר דוד (תהלים לט, יג) שמעה חפלתי יי' ושועתי האזינה אל דמעתי אל תחרש ואמר עוד (סס קיט, קלו) יג) פלגי מים ירדו עיני ומצינו בחפלתו של חזקיה (ישעיה לח, ג) ויבך חזקיהו בכי גדול. ומחוך שהוא בוכה הוא נכנע ולבו מסכים אל החרטה שמתחרט על כל חטא ועון שעשה והוא מואס חיי העולם הזה ומתנחם יד) על עפר ואפר. ומחוך כך וידויו מקובל והקב"ה נוטל אותן דמעות ומניחן בבית גנזיו שנאמר (תהלים נו, ט) שימה דמעתי בנאדך ונו'. כיון שהשתדל אדם במדת התשובה והחזיק בה. לעשות אותה בכל משפטיה ובכל חקותיה ואחרי כן התודה הנה הוא בטוח שכל עונותיו נמחלין אמנם צריך עוד לבקש רחמים מאת השם יתברך שיהיה רצונו דבק בו כמו שהיה עד שלא חטא כי העבד החוטא לפני מלך בשר ודם פעמים רבות ומהל לו הנה הוא בטוח במחילה זו שדא יענישנו אבל עדיין הוא צריך שימשיך המלך חנו אליו שיהיה רצונו דבק בו ושיעשה עמו טובה אף כי המלך יי' אשר בידו נפש כל חי שהאדם צריך שיבקש אחר התשובה והוידו רצונו וחנו יתברך כי בזה תוושע נפשו תשועת עולמים. וכן מצינו ברוד שהיה מבקש לפני הקדוש ברוך הוא הארת פנים אחר גמר התשובה והוא אמרו (תהלים פ, כ) יי' אלהים צבאות השיבנו האר פניך ונושעה :

זנות הלב והעין. (משלי טו, ל) מאור עינים ישמח לב שמועה טובה תדשן עצם. יבאר הכתוב הזה מעלת החושים וידוע כי כפי מה שתגדל מעלת החוש על חברו כן יגדל חיוב האדם שיעבוד בו את השם יתברך כי בידוע שהגוף היכל הנפש שוכנת בתוכו כמלך בהיכלו ומרחפת על הגוף גם כן וזה כדמיון הבורא ית' שהוא

צפחת השמן

יג) עי' מה שליינתי להלן אות חלול השם ליון י"ד: יד) דרך לחות זה הוא ערה"כ (חיוב מ"ב ו') ונחמתי על עפר ואפר פיר"סי מואס אני בחיי ואהיה מתנחם חלו הייתי שוכן בקבר לשוכ לעפר ואפר אשר לוקחתי משם :

כדחיתא

שהוא א) בתוך העולם וחזן לעולם כי הוא מקום עולמו ואין עולמו מקומו ומגלגלות יצירת האדם שפתח בהיכל הזה ב) חמשה שערים אל העולם והפקיד על השערים הם חמשה שוערים מעבדיו הנאמנים. השערים הם כלי החושים ואלו הן העינים והאזנים. והאף. והלשון. והידים. השוערים הם החושים המשתמשין בהן. ואלו הן חוש הראות. וחוש השמע. וחוש הריח. וחוש הטעם. וחוש המישוש. אשר בהם שלימות ההיכל ומעלתו. והמלך שלמה שבח את עצמו בהן. הוא שאמר (קהלת ב, כה) כי מי יאכל ומי ג) יחוש חזן ממני. כי לא היה מלך לפניו ואחריו בהשגת הענוג החושים כמוהו וכענין שאמר (סס טס, יד) וכל אשר שאלו עיני לא אצלתי מהם. מעלת הראות גדולה ואמנם ד) מעלת השמע גדולה יותר כי כח השמע הוא יותר זך ודק מכח הראות וזה שאמרו ז"ר (ב"ק פה, ב) סימא עינו נותן לו דמי עינו. חרשו נותן לו דמי כולו. וכן מצינו בהקדוש ברוך הוא שהקדים חוש השמע לחוש הראות הוא שאמר [סמות ה, יא] או חרש או פקח או עור. ויהיה ביאור הכתוב לפי זה שמועה טובה חרשן עצם מלבד שכח השמועה טובה משמחת את הלב כמאור העין עוד יגיע ממנה חועלת אחרת שהיא מרשנת את הגוף והזכיר עצם לפי שהעצמות יסודות הגוף. וכן מצינו במשה רבינו שהזהיר לישראל בשתייהן והקדים שמיעה לראיה אמר (דברים ו, ד) שמע ישראל ואחר כך אמר (סס יא, כו) ראה אנכי נתן לפניכם. וכן ישעיה הקדים השמיעה ואמר (ישעיה לג, טו) אוטם אזנו משמוע דמים עוצם עינו מראות ברע. החושים הנכבדים הללו כלן הם באבר הראשון שהוא מובחר מקומות הגוף ועליונו מלבד חוש המישוש שהוא מיוחד לידיים ומתפשט בכל הגוף וגם בראש ואינו כי אם בהרגשת דבקות גוף בגוף. והחושים הללו שלשה מהם רוחנים חוש הראות וחוש השמע וחוש הריח ושניה מהם גופניים והם חוש הטעם וחוש המישוש. וחייבה החכמה להיותם כן כדי ללמד כי הכונה בכריאת האדם להיות חלק השכל רב ומתנבך על חלק הגוף. ומרוב מעלת שלשה חושים רוחניים הללו תמצא שיחס אותן הכתוב אל השם יתברך והוא שאמר (סמות ג, ד) וירא יי' כי סר לראות. (דברים א, לד) וישמע יי' את קול דבריכם (בראשית ת, כח) וירח יי' את ריח הניחוח. ובשני חושים הנשארים שהם גופניים לא מצינו אותם מיוחדים לשם יתברך כי לא תמצא ויטעם יי' וימשש יי'. [בהמשה] חושים הללו אנו משתמשין בכך פעולותינו וענינינו ומסכימים עליהם עם השכל הגיטע בנו ואין אנו רשאים להנות באחד מהן בלא ברכה וכן אמרו ז"ר (ברכות לה, ב) כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה כאלו ה) גוזל להקב"ה ורכנסת ישראל שנאמר (משלי כח, כד) גוזל אביו ואמו וגו'. חוש הראות מצינו הרבה דברים שתקנו רז"ל לברך על חוש הראות והם (הרואה נט, ב) הרואה חמה בתקופתה לבנה בחידושה [סס נח, ב] והרואה חבירו לאחר י"ב חדש [סס נד, א] והרואה את הים הגדול [סס מג, ב] והאי מאן דנפיק ביומי ניסן והזא אלני דמלבבכי בכך ארו חייב לברך, ומה תקנו לנו זכרונם לברכה ברכת יוצר המאורות לאמרה בכל יום לפי שהשמש מחדש וזורח בכל יום [סס נה, א] ומי שבנה בית חדש וקנה כלים חדשים

צפחת השמן

א) כדאיתא במדרש שוח"ט מז' ק"ג שהוא ממלח את עולמו וכו' ועי' מ"ס למעלה באבל הכי ליון כ"ב : ב) החמשה שערים ושוערים לקוחים מחו"ה שער הכתוב פ' ט' : ג) ויפורש לפ"ז מי יחוש לשון חוש ולא רחיתי במפרשים שפירשו כן רק ברלב"ג שס שאמר ומי ירגיש בתענוג ההוא חזן ממני כו' ואיפשר לפי סדר הזמנים שראה רבינו פי' ההוא שהיה נכדו של הרמב"ן רבי' דרביה : ד) כן כתב הרמב"ן בספרו האמונה והכטחון בתוך פ' י"ח ט"ז בפסוק זה ג' ענינים זה למעלה מזה הראשונה רחיה למעלה ממנה שמיעה ר"ל כי כח השמיעה זך ודק יותר מהרחייה וכו' וכ"כ הריקאנטי סדר וילא ד"ה ותהר לכה וע"ס צפי' הלבוש. שוב רחיתי לרבינו יונה שער שני סי' י"ב שכתב בפירוש המקרא מאור עינים גו' כדברי סרצ, ואפשר שדבריו נובעים ממנו וממקום קדוש וחסידי הר"י זל"ל יהלכו : ה) נשים

28

שנתחייב לברך שהחיינו הכל נמשך אחר חוש הראות. חוש השמע גם בזה תקנו
 רו"ר לברך והוא שאמרו [סס] על שמועה טובה מברך המשוב והמטיב. ועל שמועה רעה
 מברך ברוך דיין האמת. חוש הריח גם בזה תקנו לנו רו"ל לברך על ריח טוב. על הפירות
 [סס מג, ב] כגון האחרונג והתפוח ברוך שנתן ריח טוב בפירות. ועל העשבים
 הטובים כגון חבצלת ו) שקורין רוז"א בורא עשבי בשמים ועל ההדס בורא עצי בשמים.
 ועל המור והוא ז) המו"סקא בורא מיני בשמים. חוש הטעם גם בזה תקנו לנו ברכות
 אם הוא פרי האילן בורא פרי העץ ואם הוא פרי המתגדל מן הקרקע בלא אילן
 בורא פרי האדמה ואם גדולו מן הקרקע ואינו פרי כגון ירקות מברך שהכל. חוש
 המישוש לא תקנו ברכה בזה לפי שאין לחוש הזה חלק בשכל כי כלו גופני הסך
 השכל ועל כן לא תקנו לברך אלא על פעולות החושים שיש לשכל חלק בהם.
 וצריך אתה לדעת כי כל מעשיו של אדם בין המצות בין העבירות כולם נעשים
 ונגמרים עם חמשה חושים הללו ונצטוינו להמשך אחריהן במעשה המצות והזהרנו
 לקשור ולאסור אותם במעשה העבירות: חוש הראות נתחלק לשני חלקים [והם
 טוב ורע] החלק הטוב הוא שנצטוינו להסתכל ביצירות השם יתברך אשר יצר
 בעולמו כדי להתבונן מזה מעלתו ויכלתו. וכן אמר דוד [תילים ח, ד'] כי אראה
 שמיך מעשה אצבעותיך ירח וככבים אשר כוננת. וכתוב (סס יט, ב) השמים מספרים
 כבוד אל ומעשה ידיו וגו'. וכן אמר ישעיה ע"ה (ישעיה מ, כו) שאו מרום עיניכם
 וראו מי ברא אלה וגומר. נצטוינו להסתכל בהם ולהתבונן שהם שלוחים מאתו ית'
 ואין כחם רק מכחו ומכה עצמם לא ייטיבו ולא ירעו. והזהרנו מן ההפך (דברים
 ד, יט) ופן תשא עיניך השמימה וראית את השמש והירח וגו'. נצטוינו להסתכל
 בדבר שיש בו תועלת לגוף לנפש והזהרנו מלהסתכל בעריות וכענין שאמרו רבותינו
 ז"ל (ע"ז כ, ב) לא יסתכל אדם לא בעוף ולא (בעופפת) [בחה] בשעת שנוקקים
 זה לזה ולא בכנדי אשה השמוחים על הכותל משום שנאמר (דברים כג, י')
 ונשמרת מכל דבר רע. כל שכן שאין לו להסתכל בפני אשה ז) ודרשו ז"ל כל
 המסתכל בפני אשה עובר משום [ויקרא יט, ד'] אך תפנו אל האלילים וכן דרשו
 ז"ל

צפחת השמן

שם מסיים בפסוק חבר הוא לאיש משחית חבר הוא לירבעם בן נבט שהשחית ישראל
 לחביהם שבשמים. וחזן ממה שפי' רש"י שם נראה עוד לפרש דהנה מלינו שדוד ע"ה
 מגנה את הגלולים ועובדיהם במזמוריו (תלים קט"ו) כי מעשה ידי אדם המה וכל
 רוח אין בהם ומשוללים החמשת חושים ואמר שכמוהם יהיו עושיהם נו' ישראל בטח
 בד' וגו' נראה מזה שציקר גדולתו יתברך ניכר בזה ע"י שרואים שחסרים החושים
 מהעלבים ועי"ז יתגדל ויתרומם שמו וישראל עמו יכול להתפאר שיש לנו חלוקים חיים
 וגדול כזה לכך מהראוי ומחוייב כשהנהגה האדם בחמשת חושיו בעוה"ז לברך עליהם כדי
 שיהא ניכר תועלתם ובה יתעלה כבודו ית' וגם יתרון כבוד ישראל הצוטח בד' רס
 ונשא כזה וכבודו באחר לא ימירו אכן כשאינו מברך על הנאותיו בהחושים יראה כאילו
 אינו מחשיבם לכלום ואין יתרון בהם ובה הוא מוריד כבודו ית' וכבוד ישראל עמו
 ויתן יד לפושעי ולמשחיתים דרכם להיות נכריה עבודתם ונעשה חבר לירבעם שהעשה
 ג"כ את ישראל לע"ז: ו) לא זכיתי להבין לשון זה שהרי מבואר ברא"ש פ' כ"מ צס
 ר"ה גאון ומובא בטור סי' רע"ז דעל וורדין שאנו קורין אותן רוז"א מצרכין עליהן
 ברוך שנתן ריח טוב בפירות ולדעת הרמב"ם בורא עלי בשמים יעו"ש אבל כמ"ש רבינו
 בורא עשבי בשמים לא ראיתי. ואפשר שכן היא דעת המרדכי שהביא הב"י שם ודלא
 כהב"י ע"ש: ז) צס"ם דברכות שם חזן ממוסק שמצרכין עליו בורא מ"ב, וברש"י שם
 שהוא מן הרעי של חיה, ורוב המפרשים פירשו שהוא מן דם הגלגל בלואר חיה הדומה ללבי ויש
 לו ריח חזק. והנה רבינו סותם כאן כגדולי הקדמונים שהמור הוא המוסק (וליש גורסין
 מוס"ק או מו"סק ועי' ערוך ערך מוסק) וכן הוא דעת הערוך ע' מר ג' ודעת רבינו
 סעדי'

ז"ר ח) ליבא ועינא תרי סרסורי דחטאה אינון וזהו שכתוב [במדבר טו, לע] ולא תחורו
 יאחרי לבבכם ואחרי עיניכם וגומר. כל מי שהולך אחר לבו ועיניו בענין האיסור
 קראנו הכתוב זונה כי הוא מגביר את יצרו וחוטא כבא אל אשה זונה. ומזה אמר
 איוב (לא, ח') ברית כרתי לעיני וגומר. אפילו בהבנת לב כלומר אפילו במחשבה
 ומה שהזכיר בתולה קל וחומר לאשת איש. ומזה אמר ישעיה (לג, טו) ועוצם עיניו
 מראות ברע. ועל זה אמר שלמה ע"ה (משלי ד, כה) עיניך לנכח יכיסו י'. חוש
 השמע מתחלק גם כן לב' חלקים טוב ורע. החלק הטוב נצטוינו לשמוע דברי תורה
 ולשמוע מוסר החכמים וזהו שאמר שלמה (סס כב, יז) הט אונך ושמע דברי חכמים
 וכתוב (סס טו, לא) און שומעת תוכחת חיים [וגו']. החלק הרע שמיעת דברי רכילות
 ולשון הרע ומזה אמר ישעיה (לג, טו) אוטם אזנו משמוע דמים. והוא הדין שאסור
 לשמוע מיני הזמר והגיגון והשחוק שכל זה יא' אסור מדין התורה משני שמע
 הבשר קל להתפתות בעינים אלו ומטרידים האדם מן התורה והמצות ומלעשות
 הפעולות הרצויות והנבחרות. חוש הריח גם כן שני חלקים טוב ורע. החלק הטוב
 הריח הטוב בענין המצוה וכמו שתקנו יב' רבותינו ז"ל בענין הבדלה בורא עצי
 בשמים וכענין שאמרו יג' לברך על המוגמר שהיה מנהגם לעשן עצמם על השלחן
 בריח הטוב כדי שיברך המברך את השם יתברך מתוך הנאת הריח שהנפש נהנית
 ממנו וכן ררשו ז"ל (ברכות כ"ג ב') והתקדשתם אלו מים ראשונים והייתם קרושים
 אלו מים אחרונים כי קדוש זה שמן ערב אני יי' אלהיכם זו ברכה החלק הרע
 הריח הטוב בעבירה כגון ריח של עבודה זרה יד' שהזוהרנו מליהנות ממנו. חוש
 הטעם ג"כ שני חלקים טוב ורע. החלק הטוב הוא שנצטוינו לאכול מצה בליל
 הפסח ולברך עליה. וכן בליל סוכות לאכול כזית בסוכה בלילה הראשון מגזירה
 שזה חמשה עשר חמשה עשר. ונכלל בחוש זה שיאכל אדם מה שיתאווה מן המותר
 לקיים גופו וכענין שכתוב (משלי יג, כה) צדיק אוכל לשובע נפשו. והחלק הרע
 שהזוהרנו מלאכול המאכלים האסורים טו' ונוסף גם הוא עוד על האסורים שלא
 נמשך אחר המותר ביתרונות שמחריבים גופו ונפשו ואיהו דאפסיד אנפשיה וכן
 אמר שלמה (סס ו, לב) משחית נפשו הוא יעשנה והזהיר עוד (סס כג, כ') אל
 תהי בסובאי יין בזולתי בשר למו. ואמר עוד (סס כ, ח') דין היין הומה שכר כל
 שוגה בו לא יחכם. ביאר הכתוב כי היין מוליד שרשה עניינים, דברי ליצנות זהו
 לין היין כלומר איש היין ואף אם לא ידבר ליצנות יהיה הומה כלומר ירבה לדבר
 ריבוי דברים וכל שכן שאי אפשר לקבל חכמה לעורם ודרשו רבותינו זכרונם לברכה
 טז' שלשה דברים הן מעושן יפה ורובן קשה ואלו הן יין תשמיש ושינה. חוש
 המישוש גם כן שני חלקים טוב ורע והחוש הזה מיוחד לידים. החלק הטוב שישתמש
 בהן

צפחת השמן

סעדי' גאון ודעת הרמב"ם ז"ל כלי המקדש פ"ח ה"ב, ודלא כהראב"ע ז"ל תשח ע"ט,
 ומבואר הדבר באריכות בפ"י הרמב"ן שם ע"ט היטב וכן נמשך רבינו בפירושו עה"ת
 שם אחרי דעת המפרשים שהמור הוא המו"סק ומיישזמה שקיה הרמב"ן בדבר יעושה
 שהאריך. ועיין ברד"ק בפירושו לתהלים מור ואהל וגם בשרשיו שורש מור : ח) לא
 מלאתי זה במדרשות אבל הוא בזוהר קדושים : ט) בירושלמי פ' ראשון בצרכות ח"ר
 לוי ליבא ועינא תרין סרסורי דחטאה כו' : י) ואמר שם כי נופת תטופנה שפתי זרה
 וכל הענין : יא) כוונתו להא דאמרו (ביומא יט ב') השח שיחת חולין עובר בעשה
 שנאמ' ודברת צם צם ולא בדברים אחרים רב אחא ז"ל אמר עובר בלאו כו' :
 יב) בצרכות כ"א ז' : יג) שם מ"ב ז' : יד) שם כ"ב ז' : טו) יתכן שכוונת רבינו בזה
 למ"ש הרב החו"ה בשער עבודת האלדים פ' ד' שכל מעשי האדם אינם יולאים מלווי
 ואזהרה ודי הספוק כי כל מה שיולא מגדר די הספוק אינו נמלט מהסיג בלווי חס
 יקי' לשם שמים או באזהרה חס לא יקי' לש"ס כו' : טז) לא ארע לחיזה מקום כוונתו
 דענין

בהן במלאכתו וכן דרשו ז"ל (ברכות ט. א') גדול הנהנה מיגיעו יותר מירא שמים.
 דבירא שמים כתיב (תהלים קיב, א') אשרי איש ירא את יי' ובהנה מיגיעו כתיב
 (סס קכח, ז') יגיע כפיך כי תאכל אשריך ושוב לך. אשריך בעולם הזה ושוב לך
 לעולם הבא. ונצטוינו מן התורה שיפתח אדם את ידיו במתן הצדקה לעני שנאמר
 (דברים טו, ח') פתח תפתח את ירך לו. וכן אמר שלמה (משלי לא, כ') כפה פרשה
 לעני. ואמר עוד (סס כא, יד) מתן בסתר יכפה אף ושחד בחיק חמה עזה. ביאר
 הכתוב כי הנותן בסתר יז) [והשחד שניהם הם זה נגד זה] זה מבטל האף וזה
 מביא חמה. והחלק הרע שהזוהרנו לאסור הידים שלא יגע אדם בדבר אסור כגון
 באשתו נדה יח) אפילו באצבע קטנה וכן שלא יגע במה שאינו שלו. ושימנע
 עצמו מן האונאה והגזל ומליקח שוחד. וכן אמר הנביא (ישעיה לג, טו) נוער כפיו
 מתמוך בשחד. בכלל חוש המישוש המיוחס לידים הרגלים והוא גם כן שני חלקים
 החלק הטוב הוא שנצטוינו לרוץ לדבר מצוה שנאמר (הושע יא, י') אחרי יי' ילכו
 כאריה ישאג וכתיב (סס ו, ג) ונדעה נרדפה, נתחייב אדם מן הכתובים הללו שירויץ
 לכל דבר מצוה לבית הכנסת לבית המדרש ללות את המת לבית הקברות לחברת
 החכמים וכענין שאמר הכתוב (משלי יג, כ') הולך את חכמים יחכם לכל דברים אלו
 נתחייב לרוץ וללכת אפילו למרחוק ואין צריך לומר אך מקום קרוב. וכענין שכתוב
 [תהלים לה, טו] בקש שלום ורדפהו יט) פירוש בקש בתוך העיר ורדפהו מחוץ לעיר
 אפילו למרחוק. והחלק הרע הוא שהזוהרנו שלא ידך לדבר עבירה שכל מי שמשתמש
 ברגליו לדבר עבירה עליו הכתוב אומר (משלי יט, ז') ואץ ברגלים חוטא וכתיב
 (סס ח, ה') רגליה יורדות מות. ולכן הזוהרנו בפעולת הרגלים שרא ללכת בחברת
 הרשעים ולכן אמר דוד (תהלים א, א') אשרי האיש אשר לא הלך בעצת
 רשעים ואמר שרמה (משלי א, טו) בני אל תלך בדרך אתם מנע רגלך
 מנתיבתם וכן כתוב על פעולת הרגלים (תהלים מט, ו') עון עקבי יסבני.
 הא למדת שחייב אדם להשתמש בחושיו במעשה המצות ולאסור ורקשור
 אותם במעשה העבירות שהרי קיום התורה כלה וביטולה תלוין בחמשה חושין
 הדרו כי על כן היו חמשה כנגד חמשה חומשי תורה וכנגד חמשה פעמים אור
 שנפרשת בראשית. כי תבנית האדם וצדמו בכל האיברים שבו המיוחדים והכפולים
 ובכרדם השערים אשר נתמנו עליהם השוערים הכל דוגמא וציור לענין מכוון
 של מערה. ומפני שחמשת חושין הללו הנמצאים בראש הם שרמות הגוף שהוא
 ההיכל לנפש ותכרית מעלתו והם כנגד חמשה אורים של מעלה עד כן גינה
 הכתוב לעבודה זרה בחסרונו כי כיון שהיא חסרה ממעלת החושים ומשרמותם מה
 כחה וגבורתה להושיע ומה יאמרו לארזיהם בעת צרתם קומה והושיענו. והוא
 שהזכיר משה רבינו כ) הארבעה ואמר (דברים ה, כח) אשר לא ישמעון ולא יראון
 ולא

צפחת השמן

דענין זה הוא בניטין דף ע' א' וחשיב שס ח' דברים וז"ל רבה לא קחשיב רק שנים:
 יז) כן הגהתי מדעתי כי גם זהכ"י ראיתי נוסחא אחרת ולא הבנתי: יח) צפיק דשנת
 (י"ג ז') איתא שס שחמרה ח"ו אפילו באלבע קטנה לא נגע בי והתוס' שס הביאו
 מסנ"ב ב"א שחמרה לה שחמ"ו נגע כך באלבע קטנה וכן פסקו הרמב"ם והרשב"א
 והביאם הטו"ד סי' קל"ה: יט) בירושלמי דפאה פ"א אמר צקס שלום במקומך ורדפסו
 במקום אחר וע"ש ציפה מראה ב' פירושים ופירוש הב' הוא כמו שפירש רבינו וכ"ה
 בוי"ר פ' לו: כ) כל ענין זה כותב רבינו גם בפירוש פ' ואתחנן פ' אשר לא יראון
 גו' וז"ל הזכיר בכתוב הזה ד' חושים והחמישי שהוא חוש המשוש לא הולך להזכירו
 כי הוא בכלל ולא יאכלון וגו' וכן תמלא בדוד שהולך לומר וכו' מפני שלא הזכיר לא
 יאכלון כי די באחד מן הגופניים. ובא"ב ע' שס אמר הזכיר הארבעה הרגילות ואין
 להזכיר החמישית כי היא עבה מכולם (ונראה לכל שאינה צהס) ועוד כי הוא שורש

ולא יאכרוז ולא יריחון. ובא דוד והזכיר החמישי ואמר (תהלים קטו, ז) ידיהם לא ימישון. ואמרו חכמי המחקר כי מנפלאות חכמת היצירה באדם היו חמשה חושים הלכו בהשגחה עליונה ועל סידור נפלא כי כח המישוש מתפשט בכל הגוף וחוש הריח מתפשט חוץ לגוף וחוש השמע מתפשט יותר מן הריח כפי מה שיצטרך לו האדם יותר וחוש הראות מתפשט יותר מן השמע כי האדם יצטרך לו יותר. והנה זה ענין גדול למסתפר בו מורה על שלימות האדם בחמשת חושיו כי מעשה אלהים המה והכל עשוי בהשגחת חכם ללבב ואמין כח בעצה נפלאה וחכמה מפוארה ועל זה אמר שלמה עריו השלום מאור עינים ישמח לב שמועה טובה תדשן עצם הזכיר מן החמשה חושים שנים מהם [שהם] עיקר פעולותיו שר אדם אצל השכל וקנין החכמה כי אי איפשר לו לאדם לקנות החכמה מבלעדי הראיה והשמיעה. ואף על פי שהוכחנו למעלה שהשמע רק יותר מן הראות הקדים שלמה הראות בכאן וכיון בזה כא) כוונת לאה אמנו שקראה שם הכבוד ראובן על שם הראיה ושם השני שמעון על שם השמיעה וכך זה כוונה אחת למתבונן בו כי הסידור הזה הוא סידור ה"א וא"ו באותיות השם הנכבד והנורא :

חנופה (מסני כד, כד) אומר דרשע צדיק אתה יקבוהו עמים יזעמוהו ראומים. יזהיר שלמה עריו השלום בכתוב הזה על מדת החנופה כדי להמאס אותה בעיני הבריות כי מי שהוא חנף מחריב את כל העולם כולו ובעון החנופה התבואה מתמעטת בעולם. והוא ח) שדרשו ז"ר (ישעיה כד, ה) והארץ חנפה תחת יושביה אמר רבי יצחק את סבר [מחנף] לה והיא מחנפא לך מראה לך קמה ב) [ואינה מראה לך גדיש מראה לך גדיש ואינה מראה לך גורן] ואין מראה לך ערימה. למה כי עברו תורות עברו שתי תורות תורה שבכתב ותורה שבעל פה. חרפו חק חרפו חקן של מעשרות הפרו ברית עולם הפרו בריתן של אבות [ע"כ]. ולפי פשוטו כי עברו תורות. תורות התלויות בארץ כגון לקט שכחה ופאה שמיטין ויובלות. חלפו חק ג) [שכתוב בהם] (ויקרא כו, ג) אם בחוקותי תלכו הפרו ברית עולם זה השבת [שכתוב בו] (שמות לא, טז) לעשות את

צפחת השמן

חיי הגוף ע"כ: כא) כ"ה בספר החמונה והצטחון לרמב"ן ז"ל פ' כ"ד וז"ל לפי מה שכתבתי כי הראייה מכח ה"א והשמיעה מכח ו"ו יש לפרש בזה סדר תולדות השבטים וכו' וקראה שם הראשון ראובן ואמרה כי ראה וגו' ע"ש באריכות וכן עוד שם בסו' כ"ב כתב כן שהראייה מכח ה"א והשמיעה מכח הו"ו וכן כתב רבינו בפירושו פ' וילא ח"ל ולשון ראובן מלשון ראייה כי הראייה מכח ה"א שהוא מדת הדין וכו' ומטעם זה גדול כח עין הרע וכן שמעון וכו' :

ח) בתנחומא פ' ראה ופסיקתא חדתי פסקא דעשר תעשר: ב) כ"ה במדרשים שם: ג) כן הוספתי והגהתי מכ"י ולא אדעה היכן כתוב אלל מלות אלו אם בחקוטי גו' ואיפשר מפני שפרשה הקודמת פ' בהר כתוב דיני שמטה ויזבל. ומ"ש רבינו ולפ"י פשט"ו אף שלפי הנראה הוא ג"כ אינו דרך פשוטו נראה כוונתו היות שלפי המדרש נראה שרולה לפרש ג' מיני חנופה (כפי שהוספתי משם) היינו קמה גדיש גורן הם תחת ג' שהוא חנף הארץ (פי' חייב אותה מלשון) (במדבר לה, ג) ולא תחניפו את הארץ אשר אתם בה כי הדם הוא יחניף את הארץ פי' רש"י ולא תרשיעו כתרנומו ולא תחייבין כו' הוא מחייב ית ארעה כו' שהכוונה ע"ד שאמר הקב"ה לקין (בראשית ד', יא) ועתה ארור אתה מן האדמה אשר גו' וכן מחייב את האדמה עבור עונות אחרים כמו שאמר הקב"ה לאדם (שם ג, יז) ארורה האדמה בעבורך (כי האדמה אם כל חי ונושאת עון בניה) וזה פי' המדרש את סביר מחניף לה פי' שאתה בן כסיל שהוא

את השבת לדורותם ברית עולם. (ד) וידוע כי החנף קשה יותר מן העובד צלמים בארבע עניינים האחד כי עובד הצלמים (ה) אינו נזהר על ידי נביא שיברר אצלו הפסד מחשבתו באותות ומופתים אבל המחנף בתורת השם יתעלה [יש] עליו טענות במה שקיבל עליו מן המצוה בעב ודת השם יתעלה והאזהרה מעבוד זולתו. השני כי עובד הצלמים הוא עובד מי שאינו (ו) ממרה אותו. והשלישי כי עובד הצלמים הצלם ההוא רבדו [הוא עובד] והוא הנעבד שלו והחנף הוא עובד לכל הבריות ואין תכלית לנעבדים שלו. והרביעית כי עובד הצלמים אין עניינו נסתר מבני אדם והם נשמרים ממנו מפני פרסום כפרנותו בשם יתברך אבל החנף אין כפרנותו נראה ואין בני אדם נשמרים ממנו והם בוטחים בו ויתכן לו להזיקם מה שלא יתכן לזולתו. דבר מפורסם הוא כי מי שהוא חנף הוא מורד בהקדוש ברוך הוא שהרי העבד היודע אדוניו ומניח אותו ועובד זולתו הרי הוא מורד בו וכן החנף כיון שהוא עובד את הבריות הרי הוא מניח להקדוש ב"ה ומורד בו. בוא וראה כמה גדול כח עבירה זו שרא נתחייבו שונאיהם של ישראל כלייה אדא בשביל שחנפו לו לאגריפס המלך והוא שדרשו ו כרונם לברכה במסכת סוטה (ד' מ"א א') כשהגיע אגריפס לאותו פסוק (דברים יז, טו) שום תשים עליך מלך מקרב אחיך תשים עליך מלך לא תוכל לתת עליך איש נכרי אשר לא אחיך הוא מיד ז) זלגו עיניו דמעות אמרו לו אל תירא אגריפס אחינו אתה. ושם אמרו משמיה דרבי נתן באותה שעה נתחייבו שונאיהן של ישראל כלייה שחנפו לו לאגריפס. ושם עוד [מב, ח] ארבעה כתות אינן מקבדות פני שכינה ואלו הן כת רצים כת חנפים כת שקרים כת מספרי לשון הרע. כת לצים שנא' (הושע ז, ה) משך ידו את לוצצים ח. כת חנפים שנאמ' (איוב יג, טז) כי לא לפניו חנף יבא. כת שקרים שנאמר (תהלים קא, ז) דובר שקרים לא יכון לנגד עיני. כת מספרי לשון הרע שנאמר (תהלים ה, ה) כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע. ועד זה הזכיר שלמה בכאן אומר רשע צדיק אתה ומשבח מעשיו הרעים ראויים הבריות שיקלדו אותו מפני שהוא תועבת ה' וכן הזכיר (משלי יז, טו) מצדיק רשע ומרשיע צדיק וגו' ודרשו רבותינו ז"ל (סוטה מא, ב) בר אדם שיש בו חנופה אפילו עוברין שבמעיי אמן מקללין אותו שנאמר יזעמוהו ראומים ואין לאום אדא עוברים שנאמר (בראשית כה, כג) ולאום מראום וגו' ט) [ואין רשון יזעמוהו אלא לשון קללה שנאמר (צמדבר כג, ח) ומה אזעום לא זעם ד'] והזכיר שלמה עוד (משלי יא, ט) בפה חנף ישחית רעהו והיאך הוא משחית אותו כשהוא משבח מעשיו הרעים ואומר לו טובים הם

צפחת השמן

שהוא חונת חמו והם תחת ג' ענינים אחת התורות ב' מעשרות ג' בריתן של חבות והנה זה דרך דרש שלא ידעוהו דרך פשט אבל רבינו אומר שנוכל לפרש ענין זה בדרך פשוט יותר שתהא מדה כנגד מדה הם חטאו בה בלקט שכחה ופאה וחלפו חוק בשמיטין ויזבלות וגם מלות שבת העיקר בשביתה מעבודת האדמה שהיא המפורסמת ונראה לכל והם חייבו וביישו אותה כמאמרם ארור שזה גידל ותהא מראה לך שמוותיך גרמו שלא תינק משדי' לא מקולר ידה כל תוכל להשביעך כי תוליא הרבה אבל אתה לא תאכל ממנה רק מעט: ד) דבר זה לקח רבינו מחו"ה שער יחוד המעשה פ' ד' : ה) לשון החו"ה בזמן שאין חזון ופ"י הרב המנוח כגון קודם מ"ת נאו אח"כ צאו"ה שלא קבלו התורה : ו) שם הנוסחא מי שאינו ממרה את האלהים אבל המחנף בתורת ד' עובד מי שממרה כו' ומי שאינו ממרה אותו : ז) לפי שמלך חביו היה עבד. ומה שנתחייבו כליה משום שבזה הראו שאין רלונס לראות מלכס האמיתי שהוא מלכות בית דוד דאיתא בפסחים כ"ד ב' אין אדם יודע מלכות בית דוד מתי תחזור ומלכות פרס מתי תפול. נ"ל : ח) משך ידו הקב"ה מהיות את לוללים : ט) ע"ד לחות איפשר לפרש שהכוונה על העוברים הידועים היינו יעקב ועשו שנא' בהם ולאום מלאום יאמץ היינו שתהא ציניהם שנאה ואיבה כל ימיהם ועשו שטם את יעקב אבל לא כיסה שנאתו ולא החניפו להסתיר האיבה

הם או הוא חוזר ומתמיד עליהם (סס) ובדעת צדיקים יחלצו מן החונף שהזכיר כ
 הצדיקים לא יתעו בעצמם שיתגאו כשהבריות מהללים אותם וכן י) דרשו רבותינו
 ז"ל הוי צדיק ואל תהי רשע ואפילו אם יאמר לך כל העולם כרו צדיק אתה הוי
 בעיניך כרשע. דרשו ז"ל (סוטה [מא ב]) כל המחנף רשע לסוף נופל בידו ואם אינו
 נופל בידו נופל ביד בנו או ביד בן בנו שנא' (ירמיה כח ו) ויאמר ירמיה אמן כן יעשה
 ה' היה ירמיה מתנבא על הכלים הנותרים בבבלה יובאו ושמה יהיו וחנניה בן עזור היה
 מתנבא שהכלים שרקח נבוכד נצר בעוד שנתיים ימים יושבו וכך שכן שלא יקח
 הנותרים והיה ירמיה יודע כי שקר בפי חנניה והחנניה לו שרא החזירו מדבריו יח)
 ואמר אמן כן יעשה ה' ולבסוף נפל ביד יראיה בן שלמיה בן חנניה שנא' (ירמיה לו, יג)
 ויתפוש את ירמיה הנביא. ועל מדה זו ירמיה הנביא מוכיח לישראל שהיו מחניפים
 והיו באים לבית המקדש ומשתחויים שם ומצד אחר היו עושים כמה עבירות והיו
 אומרים שבית המקדש יגן עליהם והוא שאמר (סס ז, ג) הטיבו דרכיכם ומעלליכם
 ואשכנה אתכם במקום הזה אך תבטחו לכם אל דברי השקר לאמר היכל ה' היכל ה'
 [היכל ד'] המה כי אם היטב תטיבו דרכיכם ומעלליכם אם עשו תעשו משפט בין
 איש ובין רעהו גר יתום ואדמנה לא תעשוקו ודם נקי אל תשפכו במקום הזה. וכתוב
 (סס, ח) הנה אתם בוטחים לכם על דברי השקר לבלתי הועיל. הגנוב רצוח ונאוף
 והשבע לשקר וקטר לבעל ובאתם ועמדתם לפני במקום הזה אשר נקרא שמי
 עריו ואמרתם נצלנו למען עשות את כל התועבות האלה. המערת פריצים היה
 הבית הזה אשר נקרא שמי עריו בעיניכם. יאמר כשאתם אומרים היכל יי' שאתם
 שם ובאים שם ג' פעמים בשנה אין זה אלא דברי שקר שאתם בוטחים בהם
 ועל כן הזכיר היכל ה' ג' פעמים, וכן תרגם יונתן לא תרתצון לכון על פתגמי
 נביאי שיקרא דאמרין קדם היכלא דיי' אתון יב). [פלחין קדם היכלא דד'
 אתון דבחין קדם היכלא דד' אתון] סגדין תלת זמנין בשתא אתון מתחזין קדמוהי.
 יג) ויש מפרשים היכל ה' היכל ה' [היכל ה'] המה כדומר שלשה הם אולם ודביר והיכל
 לא יחריב שלשתם על עונות העם ולא יתן כבודו להשחית והוא משיב להם
 (סס כב, כט) ארץ ארץ ארץ כלומר אינם היכלות אלא ארץ כשאר כל ארץ אם
 אתם חוטאים ובוטחים על דברי השקר. ודרשו ז"ל באיכה רבתי (איכה א, ואלו)
 היו שריה כאילים למה נמשלו כאילים ר' סימון אמר מה אילים הדלו בשעת
 שרב הופכין פניהם אלו מארו כך היו ישראל רואין דבר עבירה והופכים פניהם
 ממנו אמר להם תבא שעה ואני עושה לכם יד) כן אמרו רז"ל טו) (יומא פו, ב)
 מפרסמין את החנפים מפני הלול השם שנאמר (יחזקאל ג, כ) ובשוב צדיק
 מצדקתו ועשה עול ונתתי מכשול לפניו טז) ות"י ואתן פרסום קדמוהי וכיון שהקב"ה
 מפרסמו מצוה ערינו לעשות כן. וכיון שהבריות מחזיקין אותו באדם כשר והוא
 רשע מותר לפרסמו ולהודיע מעשיו וכמדנו זה מדואג האדומי שהיה ראש לסנהדרין

שנאמר

צפחת השמן

האיצה והחונף הזה יותר גרוע ומקולל ממנו: י) כנדה ל' ב' אמרו שמשניעין אותו
 (קודם שנולד האדם) כן: יח) וקשה לכאורה וכי ירמי' רלס להחניף אותו הלח כאמר
 סס חך שמע נח וגו' אלכל בלמת ל"ק כלל משום שהי' לו לפרסמו ולומר לו שקר אתה
 דובר כמו שנביא רבינו למטה שמלוא לפרסם החנפים ואין לך חונף יותר מחנניה
 שהחניף את המלך והעם באמרו שהכלים יושבו מצבל: יב) כ"ה צתרגוס וזכ"י: יג) כן
 פירש הרד"ק סס (גס צטרשיו) צסס אציו ז"ל: יד) שהלכו צשני כאילים צשעת שרצ.
 מ"כ: טו) וכן צמדש שוח"ט מז' נ"צ ואמר סס שמא יארע לו דבר משום העבירות
 ויהיו הבריות קוראין תגר כנגד מדת הדין צשביל כך הקצ"ה רלס לפרסם מעשיו למי
 שהוא מחניף את חבירו ולמדנו זה מדואג כו': טז) ציונתן לפנינו ליתא אלא ואתן
 תקלת חובין קדמוהי אכן צרד"ק סס איתא כן שאמר שכונתו היא שאני ממליח לו

ממא

שנאמר (שמואל א' כ"ח, ח) אביר הרועים אשר לשאול ובשביל שהיה בו לשון הרע אף על פי שהיה בו תורה הכתוב פרסמו כדי להודיע מעשיו לבריות שנא (תהלים נב, ז) בבא דואג האדומי ויגד לשאור ויאמר לו בא דוד אל בית אחימלך ולמה נקרא שמו אדומי על שם עירו שהוא אדום. ובמדרש תהלים למה נקרא שמו אדומי שהיה מאדים פני דוד יז) בהרכה רבי הנינא אמר מה אדום מבלע זכיותיהן של ישראל כך דואג מבלע זכיותיו של דוד. ורבנן אמרי מה אדום נוקם ונוטר כך דואג נוקם ונוטר לדוד [ע"כ. וכן] אמר ישעיה עריו השלום (ישעיה לג, יד) פחדו בציון חזאים אחזה רעה חנפים הזכיר פחד אצל החושא ורעד אצל החנף שהוא קשה מן הפחד לפי שהחנפים (מהניפין) [שנואין] להקדוש ברוך הוא והן נענשין בעונש גדול, והוא שאמר (ס"ט) מי יגור לנו אש אוכלה מי יגור לנו מוקדי עולם והזכיר בעונשם אש אוכלה ומוקדי עולם כענין שכתוב ברשעים (ס"ט סו, כד) כי תודעתם לא תמות ואשם לא תכבה. אמנם מצינו חנופה שהיא מותרת בענין אחד והוא שיתנהג אדם עם הרשע בדרך מוסר ויכבדנו ויעמוד מפניו ויאמר לו שהוא אוהב אותו זה מצינו שהוא מותר כשהוא צריך אדיו ומפני היראה יח) שכן מצינו ביעקב שאמר לעשו הרשע (בראשית לג, י) כי על כן ראיתי פניך וגו' רבי יוחנן אמר מותר להתניף את הרשעים בעולם הזה שנאמר כי על כן ראיתי פניך וגו' ופליגא דרבי פדת דאמר רבי פדת (תהלים ק"א, ז) דובר שקרים לא יכון לנגד עיני וכתיב (איוב יג, טז) כי לא לפני חנף יבא. דעת רבי יוחנן שמותר להתניף את הרשעים מפני היראה שכן החניף כאן יעקב לעשו ודעת רבי פדת שאף מפני היראה אסור משום שנאמר דובר שקרים לא יכון לנגד עיני. וזה שהחניף יעקב לעשו חנופה כזו מותרת לפי שהוא לשון כוהר שני משמעיות רשבה ולגנאי שהרי ראיתי לשון ביזוי הוא מלשון (תהלים כ"ב, יח) המה יביטו יראו בי. (ישעיה סו, כד) והיו דראון לכל בשר שהוא שתי מלות די ראון וכן אלהים לשון ע"ז הוא ואם יבין הרשע לשון השבת

צפחת השמן

חטא נלוי לכל כדי שידעו הכל שהוא רשע: יז) ומסיים המדרש שם שכל מי שנושא ונותן עמו מסלקו בתשובותיו. ומה שאמר מה אדום כו' הכונה מפני שזרכו חביו ואמר לו והיה כאשר תריד גו' ואמר במדרש ז"ר (פ' ס"ז) אם ראית אחיך פורק עולו של חורה מעליו גזור עליו שמדות ואתה שולט בו כו' לכך רולה להבליע זכיותיה ומ"ס חף דואג מבליע איפשר ע"פ המדרש שו"ט מזו' ז' על הכתוב (ס"א כו, יד) הלא תענה חבנר גו' אמרת כנף מעיל בסירה הועדת פי' שאמר לשאלו שדוד לא כרת כנף מעילו הלא שמלחה בדרך שנכרת משאלו כשהלך בין קולים ואיפשר שגם דואג אמר כן לשאלו והבליע זכותו. עוד איפשר שהבליע זכותו במה שאמר לשאלו שדוד אסור לבוא בקהל חף שבחמת חינו כן ומ"ס מה אדום נוקם ונוטר כו' כ"ה בב"ר שם על פסוק וישטום עשו ואיפשר דס"ל לרבנין כמ"ס רבינו תחלה שנקרא כן ע"ש עירו וכו' וזו מלחמה וחפץ חומנות זקנו: יח) גם בפירושו בפ' וישלח כתב כן אבל ענין זה לא מלחתי במדרשים רק בתלמודן אמנם לא בסגנון שהביא רבינו. בש"ס דסוטה (מ"א ז') היתא דריש רב יהודה בר מערבא ותייתמא ר"ש בן פזי מותר להחניף כו' רשב"ל אמר מהכא כראות פני וגו' ופליגא דר' לוי דאמר משל דיעקב ועשו למה הדבר דומה לאדם שזימן את חברו לסעודה ויודע בו שמבקש להרגו א"ל טעם תבשיל זה שאני טועם כתבשיל שטעמתי בבית המלך אמר ידע ליה מלכא להאי מסתפינא למיקטלי' ע"כ. ואולי שלפני רבינו הי' הגי' כן בש"ס. ודפי דברי רבינו בזה דדבר שמתמע לתרי חפי יכולין לנו למימר שמישכב בזה דברי הש"ס דלכאורה חין לו הבנה דהנה חף לדברי האומר שמותר להחניף הרשעים מיירו ודאי בשיש לו יראה מלפניו שמה ירע לו דבלא"ה ודאי כ"ע מודו דאסור להחניף דהכי מסתברא מילתא. ח"כ מאן דס"ל דאסור ע"כ מיירי ג"כ בכה"ג צירא ממנו ואעפ"כ אסור להחניפו דאל"כ במאי פליגו וא"כ יקשה מה הועיל בהמשל שהביא דהא מ"מ החניפו באמרו כראות פני די דפירושו שפניו של

אין אנו חוששין בזה וכענין יט) שאמר איהו ממעי נפשיה אנא לא מטעינא ליה וכן מצינו שהתירו חכמים לתלמיד חכם דומר (נדריס סג, כ) עבדא דנורא אנא כדי שיניחו לו את המכס מפני שהוא לשון כולל הקדוש ברוך הוא וע"ז הקדוש ברוך הוא שנמשך כאש שנאמר (דברים ה, כד) כי ה' אלהיך אש אוכלת הוא. ע"ז כגון מורכך, ורשון כזה שהוא נשמע לשני פנים מפני היראה מותר אפילו לדעת רבי פדת. כיון שמדת החנופה משימה את האדם תועבת ה' ראוי לאדם שיתרחק ממנה שרא יחלל שפתיו בדבריו להצדיק רשע או להרשיע צדיק ושיהיו כל דבריו (כנים) אמתים וכך אמרי פיו (כ) [צדיקים] ושיעשה כל מעשיו ובאמת ובתמים כי אין האדם זוכה לחיי עולם לתת לו מהלכים בין העומדים אלא במדת התמימות היא המדה אשר בה נשתבחו הצדיקים ואבות העולם הוא שכתוב בנח [זרחשית ו, ט] איש צדיק תמים היה וכתוב באברהם [שם י, ח] התהלך לפני והיה תמים וכן תמצא ביעקב (שם כה, כז) ויעקב איש תם ואמר שלמה (משלי י, ט) הורך בתום ירך כטח ביאורו שירך בטוח לעולם הבא וכן הזכיר דוד עליו השלום כי מי שיש לו מדה זו הוא מן הנריים באהר השם יתברך ומן השוכנים בהר קדשו. והוא שאמר [תהלים טו, ח] מי יגוה באהליך וגו' ואמר [שם מא, יג] ואני בתומי תמכת בי ותציבני לפניך לעולם :

הילול

השם. (ישעיה מח, ט') למען שמי אאריך אפי ותהלתי אחטם לך לבלתי הכריחך. הנה צרפתיך ולא בכסף בחנתיך בכור עוני. למעני למעני אעשה כי איך יחל וכבודי לאחר לא אחן. ידוע כי כל העולם ומלואו לא נברא אלא לכבוד ה' יתעלה. שנאמר (שם מג, ז) כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו וגו' ואין ראוי לשום אדם לחפוף כבוד בעולם הזה כי אם לכבודו ויש לו להשתדל במעשים שיקדש בהן שם שמים ולא שיתחלל בסבתו כי חלול השם הוא עון עצום וענשו חמור עד מרום דא יספיקו קרבנות לכפר עליו והוא שכתוב (שם מ, טז) ולכנון אין די בער וחיתו אין די עולה. אין כח בתשובה ולא ביום הכפורים לכפר (ח) שכן דרשו ז"ל במסכת יומא (פו ח) שאל רבי מתאי בן חרש לרבי אלעזר בן עזריה ברומי שמעת ארבעה חלוקי כפרה שהיה רבי ישמעאל דורש א"ל שלשה הן ותשובה עם כל אחד ואחד מהן. עבר אדם על מצות עשה ועשה תשובה אינו זו משם עד שמוחלין לו מיד שנא' (ירמיה ג, יד) שובו בנים שובבים. עבר עד לא תעשה ועשה תשובה תולה ויום הכפורים מכפר שנאמר (ויקרא טז, י') כי ביום הזה יכפר עליכם וגו'. עבר על כריתות ומיתות ב"ד ועשה תשובה תשובה ויום הכפורים תולין וייסורין מזרקים שנאמר [תילים פט, לג] ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם אבל כל מי שיש בידו (כ) חלול השם אין כח בתשובה לתלות ולא ביום הכפורים לכפר ולא בייסורין למרק אלא כלן תולין ומיתה מזרקת שנאמר

צפחת השמן

של עשו חסוב אללו כראות פני גו', שהרי חף מפני היראה אמרת שאסור. אבל לפי דברי רבינו יבא על נכון דיעקב לא החניף לו רק שהטעהו בדבריו שסבור שהכונה היא לכבודו ובאמת לא כיוון לזה. כן נ"ל. ובמורה"ש"ח בח"א שם הרגיש בזה. ואם באנו לזה נוכל לומר שהגיר' בש"ס הי' לפני רבינו כמו שהוא לפנינו רק שרבינו טעימא טעים כוונת הש"ס שבאמרתו החילונה יטעה שמתכוין עליו ותועיל לו גם כן שבזה יחיים עליו שהודיעו שהוא רגיל לראות מלאכים וכפי"רשי. ודע שראיתי במנו"המ (נר. ב' כלל ג' סי' מ"ה) לתרץ מה דאמר הש"ס דמותר להחניף הרשעים ממה שהחניף יעקב רבינו היינו דמפני מוראם שלא ירעו ולא ישחיתו לו מותר אבל לא שיטבח לו מדותיו הרעות והביא לשון הפדר"ח (פ' ל"ז) בזה וע"ע תוס' בסוטה שם ד"ה כל המחניף : יט) בחולין ל"ד ב' : כ) מה שהגהתי והסגרתיו הוא מכ"י וז"ל ושיהיו דבריו אמתיים בכל פנים וכל אומר פיו לדיק ושיעשה כו'. ואיפשר שתחת תבת כנים שסגרתיו ל"ל "פנים" כמו בכ"י ונלקה בחסר והיפוך וק"ל :

(ח) מאמר זה הביא רבינו גם למעלה אות גזל המס : ב) חוטא ומחטיא אחרים : וכשחני

(ישעיה כב, יד) ונגלה באזני ה' צבאות ונומר עון זה מצות לא תעשה הוא שנא' [ויקרא כב, לב] ולא תחללו את שם קדשי. ודבר ידוע כי העון הזה מתחיל מדבר קטן ומתפשט הרבה ותחת כנפיו נמצאו דברים שהם בזיון הקב"ה וזיוון מצותיו כענין עובד ע"ז או נשבע על שקר שהם כנגד הקב"ה והזכיר בהן הכתוב לשון חלול השם שנאמר [סס יט, יב] ולא תשבעו בשמי לשקר ותלכת את שם אלהיך. וכתוב בע"ז של מולך [סס כ, ג]. למען שמא את מקדשי ולחלל את שם קדשי. כן יש בגדולי בני אדם והחשובים שבהם שיעשו מעשים שאין חושבין לחטוא בהם ומתוכם יתכזו התורה והמצות בעיני הבריות וזה נקרא חילול השם והוא שדרשו רז"ל (סס) היכי דמי חלול השם אמר רב כגון ג) אנא דשקילנא בישראל מבי מבחא ולא יהיבנא דמיה לארתר. ור' יוחנן אמר כגון אנא דמסגינא ד) ד' אמות בלא תורה ובלא תפילין רב נחמן בר יצחק אמר כגון דאמרי אינשי ה) שרא ליה מריה דפלניא רב יצחק בר אבדימי אמר כגון שהיו ו) חבריו בושין משמועתו. נמצאת למד כי העון הזה חמור הרבה ויותר בתלמידי חכמים כי מי שהוא תלמיד חכם והבריות חושדים אותו בעבירה ומרגיזין עליו אע"פ שהוא נקי ממנה ואין הדבר אמת הנה יש בזה חלול ה' לפי שהמון העם אשר לא ידעו ולא יבינו וכמה פתאים המאמינים לכל דבר מטילין דופי עליו ועל תורתו וכדי בזיון וקצף על אחת כמה וכמה אם אמת הדבר כי הבריות למדין ממנו ומעשה העבירה אינה בזויה בעיניהם ונמצא שם שמים מתחלל. וידוע כי כפי אשר תגדל מעלת האיש על חבריו כן יגדל עליו החטא וכל מה שהוא גדול במעלת התורה חומר עון חילול השם יוסיף עליו יותר מזולתו, שכן מצינו במשה רבינו ארון הנביאים כלם שנענש בעונש חמור על חטא הצור שעשאו בשוגג ונחשב לו למזיד והוא שתפס עליו הקדוש ברוך הוא ואמר (במדבר כ, יב) יען לא האמנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל וגו' וזהו דבר קהלת שאמר (קהלת א, יח) כי ברוב חכמה רוב כעס כלומר כפי מה שתרבה חכמת האדם ומעלתו ירבה עליו כעס החטא. כמה קשה עון חילול השם שאין הפרש בין שוגג למזיד אלא הכל שוה אצל העונש ונפרעים ממנו מיד שכך (ז) שנו רז"ל אין מקיפין בחלול השם אחד שוגג ואחד מזיד כלומר שאין סאריכין עונשו ואין נעשין לו כהנוני המקיפו אלא מענישין אותו מיד שרא בהקפה מתוך חומר העון עשו השוגג כמזיד ודרשו רבותינו ח) בפסיקתא (משלי ל, ז') שמים שאלתי מאחך מצינו שויתר הקב"ה על ע"ז ולא ויתר על חלול השם שנא' (יחזקאל כ, לט) ואתם בית ישראל כה אמר אדני ה' איש אח גילוליו לכו עכודו ואחר אם אינכם שומעים אלי ואת שם קדשי לא תחללו עוד כמתנותיכם ובגלוליתכם בא וראה כמה גדול עון חלול השם שאף בשעה שהיו ישראל חייבין כלייה במדת הדין הנביאים הקדוש ברוך הוא שלא יכלה אותם מפני חילול השם כלומר כדי שלא יתחלל שם שמים בעורם ועל זה אמר ישעיה בכאן למען שמי אאריך אפי ותהרתי אחטם כך לברתי הכריתך יאמר אינכם ראויים לאריכות אף אבל אאריך אפי למען שמי ותהלתי אחטם לך כלומר למען תהלתי אסבול ריח מעשיך הרעים שהיית ראוי להכריתך עליהם אבל לא אכריתך ומלת אחטם מלשון חוטם כפי שמריח ריח רע (וצוער) ט) [ועוצר] בחוטמו שלא להריח כן פי' דש"י ז"ל. ואפי'

צפחת השמן

ג) וכשני מאחר לפרוע הוא חומר שאני גזק ולמד ממני להיות מזלזל בגזל. רש"י. ונראה שרב אמר זאת למשל שילמדו ז"ל ליזהר בדברים כאלה אבל לא שח"ו הוא עשה כן. ואיפשר שהוא היה מורה הוראה למוכרי צמר ויחסדוהו שלוקח סכר הוראתו וע"ס בח"א למוהרש"א: ד) אין הכל יודעין שנחלשתי בגרסתיו ולמדין ממני להתבטל מת"ת: ה) ימחול לו יולרו על מעשיו: ו) מחמת סס רע היוולא עליו: ז) הוא בקדושינ' ח' ח) בפסיקתא רבתי פ' עשרת הדברות, לא תרלח: ט) וככ"י הגי' כמי שמריח ריח רע בחוטמו שסוגרו שלא להריח

והפירוש הנכון אחשם לך כלומר למען תהלתי אכין (לך) החוטם להרית ריה
 הקרבנות שהרי בימי ישעיה היה בית המקדש בבנינו והוא מלשון הכתוב (דברים
 לג, יוד) שימו קטורה באשך. ויהיה זה בהפך ממה שנאמר בשעת הכעס (ויקרא
 כו, לא) ולא אריח בריח נוחכם ואע"פ שאיך כראי אעשה כן למען שמי ולמען
 תהלתי. הנה צרפתיך ולא בכסף בחרתיך בכור עוני בשעבוד מלכיות. ורי"ש של
 בחרתיך במקום נו"ן י) כארו אמר בחנתיך וכמוהו באיוב (ט, יד) אבחרה דברי
 עמו שהוא כמו אבחנה. למעני למעני אעשה כפל הלשון הכוונה בו כנגד שמי
 ותהלתי שהזכיר יאמר למען שמי ולמען תהלתי אעשה כי איך יחל כלומר שמי
 איך יהיה מחולל בגוים, והודיענו הנביא בזה כמה קשה עון חלול השם שאף בשעה
 שישראל חייבין כלייה וראויים להכריתם הנביאים הקב"ה שרא יכריתם כדי שלא
 יתחלל שם שמים והוא כדרך שאמר יחושע (ז, ט) והכריתו את שמנו מן הארץ
 ומה תעשה לשמך הגדול. ותרנם יגחן למעני למעני [בדיל שמי] בדיל מימרי. ויש
 לך לדעת כי לשון חלול השם הוא מלשון חול כי המחלל את השם בדבורו או
 במעשהו סיבה שהבריות השומעים או הרואים ירהרו אחריו לעשות יא) (למעלה)
 מן הקדש חול וכן מצינו במצות שבת שכתוב (שמות לא, יד) מחלליה מות יומת
 לפי שהשבת היא קדש ונקראת קדש שנאמר (סס) ושמרתם את השבת כי קדש
 היא לכם והעושה בה מלאכה ומחלל אותה עושה מן הקדש חול ולכך נענש בכרת
 כי תכרת נפשו מן הקדש שהיא ראויה לשוב שם, והזכיר הנביא לעתיד (יחזקאל
 לו, כג) וקדשתי את שמי הגדול המחולל בגוים כי בהיות ישראל בגלות בתכלית
 השפלות והאומות בתכלית העילוי הדא זה סבה שיחשיבו האומות אמונתם ויעשו
 מן הקדש חול ולכך יבטיח הקב"ה יב) (שיראה) [לישראל שיראו] לעתיד קדושת
 שמו הגדול אשר האומות עשאוהו חול. יג) (והזכיר) [והזכירו רז"ל] שאף על פי
 שעון חלול השם חמור ביותר מצינו לו רפואה עם מה שיקדש את [השם] באותו
 דבר שחללו לפי שכל עבירה תמצא כופר בשיעשה אדם מצוה כנגדה כגון שתאמר
 ראובן חלל את השם ואם כנגד מה שחללו יקדשנו אז ינקה מעון חלול השם. ועל
 זה אמר הכתוב (ויקרא כב, לב) ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי בתוך בני
 ישראל, לימדך הכתוב כי תקנת חלול השם בקדוש השם ומפורש יד) אמרו חסא
 אדם בלשון הרע יעסוק בתורה. חסא אדם בעריות יגדור עצמו מהן ואפילו במותר.
 חסא אדם בראיית עיניו יזיד אותם דמעות וכן אמר דוד (תהלים קיט, קלו) עו) פלגי
 מים ירדו עיני על לא שמרו תורתך. והענין כי העבירה היא טז) חולי הנפש והנה
 הוא כחולי הגוף שאינו מתרפא כי אם בהפכו והרופא הבקי ירפאו בשכנגדו והוא
 שאמר שלמה ע"ה (משלי יו, ו') בחסד ואמת יכופר עון. ביאורו יכופר עון הרשע
 והשקר שהם בהפך מן החסד והאמת ואמרו ז"ל (ב"ב ד, ח') יז) בענין הורדוס
 המלך ששאל לבבא בן בוטא אם איפשר שיהיה לו תקנה במה שהרג כמה מחכמי
 ישראל

צפחת השמן

כן פירשו רז"ל ע"כ. י) הרד"ק הביא פירוש זה בפירושו בשם יש מפרשים וגם בשרשו
 בשם רבי יונה וסיים ע"ז ואין לורך רק הוא כמשמעו כי הלרוף הוא בחירת הכסף
 מהסיגים: יא) ליתא בכ"י: יב) הוספתי כן מכ"י: יג) מכ"י: יד) צו"ר פ' כ"א ובפסיקתא
 חדשה כס' אחרי חשיב כמה דברים עינים רמות והיו לטוטפות כו' משלח מדנים בקס שלום
 וכו'. וכן הביא רבינו ענין זה בפירושו סדר אמור פ' ולא תחללו: טו) פי' זה הוא
 מרבינו יונה בשע"ת שער ח' סי' ע"ו וז"ל לא אמר על לא שמרתי כו' כי הם סבבו
 החטא ע"כ הורדתי פלגי מים. וכן רומז בקלור זה הפירוש בחו"ה בכמה מקומות
 ומהם בשער עבודת האלהים פ"ג ושער התשובה פ"ה וכן הביא רבינו פי' זה בר"ה
 ח"א: טז) כל דברים אלו עד סוף האות הוא ג"כ בשע"ת שער ד' סי' ח' ופ'. גם
 להלן באות ר"ה ח"א כותב כן רבינו: יז) רבינו הביא זה גם להלן אות לולב ובפירושו

ישראל והשיב לו כי איפשר לו זה ואמר לו כי הוא כבה אורו של עולם לפיכך
 יעסוק באורו של עולם והלך והשתדל בכנין בית המקדש שכן מצינו שבית
 המקדש נקרא אורו של עולם שנאמר (ישעיה ס, ג') והלכו גוים לאורך ומלכים
 לנונה זרחך :

המדה (משלי יב, יא) עובד אדמתו ישבע לחם ומרדף ריקים חסר לב. חמד
 רשע מצוד רעים ושרש צדיקים יחן. יזהיר שלמה בכאן על החמדה
 כי היא מדה נשועה בלב מצד התאוה ויצר הרע וידוע כי החטא הקדמוני מתוך
 החמדה היה שנאמר (בראשית ג, ו') ונחמד העץ להשכיל, ולכך יאמר עובד אדמתו
 ישבע לחם מי שמשתדל ומורח שיחפרנס מיגיע כפיו הוא שבע מכל טוב אבל
 המרדף רקים והוא היושב ובטל ומתחבר אל אנשים רקים שהם בטלים ממלאכה
 לא די שהוא חסר לחם כי גם חסר לב הוא וכבר אמרו (כתובות נט, ב') הבטלה
 מביאה לידי שעמום כי הבטלה היא תביאנו לחמוד ממון הרשעים ולכך סמך
 לו מיד חמד רשע מצוד רעים וכיון שחמד קראו רשע כי אסור לחמוד ממון חבירו
 הסותר אף כי ממון הרשע שקנאו בגזל וחמס וסופו שיאבד ויכלה כרגע בבא עליו
 מקרה מעט וצרה קרה כענין שכתוב (תהלים לה, כב) תמותת רשע רעה. אבל
 הצדיק הוא נותן שרש בכל עת ועת והוא מתקיים לעולם לא יפחד למקרים ולא
 יאבד ויכרה אפילו בצרות רבות (משלי כה, טז) כי שבע יפול צדיק וקם והנה הוא
 כשרש האילן הנטוע במקום נחלי מים שאפילו באין כל רוחות שבעולם אין מזיזין
 אותו משם וכענין שכתוב (תהלים ח, ג') והיה כעץ שתול על פלגי מים וגו' לא
 כן הרשעים. ומה שאמר יתן היה לו לומר יתנו אבל הוא כדרך (משלי כה, ח')
 וצדיקים ככפיר יבטח. וכן (בראשית מט, כב) בנות צעדה עלי שור. בא וראה כמה
 גדול איסור החמדה שהרי מתוך החמדה יבא אדם לידי גזל הוא שכתוב (מיכה ב,
 ב') וחמדו שדות וגזלו ומתוך החמד' לקה גחזי נער אלישע בצרעת כשחמד ממנו
 של נעמן שהרי כשבא נעמן והביא מנחה לאלישע אמר לו (מלכים ב, ה, טו)
 הנה נא ידעתי כי אין אלהים בכל הארץ כי אם בישראל ועתה קח נא ברכה מאת
 עבדך ויאמר אלישע חי ה' אשר עמדתי לפניו אם אקח ויפצר בו לקחת וימאן.
 מה עשה גחזי שהיה צר עין וחומר ממון רדף אחרי נעמן ואמר לו אדני שלחני
 אליך שתשרת כבר כסף ושתי חליפות בגדים לב' אנשים שבאו אליו מהר אפרים
 ויאמר לו הוואל וקח ככרים ויואל ויקח כלומר ח' השבע וקח וישבע ויקח מה
 לקח צרעת נעמן שדבקה בו ורזרעו עד עולם. וכן אמר לו אלישע לגחזי (סס)
 וצרעת נעמן הדבק בך ובזרעך עד עולם וכן היה לו דכתיב (סס ז, ג) וארבעה
 אנשים היו מצורעים פתח השער ב' מי היו זה גחזי ושרשת בניו מתוך החמדה
 יבא אדם ג) לידי רציחה שכן מצינו בעכנ שנרון בשני דיגין שנסקר ונשרף והוא
 שכתוב (יחזקאל ז, כה) וירגמו אותו כל ישראל אבן וישרפו אותם באש ויסקלו
 אותם באבנים נסקר על חלול שבת כי בשבת גנב ונשרף על שמעל ד) כך דרשו
 רבותינו ז"ל בתנחומא בסדר אלה מסעי. ומכאן שהחרם אש שורפת וכל המועל בו
 יתחייב כשריפה ומי הביאו לכל זה החמדה שחמד הגנבה ההיא כענין שכתוב (סס, כח)

וארא

צפחת השמן

סדר חמור פ' ולקחתם לכם וצטט הגי' וכן כהן צכ"י ששאל לשמעון בן שמח נראה
 שנשתרצב הטעות ממעשה דינאי המלך בקדושין ס"ז ח':
 ח' כ"ה בסנהדרין ק"ז ב' ופי' השבע שאלישע לוך לקחת מידי וכן נכסא רבה פ' ז'
 חמר גחזי רדף אחריו ונשבע לו לסקר כו' וכן במדרש שצואל סוף פ' ט"ז וכן
 חיפא צהדיא במדרש עשרת הדברות וכן פי' רש"י במלכים סס: ב) כן הוא בסנהדרין
 סס: ג) פי' שיגרום לרליחת עלמו: ד) כבר הביא רבינו ד"ז למעלה אות גזל המס
 עי"ש.

וארא בשלל אדרת שנער אחת טובה ולשון זהב אחר ואחמדס ואקתס, וכן מצינו בענין אחאב שחמד כרם נבות היוזעאלי ואמר לו אריהו בדבר השם (מלכים א' כ"א, י"ט) כה אמר יי' הרצחת וגם ירשת במקום אשר לקקו הכרבים את דם נבית ילוקו הכלבים את דמך גם אתה, אבל הועילה לו הכנעתו כמו שכתוב בסמוך (ס"ס) הראית כי נכנע אחאב מפני, ואיזבל שעשתה כל הענין על ידי שני אנשים בני בדיעל לקקו הכלבים את דמה בחלק נבות היוזעאל. ה) ואמרו במדרש כל מי שחומד מה שאינו ראוי לו אין נותנין לו ומה שבידו נוטלין ממנו שכן מצינו בנחש הקדמוני נחן עינו בחוה וחמדה ורא היתה ראויה לו מה שבקש לא ניתן לו ומה שבידו נטלו ממנו שהרי נתקלל על זה (בראשית ג, יד) על גחונך תלך. הוזהרנו באיסור החמדה בעשרת הדברות בדיבור לא תחמד ומה שלא הזכיר שם לאו של לא תנזול בכלל הלאוין לפי שהנזל בכללו והנה למדנו קר וחומר אם החמדה שהיא תלויה בלב אסר הכתוב אין צריך לומר הנזל שיש בו מעשה וידוע כי מתוך החמדה יבא אדם לבגוד במצות שאם הוא חומר מנין אחרים כל שכן שיחמוד ממון עצמו ותהיה עינו צרה לתת ממנו צדקה ושאר חיובי המצות הנמשכות אחר המסון והן מתנות עניים לקט שכחה ופאה או הפרשת מעשר וכיוצא בהן ולכך קבעה תורה לא תחמוד ו) בדבור י' כדי להזהיר את האדם על (המעשה) [המעשר] שלא יחמוד ממנו ויפרישנו כראוי יכן בכל שאר חוקי המתנות שקבעה לו תורה בהם מצוה. ועוד איפשר לומר כי לכוונה אחרת קבעתו תורה עשירי כלומר אחרון משני שהוא שקול כנגד כל דברות שכל מי שלא נזהר מן החמדה לסוף הוא נכשל ועובר על כולם שמתוך החמדה יבא לידי גנבה הרי הוא עובר על לא תגנוב וכשיחבטוהו לדין יכפור וישבע רשקו הרי שעובר על לא תשא ולפעמים שיגנוב בשבת הרי שהוא עובר על זכור ואם מתירא שמא יהרגוהו על הגנבה ילך וישתמד הרי שעבר על לא יהיה לך. וכן ז) דרשו ז"ל מעשה באדם אחד שחמד בלבו אשת איש שהלך בעדה למדינת הים והיא לא היתה רוצה בו מה עשה חסר את ביתה בליל שבת הרי שעבר על זכור. בא ושכב עמה עבר על לא תנאף. עמד והרגה עבר על לא תרצח. לקח כל נכסיה עבר על לא תגנוב. תבעוהו לדין ונשבע עבר על לא תשא. היה מתירא שמא יהרגוהו הלך ונשתמד ועבר על לא יהיה לך. הרי שחמדת אשת איש מביאתו לעבור על הדברות כולן. ושעם לא תחמוד והיא מצוה במחשבת הלב שאינה בידי האדם ח) פירש החכם רבי אברהם אבן עזרא שיחיאש ממנה כשם שהכפרי מתיאש מקחת בת המלך לאשה שאם לא כן

צפחת השמן

עיי"ש וכן להלן בלות שנועה: ה) כ"ה צ"ר פ' כ' ואיתא גם צ"ס סוטה ע' ב': ו) לרמז על המעשרות שהם אחד מיו"ד. והגהתי תבת "המעשר" במקום "המעשה" שברור ומוכיח כן מתוך דברי הספר, וכן כתוב לנכון בפירושו פרשת יתרו ומהתימה שנשתבש כאן בכל הדפוסים: ז) לא מלאתי במדרשים בעני"ה, ורפיתי בספר אורחות לדיקים שער הקנאה שחושב כל עשרת הדברות שעבר מה שנשמע כאן, וז"ל בלוג, חנם את האשה עבר על לא תחמוד ואח"כ כשהתחיל לגזול הממון לעקה האשה ועמד עליה והרגה הרי עבר על לא תרצח וכשגזל וגנב מה שחמד עבר על לא תנזול ולא תגנוב ולא תחמוד עמדו חביו ואמו והוכיחוהו עמד עליהם והכס הרי עבר על כד את חביו ואח"כ הוצא לפני צ"ד והעיד הוא עם חברו בליעל שאלו הפלים משכון חללו וכו' עבר על לא תענה לסוף נגלה רעתו ומחמת הבושה ילא לתרבות רעה וכפר בחלוקים חיים הרי עבר על חביו וכו' לסוף היה הדוק בע"ה והסתחזה ועבר על הרי עבר על לא יהי' לך וכו' ולא תסתחזה להם וגו' וכל זה גרס לו החמדה נמלא שהחומד קרוב לעבור על כל התורה כולה ע"כ. ויתכן שממנו הוא מקור דברי רבינו כאן כי כפי ששמעתי היה מחברו קדמון מאוד עד שגם הרמב"ם ז"ל ראהו. וראה גם מה שהערוטי להלן לות שנועה: ח) פ' יתרו והביאו רבינו גם להלן לות שנועה הב':

איך תעניש התורה על מחשבת הלב בראותו אותה פתאים וחומדה ועוד יתכן לומר כי לכונה אחרת קבעתו תורה אחרון כדי להקיש אחרון לראשון שניהם מצות חלויות במחשבת הלב זו מצות עשה וזו מצות לא תעשה והיא אחרונה כדי ללמד דעת את העם כי מי שהוא מקיים לא תחמוד הנה הוא מקיים מצות אנכי ואם עובר וחומר הרי הוא מבטל אנכי כי כיון שהוא חומר נראה שאין במחוננו בטחון נמור במי שאמר אנכי שאם כן לא היה חומר כלל. וזהו לפי דעתי ענין הכתוב שאמר (משלי טו, כז) שונא מתנות יחיה כי בידוע שהאוהב מתנות לא הביאו לזה אלא החמדה הנשועה [בכנו] אבל מי ששונא אותם בודאי עקר מלבו מדת החמדה ולכך אמר יחיה כלומר מבלעדיהם יבטיחנו הכתוב שיחיה מכלתי המתנות כי לא בא לידי מדה זו לשנוא המתנות ושלא לבטוח בהם אלא מתוך שבטוח בהקדוש ב"ה על כן אמר יחיה כי הקדוש ב"ה יספיק לו טרפו ומזונו ולא יצטרך למתנות. ומפני שכח המלאכה גדול ומביא את האדם שלא לחמוד לכך הזכיר שלמה בכאן עובד אדמתו ישבע לחם להזהיר אדם שישתדל במלאכה שמתוכה יהיה שבע ולא יצטרך למתנות בני אדם ולא יתרושש. ובוזה הזהיר עוד (שם כ, יג) אל תאהב שינה סן תורש סקח עיניך שבע לחם, דבר ידוע כי אין צריך סקחת עין לשבוע לחם ומה יאמר סקח עיניך שבע לחם אבל ביאור הכתוב כן אתה שבע לחם סקח עיניך אל תאהב שינה סן תורש וזה ודאי צריך סקחת עין שידע להעמיד מזונו בידו שלא יתרושש. ובמדרש [משלי] עובד אדמתו ישבע לחם אם יגע אדם בתורה ישבע לחם שנאמר (שם ט, ה') לכו לחמו בלחמי. ומרדף רקים חסר לב שנאמר (שם ג, לד) אם ללצים הוא יליץ, ענין המדרש הזה כי קרא התורה לחם לפי שהיא מזון הנפש כשם שהלחם הוא מזון הגוף. וכנה היגיעה בתורה בשם עבודה על שם כי [כמו שעבודת] האדמה [צריכה] יגיעה רבה שממנה חיות הגוף כן התורה צריכה יגיעה וממנה חיות הנפש והודיענו בזה שאם יגע אדם בתורה כיגיעת האדם באדמה אין ספק שישבע מלחמה וכמו שאמר (מגילה ו, ב') יגעתי ומצאתי האמן אבל מרדף רקים שאינו יגע בתורה אלא שיושב ובטל כאחד מהם בודאי יהיה חסר לב כיון שלא יגע בתורה ויבא לעשות כמעשיהם הרעים ולחמוד ולגזול ולהתלוצץ כמותם והוא שאמר אם ללצים הוא יליץ ולפיכך סמך לו חמד רשע מצוד רעים כלומר שמתוך בטולו ושהוא נמשך אחד הרקים יביאנו לאיסור החמדה שהוא שרש החטאים כלן ועל כן אמר [שלמה] עובד אדמתו ישבע לחם כי מזה שייגע בתורה וישבע ממנה ואז יפרוש מן החמדה ויסתפק בדבר הבינוני ולא יחמוד ליתרונות הממון ודי שיהיה לו לחם לאכול ובגד ללבוש שיעבור זמנו בכבוד ולא בכזוי בהיתר ולא באיסור. (ט) ואמרו בירושלמי בברכות כל ימיו של אותו צדיק יעקב אביהם לא היה מצטער אלא על פנימי וחיצון שנאמר ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש ע"כ. ועל כן צריך אדם להזהר מאיסור החמדה שלא יחמוד דבר מכל קניני העולם השפל הזה לא אוצר נחמד ושמן אלא תורה ומעשים טובים בלבד שכתוב בהן (תהלים יט, יח) הנחמדים מזהב ומפז רב החמדה הזאת בלבד היא מותרת (י) וכמו שאמרו (ז"ב כב, ח') קנאת סופרים תרבה חכמה. וכך החמדה בהקדוש ב"ה שיכסוף ויחמוד להיות מן הכת המשיגים אותו והתוקרים אחר ידיעתו וכן שיחמוד לשבת בצלו ולהיות במחיצתו וכן אמר שלמה ע"ה (סיר השירים כ, ג') כתפוח בעצי היער כן דודי בין הבנים בצלו חמדתי וישבתי וסריו מתוק לחכי:

צפחת השמן

(ט) גם כס' המנהיג סוף ה' שבת מביא זה בשם ירוש' ברכות אבל לפנינו לא נמלא שם וחפסתי במק"ח בירושלמי ולא ראיתיו, אמנם מדבר הפייטן ציולר ב' דר"ה הטריפס פנימי וחילון נראה שמקורו הוא באי זה מדרש והמפרש שם כתב שהוא מפסיקתא ואנכי לא ידעתי מקומו: (י) וכ"כ רבינו בפירושו פ' יתרו והוסיף עוד בכלל חמדה המותרת מי שחומר בת חכרו לבנו דרך כשואין ע"ס:

חתן בבית הכנסת

(א) (ישעיה לג, יז) מלך ביפיו תחזינה עיניך תראינה ארץ מרחקים. הכתוב הזה הזכירו ישעיה ע"ה על שכן הצדיקים שהם מעותדין ליהנות מזיו השכינה וכוונתו במליצת הפרשה כי עבודת השם יתברך והקבלת פני שכינה דבר קרוב הוא מאד אצל האדם וכל אדם איפשר לו שישגיג זה אם ירצה אף על פי שהוא דבר רחוק אצל הרשעים ותכבד העבודה עליהם והיא אצל טבעם כדבר הנמנע מלהשיג ועל כן הנביא הוא מפרסם קלונם ומודיע דבריהם לכל ומה שהם אומרים על ענין העבודה והוא שהזכיר למעלה (שס) פחדו בציון חטאים אחזה רעה חנפים מי יגור לנו אש אוכלה מי יגור לנו מוקדי עולם. יאמר אלה דברי החטאים והחנפים שאומרים מי יגור לנו אש אוכלה כדומר מי משלנו שיוכל לדור בציון עם הקב"ה שהוא אש אוכלה ויוכל לעבוד עבודתו ולקיים מצותיו ומי יוכל לדור במקום המזבח שהוא מוקדי עולם שכתוב בו (ויקרא ו, ו') אש חמיד תוקד על המזבח לא תכבה והקב"ה משיבם הורך צדקות ודובר מישרים מואם בכצע מעשקית נוער כפיו מתמוך בשוחר אומם אזנו משמוע דמים עוצם עיניו מראות ברע. והוא מרומים ישכון מצדות פלעים משגבו לחמו נתן מימיו נאמנים. מלך ביפיו תחזינה עיניך תראינה ארץ מרחקים, הוא מרומים ישכון כדומר הוא שיוכל לשכון בציון שנקרא מרום שנאמר (ירמיה לא, יא) ובאו ורגנו במרום ציון וכתוב (ישעיה לג, ה') נשגב יי' כי שוכן מרום מלא ציון משפט וצדקה. מלך ביפיו הוא הזוכה לדור שם ולראות המלך ביפיו ולפי שהרשעים ההם שקראם חטאים וחנפים קוראים להקב"ה אש אוכלה על שם מניעת העבודה אצלם ועל שהם מתרחקים ממנו יתעלה כסתרחק מאש אוכלה שלא ישרף ומפני זה יקראנו הנביא מלך ביפיו לומר שאין העבודה קשה ונמנעת אבל היא קלה ואיפשרית וכל העובד להתקרב אליו לראותו בעין השכל וישמח ויהנה בראייתו כאדם ששמח ונהנה בראיית המלך ביפיו וזהו שקראו מלך ביפיו. ומה שאמר תראינה ארץ מרחקים כלומר תראה עונש אותם החטאים והחנפים שהעבודה קשה עליהם ונמנעת בעיניהם ולשון תראינה כדשון (תהלים לא, ה') ושמועת רשעים תראה. ובן ת"י מלך ביפיו תחזינה עיניך ונומר ית יקר שכינת מלך מלביא בתושבתתיה יחזיין עיניך תסתכל ותחזי בנחת ארע גיהנם. ב) וכמדורש פחדו בציון חטאים וגו'. אמר ר' יהודה בר סימון משל למה הדבר דומה לליסטם שמרד במלך אמר המלך כל מי שתופסו הריני נותן לו ג) פרקופי עמד אחד ותפסו אמר המלך ישמרו שניהם עד הנקר והיה זה מתפחד וזה מתפחד זה מתפחד ואומר באי זה דין דן אותי המלך וזה מתפחד ואומר אי זה פרקופי יתן לי המלך כך לעתיד לבא ישראל מתפחדים ואומות העולם מתפחדים. אומות העולם מתפחדים פחדו בציון חטאים ישראל מתפחדים [הושע ג, ה'] ופחדו אל יי' ואל טובו. מו יגור לנו אש אוכלה זה הקב"ה מוקדי עולם אלו המלאכים והשרפים. אמר רבי יהודה בר סימון למה הוא קורא אותם מוקדי עולם שאילו ניתן להם רשות היו שורפין כל העולם כולו עד יושביו בשעה קלה. הולך צדקות זה אברהם שנאמר (בראשית יח, יט) ושמרו דרך יי' לעשות צדקה וגומר. ודובר מישרים. (שיר השירים א, ד') (ד)

צפחת השמן

(א) נראה שהמנהג אלל הספרדיים שהחכם דורש לכבודו של החתן בבית הכנסת וראיתי כתוב שקורין לפניו פרשה אחת יתירה צפ' חיי המתחלת ואברהם זקן וגו' כל הענין כפי שראיתי באיזה תשובות מהספרדיים שחוככים בזה וכן היה המנהג אללם לדרוש לכבודו בעת הסבו לאכול על השלחן: ב) צוירא רבה פרשה מ"ח ושם הגירסא משל לארכילסטיוס ופ"י הרב מ"כ בשם ערוך שר של הלסטיוס והס' צ' תיבות כי ארכי פרוטו שר ומושל וצמדרס שס' יש חסרון ולריך לתקן מכאן: ג) צמ"כ בשם ערוך, שבר פוזב וכבוד: ד) הרב מ"כ כותב שפסוק זה מדבר באבות העולם כמו שפירש שרשי וכו' ואנכי

מישרים אהבוך. מואם בנצע מעשקות (בראשית יד, כג) אם מחוש ועד שרו נעל. נוער כפיו מתמוך בשחד (סס סס, כג) הרימותי ידי אל יי'. הוא מדומים ישכון רבי יהודה בר סימון אומר העלה אותו למעלה מכיפת הרקיע ואמר לו [סס טו, ה'] הבט נא השמימה אין אומרים הבט אלא מלמעלה למטה. מצדות סלעים משגבו אלו ענני כבוד. לחמו נתן (סס יח, ד') ואקחה פת לחם. מימיו נאמנים (סס) יוקח נא מעט מים. מלך ביפיו וגומר. (סס) וירא אליו יי'. [ע"כ] דעת המפרשים שהפרשה הזאת עתידה והכתוב הזה נאמר על המלך המשיח. והאמנם שיש בכתוב הזה רמז לכך משכיל בלשון מלך וארץ שהפרשה הזאת עתידה ולא נתקיימה לעולם לא בבית ראשון ולא בבית שני. לא נתקיימה בבית ראשון שאף על פי ששרתה שם שכינה הרי הוסעו יתדותיו וניתקו כל חבליו [והנביא אמר כל יסעו יתדותיו] ובל ינתקו ואין צריך לומר בבית שני ה) שלא שרתה שם שכינה ולא נתקיים בו פסוק זה וכבר ידעת כי ישעיה המתנבא נבואה זו לעתיד בדורו של חזקיה היה בבית ראשון. ויי' שם היה והנה הוא מתנבא לעתיד עד כן הענין מוכרח שהפרשה הזו היא נבואה שלא עברה והיא עתידה. והמלך (והארץ) שהזכיר הוא האור והכבוד שהתנבא בסוף ספרו שאמר (ישעיה ס, א') קומי אורי כי בא אורך [וארץ רמז למה שאמר (סס) כי הנה החושך יכסה ארץ] ולכך הזכיר בכתוב שאחריו כי אם שם אדיר יי' לנו. רמז על מה (שאמר) [שאמר] הוא ובית דינו. ופירש עוד בכתוב שאחריו כי יי' שופטנו יי' מחוקקנו יי' מלכנו היא יושיענו. ומה שאמר נמשו חבליך זה נאמר על רומי הרשעה וכן בפרשה שלאחריה [הסמוכה לה מפרשה יותר (סס לה, ו)] הוא שאמר כי זבח ליי' בבצרה ושבח גדול בארץ אדום. ואמר וירדו ראמים עמם. ח) ודרשו רבותינו ז"ל אלו רומיים. ובסוף הפרשה הזכיר לא יהיה שם אריה ופריץ חיות. זה ארם הנמשל לחזיר. וכן פירש רש"י. ולפי קשור הכתובים מעלה ומטה תהיה מלת מלך כוללת להקב"ה ומלך המשיח ויאמר מלך ביפיו תחזינה על מלך המשיח שיראו אותו הקרובים. תראינה ארץ מרחקים שיראו אותו גם כן אותן שגרו לארץ מרחקים כי אליו יבאו כלם ורו יקחת עמם. והזכיר אחריו לבך יהנה אימה איה סופר איה שוקל איה סופר את המגדלים יאמר גם כשתהיה בירושלים בזמן המשיח שם יהנה לבך אימת הגלות ותאמר איה סופר המלך איה שוקל המס מישראל כלומר שהיה מציק אותם על כך, והוא ט) כלשון (חיוז כא, כח) כי תאמרו איה בית נדיב, או כלשון (ישעיה נא, יג) ותפחד חמיד כל היום [ונו' ואיה חמת המציק] כלומר שיכלה ויאבד עד שתצטרך

צפחת השמן

ואנכי לא ראיתי כן ברש"י אבל הוא במדרש חזית מישרות גדולות פעלו לכותינו לפניך כל שפעלו ח"ר חנין כי יען אשר עשית את הדבר הזה נסיון עשירי היה זאת ואת קורא אותו דבר הא חילו לא קיבל עליו הדבר הזה היה מפסיד ומאבד כל הראשונים הוי מישרים אהבוך: ה) כדאיתא ביומא ט' ז' : ו) ולמה לו לבשר מלך ציפיו גוי' הלא צעת ההוא כבוד ה' שכן במקדש: ז) נראה כוונתו דהנה תיבת אדיר מורה על מדה"ד וה' הוא רחמים לכן פירש שבשתי המדות ישמש וכעין זה פי' רבינו בפירושו פרשת שלח פסוק והם הביאו את קרבנס וגו' שהביא דברי הרמז"ן ז"ל שכתב לפני ה' הרי זה כמו שאמרו הוא ובית דינו וכו' ופירש רבינו שם את דבריו כי לפני ה' ברוב מקומות על מדת הדין בלבד ואין כן לפני ה' שבכאן אך הכוונה זו הוא ובית דינו ויאמר הכתוב והם הביאו את קרבנס אשה לה' הוא השם העליון כו' (פי' רחמים) וחטאתם הביאו לפני כלומר אל פניו שהם הוא ובית דינו ע"כ: ח) פנחומא פ' בא וכבר כתב כן רבינו גם למעלה אות גאולה ה"א: ט) נראה שרבינו ירלה בפירושו דהאי פסוקא שאמר חיוז לחזיריו כי תאמרו איה בית נדיב כמה גדול כבוד ביתו של נדיב כמה שראינו הרבה מנדיבים שיש להם קיום וחזק חני אשיבכם ואיה אוהל משכנות רשעים הלא כנגד זה ראינו כמה מאוהלי רשעים שגם הם עתקו וגברו חיל וכוונת רבינו שגם

לומר איו. איה סוסר את המנדלים זהו מלשון מנין שהיה מונה המנדלים והוא מינוי
הממשלה מצד המלכות מי שהיה ממונה על כך למנות המנדלים שהיו צריכי' דכד
עיר ועיר כענין שכתוב (תהלים מח, יג) סבו ציון והקיפוה וגומר. את עם נועז לא
תראה כלומר מכאן ואילך לא תלך בגלות עוד. ואמר עם נועז כי ישראל בכל
הגלויות שגלו בין האומות לא היו מבינים לשונם ולשון נועז כמו לועז בחלוקה נו"ן
בלמ"ד כענין שנאמר (סס קיד, ח') בית יעקב מעם לועז. וכן [נחמיה יג, ז'] נשכה
כמו לשכה וזהו שאמר את עם נועז לא תראה ואת מי תראה את ציון שהיא קריה
מועדינו זהו שאמר חזה ציון קריה מועדנו. אהל בר יצען אהל י' שלא יסח מן
[סופטים ד, יא] אירון בצעננים וי"ח אהל בר יצען כמשכנא דלא מתפריק ולא
מישחרסין יח' סיכוהי לעלם וכל אטונוהי לא יכ' [יתפרקין] [יתפסקון] עשאו מן
(שמות לב, ב') סרקו נזמי הזהב, נמצאת למד שכל הפרשה כלה עתידה. וכשהזכיר
מלך ביסיו נאמר על מלך המשיח כי בזמנו נזכה לראות מלך ביסיו הוא הקב"ה
שתחזור השכינה לבית קדשי הקדשים ושבו בנים לגבולם יג' ואז תרבה יד' [ההשנה]
והידיעה [בהקב"ה] יותר מהשנת דור המדבר שקבלו את התורה ואותו זמן יהיה
שלמות העולם והם ישראל עם הקב"ה בדרך נישואין כי בזמן הזה אינם עמו אלא
בדרך אירוסין וכן טו' במדרש משל למלך שקדש אשה וכתב לה מתנות מועטות
כיון שבא לנשאה כותב לה מתנות מרובות כך בעולם הזה הקב"ה אירס את ישראל
שנאמר (הושע ב, כא) וארשתוך לי לעולם [וארשתוך וגו'] ולא מסר להם אלא
לבנה בלבד שנאמר (שמות יב, ב') החדש הזה לכם. אבל לימות המשיח יהיו
נישואין שנאמר (ישעיה נה, ה') כי בועריך עושיך וגומר. ובאותה שעה הקב"ה מוסר
להם את הכל שנאמר (דניאל יב, ג') והמשכילים יזהירו כזוהר הדקיע [ומצדיקי
הרבים ככוכבים לעולם ועד] ובמקום אחר דרשו משל למלך שקדש אשה בחמשה
טבעות שנאמר וארשתוך לי בצדק ובמשפט בחסד וברחמים וארשתוך לי באמונה
וידעת את יי'. ואמרו כן על חמשה חומשי תורה שכנגדם המדות הללו כשם שאין
שלימות העולם אלא בזמן הנישואין והוא ימות המשיח כך אין שלימות האדם
אלא עם הנשואים שכן תמצא באדם הראשון כשנברא יחידי הזכיר בו הכתוב
(בראשית ב, יח) לא טוב היות האדם לבדו והדבר שאין בו טוב אין לו שרמות
ולכך נצטוו אדם לקחת אשה שיהיה דבק בה כדי שימציא תולדות לעבוד השם
יחברך ועם זה יהיה ענינו שלם. וזהו שכתוב (סס) על בן יעזוב וגומר הודיענו

צפחת השמן

פה פירושו כן שיזכרו ישראל אח"כ את ימי לער שהי' להם עד עתה וכמה היה גדול
כבודם של המליקים להם. ואח"כ הביא המחבר עוד פי' שכוונת הכתוב להיפך שמבטיח
הכתוב שיאמרו ישראל איה וכו' פי' איך שכלו וגאבדו וכו' : י' כן פי' רש"י סס וז"ל
כל יסח ודומה לו אלון בלעננים ומתרגם מישר אגניא והם נקעים שבסדות כמו (ב"ב ק"ג).
אגני דארעא מקרי שהמים נאספים שם מן ההרים והגבשישות והבי"ת של בלעננים
אומר אני שאינה נשרשת בתיבה אלא משמשת היא ע"כ נראה פי' לפירושו שחבר
הקני הטעם אהלו עד מקום המישור שהיה אלל ההרים שהמים זוחלין וגשפכים משם
להמישור ומשם והלחה לא עשה אוהלים שלא יסחו וישעפו ממקומם ותהי' תיבת בלעננים
פי' למה שכתוב ויט אהלו עד חילון ולא יותר. וז"ל שיסוד פירושו נשען על הכתוב
שם וסיסרף גם ברגליו דקשה דהלח עם המרכבה הי' יכול לנוס חיש מהר מברגליו אלא
מפני שרלה לברוח לאהל של חבר הקני ולא הי' יכול לבא לשם עם מרכבתו שלא תעבע
שם בטיט לכן גם ברגליו וק"ל : יח' תרגום של (שמות לט, מ') את מיתריו ויתדתי
ית אטונוהי וסכהא : יב' כ"י : יג' כן כותב רבינו גם למעלה אות גאולה ב' מססוק
אחר : יד' ב' תיבות אלו תקנתי מכ"י : טו' ב' רבה סוף פ' ט"ו ויתכן שהכוונה
שהיום נדמו ישראל ללכנה שהולכת ומתמעטת מחלי חדש והלחה וכן היה הענין אללנו
כדאיתא בפסיקתא רבתי וחדתא פ' החודש וברבה שם ב"ה ה"ד יפרח צימיו לדיק כו'

ובימי

הכתוב הזה עיקר הכונה בנישואין מה היא. וידוע כי הנשואין על ב' חלקים האחד להמשיך התולדות ולהרבותם מפני יישוב העולם וכענין שכתוב (ישעיה מה, יח) לא תהו בראה וגו' וכונה זו היא באומות העולם. והשנית לכיין [להעמיד] תולדות לעבודת השם יתברך ורדעת אותו ולהכירו ואין כונה זו כי אם בישראל והוא מאמר הנביא (יחזקאל כג, לו) וגם את בניהן אשר ילדו לי וכן הזכיר עוד (ישעיה מג, כא) עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו ביאורו למען שיספרו תהלתי. ויראה לי כי הכונה זו השנית רמוזה בכתוב הזה שאמר (בראשית כ, כד) ודבק באשתו כי לפי הכונה הראשונה היה ראוי לומר ודבק באשה וכשאמר באשתו כלומר הראויה לו מטינו חשובה כמותו להעמיד בנים כיוצא בו ומוזה טז) הזכיר איש שהוא לשון חשיבות ומעלה ולא אמר על כן יעזוב אדם. יז) וידוע כי הבנים נמשכים במדותיהם אחר משפחת האם ומפני זה יצטרך אדם שיזהר בנישואין שלא יקח אשה לשם יופי שהרי כתיב (משלי לא, ל) שקר החן והבל היופי, ולא לשם ממון כי כן כתוב (שם כג, ה) כי עשה יעשה לו כנפים וגו' אלא שתהיה כל מחשבתו וכונתו לשמים. הנשואים צריכין יח) סיוע אלהי ואי איפשר להיות להן נמר ענין ההצלחה כי אם בזה ולמדנו זה מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים. מן התורה הוא שכתוב בפרשה בזווג יצחק עם רבקה (בראשית כד, כ) מיי' יצא הדבר כלומר המעשים שאירעו לך טוביחין, מן הנביאים הוא שכתוב בענין שמשון (סופטים יד, ד) ודא ידעו כי מיי' הוא, מן הכתובים הוא שאמר שלמה (משלי יט, יד) בית והון נחלת אבות ומיי' אשה משכלת. יאמר מה שהאבות מנחילים לבנים הוא הבתים והממון אבל אשה משכלת אין כח בידם להנחילם כי מאת יי' תהיה. והודיענו הכתוב כי אשה משכלת יקרה היא מבית והון וכענין שכתוב (משלי לא, י) אשת חיל מי ימצא. ויש רשואל בפרשת אריעזר מה היה הצורך שיודיענו הכתוב המתנות שנתן לה העבד ומה היה הצורך להודיע המשקל. והוא שאמר (בראשית כד, כב) ויקח האיש נזם זהב וגו'. ואין במשקל ההוא יט) עלוי ממון ורא תוספת גדולה. ונראה לי לפרש כי יש במתנות האלה רמז לקבלת התורה כלומר שיצא מזיווג יצחק ורבקה זרע ברך יי' ויהיו מקברי התורה ויביאו שקלים שכתוב בהם [שמות לא, כו] בקע לגלגולת זהו שרמו בקע משקלו ושיקבלו שני לוחות הברית שבהן עשרת הדברות זהו שאמר (שם) ושני צמידים על ידיה עשורה זהב משקדם ולשון שקל נוטריקון [אש קול]. וירמוז דמתן תורה שנתנה מתוך האש והקול כענין שכתוב (דברים ה, לו) מן השמים השמיעך את קולו וגו'. ומוזה יש לך להתבונן ענין המן הרשע שנאמר (חסתר ג, ט) ועשרת אלפים כבר כסף אשקול כי היתה כונתו רעה להשמיד להרוג ודאבד שונאי ישראל כ) ולבטל בעשרת שרו העשורה שנחנו על ידי האש והקול וכל

צפחת השמן

ובימי שלמה היינו בגרם המעלות לפי שהיה החמשה עשר וממנו והלחה הלכנו הלך וחסור אבל לימות המשיח כתיב כי בועליך וגו' : טז) נראה כוונתו שלא מלינו מתחילת צרייתו שנקרא בשם אים עד כה כי מאיש לוקחה זאת על כן יעזוב אים ששינה בכונה שרריך האים הפרטי לדבוק באשה הראויה לו : יז) כדאי' צב"ב ק"י א' הנושא אשה לריך לדבוק באחיה : יח) כדאי'תא במס' מ"ק ו' א' : יט) צכ"י תוספת ממון ולא עלוי מתנה ובפירושו פ' חיי פסוק ויקח האיש נזם וגו' כותב רבינו ג"כ ענין זה וכותב שם מה לריך להודיענו המשקל אבל רמז לך וכו'. ונראה שע"ז אמרו דרך רמז בחיי רבה פ' פ' יפה שיחתן של עבדי צתי אבות מתורתן של בניס פו' פי' כי הוא הי' הסרסור הראשון ולרמז על קבלת התורה בכל דבוריו ומעשיו וכמו שכתב רבינו וכסס שנכפלת פרשה זו כו' ופי' מתורתן כו' מסיבת תורתן : כ) כ"כ רבינו גם באות פורים הב' וז"ל רבינו בפירושו פ' תשא ועל דרך הקבלה מחלית השקל לפי מה שהרהרו במחשבתם לתת קלון וחלילה בין האש

וכל העניינין האלו [שאירע] לרבקה הכל סימן לבניה בקבלת התורה. והעבד שנתן לה המתנות האלה הנה רמז לה בהם כי כשם שקבלה היא מתנות הללו ע"י העבד כן בניה עתידין לקבל התורה ע"י משה עבד נאמן אשר כל טוב אדוניו בידו ממה שכתוב (שמות לג, יט) אני אעביר כל טובי על פניך וכשם שנתן לה מתנות רבות מקצתן בדרך ומקצתן בבית ואותן שבדרך היו נזם זהב בקע משקלו ושני צמידים על ידיה י' זהב משקלם כן בניה במדבר הביאו שקלים וקבלו ב' לוחות הברית שבהן עשרת הדברות. וכשם שנתן לה בבית מתנות ג"כ מלבד אותן שנתן לה בדרך כמו שנאמ' (בראשית כה, נג) ויוצא העבד כלי כסף וכלי זהב וגו' כן בניה בארץ מואב סמוך לביאתן לארץ נחנו להם מצות רבות וכענין שכתוב (דברים כה, ס) אלה דברי הברית אשר צוה יי' את משה לכרות את בני ישראל וגו'. וכן דרשו רז"ל (גיטין ס, ח) תורה מגלה נגלה נכתבה. וכשם שנכפלה פרשה זו בענין העבד שני פעמים וחזר העבד לספר כל הדברים שאירעו לו בדרך כן בניה קבלו התורה ב' פעמים לוחות ראשונות ולוחות שניות. [ומשה] עבד יי' חזר לספר בעבר הירדן כל הדברים שאירעו להן בלוחות ראשונות. ענין הנישואין הוא דוגמא לבריאת העולם כשם שנברא העולם בעשרה מאמרות כך (כא) תקנו ז"ל ברכת נישואין בעשרה מן הכתוב שאמר (רות ד, ב) ויקח עשרה אנשים. ותקנו בברכת אשר ברא עשרה לשונות של שמחה. וכשם שבבריאת העולם היו הימים עם השבת שבעה כך תקנו לנו ז"ל שבע ברכות עם ברכת היין שהוא כז) כנגד השבת שהוא צריך להתקדש ביין בתחילה גם ימי השמחה הם שבעה ולפי שאין שלימות השמחה בעולם הזה תקנו ז"ל בבית חתנים לומר בברכת המזון שהשמחה במעונו לומר שהשמחה שאנו משמחים לחתן וכלה לא מאתנו היא אבל היא במעונו הוא הרקיע ששמו מעון כג) ששם נהרי ששון נהרי שמחה. הקדוש ברוך הוא יגיענו לאותו זמן שיהיו כל ישראל עם הקב"ה בדרך נישואין וישמחו בשמחה השלימה שכתוב בה (ישעיה לה, י) ופדויי יי' ישובון ובאו ציון ברנה ושמחת עולם על ראשם. ויזכנו שנהיה מעותדים לחיי העולם הבא למעלת האור ולמעלת השמחה כענין שאמר דוד (תהלים לז, יח) אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה :-

חתן על השלתן (סיר הסירים ה, ח) באחי לגני אחותי כלה אריתי מורי עם בשמי אכלתי יערי עם דבשי שתיתי ייני עם חלבי אכלו רעים שתו ושכרו דודים. פסוק זה אמרו שלמה בספר שיר השירים שהוא (ח) קדש קדשים והוא מדבר עם הנפש שקראה כלה וקרא לבריות רעים ודודים שהוא רוצה להצדיק אותם ולקרנם לתורה וקרא אותה גן ולכך אמר באחי לגני אחותי כלה והזכיר הכתוב הזה ששה דברים והם המור והבושם והיער והדבש והיין והחלב

צפחת השמן

האש והקול שבהר סיני על כן הולרכו להביא מחלית הסקל להיות כפרה על חטאם כו' והנה הוא רלה בכספו לבטלם והוא לא ידע שכבר תקנו זאת בנתנס מחלית הסקל ונראה שזכו כוונת מדרש חסתר קומו דללחון עשרה מנכון לעשרה אלפין קנטרין דכסף דילי : כא) כן הוא בכתובות ז' ח' וכן מ"ש שתקנו לנו שבע ברכות הוא גם כן שם וכן בפדר"ח פ' י"ט אמר גם כן שברכת נשואין בעשרה ובמדרש שוחר טוב מ' ל"ב אמר עדות חלילה בעשרה שנא' ויקח צועז וגו' : כב) איפשר ע"ד שאמרו בצ"ר פ"י ויכל גו' משל למלך כו' ומה היתה חסירה כלה שתכנס לתוכה כך מה היה העולם חסר שבת שהכוונה שע"י הנשואין ימלאו מנוחה אשה בית אישה וכן בא שבת בא מנוחה : כג) כ"כ רבינו בפירושו פרשת תרומה בתוה"ד בענין הכרובים בשם חכמי הקבלה :
(ח) כדליתא במס' ידים פרק ג' משנה ה' :

והחלב. וששה דברים אלו נכללין בג' דברים שהם תענוגי הגוף והם ריח אכילה ושתייה. הריח הוא שאמר אריתי מורי עם בשמי. אכילה הוא שאמר אכלתי יערי עם דבשי. שתייה הוא שאמר שתיתי ייני עם חלבי. וכנגד ששה דברים הללו הזכיר דוד עליו השלום על התורה ששה לשונות (רברים) והם (תהלים יט, ח) תורת יי' חמימה. עדות יי'. פקודי יי'. מצות יי'. יראת יי'. משפטי יי'. ששה לשונות הללו נכללין בשלשה והן עדות חסים ומשפטים והוא שכתוב (דברים ו, כ) מה העדות החקים והמשפטים. הריח כנגד עדות שהעדות הם המצות (ב) המקובלות שהן נאצלות נמשכות מן החכמה העליונה כריח הנמשך מן האתרוג שהריח אינו אלא המשכה ולכך נרמזו העדות בריח שהוא חוש דק וזה שכתוב אריתי מורי עם בשמי והזכיר לשון אריתי ורא אמר הרחתי לתוספת השגה כי מריח הבשם לא קנה אלא ריחו בלבד

צפחת השמן

(ב) ענין זה הביא רבינו בפירושו בהרבה מקומות שפרשת חקת בתחילתו כותב וז"ל המלות כולן נחלקין לשלשה חלקים מלות מקובלות הן המלות שאין האדם מולאם בשכלו בלתי קבלה כמלות תפילין והלילית והמילה והשופר והלולב וכיוצא בהן והן כולן מלות אלהות והן הנקראים עדות לפי שהן עדות גמורה על האלהות ועל חידוש העולם כמלות השבת והשמיטה ויוצב וכו', מלות מושכלות הן המלות שהאדם ימלאם בשכלו כענין הגזל והאונאה וכו', ומלות הללו יקראם הכתוב משפטים, מלות שאין טעמן נגלה ומבואר הן מלות הכלאים ובשר בחלב ושעיר המשתלח ופרה אדומה ואלה יקראם הכתוב חקים וכו' וכן להלן אות לילית בתחילתו כותב רבינו שמכלל המלות המקובלות היא מלות לילית. והנה אם כי דברי רבינו דברים העומדים ברום עולם ולא באתי בסודו כאשר יאמר פה שהמקובלות שהם נאללות וכו' מ"מ הרשות נתונה לקרב ולברר דבריו חף דרך נגלה. ולכאורה תקשה בפרושו שם שהתחיל בדבריו שמלות המקובלות הן מה שאין האדם מולאם בשכלו בלתי קבלה וחושב מלות תפילין וליילית וכו' ואח"כ אומר והן הנקראות עדות לפי שהן עדות גמורה וכו' כמלות השבת והשמיטה וכו' דקשה למה לא כללן הרב ביחד מלות תפילין וליילית עם שבת ושמיטה דהא אמר שהם אחת ומה זה מלאך הרב יותר לעדות במלות שבת מבתפילין וכו' (ואפשר לומר מפני שבשביטה ממלאכה ניכר יותר חידוש העולם) ועוד יקשה דהא חשב רבינו שם וכן פה גם החקים, והנה גם מה שחשב עד כאן כמו תפילין וכו' אומר הרב שאין אדם מולאן בשכלו בלתי קבלה וא"כ למה לא יכנסו גם הם בסוג החוקים. ובאמת בפירושו תחילת פ' בראשית כותב הרב וז"ל תרי"ג מלות הללו נחלקים לבי' חלקים מושכלות ומקובלות וכן סוף פ' שלח כותב וז"ל וכבר ידעת כי כל המלות כולן בי' חלקים מקובלות ומושכלות וכו' וכן בריש פ' עקב כותב וז"ל וע"כ באו מלות התורה קלתם מקובלות וקלתם מושכלות וכו' ולשון עקב זה מלאנוהו בין במלות המקובלות הנקראות חקים בין במושכלות הנקראות משפטים וכו' הנה תראה מכל אלה מפורש שהרב כלל המקובלות עם החקים ולא חשבם לג' רק בשמים עלו בידו ולמה צפה ובפ' חקת חלקן לג' (וכן בפ' ואתחנן פ' שמור תשמרון בתוה"ד שם כותב הרב ג' חלקים המלות המושכלות והמקובלות והחקים וכו'). לכן נראה לי כוונה אחרת בדבריו כמה שאמר המקובלות כמו מלות תפילין וכו' היות שנמלאים אנשים שילרם יתעם לבלתי עשות המלות באמרו להם מה לכם תדכאו עמי ומה זה תלחה אותך לעמוס עליך דברים אין חפץ ה' בהם הלא חף אם לזה צעת מן העמים לעשותכם אותם זאת לא היה רק לפי שעה צעת לא נגה אור החכמה על בני האדם ובחשיכה התהלכו לכן כשבא לרתום אותם במרכבת התורה והמדע היה מהכרח ליתן רסן צמו פיהם לבל יעצוון אורחותם כסוס כפרד אין הבין כי השם אלהי חכמה ולא חלק להם צבינה בלתי אל המעשה עיניהם לא כן עתה והלא גם אתה נאללה החכמה עליך ולא באה הליווי עליך לאסור ירך בעצמות התפילין ותזכור מלותיו חף אם גדילים כל יעלו עליך וכן על כל מלוא יבא להדיח אותך באמרי חלקות זהו שקראם רבינו

בלבד אבל ג) האורה אותו קנה הכל הבשם והרית ולכך אמר אריתי שהוא הלשון הכולל את הכל, וביאור המשל כי המצות המקובלות שהוא מתעסק בהן בידיו הם המור והבושם והידיעה בהם מאין הם נמשכות הוא המשכת הריח. אכילה כנגד המשפטים והן המצות המושכלות שהם טובים ומתוקים להמון מדבש ונופת צופים לפי שיש בהם קיום העולם ויישובי המדינות ותועלתם נראית לעין ונגלית לכל ועל כן כשהזכיר דוד עליו השלום המשפטים סמך להם לשון מתיקות הוא שאמר משפטי יי' אמת צדקו יחדו הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים מדבש ונופת צופים והזכיר בהם לשון אכילה שהוא חוש ד) גם על המשפטים ואמר אכלתי יערי עם דבשי. שתיה כנגד החקים ונרמזו החקים ביין וחלב כדי לרמזו על מצות בשר בחלב שהוא אחד מן החקים ועל החקים אמר שתיתי ייני עם חרבי והכונה בזה לומר שהשיג אף החקים. ואחר שהשלים לדבר עם נפשו ואמר באתי לגני כלומר שבא אל התורה והשיג המצות כלן בשלשה חרקים מעתה יקרא את הרבים להצדיקם ויקראם

צפחת השמן

רבינו מלות המקובלות וזה שאמר שאין אדם מולחם בשכלו פי' שאין לו להלך אחר שכלו וכנ"ל "בלתי קבלה" כוונתו בזה כמו שביאר פה דהיינו שידע האדם באמת כי שקר צימיו של ילרו שאם לא היה בהמלוא רק טעם הנגלה אז הי' אפשר שתתן מקום לטענותיו אכן באמת יש ענינים נשגבים ועליונים נסתרים גזרה חכמתו העליונה שאין המלוא נשלמת בלתי אם תעשה בפועל ידים ומי יבא בסודו ואיך יכול האדם לפטור עלמו מזה, וזה שדמה פה המלות המקובלות כריח פי' הטעמים הכמוסין במלות שהם כמו ריח מהפרי לפי שהריח נמשך מן הפרי ומי שעושה המלוא יש בפעולתו ממש שהרי הוא כלוקט הפרי והריח נמשך אחריה כן כשעושה המלוא מי יודע כמה תועליות ימשכו עמה ובהנחה זו יסולקו הספיקות שהבאתי דבאמת כל המלות הם רק ב' סוגים אכן לענין זה חשבם במקום מהמקומות לשלישי בפ"ע ללמד לאדם צינה כנ"ל ולכן לא חשב הרב שבת ושמיעה עם תפילין לפי שרחוקים המה זה מזה שבמלות שבת כל יחכים ילרם כנגדו מפני שאף האומות חוגגים יום אחד בשבוע בכונתם לכל יעלה הגוף בתוהו וינוח מעלבו ועבודתו וכן השמטה שלריכין להוציר השדות למען יוסיפו תת כוחם. ונראה סייעתא לפירושי ממ"ש הרב צפי' בשלח פ' ויאמר אם שמוע גו' שכתב שם והאזנת למלותיו אלו מלות המקובלות שלא ימלאם שום אדם בשכלו ולריך הוא להתבונן בהם ולהטות להם חוץ וכו' ושמרת כל חוקיו אלו החקים שאין טעמם נגלה לכל דנראה כוונתו במ"ש שלא ימלאם אדם בשכלו היינו שלא יכול לפטור עלמו מהם כנ"ל, וגם עוד אפשר שבא להזהיר פן יפתה לבו לזמן מן הזמנים באמרו הלא דרשתי והגעתי לכל הטעמים מן המלוא וכלם עברו כי נשתנו העתים ואבד עליהם כלח אכן אם יתבונן על המלות בעיני השכל האמיתי אז יראה כי כפלי כפליים לתושיה ועוד לא נגע אף בקלה מעהו בתבונה וזה שאמר שלריך להתבונן בהם וכמאמר התנא באבות (פ' ה' משנה כ"ה) וסיב ובלה בה פי' אל תאמר שהתורה כבר קמטה מזוקן ושיבה נזרקה בה דכולא בה חוץ ממה שנגלה לך עוד יש בה דברים מכוסים, (ועיי' באב"ע"ז יתרו פ' וידבר אלהי' בתוה"ד אמר דע כי כל המלות הם על שני דרכים כו') וראיתי בפירושו בהעלותך פ' ויהי בנסוע שמאריך רבינו שם בענין היוכל הגדול כו' ע"ד קבלה ובאמצע שם אמר וכדי להעיר הלבבות על הענין הזה באו בתורתנו הטרופה מלות השמיעה והיוכל שהם מן המלות המקובלות וכו' ואפשר כוונתו שאינם מן המושכלות ונוטים יותר אל המקובלות שלטובה להפקיר כל שדותיו ולשלח עבדיו חפשי: ג) פי' המלקט כמו (תהלים פ' י"ג) וארוה כו' וכן הוא לשון הש"ס ז"ב ז"ב כ"ב כ"ב כמלוא אורה וסלו: ד) פי' כמו שחוש הטעם הוא חוש הגם וניכר יותר מהחוש של הריח שהוא חוש דק כמ"ש רבינו כן המשפטים המה ניכרין יותר לבני אדם בעבור שהם תיקון מדינה והלורך של כל אדם וצכ"י ליתא לתיבת הגם וכתב שם שהוא חוש הטעם ונראה שלריך לגרום כמו צפה: ה) בקהלת

ויקראם ריעים ודורים ונותן להם עצה שיעסקו בתורה הוא שאמר אכלו רעים שתו ושכרו דודים שאין אכילה ושתייה זו אלא בדברי תורה. ובלשון הזה עצמו הזכיר שלמה עדיו השלום בספר קהלת הוא שאמר (קהלת ה, טו) אין טוב לאדם כי אם לאכול ולשתות ולשמות והוא ילונו בעמלו כל ימי חייו אשר נתן לו אלהים תחת השמים ה) ודרו"ל וכי יש אכילה ושתייה שמלוח את האדם לאחר מיתה אלא בדברי תורה הכתוב מדבר וכן הזכיר עוד על התורה (משלי ט, ס) לכו לחמו בלחמי ושתו ביין מסכתי. והיה הענין שהמשיל שלמה את התורה לאכילה ושתייה ללמדך כי כשם שאכילה ושתייה הוא מזון הגוף כן התורה והחכמה מזון הנפש ואנו רואין שיש קשור גדול בין התורה והענינים השכליים ובין העניינים הגשמיים שכן מצינו שאין אדם נכנס אל העניינים השכליים אלא מתוך הגשמיים ו) שכן טבע הנער לא ירצה ללמוד אלא אם כן יאכילוהו אביו ואמו מה שהוא מתוק לחכו והמאכל המתוק ההוא חשוב בעיניו יותר מכל התורה כולה אחרי כן כשיגדל יבזה המאכלים ולא יחשיבם כלל ולא ירצה ללמוד עד שיקנו לו בנדים כדי שיהיה מכובד בהם והוא מחשיב הבגדים ההם אז יותר מלימוד התורה אחרי כן כשיגדל יותר יראה כי הדברים [הללו] אין להם חשיבות כל כך וישתדל ללמוד כדי שיקנה השם והכבוד וכדי שיקרא חכם ורב ושיראו אותו רבים וקמו שרים וישתחוו. וכאשר תפקחנה עיני שכלו ויראה כי כל כבוד העולם הזה הבל וריק וכל הענוגי הגוף ותאוותיו מאפס ותהו נחשבו לו אז ישתדל ללמוד לשמו של הקדוש ברוך הוא בלבד וכל פעולותיו וכל תאוותיו לא יהיו אלא נגדו כענין שאמר (תהלים לח, יוד) יי' נגדך כל תאותי והא למדת שלא עלה אל המעלה הזאת השכלית אלא מתוך העניינים הגשמיים. וכן תמצא שאר הפעולות כלם אי איפשר לו לאדם שימציא תולדות לעבודת ה' יתברך אלא בדרך נשואי אשה ומתוך הענין הגשמי ואי איפשר לו להשיג מעלת העולם העליון אלא מתוך העולם הזה הגשמי ועל כן מיתסים הכתובים וממשילים התורה והחכמה שהם מזון הנפש [לאכילה מפני שאי איפשר להשיגם] מבלעדי מזון הגוף. וכן מצינו במקדש שהיו המנורה והשולחן זה נכת זה ז) מנורה בדרום ושולחן בצפון המנורה היתה ח) רמז וסימן החכמה שהוא מזון הנפש והשולחן סימן לכתר מלכות ורמז לעושר שהוא מזון הגוף והשולחן המונח בצפון היה מסתכל למול המנורה שבדרום להורות שאי איפשר שתתקיים (זכות) העולם וברכותיו כי אם על ידי התכמה גם החכמה אינה יכולה להתקיים במין האנושי כי אם על ידי מאכל ומשחה ולכך הוצרכו להיות שני בליים אלו המנורה והשולחן בשתי רוחות נגדיים זה נוכח זה. וכיון שכן יתחייב האדם לדבר דברי תורה במקום סעודה לטעמים רבים האחד להורות שאין הסיפוק והברכה והשובע בעולם אלא בשביל התורה והשני שכל שולחן שמדברים עליו דברי תורה הוא השולחן המעולה והחביב לפני הקב"ה שכן דרשו ז"ר (אבות פ"ג מטעם ג) שלשה שאכלו על שלחן אחד ויש ביניהן דברי תורה כאלו אכלו משלחנו של מקום שנאמר (יחזקאל מא, כב) וידבר אלי זה השולחן אשר לפני ה' והג' מפני שהמאכל והמשחה מטרידין את האדם ומולידין נסות הרוח ומזכירין את האדם הנאות הגוף ומשכיחים אותו העיקר והוא דבר הנביא (הושע יג, ו) שבעו וירם לבם על כן שכחוני ועל כן חובה על האדם לעסוק בתורה ושיזכור העיקר במקום שהוא סבה להשכיח העיקר. וכן מצינו אצילי בני ישראל והם שבעים זקנים ומשה ואהרן נרב ואביהוא עמהם בראש שעשו סעודה והיו אוכלין ושותין

צפחת השמן

רבה טס: ו) כעין זה כתב החו"ה שער הצמחון פ' ד' וכן המיימוני הל' תשובה פ' י' הלכה ה', וז"ל לפיכך כשמלמדין את הקטנים ואת הנשים ועמי הארץ אין מלמדין אותם חלל לעבוד מיראם וכדי לקבל שכר עד שתרבה דעתן כו' מגלין להן רז זה מעט מעט וכו': ז) כדאיתא במנחות פ"ו ז' : ח) כן הוא ציונתן פקודי פ'

ושותין והיו ט) מסתכלין (בלב) ומתבוננין ורואים בבוד השם יתעלה זהו שכתוב
 (שמות כד יח) ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו כלומר היו רואין הכבוד י) של
 קדושה ושל נבואה] בעין השכר בעוד שהיו [אוכרין ושותין]. בהרבה מקומות (של קדושה
 ושל נבואה) מצינו משתה במתן תורה כתיב (שם יח יב) ויבא אהרן וכל זקני
 ישראל לאכל לחם וכן כתיב בחנוכת בית המקדש כשהשלים שלמה בבנינו חנכו
 במשתה הוא שנאמר [מלכים א' ח, סב] והמלך וכל ישראל עמו זובחים זבח לפני
 ה'. יעקב אבינו לא קבל הברכות אלא מתוך משתה והם המטעמים שהביא [לאביו].
 גאורת אסתר לא היתה אלא על ידי משתה שנאמר (אסתר ה, ד) יבוא המלך
 והמן אל המשתה ומתוך אותו המשתה נתן לה המלך כל מה שבקשה ונגאלו
 ישראל ממות לחיים ואע"פ שעל ידי משתה נגזרה עליהם מיתה הם גרמו לעצמם
 בחטא מכירת יוסף שמכרוהו אחיו על ידי משתה שנאמר (בראשית לו, כה) וישבו
 לאכל לחם וגו' שכן יח) דרשו ז"ל וישבו לאכול לחם אמר להם הקדוש ברוך הוא
 אתם מכרתם אחיכם על ידי משתה חייכם שבניכם יהיו נמכרין על ידי משתה שנא'
 (אסתר ג, עו) והמלך והמן ישבו לשחות וגו'. וכן יב) דרשו ז"ל בנס חנוכה
 שהיה

צפחת השמן

פ' והבאת את השלחן וגו' : ט) בכ"י הגירסא והיו מתבוננים ומסתכלים צעין השכל
 ורואים וכו' ולזה סגרת תיבת בלב דליתא שם ולא הסירותיו מפני שגם למעלה אות ברכה
 הביא רבינו דבר זה ושם כתוב ג"כ תיבת בלב. וענין זה הוא בוי"ר פ' אחרי פ' כ'
 ובמדבר רבה פ' ב' ויחזו וכו' מלמד שזנו עיניהם מן השכינה כאדם שמביט בחבירו
 מתוך אכילה ושתייה רבי יוחנן אמר אכילה ודאית כו' ובס' האמונה והבטחון כותב
 הרמב"ן ז"ל פ' ז' אין כוונת האכילה להפסיד דבר הנאכל אלא להוסיף לאוכל עוד
 תענוגים וחיים ע"כ אמר אכילה ודאית ולא חלק עם האומר שזנו עיניהם אבל הוסיף
 פירוש על פירושו לומר שהנפש מתענגת ושמחה במעשים המקובלים לפני הבורא כהנחת
 הגוף באכילה והיינו האכילה הודאית וכו' ועונג הנפש שהוא החכמה והמעשה הטוב ע"כ:
 י) כן נראה להגיה: יח) באסתר רבה פ' הרלים ילאו וכו' ובשוח"ט מז' י' : יב) הנה ענין הנס
 חנוכה לא נדבר זה הרבה זולת מה שאמר הש"ס בשבת כ"א ב' דאמרינן שם מאי
 חנוכה דת"ר בכ"ה בכסליו יומי חנוכה אינון כו' שכשנכנסו יונים להיכל עמאו כל השמיים
 שבהיכל וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונלחום בדקו ולא מלאו אלא פך אחד של שמן
 שהי' מונח בחותמו של כ"ג ולא הי' צו אלא להדליק יום א' נעשה צו נס והדליקו ממנו ח'
 ימים לשנה אחרת קבעום ועשאוים ימים טובים בהלל והודאה ע"כ וזולת זה לא נמלא רק שרתיתי
 במדרשים על חנוכת המזבח שגרמו זה גם חנוכת הבית של חנוכה ואף בדברי הגאונים
 הראשונים לא נודע עיקר הענין הזה רק באיזה ספרי' מאוחר' איתא המעשה אבל בפנים שונים,
 בס' חמדת הימים מביא הגם שנמלא במדרש אגדה כ"י ישן והוא שהחשמונאים נלחו את המלך
 יון ששמו אנטיוכס ששלח על ירושלים את לבאיו תחת יד נקנור משנהו בחיל גדול והרגו
 בישראל הרג רב ואנסו את בתו של מתתיהו בה"ג וישחטו דבר אחר והביאו דמו אל
 עזרת הקודש ולבש יוחנן נקס ויהרוג את נקנור ויעש בהיונים הרג רב ז' אלף וז' מאות
 וג' ואחר זאת שלח המלך עוד הפעם את שר לבאו השני בגרוס שמו בעם כבד ועשו
 בירושלים תועבות גדולות ואח"ז נלחום החשמונאים ובלאו היונים עם שר לבאם
 הנז' עוד פעם שלישית עם אלפים ורצבות וצקשו בני ישראל בצכי ובתחנונים לפני ה'
 ושלח מלאכיו וחרב אנשי יון באה בלבם ולבגרום שרפו באש ואח"כ נעשה להם הנס
 עם הפך שמן ע"כ. ואח"כ מביא המחבר הנז' מעשה יהודית ואמר שמלך יון אחד ששמו
 אליפורני עלה על ירושלים עם ק"ך אלף שולפי חרב ול"ב אלף צעלי חלים וילך עליה
 ושמר את מולא המים להמית את ישראל בלמא ויאספו כל בני ישראל אל עוזיהו ויבכו
 וילעקו אל ה' ויהי בשמוע יהודית האלמנה בת בארי והיא היתה יראת ה' מאוד
 ותפלל אל ה' בחדר מיוחד עם נערותיה והיא הייתה מענה בלום נפשה כל ימי חייה
 והיתה

והיתה יפת תואר מאוד ויהי כאשר שמעה את דברי עוזיהו שאמר למסור את העיר
 בעוד ה' ימים ותקרא את חזרי וקרמי הכהנים ותאמר להם למה תעשון כן כי טוב
 לייחל לתשועת ה' הנה אנכי מתפלל לה' וגם אתם תעשו כן ותקם ותסר בגדי אלמנוחה
 ולבשה בגדי יקר ותלך עם שפחתה מחוץ לעיר עם נאד חלב ולחם ונבינה ותלך ופגעו
 בה משומרי המלך ויביאו אותה למלך ותאמר לו שברחה מהם לנפול אל היוונים
 ותבער אתהבתי בלבו. ויעש לה משתה וישכר בתוך אהלם ותקם האשה ותשלוף חרבו
 של אליפורני ותתכה את ראשו ותלח לשפחתה וילחו שתיכן כי דימו היוונים שיילחו להתפלל
 מחוץ למחנה כמנהגה זה ימים שהיתה אללם והביאה את ראשו תוך העיר והעמידו
 את ראשו על החומה וירולו היונים לאהל אדונם והנה מסגולל בדמו וינוסו ויהרגו
 ישראל בשוכניהם כו' מלאתי בקובץ ישן עכ"ל, אבל ראיתי מודפס מעשה זו של יהודית
 בחופן אחר וכה יסופר שזימי נבוכדנצר מלך אשור כשמלך בנינוה ויך את מדי ויגבה לבו
 ושלח את אליפורני שר לבאו וילו אותו להרוג ולחבר את כל העמים אשר לא באו
 אתו בבית ויהי מחנהו ק"ך אלף רגלי וי"ב אלף פרשים ויכבוש כל מקום
 בואו ויבא לארץ יהודה ויהויקים הכהן הגדול כתב ספרים אל כל יושבי יזרעאל ואל כל
 המקומות לשום נולדים על ההרים שהן מבוא ירושלים, בעת ההוא היו הראשים בעיר
 עוזיהו בן מיכה למעשה שמעון וקרמי הוא עתניאל ויבכו בני ישראל לפני ה' וילו
 אליפורני לחנות על העיר בתול וסתם שם כל הבתרות לבתתי השאיר להם מים ע"י ענר
 המואבים והעמונים ויעברו כ' יום ואין מים לבני בתול וילעקו בני ישראל אל עוזיהו
 ואל הזקנים ואמר עוזיהו להם שאם אין מושיע אותנו בעוד חמשה ימים אמסור העיר
 להאויב ותשמע האשה אלמנה ושמה יהודית בת מררי וכו' וכו' כמו שהובא למעלה
 במעט שנויים. והנה יראה הקורא שהענין מאלפורני אמת ונכון הדבר שעשה ה' תשועה
 לישראל וכי מכר ציד אשה את האויב אבל העת שנעשתה הדבר הוא כבעלטה לא נוכל
 להכריע כי בהעתק הראשון נראה שהיה זימי בית שני בעת ששלטו מלכי יון בארץ
 ושם המלך הי' אליפורני והנס הי' בעיר עוז לנו בירושלים אבל כפי ההעתק הב' הי'
 זה זימי בית ראשון זימים שעשו מלכי אשור שלטון בארץ ושם המלך נ"כ רק שר לבאו
 הי' אליפורני גם הנס לא נעשה בירושלים רק בעיר בתול (וכפי שראיתי עוד במקום
 אחר היה שמה בית חוליה): ועתה נראה נא אנחנו מפני שלא נזכר מעשה של
 יהודית שהבאתי באיזה חודש ובאיזה יום נעשתה התשועה גם לא נדע אם נעשה זכר
 לזה בהלל והודיה והנה באמת לא נזכר בש"ס זכר מזה אלא שבר"ן מביא שיש לאכול
 מאכלי חלב וגבינה בחנוכה זכר לנס שהאכילה יהודית לאויב חלב להרדימו (ע"ד
 שנתנה יעל לסיסרא בספל חלב) ע"כ נראה כמ"ש הרב חמדת הימים שנראה כי גם
 הנס ההוא נעשה בקרב הימים האלה ועשו זכרון הנס בקרב ימי חנוכה כו'. ואפשר
 שזה פי' הש"ס שאמר מאי חנוכה כו' שיעמוד הקורא ויקשה מאי זו שאלה הלא מפורסם
 הוא בישראל ובפרט זימי התלמוד וכמו שאין לשאל מאי פורים אבל מפני שזימים
 האלה נעשה עוד נס לישראל ועשו זכר לזה בחודש הזה שאל בש"ס מאי חנוכה פי'
 למה נעשה שמונה ימים הלא די ציוס או יומים ומספר שהוא מפני הנס מפך שמן
 ואמר שזה העיקר של ימי חנוכה ומה שלא זכרו הנס האחר מפני שהוא ידוע להם
 או שהוא טפילה. ועתה נבואה נא לדברי רבינו שאמר שכן דרשו ז"ל בנס חנוכה שהיה
 ע"י משתה הנה איננו מלוי במדרשים גם לא ביוסיפון שלנו וע"כ ל"ל שכוונתו על
 המדרש אגדה שהבאתי משם החמדת ותהא כוונת רבינו שהנה האשה יהודית הרגה
 האויב ע"י שעשה עבודה משתה (גם השקיתו חלב) כנ"ל. עוד אפשר לומר כפי שנמלא
 בפיוטים לחנוכה (בדאי מאיזה מדרש) שגם מתתי בן יוחנן ואחיו עשה כן למלך
 יון כשהגיע זמן נשואי אחותו שאמר שמאחר שגזר המלך שכל בתולה שתנשא תבעל למלך או לשר
 לבאו תחלה הכנים אחותו למלך ותחת למדיו היה לו ליהודה חרב והרגו וכו' א"כ גם נס של
 חשמונאים נעשה ע"י משתה היינו בעת שהגיע משתה אחותו בנשואיה. ובזה גליתי
 חרפה מהפייט לשבת ראשון של חנוכה שחורז והולך המעשה דחנוכה ומביא ענין
 החשמונאים

שהיה על ידי משחה וכן מצינו דעתיד יג) דרשו ז"ל עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות סעודה לצדיקים והסעודה ההיא יש לנו להאמין אותה סעודה ממש יד) גופנית כי המאכלים הם מאכלים זכים מוכנים משישת ימי בראשית והם מן הדגים [לויתן] ומן

צפחת השמן

החשמונאים שנלחו את אנטיוכוס המלך וגם מביא שם השר לבא אליפורני ושמעתי אומרים ששגה בזה כי לפי מה שנמלא בספרים הכתובים בגופן שלהן הי' הרבה קודם מלכי יון אבל כפי מה שהבאתי נראה ששם אליפורני הי' רגיל בין היוונים שראו ינו שהי' מלך יון ששמו כן וא"כ אינו רחוק שהפייטן מלא מגילה כתובה ששר לבא אחד ששמו אליפורני הי' ג"כ בין לבא אנטיוכוס מצני יון גם קרוב הדבר שחסרי' איזה תבות במעשה יהודית שמביא הרב חמדת ז"ל שמלך אחד (והוא אנטיוכוס) [שלח שר לבא] ששמו אליפורני [ועלה] על כו': יג) כ"ה בפסחים קי"ט ב' ובב"ב ע"ה א' אמריקן שיעשה הקב"ה סעודה מבשרו של לויתן ובשמיני רבה פ' י"ג אמר אריסטון עתיד הקב"ה לעשות לעבדיו הלדיקים לע"ל וכל מי שלא אכל כבילות בעוה"ז זוכה לראותו לעוה"ב וכו' וכן בגמ' רבה פ' י"ג אמר לע"ל עתיד הקב"ה לעשות סעודה לצדיקים בג"ע וכו' ולהשקותם יין המשומר בענביו מששת ימי בראשית :

יד) הגה בענין זה יש מחלוקת בין הקדמונים ומהם הרשב"א ז"ל הביאו רבינו בספרו פ' בראשית פ' ויצרא אלהים את התנינים הגדולים שהביא שם המאמר מש"ס ב"ב שסירס את הזכר והרג את הנקבה ומלחה לצדיקים לעתיד לבוא כותב רבינו ז"ל והרב הגדול מורי הר"ש ני' פי' ענין המדרש הזה שאין להרחיק להיות לצדיקים לעוה"ב סעודה כפשוטי הדברים שבאו לרבותינו במדרשים והגדות וכו' ואין תכלית הכוונה כוונת המאכל והמשתה לבד למלוי הכרם ולהנחת הגוף והגרונ שאין זה ענין העוה"ב אלא שכבר נודע שבסבת המאכל ומשתה יתעוררו כחות הגוף ואז יתחזקו ג"כ כחות הנפש לאיזה ענין שיכוין אליו האוכל להמשיכם ולהיסירם אליו לפי שהמאכל והמשתה סבות גדולות לשמחת הלב ולהרחיק העלבון והדאגה כו' כו' וכן יתכן להיות הסעודות ההן לצדיקים בבשר ודגים וצירוף מששת ימי בראשית לתכלית הזו בתכלית העונג שאין העוה"ז ראוי להשיג אליו כו' ומאריך הרב הרבה. אבל הרמב"ם ז"ל דעת אחרת לו בזה שכתב בספרו סיד החזקה ה' תשובה פ"ח ה"ב מענין עוה"ב שאין בו לא אכילה ולא שתיה אלא בינה ודעת בלבד ז"ל שם ואין השמחה גוף כדי שתנוח על הראש כך עטרה שאמרו חכמים כאן היא הידיעה ומהו זהו שאמרו ונהנין מזיו השכינה שיודעים ומשיגין מאמתת הקב"ה מה שאין יודעין מהם בגוף האפל השפל. וע"ז התעוררו רבים וכן שלימים במכתבים נגד דבריו והביאו ממאמרים הנזכרים וממקומות אחרות באגדות היפך דבריו ז"ל ולגדס קמו חכמים אחרים ועמדו לימין הרמב"ם וכל אחד מהלודין החזיק במעוז התלמוד להביא ראיה לדבריהם ומזה נתחברו ונקבלו מכתבים ממה שהרילו זה לזה וביניהם מכתבים גם מרבינו אברהם בנו של הרב המיימוני ז"ל והוא בחכמתו עשה פשר דבר בין המאמרים מהתלמוד שנראין כסותרין שיאמר הרב ז"ל שיש חילוק בין אומרו ימות המשיח לבין עוה"ב ושלימות המשיח כוונתו רז"ל באמרו אין בין עוה"ז לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות בלבד ומי שיתן בהם סוד הרי פשען משל יש לו על מה לסמוך כו' ושם עוד מדבר הרב על דרך רמז והחכמה בענין זה: ומקרוז נדפסו מכתבים בענינים אלו מחכמי לונ"ל ורבינו לרפת ובתוכם מכתב מרבינו אהרן בר משלם לרבינו מאיר הלוי ואומר הרב שם שמפני שנראה בהרבה מקומות שדברי רבותינו סותרין זה את זה ולריך לשמור פתחי פיו בדברים אלו שאין בהם קבלה מפני רבו כ"ס דברים שאפי' החכמים הקדמונים והגאונים לא ירדו לתכלית אמיתית העתידות יען כי הם סודות ואינן מפורשות ככל הלורך בדברי הנבואות לדעת האמת כמה ימי שני חיי משיח וכמה יהיו בין ימות המשיח ובין תח"מ וכמה יהיו בין תח"מ להעולם הבא ומה יעשו החיים צנתיים מאחר שנעלמה ממך תושיה ולא ידעת על איזה עוה"ב אמר הרב שאין בו גוף וגויה היתה לך דומיה תהילה עד דורשך וחקרך סתרי הדברים

מפי

ומן העופות עו) בר יוכני ומן הבהמות בהמות בהררי אלף ואולי יהיו עו) מתולדות האור העליון כענין המן במדבר ובתכלית העלוי והדקות יותר כי שפע החמה וההשגה לקבל המושכלות תהי' בהם יותר מכל הזמנים כלם ואחר הסעודות האלה שיהיו בסוף הזמן יתחדש זמן אחר והוא זמן תחיית המתים שבו יהיו ניזונין ומתעדנין מזיו השכינה ושוב אינן חוזרין לעפרן שכן דרו"ל (סנהדרין לב, א) מתים שעתיד הקדוש ברוך הוא להחיות שוב אינן חוזרין לעפרן אלא יהיו קיימים נצחיים כמלאכי השרת ומתעדנין בתוך שבע חופות שכן דרשו ז"ל בסדר אליהו זוטא שבע חופות עתיד הקב"ה לעשות לצדיקים דעתיד רבוא שנאמר (ישעיה ד, ה) וברא ה' על מכון הר ציון ועל מקראיה ענן יומם ועשן ונגה אש להבה לילה כי על כל כבוד חופה .

טהרת הלב * (תהלים נא, יב) לב טהור ברא רי אלהים ורוח נכון חדש בקרבי. בקש דוד ע"ה בכתוב הזה טהרת הלב והמחשבה

ומן

צפחת השמן

מפי זקן משכיל דורש את האלהים כי אמנם יש סודות נפלאים ונעלמים ונכסין מעיני רבנים וחכמים ונגלה לברי לבב משכילים וכו', ושם יש תשובת הרמ"ה על המכתב הנז' גם יש שם תשובה מרבינו שמשון בן אברהם ואמר הרב (מענין סתירת המאמרים מהש"ס) שהלדיקים יקומו קודם משאר אנשים מדכתיב ורבים מישיני אדמת עפר יקומו ולא כולם ואח"ז לסעודת לויתן יקומו כלם שכל ישראל יש להם חלק לעוה"ב כו' כו'. גם יש שם העתק מרבינו סעדיה גאון ז"ל ואמר שם וז"ל שאלה שביעית איך יאכלו לעוה"ב ואיך יכנסו לתוכו נשיב וגאמר ראוי שנדע כי העומדים בתה"מ דוגמא דומים לשאר הברואים במנהגם ושבתם וקימתם והם לריבין למקום וזמן כאשר בני אדם ולפיכך יחדש להם לורם מקום אחד והוא העוה"ב ויכנסו לתוכו בלא יגיעה ועמל אלא כמי שילא מארמון ויכנס לארמון שני ובעת אשר יכנסו יכולת הש"י שומר אותם ואם איש יאמר כיון שטבעם ומנהגם כאשר בני אדם אוכלים ושותים איך יוכלו לחיות במקום שאין לחם ואין מים נשיב וגאמר יחיו בלא אכילה ושתייה כאשר חי משה רבינו ע"ה מ' יום ומ' לילה והיה טבעו ומנהגו כאשר בני אדם ע"כ. וראיתי כי טוב להעתיק מ"ש בשיטה מקובלת לבתרא על דף ע"ה א' הביא את הרב רבי דוד בן רבי יהודה החסיד ז"ל בספר לבנת הספיר שחיבר וז"ל לויתן הוא הסועד את הלדיקים ומחברם חיבור גמור חיבור הנפש עם הגוף כדתנא דבי אליהו לדיקים שעתידין לחיות אינם חוזרין לעפרן וז"ש יכרו עליו חברים יחלוהו בין כנענים קורא לדיקים חברים ע"ש החיבור העתיד שיחבר בשר לויתן נשמתן לגופן לשון ילוי אישי וזהו יחלוהו בין כנענים כנענים מעט לא אפשר דהא כתיב ולא יהיה עוד כנעני בבית ה' ע"כ : עו) כן כותב רבינו בפ"י סדר בשלח בפ' המן והוסיף ונקרא בר יוכני לפי שהוא מוכן לסעודת הלדיקים ובעניי לא ראיתי בשום מקום שמהעוף הזה יאכלו וראיתי בש"ס בכורות נ"ז ב' בילת בר יוכני וכו' ובסוכה ה' א' ואימא כאפי דבר יוכני. ובכ"י הנוסח פסיוני וגם דבר זה לא מלאתי עיין ב"ב ע"ג ב' מהני חו"י דאמר מי חית לי מכייכו חולקא לעלמא דאתי כו' : עו) ענין זה כותב רבינו באריכות בפירושו פ' בשלח בפ' המן והוא מהרמב"ן ז"ל שם וז"ל והענין הזה שאמר ר"ע הוא שקיום מלה"ש בזיו השכינה וכן דרשו ואתה מחיה את כולם ואתה מחיה לכלם ועליו נאמר ומתוק האור ששיגו באתו האור טוב טעם והמן הוא מתולדות האור העליון שנתגשם ברעון צוראיו ית' נמלא שאנשי המן ומלאכי השרת כזונין מדבר אחד ור' ישמעאל חופש עליו מפני שקיומם חילו מדבר המתגשם מתולדות האור שהרי קיומם באור העליון עלמו וכו' ורבינו שם שינה לשונו של הרמב"ן ז"ל :

כל

* אמר המוציא לאור פה מקום להעיר מה גדלו מעשי ה' אשר נתן תשוקה בלב אדם לפלס כל דבר במאזני שכלו בעת-יהגה בתורה ותושיה

לא

ומן הידוע שהיא מדה שכלית כי כל המדות כולן ב' חלקים גופניות ושכליות, הגופניות באות לתקן המעשים כי אין שלימות לחכמה מבלי תקון המעשים שנאמר (שם קיא, י) שכר טוב לכל עושיהם ודרו"ל (ברכות יז, א) לכל לומדיהם לא נאמר אלא לכל עושיהם. השכליות באות [לטהר] המחשבה ושלא להשתמש בה זולתי בעבודת הש"י וזה שכתוב (שם כד, ד) נקי כפים ובר לבב נקי כפים יכלול המדות הגופניות שהם לתיקון המעשים, ובר לבב יכלול המדות השכליות שהן לטהר המחשבה ושיהא תוכו כברו ונסתרו כנגדהו (א) כמו שדרשו ז"ר כתוב (חיו"ב כח, יז) לא יערכנה

צפחת השמן

(א) כל הענין הזה וכן מה שאומר הרב על פסוק לרק לבשתי וכו' הביא רבינו למעלה אות חבל הא' והערותי שם שלא נמלא זאת בש"ס ומדרשים וכעת נראה לי לתרץ קלת דרבינו אפשר לקח דבריו לא מדברי הש"ס ומדרש השטחיים רק מכח הקושיא שיש בהם הכריח פירושו זה דהנה כל העובר על מאמר זה מדבריו של אחר דאמר שם ששאל

לא לצד צלורת הענין ודקותו כי גם בחומריותו היינו סידור הענין ונוסחתו לא יסמוך על זולתו פיסח על עור לא ירלה כי כן היה צענין העתקת הספרים עבור עדת ישראל שרבו הסופרים כי מי כישראל גוי אשר ירוש לאלהיו וכל אשר לו צו יבזו גם עורו יתן צעד הנפש נפשו עמלה לו להביא ברכה לביתו ברכת ה' התורה ותעודה היא תאשר אותו והיא עושרו בראותו ילדיו בקרבו לקדוש ישראל יערילו ונותן כבוד לשמו בתו ופזרו הונו לכתיבת תורת ה' שכתב ושבע"פ זאת היתה מנת כוסו ובהמה שמן חלקו להביא תורה חוריו ויחלק ללבאותיו, ועי"ז נתרבו סופרים כל איש ידע מעט לאמן ידיו בכתיבה וימלא ידו לכתוב כי בא בשכרו חף חס לא עמדו רגליו על סף התורה ולא בא שעריה, כאשר כותב הרב חיד"א ז"ל באות ספרי דלניעתא בשם ס' בן דוד שהשחיתו והתעו בו בהעתקת הספר הגז' והפכו דברי אלהים חיים כו' ע"כ ילאו הרבה ספרים מלא שבוסים וחרולי העעיה כסו פניהם נלאה הקורא לחקור ולדרוש במו כי אבני נגף לרגליו ויחסמוהו מלעבור הלאה. והנה חס בא איש ורלה להגיה ספריו בשוט עין בקורתו עליהם לקח לו חיזה מהספרים שנים שלשה ממה שכתבו ג' אנשים ומתוכן הי' מעמיד הגירסא על מכוונה כי בזה יכול לתור ולהצין בהספרים ולברר בשיקול דעתו לקרב את הגירסא הישרה והאחרת זרה הלאה כי לא נשתוו הכותבים לכתוב הספר כמתכונתו של רעהו זה כתב נסחא מוטעת והשני כתבה על נכון וכן להיפך, אכן בזמן אחרון מאז זכינו למלאכת הדפוס זרחה על פני תבל גם לבני ישראל הי' אור במושבותם. חבל בכל דבר שנמלא בעולם אין טובתה שלימה כי עי"ז נתרבו העעותים יותר ויותר מאשר בתחילה כי מאז שדפס חיזה ספר ונפל בו טעותים נעשה זאת כמעט לטרגל להדפיס הספרים במתכונתו לא מספר כתב יד באשר על ידי זה יכולים למהר ולהחיש מעשיהם כי האותיות נכרים היעב ומה להם לקחת לפנייהם ספר כתב יד אשר אותיותיו ינכרו ובכן נשארו כמעט כל העעותים אשר נפלו בדפוס הראשונה כאשר נראה זאת עין בעין ולא יכול איש להכחיש אותה כי מעט מעט ימלא שינוי גדול בין דפוס לדפוס:

וראה נא שכן עלה גורל הספר הזה כי הנה זה כל מגמתי להסיר ממנו כל השבוסים נפלו במו וכאשר עיינתי והתבוננתי בכל הנדפסים ישינים וחדשים והנה כלם שווים ואין יתרון לכד הקמה שדפס בקושטנטינא שנת רע"ה בין אותם שדפסו אחר זה על צטח כלם נדפסו ממנו (ובאמת לא נתתי חימוץ צם לתור ולדרוש מהם חיזה מהם יותר נכונה כי כלם שווים בזה ובחלה נפשי במחברי זמנינו המוליאים כל זמנם בזה וכלם דרך השערה וילאו הקוראים בלפלוף דברים יגעל צם איש נפשו ישרה צו): והנה בשער הזה חס ששמו טהרה לא נטהר בדפוסים כולם, כלם הפכו אותו וערבו בו "יראה" חלונה לא מטוהרה בטהרת הלב כי נתערבו יחד הצ' שערים צענין מזהיל כאשר יהפוך הצער צדוד ובקלחת וכל העובר בהם רגז ושחק ואין נחת כי גם עוד זאת פה שלא בקל נוכל להכיר הערבוביא שצם והעובר לתומו כל ירגיש רק מעט צבואו למשנת דר' פנחס

יערכנה זהב וזכוכית למה נמשלו דברי תורה לזהב וזכוכית לפי שדברי תורה קשין לקנותן כזהב ונחזין לאבדן ככלי זכוכית רבי עקיבה אומר למה נמשלו דברי תורה לזכוכית דומר לך מה זכוכית זה כל מה שאתה נותן לתוכו הוא מראה לך כך תלמיד

צפחת השמן

ששאל את ר' מאיר לפרש לו הפסוקים ושסתר את פירושו ובחר רק בפירושו של ר"ע באמרו בכל פעם ר"ע רבך לא כך אמר אם יראהו בעין הבחינה יקשה לו מאוד מה ראה בזה מר"מ וכי לא היה לו להראות ידיעתו רק בפסוקים אלו וגם יקשה מנא ידע בכל השאלות הפסוקים אלו שר' מאיר לא יפרש אותם כמו שפירשם ר"ע ששאל אותם מאתו ועל כולם יקשה שעשה כהאי עורבא דמייתי נורא לקיניה דלפי פירושו של ר' מאיר הפסוקים הרי לא היה עליו מהקושיא שהקשה אותו ר"מ ולפי פירושו של ר"ע שאלו בו היה מקום שיחזור ר"מ ולומר לו א"כ חזור בך (באמת באגדת ירושלמי הגי' שאל ר"מ וכל האי חכמתא אית בך ולית את חוזר בך) וגם על תשובתו יקשה מאוד שאמר לו ששמע מאחורי הפרגוד שזכו בנים שזכרים חוץ מאחר באמת יקשה מה נשתנה אחר מחוטאים אחרים הלא היו כמה ממלכי ישראל ויהודה שהרעו לעשות ובכל זאת נתקבלה

בן יאיר שהמדפיסים גזרוהו לחלאים החלי האחת נתנו לשער טהרת הלב וחלי השני לשער היראה, לא אדע סיבתה, ומי שיעבור בו בלי שום לב לא ידע מתחלה כי תועה ביער הנהו אבל כשיבא בסכניו יבהלו עשתנותיו ויבין כי הוליכוהו שולל כל ידע ללאת מהם בשלוח. ככה הייתי במבוכה זו עד הראנו ה' וזכינו לעיין בכתבי יד אשר לפני וזכה רפאתי מוזנח ההרוס כי לקחתי הב' שערים כפי הכ"י ואנתחכו לנתחים רבים ואחר זה אחזרהו לקרב עלם לעלמו ולחברם האחד לאחיהו ולקרב המרוחקים לכן הוכרחתי להעתיק הב' שערים אלו על גליון מיוחד ולכותבם כאשר הם עתה לפנינו כי באופן אחר לשלחם לדפוס בנדפס כאשר עשיתי ביתר הספר ולליין מקום התקונים למושבותם לא יכלתי כי יראתי פן תלחה עין המגיה ולא יבא למחוז חפלו והנה בעזה"י הנה הוא מסודר כאשר ילא מידי הרב ז"ל ויבין הקורא בלדק ההפרש בין תקוני לבין הנדפסים עד היום בלקחם זה נגד זה אז יטעם לו מלאכתו. ואגב זה אעיר עין הקורא בענין הגהת ספרים שרבים מקדמונים אסרו איסר בזה כמו שהביא הש"ע יור"ד סי' רע"ט סעוף א' בהג"ה שאין להגיה שום ספר ע"פ הסברא כ"א זרא"י ברורה, (הרב רד"ך בית ע"ו מחרס קדמונים) וגם הרב חיד"א שם בצרכ"י בשירי ברכה מביא שהראב"ד לייט עלה עד שידי מגהת תקלץ והרמב"ן כתב פ' יש נוהלין שראוי לגדות ע"ז ועיימ"ש מהראנ"ח בראשונות בתשובה א' ע"ז באורך וכותב הרב חיד"א ע"ז אם הודיע בתחלת הספר שהגיהו מסברתו מותר מהריק"ש בהגהותיו. ונראה עוד לדעתי הקלושה פעמים רבים להיתר כעת, האחת כי הם לא דברו רק בעת לא היתה חזון הדפוס נפרץ וכל אחד כתב ספר אחד או שנים ונשארו בסתר אוהל לא חזו שמש העצקר ויכול לבוא איזה תקלה מזה אבל כעת כי מיד שגמר הספר יד כל אדם ממשמשת בו ומודע טעותו של המגיה ויתנו עליו בקולם מדברי אינשי לבל יטו אחריו. והב' שהמגיה היום איננו כמו בימיים עברו מפני שכל מדפים לא שדי זוזי בכדי ויחזיק אללו איש מומחה דאיתמחי ספריו לא כן בימיים קדמונים כל אחד עשה זאת בפני עלמו. והג' שהגאונים לא שטחו חרמם רק להכותבים ספרים בשכר שהיה ג"כ אנשים מהם בלי מדע אבל אם יבא איש וכל מגמת שניו רק לענין זה לדרוש ולתור ברוח מבינתו לזרות ולהביר לדעת איזה דרך ישכון אור וישקול בפלם שכלו כמה פעמים ליישר המעקשים נגדם לא החרימו הגאונים כי חזקה על חבר וכו': והנה בענין הגהותיי בספרי זה ע"פ הרוב לא הגהתי מנפשי רק מכ"י או מאיזה מקום שדברי רבינו מובאים מהם או מפירושו על התורה ומה גם שמספרי מוסר ומדות שאין נ"מ לדינא מזה לא דברו הגאונים כלל. ועתה נוכל לומר אשריך שהרה שילאת בדפוס בשהרה: (ע"כ הערה)

חלמיד חכם צריך שיהא מראה בפיו כל מה שיש בלבו (ו) וכן מצינו בארון הברית שכתוב בו (שמות כה, יא) וצפית אותו זהב טהור מבית ומחוץ תצפנו וכן אמר הכתוב (חיוז כט, יד) צדק לבשתי וילבשני לבשתי מבחוץ וילבשני מבפנים כלומר שיהי' נגלהו ונסתרו שוים לא שיהיה חולק ומכזב קצתו על קצתו. מי שיש בו מדה זו נקרא ברשון התורה תמים שהיא השבח שנשתבחו בו הצדיקים הוא שכתוב בנח (בראשית ו, ט) איש צדיק תמים היה גו', וכתוב באברהם (שם יז, ח) התהלך לפני והיה תמים וכתוב ביעקב (שם כה, כז) ויעקב איש תם. נמצאת למד כי מדת הטהרה מדה שכלית כוללת מעלות רבות ועל זה אמר דוד ע"ה בכאן לב טהור ברא לי אלהים וגו'. ג) שאל מאת הש"י ליתן לו עזר בקיום התורה והמצוות שהרי הטהרה דבקה בתורה הוא שאמר (תהלים יט, י) יראת ה' טהורה עומדת לעד כלומר שהטהרה דבקה בה לעד לא תפרד ממנה זהו שאמרו ז"ל (ברכות כג, ח) דברי תורה אין מקבלין טומאה שנאמר (ירמיה כג, כט) הלא כה דברי כאש נאום ה' והעזר הזה הוא שיתאצל עליו מאת הקב"ה שפע טהור וזך שיהי' לבו טהור במחשבה טהורה והוא הרוח הנכון המחודש בקרבו המבוקש ממנו. ממדת הטהרה יבא אדם לידי קדושה והיא ד) שדרשו ז"ל (ע"ז כ, ב) מאי דכתיב (דברים כג, י) ונשמרת מכל דבר רע שלא יהרהר אדם ביום ויבא לידי טומאה בלילה מבאן אמר רבי פנחס בן יאיר זהירות מביאה לידי זריזות מביאה לידי נקיזות נקיזות מביאה לידי

צפחת השמן

נתקבלה תשובתם כדמלינו בלחאב ומנשה (וכבר ראיתי במחברים הלא בספרתם כמו הרב של"ה ז"ל ובהגהה שם בשער דרך חיים דף רכ"ב ע"ב דפוס פפד"ח שחתרו ליישב הדבר) אבל ענין הדבר נראה היות שאחר ידע בעלמנו מתחילתו שכל תורתו לא היתה רק לפניו וגם כפי שהביא הירושלמי והמדרשים שם שכשלמדו אביו תורה לא היתה כוונת מחשבתו לשם שמים לכן לא נתקיימה בו תורתו ע"ס, גם לפי מה דאיתא (בחגיגה עו ב) שספרי מינין נושרין מחיקו טיבא היתה בלבו וגם בשיר רבה פסוק הביאני אל בית היין אלישע קלץ בנטיעות כילד בשעה שהי' נכנס לבתי כנסיות ומדרשות וראה את הטיטוקות שמלליחין בתורה היה אומר עליהן מיליא ומסתתמין ועליו הכתוב אומר אל תתן את פיך לחטיא את בשרך ובירושלמי שם חושב עניינים רבים מרעות שהי' בו. ועוד גם במדרשים שם אומר מה אם זה (אחר) שיגע בתורה שלא לשם שמים כו' וזה בכלל מי שאמר שקלץ בנטיעות לכן כשרלה לנסות אם גם ר"מ ידע רשעתו שבנסתרו לכן שאל אותו פי' הכתוב להבין מפירושו אם ר' מאיר ידע ממעשיו הקדמונים שגם המה היה רק למראית עין אכן ר' מאיר אפשר לא ידע מהם (או אפי' ידע רק שלא רלה לזלזל בכבודו בהיותו רבו לכן פירשם בענין שלא יגרע כבודו) אבל הוא שידע נגעי לבו הביא לו על כל משאלותיו פירושו של ר"ע כדי שידע ר' מאיר עניינו ברמז ואמר לו ר"ע רבך לא כן אמר וכו' אלא חע"פ שסרח יש לו תקנה וזוה נתן מקום שר"מ יקשה אותו והלא דבריך סותרין את מעשיך ועל זה גילה לו מסתרו שמחחילתו ועד סופו נפשו עפלה בו ולא היה תוכו כברו כנ"ל שמפני זה הכריזו כן חוץ מאחר שידע את קונו ומכוין למרוד בו וא"כ לפ"ז נרמזים דברי רבינו שם. ובחמת שבאבות דר"כ פ' כ"ה איתא הוא הי' אומר (אלישע בן אבויה) קשין דברי תורה לקנות כלי זהבים ונוחין לאחדם כלי זכוכית שנא' לא יערכנה זהב וזכוכית כנראה שהוא עלמנו פי' ג"כ הפסוק כמו ר"מ וראיתי שם עוד שאמר מקיש זהב לזכוכית מה כלי זהב לאחר שנסבר יש לו תקנה ושל כלי זכוכית אין לו תקנה כשנסבר אלא"כ כשחוזרין לברייתן נראה שדורש היפך מהש"ס והמדרשים וכנראה שיש שם טעות שהלשון מגומגם: וכל ענין זה עם הלשון והפסוקים ע"ד דבר תורה אין מקבלין טומאה הביא רבינו גם להלן אות כפורים ה"ב ושם הגי' מתוקנת כמו שהגהתי פה מכ"י: ב) כ"ה ציומא ע"ב ב' ותנחומא ויקהל: ג) כן כתב רבינו גם להלן אות עלרת ובשבעות מ"ע: ד) ואיתא

לידי פרישות מביאה לידי שהרה שהרה לידי קדושה קדושה לידי יראת חטא יראת חטא לידי ענוה ענוה לידי חסידות חסידות לידי רוח הקודש שנאמר (תהלים פט, כ) אז דברת בחזון לחסידיך ה) ואמרו בירושלמי זריזות מביאה לידי נקיות שנאמר (ויקרא עז, כ) וכלה מכפר את הקודש נקיות לידי מביאה (סס יד, כ) וכפר עליו הכהן וטהר שהרה לידי קדושה שנאמר ((סס עז, יט) וטהרו וקדשו קדושה לידי ענוה שנא' (ישעי' נ, טו) כי כה אמר רם ונשא וגו' מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח ענוה לידי יראת חטא שנאמר (משלי כב, ד) עקב ענוה יראת ה' ו) (יראת חטא לידי רוח הקודש שנאמר (סס ב, ה) אז תבין יראת ה' ודעת קדושים תמצא) [יראת חטא לידי חסידות שנאמר (תהלים קג, יז) וחמד ה' מעולם ועד עולם על יראיו] חסידות לידי רוח הקודש שנאמר אז דברת וגו'. הזכיר החכם בכאן עשר מערות התשעה מביאות לידי העשירי שהיא רוח הקודש וחמשה ראשונות הם מדות רוחניות לטהר המחשבה וזהו שאמר זהירות מביא לידי זריזות כי הזהירות הוא במצות לא תעשה כי הוא מזהר שלא יעשה דבר פלוני זריזות היא במצות עשה שיהי' זריז לעשות דבר פלוני כי אם הוא זהיר שלא יסתכל ביום באשה ויכבוש את יצרו בזה יהיה זריז בלילה ותהיה מחשבתו טהורה והזריזות מביאה לידי נקיות שיהיה גופו טהור ולא יארע לו דבר טומאה והנקיות מביאו לידי פרישות שיהיה פרוש ממחשבה רעה ומיצר הרע והפרישות מביאו לידי שהרה כי אז יהיה טהור טהרת המחשבה והטהרה מביאו לידי קדושה שיפרוש ממאכלות אסורים ואין צריך לומר מן האסורים אלא אף מן המותרין שכל הגודר עצמו בזה ופרוש

צפחת השמן

גם בסוף מס' סוטה : ה) הוא בירושלמי שבת פ"ק ובשקלים סוף פ' שלישי : ו) הקפתי תיבות חלו סף דכן הוא בירושלמי שבת סס חבל כפי זה היה לריך לנרום סמוך לזה רוח הקודש מביאה לידי חסידות וכו' חבל בדברי רבינו כתוב בהיפך חסידות מביא לידי רוח הקודש והנה בזה נראה שגורם כגירסת הספר בשקלים דאמר סס יראת חטא לידי חסידות שנא' וחמד ה' וגו' חסידות לידי רוח הקודש שנא' אז דברת וגו' ועתה נחזה חן דהא כל כוונת רבינו למה שכתב שיזכה למעלה העשירי שהוא רוח הקודש וכו' ח"כ נראה שרוח הקודש אחרונה לא חסידות ואף אם תאמר דהא חף לגירסת הספר בשקלים אין רוח הקודש בא באחרונה דהא חשב סס כהב' מקומות בירושלמי עוד שמביא לתחיית המתים ולידי אליהו וכו' ח"כ כוונת רבינו בהביאו בירושלמי רק מפני שסס מוצאים ראיה על כל הענין מפסוקים שבבבלי אינם מביאים וגם בלא זה בירושלמי אינם מתאים עם הבבלי שלא הביא לא זהירות ולא פרישות ואף שנוכל לומר לך דשנים האחרונים בירושלמי הם על כללות האומה וכן ל"ל בש"ס שלנו שאמר שרוח הקודש מביאה לידי תחיית המתים ורבינו מביא משם ראיה שאדם צפרט יזכה ויעלה מעלה אחר מעלה עדי השיגו רוח"ק הנה חוץ מכל זה יש עוד סייעתא דגירסא שבשקלים נכונה דאמר רוח"ק מביא לידי תחיית המתים דכתיב (יחזקאל לו יד) ונתתי רוחי בכס וחיייתם חבל כפי הגי' בשבת חסידות מביאה לידי תחיית המתים ומביא על זה פסוק זה יקשה איך נרמז זאת בפסוק ועוד שראיתי כי כל דבר זה שבירושלמי הובא גם במדרש שיר רבה בתחילתו ושם הגירסא כמו בירושלמי דשקלים לכן הסגרת תיבות חלו והעמדת כפי הנוסחא שבשקלים. והרולה לעיין בטוב בענין זה של רפ"י יענין באלפסי ע"ז ובר"ן וכו' חבל הם גרסי בירושלמי שבת. וענין זה הביא רבינו גם להלן אות כפורים הב' ואת קדושה ובפירוש פ' תלא הביא מאמר זה בקילור. וראיתי להמ"כ שכתב שיגע ומלא לעיקר גי' ירושלמי דשבת ולא אדע איך יפרנס הראיות שהבאתי דגי' דשקלים עקרית. ודע שיש שנוי בדברי רבינו במה שמבוא מש"ס שלנו שחסר בדבריו מצ"ס דע"ז שתורה מביאה לידי זהירות (איברא דליתא בסוף מס' סוטה) עוד שגי' רבינו קדושה לידי יראת חטא כו' לידי ענוה שהיא כמו בירושלמי ובש"ס הגי' קדושה לידי ענוה ענוה לידי יראת

ופורש מהם זולתי במוכרת ובכדי חיותו הוא הנקרא קדוש וכמו ז) שאמרו קדש עצמך
 במותר לך וגדר זה של קדושה מביאו לידי יראת חטא כי יעלה ח) מגדר האכילה לגדר
 הדיבור שיהי' גדור בכל דבריו שלא ידבר רע כענין שנא' (משלי יד, טז) חכם ירא
 וסר מרע ויראת חטא מביאו לידי ענוה כי אין צריך לומר שהוא לא ידבר רע כלל
 כי אף אם דברו אחרים עליו רע לא יענה להם וזה נקרא עניו מי ששומע עלבונו
 ושוחק כענין שנא' (במדבר יב, ג) והאיש משה עניו מאוד ששמע עלבונו ושחק
 ענוה מביאו לידי חסידות כי מתוך שיהי' עלוב לשמוע עלבונו ולשחוק עליו כן
 ירצה להיותו עלוב אם יהיה לו עסק עם שום אדם שיניח לו משלו ויכנס לו לפניו
 משורת הדין וזה הוא מדת חסידות מי שהוא עושה לפניו משורת הדין חסידות
 מביאה לידי רוח הקודש. [הנה] כי חמשה ראשונות הם שכליות לטהר המחשבה
 והארבעה והן קדושה יראת חטא ענוה וחסידות הן גופניות לתיקון המעשים ואחרי
 טהרתו במחשבה ובחקון המעשה אז הוא ראוי אל המעלה העשירית שתשרה עליו
 רוח הקודש. ומה שהיה דוד מתפלל על לב טהור לפי שעם הלב הטהור ימצא
 האדם הן בעיני אלהים ואדם והוא מובטח בעצמו שלא יחטא לעולם, ומפני
 שהאדם עלול אצל החטא מצד היצר הרע שבו ואין אדם צדיק בארץ אשר יעשה
 טוב ולא יחטא לכך שאר דוד זאת לפי שאין הכל זוכין למעלת הלב הטהור
 וכן הזכיר שלמה בנו (משלי כ, ט) מי יאמר זכיתי לבי טהרתי מחטאתי כלומר מי
 הוא זה שיכול לומר לבי טהור וזך אותו שיכול לומר טהרתי מחטאתי כי אי אפשר
 שיהיה לבו זך עד שיהיה טהור מן החטא וכן הזכיר עוד (סס כג, יא) אוהב טהור
 לב הן שפתיו רעהו מלך ענין הכתוב כי האוהב אשר לבו טהור ט) אצל מי שאוהב
 אותו הלא ימצא הן בכל מה שידבר והוא ראוי שיהי' חבירו של מלך כי יעמידנו
 שליט בביתו ויפקידהו על בית נכאתו, והנה הכתוב יבאר במלכי הארץ וירמוז למלך
 העליון ית' כי הצדיק שהוא אוהב את הש"י והוא טהור לב במחשבתו וכל עניניו
 הן שפתיו כלומר ימצא הן בעיני הש"י ותהיה תפילתו מקובלת והוא כאילו נעשה
 שותף להקב"ה ובא לומר כי אם מלכי הארץ מגדלין ומנשאין את האדם על מדת
 טהרת הלב אף כי יגדל וינשא אותו הש"י עליה כענין שכתוב (ישעיה סב, יא)
 הנה שכרו אתו ופעולתו לפניו. וצריך להתבונן כי מעלת טהרת המחשבה הוא מפני
 שהמחשבה היא מצד הנפש השכלית שבאדם ושורש הנפש השכלית עליון עד
 מאוד א"כ המחשבה והנפש עיקר אחד להם ולפיכך יש כח באדם השפל לעלות
 ולהוריד במחשבתו מעתה יתעורר האדם החוטא כשהוא מטמא בהרהוריו הרעים
 המחשבה הטהורה הזאת כמה לו עונות וחטאים ועל זה אמרו (יומא כט, ח) הרהורי
 עבירה קשין מעבירה כלומר קשין על הנפש מעבירה עצמה י) לפי שהרהור תלוי
 בלב והנפש משכנה בלב ולכן כשהוא מטמא אותה במחשבה רעה קשה יותר מן
 העבירה עצמה כי העושה העבירה עצמה אין המחשבה טרודה כל כך. ויש שפירש
 קשין מעבירה קשין לפרוש כי רגילות המחשבה בהם מביאה את האדם לידי עבירה,
 ויש שפירש עוד קשין מעבירה כי המחשב עבירה אחת לגנוב או לגזול או לבוא
 על אשת איש יחשוב בלבו אם יבא אדם כנגדי לבטל מה שאני רוצה לעשות
 אחבל בו או אהרגנו כדי שאשלים חפצי ונמצא כי כשגנב או גזל או בא על

הערה

צפחת השמן

יראת חטא עי' בתוס' שס גס כמה שלא הביא דחסידות גדולה מכולן שנאמר אז דברת
 גו' וכפירש"י שס. ואיפשר שחסר מהדפוס כ"ז ולריך לעיין בכ"י אי"ה. ודו"ק : ז) ציבמות
 כ' ע"א : ח) איפשר שהוא מדך כנגד מדה כמ"ס המקובלים שריך להצלות כל עניני
 חכילה לבחי' מדבר : ט) צלות שבועות מ"ע מביא רבינו ג"כ כתוב זה ופירשו ושס
 הגי' משובשת : י) כל הפירושים הללו וכן כל דבריו עד סוף האות מביא רבינו גס בפירושו לפ'
 ולביס פסוק והיה בשמעו וכן מ"ס-כאן והנפש משכנה בלב כותב גס כן כך שס וכן הוא למעלה
 צלות

הערה שעשה [היה] גמר העבירה אבל ההרהור קשה מנוף העבירה לפי שהרהור
 וגמר נדבו להכות ולהרוג ולעשות העבירה בסוף. אבל הרב הגדול הרמב"ן ז"ל
 פי' הרהורי עבירה קשין מעבירה אחר מעשה העבירה שכיון שעשה העבירה כבר
 ועוד הוא מהרהר בה בזה קשה לענין עונש הנפש מעבירה עצמה אבל קודם מעשה
 העבירה אין עונשו קשה ואינו נענש כלל שהרי אמרו ז"ל (קידושין מ, ח) מחשבה
 רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה ואינו נענש עליה וכן אמר הכתוב (תהלים סו, יח)
 און אם ראיתי בלבי לא ישמע ה' אא"כ היתה מחשבת ע"ז שכתוב בה (יחזקאל יד, ה)
 למען תפוש את בית ישראל בלבם, נראה מדעת הרב כי כיון שהרהור אינו
 ביד האדם אין לו בזה עונש קודם מעשה העבירה וזה תימה כי למה לא יענש
 בהרהוריו הרעים במחשבה בלבד בלא מעשה והוא מטמא נפשו השכלית בהם כמו
 שהזכרתי למעלה. אבל יש לומר בעיקר הדבר כי בודאי יש עונש על הרהור בלא
 מעשה כלל וכאשר הרהור הזה מצוי באדם אע"פ שאין בו מעשה הגה זה סימן
 המכשול והחטא כי המה עצמו מני ארח ולא גדל נפשו במדרגות ההכנות כי כשם
 שבחירת המעשה מסורה ביד האדם לטוב או לרע שנאמר (דברים ל, טו) ראה
 נתתי לפניך היום את החיים וגו' בן בחירת המחשבה מסורה בידו אחר ההכנות וע"כ
 צריך שיחזר אחר רפואותיו שישתדק בהכנת לבו ומחשבותיו אל הש"י ולא ישעבד
 ויכוף מחשבתו רק במחשבה טובה וכשרון המפעלים ואם באה אליו המחשבה רעה
 שיגער בה שלא חגמר בלבו שאם אינו גוער בה והיא נגמרת בלבו הרי זה נענש
 וכאשר יתמיד מחשבתו זאת זמן רב ויכון בלבו לאהבה את השם ית' ולקרב אליו
 וללכת בדרכיו גם הש"י יתן הטוב ויגמלהו כצדקו שיכין לבו שלא יחשוב בדבר
 רע ולא יעלה במחשבתו רק טוב ועל זה אמרו הבא לטהר מסייעין אותו ורבו
 הכתובים על העיקר הזה והוא שכתוב (דה"א כח, ט) כי כל לבבות דורש ה' וגו'
 וכתוב (משלי כא, ז) ותוכן לבות ה' כי השי"ת מכין לב האדם ומיישר יא' (תולדתו)
 [תפילתו] כשהאדם מכין את לבו כנגדו ית' וכן כתוב (תהלים י, יז) תאות ענוים
 שמעת ה' חכין לבם חקשיב אזניך וכתוב (דה"א כט, יח) אלהי אברהם יצחק וישראל
 אבותינו שמרה זאת לעולם ליצר מחשבות לבב עמך והכן לבבם אליך :

יראה (דברים יוד, כ) את ה' אלהיך תירא אותו תעבוד ובו חדבק ובשמו
 (תשבע. ח) (ממדת היראה יגיע האדם למעלת השפלות והענוה)

צפחת השמן

צלות אהבה וכן צלות עלרת אכן צלות תענית וכן צפירושו פ' צראשית פ' ויפח צלפיו כותב
 הרב שמשכן הנפש הוא צמוח והיא נקראת נשמה וצלות תפילין כותב הרב שצנני
 אצרים הללו הם משכן הנפש החכמה ועיי' שם מה שכתבתי ביישוב קלת שלא
 יהיו דבריו סותרין זא"ז ובר"ה ח' כותב רבינו הרסורי עבירה וכו' ביאור הדבר קשין
 על הנפש לפי שמחשבת העבירה קבועה בנפש לעולם וכמו שאמרו קשורה זו ופעולת
 העבירה אינה אלא לפי שעתה כו' ופי' זה של קשה על הנפש וכו' הוא מכרמב"ם
 ז"ל וז"ל רבינו צפירושו והרמב"ם ז"ל פי' הרהורי וכו' לפי שהמחשבה מעלה גדולה
 באדם מכח השכל וממדות הנפש השכלית וכשהוא חוטא בו הנה הוא חוטא במזחר מדותיו
 ואין אשמת המשתמש בעבד סכל כאשמת המשתמש בצן חורין חכם כן כתב בתחילת
 פרק ב' מספרו ע"כ ולא ראיתי זאת כי אם במורה בח' מג' כותב הרב ולי צפירושו
 פי' נפלא מאוד והוא שהאדם לא יעשה מרי רק צבהמתיותו אצל המחשבה הוא מסגולת
 האדם וכו' וכשיחשוב צמרי ובעבירה ימרה צנכבד שצנני חלקיו וכו' :
 יא' הקפתי תיבה זו שלא נודע פירושו והעמדותי תחתיה תצת תפילתו אכן גם צפירושו
 איתא ג"כ לתצת תלדתו ואפשר שהפי' הוא להמעשים של אדם שהם פרי
 ותולדות הלב :

(ח) צכ"י הגירסא למדת היראה יגיע האדם ממעלת השפלות והענוה וכו' וכונה היא
 כפי

[למדת היראה יגיע האדם ממעלת השפלות והענוה] ויגיע למעלת החשק בסבתו ית' זהו ובו תדבק וממעלת החשק יגיע למעלת השבועה שאז יהיה ראוי לישיבע בשם יתעלה לא קודם לכן. ענין היראה היא שיהביל האדם עניני העולם הזה ויהיו בעיניו הבל וריק ויחשוב בעצמו שהוא עפר ואפר בחייו רמה וחולעה במותו ושיהיה דבר נמנע אצלו מעבור מצות ארון כד העולם כי אי אפשר להגיע אל מדת היראה זולתי עם זה וזו היא הכוונה בספר קהלת שרצה להתחיל (קכלת ח' ז) הבל הגלים ולחתום במדת היראה שאמר (סס יב, יג) סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא וגו' לימדך בזה כי לא תתכן היראה זולתי אם יהביל ויבזה עניני העולם וכאשר יחשוב זה יגיע למעלות השפלות והענוה ובכך תהי' עבודתו שלימה וכוונתו רצויה לא תתערב בה נובה הרב שישמינו תועבה וכענין שכתוב (משלי טז, ה) תועבת ה' כל נבה לב וזהו שאמר את ה' אלהיך תירא אותו תעבוד (ז) ומן הידוע כי מלת עבד מחייבת ארון ומלת ארון מחייבת עבד כענין קונה וקנוי שבל אחד מורה עליו חבירו ומעיד עליו ולא ימצא זה בלא זה וכן האב מחייב הבן כי אין השם תופס באדם להקרא אב אם אין לו בן וכן הבן מחייב להיות לו אב כי הבן לא הוליד את עצמו על כן אמר אותו תעבוד כי הוצרך להזהיר את העבד בעבודת הארון ית' שהזכיר תחלה בראש הכתוב ואי אפשר לעבד שיעבוד עבודה שלימה לארון עד שיקבל על עצמו מדות העבודות שהם ההכנעה והשפלות שאם אין בו מדות הללו והוא מתנהג עם אדוניו בדרך גבוהות ואדנות אין זה מדת העבד שהעבד חייב בה לפני מלך אפילו במלך בשר ודם ק"ו לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ב"ה ואחרי כך אומר ובו תדבק כי מתוך הענוה והשפלות יגיע אדם למעלת הדבקות שהוא [החשק] שעליו אמר הכתוב (תהלים לא, יד) כי בי חשק ואפלטמו כי כל חושק מחשבתו דבקה בחשוק לא תפרד ממנו רגע ואחר שאמר ובו תדבק כלומר שתדביק מחשבתך בו בהשגתו וידיעתו אמר ובשמו תשבע. ואין זה מצות עשה כלל אבל יאמר תהיה ראוי לכך אם תצטרך להשבע לקדש את השם יתברך ותגיע למדרגת הצדיקים והנביאים שאחר שהגיעו אל המדות האלה היו נשבעים בשם יתברך לפי צורך השעה לקדש את שמו כענין אליהו שאמר (מלכים ח' יז, ח) ה' אלהי ישראל אשר עמדת לפניו וגו' וכן חוני המעגל (תענית יט, ח) שדרשו ז"ל ג) ענ עונה ועמד בתוכה כדרך ד) שעשה חבקוק הנביא שנאמר (חבקוק ז, ח) על משמרת אעמודה וגו' ואמר לפניו רבונו של עולם בניך שמו פניהם עלי שאני בכך בית לפניך נשבע אני בשמך הגדול שאיני זז מכאן עד שתרחם עלי בניך אלו וכיוצא בהן הגיעו למעלה זו שאמר הכתוב ובשמו תשבע כלומר כי קודם שיהיו כך כל המעלות האלה אין ראוי לך להשבע

צפחת השמן

כפי הנראה שהרי לא דיבר הרב דבר מיראה שיאמר ממדת היראה ומה גם כפי שהביא רבינו. בשער הקודם המאמר שמענוה יבוא לידי יראת חטא תבא גירסא זו בטוב חבל מפני שהנוסחא שזכאן כותב רבינו מפורש להלן באמרו לימדך בזה כי לא תתכן היראה זולתי אם יהביל ויבזה עניני העולם וכאשר יחשוב זה יגיע למעלת השפלות והענוה וכו' שנראה שיראה קודם להשפלות חבל אפשר לומר שמ"ס וכאשר יחשוב זה וכו' קאי על אומרו אם יהביל ויבזה עניני העולם וזכאמת שפלות וענוה קודמת ליראתו עי' תוס' ע"ז כ"ב ד"ה ענוה לכן הגהתי כן כמו בכ"י חבל לא מחקתיו כי יש ידים לגירסת הספר כמ"ס רבינו עוד למטה מזה כי מתוך הענוה והשפלות יגיע האדם למעלת הדבקות וכו' והבזוהר יבחר : (ז) כ"ה במלות הגיון פ' י"ב שנקרא מלות הלטרפות : ג) שוחה עגולה כמו עונה ולשון עונה מלשון (בראשית יח ז) ועשי עונות ופירושו שנתן עלמו במקום לר' ונשבע שכל זמן שלא יענו אותו לא יזיז עלמו משם : ד) במדרש שוח"ט מז' ז' ובמו' ע"ז ועי' רש"י תענית כ"ג

להשבע בשמו. ותמצא ה) בכתוב הזה עשרה תיבות ובא ללמדך שכל המקיים
 כתוב זה כאלו קיים עשרת הדברות ויזכה לחיי העולם הבא ו) שנברא ביוזם נצטוינו
 במדת היראה ליראה את השם הנכבד והנורא לבדו ושלא נירא מבשר ודם. וכן
 הזהירה תורה (דברים כ, ה) וראית סוס ורכב עם רב ממך לא תירא מהם. שכל
 זמן שהאדם ירא מזרוע בשר ודם אין יראתו בהקדוש ברוך הוא שלימה כי מן
 הראוי הוא שישים האדם כל יראתו בהקדוש ברוך הוא בכבוד וכאשר הוא [חולק]
 ממנה לבשר ודם הנה הוא חסר לב במדת היראה להקדוש ברוך הוא ומקצר בחס
 עבודתו, וכן תצוה התורה (שם שם, ה) מי האיש הירא ורך הלבב שישוב מן המלחמה
 והענין כי נצחון ישראל בכל מלחמותם אינו אלא על פי הזכות וזה אין זכותו שלם כי
 לא הגיע אל מדרגת היראה בשלימותה. ועל זה הזהיר ישעיה ואמר (ישעיה נא, יב)
 מי את ותיראי מאנוש ימות (שם שם, יג) ותשכח ה' עושך ביאר כי הנותן חלק מיראתו
 לבשר ודם כאלו שוכח את השי"ת. ולכך מביא ראיה מכמה פעמים שהיה מפתר
 בבאו עד שערי מות ובעת שנתיאש מן ההצלה באותו עת הצילו הקדוש ברוך
 הוא מאויבו המציק לו זהו שאמר (שם) ותסחד תמיד כל היום מפני חמת המציק
 כאשר כונן להשחית ואיה חמת המציק כלומר איבדו מן העולם עד שהוצרכת לומר
 עדיו אינו ועל זה אמר אחריו (שם) ואנכי יי' אלהיך רוגע הים ויהמו גריו יין
 צבאות שמו כלומר יש בי כח להעיר חמת הים גם להשקיט חמתו כי אני אדו'
 הצבאות כולן העליונים והתחתונים וכל שכן שיש בידי כח להשקיט חמת המציק.
 אע"פ (שדרך) [שצותה] התורה שלא ליראה מבשר ודם הלא אנו מזהרים ז) ליראה
 מן המלך ומהצבור ומחלמידי חכמים. מן המלך הוא שכתוב (דברים יז, טו) שום
 תשים עליך מלך ח) ודרשו רבותינו ז"ל שתהא אימתו עליך. והטעם בזה לסי
 שהמלך קיום הארץ כענין שכתוב (משלי כט, ד) מלך במשפט יעמיד ארץ. ואמרו
 רבותינו ז"ל (לכות פ"ג מסנה ז') אלמלא מוראה של מלכות איש את רעהו חיים
 בלעו. והירא מן המלך הוא בכלל יראת השם כי הוא יתברך צוה בכך ומצינו
 שהוקשה יראת המלך ליראת המקום הוא שאמר שלמה (משלי כד, כא) ירא את
 יי' בני ומלך. כשם שתצטרך ליראה את השם יתברך אע"פ שאין אתה רואהו ועם
 זה תפוש מן העבירה כן הצטרך שתתירא מן המלך המולך בארץ ותשים צורתו
 נכח פניך אע"פ שאי אתה רואהו ובזה תנצל מחיוב מיתה למלכות. או יאמר ירא
 את יי' בני ומלך והזהיר תחלה על יראת השי"ת ואחריו על יראת המלך והזהיר
 שלא יתחבר עם המיטנים את הדבר שהם יראים ממך בשר ודם תחלה ועושין
 וראתו עיקר ויראת השי"ת טפל לה, ומלת שונים מן (איכה ה, ה) ישנא הכתם
 הטוב. ט) (וענין אחר ועם שונים עם המשתתפים והם מאמיני השניות והוא הדין
 למאמיני השלוש). או יאמר עם שונים עם השונים באולתם בדבר שבו חיוב משפט
 מות אל תתערב עמהם מן תלמד ממעשיהם כי אותם השונים בדבר זה לא יראו
 אלהים

צפחת השמן

כ"ג ח' ד"ה כדרך כו' : ה) פי' הכתוב שהביא הרב תחלת הסער והוא בפרשת עקב
 כאשר תקנתי וליינתיו חבל בדפוסים הקודמים נלטיין לפרשת ואתחנן והוא טעות דהלא פה
 פירש רבינו דבריו בפרט שאין כוונתו רק לפסוק שבפ' עקב ששם כתוב גם תיבות וכו'
 תדבק שאיננו בואתחנן ובזה יש בכתוב עשרה תבות וגם שם כתוב אותו ולא ואותו
 כבפ' ואתחנן. ובדבר זה תראה כמה לריכין לנו לדקדק בדברי המחברים הקדמונים
 נוחי נפש ואף בדבר שנראה דבר קל בעיני הכותב : ו) כדאיתא במנחות כט. ז'. ז) דבר
 זה הביא רבינו גם להלן אות רשות הג' וכן מ"ש רבינו למטה כשם שתצטרך ליראה את השי"ת
 כו' דבר זה כותב רבינו גם להלן אות שבועה. ח) כ"ה בספרי שופטים ובסנהדרין כ' ז' :
 ט) כל זאת שהקפתי ליתא בכ"י וא"י אם הוא פה הוספה מאיזה סופר. (מפני שאין

ארהים ומלך, ומלת שונים מן (שמואל א' כו, ח) ולא אשנה לו. י) מן הצבור שדרו"ל (סוטה מה, א) לעולם תהא אימת הצבור עליך שהרי הכהנים נושאים כפם פניהם כלפי העם ואחוריהם כלפי הקדש. וזה תימה שיהיו מהפכין אחוריהם לקדש אבל זה ביאור הענין כי הכהן בשעה שנושא את כפיו השכינה שורה על ידיו. וכמו יא) שדרשו רבותינו ז"ל (סיר הסירים ב, ט) משגיח מן החלונות מציץ מן החרכים. וכיון שכך שהשכינה שורה בין שתי ידיו כבין שני הכרובים אין לחוש אם אחוריהם כלפי הקדש כי אין קדושת הקדש לפני ולפנים כי אם מקדושת השכינה וממה שכתוב (ישעיה א, טו) ובפרשכם כפיכם אעלים עיני מכם שהוא בשעת הכעס מוכיח זה וממנו אתה למד כי בעת הרצון בשעה שפורשין כפיהם הוא יתברך כנגד עיניהם ושכינה שורה על ידיהם. מתלמידי חכמים הוא שהוכיחו רבותינו ז"ל מן הכתוב הזה ודרשו ז"ל (ב"ק מא, ב) את ה' אלהיך תירא יב) לרבות תלמידי חכמים לפי שיראת תלמידי חכמים היא היא יראת שמים ממש כי מי שהוא זהיר ביראת החכמים הלא הוא ירא את השם יתברך באמת שלא הביאו לידי מדה זו ליראה מן החכמים אלא שלמות מדת היראה שיש לו בהקדוש ברוך הוא, לפי שידוע כי החכמים שרוחי השם יתברך בארץ והם מורי התורה ואין מורה בדרך המצות זולתם ולכך כל הירא אותם את האלהים הוא ירא. וידוע כי מכלל היראה בתלמידי חכמים ומן הגדר שלה שרא ידבר בפניהם בלתי אם נטל רשות מהם שכן מצינו בדוד המלך שכך זמן שהיה עירא היאירי רבו קיים היה מונע עצמו מלדרוש ברבים בפניו שכן יג) אמרו בשיר השירים רבה, כתוב אחד אומר (תהלים קיט, יא) בלבי צפנתי אמרתך. וכתוב אחד אומר (שם שס, יג) בשפתי ספרתי. כיצד יתקיימו שני כתובים הללו אלא כל זמן שהיה עירא היאירי רבו של דוד קיים בלבי צפנתי אמרתך כיון שנסתלק בשפתי ספרתי. גדול כח היראה שכל מי שיש בו חכמה ואין בו יראה הוא נזק שאין לו רפואה לפי שהחכמה [כזו] מאוסה וזהו שאמר הנביא (ירמיה ח, ט) בדבר ה' מאסו וחכמת מה להם וכשיש בו עם החכמה יראה הנה החכמה ההיא רפואה בלא נזק ולכך נמשלה התורה לאש שנאמר (שם כג, כט) הלא כה דברי כאש נאם ה'. לפי שהאש הוא דבר כולל הרפואה והנזק, [הנזק] שהיא שורפת והרפואה שהאדם מתחמם מן האור שלה וכן אמר הכתוב (תהלים יט, ט) מצות ה' ברה מאירת עינים. וכתוב (שם קיט, קה) נר לרגלי דברך. כל מי שיש בו חכמה ואין בו יראה משלו יד) רז"ל משל למה הדבר דומה לאדם שאמר לשלוחו הערה לי חטים לעליה הלך והעלים לו אמר לו ערבבת בהן קב טו) חומטון אמר לו לאו אמר לו מוטב שלא העלתם לפי שהחומטון מקיים את התבואה. ובמדרש תלים (שם יט, ח) תורת ה' חמימה אימתי היא חמימה בשעה שיוצאה מפי חמים. עדות ה' נאמנה אימתי היא נאמנה בשעה שיוצאה טז) מפי נאמן. יז) ודרו"ל א"ר שמעון בן לקיש מאי דכתיב (ישעיה לג, ו) והיה אמונת עתך חסן ישועות חכמת ודעת יראת ה' היא אוצרו. יח) אמונת

זה

צפחת השמן

לו ענין לכאן) או שבכ"י נשמע מפני היראה י) גם זה הוא עוד להלן בתחלת אות רשות הג' : יא) במדרש סיר ובפסיקתא רבתי וחדשה פ' דהחדש : יב) עי' מה שכתבתי בלוח רשות בפרושו : יג) פסוק כי טובים וגו' ואיתא מאמר זה גם בעירוזין ס"ג א' ושם מובא הפסוק בשרתי לך וגו' ולהלן אות רשות האחרון שמביא רבינו ג"כ מאמר זה הבאתי פירש"י ע"ז : יד) בשבת ל"א א' : טו) מארץ מליחה ואפשר בכוונתם שלא יתגאה וידע כי ארץ מליחה יסודו וזהו העל"ה לי כו' כי מזה יבא לידי יראה ופחת לעילא : טז) נראה ע"פ שאמרו בתענית ז' א' כל העוסק בתורה לשמה תורתו נעשית לו סם חיים כו' ושלא לשמה כו' : יז) בשבת שס : יח) שעל אמונת האדם סומכין להפריש מעשרותיו כראוי. רש"י ובתוס' שם הביאו מהירושלמי שמפרש שמאמין

בחי

זה סדר זרעים. עתך זה סדר מועד. יט) חוסן זה סדר נשים. ישועות זה
 כ) סדר נזיקין. חכמה זה כח) סדר קרשים. ודעת זה סדר כב) טהרות. ואפילו הכי יראת
 ה' היא כג) אוצרו. ובסוף פ' בא לו (יומא עב, ב) מאי דכתיב (משלי יז, טז)
 למה זה מחיר ביד כסיל. אוי לו לתלמיד חכם שעוסק בתורה ואין בו יראת שמים
 אמר רבי ינאי כד) חבל על דלית לי' ביתא ותרעא לביתיה קא עביד. אמר להו
 רבא במטותא מינייכו לא תירתו תרתי גיהנם. מדת היראה נחלקת לשני חלקים
 האחת יראת הגמול והעונש בעולם הזה ובעולם הבא והב' והיא מדריגה עליונה
 מאד שתקבל הנפש ענין רוממות הש"י ועוזו ונפלאותיו והזכרון והידיעה הזאת
 שיהיו נשמרים וקבועים בנפש ומצוים בה בכל עת והנפש מקבלת מזה מורא גדול
 ובושה וצניעות ויהיה דבר נמנע לנפש לעבור [מצות] פי ה' ויבוש מלפניו. ושני
 חלקים אלו שהם עיקרים גדולים בענין העבודה נזכרים בפסוק אחד והוא שכתוב
 (חיוז לא, כג) כי פחד ארי איד אל ומשאתו לא אוכל. כי פחד אלי איד אל
 זהו יראת הגמול והעונש בעולם הזה ובעולם הבא ומשאתו לא אוכל זה קבלת
 הנפש רוממותו יתברך ושאתו ומעלתו בכל עת וכל רגע. ומפני שמדת היראה יסוד
 התורה כולה לכך מצינו במעמד הקדוש בהר סיני כי מראה הקולות והלפידים ושמיעת
 קול השופר וכל שאר הנפלאות הגדולות והנוראות שהיו נגלים שם לחוש העין
 הכל היה כדי שיתלבשו הלבבות חרדה ופחד ושיהיו חזקים וזריזים במדת היראה
 והוא שאמר להם משה עליו השלום (שמות כ, כ) כי לבעבור נסות אתכם בא
 האלהים [ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו]. אמר להם זה בחתימת
 דבריו. וכן שרמה עליו השלום חייבה חכמתו שיחתום ספרו הוא ספר קהלת במדת
 היראה לפי שהיא שרש לכל המצות כולן והוא שאמר (קהלת יב, יג) סוף דבר
 הכל נשמע את האלהים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם :

יהוד השם

(דברים ו, ד) שמע ישראל יי' אלהינו ה' אחד. הזכירה תורה
 פרשת שמע אחר עשר הדברות לבאר כי בדבור אנכי ה' אלהיך
 יהיה

צפחת השמן

בחיי העולמים וזרע וכ"ה בנשא רבה פ' י"ג ופי' שם המ"כ בפי' הכי שמאמין וזוטח
 בה' שיחיה ולא ימות וכן הוא בשו"ט מזמור יט פ' עדות ה' נאמנה והביא רבינו מדרש
 תלים זה באת תורה הא'. ול"כ פירושו שיכול אדם ללמוד מוסר מזה הזרע ונראה לעינים
 שמא בד זרעו לולא אמונתו ובעחוננו שתענה לו הארץ כפלי כפלים כן הוא בעשותו מלות
 ומע"ט נאמן הוא בעל מלאכתו שישלם לו שכר הרבה : יט) חוסן לשון ירושה (נראה שהוא
 מלשון (ישעי' כג יח) לא יאלר ולא יחסן) וע"י אשה נולדו יורשין : כ) מושיעין שמוהיר
 לפרוש מהזיק ומהתחייב ממון : כא) לא איתפריש לי' ואפשר שהוא ע"ס הכתוב (משלי
 ג, יט) ד' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה פי' שבחכמה עשה השם לקשר מעשים
 הנעשים בארץ וזזה כונן שמים בתבונה וע"י הקרבנות נעשה זאת שהם רגל העולם
 ומ"ס ודעת סדר טהרות אפשר ע"פ מאמרס ז"ל ברכות ע"ו ב' מה נחלים מעלין את
 האדם מטומאה לטהרה אף אהלים כו' (הם בתי מדרשות שבשם ידיעתו יתעריך) וכן
 אמרו עוד בקידושין מ' ב' לדיקים נמשלו לאילן עומד במקום טהרה וכו'
 (והמה מלבו דעת ד') : כב) דעת עדיף מחכמה : כג) הוא העיקר החשוב בעיניו
 לאורר לעשות סגולה לזכרון. כ"ז מפירש"י : כד) לשון זעקת שבר מלשון חבל דאבדין ולא
 משתכחין שכתוב אלל משה שהביא רש"י פ' וארא והוא ממדרש רבה שם פ"ו ובכ"י
 ראיתי פה חבל דאבדין ולא משתכחין חבל על דלית כו' וטעות נפל שם כי איזה ענין יש
 לכאן מ"ס חבל דאבדין ואפשר שהיה כתוב מבחוץ כמו שהגהתי פה מלשון חבל וכו'
 והכניסו בפנים בטעות :

במכילתא

יהיה היחוד. וכן ח) דרשו ז"ל רבי נתן אומר מכאן תשובה למינין שאומרים שתי
 רשויות [הן] שכשעמד הקדוש ברוך הוא על הר סיני ואמר אנכי ה' אלהיך מי מיחה
 בידו. ועל כ) דרך הפשט הזכיר בכתוב הזה ג' שמות שמע ישראל ה' אלהינו ה'
 אחד. שאלו אמר שמע ישראל ה' אחד היה פתחון פה לאומות העולם לומר שעל
 יראתם אומר הכתוב כן שהוא נקרא יי' לדעתם. ועל כן הוצרך לומר אלהינו כלומר
 אלהי ישראל. ואלו אמר יי' אלהינו אחד היה פתחון פה לאומות העולם לומר
 אמת הוא כי אלהי ישראל אחד גם אלהינו שאנו קורין אותו יי' הוא אחד כמו
 כן לכך הוצרך לומר יי' אלהינו ה' אחד להורות כי יי' שהוא אלהי ישראל הוא
 לבדו נקרא יי' והוא אחד ברוך הוא וברוך שמו שאחדותו שלימה מכל צד ומכל
 פנה בלי שום הרכבה בעולם ואין לו דומה באחדותו לא בעליונים ולא בתחתונים.
 ומה שהזכיר משה שמע ישראל יי' אלהינו ולא אמר אלהיך כמו שאמר בכל מקום
 (דברים ט, ח) שמע ישראל אתה עובר היום את הירדן (סס) וידעת היום כי יי'
 אלהיך. ואמר (סס כ, ג) שמע ישראל אתם קרבים היום כי יי' אלהיכם וגו' וכן
 בכל הפרשיות שידבר עם ישראל יזכיר לעולם אלהיך או אלהיכם אבל כאן הזכיר
 אלהינו לפי שרצה להכניס עצמו בכלל. ודע כי ענין הייחוד הוא נקרא עבודה שבלב
 כענין שכתוב (סס יא, יג) ולעבדו בכל לבבכם ולפי שהמדבר ידבר דבריו ולפעמים
 יתכוין בהם ולפעמים שלא יתכוין לבו לכך הזכיר לשון שמע שהוא כולל שמיעת אוזן
 ג) והבנת הלב כלומר שיכוין את לבו בדבריו בענין הייחוד כשהוא ד) משמיע לאזנו. ולפי
 שאין כונת המיחד גלויה ומפורסמת אם פיו ולבו שוים או אחד בפיה ואחד בלב
 ואי איפשר לו לאדם להעיד על חבירו אם כיון אם לא כיון ולכך תמצא עי"ן של
 שמע רבתי באותיות גדולות של מסורת, וכן ד' של אחד. והטעם לומר כי הקדוש
 ברוך הוא עד כדבר כענין שכתוב (ירמיה כט, כג) ואנכי היודע ועד נאם יי'. ולכך
 צריך אדם להזהר הרבה בענין הייחוד ושיפנה לבו מכל מחשבה גופנית, כענין שאמרו
 (ברכות פ"ה לה, ח) מחינא ליה ה) במרוצתא דנפחא עד דמכוין דעתיה. ודבר
 ידוע כי לא נברא גן עדן ומעלותיו כי אם לצורך אותם המיחדים שמו בכונה [כי]
 המודה בייחוד הלא הוא כופר בע"ז וכל המודה בעבודה זרה כופר בייחוד. וגי'הנם
 בז' מדוריו לא נברא אלא לעובדי עבודה זרה. ומפני זה תמצא בפרשת בראשית
 יי' ג פעמים גן ובענין מתן תורה בפרשת ואתחנן תמצא יי' ג פעמים אש למען הודיעך
 כי כל המכוין באחד שמספרו יי' ג כמספר יי' ג מדות ניצל מאשה של גיהנם חזקה
 לגן עדן ליי' ג מעלות שיש בו. והוא שדרשו (כתובות עז, ב) רבי יהושע בן לוי
 אשכחיה לרבי שמעון בן יוחאי דהוה יתיב על תליסר ו) שכסקי פיזא ירמוז דיי' ג
 מעלות של גן עדן. ועוד יש בכתוב הזה כונה אחרת מכלל הכוונות הנבחרות והרצויות
 והוא מה שכתב הרב הגדול רבי אליעזר מגרמיש"א ז"ל יי' אלהינו יי' אחד, יי'
 קודם שנברא העולם אלהינו ז) בעולם, ה' אחר העולם, אחד בכל העולמים. וצריך
 אתה לדעת כי ענין הייחוד מתחלק לד' חלקים. החלק הראשון הוא ח) [ייחוד האל

בלשון

צפחת השמן

ח) במכילתא פ' יתרו פ"ה. ב) כל הענין זה עד ולריך אתה לדעת הוא גם בפרושו לסדר
 ואתחנן פ' שמע ישראל וגו' והפי' הזה ראיתי בספר דעת זקנים לרבותינו בעלי
 תוספת פ' ואתחנן : ג) כענין הכתוב (בראשית מב כג) כי שומע יוסף וכן (מלכים
 ב יח כו) כי שומעים אנחנו : ד) כדתנן (ברכות עו א') הקורא ק"ש ולא השמיע לאזנו
 לא ילא : ה) פטיש של חרש ברזל והכוונה נראה שבכל כחו אף אם יערידוהו ענייניו
 ועסקיו יפנה מהם בעל כרחו כמי שהכריחוהו ע"י הכאה לעשות איזה דבר : ו) לפנינו
 הגי' בגמ' תכטקי ופי' כסאות של פז. ז) בכ"י הגי' אלהינו בעולם הזה ה' בעולם הבא
 אחד וכו': ח) הוספה זו מחוב"ה ובלתי זאת אין לו הבנה :

כן

501

בלשון בלבד והמעלה הזאת הוא] שיגיע אליו הקטן והפתי אשר אינו יודע ענין
 האמינה [ואין] אמתחה קבועה בלבו. החלק השני הוא יחוד השם יתברך בלב שלם
 ובלשון על ידי הקבלה ומפני שהוא מאמין במי שקיבל מהם ואינו יודע אמתת
 הענין מצד שכלו ותכונתו והוא כמו העור הנמשך אחר הפקח ט) (שאפשר שיכשל)
 [ואפשר שיקבל ממקבל] כמותו והוא בחכמת העורים שם כל אחד ידו על שכם
 חברו עד שיגיעו אל הפקח שבראש החבורה המנהיג אותם [שאם] יפגע זה
 הפקח בהם ויתעלם מהם ולא יזהר בשמירתם או אם ישל אחד מהם ויפול או אם
 יקרה מקרה יקרה לכל המקרה ההוא ויתעו מן הדרך ואיפשר שיפלו בכור או
 בגומץ או שיכשלו בענין שימנעם מלכת. כן המייחד מצד הקבלה אין בוטחין בו
 שלא יבוא לידי שתוף שאם ישמע דברי המינין י) ומעותם איפשר שתשתנה
 דעתו וישעה ולא יכיר ומפני זה אמרו (לכות פ"ב משנ"ד) הוי שקוד ללמוד תורה
 ודע מה שתשיב לאפיקורוס. החלק השלישי הוא יחוד השם יתברך בלב ובלשון
 אחר שיוכר להביא עליו ראיות על אמתת מציאותו מדרך העיון מבלי דעת ענין
 האחד יח) האמת והאחד העובר וזה דומה למי שהוא הולך בדרך ורוצה ללכת יח) (בדרך)
 [אל ארץ] רחוקה והדרך מתחלקת לדרכים רבים מסופקים ואינו יודע ואינו מכיר
 הדרך הנכונה אל העיר אשר שם מגמתו אליה אף על פי שיודע הצד ההוא והפאה
 ההיא והוא יגיע עד מאד ולא יגיע אל חפצו מפני שאינו יודע הדרך כמו שאמר
 הכתוב (קהלת י טו) עמל הכסירים תיגענו אשר לא ידע ללכת אל עיר. החלק
 הרביעי הוא יחוד השם יתברך בלב ובלשון אחר שידע להביא עליו ראיות ולעמוד
 על אמתת אחדותו מדרך העיון והסברות הנכונות השכליות וזה הוא החלק השלם
 המעולה ועליו הזהיר הכתוב באמרו (דברים ה, לט) וידעת היום והשבות אל לבבך.
 זה כתב החכם הגדול רבי בחיי יצ) בן בקודה ז"ל יג) בספר חובת הלבבות שחבר.
 משפט היחוד לייחד בציור ולא יד) בנענוע. אלא שיצייר בלבו ומחשבתו שהוא
 יתעלה מלך יחיד בשמים ובארץ ובארבע רוחות העולם. וכן דרשו בברכות
 (דף יג, ב) רבי ירמיה הוה יתיב קמיה דרבי זירא חזייה דהוה קא מאריך
 טיבא אמר ליה כמה לך כולי האי אמר ליה ואלא עד כמה אמר ליה עד כדי
 שתמליכהו בשמים ובארץ ובארבע רוחות העולם. ולכן יש בפסוק שמע ששה
 חיבות כנגד ששה קצות שהוא מיוחד בהם. עוד שם כל המאריך באחד
 מאריכים לו ימיו ושנותיו אמר רב אחא בר יעקב ובדל"ת אמר רב
 אשי ובלבד שלא יחטוף בחי"ת (אלא באל"ף) שאלו חטף בחי"ת תפסד המלה
 לגמרי ורא יזכרנה כראוי וזה שאמר ובלבד שלא יחטוף בחי"ת כאלו אמר ארא
 באל"ף שאם אינו חוטף באל"ף ידמה כאלו הן שני חיבות ויהיה הפך
 הייחוד ועל כן צריך לחטוף האל"ף ושלא לחטוף בחי"ת ושיאריך בדל"ת. ויש
 לבעלי הקבלה סוד גדול וענין מוכרח טו) ומוצרך הגיית אותיות של אחד במה
 שאנו

צפחת השמן

ט) כן הגהתי מחוב"ה אף שכ"י הוא כמו בכאן לכן לא הסירותי תיבות אלו שהקפתי
 מפני שנוכל לקיים הנוס' כמו שהוא פה רק שנהפוך התיבות ונגרס אחר הפקח והוא
 בחכמת העורים שאפשר שיכשל [כמותם] שם וכו' ומה שהוספתי למעלה אחר יחוד הא"ל
 וכו' תצת ואי"ן אמיתתה הוא ג"כ משם: י) בחו"ה הגי' וטענותם: יח) הוא הקב"ה והאחד
 העובר הוא אחדות דברים מעניני העולם שאנו אומרים אחד ע"ד השאלה והעברה
 יח) כ"ה בחו"ה ונכון: יב) בכ"י רבי בחיי הדיין בר יוסף בן בקודה ז"ל:
 יג) הוא בפרק ב' משער היחוד שם: יד) וזר"ש ברכות פ' הי' קורא
 כותב י"ח שימליכנו במחשבה וי"ח שירמוז צעיניו בשעה שימליכנו בשמים וזכרון ובהג"ה
 שם אמר היינו עם הטיית הראש גם הטור או"ח סי' ס"ח הביא הדיעות אלו בזה: עו) בכ"י
 הנוסחא

שאנו חייבין שנחמוף את האר"ף ושרא נחמוף את החי"ת ושנאריך בדל"ת כי יש בכל אות ענין עיקרי ושרש עצום בעיקר היחיד. ומה שתקנו רו"ל להוסיף ברוך שם בין שמע ואהבת מה שלא הזכיר משה בתורה כבר הזכירו זה עז (בברכות) ובפסחים [נו, ה] והוא שאמרו (בראשית מט, ה) ויקרא יעקב את בניו בקש יעקב לגלות את הקץ נסתלקה ממנו שכינה אמר חס ושלום שמא יש פסול במשחי כאברהם אבי שיצא ממנו ישמעאל וביצחק אבי שיצא ממנו עשו אמרו לו שמע ישראל יי' אלהינו יי' אחד כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד באותה שעה פתח הזקן ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. אמרי רבנן היכי נעביד נימריה לא אמריה משה לא נימריה הא אמרו יעקב התקינו שיהו אומרים אותו בחשאי. תנא דבי רבי אמי משל לבת מלך יז) שהריחה ציקי

צפחת השמן

הנוסחא ומתורץ במשפט הג' אותיות של כו' ואפשר שפה נעשה טעות שתחת תיבת הג כתוב פה הגי"ת ועל שידי קלרה להכריע בזה וגם תבת ומתורץ שבהכ"י חינו מוזן לכן בלתי רק להעיר לז הקורא : עז) לא נמלא לפנינו בברכות על כן הקפתי : יז) הגה בדברים האלה הרומזים לאחדותו ית' הם דברים סתומים וחתומים כמו שרבינו פה יטמין ברמז דבר זה ואמנם מה לעשה שרבינו ברוב ענוותנותו אומר וזה מצוה וא"ל אנשים כמוני חינו יכולים לברך על הביאור אלא לבאר בדרך פשוט. והנה ראיתי שרבינו יונה ז"ל בפירושו על האלפסי פרק היה קורא (אשר זה דרכו בקודש לפרש המקראות דרך ישר ונפלא כאשר ראינו פירושו בשערי תשובה שלו וחבל על שמשו של עולם שנאבד מאתנו ולא נשאר לנו רק שער האחרון כי הרב עשה ספר זה דרך כל הא"ב ואות תשובה הוא מאות ת' האחרונה כמ"ש בהקדמה סס) יפרש אגדה זו בפנים יותר מסבירות וז"ל כלומר הדברים שמצטטות הקדירה ומתקנים אותה וג"כ זה הענין נאה לברך בשכמ"לו בשעה שיקבל עליו עול מלכות שמים עכ"ל והנה דבריו ג"כ לריכין ביאור ונסתמו מאתי. לכן נראה לפרש דבריהם ז"ל רק על דרך פטפוטא דאורייתא ובאמנה ידעתי בנפשי כי דבריהם עמקו מאוד וכמה פנים לתורה. הנה בפרשת ויגש (בראשית מו כט) ויפול על לואריו וגו' פירש רש"י שם אצל יעקב לא נפל על לואר יוסף ולא נשק לו ואמרו רבותינו שהי' קורא את שמע. והנה דברים כאלה אשר הם כצונו של עולם מפליחים הלב ומוזר הוא בעיני הרואה בעיני בשר ולא יראה רק המוחשיות כי ישאל מה זאת וכי לא הי' לו פנאי לקרות קריאת שמע רק עד הרגע הזאת ועוד מה זה בא הכתוב להשמיענו זאת פה וכי דיני קריאת שמע כתובים הנה. אכן באמת דבר גדול דברו רבותינו ונקדים דברי המדרש ויחי רבה (פ' ל"ח) בפסוק הקבלו ושמעו אל ישראל חביכם מכאן זכו ישראל לקריאת שמע בשעה שהיה יעקב חזינו נפטר מן העולם קרא לשנים עשר בניו אמר להם שמעו אל ישראל שבשמים חביכם שמא יש בלבבכם מחלוקת על הקב"ה אמרו לו שמע ישראל חבינו כשם שאין בלבך מחלוקת על הקדוש ברוך הוא כך אין בלבינו מחלוקת אלא ד' אלהינו ד' אחד אף הוא פירש בשפתיו ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד הדא הוא שישראל משכימים ומעריבים בכל יום ואומרים שמע ישראל [ישראל] חבינו ממערת המכפלה אותו דבר שליוויתנו עדיין הוא נוהג בנו ה' אלהינו ד' אחד. ונראה פירושו שאמר להם שמא אחר פטירתו לא תלכו בדרך זה אלא ובניו הבטיחו אותו שלא יעצטון אורחותיו ולא יטו ממנה וזהו שמע ישראל כו' וכשמוע חביהם דבריהם הנאמרים בלדק ביקש עוד שככה יהיה לעולם ועד שיהיו גם מטת בניו שלימה ומוס אין צם. והנה בהיות שלא בדבר שפתים לבד זירז חבינו את בניו אצל רבה להראות להם דבר זה היינו שיראו ממנו בפעל איך יקריב ח"ע בכל מאודו לכבודו ית' כמו שאמרו ז"ל (בתנחומא פ' לך) מעשה אבות סימן לבנים למען יקומו ויספרו לבניהם ששם כל המאורעות שבא עליו לא נתן ח"ו תפלה לאלהי' דבר זה לא היה השעה היותר מוכשרת

ציקי קדחה תאמר יש לה גנאי רא תאמר יש לה צער מה עשו עבדיה הביאו לה בחשאי. ביאור זה כי יעקב אבינו הוצרך להאציר עליו רוח הקודש שנסתלק ממנו ולכן הזכיר ברוך שם כבוד מלכותו אבל משה רבינו היה מוכן לגבואה מלובש בגדי מלכות בכל עת ובכל שעה ולא היה צריך להזכירו ואע"פ שלא הזכירו רמזו באות אחרון של פסוק ראשון וזה מבואר לכל משכיל: שלש פרשיות הן שמע והיה אם שמוע הם כסדרן בתורה שהרי פרשת שמע בסדר ואתחנן והיה אם שמוע בסוף והיה עקב אבל פרשת ויאמר שהיא אחרונה היא הקודמת לכולם בתורה שהיא בסוף שלח לך ומה שקדמה פרשת שמע לשאר פרשיות דרשו רבותינו ז"ל כי היה זה מפני שני דברים האחד מפני שיש בה קבלת עול מלכות שמים והשנית מפני שיש בה ללמוד וללמד ולעשות, ללמוד הוא שכתוב ודברת בם ללמד הוא שכתוב ושננתם לבניך לעשות הוא שכתוב וקשרתם וכתבתם שהם מצות תפילין ומזוזה. והיה אם שמוע יש בה ללמד ולעשות ולמד ולמד אתם את בניכם ולעשות וקשרתם וכתבתם. ויאמר יש בה לעשות שנאמר ועשו להם ציצית. וזה שאמרו [בברכות] (יד, ב') בדין הוא שתקדים שמע דוהיה אם שמוע והיה אם שמוע לויאמר שמע יש בה ללמוד וללמד ולעשות והיה אם שמוע יש בה ללמד ולעשות, ויאמר אין בה אלא לעשות. [ושם אמרו] (יב, ב') מפני

צפחת השמן

מוכשרת להודיע להם רק צפת ההוא צפת שנתוועד עם בנו האהוב שכבר חשבוהו זה כמה שהיה טרף לשיני החיות וכבר חלפו כמה שנים שנתייחס מאתו ובפעם אחת עומד לפניו בתור מלך שוטר ומושל וירד עמים תחתיו מי יכול להגיד השמחה הזאת הלא אין על עפר משלה ורגשת אהבה ושמחה כזו מי יגידנה. והנה מגודל השמחה הזאת הלא מהראוי אף אם היה לו חלק פיות לא היה דיו לנשק ולחבק לבנו האהוב זה אבל הוא לא כן עשה ובזה הראה לבניו איך שמחת העולם הכל הוא כי לא זאת המנוחה וכחילו אמר לבניו דעו שאף אם כה יאמר ה' להקריב את בני זה החביב לפני לא חשכתיו מאתו וזו הק"ש האמיתית שהיא עול מלכותו ית'. ובכן נבא לדברי הש"ס ונקדים עוד הקדמה קטנה מה דאמר הש"ס בנדה (ט"ז ב') שהמלאך המכריז קודם לידת האדם דלדיק ורשע לא קאמר והטעם מפני שענין זה תלוי רק ברלון ובחירת האדם ואם אדם יחפוץ להתקרבות אלהים הקב"ה עוזר לו. ועתה זה פירושו בקש יעקב לגלות הקץ שרלה לדעת מה יהיה בסוף הימים אם בניו עודם יחזיקו ויעמדו בתומתם כמו שראו אללו אבל לא הגיע בזה למבוקשו וזה שאמר שנסתלקה ממנו שכונה פי' שכביכול בעלמו לא ירלה להביט עמל וכנ"ל כי הדבר הזה ניתנה בידי האדם אבל אבינו הזקן שחשש עבור תקנת בניו אמר להם בדרך מוסר ושאלם שמה חש ושלוס ילא ממנו פסול וכו' אבל שבטי יה הגיחו את רוחו ונתנו לו ערבון כמה שאמרו שמע ישראל כו' והוא אמר בשכמל"ו לעו"לם וע"ד דייקא וכנ"ל. והנה כל זאת הלריך אבינו צעוד היה צמלים ועדן לא נגה עליהם אור התורה גם לא ראו את מעשיו י"ת ואת עוזו אבל צעת הוליאם משה ומשה והראה להם יד ה' כי ידו בכל משלה וכי לו הארץ והוריד להם התורה בקולות וברקים וראו תמונת ה' עין צעין הנה אז לא נלרך לומר בשכמל"ו כמו שנת' (דברים ט, כו) מי יתן והי' לבצם זה ליראה כל הימים וזה נמשל לליקי קדירה שהם המתבלים המאכל ונותנים לו ריח טוב וכאשר נתבשל המאכל אזי אינו לריך עוד להמתבלין כי כבר נתנו טעמים ונרדס נתן ריח אבל בכל זאת כשחפלה בת המלך לטעום גם מהם הולרכה ללוות להביאם לה בהשאי כן הוא אתנו שמפני שדברי הזקן חשובים בעינינו עם כי קבלנו התורה וכבר עלינו צמסילה כאשר אבינו אהב נאמרנה בהשאי. ואפשר שמתעם זה אנו אומרים ביוה"כ בשכ"מ לעולם ועד בקול רם מפני שיו"כ מכפר גם על הרשעים ואף שלא עשינו כתורת משה והנה אנחנו באותו היום כבדיה חדשה אבל בלי תורה וכל נוכל להלדיק אותנו בדין כנ"ל כי אין קטיגור נעשה סניגור הנה היום לריכין

מפני מה קבעו פרשת ציצית בקריאת שמע מפני שיש בה יח) חמשה דברים מצות ציצית יציאת מצרים ועול מצות והרהור עבירה והרהור ע"ז. מנא לן דתניא אחרי לבבכם זו מינות וכן הוא אומר (תהלים יד, ה) אמר נכל בלבנו אין אלהים (יט). ואחרי עיניכם זה הרהור עבירה וכן הוא אומר (סופטים יד, ג) אותה קח לי כי היא ישרה בעיני. אשר אתם זונים אחריהם זו הרהור ע"ז. וכן הוא אומר (סס ח, לג) ויזנו אחרי הבעלים. שתי עתים יש לק"ש בבקר כצאת השמש ובערב כצאת הכוכבים. וזה שקבעה תורה זמן קריאת שמע שהוא היחוד על פי המאורות יש בזה דרך חיים וכונה רצויה להורות כי יש על המאורות ארון שריט נצטוינו ליחדו בזמנים האלה המשתנים מלידה ליום ומיום ללילה כי הוא יתברך העליון היחיד שאינו משתנה כענין שכתוב (מלאכי ג, ו) אני יי' לא שניתי. ולכך היתה עונת ק"ש של שחרית בתחלת זריחת השמש והוא זמן כ) ותיקון שאמרו רבותינו (ברכות ט, ב) ותיקון היו גומרין אותה עם הנץ החמה שנאמר (תהלים עב, ה) יראוך עם שמש, ועונת ק"ש של ערבית הוא צאת הכוכבים ואסמכתא לזה מן הכתוב (ישעיה מ, כו) "שאו מרום" עיניכם וראו מי ברא אלה, ולכך נזכר בהם ביום ד' (בראשית ח, יד) והיו לאותות ולמועדים כי המאורות אותות על ק"ש כה) להודות בהם בשעת זריחתם ויציאתם לעולם למי שנבראם וברא העולם בעשרה מאורות והוציאנו ממצרים והשמיענו בסיני עשרת הדברות. ומפני זה נרמז כב) חשבון עשרת הדברות בק"ש, אנכי יי' אלהיך שמע ישראל יי' אלהינו יי' אחד. לא יהיה לך וסרתם ועבדתם אלהים אחרים. לא תשא ואהבת דכל מאן דרחים למלכא לא לישתבע בשמיה לשיקרא. זכור את יום השבת למען תזכרו רבי אומר זו מצות שבת ששקולה כנגד כל המצות שנאמר (נחמיה ט ג) על הר סיני ירדת ונחת לעמך תורה ומצות [סס] ואת שבת קדשך הודעת להם א"ר אלעזר בר אבינא להודיעך שהיא שקולה כנגד כל המצות. כבר למען ירבו. לא תרצח ואבדתם מהרה מאן דקטיל מיקטל. לא תנאף לא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם. אמר רבי לוי ליבא ועינא תרי סירסורי דחטאה נינהו [היינו דכתיב] (משלי כג, כו) תנה בני לבך לי ועיניך דרכי תצורנה אמר הקדוש ברוך הוא אי יהבת לי ליבא ועינא ידע אנא דאת דירי. לא תגנוב ואספת דגנך ולא דגן חברך. לא תענה אני יי' אלהיכם וכתוב (ירמיה י, י) ויי' אלהים אמת הוא אלהים חיים מהו אמת אמת שהוא אלהים חיים ומלך עולם אמר רבי לוי אמר הקדוש ברוך הוא אם העדת על חבריך עדות שקר מעדה אני עליך כארו העדת עלי שלא בראתי שמים וארץ. לא תחמוד בית רעך וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך ולא בית חבריך. עד כאן בירושלמי. ולענין הכונה בפרשת שמע היה רבי עקיבא סובר כג) בגמרא שכל הפרשה צריכה כוונה ממה שכתוב והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך וכוונתו לומר כי והיו הדברים [האלה] חוזר לייחוד השם יתבר' ואהבתו שהזכיר כבר וכשהוסיף ואמר אשר אנכי כד) מצוך היום יש להבין מזה שצריך כוונה עוד מכאן ואילך אתה למד על כל הפרשה כלה שצריכה כוונה אמנם העלו בגמרא שאין עיקר הכונה אלא בפסוק ראשון והוא שאמר

צפחת השמן

לריכין לנו לדברי הזקן כמו שהי' קודם מתן תורה ואמריון לי' בקול בכוחו של זקן : יח) עיין מה שכתבתי למעלה אות ברכה ליון כ"א בזה : יט) ואין לך נבל מן המהפך דברי אלהים חיים. רס"י : כ) אנשים ענוים ומחזבין מלוה. רס"י : כה) ז"ל רבינו בפירושו צבראשית פסוק והיו למאורות ועוד שהם אותות לישראל בק"ש של בוקר שמלותה עם כנן החמה וק"ש של ערב שמלותה עם לאת הכוכבים : כב) כ"ה בירושלמי פ"ק דברכות : כג) צברכות י"ג ח' : כד) הוא מתוס' סס ד"ה אשר אנכי מלך דאי כדקאמרת הוי ליה למכתב אשר לויתך

שאמר שם בפרק היה קורא (דף יג, ב') שמע ישראל יי' אלהינו יי' אחד עד [כאן] צריכה כה) כוונת הלב דברי רבי מאיר אמר רבא הלכה כרבי מאיר. הנה רבא פסק הלכה כרבי מאיר כו) וק"ל כרבא דהוא בתראה, ועוד אמרו שם שמע ישראל יי' אלהינו יי' אחד זו היא ק"ש של רבי יהודה הנשיא וביאור הענין שלא היה פוסק מתורתו לכל ק"ש אלא לפסוק ראשון בלבד שהוא עיקר הייחוד ושם עיקר הכוונה. ולפי כז) [מה דאמרינן] כי שכר הקורא ק"ש בעונתה גדול מן הקורא בתורה היה לו לרבי יהודה הנשיא לפסוק אבל לא אמרו זה אלא בשביל תורה דיחיד כה) אבל תורה דרבים שכרה גדול מק"ש בעונתה ותורתו של רבי יהודה הנשיא תורה של רבים היתה. או יש לומר כי כשאמרו גדול הקורא קריאת שמע בעונתה לא אמרו אלא בשביל פסוק זה בלבד אבל בשאר ק"ש הרי הוא קורא בתורה ואין צריך לבטל ולפסוק מתורתו אפילו יחיד שתורתו אומנותו לק"ש אלא לפסוק ראשון בלבד כל שכן גדול שבישראל כרבינו הקדוש שתורתו תורה של רבים. ומשפט פרשיות של ק"ש צוו חכמים שיוציא אדם בפיו האותיות כהלכתן שנאמר ולמדתם שתהיה למידה תמה כדי שיתן ריוח בין הדבקים וכן יצטרך לדקדק בכל האותיות שבהן כט) שהן רמ"ח אותיות כנגד רמ"ח איברים שבו. ודרשו ז"ל (ברכות טו, ב) כל הקורא ק"ש ודקדק באותיות' מצננין לו גיהנם שנאמר (תהלים סח, טו) בפרש שדי מדכים בה תשלג בצלמון אך תקרי בפרש אלא בפרש אך תקרי בצלמון אלא בצלמות ופי' רש"י ז"ל כשתבדיל ותפריש אותיות ק"ש שהיא עול ומלכות שדי ותפריש בין זו לזו התורה שכתוב בה (משלי ח, טו) כי מלכים ימדוכו תצנן לך גיהנם זהו תשלג בצלמון. ודרשו ל) רז"ל כי ענין ק"ש הוא כחותמו של מלך ומלך בשר ודם כששולח חותמו לעבדיו הכל עומדין על רגליה' [ופרעו את ראשיהם וקראו אותה באימה וביראה וברתת ובזיע אמר הקב"ה פרוסטיגמא דידי לא הטרחתי עליכם ולא אמרתי אליכם שתחיו קורין לא עומדין על רגליכם] ולא פורעים את ראשיהם בשע' שקורים ק"ש אלא שיוכונו את לבם וידקדקו באותיות ועם זה יוצאין ידי חובתן. גדול שכר ק"ש שכן ארז"ל בברכות (דף יו, ב) בסוף פרק היה קורא מאי דכתיב (תהלים סג ה) בן אברך בחיי בשמך אשא כפי. בן אברך בחיי זו ק"ש בשמך אשא כפי זו תפלה ואם עשה בן עליו הכתוב אומר (סס) כמו חלב ודשן תשבע נפשו. ולא עוד אלא שנוחל שני עולמות העולם הזה והעולם הבא שנאמר (סס) ושפתי

דננות

צפחת השמן

לויטיך דמלוך משמע חפ"י מכאן ואילך וכו' : כה) מאמר זה הביא רבינו גם להלן אות תורה הא' וראה מ"ס שס : כו) ג"כ בתוספת שס ד"ה אמר רבא : כז) כ"ה בגמרא שס י' ב' . כח) בן הביא הב"י סי' ע' בשם רבינו ירוחם ח"ב בשם התוס' (ולא ראיתי בתוס' לפנינו) דאפילו תורה דרבים לריך להפסיק לפסוק ראשון כרבינו הקדוש (ברכות דף יג, ב') וכן הוא ברא"ש פ' הי' קורא שהקשה שם הא' חפ"י מי שתורתו אומנתו כרשב"י אמרינן בשבת (י"א ח') דמפסיקין לק"ש ומתוך דשאני רבינו הקדוש שלמד תורה ברבים : כט) כ"ה בתנחומא פ' קדושים ודבר זה הביא רבינו גם להלן אות שבועות מ"ע ע"ש מה שהעירותי שם : ל) הוא באמור רבה פ' כ"ז ובתנחומא שם ופסיקתא החדשה פסקא דשור או כשב (והביאה גם הטור או"ח סי' ס"א ע"ש ובב"י) וז"ל משל למלך ששלח פרוסטיגמא (אגרת של גזירת המלך) שלו למדינה מה עשו עמדו על רגליהם ופרעו את ראשיהם וקראוהו באימה וביראה ברשת ובזיע אמר הקב"ה הלא פרוסטיגמא דידי לא הטרחתי עליכם ולא אמרתי אליכם שתהא קורא ק"ש לא עומדין על רגליכם ולא פורעין את ראשיכם הלא בשבתך בציתך ובלכתך בדרך ע"כ. וע"פ

(לא) רגנות יהלל פי. וביאור כן אברכך בחיי זו קריאת שמע על שם שאנו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. בשמך אשא כפי זו תפלה על שם ברכת כהנים וקובע בזה שכן שהוא נוחל שני עולמות העולם הזה בק"ש ועולם הבא בתפלה. וידוע כי עיקר היחוד לימות המשיח שהרי בזמן הגלות והשעבוד אין סימני היחוד ניכרין כי זה עובד לשמש וזה לירח וזה לככבים ומזלות וזה לאש וזה למים ויש שעובדין אל המשונע ותרבה הכפירה בעולם בהכחשת האמת ויתהפכו הרעות בהתהפך האמונות אבל לימות המשיח יאבדו כמה מן המלכיות וישבו כד האמונות לאמונה אחת ויהיה העולם מתוקן במלכות שדי ויסכימו כלם לעבודת השם יתברך בדבר לקרוא כלם בשם יי' ולעברו שכם אחד ואז יתפרסם ייחודו של אלהינו כפי כל האומות והוא שהבטיח הנביא לעתיד ואמר (זכריה יד, ט') והיה יי' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה יי' אחד ושמו אחד :

יצר הרע (קהלת י, ד') אם רוח המושל תעלה עליך מקומך אל תנח כי מרפא יניח חטאים גדולים. יזהיר בכתוב הזה על האדם שלא ימשך אחר יצר הרע וגם אם יפתנו וישואנו בהבליו שלא ישמע ממנו ולא יאבה לו וכי יחנן קולו אל האמן בו וקרא אותו מושל כי כן קראו מלך הוא שאמר (שם ה, יג) טוב ילד מסכן וחכם ממלך זקן וכסיל. והטעם בזה כי הוא המודך בארץ ומושל בכל בערי חיים שבשפלים והוא כח ניתן באדם ממעי אמו ה' ועליו נאמר (בראשית ה, ז) לפתח חטאת רובץ, והוא דבר קהלת (ד, יד) כי מבית הסורים יצא למלוך (ז) [כלומר מבית סרחון והבאוש תרגום (שמות ז, כא) ויבאש היאר וסדי נהרא] וזהו שדרו"ל (שבת קט ז) (תהלים פא י) לא יהיה בך אל זר אי זהו זר שיש בגוף האדם הוי אומר זה יצר הרע. וידוע כי הנזקים הבאים מיצר הרע דומין לנזק הצרעת והאש שהוא מתחיר בדבר מועט ומתפשט הרבה וכן היצר מתוך שישמע לו אדם בעבירה קלה יבוא מן הקלה לחמורה ומן החמורה ליותר חמורה עד שיביאנו שיעבוד ע"ז. וכן דרשו רז"ל (שם) כך דרכו של יצר הרע היום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו לך עבוד ע"ז והולך ועובד. ולכך יאמר הכתוב אם רוח המושל אם רוח שהוא מושל תעדה עליך או יקרא רוח ליצר הרע והכת שהוא נאצל משם יקראנו מושל והוא הכח העליון (ג) שהוא נפש הגלגל ששמו מאדים וכבר ידעת מאמר החכמים (ב"ב טז, ה) הוא שטן הוא יצר הרע הוא מלאך המות. וביאור הכתוב אם ירצה היצר להתגבר עליך ולהטריד אותך מעשות מה שראוי מקומך אל תנח כלומר (ד) אל תתירשל מפני זה להכיר מקומך ושתעשה מה שראוי לך להרפא כי הענין הזה יהיה לך רפואה גדולה להניח חטאים גדולים, או יהיה מקומך אל תנח נאמר על הקדוש ברוך הוא כי מפני שהאדם עלול אצל החטא ולפעמים טבעו מתגאה ועובד את יצרו ומניח את יוצרו לכך יאמר הכתוב אם רוח המושל תעלה עליך אם ירצה להתגבר עליך יצר הרע שהוא רוח הנאצל מן המושל שהוא נפש הגלגל מקומך אל תנח אל תניח עבודת הקדוש ברוך הוא ה' שהוא מקומו של עולם אבל צריך שתתחזק

צפחת השמן

וע"פ זה הוספתי בפנים שהי' חסר מן רגליהם עד רגליכם כן נראה לדעתי : (לא) משמע שמים. רס"י :

(א) כדלמרינן בסנהדרין ל"א ז : ז) כ"ה בכ"י ופי' גם צעת שנגער ללאת ממעי אמו מקום מוסרח נולד עמו הילה"ר : ג) בכ"י הגי' שצנפש הגלגל וכבר הביאה רבינו למעלה אות השגחה צסס הרמב"ן : ד) בכ"י הגי' אל תנח עלמך מלעסוק בתורה ועניינים הטובים שהיית מתעסק בהם כי אז יגבר סכלך על התאוה הגופניות ותגלח לילרך כי מרפא כלומר כי הענין הזה יהיה לך רפואה וכו' : ה) כ"ה צב"ר פ' ס"ח ותנחומא פ'

שתחזוק בעבודה השם יתברך ושתתרפה בעבודת היצר כי מרפה יניח חטאים גדולים. יצטרך אדם לזוהר מיצר הרע הרבה וכל שכן באיסור הערוה שכן דרשו ז"ל בסנהדרין (יט ב) כתיב [שמואל א' כה, מד] פלטי וכתוב [סס ב' ג, טו] פלטיאל אמר רבי יוחנן פלטי שמו ולמה נקרא שמו פלטיאל שפלטו אל מעבירה שנעץ חרב בינו לבינה ואמר כל העוסק בזה (ו) ידקר בחרב והא כתיב (שמואל ב' ג, טז) וילך אתה (ז) אישה שנעשה לה כאישה (ח) הלוך ובכה אחריה על מצוה דאזל מיני' עד בחורים שנעשו כבחורים שלא טעמו טעם חטא ושם עוד ט) חוקפו של יוסף ענותנותו של בועז חוקפו של בועז ענותנותו של פלטי בן ליש. חוקפו של יוסף ענותנותו של בועז דכתיב (רות ג, ח) ויהי בחצי הלילה ויחדר האיש וילפת והנה אשה שוכבת מדגלותיו אמר רב יהודה אמר רב שנעשה (י) בשרו כראשי לפתות. חוקפו של בעז ענותנותו של פלטי בן ליש דאילו בעז הדא ליליא ופלטי בן ליש כמה [זמנין]. אמר רבי יוחנן מאי דכתיב (משלי לא, כט) רבות בנות עשו חיל ואת עליית על כלנה. רבות בנות עשו חיל (יא) זה יוסף ובעז. ואת עליית על כלנה זה פלטי בן ליש [ע"כ]. דרשו ז"ל במסכת סוכה (דף נב ח) שבעה שמות נקראו לו ליצר הרע ואלו הן רע ערל [טמא] שונא מכשול אבן צפוני. הקדוש ברוך הוא קראו רע שנאמר (בראשית ח, כה) כי יצר לב האדם רע מנעוריו. משה קראו ערל שנא' (דברים י, עו) ומלחם את ערלת לבבכם. דוד קראו טמא שנאמר (תהלים נא, יב) לב שהור ברא לי אלהים מכלל דאיכא טמא. שלמה קראו שונא שנאמר (משלי כה, כה) כי אם רעב שונאך וגומר (סס) כי גחלים אתה חותה על ראשו וי"י ישלם לך. אר תיקרי ישלם לך אלא יג) ישלימנו לך. ישעיה קראו מכשור שנאמר (ישעיה נז, יד) הרימו מכשול מדרך עמי. יחזקאל קראו אבן שנאמר (יחזקאל יא, יט) והסירתי את לב האבן וגו'. יואל קראו צפוני שנאמר (יואל ב, כ) ואת יד) הצפוני ארחיק מעריכם

צפחת השמן

פ' תשא ושוח"ט מ"ז ל' והכיאה רבינו גם להלן אות עלרת ע"ס : ז) אין לו מובן לכאורה שאם יעבור ויעשה עבירה מי ימיתיהו בחרב אבל נראה הכוונה שידוע אומרים ז"ל (כתובות ל' א') דין ד' מיתות לא בטלו וזה הכוונה שאמר ח"ך לעבור עליה ולתחייב מיתה בידי שמים וזוה יבוא על נכון גם מה דקאמר שפלטו אל דיקשה הא הוא עלמו גידר בעדו שאמר ידקר בחרב אבל לפי הנ"ל אתי שפיר דה"פ דע"י מעשיו נשמר לכל תבואיהו חרב רעה משמים : ז) אלמא בא עליה : ח) בקושיא קנסיב לה : ט) דבר גדול של יוסף כדבר קל וקטן כצבועו. חוקף דבר גדול וחמור ויש לו שם ענוה דבר קטן שאין לו שם שאדם עושה לפי תומו : י) אברו נתקשה ואעפ"כ כבש ילרו וחק על פי שפנויה היתה ועמו צמטה אבל ביוסף אשת איש היתה ואינה עמו צמטה : יא) אפשר שקאי על המעשה דיוסף ובעז והפי' הוא שאשת פוטיפר לקחה שכרה שיוסף לקח בתה לו לאשה כדאיתא בב"ר פ' פ"ה שראתה כן באסטרולוגין שלה וכן צרות לקחה ח"כ לאשה והנה בדברים העתידיים אחר זמן לבוא לכלל היתר אין היצר שולט בו כל כך כמו בדבר האסור שנשאר לעולם לכן מותר להתייחד עם אשתו נדה ולא עם שאר עריות והי' כן במיכל אשר ארסה דוד והי' היצר של פלטיאל גדול משלהם : יב) אם רעב ילך ותאב לעבירה האכילהו לחם הטריחהו במלחמתה של תורה דכתיב (משלי ד' י') לכו לחמו בלחמי השקהו מים של תורה דכתיב (ישעיה נה, א) הוי כל למא לכו למים : יג) שיהא שלם ילך עמך ואוהבך ולא ישיאך לחטוא ולחבדך מן העולם : יד) שלפון בנבו של אדם. ויחכן בצוונת הש"ס שהשנעה שמות הם נגד ימי שני חיי האדם ואמר שהקב"ה קראו רע הוא נגד עשר שנים הראשונים כמו שאמרו (בב"ר פ' ל"ד) מנעוריו משננער ללאת ומשה קראו ערל לכן כשיגיע האדם לימי גדלות שחייב צמלות והוא כשנעשה בן י"ג שנים ימול ערלת לבבו ודוד קראו עמא והזכיר שיטהר אדם עלמו וישא

אשה

מעליכם. אמר רבי שמעון בן לקיש יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו שנאמר (תהלים לז, לב) ציפה רשע לצדיק ומבקש להמיתו ואלמלא הקדוש ברוך הוא עוזרו אינו יכול לו שנאמר (סס) ה' לא יעזבנו בידו וגו' חנא דבי ר' ישמעאל בני אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש אם אבן הוא טו) נימוח אם ברזל הוא מתפוצץ שנא' (ירמיה כג, כט) הלא כה דברי טו) כאש נאם יי' וגו'. (סס נב ז) אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן יצר הרע בתחלה מסיתו יז) ולבסוף מעיד בו שנאמר (משלי כט, כא) מפנק מנוער יח) עבדו ואחריתו יהיה מנון שבן יט) באטבת דרבי חייא כ) קדין לשהדא מנון. רב הונא רמי כתיב הושע

צפחת השמן

אשה כשהוא בן עשרים כמו שאמרו (קרוסין כט, ז) כיון וכו' ולא נשא וכו' ושלמה קראו שונא לכן לריך להלחם עמו בעודו בכחו כשהוא בן שלשים וישע"י קראו מכסול לומר כשהוא בן מ' ישיג בבינתו חיד להרים מכסולו כיון שעברו רוב שנותיו עי' יומא ל"ח ז'. ויחזקאל קראו חבן לכן אף כשהוא בן תשעים יתן ע"לות לנפשו חיד להגלל מאתו כדאמרי' שם חס חבן הוא נמוח. ויחזקאל קראו לפוני מפני שלפון בקרב לבו ואינו יכול להסיתו כל כך מחמת חולשתו מ"מ יראה האדם להעבירו ולשרשו ממלפוניו. וזה נראה כוונת הש"ס שאמר חס פגע בך מנוול זה כו' דמה קראו שם גנאי חדש מדלעיל גם לא מלינו כן בשום מקום לכנהו מנ"וול כ"א פה גם מה הלשון פגע מה שלא ראינו במקום אחר. אבל נאמר כי הנה תראה שיש לו הרבה שמות והכל כפי שניו של האדם כן יבא הילכה"ר אליו בערמימותו וכנ"ל כי לא כל העתים שוות וירבה הילכה"ר בתחבולות להחטיאו באותן מרוולת ימיו של אדם מה שלא היה יכול להסיתו ולהחטיאו בשנים עברו שג"ז בא רשכ"ל לפרש באמרו ילרו של אדם דקשה למה משנה פה לאמר ילרו של אדם ילה"ר הול"ל אבל הכוונה שהילר הוא לפי מה שהוא אדם שאינו דומה ילרו היום ליום שלפניו כאמור והוא כאופן המתהפך בסבוב סיבותיו לכן לריך לעזר השם שידע האדם לפי מספר ימיו איזה תחבולה להגלל ממנו, וזכר ר' ישמעאל בעלתו הנעימה ואמר בני חס פגע בך מנ"וול זה פה שהוא עכ"פ מנוול בין חס שמו רע או ערל וטמא והוא יפגע בך כשאתה תבוא לימים האלה ושם ושמה כמה שפגעך היום מה שלא היה יכול אתמול לטחטיאך הנה זאת העלה והמרפא שהוא בטוחה בכל ימי חיי האדם ואיננה בכלל מה שאמרו בפסחי' מ"ז ב' כל מילי דמעלי להאי קשה להאי הוא התורה הגלמרת בבית המדרש שהיא נותנת חיים להוגיה ושקוי לעלמותיו ולכל בשרו מרפא : טו) דכתיב (איוב יד, יט) חבנים שחקו מים ואין מים אלא תורה כדכתיב הוי כל למא לכו למים : טז) והאש מפעפע את הברזל להיות מתפולץ שהנילוולות ניתזות ממנו. רש"י יז) לפנינו בש"ס הגירסא מסיתו לאדם בעוה"ז ומעיד זו לעוה"ב : יח) הילכה"ר עבדו של אדם הוא שאם רלה הוא מסור בידו שנת' (בראשית ד, ז) ואתה תמשול בו : יט) בכ"י באתרי' דר' חייא ובע"י הגי' דבי ר' חייא ואפשר שהאנשים בשם היה להם לשון מיוחד בחכמה ללכוד בני אדם בערמה שאם רולים לכשלו בדבר מה בהולאת פיו הי' דרכם להכמין עדים לאחוריו שיצינו בדבורם ע"פ א"כ הזה תבת מנו"ן כלומר הוו עדים בדבר מה שלא יבין זה האיש שרולים ללכודו בחרמם וזכר בעל המאמר הזה ללמד לאדם דעת חיד יזהר מילה"ר שזכר ג"כ בתחבולותיו וזכ"כ יעיד בו וזה שאמר ג"כ בתחלה התעם היינו כמו העד שעומד מאחוריו שהוא מתעבו שלא ידע האדם להזהר מלהוליא איזה הגה מפיו אבל מיד כששומע ממנו איזה דבר שיכול להרע לו תיקף הוא בקרבם ונאחו בסבך עדותו כאילו כבר הכירו ובקרבו הוא יושב וזה מאמר של רב חסי ג"כ שבתחילה דומה לחוט פי' שיכול להנתק מאתו ולברוח מפני רעתו כפתיל חוט שנות להנתק אבל אח"כ מלפפו והוא קסור בחבלי עבותות עגלה גם מאמר רבי יחזקאל הוא ג"כ ע"ד זה שתחלה הוא רק אכסניא כו' שיכול לפרוש ממנו כו' עד שנעשה אללו בע"כ : כ) אט

606

(הושע ה, יב) כי רוח זנונים כח) התעה וכתיב (שם ה, ד) כי רוח זנונים בקרבם בתחלה התעם ולבסוף בקרבם. אמר רבי אמי יצר הרע בתחלה דומה לחוש של כב) כוביא ולבסוף כעבותות של עגלה שנאמר (ישעיה ה, יח) הוי מושכי העון בחבלי השוא וגומר עד כאן. כג) (ובמקום אחר) [עוד] דרשו אמר רבי יצחק בתחלה הוא נעשה אכסנאי ולבסוף נעשה אורח ולבסוף נעשה בעל הבית הה"ד (שמואל ב, יב, ד) ויבא הלך ראיש העשיר ויחמול לקחת מצאנו וגו' הרי הוא בעל הבית. כד) ובמדרש תלים (תהלים קנ, יד) כי הוא ידע יצרנו אוי לה לעיסה שהנחתום מעיד עליה שהיא רעה. ולפי שהנחש היה כלי ליצר הרע להטעות את חוה לכך דרז"ל שאין לנחש רפואה לעתיד לבא. והוא שאמרו במדרש תלים (שם ח, ג) והיה כעץ שתול זה אדם הראשון שנטלו הקדוש ברוך הוא ושתלו בנן עדן אשר פרו יתן בעתו זה כד) קין וערהו לא יבול זה הבל וכל אשר יעשה יצליח זה שת לא כן הרשעים זה נחש על כן לא יקומו רשעים במשפט הכל מתרפאין לעתיד לבא כה) [חוי מן הנחש]. בזמן אנשי כנסת הגדולה התפללו עליו שיבטל מן העולם והוא שדרשו בסנהדרין [סד ח] [וביומא סט, ב] יתיבו תלת יומי בתענית' [מסרוה נהילינהו] (נפקי) [נפיק] כי גוריא כו) דנורא מבית קדשי הקדשים אמר דהו נביא היינו יצר הרע דע"ז בהדיה דתפשוה כז) אשתמיט מיניה בניתא אזל קליה ארבע מאה פרסי אמרי היכי נעביד דילמא

צפחת השמן

כח ח"ב הוא חט כח גז ד"ו היא עשירות יל כפ לע מס הרי מאות קץ רף שן חס הרי חלפים ונשאר הנ"ך שאין להם בן זוג לפי סדר האותיות חברים יחד נמלא דרך ח"ב זה סהדא מנון סמ"ך מן מס במקום מ"ס ה' מן הנ"ך במקום נו"ן ד' מן ד"ו במקום ו' ועוד ה' במקום נון. רש"י וכבר הקסה המהרש"ח ע"ז דהא נו"ן אחרונה שי"ן תמורתה לא ה' והניח בל"ע: כח) התעם טעות בעלמא בקרבם משמע נטוע בלבם: כב) הוא כלי אורג שהערב כרוך עליו ורש"י גורס זוכיא ופירושו חוט של עכביש: כג) לא אדע למה לריך הרב להביא ממקום אחר הלא דבר זה איתא ג"כ בש"ס שם לכך הסגרתיו והכי איתא שם בתחלה קראו הלך פי' רש"י עובר דרך עליו ואינו מתאכסן עמו דרך אכסנאי אורח אכסנאי איש בעל הבית ויבא הלך בדוד וכת שבע קאי דקאמר ליה נביא לדוד על ילה"ר שבא אליו והגי' בש"ס אמר רבא: כד) וכן הוא כח רבה פי' ל"ד כי יצר לב האדם רע וגו' עלוב הוא השאר שמי שברא אותו מעיד עליו שהוא רע: כד) אינו מוזן כפשוטו דהא שניהם נכחדו מהעולם ונראה שהמדרש יכוון לגולגולי נשמתן כידוע: כה) הוספתי כן משם וכן הוא כך בב"ר פי' כ' והכוונה שיאבדנו מן העולם כמש"א הש"ס שם שיטחטנו כו' פי' שלא יתוקן כשאר הנבראים: כו) ארי קטן: כז) נתלש ממנו שער. והנה הרב מוהרש"ח ז"ל פירש בח"א מאמר זה בטוב טעם אבל לפי פירושו לא סיימא קמיה כל המאמר לכן אענה גם אני מה שניתן לי משמים ואומר שכוונת אנשי כנסת"ג בתעניתם לא רלו שילה"ר יאבד מן העולם דזה דבר שאי אפשר כי אם יתבעל הילה"ר תתבעל הבחירה מבני אדם ואיך יהי' שכר ועונש מענין ע"ז או שאר עבירות וגם הא כתוב לפתח חטאת רובץ שמשננער ללאת בא עמו הילה"ר וגם כל הענין מה שראו אותו כמו ארי וגם שנתנוהו בתוך כלי כל זה אינו ח"ו כאשר יבינו הפתאים אשר יתאמרו שדברי רבותינו דברי הצאי המה אבל הכוונה שהיות שהמה חיו בעת שבני ישראל ירדו מרום שמים עד עמקי הארץ וחששו עבור טובת הלאום לבל יטבעו יותר שח"ו כל יכלו שאת ראשם ולא תהא תקומה לשונאיהן כמו שראינו שסדרו לנו התפלה ועוד שאר דברים אשר חשו לתקנתן של ישראל והוא שהתפללו לו י"ת שיליל שארית ישראל שלא יפלו בעון ושהשם יעזור להם בזה כמו שאמר למעלה מזה שחילמלא שהקב"ה עוזרו לא הי' יכול לו וראו שעתה לריכין לעזרו יותר מצומן הקודם שדור דור הולך ומתמעט וחשבו אולי נוכל לתקן את אשר עוותו הראשונים והבית

דילמא מרחמי מן שמיא עליה אמר להו נביא שדיוה כח) באברא וכסיוה באברא
 כי היכי כט) דשאיף קלא היינו דכתיב (זכריה ה, ה) (ל) [ויאמר זאת הרשעה]
 וישלך אותו אל חוך האופה וישלך את העופרת אל פיה אמרי הואיל ועת רצון
 הוא ניבעי רחמי איצרא לא) דעבירה בעו רחמי אימסר בידייהו חבשוה תלתא יומא
 ותלחא לילוון לב) איבעי ביעתא בת יומא רחולה בארץ ישראל ולא אישתכחא
 אמרי היכי נעביד ניבעי לפלגא פלגא לג) מוקיעא לא יהבו כחלינהו לעיניה ואהני
 דלא מינרי בקריבתא. הרי שהזכירו בכאן שאנשי כנסת הגדולה בשלוהו בכח תפלתם
 לענין ע"ז אבל לענין החאזה ויצרא דעבירה דא רצו לבטלו ולעקרו שאם כן נמצא
 כח התורדה במל והעורם חרב ואלמלא שיצר הרע הוא צורך גדול לעולם לענין
 התורדות וקיום המין היו מבטלים ועוקרים אותו לגמרי אבל רצו החכמים להעמידו
 כדי

צפחת השמן

והבית לא יחרב והתפללו והתענו ע"ז עדי שמע ה' תפלתם והחליש התאזה דע"ז והראה
 להם זאת צמה שראו דנפיק כי גוריא דנורא מבית קה"ק פי' דאמריין (ביומא כ"ח)
 שכשהיו ישראל עושין רלונ של מקום היה האש של המזבח רובץ כארי חבל כשהשחיתו
 דרכם היה דמות לו דמות כלב זהו הארי שראו יולא מבית קה"ק בזה הראה להם על
 תשובתם שנתקבלה לפניו שחזרה העטרה ליושנה והמה ראו זאת בנבואה זהו אמר להם
 נביא כו', אמנם כל זאת היא רק לשעה חבל הילכה"ר כיס סוער השקט לא יוכל ולא
 יכלו לעשות לו חבלה לכל יוכל להתגבר ולא הועיל ענין זה של תפילתם ותחת להחלישו
 שהי' לו על ידם היה לו רק כמו צעל חי חזק שמורטים ותולשים ממנו נימא אחת שאינו
 מזיקו חבל עוד חזר וניער ועשה בחרון אפו את שליחתו ביתר שאת וביתר עז וחגר
 שארית חימות להתקומם כלר זהו אישתמיט מיני' בניתא חזל קליה ד' מאות פרסי פירו'
 שחזר וקם על כל ישראל המפוזרים בא"י שהיא ד' מאות פרסאות (וכן פי' המהרש"א
 ז"ל לפי דרכו) וחששו דילמא מרחמי משמי' עליה מפני שהוא נכרח לזה להסית הבריות
 ואיך יקחו ממנו כחו וכשראו כן אמרו שלכל הפחות ישמע ה' תפלתם שיתחזק לב עמו
 שלא יטו חזן לו לשמוע לו בכל תחבולותיו וכמו מי שצועק כשמונה בחביות של עופרת ונתכסה ג"כ
 בכסוי כזאת שהצבע הוטבע בה שבולע הקול ולא ישמע החולה רק כמו הברה ונת קול ובסוף ראו
 ויעלו בעלמם איך הילכה"ר הוא לורך על מכהגו של עולם וזהו איבעי ביעתא כו' כחלינהו לעינוסי
 ואהני דלא ליתגר בקריבתא פי' שבאמת כל מעשיו של הילכה"ר הכל המה רק שהוא מסמא
 עינים לאנשים שרק למראה עיניהם ישפטו והוא כמו מי שרולה להטעות הקונים ומושא
 בששר את סחורתו אף שהוא גרוע ביותר ויד יגע בהם ישבורו כן הוא הילכה"ר והנה אם
 לא רלה רק להונות את עמי הארץ בתרמותיו לא הי' לו כ"כ העון גדול מנשוא חבל
 הוא איש זדון ומתגרה בישראל ביותר ובתלמידי חכמים ביותר כדאמר בש"ס שם שהביא
 רבינו למטה על פסוק ואת הלפוני ארחיק מעליכם זה הילכה"ר ותעל לחנתו שמניח
 העכו"ם ומתגרה בישראל כי הגדיל לעשות אמר חביו ובת"ח יותר מכולם זהו דלא מיגרי
 בקריבתא הם ישראל והלדיקים שהם נקראו עם קרובו של הקב"ה וכו' אהני כו' שלא
 יעניש את ישראל וזפרט הלדיקים שבהם מפני שהם אינם חייבים בדבר דלא הי' לו ליגרי
 בהם ביותר והוא לא עשה כן וחזר רק עליהם להחטיאם מה שלא נלטה
 וכנ"ל זהו כחלינהו לעיניה פי' שלכל הפחות ידעו הלדיקים שכל עינויו
 לבועים המה ואהני דלא ליגרי בקריבתא בכזביו ולביעת עינויו שלא לפחות
 את ישראל והלדיקים והוא מעל בשליחותו ואשם : כח) בש"ס הגי' בדודיא
 דאברא פי' נתנוהו בדוד של עופרת : כט) שואף את הקול ומעכוו מללאת יותר
 מכל כלי מתכת : ל) וזהו ילכה"ר גבי נבואת זכריה כתיב שהי' בתחילת בית שני
 רש"י : לא) עריות : לב) שמתוך כך פסק חימום הזכרים והגקבות מליד וגם בקשו בינה
 שולדה בו ביום ולא אשתכח שאפי' אותן שהיו גמורות קודם לכן פסקו מללאת. רש"י : ג) בכ"י
 הגירסא

כדי שיחקיים המין וכדי לקבל שכר. ומן הטעם הזה דרז"ל במסכת ע"ז (דף י"ג, א) ר' חנינא ור' יהונתן הוו קא אזלי באורחא מסו הנהו תרי דירכי חד הוה לר' פאצי לפיתחא דע"ז וחד הוה פאצי לפיתחא דזונות אמר להו חד לחבריה ניזיל אפיתחא דע"ז לה) דנכיס יצרא כלום' מן המעשה הזה שהתפללו עליו אנשי כנסת הגדולה ובטרוהו שלא ישלוט לענין ע"ז א"ל אידך ניזיל אפיתחא דזונות ונכפייה ליצריה כי היכי דנקבל אנרא כלומר מוטב שנעבור דרך פתח הזונות מקום שלא נהרג יצר התאוה כדי שנקבל שכר כשנדרוף אותו לו). כל מי שהוא זהיר בעבודת השי"ת בלב שלם היה כח בידו להשמר מיצר הרע שהוא כח המות ולא היה נמסר בידו כלל אלא כח המות יהיה נמסר בידו שכן מצינו בחכמי התלמוד שהיה מלאך המות מתאכסן עמם והוא שדרשו ז"ל בכתובות (פ"ז דף ע"ז ב) ר' יהושע בן לוי אושפיזיכניה דמלאך המות הוה ושם אמר בגמרא כי רבי יהושע נשל ממנו סכינא והענין שנמסר כחו בידו עד שלא היה כח ביד המלאך להמית והוצרך הקדוש ברוך הוא לומר לו יהביה ניהליה דקא מצטריך ליה לברייתא ולולי זה חיה רבי יהושע מבטל כחו עולמים לו) (ומפורש אמרו הוא שטן הוא יצר הרע הוא מלאך המות) וכבר חובטחנו בו לעתיד לבא שהקדוש ברוך הוא יאבדנו מן העולם ושיתבלע המות הוא שאמר הנביא (יואל ב, כ) ואת הצפוני ארחיק מעליכם וגומר. לח) ודרשו זכרונם לברכה ואת הצפוני זה יצר הרע שצפון בלבו שר אדם והדחתיו אל ארץ ציה ושממה למקום שאין בני אדם מצויין להתגרות שם פניו אל הים הקדמוני שנתן עיניו לו) במקדש ראשון והחריבו וסופו אל הים האחרון שנתן עיניו במקדש אחרון והחריבו והרג תלמידי חכמים שבו מ) ועלה באשו וחעל צחנתו שמניח אומות העולם ומתגרה בישראל. דרז"ל בסנהדרין פ' נגמר הדין (דף מג ב) מ"ח) הזוכה את יצרו ומתודה עליו כאלו כבדו להקדוש ברוך הוא בשני עולמות בעולם הזה ובעולם הבא שנאמ' (תהלים כ, כג) זוכה תודה מ"ב) יכבדני ושם דרך אראנו בישע אלהים :

כבוד

צפחת השמן

הגירסא ברקיעא ליכא : (לד) היו פתוחות כמו (איכה ב, עז) פלו עליך פיהם : לה) נשחט ונעקר : לו) בכ"י הגי' כי מטא להתם חזיתיהו ותיכנעו מקימיהו א"ל מנח לך הא א"ל דכתיב מזמנה תשמר עליך : לו) נראה מיותר שכבר כתבו למעלה : לח) ג"כ בסוכה דף כ"ב ב' : לע) שהיה כים שהיו הכל נקבלין שם כים שכל הנחלים הולכין אליו : מ) ומפני שהעלה באשה וסירחון שהניח לאומות העולם ונתגרה בישראל ובש"ס מוסיף עוד כי הגדיל לעשות אמר חביי ובתלמידי חכמים יותר מכולם : מא) לאחר שמסיתו לחטוא הוא זוכחו והורגו ושכ בתשובה ומתודה עליו : מב) שני כווי"ן דריש לשני כבודים. ונראה לקרב המאמר להבינו לאדם כמוני היות שידוע שכבודו ית"ש מלא כל העולמות ורוממי שדי תמיד מספרים כבוד אל אך כן עלה ברלוננו לשמוע תהילתו מיילירי מטה אשר בעפר יסודם והנה זה הזוכה ילרו ולבו חלל בקרבו אז השליך אדרתו מעליו לעוף בשמי מעלה וא"כ כבר נתן לו מהלכים בין העומדים ואז הוא כאחד מלכא העליונים ולא ניכר עבודתו להיות לו יתרון נגד מלאכי מעלה בשכר המית את ילרו הרי הוא כמוהם והוא אחד מלכא מעלה שהם משבחין לשמו בעוה"ב אכן מי שזוכה ילרו ובכל זאת סובב הולך על ענייני העוה"ז וגשמי מעשה בני אדם ויחזור לעבודתו כהם וכן חוזר חלילה כמו שכתוב בספרים האדם הזה היא הצריחה אשר יאמר עליו ישראל אשר בך אתפאר הוא ידמה במעשיו למשה רבן של ישראל שאמרו עליו איש אלהים מחליו ולמעלה מלאך ומחליו ולמטה איש וכן אמרו בשוח"ט מזמור ל' ממחליתו ולמטה נקרא איש אדם כזה יעמוד לשרת את אלהיו והוא יתרון המעלה שעושה שתי שליחות והוא הסולם המולכ ארלה וראשו מגיע השמימה זהו כוונתם הזוכה ילרו פי' שכבר הסיע גופו מכל מחמדיו תכל ובכל זאת שב אל

אל

כבוד אב ואם. (שמות כ, יב) כבוד את אביך ואת אמך למען יאריך ימך וגומר המצוה הזאת מן המצוות המושכלות ולא פירש הכתוב בכאן הכבוד הזה מהו שיש לנו ללמוד אותו מכבוד האב ה) הראשון העליון יתברך שהתחיל בו אנכי יי' אלהיך ויאמר הכתוב בשם שצויתך בכבודי תחלה כן אנכי מצוה בכבוד אביך ואמך שהן שותפים עמי ביצירתך ובא לומר כי בשם שנצטוה באב הראשון יתברך שיודה בו ובמצויאותו שהוא אלהיו כן יתחייב שיודה ב) במולידיו שהם אביו ואמו. וכשם שהזכיר לא יהיה לך שלא יכפור בו כן יתחייב שלא יכפור באביו ואמו לומר על אדם אחר שהוא אביו וכשם שהזכיר לא תשא שלא ישבע בשם אלהיו לשקר ורשוא כן יתחייב שלא ישבע בחיי אביו ורא בשם אביו לשקר ולרשוא ושלא יעבוד אותו מפני ירושת ממון או ירושת כבוד או מעלה אחרת. ובכלל הכבוד הזה דברים אחרים כבר ביארו אותו רז"ל הוא שאמרו (קידושין לא, ב) מאכיל ומשקה מלביש ומכסה מכנים ומוציא. ולשון כבוד נאמר על הממון כמו שנאמר (משלי ג, ט) כבוד את יי' מהונך. ומהו הכבוד שיכבוד אדם להקדוש ברוך הוא בממונו שיהא נוחן צדקה לעניים ויפריש תרומות ומעשרות ולקט ושכחה ופאה גם באביו חייב בכך שיתן לו מממונו לכל הדברים הנזכרים שחייב לו בהן אם ג) אין לו לאב. ואפילו אם אין לו לבן חייב להשתדל ד) ולטרוח ה) שיפרנס את אביו שכן דרשו ז"ל גדול הנאמר באביו ואמו יותר מן הנאמר בהקדוש ברוך הוא. בהקדוש ברוך הוא נאמר כבוד את יי' מהונך אם יש לך ממון ובכיבוד אב לא נאמר אלא

צפחת השמן

אל המחנה והיה כאלו ממונו ויכול עוד הפעם להתודות על מפעליו הרי הוא כאילו כיבדו להקב"ה בשני עולמות וכנ"ל. וזוה אפשר לפרש הפסוק דרך רמז (ויקרא טז י) והשעיר אשר עלה עליו הגורל לעזאזל יעמד חי לפני ה' לכפר עליו לשלח אותו לעזאזל המדברה שאמר שעם שהאדם כבר רולה לשחוט הילכה"ר מפני שכתברר אללו כמו בגורל שלריך לשלח אותו לעזאזל בכל זה לא ינוס מפניו המדברה כמו שעשו הפילוסופים הקדמונים אלא יעמד חי פי' ישמש בכל זאת עמו לחיי שעה ולא ימיתוהו מכל וכל כי היא העבודה הרלויה לפני ה' לא עבודת הפילוסופים וזאת תהיה עבודתו לשלח אותו בכל פעם ובכל שעה לעזאזל המדברה לא בפעם אחת :

א) ענין זה כותב רבינו גם בפירושו פירשת יתרו : ב) עיי' באב"ז יתרו פסוק וידבר אלהים גו' מענין זה :

ג) דפסקינן כרבנן בקידושין ל"ב ע"א דאמרו משל אב וכתבו התוס' שם דמשמע שכן ההלכה ושכן פסק בשאלות (פ' יתרו) ול"ל דכוונתו של רבינו שיתן לו בתורת לדיקה כי כן כתבו התוס' שם בשמו של השאלות ובשם ר"י ור"ח שלריך לפרנסו ולא יהא אלא אחר והביאו ראי' מירושלמי משני מקומות וכן כתב הר"ף ז"ל בהלכותיו דכופין לי' לבן ושקלין מיני' בתורת לדיקה ושכן שדרו ממתניבתא וכן פוסק הר"ם ז"ל בפסקיו ונמשך אחריו רבינו בעל הטורים ציו"ד סי' ר"מ וכותב הב"י שכן דעת הרמב"ם ז"ל ועיי' בליון ה' : ד) הלשון לכאורה אינו מדויק שגראה מדבריו שאף שאין לו לבן חייב להשתדל (היינו לחזור על הפתחים לפרנס את אביו) אבל ליכא שום דיעה דס"ל הכי כמו שהבאתי לפני זה דפסקינן משל אב שאפי' יש לו לבן לא כייפינן לי' רק מתורת לדיקה ואם אין לו לבן פשיטא שחין כופין אותו לחזור על הפתחים עבורו ועיי' בליון שאחר זה : ה) כ"ה בירושלמי פ"ק דפיאה ומפני שיש לי פה הרבורי דברים מוכרח אני להעתיקו ולבארו כפי שחנני ה'. והכי אמר התם תני רשב"י אומר גדול הוא כיבוד אב ואם שהעדיפו הקב"ה יותר מכבודו נאמר כבוד ה' מהונך ממה את מכבדו ממה שיחונך מפריש לקט שכחה ופאה מפריש תרומה ומעשר ראשון ושני ומעשר עני

אלא אפילו אתה מחזיר על הפתחים חייב אתה ליחן להם . ודרשו רז"ל במסכת קידושין

צפחת השמן

עני וחלה ועושה סוכה ולולב ושופר ותפילין ולינית ומאכיל את העניים ואת הרענים ומשקה את הלמנאים אם יש לך אתה חייב צדקה ואם אין לך אין אתה חייב צדקה ומהן אכל כשהוא צא חלל כיבוד אב ואם צין שיש לך הון צין שאין לך הון כצד אצד ואת אמר ואפילו אתה מחזיר על הפתחים ע"כ. הנה הירושלמי הזה לכאורה נגד ה"ס דידן דפסקינן משל אב וא"כ איך נוכל לחייבו לחזור על הפתחים. והנה התוס' שם הביאו רא"י מהירושלמי זה שהצן נחויב לפרנס אביו ומתורת לדקה והנהרש"א ז"ל הקשה דדצריהם סותרים אהדדי דמנה שכתבו מתחלה דלריך לפרנס משלו היינו אם יש לו לצן ואין לו לאב ובתורת לדקה כמזוהר בהדיא ברא"ש ובר"ן ולצדוק כתבו ראייתם מהירושלמי דאם אין לו לאב וגם אין לו לצן לריך לחזור על הפתחים משום מלות כיבוד והר"ש צריש מס' פאה הרגיש בזה ותירץ לראי דמסיק הכא נ"ח לציטול מלאכה (פי' שהס"ק נוקשה על האי דאמר משל אב ומאפי דתניא נאמר כצד את אצד וגו' ונאמר כצד ה' והוכך מה להלן בחסרון כיס אף כאן בחסרון כיס ואי אמרת משל אב מאי נפקא לי' מיניה (פי' מה חסרון איכא לגבי') ומשני דנ"ח לציטול מלאכה) ה"נ הכי קאמר שאם יצטל ומלאכתו צטציל כצוד אביו יהא לריך לחזור על הפתחים צטציל עלמוז כו' וכהאי גוונא כתבו הרא"ש והר"ן צטס הר"ש הכ"ל אצל דצרי התוספות שלפנינו סתומים בכל זה שהי' להם לפרש כו' ול"ע ע"כ דצרי המהרש"א. והנה גם הרא"ש והס"ג כתבו שהר"ח ז"ל הביא רא"י מהירושלמי הזה שהצן חייב נוכח לדקה והא דקאמר אפילו הוא מחזיר על הפתחים לא שיכצדיהו משלו ויחזור הוא על הפתחים דהא קיי"ל משל אב אלא בגופו מכצדו ויצטל ומלאכתו ומתוך כך לריך לחזור על הפתחים ע"כ: **והרב** צעל יפה מראה הקשה על דצרי הר"ש והרא"ש הללו דא"כ היכי פסיק ותני שהעדיפו הקצ"ה יותר מכצדו והלא בש"ס לו כצוד ה' עדיף שמוליא וממוז הרצה לכמה מלות המזכרים ואילו כצוד אב ואם אינו מוליא ממון רק מה שנותצטל ומלאכתו לשמשם והרצ' שם רולה לומר שהירושלמי יחלוק על ש"ס שלנו וס"ל משל צן וכן כותב שם הר"א פולדא ז"ל.

והר"י דצרי הקדמונים ז"ל הייתי אומר דכוונה אחרת דצרי הירושלמי בזה ומחילה אביא מה דקטיא לי בגוה כפי הצנתם צו ז"ל. (א) דאיך מדמה ומציא ומלות החלוין בארץ כמו לקט ותרומות ומעשרות וחלה שצאין לו אינו חייב צהן אצל כיבוד כו' דהלא צמלות אלו א"א צטום חופן לקיימם צטאין לו שדה שהן תלוין בארץ ואין דנין אפשר משאי אפשר. (ב) שמוציא ומלות סוכה ולולב כו' ומאכיל את העניים אם יש לך כו' הא קיי"ל דאף עני המתפרנס מן הדקה חייב ג"כ צמלות לדקה שכן הוא צט"ס גיטין ז' צ' והוצא צט"ע יו"ד ס"י רמ"ח (ואפי' לפי הר"ש והרא"ש צמה שאמר ואפי' אתה מחזיר על הפתחים אצל צמה שאמר מנה שחנך מפריש לקט כו' כשאר הפי' צפשיעות לענין נתינה לעניים ולא לענין לטרוח בגופו וציטול מלאכה דאיך שייך טירחא בגופו צלקט כו'. ובצמנת הוא גופא ג"כ כראה לי לדומק שלפי פירוטם אין הדמיון עולה יפה צצלקט ותרומה יתי' הפי' נתינה וכיבוד אב יתי' הפי' טירחא דגופא). (ג) דהא גם מלות סוכה ולולב הסגרא כותנת שחייב לטרוח צהם בגופו אף שילטרך עי"ז לחזור על הפתחים דכי התורה פטרה לעני לצלתי יקיים המלות. (ד) כפי פירוטם צו למה לי' לומר ואפי' אתה מחזיר על הפתחים לא הי' לי' רק לומר ואפי' שחצטל ומלאכתך ולא יתי' לך מה לאכול. (ה) ואפי' את מחזור הול"ל לא מחזיר כפי פירוטם. לכן נופני שגם הר"ש והרא"ש ז"ל הוליא הענין צפירוטם מנה שגראה צפשוט לכן ערצ לצי לולא דצריהם לפרש הירושלמי כפי שגראה לי לפע"ד כדי להחיר הספיקות שהערותי.

ואומר צכוונתו שנוטנה המלות הזאת משאר מלות, כמו שאמרו מנה שחייב לאביו איזהו כיבוד מאכיל משקה ומנעיל מוכיח ומוליא והנה הם מלות שיכול לקיימם

קידושין (דף ל"א , א') ובמסכת עבודה זרה (ו) שאלו את רבי אליעזר עד היכן כבוד אב ואם אמר להם צאו וראו מה עשה גוי אחד לאביו באשקלון ודמא בן (נתינא) [נהינה] שמו פעם אחת בקשו ממנו אבנים לאפוד ביששים רבוא שכר ורב בהנא מתני בשמוני רבוא שכר והיה ז) מפתח תחת מראשותיו של אביו ולא ציערו לשנה

צפחת השמן

לקיימם בכל זמן ועת זהו אמרו ששאר נלות המה תלוים בדבר מדברי העולם שהרצה נלות כגון לקט כו' החלוין בארץ לריך הוא אם רולה לקיימן להשתדל לקנות סדות ואם לא ימלא לקנות או צאין לו מעות אינו יכול לקיימן וכן נלות לדקה אם אין צידו כעת להם ונזון אף אם איש עשיר הוא וכן סוכה ולולב סופר תפינין לילית אם לא ימלאם בשעה זו ולא יכול להסיגם כעת הנה אין זיכלתו לקיימם אצל נלות כיצוד הנה זכתה לו התורה לקיימה אף אם הוא גברא ערטילאי שהוא איש מחזיר על הפתחים והנה הוא עני ציור עכ"ז יש זיכלתו לקיים נלות זו בגופו שואכיל וכו' ומכניס ומוליא וזהו הכוונה במאמרם שהעדיפו הקצ"ה יותר מכבודו לפי שחם הקצ"ה על צריותיו שלום להם שהצנים יוכלו לקיים הנלות הזאת בכל עת אף צלי מחיר וצלי כסף וא"כ לפי פירושי זה ילאנו מכל הספיקות הנ"ל וגם אינו לענין דינא נגד הס"ס דידן והוא רק דברי אגדה. כתבתי כל זאת רק לפלפולא בעלמא אצל לדינא הלא כבר נפסקה ההלכה בהירוש' הזה וכפי שפירשונו כלם שהכוונה שחייב ליתן לאב מתורת לדקה ולטרוח עצורו בשאר דברים אף אם ילטרך הצן בעלמא לחזור על הפתחים. **אבל** מה נעשה לרצינו הנחצר ז"ל שכותב היפך דצריהם ז"ל באומרו שחייב להשתדל ולטרוח (אף שאין לו לבן) שיפרכס את אציו והציא הירושלמי הזה דגדול הנאמר צאצ ואם ונסיים אלא אפי' אתה מחזיר על הפתחים חייב אחס ליתן לו דמשמע בתורת כיצוד אב דלא כמאן .

לבן

לולי דמסתפינא הייתי אומר שרצינו יש לו שיטה אחרת בהירושלמי הנ"ל ופי' זו בפשיטות דמחייבין ליה לבן מכח כיצוד אב ואם לחזור על הפתחים וכפי מה שנראה מדברי התוס' שם שהרצ המהרש"א ז"ל תמה בזה עליהם בזה והנה באמת גם צרמז"ס לא כתוב לפנינו רק שכופין לזה אצל לא כתוב שם כמו שהציא הרצ צ"י ז"ל בשמו חיצות שחייב ליתן לאציו כפי"י מ"ה שיכו"ל כמו שכתוב צטור שדייק מזה הרצ צ"י שכשאין לו סצירא ל"י גם הרמז"ס ז"ל דלא מחייבין ל"י . ונראה לי דלא קשי' איך מחייבין ל"י לבן כשאין לו לא מצעיא אם פסקין משל אב דלא נוכל למכפייא ל"י אלא אפי' תימא דהירושלמי פליג על תלמודא דידן ומ"ד משל בן ס"ל דלא פליג (רמז"י עם החכמים) אלא צומחזיר על הפתחים (כן כותב הר"א פולדא שם) וחכמים לא סצירא להו דמחויב הצן צומחזיר על הפתחים ואיך אומר רצינו שחייב להשתדל וכו' , שנוכל לומר דס"ל לרצינו כן שחייבו הכתוב מפני שאם צנו לא ישתדל עצורו אין מי שיחמול עליו שיאמרו אם צנו עצור מה נעשה אנחנו ונמלא שמוטל מנת צרעב לכך מוטב שנחייב צנו לפרנסו ואף אם יטחינו צרחיים או שאר נולאכת הבית לית לן זה כדאמר צש"ס שם בצצלי וירושלמי שיש מטחינו צריחיים ומציאו לחיי עוה"צ ע"כ אחז רצינו דצריו כרמז"י . וא"כ כפי זה נוכל לתרץ גם דברי התוס' הנ"ל שבאמת מחייבין ל"י לבן אף צומחזיר על הפתחים לפרנס האב מכח כיצוד אב ואם מטעם שכתבתי ושיין בזה נלות לדקה וגם נלות כיצוד ציור וסרה בזה קושיות מהרש"א ז"ל הנ"ל . וכן יסבור הרמז"ס ז"ל באמרו שכופין לזה דאף שבמלוה שנתן שכרה צלדה אין כופין עלי' הכא שאני כמ"ס וא"כ לפי דברי אלה שלשה המה מטיצי לכח צשיטה אחת והם הרמז"ס ותוס' ורצינו ז"ל : (ו) דף כ"ג צ' . ז) באגדה זו יש צה מהקישוי למה לא אומר הצן לחכמים שימחינו מעט עד שיקיץ אציו או שיצואו אחר שעה מפני שהמפתח ציד אציו שיטן , ואפשר לוונר שהגוי רלה להראות לחכמי ישראל איך הוא נוהג כצוד באציו ושלא יקח הון רצ הזה צעד שבר הכצוד שמכדו . והנה כפי הנוסחא צש"ס קדושין שהציא רצינו נוכל לוונר שהכוונה צנפתחות כו' היינו שאציו מנע מאתו שלא ימכור או

לשנה אחרת נולדה לו פרה אחת בעדרו נכנסו חכמי ישראל אצלו אמר להן יודע
 אני בכם שאם אני מבקש מכם כל ממון שבעולם אתם נותנים לי אלא איני מבקש
 מכם אלא אותו ממון שהפסדתי בשביל אבא . מצינו שכל המכבד את אביו מכבד
 להקדוש ברוך הוא וכל המבזה כבוד אביו הוא מבזה בכבוד הקדוש ברוך הוא ולמדנו
 ה מענין ראובן שכתוב בו (בראשית ע"ט, ד') כי עלית משכבי אביך אז חללת ה' אביך
 העליון

צפחת השמן

או מחמת רשעו או מחמת כוונה אחרת והוא ע"ד הפסוק ונתתי מפתח צית דוד על שכתו
 גוי (ישעי' כג, כ"ז) שהוא ענין התענות ומעטלה וכן פה הכונה שאני ה"י לו המעטלה
 על הנכסים ולא הניחו למכור וצחמת הגיד זאת לחכמים לכן הכפילו לו סך רב שדיעו
 שיתפתה להם ויתרפס זרלי כסף וזוה יתיישב הגי' ולא ליער"ו דה"לל ולא ניערו . אכן
 צירושלמי הנוסחא צדק אחר והכי איתא התם (צמס' פאה פ"ק) גוי אשקלוני ה"י כו' פעם
 אחת אצדה ישפה של צניעין אמרו מאן דאית ל"י עבא דכוותה אמרו אית ל"י לדמה צן נתינה
 אזלין לגזין ופסקו עמי' צמאה דינר סליק וצעי מיייתי להו ואשכח אצוה דמיך (יסן)
 אית דאמרי מפתחא דתיבותא הוה (ית"צ) [יהינ] גו אלצעתי' דאצוי ואית דאמרין רגלוהי
 דאצוה הוות פשיטא על תיבותא נחית לגזון אמר לון לא יכילית מיייתי' לכון אמרי דילמא
 דו צעי פריטיין טובא אסקוני' למאחיס אסקוני' לאלף כיון דאיתער אצוי מן שינתי' סליק
 ואייתייתי' לון צעיין מיייתין ל"י כפיסקו ליה אמרייא ולא קציל עלוי אמר מה אנא מחזין לכון
 איקרא דאצוהתי צפריטיין איני כהנה מכבוד אצוהתי כלום מה פרע לו הקצ"ה שכר כו' אין
 הקצ"ה משהא שכרן של עושי מלוה צגויס וכל זה איתא גם בפסיקתא רבתי דר"כ. וצמדדס
 רצה דצריס פ' א' מציא ענין זה צשינוי וסס לא אמר רק שמאל רגלו של אצוי פשוטה
 על התיצה שהיתה אצן טובה צתוכה והוא יסן כו' ואפשר ג"כ שנתן רגליו כו' פ"י שעיכצ
 מלמכור וכאילו נתן רגליו על התיצה שלא למכרו אצל אמר סס שהי' יס"ן וכן צירושלמי
 דלעיל אמר ואשכח אצוה דמי"ך כו' , ואפשר שהנכרי אמר להם שיסן הוא על התיצה דרך
 כבוד לאצוי והס יציו שכוונתו שאציו מעכצ צדנר . והנה מה שנתן לו הקצ"ה שכרו
 שנולדה לו פרה אדומה צעדרו אף צצירושלמי סס אמר מפני שאין הקצ"ה משהא שכרן
 של עושה מלוה צגויס אמנס מפני מה ה"י דווקא ע"י שכולד לו פרה אדומה נראה מפני
 שמוציא ה"ס קדושיין סס צ' מעשיות מכברי זה שהי' זהיר מאוד צמלוה זו יותר מישראל
 וידוע אומנס ז"ל צצ"צ י' צ' וצמדדס שהציא רציו צאות לרקה על פסוק ומסד לאומיס
 מטאת סלרקה שעושיין האומות מטאת הוא לישראל וכן סאר מלות לכן סראו מעשויס שאין
 דמיון וערך צינס לצנינו כי אף אס יקרה סאחד מהס זהיר צמלוה אחת ממלות ה' הנה
 הוא רק צמלות השכליות מה שהאדם ימלא צדעתו שחייצ צעשייתן כמו מלות כיצוד אצ ואס
 אצל סלא נסארו חזילות מלות שאינס מודיס צהס ונהפוך הוא שמשחקין עליהס ומחשציס כאילו
 עברה רוח תזיית צמקיינון והראשון מהס היא מלות פרה אדומה כמו שהציא סמדדס רצה
 חוקת פ' י"ט ששאל גוי אחר את רבי יוחנן צן זכאי אילין עוצדייא דאתון ענדין נראין
 כוויין כשפייס כו' ע"ס וכן צפסיקתא פ' פרה וכמו שהציא רס"י צפ' זו לפי שהאומות
 עוקטרגין עליהן כו' הנה צזה נצרא הסניגור לצל יקטרג על ישראל עצור הגוי האשקלוני
 הנה ולהראות לצאי עולם כי אין כעמו ישראל גוי אחר צארץ דהא הנכרי הנה המוצר שצהס
 ידמה ג"כ כמו כל האחרים שאין יסוד ועיקר להמלות המעשיות וכל שאין השכל מנין אותס
 יזרה סללה צאמנס כי לא קדשו לכן נולדה הפרה אדומה צציתו והראו לו כמה אלפייס
 שאנחנו מנצנצייס על מלוה אחת ממלות החוקייס לכן צצמנחתינו גם צסאר מלות צל יתערצ
 זר כי הוא מאורסה רק לקהלת יעקב . אח"ז מלחתי צס' זרע אפרייס להגאון
 מוהר"ז מרגליות על הפסיקתא רבתי פ"ד דעשרת הדצרות סכ"כ צסס ס' סילל צן
 סמר ומוסיף עוד סהי' לוקח הממון שהפסיד אשתקד צכצוד אציו כו' וצ"ה שכוונתי לדעת
 גדול ומסנה לא זהה ממקומה : ח) כ"ה צצצת כ"ה צ' שני מלעות צילצל אחת של
 שכינה

העליון שעלה על יצועי זו שכינה שדרכו לעלות על יצועי לפי שכיבוד אב ואם ומוראם שקלם הכתוב ככבודו של מקום ומוראו. וכן דרו"ל במסכת קידושין ט) [[טס ל' , ז'] נאמר (טנות כ' , י"ז) כבר את אביך ואת אמך ונאמר (מסלי ג' , ט') כבר ד' מהונך השוה הכתוב כבוד אב ואם לכבוד המקום] הקיש הכתוב מורא אב ואם למורא המקום נאמר כאן [ויקרא י"ט , ג'] איש אמו ואביו תיראו ונאמר להלן (דברים ו' , י"ג) את ה' אלהיך תירא הקיש הכתוב ברכת אב ואם לברכת המקום נאמר כאן (טנות כ"א , י"ז) ומקלל אביו ואמו ונאמר להלן [ויקרא כ"ד , ט"ו] איש כי יקלל אלהיו אבל בהכאה ודאי אי איפשר . והדין נותן י להקיש ולהשוות כבודן ומוראן לפי ששלשתן שותפים ביצירתו [ע"כ] . וכן דרשו ז"ל במסכת גרה (לא , ח') ג' שותפים יש בו באדם הקדוש ברוך הוא ואביו ואמו מזריע לובן שממנו עצמות וגידיים וצפרני' ומוח שבראש ולובן שבעינים אמו מזרעת אודם שממנו עור ובשר ודם ושער ושחור שבעיין והקדוש ברוך הוא נותן בו רוח ונשמה וקלפתר פנים וראיית העיין ושמיעת האזן ודיבור שפתים והילוך רגלים ודעה ובינה והשכל . עשרה דברים הן בין אביו ואמו זה חמשה [וזו] חמשה והקדוש ברוך הוא נותן בו י כשניהם יא) ובשעה שאדם מכבד אביו ואמו אמר הקדוש ברוך הוא מעלה אני עליהם כאלו דרתי ביניהם וכבודני . ולגודל הפלגת חיוב הגדול שיתחייב אדם בכבוד אביו ואמו היה יז) אומר רבי מרפון אשרי מי שרא חמאן לפי שאי איפשר לו לבן להשלים חיובו בהן ובא עמהן לידי מכשול עון ומי שלא ראה אותם ולא השיגו ימיו לכבדם אינו נתפס עליהם ליום הדין . יג) רב יוסף כד הוה שמע קול כיעא דאימיה אמר איקום מקמי שכינה דאתיא . גדול כח מצות כבוד אב ואם והיא מצוה בחונה כזהב והבריות רואים לעיין כי יש בשכרה פירות בעולם הזה או בשלוח והצלחה שיוסף לו השם יתברך בכל מעשיו או באריכות ימים והוא השכר הקבוע במצוה הזאת והגאון

צפחת השמן

שכינה ולחת של אביו ופי' רש"י ז"ל שצחיזה אהל שראה יעקב השכינה טס הלך ללין ע"ט וכן הציא רצינו ענין זה צפירושו פ' ויחי. ולכאורה לפי פי' רש"י יקשה איך נציא רצינו ראי' נשם לדעלמא דאימא נשום שציעקב שרתה השכינה צילועו ככ"ל חצל לק"מ שהרי נליכו צט"ס סוטה י"ז ח' שאמרו זכו שכינה שרויה ציניהם ונמלא טגס זכל איש ואשה שכינה שריא צנחינה מה ציניהם וח"כ אס מכצדס נחשצ כמו שכיבד השכינה צמדריגה שטרוי צאצותיו , וכן ראיתי ענין זה צמחרס"א צחא"ג על מה שאמר הט"ס השוה הכתוב כיצור חז ואס לכבוד הנקום : ט) הוספה זו נש"ס טס : י) צט"ס טס אמר וכן צדין טטלטה שותפין צו ופי' רש"י וכן צדין שיוקשו וכו' : יא) הוה סיומא דט"ס קידושין הכ"ל חלא שרצינו הפסיק צנה טעציא נש"ס כדה ענין השותפות שאומר הט"ס כאן צקלרה . ונראה פירושו צנה שאמר הט"ס וכן צד"ין חיצה דין לריכין חנו לרון צזה חונס חפטר נפכי שכבר אמרו צעירוצין י"ג צ' טנתנו ונמרו טוח לו לאדם שלח נצרה ונשכרל וח"כ חפטר יאמר האדם למה חכצד חת חצי טהציאני הלום חלא עוצ לי שלח נצרהתי לכן אמר טחתה לריך לכצדו נכח הדין דידוע טאס שותף אחד הרויח הריוח לאנלע כדאיתא צחו"מ ס"י קע"ו הלי' שותפין ומגיע להם כבוד נכח שותפות הנשמה ומה טחעסה לטוצת הגוף טצח נכח חצותיו : יב) הוה ג"כ צט"ס קדושין טס ל"א צ' חצל הגי' טס אמר ר' יוחנן חטרי מי שלח חמאן ר' יוחנן כי עברתי' חמו ונת חציו ילדתו ונתה חמו כו' חצל צרי טרפון נציא טס טס"ס לנעלה מזה רצי טרפון הוה לי' הטיא חמא כו' (צחמת צרי"ק וצרה"ט הגי' חמא חקינה) וצירוטלמי טהציאו חמוס' חמר פעס חחת חמיה דר' טרפון חצדה פזעקי דידה כו' : יג) ג"כ צט"ס טס ומה שאמר כד הוה טמע נפכי טהי' סגי נהורא כדאיתא צט"ס טס ל"א ח' , ונראה טצח להטניענו איך גדול כיצוד חז ואס כי חף צלח ראות ח"מ הרביע צעת ציחת חמו וצלעדי' טהיח חמו לא חדם חמר לגודל קדושת הנלוה טהשכינה מחופפת ומסתתפת

(יד) והגאון רב סעדיה ז"ל נתן טעם בדבר למה שקבעה תורה במצות כבוד שכר אריכות ימים ואמר כי מפני שלפעמים עתידין שיחיו האבות עם הבנים זמן ארוך והאבות הם למשא כבוד על הבנים והכבוד יכבד עליהן לכך קבע שכר המצוה הזאת למען יאריכון ימיהם כלומר עליך לכבדם ותחיה עמם, ואם אולי הצטער על חיהם דע שעל היך אתה מצטער כך פי' הרב הגאון ז"ל. ואז"ל במדרש משלי (מסלי יו, לא) עשרת הפארת שיבה בדרך צדקה תמצא בא וראה ולמד מיוסף הצדיק מתוך שנחזק בכבוד אביו במצרים זכה לעשרת טו) שיבה שנאמר (בראשית כ, כ"ג) וירא יוסף לאפרים בני שלשים היכן מצינו שעשה צדקה שנאמר (סס נז, י"ג) ויכלכל יוסף את אביו ואת אחיו, ודבר ידוע כי שכר אריכות ימים שקבע הקדוש ברוך הוא במצוה הזאת אינו אלא פירות המצוה שאדם אוכל בעולם הזה אבל עיקר שכר המצוה אינו אלא לעולם הבא וכן ע"ז) קבלו החכמים [סמות כ, י"ג] למען יאריכון ימיהם לעולם שכולו ארוך ובמשנה תורה בעשרת הדברות הוסיף למען ייטב לך ודרשו בזה לעולם שכולו טוב ואם כן עיקר השכר במצוה הזאת אינו בעולם הזה וכן דרז"ל (יז) בסוף פירק אחרון של חולין (דף קנז, א') רבי יעקב אומר אין לך כל מצוה ומצוה שמחן שכרה בצדה שאין תחית המתים תלויה בה יח) בכבוד אב ואם כתיב למען יאריכון ימיהם ולמען ייטב לך ובשילוח הקן כתיב (דברים כז, ז') למען ייטב לך והארכת ימים. הרי שאמר לו אביו ענה לבירה והבא לי גוזלות ועלה ושלח את האם ולקח את הבנים ובחזרתו נפל ומת היכן אריכות ימיו של זה והיכן טובתו של זה אלא למען יאריכון ימיהם לעולם שכולו ארוך ולמען ייטב לך לעולם שכולו טוב ודילמא יט) לא הוה הכי רבי יעקב כ) מעשה חזא ודילמא כא) מהרהר בעבירה הוה מחשבה רעה אין הקדוש ברוך הוא מצרפה למעשה ודילמא מהרהר בע"ז הוה דכתיב (יחזקאל יד, ה') למען חפוש את בית ישראל בלבם ואמר רבי אחא בר יעקב זו מחשבת

צפחת השמן

ומסתחפת עמה: יד) גם צפירושו צפ' יתרו הציאו רבינו: טו) לכאורה יקשה על זה ממה שאמר צוהרם ויחי רצה פ' ק' למה נח יוסף צפני אחיו כו' אלל נראה הכוונה לעטרת טינה היינו שזכה לראות צנים לדיקים הרצה וראה גם דור צני שלשים כמאמר הכתוב (בראשית כ, כג) וירא יוסף לאפרים צני שלשים גו' מה שלא נזכר צפני אחיו. ונראה שזהו כוונת הס"ס צפנות פרק טשי הנוי והכח כו' והזקנה והטינה והצנים נחם ללדיקים כו' אלו טבע מידות כו' כולם נתקיימו צרני וצנניו וקשה הלל כשתמנה אומם נחלל שמונה הנה (ומרש"י שם נראה וכן כותב המד"ס שם שהזקנה והטינה אחת הם) אלל נראה שתיצת והצנים הוא פי' על הזקנה והטינה דכשהצנים הולכים צדרכי אצותם הנה עטרת זקנים צנים: טז) כ"ה צקידושין לו' צ' יז) וכ"ה צקידושין שם ועי' צח"א מוהרש"א צטלהי חולין וענין זה הוא צטינוי צפ"צ דירושלמי דחגיגה וצמדדס רות פסוק ליני הלילה וצקהלת פסוק טוב אחרית דבר ודרשה זו שאומר הס"ס צטס ר' יעקב איתא צמדדס סכ"ל צטס ר' עקיבא דאמר שם והוא לא ידע שדרשה ר"ע צליצורא (אפשר צמס שקידס צמו צרצים ונתן לטבח נפשו זהו הדרש' דליצורא) למען ייטב לך צעולם שכולו טוב כו' אלל צירושלמי שם הגירסא ולא הי' יודע שדרשה ר' יעקב לפנים עמנו למען ייטב לך וכו': יח) צאותו נתן שכר להודיעך שאין נתן שכר אלל לעוה"צ. רש"י. וכן מה שפירשתי למטה הוא נחם: יט) לא אירע דבר זה לעולם אלל מאריכין ימיו ושנותיו: כ) פי' ראה מעשה כזו היינו שאחד עלה צקולם צצנת ונעל אס על הצנים וירד צקולם והצני עלה צמול"ס ושלח האס וירד והכישו נחשומת כו' כדאיתא צמדדס סס ואמר הס"ס שם שר' יעקב דדרש כן מפני שראה מעשה כזו וע"כ ל"ל דהשכר הוא ליום שכלו ארוך: כא) דלמא אומה טעה מהרהר צעצירס הי' ולא הי' לצו לשמים ונשני נחשנה רצה ומעשה לא עשה אין הקצ"ה נלרפה למעשה ולא הי' לו ללקות: כב) שחפטו צלצס הרפור ע"ז דצה נשתעו קרל

מחשבת ע"ו הכי קאמר אם איתא דאיכא שכר מצות בהאי עלמא תיהני ליה ותני
 עילויה דלא אתי לדידי הרהור וליתוק אלא שכר מצות בהאי עלמא ליכא והאמר
 רבי אלעזר כג) שלוחי מצוה אינן ניזוקין לא בהליכתן ולא בחזרתן סולם רעוע הוא
 ובמקום דקביע היוקא שאני דכתיב [ס"א ע"ז, נ'] ויאמר שמואל כד) איך אלך ושמע
 שואל והרגני, אמר רב יוסף אלמלי דרשיה אהר כה) להאי קרא כרבי יעקב כו) בר
 ברתיה לא חמא מאי הוא א"ד. כי האי מעשה הוא ואיכא דאמרי לישנא דרבי כז) חוצפית
 המתורגמן

צפחת השמן

קרא : כג) והיכי קאמר דר' יעקב מעשה חזא : כד) ואע"ג דנשליחותו דמקום הוה
 מסתפי מהזיקא דקביע : כה) דלמען ייעב לך בעולם הנא לא חטא דאיהו כני כה"ג חזא
 אהר חין שכר בעולם וילא לתרבות רעה. וכחז הרב מהרש"א ז"ל בחא"ג חז"ל ונפרק חין
 דורשין קאמר אהר קלן ננטיעות היינו לזחר דחזא כה"ג או ליטכא דגברא רבא וכו'
 ותפרש צירושלמי (וכן בתדרשים סס) דהוה גברא רבה הוא ר' יהודה הנחתום, מדברי
 נראה שלא הי' כתוב לפניו כמו שהוא לפנינו ליטכא דר' חולפית וצ"ע"י הוא כגירסת המהרש"א
 וכן הי' הגי' לפני תוס' בחגיגה ע"ו א' ד"ה שובו : כו) כפי מה שהבאתי למעלה ליון י"ז
 שאמר סס והוא לא ידע שדרשה ר"ע כו' נראה פירושו שלא הי' רולה לדרוש כר"ע ג"כ וכפי
 שהבאתי מירושלמי הגי' שדרשה ר' יעקב לפני"ם וצ"ע"י (נראה לפי גירסא זו שר' יעקב זה
 שאומר הס"ס דילן שהי' צ"ר צר"תיה וכפי הירושלמי אינו כן אלא קודם לו) וכפי גירסת
 הס"ס דידן ינא על נכון צוה שמציאים המדרשים סס שצאו צווחיו של אהר וחוצעות לדקה
 אלל רציו [הקדום] אהר אל יהי לו מושך חסד כו' אמרו לו איסתכל לאורייתיה צחותו
 טעה צכה רצי וגזר עליהן שיתפרנסו אהר מה מי שלא היטה תורתו לשם שמים כך העמיד
 כו' דאינו מוצן וכי צוה שחמרו לו כן החזיקן ללגיעות הלא אפשר שצטציל שהולכרו לפרנסתן
 אמרו כן והמפרש הקלר צירושלמי ד' קראקא נדחק עלמו שקאי על ר"ת תלמידו וכ"פ הי"פ"מ
 אבל צוה שראינו פה שהי' לאחת מהן בן גדול צחורה אהר ר' יעקב זה ומסתמא הודיעו זאת לרציו
 כיחא וענין זה הוא ג"כ בחגיגה ע"ו צ' אלל סס ליחא לחיצות כך העמיד : כז) צירושלמי
 טט ומדרשים אהר שראה לשונו של רבי יהודה הנחתום כיחן צפי הכלב אהר חס הלשון
 שיגע צחורה כל ימיו כך לשון שאינו יודע ואינו יגע צחורה על אחת כמה וכמה כו' וי"א
 ע"י כשהיטה אמו מעוצרת עברה על צתי ע"ז והריחה ונתנו לה מאוחו המין ואכלה והיה
 משעפע צכריסה כו', עוד איחא סס למעלה מזה שצטינת חציו היה לו כל זאת מפני
 שלא היטה כוונתו לשם שמים ומציא סס המעשה שצטינתה הפרישו חציו לתורה לכך לא
 נחקיים צחותו האיש, וצצצלי חגיגה סס אמר ר"ת (כי נח נפשי דאחר) מוטב דלידיני'
 וליחי לעלמא דאחי כו' ור' יוחנן אהר סס חד הוי צינכא ולא מליין לאכולי' אי נקטי' ציד
 מאן תרמי' ליה מנאי (תלמיד אחד הי' צינינו ונכסל וילא לתרבות רעה ואין כח ציד כולנו
 להציאו לעולם הנא חס אוחו חני צידו להציאו לעוה"צ מי יקחנו מידי. רש"י) וסיבת
 חטאו אהר סס צט"ס דחזי מע"ט דחיתיה צ' רשותא למיחצ למיחצ זכוותא דישראל כו'
 שחא ח"ז שתי רשויות הן כו' (ועי' מה שכתבתי צוה צחות קדושה ליון י') הכה מכל
 המדרשים והס"ס שהבאתי נראה כמה גדלה כח התורה שהרי חתרו חכמינו ז"ל לדעת מאחיה
 עון ותקלה נא הדבר הזר הזה. ונראה שדצריהם ז"ל מובנים עפ"י מה שאמרו שלשה
 שותפים צאדם כמונא למעלה צדברי רציו וצוה ירלה כל אחד צמאמרו לתלות הסנה הסיח
 מדעת האחד שאציו הי' סיבת הדבר מפני שכוונתו היטה שלא לשם שמים, ודעת השני'
 היא כי אמו גרמה זאת צעבור שטעמה מניין חקרונות ע"ז צעת הריוכה, ודעת השלישית
 כי נפשו חלקו ומעל צעת עלותה השמימה נפלה צפה יקוש צעת דאוחה אה מע"ט יושנ(שאמר
 סס צט"ס שנענש התלחך ע"ז) וגם האומר מפני שראה לשונות דצברי רציו נתונות צפי הכלב
 הי' ג"כ צבור רעות תלכות הרשעה ועלילות צרשע פעלה על תפתחי לצו. מחשבת פיגול.
 וכן מה שראה צאחד ששלח האם ונפל ומת יחכן שהיה מהרהר צע"ז ועי"ז נפל ומת וניתן
 מכסול

מכשיל זה לפני אלישע (כי כן אמרינן צ"ס קידושין שם אי סלקא דעתך שכל מלוה צהאי
עלמא אמאי לא חגיג מלוה עליה כי היכי דלא ליחי לדי הרפור ח"כ צאנת דשכר מלוה
צהאי עלמא ליכא יכול להיות שאותו איש (מהרהר צע"ז הוה) גם אחר כל מטאיו אמר
צירושלמי שם שבאותו שעה (צשעת מיתה) זכה אלישע ונפטר ומת והי' ר"נ שנת צלצו
ואמר דומה שמתוך חסובה נפטר רבי וכו' וכו' מליין (מגהינס) לאלישע אחר צזכות תורתו
ע"כ : ובהיותי זזה אונרתי לפרש מאמר הש"ס צחגיגה שם ור' מאיר היכי גמר תורה
מפומי דאחר כו' אמרי צמענדא ר' מאיר חכל תחלא ושדא שיחלא לצרא. (פרי החילון
הנחכל צחמרה שיחלא גרעינה הנזרקת. רש"י) ד"ר כו' ר' מאיר רימון מלא תוכו חכל קליפתו
זרק כו' וקסה וכי לא די צמשל הראשון ועוד שהצ' משלים הם צהיפוך זה מזה כמו שחראה
להלן וכן דקדק המהרש"א ז"ל צחא"ג ופירשה לפי דרכו. אמנם יוצן עם מה שאמרו ציומא
ע"צ צ' על פסוק ועשו ארון עלי שטים מצית ומחון תלפנו אמר רצא כל ת"ח שאין תוכו
כצרו אינו ת"ח ונראה לפרש ענינו שהארון צשלשה כפליו המה הורו לנו לדעת צאם ראית ת"ח
אף שאירע לו מכשול ונטו רגליו אם חזר אח"כ לדרך הישר כאשר צאמנה אהו לא ניתן
מגרעות צמו והארון ירמוז לנו כן כי כמו שהארון הראשון הפנימי הי' של זה כן הת"ח
ראשיתו ופנימותו טובים המה צאשר עמל צתורה צחחילת ימי חלדו, וכמו שהארון האמלעי
אף שהי' של עץ והוא פחות הרבה משל הזה כן אף אם הת"ח ציני ציני המה מני הדרך
יכול מהר לכפרנה ולכקות את מעשיו לא טובים לצל יראו ולא יזכרו ולא יפקדו צהטיצו
מעלליו ויטוב לאיתנו וכן הי' צארון שלא נראה צו הארון של עץ צצנתיים מפני שהארון
הארון כיסה אותו ונראה כאילו כולו מקסה ועשת אחד של זה צצל צאם לא יטוב צחשובה
אינו נחשב לת"ח, ולפי"ז יעלו הצ' דמיונות דהש"ס לנכון צקנה אחד שכמו שיש צ' מיני
פירות האחד כמו תמרה זו שאינה נאכלת אלא החילון וסופה ומה צצחוכה נזרק וכן ראה
ר' מאיר צצצו שידע סקופו לעשות חסובה וכן דמיהו גם לאותו פרי שהוכו ומחילתו נאכל
והחילון נזרק וכמו כן היחה תורתו של רצו שיגע עלמו הרצה צתורה וצודאי קודם שילא
לחצות רעה לא נמלא פסול צחורתו, וזה שאמר הש"ס שם שטינא היחה צלצו זמר יווי
לא פסק מפומי וכן ספרי מינין נושרין לו מחיקו כשעמד מציהמ"ד הם למעלת אלישע
סקסה להש"ס איך לא הגינה תורתו עליו לצל יחטא כפי' רש"י שם ע"ז אמר שהוא אינו
חייב צצצו כ"כ ולא נחשוב אותו צחוך שאר אנשי רשע כי כן ע"י שירי ענבים של היוונים
נפתה לצצו לנעול צד' או מפני שקרא הרצה צספרי מינין והמה היו צעוכריו חצל צכל זאת
לא חצד נלחו ותורתו עמדה לו להעלותו מצאר שחת כמו שאמר הש"ס חגיגה שם אף ת"ח
אע"פ שסרה אין תורתו כמאסת. (ועיי' מה שכתצתי לעעלה אות עהרת הלצ ליון ח' ,
והרצה פנים לתורה) ובדברים אלה נראה לי לפרש המדרש פ' צראשית שמזכיר צ' פעמים
שם מה שהיה כתוב צחורתו של ר' מאיר שלריכין ציאור האחת צפ' ע' אמר צחורתו של
ר"ע מלאו כתוב והנה טוב מאוד והנה טוב מות וכן אמר שם צפ' כ' צחורתו של ר"ע
מלאו כתוב כתוב אור שצצו זה נפלא מאוד והרצה נדרש מזה צספריים אכן לפי דרכינו
יפירש שצא לתרץ קושיות הש"ס ור"נ היכי למד תורה מפומי דאחר כו' ע"ז צא לרמוז
חירוף הש"ס והי' ק שחת כתוב עור צחילוניתו שנראה שהוא עור של צהמה אין צינה, פי'
אף שכפי הנראה לעינים חטא אלישע הרצה צכל זאת למד ר' מאיר תורה ומנו מפני שידע
שחחילתו היחה תורת רצו אמונה וקודם לפניים ומנה חחה כתוב עור היחה כתוב אור הוא
האור של תורתו וגם עוד זאת שנסופו עשה חסובה והכל הולך אחר החיתום זהו שהי' כתוב
צמקום והנה טוב מאוד טוב מות כי הוא הטוב המוחלט האמיתי כשצב האדם צאחריתו כל
עוד נשמתו צו והי' הטוב יחזירנו צחשובה שלימה וייטיב אחריתנו אמן : ונוכל להטעים עוד
צחורתו של ר"ע (אף שלמד מאחר) מ"ת נעשה התורה כקות אור לעורו לאחר ימי חייו
של ר"ת היינו שעל ידי הטעמים הנ"ל למדו זכות עליו ומיד קאמר הקצ"ה שמעתי גם
מפומי דר"ת כדאמר צש"ס חגיגה שם מאיר צני אומר צמן שאדם מלטער שכינה מה לשון
אומרת קלני מראשי קלני מזרועי כו' , ואפשר הכוונה צזה ע"פ שאמרו צרכות ו' ח'
תפילין דמארי עלמא מה כתיב צהו ומי כעמד ישראל גוי אחד צארץ כו' כו' וכולהו כתיבי
צאדרעי

כח) המתורגמן הוא כע) מוטלת באשפה ואמר פה שהפיק מרגליות ילחך
 עפר והוא לא ידע למען ייטב לך לעולם שכולו טוב ולמען יאריכון ימך
 לעולם שכולו ארוך. ולרבי הא"תין שאמר כבר את אביך ואת אמך דרשו בו ז"ל
 בכתובות (דף קג א') פ"ק הנושא בסופו את אביך זו אשת אביך את אמך זה בעל
 אמך וי"ו יתרה לרבות אחך הגדול. בא וראה מצית כיבוד אב ואם כמה חביבה היא
 לפני הקדוש ברוך הוא שאין הקדוש ברוך הוא מקשה שכ"ו בין צריק בין רשע.
 מנא לן מעשו הרשע על שכיבד אביו נתן לו הקדוש ברוך הוא שכרו את כל
 הכבוד הזה. (ל) רבי אליעזר אומ' לא) שלש דמעות הזיל עשו אחת מעין ימין
 ואחת

צפחת השמן

צ'דרעי, וכמו שכתבו שם הרשב"א והמהרש"א ז"ל שהכוונה להיותם עליון להתפאר בהם
 וכוונת ההתחלת הצריחה בהם ושאי אפשר לארבע רוחות העולם כלעדם ושהוא מתדבק עמנו
 ומתפאר בנחלתו כתפילין הללו שהם על הראש והזרוע נגד הלכ כו"ס שיוני כחותם כו'
 וזה קלני ור"א"שי קלני מזרו"עי וכו' ואפשר שכן ג"כ כוונת המהרש"א ז"ל צח"א צפ' נגמר
 הדין והכוונה שלער ישראל הוא כונע כביכול לו יתצרך. וזה הכוונה גם על אלישע שנלעטר
 וצכה צעעת מיטה ונלעטרה השכינה ג"כ וזאת היחה תקנתו וא"כ לנפרע נתישרה תורתו של
 ר' מאיר שלמד הללו: כח) עיי' ע"ס למעלה ליון כ"ה ונראה שבין לגרסתינו שזה הי' רבי
 חולפית הנתורגמן או כפי שהוא צירושלמי ונדרש"י שהוא ר' יהודה הנחתום יראה שראה את
 עשרה הרוגי מלכות שמונה המדרש שוח"ט מו' ט' טר' חולפית ור' יהודה הנחתום היו מהם ולאמר
 שם שעשאו אותו (לר' יהודה) חתיכות ומסתמא השליכוהו בחוץ וכפי שהוא בפיוט המתחיל אלה אזכרה
 כו' ונסליחו' לאשכנזי' למנחת יו"כ אמר כזאת על ר' ישמעאל כה"ג באמרו אי הלשון הממהר' להורות
 אמרי שפר בעוונות איך לוחכת עפר ובאצות דר"ג טי' ל"ח אמרו טר' ישמעאל אמר כן על רשב"ג
 ובקינה המתחלת חרזי הלצון כו' נאמר שהשליכו את רבי ישנב הסופר לכלבים ולא נקבר
 בקבורה וכן הוא בספרים כמו בלמח דוד ח"א, ולכל הגירסאות נראה שהכוונה גם על כל שאר
 ההרוגים כמו ר"ע שמכרו צטרו במקולין ומסתמא נעשה כן לכולן. ונראה לי שהגירסא הנכונה
 פה כמו שהיה לפני תוס' ומהרש"א ז"ל וכמו שהוא בעין יעקב כוז"ל ליון כ"ה אלא שנתחלף
 סי"ד בא' וכל"ל ליסני דגברי דגברי ופי' לשונות של אנשים גדולים ולכן לא פורש מי הם כי
 רבים המה במספר. כנ"ל: כט) צש"ס הגי' צפי דבר אחר (חזיר). וגי' רבינו צש"ס מיושנת
 יותר באמרו שהי' מוטלת באשפה ואמר פה מפיק כו' ילחך עפר כי לפי גי' הדפוס עדיפא
 ל"י הול"ל דגריד לה דבר אחר, והנה אחשבה לרעת נה שצכמה מקומות מהש"ס
 מכה אחרו דבר אחר ובאיה מקומות כתוב בפירוש חזיר כמו בפסקים ג' ז' אמר כד"א
 מסקן כו' ובצ"ק מ"ט ז' אמר העלו להם דבר אחר וכדומה מהמקומות אבל בפסקים
 קי"א ז' אמר ג' איך מנלעין כלב חזיר ונחש ונמגילה י"ג א' שהאכילה קודלי דחזירי
 ובגדרים מ"ט ז' פניך דומין למלוי צריצית או למגדלי חזרים ובסנהדרין ל"ג א' איך פרה
 וחזירה יולדין כו' ובחולין ק"ו א' מים הראשונים האכילו צטר חזיר וכדומה, ונראה מפני
 שחכמי הש"ס רובם היו תחת מלכות אדום ורומי או כותבי הספרים היו אז תחתם ומפני
 ששומה צפי המדרשים שאומה זו נמשלה לד"א (עיי' למעלה אות גאולה הא') לכן נעם
 הניאו ענין לגנאי שלהם או לאיזה אדם נכתב רק צרמו ד"א אבל כשאין מדובר בענין כזה
 כתוב מפורש הוא וכן פה מפני שהענין מדבר מנאי מלך שלהם שצעה נעשה אכזריות כזה
 והענין אנשים כאלה צלי עון ופשע: ל) כן הוא במתחומא סוף פ' קדושים ושו"ט מו' פ'.
 לא) אפשר שהמדרש החמי' הזה יפורש ע"פ השו"ט שהניא רבינו למעלה אות גאולה הני' ח"ל
 (כפי שהגהתי והוספתי שם) פלטה נפטי מרשע חרבך וזה שבא עלי מכת מצותיו בזכות
 התורה שנקרא חרב כו' דבר אחר מכת המרצ שאמר לו ילחך ועל חרבך חמי' ד"א מאתו
 רשע שהוא חרבך ואתה עתיד לרדות בו עולמך כו' ע"ז ירמזון דגריהם פה באמרו שהזיל
 עשו אחת מעין ימין פי' שצכה אז טיעמרו זכות האצות לימינו שהיו מימינים צמעטיהם
 העוזים

זאחת מעין שמאל והשלישית נתקשרה בעינו ולא ירדה. אימתי בשעה שבירך יצחק את יעקב שנאמר (בראשית כז, ל"ח) וישא עשו את קילו ויבך בא וראה כמה שלוח נתן לו הקדוש ברוך הוא [הה"ד] (תהלים פ, ו') האכלתם לחם דמעה ותשקמו בדמעות שלישי שלש אין כתיב אלא שלישי שלא היו שלש דמעות שלימות. ומה אם רשע זה על ידי שכיבד אביו פרע לו הקדוש ברוך הוא כך מכבד אבותיו צדיק על אחת כמה וכמה לז) אמר הקדוש ברוך הוא מי הוא זה שהקדים כבוד (לאביו) אביו

צפחת השמן

הטובים והזכיה והזקקה השני' הייתה שחושע לו חרצו וזרעו סהיא אומנתו כמ"ס (צמדצר כ, י"ח) פן צחרז חלל לקראתך וכמו שדרשו רבובינו ז"ל כן והוא הדמע הסמאלית והיא מלינה להחרצ שדרכה לחלות על כל שחאל של אדם חבל בקטה השלישית שלו עשיין תלוי' ועומדת כי היא היו לא תהי' עד לעתיד היינו לרדות זו העולם שפירושו שהוא יהי' רלוועה של מרדות ומקל חונלים ע"ד שאמר הכתוב הוי אשור שבע אפי וגו' (ישעי' י, ה) זהו שאמר שנתקשרה צעינו ולא ירד"ה לשון רדיה ומצלה : עוד אפשר לפרש ע"ד דאיתא צחגיבה הי' צ' על פסוק (ירמיי' י"ג, י"ז) ודמוע תדמע ותרד עיני דמעה גו' ג' דמעות הללו למה אחת על מקדש ראשון ואחת על מקדש שני ואחת על ישראל שגלו ממקומן ואיכא דאמרי אחת על ציטול תורה כו' כיון שגלו אין לך ציטול תורה גדול מזה וכפי זה יהי' פירושו של המדרש שעשו הוריד ג' דמעות אחת ניימין היינו שציקס שיחרצ הצית הראשון שהיתה זו השראת השכינה ציותי ואחת משמאלו הוא כדי שיחרצ הצית השני שהיה צועלה קטנה מהא' כמו שזעלת השמאל קטנה כגד מעלת הימין והשלישית נתקשרה צעינו ולא ירדה היינו שרולה לעקר בכל עת אחת שארית ישראל ולצטלם מתורתם חבל בכל זאת לא יכול לצלע זמנו והדמעה היא תלוי' צעינו תמיד ולא יכול להם בכל דור ודור שרולה לצטלם מד"ת כמאמר המדרש תולדות פ' ס"ז על פסוק והי' כאשר תריד גו' אם ראית אחיך פורק עולו של תורה מעליו גזור עליו שמדים ואחת שולט זו חבל הקצ"ה מנצל מחשבתו והוריד כציכול ג' דמעות הכז' על זה לצטל הג' דמעות של עשו. ואולי שצ"ז רמזו ח"זל דדבריהם צס"ס צרכות כ"ט א' צחגדה הנפלאה (שכנר אמרו הקדמונים המוצאים צע"י שם והם רבי נסים גאון והרשב"א ז"ל שכל זה הוא מנל כו') והכי איתא שם צשעה שהקצ"ה זוכר את צניו ששרויין צלער צין אומות העולם מוריד צ' דמעות לים הגדול וקולם נשמע מסוף העולם ועד סופו כו', ולדרכנו נוכל לווער הים הגדול הוא מרומז על מלכות אדום ששולטת בכל אפסי ארץ כמו האוקיינוס הזה שנקיף העולם שידוע שיעקר הגלות נחשנת לפעולתו של אדום כמו שהציא רצינו למעלה אוח גאולה הא' מפני שהוא היה הראשון שהחריב הצית הצ' והגלה אותנו לצין שאר האומות והכי פירושו שהקצ"ה יחשיב לו לאדום את אשר עשו לישראל עמון צמה שהוריד עשו הצ' דמעות וכנ"ל שצזה פעל כל זאת והוא שצשעה שצניו שרויין צלער צין האומות מוריד צ' דמעות לים הגדול פי' מוריד וגולל העון והפשע הזה לעשו שהוא הים הגדול וקולם נשמע כו' פי' מפני שקולם של צני אדום נשמע והוא ע"ס הכתוב (צרא' כז, לח) וישא עשו קולו ויבך שקולו זה נשמע לשלוט מסוף העולם כו', וכל ענין זה הוא ע"ד שאמר צמדדות פ' ס"ה על פסוק (ויקרא עז, כז) ונשא השעיר עליו זה עשו את כל עונותיו גו' עונות חס כו' פי' שהוא היה המסבב לכל חטאת ולכל פשע של יעקב ע"י שהחריב את צית המקדש : לז) דברים אלו כפי שהם לפנינו אין להם קישור והצנה ולפוס ריהעא נראה שקאי על פסוק (איוב מא, ג) מי הקדימני ואשלם גו' דאיתא צמדדשים מי נל לפני עד שלא נחתי לו צן מי עשה לי לית עד שלא נחתי לו טלית כו' ויאמר ג"כ על הצן הזה שכל יעו שמתקיים ומקדים כבוד אצ מפני שהקצ"ה הקדים מעשיו לזה וא"כ לא נחתי לו אצ הול"ל ועוד עד שלא נחתי כו' הול"ל ועוד אין סייך דבר זה לדלעיל ועוד למה לא ניייתי רק האי לחודא, גם ראיתי דברים אלו צילקוט איוב והכי איתא החס מי הקדימני ואשלם מי הוא שהקדים כו' ואח"כ מתחיל עוד והוא מאמר רבה פ' כ"ז צפסוק זה

[אביו לכבודי] ולא נתתי לו בנים . מצות כיבוד דיבור חמישי הוא בעשרת הדברות וזו ראשון חתום בו שהרי הלוח התחיל באנכי שהוא כבוד האב העיקרי וסיים בכבוד שהוא האב התולדי ולא בא מצות כיבוד אלא לכבוד האב העיקרי וכשם שנקרא האב התולדי המוליד את הבן אב כן האב העיקרי שהוליד את הנפש ונסחה מיד קדשו נקרא אב וגדולים חסדי האב העיקרי אצל בריותיו מחסדי האב התולדי אצל הבן שכן אמר דוד (סס כז, י) כי אבי ואמי עזבוני וי"י יאספני, וכן הזכיר ישעיה עליו השלום (ישעיה סג, טז) כי אתה אבינו כי אברהם לא ידענו וישראל לא יכירו אתה י"י אבינו גואלנו מעולם שמך יאמר לג) אברהם לא ידענו בגלות מצרים ולא יעקב במדבר כי כבר נסתלקו האבות ואם כן אתה הוא האב העליון העיקרי גואלנו מעולם שמך שגאלהנו ממצרים . וכן הזכיר משה עליו השלום (דברים לג, ו) הלא הוא אביך קנך הוא עשך ויכוונך :

כפורים הא' . (איז לו , כ"ז) הן אל ישגיב בכחו מי כמוהו מורה . יאמר הכתוב כי השם יתברך נותן כח בצדיקים ומעצים כחם בכחו לסבול יסורים לפי שהיסורים הן כפרת עונות א) וכמו שאמר ר"ע (סנהדרין קא, א') חביבין ייסורים

צפחת השמן

זה ואמר זה רווק הדך כו' אמר ר' ירמיה כו' מי הקדימני וכו' מי קילס לפני כו' מי נל כו' א"כ מוכח מדבר זה מי הוא זה שהקדים כו' איננו מענין זה (ונטעות הוצא צילקוט על פסוק זה) גם נתחומא סס ליתא לדרוש זה מי קילס כו' . ע"כ נראה שהוא סיוס המאמר הסמוך כנראה פה דברי רבינו אצל יש צו חסרון וחילוף קטן ול"ל מי הוא זה שהקדים כבוד אצו לכבודי ולא נתתי כו' ופירושו פשוט שאומר ומה אם רשע כו' לדיק על אכו"כ ע"ז אמר אמר הקצ"ה מי הוא זה כו' פי' הלא נחשבה יתהלכו אלה הרשעים צנה שמכדין אבותם אצל יראת שדי יעזבו ע"ז אמר הלא אני הוא שנתתי לאציק הצנים ואני אציק אני עשיתך וכוונתך ואיך תצנוד צי וכבודי בקלון תמיר ואם תכנוד את אציק ק"ו שחייב אתה בכבודי וזהו שאמר ולא נתתי לו צנים דרך תמי' וכפי פי' זה הגהתי צפנים אצל לא הסירותי הגירסא הקודמת והסגרתיה , וידיים מוכיחות לפרושי דברי רבינו עד סוף האות שהעיקר הוא כבוד האב העיקרי כו' : לג) הנה לא מלאתי סיוס דברים אלו בחיזה נדרש ואפשר שהם דברי רבינו מעלמו אצל איננו מוזן למה מוזכר אנדרהם ויעקב לענין זה . ואפשר שהכוונה הנה ידוע שגלות מצרים היה אנדרהם עיקר הגורם לזה כמו שאמר הכתוב בפירושו ידוע מדע כי גר יהי' זרעך וגו' על שאמר צנה מדע אכן הצטיח אותו באמרו ואחרי כן ילאו צרכו גדול והנה דרשו חז"ל בצרכות ט' א' צפסוק דבר לא גו' שלא יאמר אותו לדיק (אנדרהם) ועצודם ועינו אותם קיים צהם ואחרי כן ילאו צרכו גדול לא קיים צהם , הנה נראה ככאן שהעיקר הוא כבודו יתברך והיה חס ועשה רק לכבוד הזקן . ומה שאמר ולא יעקב צמדצר יפורש ע"פ מה שאמרו צמדצר רצה פ' צ' שכתאמר לו הקצ"ה למשה עשה להם דגלים כמו שנתאוו התחיל משה מילך אמר עכשיו עתידה המחלוקת להכתן צין השצנטיס אם אני אומר לשצטו של יהודה שתשרה צמזרח והוא אומר לי אפשרי אלא צדרוס וכן ראובן כו' אמר לו הקצ"ה מה איכפת לך אם אינן לריכין לך מעלמן הם מכירים דירתן אלא דייתיקי יש צידן מיעקב אציהם האיך לשרות צדגלים כו' כמו שטענו אותו והקיפו את מטתו כך יקיפו את המטכך כמו שנא' ויעשו לו צניו כן כאשר ליוס גו' הנה וכל זה נראה האיך הקצ"ה מקיים מה שהצנות מצקטיס החנייה השייכה לכלם וצירר לכל אחד מהשצנטיס צמדצר חלק היפה לכל אחד מהם וא"כ נראה שהוא העיקר והוא האב האמיתי שהוא חי וקיים ורק הוא יכול לקיים צקטתם שג אצנות ענד צניהם :

א) מאמר זה הציא רבינו גם למעלה אות הכנעה וכן הציאו להלן אות מטר צאריכות : ענין

ייסורים ובפרק ראשון דברכות (דף ס, א') אמרו כל מי שהקדוש ברוך הוא חפץ בו מדכאו ביסורין שנאמר (ישעיה נג, י') "חפץ דכאו החלי ועל כן יבאו היסורים על האדם למרק חטאיו כדי שיהיה זכאי לעולם הבא ומפני זה מיסר הקדוש ברוך הוא הצדיקים בשביל מיעוט עונות שבידם בזמן הפחות והוא העולם הזה שאין לו קיימא (ג) ובדבר הגרוע והוא הגוף כדי לזכותו ולגמיל לו פרי מעשיו הטובים בזמן הנכבד והוא העולם הבא הנצחי והקיים בדבר המעולה והוא הנפש, זהו מאמר רבי עקיבא חביבין יסורין שהיסורים סבה שיחליפו לו העולם הזה בשביל העולם הבא ואם אין ביד האדם עון ויש לו יסורים יצטרך שיתלה זה בביטול תורה (ג) [ואם אין בידו ביטול תורה] אלא שעוסק בה תמיד ויש לו יסורין בידוע שיסורין של אהבה זין. ושם בברכות [יש מהם שאמרו כיון שיש בהם ביטול תפילה אינם יסורין של אהבה] שנא' (תהלים סו, כ') ברוך יי' אשר לא הסיר תפילתי וחסדו מאתי. וכן אם יש בהן בטול תורה [יש מהם שאמרו שאינן] יסורין של אהבה שנאמר (סס לה, יג) אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו כלומר אשריו אם יש לו יסורין ובלבד שילמד תורה עמהם, והעלו שם בגמרא אלו ואלו יסורים של אהבה הן כלומר אפילו יסורין שיש בהן ביטול תורה וביטול תפילה ולמדו זה ממה שכתוב אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו אל תקרי תלמדנו אלא תלמדנו כלומר דבר זה מתורתך תלמדנו אתה יכול ללמוד זה מן התורה מקל וחומר שבתורה דכתיב (סמות כח, כז) ואם שן עברו או שן אמתו יפיל לחפשי ישלחנו תחת שנו ק"ו משן ועין ומה שן ועין שהן א' מאיבריו של אדם עבר יוצא לחירות יסורין שממרקים כל איבריו של אדם על אחת כמה וכמה. והיינו דריש לקיש דאמר ריש לקיש נאמר ברית במלח [ויקרא ג, יג] ולא תשבית מלח ברית אלהיך. ונאמר ברית ביסורין [דברים כח, סט] אלה דברי הברית מה ברית האמורה במלח מלח (ד) ממרק את הבשר אף ברית האמורה ביסורים יסורים ממרקים עונותיו של אדם הנאמר בפרישת התוכחות. ודע כי היסורין חלוקין יש יסורין בגופו של אדם ויש יסורין בממונו. יסורין בגופו כגון מה שאמרו רז"ל (ז"מ פה, א') על רבינו הקדוש שנתסר (ה) שש שנים בכאב השיניים (ו) (ורבי שמעון בן אלעזר) [ורבי אלעזר ברבי שמעון] שגזר על עצמו כמה יסורין קשין שהיו לו בכל יום ויום ושיסתלקו ממנו בכל ערב והיה לו כן. יסורין בממונו כגון מה (ז) שאמרו רז"ל רב הונא הווי ליה ארבע מאה דני חמרא והוה (ח) חלא עיילי רבנן לגביה אמרו ליה (ט) ליעיין מר במיליה אמר להו וכי חשידנא בעיניכו אמרי ליה וכי חשיד קודשא בריך הוא דעביד דינא בלא דינא אמר להו אי איכא (י) דשמע מילתא

צפחת השמן

(ג) ענין זה כותב רבינו גם למעלה אות השגחה צחילתו : (ג) נראה שחסר מן תיבת תורה הא' עד הכ' (ד) נש"ס הגי' נמתק. (ה) צמרא שם חמריקן תליסר סני שש סנים צמולי חצן (צמקוס קטנים) ושצע סנים חולי צחוך הפה וחמרי לה צהיפך : (ו) הגירסא הנכונה הוא כמו נש"ס שם (פ"ד ז') רבי אלעזר צר שמועון כי כל הענין שם קאי עליו ע"ס חבל מפני שגם צכ"י כתוב כ' שמועון צר אלעזר הקפתי : (ז) צרכות ה' ז' : (ח) נעשו חומץ ונש"ס הגי' תקיפו ל"י כו' : (ט) אמרו לו שיפספס צמעשו שאפשר שצנורס נעכס ונראה מפני שהפסידו היה ג"כ הפסד לרבים מפני שהרצה להטיב כדאי צמענית פ' ג' שמועש שם מהני מילי מעלייתא דהוי עביד לכן רלו המה לדעת איזה עון שעשה לאכסויס חמריס שגדול חטאו לרבים שצנעזרס לא הועיל לו זכותא לרבים וזוה יתורן תמיהת החוס' שם שהרצה לדיקיס יש שלוקין צגופן וצממונס כו' ואפשר שע"כ צאו הרצנן לציתו כדי להודיע ולפרסם זאת. וכתב הר"י שם שצנעש מדה כנגד מדה ולזה אמר ווי חשיד דעביד דינא עושה הדין הישר צלא דינא מכוונת כנגד חטאו וכן פקד ה' על רב הונא ציין לפי שחטא. עם חריסין צצמורות הכרס : (י) אם יש צכס שצמע עלי דצר סלני לריך לחזור צו יודיעני :

חלקו

מילתא לימא לי אמרו ליה הכי שמיע לן דלא יהיב מר יא) שבשא לאריסי אמר
 להו ומי שביק לי מידי בגויה פירוש יותר ויותר הוא גונב לי אמרו ליה היינו דאמרי
 אינשי בתר גנבא גנוב ינ) וטעמא טעום . פירוש אם הוא חוטא שגונב ממך תרצה
 גם אתה לחטוא כמו כן מיד קביל עליה דיהיב יג) אוקיר חלא ואיזרבן בדמי חמרא.
 ומכאן שכל המקבל על עצמו לעשות דבר אף על פי שלא השלימו עדיין הרי הוא
 צמחל לו משעה שקיבל על עצמו והוא שקבל בלב שלם על יד) מנת [להשלים]
 גפסוק מלא הוא (דניאל י , י"ג) מן היום [הראשון] אשר נתת את לבך להבין
 ולהתענות לפני אלהיך נשמעו דבריך . והא למדת שכל מה שהאדם מצטער בייסורין
 בין שיהיו בגוף בין שיהיו במאון הכל מירוק עונות בעולם הזה כדי שיבוא זכאי
 ושלם לעולם הבא ועל זה אמר בכאן הן אל ישגיב בכחו מי כמוהו מורה . כי השם
 יתי' הבוהן את הצדיקים לטובתם וכענין שכתוב (תהלים יא , ה) יי' צדיק יבחן הוא
 משגיב בכחו כח הצדיק לסבול היסורי' כדי לזכותו והכל לטובתו כענין שכתוב (איוב
 ט , ז) והיה ראשיתך מצער ואחריתך ישגא מאד . וכשם שייסורי הצדיקים הם לטובתו
 כד שלות הרשע והצלחתו לרעתו שאין לך רשע גמור שאין בידו קצת מצות והשם
 יתברך רוצה לגמלו עליהם ולשלם לו שכרו בזמן הפחות והוא העולם הזה בדבר
 הנרוע והוא הגוף כדי להאכידו מן העולם הבא הוא שאמר הכתיב (דברים ז , י)
 ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו . והוא טו) שדרשו רבותינו ז"ל (משלי יח , ה)
 שאת פני רשע לא טוב מה שנושאים לו פנים בעולם הזה לא טוב לו לעולם הבא.
 ובפרקא קמא דברכות (דף ז , א) (טעום לג , יג) הודיעני נא את דרכיך אמר משה
 לפני הקדוש ב"ה רבונו של עולם מפני מה יש צדיק וטוב לו צדיק ורע לו רשע
 וטוב לו רשע ורע לו . אמר לו הקדוש ברוך הוא צדיק וטוב לו צדיק גמור צדיק
 ורע לו צדיק שאינו גמור רשע וטוב לו רשע שאינו גמור רשע ורע לו רשע גמור .
 ופליגא דרבי מאיר דאמר רבי מאיר טז) שנים נתנו לו ואחת לא נתנו לו שנאמר
 (סס) וחנותי את אשר אחון אף על פי שאינו הגון ורחמתי את אשר ארחם אף על
 פי

צפחת השמן

יא) חלקו צמורות הגפן שחוחכין והם צטעת הזמיר ומנא כסס שחולקין ציין כך חולקין צמורות
 וצקנים . טריגים מתורגס טצטין . רש"י : יג) הגונב מן הגנב אף הוא טועם טעם גניבה .
 טס . ולפי מה שכתנתי צאות ט' אפשר פירושו טאף לפי דצריך לאוי אחס וגם אחריס
 לעונס כי כל ישראל ערצים זה לזה ואס אחריס גנב מומך וידעת מזה צע"כ מוכרח אהס
 לתחול לו טלא נענש על ידו וא"כ חטא הרצים תלוי צך זהו צחר גנבא גנוב פי' אף אחריס נמשכים
 צעונס אחר הגנב וטעימא טעים פי' אכחנו מרגישים וטועמים מהחטא טעוטיין אחריס : יג) צס"ס
 הגירסא איכא דאמרי הדך חלא והוי חמרא וא"ד אייקר חלא כו' ואפשר לומר הדך חלא כו' ע"ד
 גומי טאין מעטיו רלוים נקרא צס"ס צסס חומץ כמו טאמרו צריס ר"ה כאן קודם טהחמיץ
 וכו' וכן צצ"מ פ"ג צ' חומץ צן יין לכן מיד טקיבל עליו חזר ללדקתו והראו לו זחס צמה
 צחזר היין לקדמותו : יד) מוקר דצריו סס מומס' טעניית ח' צ' דאיתא סס ציומי דר' זירא
 גזור בזירה וגזור דלא למיתצ צתעניחא (טלא רלו סינא צרקה לעולם צצצילן) חמר להו ר"ז
 קצילו עליכון (יומי טעניחא) ולכי צטיל גזירה ליחציה (וכי צטיל גזירה ענדין להו) חמרי
 צי' מנא לך סא (דוהכי אי ענדין הכי) חמר להו דכתיצ ויחמר אלי וגו' מן היום וגו'
 (חלמא מטיקבל עליו נטמעו דצריו . פרס"י) . וכחצ המהרס"א צחא"ג סס וז"ל כצר חמרינן
 צפ"ק דקידוטיין דמחטנה טוזה הקצ"ה מלרפה למעשה מיהו אפשר דהיינו מעת טעעשה
 המעשה הטוב מלרף גם המחשנה טוזה חכל סכא קחמר דצר נוסף דנטמעו דצריך גם עיוס
 המחשנה צלצ ע"כ : טו) ציומא פ"ז ח' וכן הציא רצינו צפירושו עה"ת ס"פ ואתחל יעו"ט :
 טז) דאמרו סס ג' דצריס צקס משה מלפני הקצ"ה ונתן לו צקס טחטרה טכינה על ישראל
 ונתן לו טחמיר (סס) חלא צלכתך עמעו , צקס טלא חטרה טכינה על אומות העולם ונתן
 לו

111

פי שאינו הגון . יז) מי כמוהו מורה שהוא מורה לרשע דרך תשובה הוא שכתוב
 (תהלים כה, ח) טוב וישר י"י על כן יורה השמים בדרך . יח) [שאלו לחכמה חוטא
 מהו ענשו אמרה להם (משלי יג, כא) השמים תידף רעה] שאלו לנבואה החוטא מהו
 ענשו אמרה לרם [יחזקאל יח, ד] הנפש החוטאת היא תמות שאלו לתורה החוטא מהו
 ענשו אמרה להם יביא אשם ויתכפר לו [שנא' (ויקרא א, ד) ונרצה וגו'] שאלו
 להקדוש ב"ה החוטא מהו ענשו א"ל יעשה תשובה ויתכפר לו הדא הוא דכתיב טוב
 וישר י"י על כן יורה השמים בדרך וכתוב (הושע יח, ז) שובה ישראל עד י"י אלהיך
 וגו' ואומר (סס, ג) קחו עמכם דברים ושובו אל י"י . והיכן מורה לחטאים דרך תשובה
 למדנו זה מן התורה קין הרג את אחיו ונגזרה עליו גזירה ושב בתשובה ואמר (בראשית
 ד, יג) גדול עוני מנשוא , וכתוב הן גרשת אותי היום וקבל הקדוש ברוך הוא
 תשובתו שנאמר (סס, טז) וישם י"י לקין אות וגו' וכתוב (סס) ויצא קין מלפני י"י
 ודרשו

צפחת השמן

לו טכא' ונפלינו חני ועמך וגו', צקס להודיעו דרכיו של הקב"ה ונתן לו כו' מפני מה לדיק
 ורע לו כו' ופליגא דר"מ דאמר שמים נתנו לו כו' : יז) זהו חליו הצ' של הפסוק שהתחיל
 צו רצונו צעור הזה : יח) הוספתי זה מירושלמי נכות פ"צ וכן איתא ענין זה צפסיקתא
 חדשה פסקא דטובה וזירושלמי חסר שאלו לתורה וכו' , ולהצין מעט מדרש זה הנכי מעתיק
 מה שכתב הרב של"ה הלכות תשובה דף רל"ג ע"א צסס חציו ז"ל צספר עמך צרכה וז"ל
 סורת הדין היה נתן מי שחטא לאדון הכל אין לו מחילה עולגית חפ"י בתשובה גמורה
 כנאמר הנביא צמה אקדם וגו' וכו' וכנ"ס צמדרש שאלו לחכמה חוטא וכו' הסך רואה כי
 החכמה האנושית והמודרית הנבואית לא גזרו צחוטא טוס תיקון כלל כי זאת אומרת חטאים
 תרדף וכו' כי צחמת התשובה אין לה נקום לפי סורת הדין והסכל חצל הוא דרך חסד
 ומדצה הנמשך מהס"י וכו' . ואענה אף חכמי חלקי היות ידוע שחלכותא דרקיע כעין
 מלכותא דארעא והנה יש נולות הרצה וגם אזהרות רבות צתורה טהס צין אדם לחצירו כמו גזל
 ואונאה וחצלות וכדומה וגם הרצה מהס טהס צין אדם לנאקוס, והנה מה טהס צין אדם לצולתו
 הסכל ונחייב אותם ולולי זאת לא תתקיים הצורה האנושית צין צני אדם, וכמו שנראה צלם
 יתן איש טוס צעמיחו הנה צין טה"י שוגג או מזיד אף אס יתן כל הון ציתו צל יוכל להשיצ לו
 האצר שחתך מחצירו ע"כ לריך להזהר מאוד הנה כי כן גם צעניכי העצירות טצין אדם לנאקוס מי
 טעסה ועצר נקטה וסיחת נפשו, והוא כמו מי טכפל מן הגג טאין חילוק צין אס היה שוגג או
 מזיד טה"י סצה לכל פלע וחצורה או מיחה כן מי טיעצור על מלותיו טהנציאים הזהירו
 עליהם הוא ימות צאין מוסר והפיל את נפשו ומשמי מעל כי האכילה רעל ומות צסורו
 מדרך ה', זהו שאלו לחכמה פ"י לך אל החכמה ושאל אותה על זה הלל על צטה חטיצ
 לך חטאים תרדף רעה פ"י הרעה צעלמה טעצרת עלי' היא תזעק חמס וטוד להנאס מנך,
 כמו כן שאלו לנבואה ותשיצ גם כן אמריה לך כי הוחה את נפסך צחטאך ואיך תוכל
 להחיות אותה, ואח"כ אמר צני חלך ותשאל להתורה טכצר גלתה רעה טאין הדמיון עולה
 יפה וטיס הפרש צין חצלת הגו"י לצין חצלת הכפס עכ"פ לוחה עליך להציא קרצנך ולטחוט אוחו כאילו
 הקרצת נפסך אשר געלתה וצזה חסור חלחתה לצל תעלה צתוהו חצל דע מה טתשיצ לך ע"ז הוא ג"כ
 ענין קסה טעלה עליך טתעלה לנאקוס המוצחר עם קרצניך וטס תקנה קרצניך ותעלה זצמך לכך זאת
 העלה היעולה עליך הפל חחינתך לפניו ית' ועסה זאת ותכלל וטובה חליו ואז תצנה מוצח צטצרוך
 לצך ותעלה לפניו עולותיך צכל זמן מהזמנים וצכל נאקוס מוגס ומוקטר לשמו : עוד יש
 לפרש מנאמר המדרש היות ידוע שדיכי נפשות מתחילין מן הלך כדאית' צסכהדרין ל"צ ח'
 לכן אמר פה טכן כוהגין עם החוטא כי משחית נפשו הוא יעסנה וזהו טאמר שאלו לחכמה
 פ"י לפי טפסוק חטאים תרדף רעה הוא צנשלי טטלמה אמרה צחכמת רוח"ק ואח"כ
 טואלים להנציאים וצאין לפסוק יחזקאל טהוא צנציאים אומר הנפס החוטאת גו' ואח"כ
 טואלין להתורה טיס צה יותר קדושה מהנציאים אמרה כו' עד טצחמת צאים
 לשאלו

(יט) ודרשו ז"ל שיצא שמח שנתקבל בתשובה. עוד כצינו במנשה בן חזקיה העמיד
צלם בהיכל (כ) בארבעה פנים ולא היה לו למלך הכבוד צד שיחזור פניו אליו ויצא
מן ההיכל בעשר מסעות וכמו כא) שאמרו עשר מסעות נסעה שכינה וכתוב בו במנשה
(מלכים 3 כא, ג) ויקם מזבחות לבעל [וגו'] וישתחו לכל צבא השמים וכתוב (סס, ו)
והעביר את בנו באש ועוגן וניחש ועשה אוב וידעוני הרבה לעשות הרע בעיני יי'
להכעיס וכתוב (סס, טז) וגם דם נקי שפך מנישה הרבה מאד עד אשר מלא את
ירושלם פה לפה. ואף על פי כן כשבא עליו מלך אשור ויוליכהו עמו בדוד של
בחשת ויציתו החתיו אש מה כתוב שם [דנרי הימים 3 לג, יז] וכהצר לו חלה את
פני יי' אלהיו [וגו'] ויעתר לו וישמע תחנתו וגומר. אמר זכור אני שקראתי בימי
אבא בתורת משה (דנריס ד, ל) בצר לך ומצאוך וגומר ושבת עד יי' אלהיך וכתוב
(סס) כי אל רחום יי' אלהיך לא ירפך ולא ישחיתך וגו' ועכשו אם אתה מושיעני
מן הצרה אדע ואכיר אלהותך ואדע שכל הצלמם שעבדתי שהם שקר ואם לאו גם
אתה כאחד מהם מיד נתגלגלו רחמיו של הקדוש ברוך הוא וצוה למלאכי השרת
להצילו ואמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע מישה שעשה לפניך כמה חועבות
אתה מרחם עליו אמר להם אם איני מקבלו הריני נועל שערי תשובה בפני כל חוטא.
מיד הוציאוהו מן הדוד ויביאוהו ירושלים אל מלכותו ויסר הגלולים מבית ה'.
גם אחאב עבר כמה עבירות חמד כרם נבות ובסיבת הכרם ההוא צינתה איזבל אשתו
להרוג את נבות ושיעידו עליו עדות שקר וכתוב (מלכים א כא, טז) ויהי כשמוע
אחאב כי מת נבות ויקם אחאב לרדת אל כרם נבות היזיעאלי לרשתו ובו ביום שירד
לרשתו אמר לו אליהו (סס, יט) כה אמר יי' הרצחת וגם ירשת כה אמר יי' במקום אשר
לקקו הכלבים את דם נבות ילוקו הכלבים את דמך. וכתוב (סס, כא) והכרתי לאחאב
משתיין בקיר ועצור ועזוב בישראל ואף על פי כן עשה תשובה וקבל הקדוש ברוך
הוא תשובתו הוא שכתוב (סס, כז) ויהי כשמוע אחאב את הדברים האלה ויקרע בגדיו
וישם שק על בשרו ויצם וישכב בשק ויהלך אט. לא התענה אלא משעה שדבר אליו
אלהו (כז) עד לערב ומיד כתוב אחריו ויהי דבר יי' אל אליהו התשבי לאמר הראית
כי נכנע אחאב מפני וגו'. כג) גם כניהו בן יהויקים נשבע הקדוש ברוך הוא להגלותו
מירושלים בבלה הוא ואמו ושריו ועבדיו ושם ימותו וכתוב עליו (ירמיה כג, כד) חי
אני

צפחת השמן

לשאל מהקצ"ה צעלמו ונקיל מכלס : יט) כ"ה צלו רצה פ' י' תסוזה
עוטה מחלה נמי חת לנד מקין סגזרה עליו גזירה כיון טעסה תסוזה נמנע ממנו
חלי גזירה כו' כע וכר חין כתיב חלא צארץ נוד כו' עיי"ס. וכן צצ"ר פ' כ"צ וילא קין
וגו' מהיכן ילא כו' ילא טמח וכו' פגע צו חרם הראשון ח"ל מה נעסה צדיק ח"ל עשיתי
תסוזה ונתפסרתי כו'. דקסה חין אמר וילא גו' חלא מלא כל הארץ כבודו חלא פירושו חלא
זכאי. ח"ל : כ) כן הוא צואתחן רצה פ' צ' ואמר סס למה עסה חלם של ד' פנים
כנגד ד' חיות וכו' ד"א כנגד ד' רוחות העולם, וכל הענין ממנסה הוא צהרצה מקומות
שכן הוא עוד צרות רצה פסקוק ויאמר לה צועז לעת האוכל וגו' וצירושלמי סנהדרין פ' חלק
וכן צתלמודנו סנהדרין ק"ג צ' כרמז מעט מזה וכן הוא צספרי ואתחנן וצפרקי דר"א פ'
מ"ג. וכל ענין זה ממנסה ומחחחז ויכניה וחכסי ענתות וניניה לוקחים המה מפסיקתא
חדסה פסקא דסוזה וצלו רצה פ' י' וצצלק רצה פ' כ' וצתחומא סס מוצא ג"כ צקולר
מיכניה ומחכסי ענתות וכן הציא רצינו ענין זה למעלה אות הכנעה : כא) צר"ה ח"א ח'
כצ) דאמר צירושלמי פ' חלק וצפסיקתא חדסה ח"ל כמה כתענה ג' טעות כו'.
כג) כל דצר זה מיכני הוא צסוק לו רצה פ' י' וצסוק מלוצע רצה פ' י"ע וצצלק רצה
פ' כ' וצסיר רצה פ' סימני כחותם גו' מייתי ג"כ מענין זה סהתסוזה מצטלת הגזירה והסוזה
וכן צסנהדרין ל"ז ח' ג"כ מייתי לה סהגלות מכפרת וגם להלן אות תסוזה הציא רצינו ענין זה :
דנריס

211

אני נאם יי' אלהים כי אם יהיה כניהו בן יהויקים מלך יהודה חתם על יד ימיני
 כי משם אתקנך וכתוב (סס, ל') כה אמר יי' כתבי את האיש הזה עירי גבר לא יצלת
 בימיו וגו' פי' עירי בלא בנים וכבר ידעת כי נכבד נאצר הגלה אותו ואת אמו
 (כענין שנאמר) ויאסרוהו בבית הסהר (כדב' יי') , וכשישחט נכבד נאצר את בני
 צדקיהו לא נשאר מזרע דוד כי אם כניהו בלבד וכשראו הסנהדרין כך אמרו היאך
 יכרת זרע דוד מן העולם והא כתוב (תהלים פט, לו) וכסאו כישמש נגדי הלכו לפני
 נכבד נאצר ופייסו אותו שיצוה לתת לו כד) אשה בבית הסהר כדי שלא יכרת זרע
 דוד

צפחת השמן

(כד) דברים זרים נראים צועשה הזאת לכן אמרתי להעתיק ומה שנמלא צוהרש ונעיר עליהם ונפרשם
 כיד ה' הטובה עלינו. צוהרש מלורע רצה צקופו מניא ענין של יהויקים ותועבותיו ואח"כ
 מענין יהויכין בנו ואמר שם מה עשה נצודכלר נטלו וחצשו צצית האסורין וכל מי שהי'
 נחש צימיו לא הי' יולא נשם לעולם על שם אסיריו לא פתח ציתה גלה יהויכין גלתה
 סנהדרי גדולה עמו כו' עד שאלתיאל שאל הקצ"ה לז"ד של מעלה והתירו לו את נדרו
 צאותה שעה ישנה סנהדרי גדולה על דעתה ואמרו צימיו מלכות צית דוד פוסקת אותו
 שכתוב צו וכסאו כשמש נגדי ומה נעשה כלך ונפיים לגדליה (אומנתה של מלכה . כן פי'
 הרצ מ"כ) וגדליה למלכה ומלכה למלך הלכו ופיסו כו' מיד גזר ונתנו לו אשתו (של המלך
 יהויכין) וכילד שילשלוה לו ר' שצתי אמר דרך קנקלין (חלון) ורצקן אמרו פתחו המעזיבה
 ושילשלוה לו כיון שצא להזדקק לה אמרה כשושנה אדומה ראיתי פירש מונה מיד הלכה
 וספרה וטהרה וטבלה כו' לא זו נשם עד שמחל לו הקצ"ה על כל עונותיו כו' . העתקתי
 הנאמר מפני שהרצה שאלות יפלו צו , האחת מהו שהתיר הקצ"ה את נדרו צצ"ד של
 מעלה שלא מלינו כן צשום מקום שידור ויתיר, עוד יקשה האיך נתפיים נ"כ הרשע הלא
 הוא שהרג כמה רצצות מישראל ועתה יחוש לדברי הסנהדרין או לאשתו שאמרו לו שחששו
 שלא תכלה מלכות צית דוד וכי מה איכפת לי' , ועוד הלא כבר הרג הסנהדרין או העציר
 אותם מנכסאותם צעת שמרד צו המלך לרקיהו כמו שנראה צצ"ס נדרים ס"ה א' וצוהרש
 איכה פי' ישצו לארץ גו', ועוד למה הי' ההכרח לשלשלה דרך קנקלין או המעזיבה וכי לא
 היה מקום יליאה וכניסה לצית הסוהר, ועוד לא ידענו איזה פיוס שפיסו לגודלת ולמלכה
 ולמלך, ועוד האיך הפיקו הסנהדרין רלון מהגדלת ואיזה היכרות יש לסנהדרין עם האומנת,
 עוד מה הלשון כשושנה אדומה ראיתי למה צחרו צלשון זה ואיזה ענין נרמו צשושנה :
 ואמרתי לייסצ הדברים ויצואו כל הדברים על אופניהם. היות ש"כ גזר כמו נדר שלא יפתח
 שום פתח לאסיריו אשר הציא ממלחמותיו כדי לאיים יושגי תצל ומלכיהם ונפל פחדו על
 כל העמים וכן עשה להמלך יהויכין והקצ"ה רלה שלא תכצה נרו של דוד נדר צכוונה נדר
 ואמר מי ה' גו' כה אמר ה' כתצו את האיש הזה ערירי גו', וצאצת צאותו עת היה להקצ"ה
 כוונה להתירו כי יקשה איך יכול כניכול לנדור נדר כזה הלא כבר הצטיח לדוד ונצצע צקדשו
 שלא יכצה נרו כדכתיב (תהלים פט, כט) לעולם אשמור לו חסדי גו' אם יעצו צניו תורת
 גו' ופקדתי צצצט פשעם גו' לא אחלל צריתי גו' אחת נצצצתי גו' וידוע שהקצ"ה עקיים
 מלותיו וקיי"ל דאיך נצצצין לנטל המלות ואין השצועה חלה, ואין לתרץ מפני שיכול להתקיים
 על ידי לרקיהו דהא לפניו היה גלוי שיהרוג כ"כ את צניו, ול"ל שהענין הי' רק להתעורר
 למטה ממה שנעשה למעלה שעי"ז עלה צדעת כ"כ להתיר נדרו ועשה פתח חרעה למה שנדר
 שלא יפתח צית אסיריו לעולם שלא היה כוונתו רק שלא יוליא ויכניס שום צריה רק דרך
 פתחים המיוחדין לזה אצל לא דרך חלונות וארובה אדעתא דהכי לא נדר זהו שאמר וכילד
 שלשלות וכו' . ולבאר יתר הדברים ולפרש מלת כשושנה"ה כ"ל צציאורו שיתכן שהענין הזה
 יתאמת עם המעשה המוצא צספרים החילוניים הנקראים צלשונס (אש'קריפין) שנמלאים
 צכתונים שלהם ומה שאירע צימי דניאל צאשה אחת ששנה שושנה והיתה יפת תואר והיתה
 כשואה לאחר שצצו יהויכין והיתה לכועה מאוד ושמדו יפיה צ' זקנים ורלו לפתות אותה
 לצנות

דוד וצוה לעשות כן כשרצה לבוא עליה ראתה דם נדות והכניע יצרו ורא קרב אליה כל שבעה ואחר כך שבלה ובאה לפניו כשרצה לבוא עליה ראתה פעם שנית ופירש ממנה ז' ימים עד פעם שלישית שהיתה מהורה לגמרי ולפי שכבש את יצרו ושמר את תורתו הותר ממאסרו זהו שכתוב (וילכים ז כה, כז) נשא אויל מרודך את ראש יהויכין מלך יהודה מבית כלא וידבר אתו שובות וכתוב (סס, כט) וארוחתו ארוחת תמיד נתנה לו . ועל זה אמר (זכריה ט , יא) גם את בדם בריחך שלחתי אסיריך וגוי ומצינו שנתבטלה השבועה והגזרה לא נתקיימה שהרי כתיב לבסוף (מגי ז , כג) ביום ההוא [נאום ד' צבאות] אקחך זרובבל בן שאלתיאל עבדי [נאום ד'] ושמתוך כחותם וגוי ושאלתיאל היה בן בנו של יכניה שנאמר [ד"ה א ג , יז] ובני יכניה אסיר (כה) (בנו) שאלתיאל בנו ולפי שהולידו בבית הסהר קראו אסיר . כו) ודרשו רבותינו

צפחת השמן

לזכות עמם וכאשר לא יכלו לה לעשות ונזימתם זו חסצו והעמידו עידי שקר שטתה טומאה תחת איטה ונגמר דינה למיתה לולי שדניאל צחכמתו הלילה , ואחר שכתב כל זאת ידוע שחזן מכתבי הקודש המקובלים חללינו לא נחטא ונאשם אם נאמר שלא סיפר לנו המספר כל הענין על אמיתתו לכן יתכן שהאשה היא ששמה שושנה ושם צעלה יהויכין הוא היי המלך המדובר פה מננו ומפני שהיה צצית האסורין נאלו הצ' אנשים מקום ודימו שטתה אופן לפחזותם חבל השושנה עמדה צחמוכה עם צעל כעורי' ולא נעלה מעל וכודע לדקתה ע"י איש חמודות הוא דניאל, ואם צלנו לזה יהי' כוונת המדרש צחממר הסנהדרין שיסוב על דניאל שהי' מקול כמותם וצצתים התחתן לפעול דבר זה שיקרצו הנפרדים האחד מטעם שאמר צלנו שלא תפסקו מלכות צית דוד ועוד רלה להראות לדקת האשה הזאת שכבר החל להלילה ויקויים זה ונקתה ונזרעה זרע עם צעלה, ונתייעץ עם הגדלת פי' עם אשה חסונה שנתגדלה ג"כ צצית המלך וקראה כן ע"ש הכתוב (דניאל א' , ה) וימן להם המלך גוי' ולגדלם גוי' ושהיא תצקט מאל המלכה ולהתחנן למלך ולאמר לו שיעשה זאת לנוען פרסם לדקת האשה הזאת וזה יתנו יקר לכל הנשים ההגונות והלנועות וע"כ נשא המלך את פני' ויכתב צקפר זכרון לפניו שציד אשה נוסר החיזוק והעוז נגד אנשים זקנים כאלה שהיו נחשנים לחסוצי העם , ולפ"ז אפשר שהיה כתוב צמדרש אמרה לו שושנה כו' פי' אשתו המלכה ששמה שושנה אמרה לו אדומה ראיתי כו' , או שהמדרש ידבר צדרך לחות כשושנה אדומה מפני ששמה כן . וכן צבו"ט מז' צ' וצפסיקתא דר"כ דכי תשא דאמר כשושנה אדומה ראיתי כו' אפשר שכתרצו מועטה זו והי' למשל צקרצ ישראל. וזה יסורו כל הספיקות : (כה) הקפתי. תיבת צנו שלא נמלא כן לפניו צמקרא חלא אסיר שאלתיאל צנו וכ"כ נומה שהציא רציו להלן חות חסונה מפסיקתא אסיר טכולד צצית האסורין שאלתיאל שמונו הושמל מלכות צית דוד וכנראה שצ' שנות נקרא לו וא"כ לא הי' צן צנו חלא צנו של יכניה וכן צצלק רצה אמר צפירוש ציוס ההוא גוי' אקחך זרובבל צן שאלתיאל וגוי' וציעל מה שאמר לצצ"ו וכו' אכן צצ"ם סנהדרין הגיר' אסיר צנו שאלתיאל צנו וצכ"י פה הגי' אסיר שאלתיאל ולהלן חות חסונה אסיר צנו וצחונת אין להסגית על' הליונים מהפסקוקים שצדפוס כמו שראינו למאות שהכותצים כוזצים ואחריהם כל אדם ינוסוכו והדפיסו. וכראה שעיקר דרשתם נודלל כתיב אסיר ושאלתיאל צוא"ו וכה הם צכתוב וצכי יכני' (הוא יהויכין כי צ' שנות היו לו) אסיר שאלתיאל צנו ונלכירם ופדיה ושנאלר יקמיה הושנוע וכדציה וצכי פדיה זרובצל ושמועי וצן זרובצל מטלם וגוי' והנה לא כתיב אסיר ושאלתיאל כמו שכתוב צחארים (חזן וניקוני' הושנוע) , גם אפשר שדרשו מפני תיבת צנו שכתוב רק אחר אסיר שאלתיאל להורות שאחד הוא ושמו אסיר שאלתיאל. ודע שאף שצהרנה פסקוקים כתוב זרובצל צן שאלתיאל לא הי' צנו כי צנו של פדיה הי' כמו שחראה צפסקוק שהצחתי אכן כצד כתב הרצ חצב"ז פ' שנות צפסקוק ויהי לה לצן כמו וכו' זרובצל צן שאלתיאל והי' צן פדיה אחי זרובצל וצעצור שגדלו נקרא צנו . עוד אפשר מפני ששאלתיאל הי' הצן הראשון טכולד ע"י שהחיר הקצ"ה את כדרו לכן נקרא זרובצל על שמו . כ"ל : כו) כ"ה צציר

רבותינו ז"ל כי משם אחקנך ממקום נתיקתו היתה תקנתו כלומר אם תשוב בתשובה
 אחקנך שכל יעודי התורה על תנאי הם הן לפורענות הן לזכות . גם אנשי ענתות
 נגזרה עליהם גזירה הוא שכתוב בירמיהו (יא, כא) [לבן] כה אמר יי' על אנשי ענתות
 [וגו'] הבחורים ימותו בחרב בניהם ובנותיהם ימותו ברעב וגו' וכיון שעשו תשובה קבלה
 הקדוש ברוך הוא ונתבטלה הגזרה מהם וזכו לו תיחש הוא שכתוב (נחמיה ז, כז)
 אנשי ענתות מאה ועשרים ושמונה . גם אנשי נינוה נגזרה עליהם גזרה לפי שהיו
 רשעים ואנשי גזל וחמס בדור המבול שהרי אמר בהן הכתוב (יונה א, ז) כי עלתה
 רעתם לפני כמו שאמר בדור המבול (נחמיה ז, ה) כי רבה רעת האדם בארץ ולימד
 הכתוב כי רעתם שוה וחמאם דומה זה לזה וזמן ירדת הגשם בדור המבול היה
 בארבעים יום שנאמר (נחמיה ז, יז) ויהי הגשם על הארץ ארבעים יום . וכן באנשי
 נינוה נתן להם זמן בפורענותם ארבעים יום שנאמר [יונה ג, ד] עוד ארבעים יום
 ונינוה נהפכת . ואף על פי שהיו אנשי נינוה מאומות העולם כיון ששבו בתשובה
 ישבו איש מדרכו הרעה זמן החמס אשר בכפיהם קבלם הקדוש ברוך הוא בתשובה
 ונתבטל הגזירה. (כז) והנה זה פתרון הפרשה . ויהי דבר יי' אל יונה בן אמת לאמר
 קום לך אל גינזה העיר הגדולה וקרא עליה (כח) [גינזה זאת היו לה שלש אחיות
 במדינת

צפחת השמן

צפחת רצה שם ונראה פירושו שהוא חטא צעירות כי הכנס מציא המדרש צפ' מלרע מתועבות
 של חזיו וגם צפ"ס סנהדרין ק"ג ז' והכתוב אומר (מלכים ז, כד, ט) ויעש הרע צפני
 ה' ככל אשר עשה חזיו לכן כאשר חזר בתשובה מענין זנות כי חפ' צלחתו עם שכר
 חטה עלורה לו מתמול שלשום נזהר מלעבור את פי התורה לכן ממקום זה צלמו התקין
 עלמו ומחל לו הקצ"ה על הטאיו והולילו מצית האסורין ג"כ : (כז) אמר המוציא לאור
 הנה צפתרון פרשת הנציא יונה נתקשיתי זו מלוד האמת מפני שצלו ענינים רעים צדדרי
 רציו כלתי מתישצים על דרך הפשט ולא נודע מדוע זכנה מקומות נטה לדרך אחר כי
 חין זה מדרכו חל"כ מלא כן צמדדשים או צחיזה קדמון יאספסו לכדו , ויגעתי וחפפתי
 צמדדשים ומפורשים לדעת מקור הדברים למען הערה מקור מולא דצרו מקום היסוד צם
 כאשר עשיתי צעז"ה עד כה, גם להסיר פני הלוט והנוסכה הנסוכה על דצרו ע"י פירוש
 או הגה"ה אשר צסיצת חיה שגילה מהמעתיק נשחתה ונהרסה כוונת הספר . חמנס כן
 צקשתי ולא מלחתי ונכל זאת צררתי ולרפתי דצרו גם פה כפי מפת ידי וכמה טעותים
 תקשתי , כמעט שהשתוממתי חין יכולתי לצוא עד נכני מדצרותיו , מפני
 שהטעותים יוליכו הקורא שולל כאיש צער, תועה ציער חין יגדל הלער, כי לא ידע מצוא
 העיר וטער , חכן לא האמנתי צי חס קלעתי למטרת האמת גם ירלתי פן יתקלמו צי
 לעירים זה דרכם לעקש הישרה, וכל דצר צעיניהם כשורה, חף חס המדפים או הכותב החטיא
 המטרה, כאשר כצר מלתי אמורה, כדפס למעלה אות טהרה. חצל מה מלוד עלז לצי עת נפתחו
 לפני טערי אורה צצוא לידי ספר כתב חיש רצי גצר חכס צעוז אשר עד היום ערפל חתולמו
 וכל נראה חולה , עם הספר ספר מוסר והוא להנשיא רבינו אברהם הנודע למוסגז
 צחצוריו צחכמת הכוכבים, ויסד הספר עלי תהלוכות האדם צחצל לכל יטע אחר ההצל, מעשות
 חצל, זנוני חיצול, וצנעיונים יפיל חצל, וחני צחומי הלכתי צו צהלך דצטו מושענתי טצלתי
 הלך הלכתי וחללתי, וצהגיעי להעמוד הג' והספר והנה טציצ חס נגה מול עצר פני רחיתי
 ומאורנה עיני ואת אשר תלצה נפשי חזיתי טכל הפירוש הנמלא לרציו ממונו לוקח, ונכל
 נפס חשקי למקצת צור כלה רלתי, שתייתי מיינו ענרתי מעצרו ומשענת הספר לקחתי, ולמטה
 ח"י צידי לסקל דרך להרים כל תכסול והג"ה למסילה, ונחצורו זה נרפח לנו להגיה ולהגיע
 לפרש"ת דרכיו לפרסו ולהגיהו להוליא כלי למעשהו צעזר החוקן לאדם דעה : (כח) הוספה
 זו מהנשיא ר"ח הנזכר . ונראה שצ"ס טכלת היתה קטנה מכולן הוא ע"פ הש"ס זומא יוד
 ח' ונד"ר כח פ' ל"ז דלמר ואת רסן וגו' חייני יודע חס רסן עיר הגדולה חס נינוה

במדנת העולם והן רחובות עיר ורסן וכלה והיתה ניגוה גדולה מכלם ורחובות עיר
 אחריה ואחריה רסן וכלה קטנה מכלם וכן מוזכר בתורה (סס י, י"א) ויבן את ניגוה
 ואת רחובות עיר ואת כלל] ואת רסן בין ניגוה ובין כלל היא העיר הגדולה. יאמר
 כי רסן היתה מדינה ממוצעת בין ניגוה העיר הגדולה ובין כלל הקטנה מכולן. וקרא
 עליה

צפחת השמן

(וכתבו התוס' סס ותינוא חנאי לא קאמר כתי ח"י אס כלל העיר הגדולה כמו דמספקא ל"י
 צרסן וניגוה שלפני פניו כ"ס דאיכא לספוקי בכלל דמינה קסליק ותרו דאדרבה ונשום
 דמינה קסליק אס איתא דעלה קאי לא הוה ל"י למימר היא העיר הגדולה אלא העיר
 הגדולה) ולפ"ז ניגוה ודאי היא העיר הגדולה כמו שכתוב כאן וגם צרסן הא הוי ס"ד דגמ'
 לומר שהיא הגדולה ח"כ לכל הפחות אינה הקטנה זהם כמו כלל. (ונו"ס שרחובות עיר
 אחריה פי' שחשבה הכתוב סמוך לניגוה) ולהר"א מזורחי סס נעלם צומח"כה לפי שעה דצרי
 הגמ' ותוס' אלו וכבר הסיגו המוהרש"א ח"ב צ"ח ציונא, וראיתי שגם הרב הי"פ"ת הקטנה
 קושי' זו ולא נטי לה צמס התוס' ותירץ שגמאר שנונית אחר ניגוה קטנה ונונה היא
 צהכרח וכן תי' המוהרש"א ז"ל. ונראה לי לפרש ענין זה בדרך חדש בעז"י שדצרי
 הגמ' דיומא דרך אגב נשנו סס אצל נקומו האמיתי הוא צנת רצה הנזכר והמדרש נמשך
 לדלעיל מיני' לכך אעתיק לשונו ואפרשהו צ"ד. והכי איתא התם (צראשית י, י"א) ון הארץ ההוא
 ילא אשור גו' כיון שראה אותן צאים לחלוק על הקצ"ה פנה מארצו (נראה שאף שהי' מצני
 סס היתה דירתו צין צני סס) אמר לו הקצ"ה אהא ילאת לך מארצע (פי' שעצב ד' מקומות
 הכתובים סס צפסוק הקודם לצלי ישב עם חמאים היינו אנשי דור הפלגה) חייך שאני פורע
 לך וכותן לך ד' ויבן את ניגוה ואת רחובות עיר ואת כלל ואת רסן כו' כיון שצא וכשתתק
 עמם צמורצן צהמ"ק (כדכתיב גם אשור נלוה עמם) ח"ל הקצ"ה אמתוול נפריה מלות
 ומעש"ט עכסיו כו' ואת רסן אין אנו יודעים כו', והנה קשה איך שייכי אלו המדרשים זל"ז
 ועוד מה כ"נ איזה עיר היא הגדולה וצפרע דצר שאינו נוגע לאומותינו.

לבן

נראה שמשני שדצר טוב נוכלא צו צתחילתו מספר לנו המדרש שאח"ז שיחת דרכו
 והי' זרוע לצני לוטו לסייע צמורצן צהמ"ק וח"כ נוגע הדצר לנו וז"ש אין אנו יודעים
 כו' או רסן היא הגדולה פי' לפי שהיא נזכר צכתוב לצסוק ומסתמא צנה אותה ג"כ לצסוק
 ודרכו של צ"א שכל מה שיזקין יתצונן לאחרייתו ויוסיף אונן לעשות הטוב בעיני ד' ולפ"ז
 היא העיר הגדולה פי' לאלהים והוא שהיה גדול ציראתו לפניו יתצ' צעת צצנה אותה יותר וצקודם,
 אמנם הוא לא עשה כן, אצל שיחת דרכו ועוה כתיבו צהתצצרו לצסוק עם רשעים ופושעים
 זהלך צאשמיו אחורנית ויכזר לצושת והרע אחרייתו מראשיתו היינו צעת צפנה מארץ ונגורתו
 נחמת רשעם וצנה ראשונה את ניגוה אז הי' עוד רד עם אל ולכן נקראת העיר על סס
 ד' וח"כ צאמת שחתו דרכם והולך לשלח את יונה להוכיחם ולהשיצם ודרכם הרע (ואף
 שצנו אז חזרו אח"כ לקורם כמו סניצא עליהם נחום האלקושי מפלתם הקשה על רוב פשעם).
 ואם נלדק צדרכנו זה נלעד הלחה לפרש גם דצרי המדרש הסמוך סס צפסוק ולסס יולד
 גם הוא אצי כל צני עצר וגו' ואמרו סס אין אנו יודעים אס סס הוא הגדול אס
 יפת הוא הגדול ון מה דכתיב אלה תולדות סס סס צן מאת סנה הוליד את ארפכשד
 שנתיים אחר המצול הוי יפת הוא הגדול כו' (יעו' פירש"י צמונע שהוא לפי חשבון השנים)
 ויוקשה ג"כ דנאי כ"מ לנו איזה מהם היה גדול ועוד דמסתמא קאי תיצת הגדול על יפת
 דסמיך ל"י, אצל לפי דרכנו יפורע יפה וצסקדם דצריהם ז"ל צצ"ר (פ' כ"ו) על ויולד
 נח שלשה צנים גו' והלא יפת הגדול אלא צתחלה את דורש שהי' (סס) לדיק כו' ושאצרהס
 פתיד ללאת ממנו כו' ולזה צא נדרשנו כאן להשמיענו שצא הכתוב פה להקטין מעלת סס
 מפני שכאן נזכר אשור שילא ממנו ססייע ג"כ לחורצן צהמ"ק ומרמז הכתוב זה צנה שכתב
 דייקא פה אלל יפת חצת הגדול מפני שכאן נחשבים לפי סדר תולדותם ואצד סס את חשיצותו
 ומעלתו צכאן, כי צניו של יפת סייעו לצנין הצית כמו שמלינו שכורש מלך פרס דמיפת קאתי
 צנה

עליה כל כט) קריאה בעל היא לפורענות כמו (איכס א, טו) קרא עלי מועד לשבור בחורי. כי עלתה רעתם לפני חטאם כחטא דור המבול שכתוב בהן [זכאי ו, ה] כי רבה רעת האדם. ויקם יונה לברוח תרשישה מלפני יי. (ל) לא היתה כונת יונה שיוכל אדם לברוח מפני הש"י שכבר אמר דוד (תהלי" קלט, ז) אנה אלך מרוחק ואנה מסניך אברח. אם אסק שמים שם אתה וגו' אשא כנפי שחר וגו' גם שם ידך תנחני וגו'. אבל כונתו היתה לברוח תרשישה הוא המקום אשר לא נגלה שם כבוד יי. וענין מלפני יי מן המקום אשר שם נגלה כבוד יי שהרי ירושלים נקראת (יסעיה כג, א) גיא חזיון לא) המשילה לבקעה המקבלת מי גשמים לפי שהיא מקבלת שפע הנבואה. וכמו שאמרו גיא שכל החזים ממנה ולפיכך היה בורח מן המקום ששם רוח הנבואה תדיר אל חוצה לארץ כדי שלא יתנבא שם ושיעשה הקדוש ברוך הוא שליחותו על ידי נביא אחר, ומה שהיה מסרב ללכת בשליחותו של מקום מחשבתו היתה טובה וכוונתו לשמים והיה לו זה מתוך ענוה ותמימות לב כי נשא קל וחומר בעצמו ממשה רבינו כשאמר לו הקדוש ברוך הוא (סמות ג, י) ועתה לכה ואשלחך אל פרעה היה מסרב בשליחותו ולא היה רוצה ואמר לו (סס ד, יג) שלח נא ביד תשלח ואמר לו מי אנכי כי אלך אל פרעה וגו', ואמר אם משה שהיה שלוח להוציא את ישראל הצדיקים היה מסרב בשליחותו אני הנעשה שליח להזהיר הרשעים לא כל שכן שראוי לי לעכב בשליחות ולצאת מלפני יי ממקום שפע הנבואה כדי שלא תבואני נבואה זו ושלא אצטרך ללכת בשליחות זה. ואם תאמר אם כן שכוונתו היתה טובה מפני מה נענש שהושלך לים וי"ל שלא נענש על מחשבתו זו אבל נענש על דבר שלא הזהיר לאנשי נינוה הרשעים כיון שהקדוש ברוך הוא צוהו בכך שהרי הצדיקים והנביאים חייבין הם מדרך התורה להזהיר את הרשעים כשם שנאמר ליחזקאל (ג, י"ח) באמרי לרשע מות תמות ולא דברת להזהיר רשע מדרכו [הרשעה לחיותו] הוא רשע בעונו ימות ודמו מידך אבקש ואתה כי הזהרת רשע ולא שב [מרשעו ומדרכו הרשעה] הוא בעונו ימות ואתה [את] נפשך הצלת וכיון שנמנע ולא הזהירם נחתיב עונש. (לג) ואם תאמר כי נבואת יחזקאל היתה להיותו שליח להזהיר את ישראל וכן אמר בראש הפרשה (סס טס יז) בן אדם צופה נתתיך לבית ישראל אבל יונה שנעשה שליח להזהיר אומות העולם אין מנהג האומות מנהג ישראל ויונה לא נתחייב להזהירם יש לומר כי כיון שאמר השם ית' קום לך אל נינוה וקרא עליה נתמנה צופה עליהם והיה חייב להזהירם וכיון שלא הזהיר' היה ראוי לבקש דמם מידו לא לכבודם כי אם לכבוד השם ית' שנתעכב לקיים דברו ואין עיכוב שליחותו דומה לשליחות משה רבינו שהשיב לפניו ית' שלח נא ביד תשלח כי לא היה השם ית' שולח למשה להזהיר לפרעה הרשע כי אם להוציא את עמו ישראל, ועל כן נענש יונה דכתיב ויי' השיל רוח גדולה אל הים וגומר וכן דרך השם יתברך בצדיקים מביא לג) (סער) [צער] עליהם כדרך העולם וכפי המנהג ומציל אותם בדרך הנס שלא כדרך העולם ומנהגו. וייראו המלחים ויצעקו איש אל אלהיו כדרך כל ההולכים בים כשהים

צפחת השמן

צנה צהמ"ק ועי' צגמ' דיומא הכ"ל, ונציא המדרש ראיה לדבריו סלהלן שחוטב הכתוב סדר יחוסם והשתלשלות דורות עולם לא אמר ויולד את אסור אלל ויולד את ארפכשד אף אסור הי' צימם הנאים גוי גדול אצל נפני שהרעו מעשיהם נעשו טפלים לאחיהם. והכל על מקומו יצא בשלום: כט) עי' מ"ט רצינו למטה על פסוק וקרא אליה וגו': (ל) מקור דברי רצינו נוצעים עהמכילתא ריט פ' צא וצפרקי דר"א פ' יו"ד ומדרש תנחומא פ' ויקרא יעו"ט: (לא) כן כוח רצינו גם למעלה אות אצל הד' וטס ליינתי מקומו וכן פי' הרד"ק וכן הוא במחזרת הנשיא נקלור. ומ"ט שלמד ממשה רצינו כן הוא גם בצע"ז יונה נקלור: (לג) מכאן עד והלדיק עליו את הדין ליתא דברי הנשיא: (לג) כ"ה צכ"י וכן למטה תקנתי [נלער] וטס:

כשחים סוער עליהם, ומלחים אלו לא היו מאמינים באלהיהם כל כך כי אחר שזעקו לאלהיהם מיד השילו את הכלים ולא המתינו כי לא היו בוטחים באלהי מעותם שיהיו יכולים להצילם ולהועיל להם ועל כן לא רצו לזעוק להם עוד ויונה לא עשה כן אבל הצדיק עליו את הדין והיה בוטח בהקדוש ב"ה שיצילהו כשם שהוא מציל את הצדיקים כמו שכתוב (תהלים לה, כ) רבות רעות צדיק וגו'. ויונה ירד אך ידכתי הספינה וישכב וירדם זה מוכיח שלא היתה כונתו רעה כי היה שוכב ונרדם כמי שלבו בטוח ולא היה לו פחד כלל. ויקרב אליו רב החובל חכם גדול היה ויאמר לו מה לך נרדם העת שתישן ואנחנו גם אתה (בסער) [בצער] הגדול הזה מה לך נרדם כמי שלבו בטוח ואין לו פחד כלל, ואם אתה בוטח בצדקתך מחוייב אתה לבקש רחמים ולהתפלל קום קרא אל אלהיך הודיע רב החובל הזה כי מי שהוא בצער בעולם הזה או באתהו עת צרה שיכול להנצל בתפלתו מצערו כענין שכתוב (סס, סס יח) צעקו וי"י שמע וגומר. גם כל הצועק ומתפלל מתוך צרת החמם שיעשה לו חבירו השם יתברך שומע צעקתו הוא שכתוב (סמות כג, כו) והיה כי יצעק אלי ושמעתי כי חנון אני. (לד) ומכאן אמרו שרב החובל היה חכם בדבריו אליו. ויאמרו איש אל רעהו לכו ונפילה גורלות לה) מי שאינו מתפלל אולי הוא הגורם לנו את כל הרעה הזאת. ויפול הגורל על יונה כל אחד מהם יצא גורלו שהיה מתפלל לו) [אל אלוהיו ומפתח מאלהים] זולתי יונה כאמור ויפול הגורל על יונה ויאמרו אליו הגידה נא לנו באשר למי הרעה הזאת לנו בכתוב אשר לפנינו אמר ונדעה בשלמי הרעה הזאת לנו [פי'] מי הוא הגורם לנו את הרעה הזאת [כן אמרו] כשהיו מבקשים לדעת את האיש ההוא וכשידעו שהוא יונה באו לדרוש את הדבר הנמצא [בו] אשר בעבור הדבר ההוא גורם להם הרעה [וזה שאמרו באשר למי הרעה הזאת לנו] מה מלאכתך ומאין תבא

צפחת השמן

(לד) בדברי הנשיא הגי' ומכאן אמרנו ומשמעותו שאמרה הנשיא ונדעתו חבל חפי' כפי זה אינו מתיישב תנת אמרנו שהי"ל אמרתי לכן כראה שגי' שלפנינו פה היא נכונה וגם סס ל"ל כך וכפ"ז גם הנשיא ראה ולקח דבריו מליזה מקום וע"ז יסוד וי"ס ומכאן אמרו, והכונה בזה שהראה חכמתו חכמת התורה שיכול אדם לפעול ע"י תפלה לסנות הדבר וכמו שאמרו חז"ל בסוכה (י"ד ח') למה נמשלה תפלת הצדיקים לעת לומר לך מה עתה זה מהפך את התורה בגורן עמקום למקום חף תפלתן של צדיקים מהפכת מדותיו של הקב"ה ממדת רגילות למדת רחמנות, ולא היתה זו דעת המינים שאמרו מה כועיל כי נפגע וכי נרצה תפלה, ונראה לפ"ד זכוונת דצריהם הפכה זו מהו נמשנת חונם ידוע מפי ספרים שזה לעומת זה צרא חלקים נג"ע עכ"ג וכו' וע"כ מוכרחי' צלם ח"ו נגזרה הדבר למחוק ולצטל ח"א חבל מהפכין אותו לצל יודע הדבר למקטרגי'. וצזה כ"ל וכבודומני שראיתי כתוב בספרים שזה כוונת הגמ' צו"ק (ט' ז') צרע"י ששלח לצריה לר' יוחנן בן עכנאי ור"י בן גרים וח"ל זיל לגבייהו וליצרכוך כו' אמרי ליה יהא רעוא דתזרע ולא תחלד תעיייל ולא תפיק כו' ח"ל הכך כלהו צרכתא כינהו והיינו ככ"ל. וחזן לדרכו חפטר לונור עוד זכוונת הס"ס מפני שהם רלו לצרכו גם צעניני עוה"ז והם ציודעם מאוד סר"ס חציו מאס ככל חיי העוה"ז לכן השכילו פיהם ואמרו צלסון שמורה ח"ו לקללה ויהי' ר"ס מוכרח לפרש ולהסב דצריהם לטובה ולצרכה כי ודאי ר"ס לא חפץ צרעת צנו וכיון שילא מפיו לא תשוב הצרכה ריקם, וכעין זה הביא המוהרש"א ז"ל צח"א סס מפני השמועה ע"ס : לה) דאין לפרש שהפילו גורל סתם מי חייב צדור זה היינו נחמת רשעתו דיקטה מאין ידעו לחסוד בזאת הלא אפשר שאין כאן חוטא ורע רק שדרך היס כן שאלוי צו רוח סצרה חלא מפני שלא קם סערת היס לדומה אחרי תפלתם וזה ידע רב החובל שיש צכח תפלת אדם לסנות הגזרה כח"ס למעלה לכן שפטו מזה שיש ציניהם איש מרי אשר איכנו מתפלל לאלהי' וע"כ נתנו חומן להגורל שיודיע מי הוא זה : לו) הוספתי והגהתי כ"ז ממחצרת הנשיא :

מה ארצך ואי מזה עם אתה . שאלו ממנו ד' דברים כדי שיבינו מתשובתו להם הענין שבו היה יכול לגרום להם כל הרעה הזאת . שאלוהו על המלאכה תחלה אמרו שמא מכשף הוא או חרטום והביא עלינו כל הצער הזה בכשפיו ואחר כך שאלוהו על דרכו ומאין תבוא אמרו שמא שליח מכשפים וקוסמים הוא . ואחר כך שאלוהו על ארצו שמא [הוא] מארץ רעה או ממדינה שהיא לז) [שנואה להם] . ואחרי כן שאלוהו על עמו שמא אתה מעם שדרכו להרע . והנה יונה השיב עברי אנכי לא הולך בתשובתו על דרך שאלתם ושאלתם אחרונה ששאלוהו על עמו הקדים ראשונה כלומר אין לכם להתפחד ממני עברי אנכי אני הוא מן העם שבל המלאכות והחכמות המזיקות לבני אדם אסורות להם ואת יי' אלהי השמים אני ירא וגו' . כלומר ולא עוד אלא שאני ירא שמים ואין דרך ירא שמים להתעסק בדבר רע . וייראו האנשים יראה גדולה כיון שנתברר להם שלא היה חשוד בדבר רע היו מפחדים פחד גדול על לח) נפשותם . ויאמרו אליו מה זאת עשית כי ידעו כי מלפני יי' הוא בורח כי הגיד להם לט) ופירושו כי הגיד להם מתוך הדברים שהגיד להם ידעו כי הוא בורח ומה שהגיד להם שמתוכו ידעו זהו שאמר את יי' אלהי השמים אני ירא והם הבינו מזה כי הוא בורח . ומצינו לשון ו) כי שמשמעו מאשר והוא (משלי יו, כו) נפש עמל עמלה לו כי אכף עליו פיהו , שפירושו מאשר אכף עליו פיהו . וכיון שהבינו זה מתוך דבריו חשבו עצמם הטאים וחטאים שקבלוהו באניה ולקחו השכר ממנו הוא הגורם כל הרעה הזאת . ויאמרו אליו מה נעשה לך וישתוק הים מעלינו [כי הים הולך וסוער ויאמר להם] שאוני והטירוני אל הים וישתוק הים מעליכם מא) אמר לרם אם הים הולך וסוער עליכם אינו בגללכם כי אם בגללי זהו שאמר כי בשלי הסער הגדול הזה . וכיון שאמר להם כן ומסר עצמו למיתה שיטילוהו לים היו מרחמין עליו .

ויחתרו

צפחת השמן

לז) גם זה נמש : לח) ז"ל הנטיח וכיון שנתזרר להם טאילו חשוד בדבר רע היו מפחדים על נפשותם פחד גדול שמא יתגזר הסער עליהם וימותו כונו שכתוב וייראו האנשים יראה גדולה טראו כי הסער ההוא הי' עליהם לצדם (כוונתו שכל חניות הים עוזרים צלי סערה ובמזוהר צפדר"ח פ"י ונתחומא ויקנא וז"ל פרטו מהלך יוס אחז ועמד עליהם רוח סערה צים מיימינס ומשנאלס ודרך כל האניות עוזרות ושצות צטלוס צשתיקות הים כו' ומוצא זה צרש"י וראצ"ע ורד"ק צפירוטס) : לט) זה לשון הנטיח כי הגיד להם כלומר מתוך הדברים אשר הגיד להם ידעו כי הוא צורת ואל יעלה צלצך כי הוא הגיד להם שהוא בורח מלפני המקום אל כל הם הצינו מתוך דבריו הוא אמר להם כי ירא אלהים אני והם הצינו כי הוא בורח . ועפ"ז המה דברי רצינו אמרם הרד"ק צפירוטסו פי' הכתוב כמשמעו כי כשאמר להם ואת אלהי השמים אני ירא אמרו לו ח"כ ח"ך הי' זה הסער צעצורך אמר להם אני נטיח והי"ת הי' טולח אותי לנינוס והי' קסה צעיני לכתי אליהם וצרחתי לי מפני זה וילחתי מא"י שהוא מקום הנצולה , והוא צמדרש תחומא הנז' וכ"ה צפדר"ח טס צקלור , וז"ל הנטיח והי' נשמע כי כדכתיב נפש עמל עמלה לו כי אכף עליו פיהו פעולת אכף חלוצה נן (חיוצ לג ז') ואכפי עלך לא יכזד אשר פירושו עוני או פשעי (כ"ל צר"ל שאליהוא אמר לחיוצ הנה חיינתי לא תצעתך פי' חין חכמי מטיל עלך חיינה כשאר רעיו שהפחידוהו צממרם לו דצרים קשים ואכפי וגו' פי' עוונתי טאציא לך חזילות של עונות טעשית טצעצורם נענשת) ויהי' סדר הכתוב ועון פי העמל עמלס נפשו כלומר עון פיהו ואכפו גרם לו העמל וכמוהו (דה"צ כ"צ ו') וישב להתרפא ציזרעאל כי העכים אשר הכוהו וגו' וכן מהי' הכונה צכאן מאשר הגיד להם ידעו כי צורת הוא ומפני זה היו ומפחדים טמא המקום נחן סער הים מפני טעאש אשר הצילו אותו צאניה ולקחו טככם מידו : מא) כן הוא צתחומא וצפדר"ח טס אמר להם צטצילי הטרס הזאת עליכם טאוני והטילוני אל הים כו' :

מזוהר

ויחתרו האנשים להשיב אל היבשה וגו'. וכשהבינו שלא היו יכולין לשוב אל היבשה בקשו רחמים מאת השם ית' ואמרו אנא יי' אל נא נאבדה בנפש האיש הזה וגומר. התפללו על שני דברים להצילם מסער הים זהו שאמרו אל נא נאבדה (מג) ולהצילם מעון זהו ואל תתן עלינו דם נקי כי אתה יי' כאשר חפצת עשית. וישאו את יונה ויטילוהו אל הים ויעמוד הים מזעפו. אינו חוזר לים (נג) כי אם לשם ית' כענין שכתוב (ויכס ז, ט) זעף יי' אשא, כי זעף הים מפני זעף השם היה וכשכלה הזעף עמד [הסער]. וייראו האנשים יראה גדולה את יי'. אין יראה זו באותה שלמעלה שכתוב סתם וייראו האנשים יראה גדולה כי אותה שלמעלה היתה פחד מסער הים וממאורעות העולם הזה בלבד ויראה שבכאן היא יראת ה' ית' ופחד מעונש העולם הבא. ויזבחו זבח ליי'. אין הכוונה שהקריבו קרבנות כי (נד) לא היה מזדמן להם להקריב כי בים היו אבל הכוונה בזבח הזה שבירת היצר והכנעת הלב שהוא עיקר התשובה והוא שכתוב (תהלים נא, יט) זבחי אלהים רוח נשברה. וידרו נדרים שהסכימו כלם בשוכם לארצם (נה) שיתעסקו ביראת שמים. ומה שלא התפלל יונה עד עתה באותו הסער הגדול בים שהיה הולך וסוער לפי שרא רצה להתפלל עד שיהיה מקבל יסורין ברצון המקום על שגנתו אשר שגג (נו) בעולם הזה ויודע היה ובטוח שלא יענישהו השם ית' עונש מיתה אבל יעשה עמו נסים ונפלאות ועל כן עיכב תפלתו עד היותו במעי הדגה. וימן יי' דג גדול. אין הכונה (נז) להיותו דג גדול בגופו כי יש בים דגים רבים גדולים ממנו. אבל הוא גדול בשנים שהיה ממונה לזה (נח) מששת ימי בראשית וגדול במעלה שהיה מזומן להציל נפש צדיק כיונה

צפחת השמן

(נח) מצואר צפדר"א ומפורט יותר צמדקס תנחומא סס וז"ל מה עשו נטלו את יונה ועמדו על ירכתי הספינה ואמרו אלהי עולם ד' אל תתן עלינו דם נקי שאין לנו יודעין מה עינו של זה האיש והוא אומר צפיו צפצילי הלרה הזאת צאה עליכם וכו'. וז"ל הכטיא אל לא נאצדה צנפס האיש הזה אם לנו נחזיקים אותו עוננו ואל תתן עלינו דם נקי אשר לנו מועלים צו ומטילים אותו אל הים כאשר נסר את עלמנו (לפניך) [לפנינו] : (נג) ז"ל הכטיא צכל מקום טהוא (מרגיש) [מרעיש] קוראים לו סער ואין קוראים זעף ואין הזעף אלף למקום טנאמר זעף ד' אשא. ועיין צמדקס אגדת צראשית פ' ח' ס"י צ' צזה"ל וכן צימי יונה זעף צו ועמד צו טנא' ויעמוד הים מזעפו וכו' הרי מצואר כמ"ס רצינו טזעפו קאי על הקצ"ה וכנראה טמקור דצרי הרצ נאגדה זו הוא : (נד) וכן כתב רצינו למעלה אות הכנעה. (נה) כמצואר צפדר"א סס וכן צתנחומא סנדרו כל איש מהם להציא את אשתו וצניו ואת כל אשר לו לאלהי יונה וכדורו ושלמו יעו"ס וגם הרד"ק צפירושו מצואר, וכן מצואר סס טהנלחים צראותם את כל האותות והנפלאות הגדולות טעשה הקצ"ה עם יונה מיד עמדו והטליכו איש אלהי צים וחזרו ליפו ועלו לירושלים ומלו את צמר ערלחם, וזהו ספ"י רצינו להלן חקדם יעוצו טקצלו עליהם לעצוצ חרפתם יעוי' צרד"ק סס : (נו) מוקצ אלמעלה טהי' נקצל יסוריו כו' פ"י טרלה צעונס עוה"ז לא עונס עוה"צ : (נז) ז"ל הכטיא צנחצרתו ודג גדול האמור אין לך לומר גדול צגופו אלל דגים גדולים יש צים טהם גדולים מוננו (פ"י דלאיזה לורך ה"י להטס להזמין דג גדול טמשמע מהדגים הגדולים טצהם הלל יש טאינס גדולים כ"כ ויכולין לצלוע אדם) ואין גופו טום מעלה צמקום הזה אלל כו'. ועי' צפירוש רצינו צסדר צלק ד"ה אולי נטתה גו' טכותצ ג"כ כמ"ס פה : (נח) כן מפורט צפדר"א וצתנחומא סס ר' ערפון אומר ממוכה ה"י הדג מטסת ימי צראשית לצלוע את יונה טנאמי' וימן ד' דג גדול. אכן צצראשית רצס פ"ה איתא דר' ירמי' צ"ל לא עם הים צלצד התנה הקצ"ה אלף עם כל מה טנצרה צטי"צ וכו' לויטי את הים טיקרע וכו' לויטי את הים טיקא את יונה טנאמר ויאמר ד' לדג וגו' ולא קחטיצ הק' דצליעמו טהי' צליווי, ומלאתי טהרגיש צזה הרצ ציפ"ת סס ע"ע. והצנת הענין נראה לפע"ד כי ה"ת

כיונה ולא אמר ויבלע את יונה אלא לבלוע זה יורה כי מעשה שנברא מינה לבלוע . ויהי יונה במעי הדג שלשה ימים ושלשה לילות . וכתב אזוריו ויתפלל יונה אל יי אלהיו ממעי הדגה . ועדיין לא התפלל יונה כי אם אחר שלשה ימים שהיה במעי הדגה לפי שכל שלשה ימים שהיה שם היה נזוף מלפני ה' ית' והיה בוש להתפלל והיה רוצה לקבל ייסורין כפי רצון הבורא ית' אבל אנט) אחר שעברו שלשה ימים אלו שעמד במעי הדגה התפלל לפי ששלשה ימים כנגד שלשה ימי החשך של מצרים . וכיון ששלמו לו ג' ימים כימי חשך מצרים עמד והתפלל ממעי הדגה כי בטוח היה בישועת ה' יתברך כשם שבאה ישועה לישראל במצרים , ועוד שאיפשר לומר כי יונה היה לו במעי הדג אור גדול כדמות אור היום כל אותם שלשה ימים כשם שהיה אור לישראל כל שלשה ימי החשך של המצרים הוא שאמר [סמות י , כג] ולכל בני ישראל היה אור במושבותם . ואמר ממעי הדגה כי כשנכנס יונה במעיו היה חי וכשבא אל מעיו מת מיד כי לא היה ממונה מששת ימי בראשית כי אם להבליעו בתוך מעיו וכיון שהשלים מנויו שנחמנה עליו ושבשבילו נברא מת מיד ועל כן קראו דגה כי לשון דג משמע חי ולשון דגה כ) משמעו מת ככתוב (סמות ז , כא) והדגה אשר ביאור מתה . וכן בענין האתון שאמר בה הכתוב (צמדזר כז , לג) ואותה החייתי כיון שדברה לבלעם ועשתה מנויה שנתמנית עליו נא) מששת ימי בראשית נצ) מתה וידוע כי הדבור היה לכבוד ישראל ולהודיע לבלעם כי הכח שהיה לו בפיו אינו נג) [ברשותו] שהרי יכול השם ית' ליטול הדיבור ממנו שטבעו לדבר

צפחת השמן

סי' ת נראה חיצתן של ישראל שמשדד הטבע עזרם וכן גם צדג זה כאלו נברא והוסס הלווי עליו מששת י"ג : ז"ל הכסיה והיו אלו ג' ימים כנגד ג' ימי החשך נלרס כו' ואמר הכתוב ג' ימים וג' לילות והי' מקדים הימים על הלילות וידוע הוא שהלילות מוקדמים צקדר העולם אלא כדי להקיש ג' ימים אלו אל ג' ימי החושך נלרס וכאשר הוליא וכו' . ומתא אומר כאשר היו ישראל כל ג' ימים יוסזים צאור לילה ויומם ומניחים זמן הלילה ככתוב (סמות י' כ"ג) ולכל בני ישראל הי' אור צמוצנותם לכולם היה אור צכל זמן החושך כן הי' יונה צמעו הדג יוסז צאור צדמות אור היום והי' מכיר עמות הלילה ומפני זה הקדים ימים על הלילות וכיון שידע יונה ששלמו לו ג' ימים כימי חושך נלרס היה צטוח ציסועת ד' שהיא צחה אליו ומיד פתח פיו צתפלה כו' וזהו מ"ס רצינו ועוד שאיפשר כו' וצל אדע אם הכסיה ראה זאת צאיה מדרש או שאמרה מדעת עלמו : כ) כ"ה צמוצרת הכסיה וכן כותב רצינו ג"כ צפירושו ולסדר צהעלותך פ' את הקסואים וגו' . [וכן כתב עוד צפירושו ולסדר צלק צד"ה חולי נטמה וגו' וזהו כונתו צמ"ס שס וזהו שסינה הלסון חס"כ נדג לדגה] ומ"ס רצינו שס עוד וז"ל וז"ס חס"כ ויאמר ד' לדג ויקא וגו' דג סני היה לפי שאין כבודו להיות צצטן המה ולכך קצלו דג סני וצלעו וכלטוה להקיאו אל היצטה צזה נטה הרצ נפי' הנסיה ומדצרי עלמו להלן סכתצו שהחיה הקצ"ה את הדג הזה . אמנם דעת רצותינו צמדדש סמתחלה צלעו דג זכר ואס"כ הקיא אותו וצלעו דגה נקצה כדי שילטער מתוך הדוחק ומתוך הטנוף של רצות דגים קטנים צצמע"י ויתן לצו להתפלל מפני שהקצ"ה נחמה לתפלתן של לדיקים כו' כ"ה צילקוט יונה והוצא צפי' רס"י ורד"ק שס : נא) כדאיחא צמוצת אצות פ"ה ע"ו . נצ) כן הוא צצלק רצה וצתנחומא ויס שס סכי טעמים אחרים למה סמתה . ורצינו צפירושו שס מציאס והעמיד גם טעמו צו כמ"ס כאן : נג) כ"ה צמדדש שס ויפתח ד' וגו' להודיעו שהפה והלסון צרסותו וכו' ויגל ד' וגו' להודיעו שאף העין צרסותו (של הקצ"ה) . וככ"י הנוסחא כי הכח שהיה לו צלסונו וצדצורו לקלל סאינו צרסותו והיינו מנש דצרי המדרש ועפ"ז הגהתי תצת אינו צרסותו תחת תצת אינו צפיו שהי' צדפוס . ורצינו צפירושו עה"ת סדר צלק פ' ויפתח וגו' כתב ג"כ שהיה זה לכבוד ישראל ע"ס , ופירושו נראה להודיעו שכל

לדבר ונותנו לבהמה שאין טבעה לדבר. וכוונת [הנם] הזה לקצץ רגלי כוונת בלעם
 הרשע ושלא יקלל את ישראל. וזאת תפלת יונה, ויאמר קראתי מצרה לי אל יי
 ויעניו מבטן שאול שועתי שמעת קולי ואמר מבטן שאול רפי שהיה עומד בבטן
 הדג המת כאלו עומד בבטן שאול. ותשליכני מצולה בלבב ימים ונהר יסובבני.
 הנה זה היה גם גדול כי טבע הדג המת לצוף ולשוט על פני המים והדג הזה שהיה
 במעיו יונה היה שקוע במצולת הים זהו שאמר ותשליכני מצולה בלבב ימים שהגיע
 אל סוף המקום העמוק בלב הים ומפני שהיה יונה בלב הים העמוק אמר ונהר
 יסובבני. כי כל מימי הנחלים היו סקיפין אותו. כי כל הנחלים הולכים אל הים
 (נד) [ואינם מגיעים אל (עומקם) [עומקו] היו כל מימי הנחלים מקיפים אותו חוצה
 מכל סביביו]. כל משבריך וגליך עלי עברו, כל משברי הים עוברים עליו לארבע
 יוחות העולם. ואני אמרתי נגרשתי מנגד עיניך אך אוסוף להביט אל היכל קדשך.
 אפפוני מים תד נפש תהום יסובבני כוף חבוש להאשי. (נה) מה ענין ים [סוף] אצל
 התהום משאר הימים אבל שני הכתובים נקשרים זה עם זה חציו של ראשון מחובר עם
 חציו של שני. ופירושו ואני אמרתי נגרשתי מנגד עיניך כשאפפוני מים עד נפש
 תהום

צפחת השמו

מה שצרא רק עבור עמו הוא ושמעוד הטבע עבורם כמו שהנחתי למעלה ליון מ"ח,
 ואיפשר שגרונו לו עוד צפתיחת פי האתון סכמו שאין צאתון כח הדבור ואין זו דעת ורק
 לכבודן של ישראל אני עושה הכס בדבורה ופתיחת פיה כמו כן ונה שנתתי לך הכת צפה
 והכזואה הוא ג"כ למען כבודם של ישראל למען דעת שאין כישראל גוי אחד בארץ וכנחמרתם
 צתחלת צלק רצה שלא יהא פ"פ לאומות העולם העמיד להם את צלעם א"כ ראה והכלם
 שאין אתה רק כחומר זה שפתחתי את פיך שחוכל לקלל או לצדך יהיה רק לכבודן של
 ישראל כנז' ואתה תשלם להם רעה תחת טובה וצדלונך עוד לקללם: ודע שצמחצרת הנשיא
 ליתא לכל ענין זה של האתון: (נד) הוספה זו מהנשיא עם סדצרי רצינו אינם נסודרים
 ממש כדצרי הנשיא והפי' הוא שהנשיא שיצאו להים וכן הנהרות נשארים צעת צואם לתוכו
 על שטח הים (ורק אחד זמן יתערבו שניה) וא"כ הקיפו את יונה חולה מכל לדי העולם
 שטובעים ומשם זהו שאמר הנה הדג הוריד אותי מטה מטה עמוק מכל חמימות שיצאו
 ונתנהרות ומגיהם הים לתוכו ועם כל הירידה הזאת צטחו לצי שתשוב ותעליני: (נה) לפי
 פיש כאן מהקפוי דצרי רצינו שנקורם מהנשיא לריך אני להעתיקם וז"ל כל נשצריך גוי
 שבעיין צטני הכתוצים לכתחילה הוא אומר מה ענין סוף אלל תהום נשאר ימים אלל
 שעיני הכתוצים האלה מתקדמים ומתאחרים והם נדרשים ונסדרים לדעת המעיין צהם
 שיטע על הסדר הזה ואני אמרתי נגרשתי מנגד עיניך אלל כשאני רואה סוף חבוש לראשי
 שהוא נחארי דנות תחבושת אז אמרתי אך אוסיף להציט אל היכל קדשך וים סוף הוא
 מערב לארץ ישראל והיו מינוי רצים והיו על יוגה חובשים אל ראשו ומחאריו והיו פניו
 אל הארץ לנכחה ומשם היה צועת שהקצ"ה יזכהו לראות היכלו. אתה אומר עוד כשראה
 מינוי ים סוף צאים אל ראשו זכר את האות הגדול אשר עשה הנקום לאצותיו הראשונים
 צקריעת ים סוף והיה צועת שהקצ"ה יעלהו ומולות ים ולהציט אל היכל קדשו. ע"כ.
 והנה עני' ש' אתה אומר עוד כראה שזה כמו ד"ל והוא שתחלה אער הגסיא שכשראה יונה
 עלמו סמוך ל"ס שהוא למערב וסמוך לא"י ומינוי חובשים לראשו שמת צזה כיון שראה
 א"ע שאיננו רחוק ממקום מולדתו (היינו א"י) שלא תוליכו הדג לסוף העולם צזה צעת
 לצו שיזכה לעלות עוד ויחזיר למקומו לראות היכלו ואמ"כ אומר הרב אתה אומר עוד כו'
 זכר הכס הגדול וכו' והיה צועת שיעשה הקצ"ה עמו ג"כ נס ויזכהו וכו', והנה לפ"ז לריכין
 אכר ג"כ לפרש דצרי רצינו פה על דרך זה ומ"ס וכשהיה מואה מינוי י"ס כו' הוא הפי' השני
 מהנשיא אלל יקשה למה אומר צהפי' הראשון כסם שהיתה ישועת ישכאל צקריעת י"ס הלל
 לפי' האי לא היה צמחונה ע"י זה רק כמו שכתבתי לכך הקפתי ותקמתי מצות אלל ולפי זה
 יהיו תיבות וכ"ס שהי"תה כו' שייכין לנטה והם דצרי הקסיא והמזחין יצחין:
 על

תהום יסובבני וכן חציו הא' שהוא אך אוסיף להביט אל היכל קדשך הוא מחובר
 עם סוף חבוש לראשי ופי' בטוח אני שאוסיף להביט אל היכל קדשך כשאני רואה
 מימי ים סוף חבושים לראשי כי ים סוף מערב לארץ ישראל והיו פניו נו' כלפי
 ארץ ישראל נו' הנה ומשם היה בטוח בישועת הש"י (כשם) [וכשם] שהיתה
 ישועת ישראל בקריעת ים סוף. נח' (וכשהיה) [כשהיה] רואה מימי ים סוף באים על ראשו
 זכר את האות הגדול והנורא שעשה השם יתברך לאבותינו על הים כי העלה אותם
 משם והיה בטוח כי השי"ת יעלה אותם ממצולות הים ויוסיף להביט אל היכל קדשו.
 לקצבי הרים ירדתי פי' קצבי לשון מדה ושיעור דבר הקצוב כלומר כגובה ההרים
 הגבוהים על הארץ כן היתה ירדתי בתוך הים שניהם היו על מדה אחת ועל קצב
 אחד. הארץ בריחה בעדי [לעולם] פי' בריחי הארץ נחשבים נט' כגון קו עובר על
 אמצעות הארץ על הנקודה (ג') הנקרא בלשון ערבי (נקשה) [מרכז] והקו העובר על
 הנקודה [הזאת] (היוצא) [יצא] אל הקף הארץ אל שני צדיה ויהיה מברוח מן הקצה אל
 הקצה והקו הזה הנקרא בריח הוא אורך מכל קו ישר שיהיה על הארץ וחולק אותה
 והנקודה הנקרא מרכז היא עמוקה מכל הנקודות הנחונות בארץ וכל הקוים הנקראים
 בריחים עוברים עליה והיה יונה בדבריו אלה [מעיד] שהגיע לסיף התהום גם דעמקי
 הארץ והוא שאמר הארץ בריחה בעדי היה באמצעות הארץ וכל הבריחים עוברים
 עליו ואמר בעדי לעולם כלומר מכל צד מצדי העולם שאתה מוצא את הבריח עליו
 היה

צפחת השמן

נו' של יונה : נו' אולי של"ל העיר הקוד"ס : נח' כן הוא צפד"א ותכונתו שם שהראהו
 הדג ים סוף שעצרו צו ישראל כו' והראהו גם היכל ד' כו' וכן איתא ציונתן שם .
 ואיפשר הכונה צה כי הקצ"ה רולה ציסוז העולם ולא צהשמתו והנה על סיונה לא רלה
 ללכת צשליחותו לנינוה ונפני שהגויס קרוצי חסונה וילא מזה רעה לישראל לכך הראה לו
 את הי"ס שעצרו צו ישראל ואמרו הז"ל צנכילתא (פי' צסלק) והמים להם חוננה אל תקרי
 חוננה ללא חיימה (לפי שהיו ג"כ עוצדי ע"ז כדאית' צמדדסים) וצכל זאת ריחס ד' עליהם
 צזכות שיצחו לו זכמי רלון אח"כ צהיכלו ויתפללו אליו שמה כן אני חפץ צתשובת חנסי נינוה
 כי חנון אני ויראו ישראל ויקחו מוסר : נט' אס כי צסוד חכנות הצכונה והמדידה לא
 צאה נפשי יוצן ענין זה צנכל ע"פ ששנעתי צילדותי כשלידתי לפני דודי הרב המאוה"ג
 החוכן החסיד מ' משה נתן ז"ל דיין בק"ק רישא והוא שלחמניס ההס ים כעה הקרנות
 סנדדשות לחכמות אלו ואחת מהנה הלא היא , שתחשוב את הארץ כאילו עשית עגול צנחונה
 והעמדת רגלה האחד צמקום נח וסקט וצרגלה הסני תסוז סניצ קו שלם וצחוצר קלתו לקלתו
 ונחשוב כן צנחשצתינו כדור הארץ הלזו שהיא כדורית כעין תפוח וכדונה כאילו היה צחמלעית'
 כקודה שאינה מתחלקת הנה הנקודה הזאת איננה קרובה או רחוקה לשום ד' מן הקלות
 ואח"כ תלייר צנחשצתך סקו אחד ישר עוצר על פני הנקודה הזאת שהיא בתוך העגול כמו
 ליר צחופן העגלה הסוצצ עליו וכן תוכל צנחשצתך לעשות כעה צריחיס שהרלה רק שיצברו
 על הנקודה הזאת החמלעית והנה הנקודה שהיא היא העמוקה מכל הנקודות (ר"ל צחם
 למשל חסיס צנחשצתך עוד נקודות אחרות הנה הם יהיו קרובות או רחוקות מלדי הארץ)
 וכפ"ז אמר יונה שהוא הגיע למקום שכל הצריחיס עצרו דרך עליו והוא העומק שצעומקים
 ופל מה שהוספתי וגרעתי פה הוא ממצרת הנשיא ומכ"י או"פ : וראיתי להעיר לצצ
 הקורא שיצחק ויכיר מה צין גדולי קדמונינו כוחי נפש לצין חכמי דורנו ומצברי זמנינו הסדסים
 פי הנה הדברים האלה דוצר אלינו האיש הרב והנצון הגדול צחכמת הכוכבים ותהלוכות
 הגלגלים וספרו מלא מוסר ויראת שמים ופאשר יעידו פירושי הכתובים שהעתיק מנו
 כצו פה וכל דברי רצותינו היו לו לעינים ואור לנתינתו, לא כן חבל המשכילים חדשים
 נקרוצ צחי אשר מדי צחם צקרצם ידיעת איזה חכמה שנוסית או למודיית תהפך למרות
 פחנים צקרצם ויחיו מלעיצים צקדושי עליין וצכל הצריהס ישיעו תהלה ויפרקו עול תורה
 מעליהם

היה עובר וזהו ענין כל העומד באמצעות העגולה או באמצעות הכרור. ואמר ותעל משחת חיי יי' אלהי מתוך הצער והמצוק הגדול הזה העמוק אתה מעלה אותי. בהתעטף עלי נפשי את יי' זכרתי. מן הכתוב הזה למדנו כי כל העומד בצרה ובצער גדולה והוא זוכר את השי"ת ומבקש רחמים לפניו בכל לבו ובכל נפשו בכונה שלימה ובתשובה שלימה השם יתברך מרחם עליו ותפלתו הכנס אל היכל קדשו וכן אמר משה (דברים ד, ל) בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה וגו'. וזהו שאמר יונה כשהיתה נפשי מתעטפת ושופכת תחינה זכרתי את אלהי בתמימות לב ובכונה שלימה ומיד ידעתי שתפלתי נשמעת [זהו שאמר ותבוא אליך תפלתי גו']. משמרים הבלי שוא אמר כן על המלחים שהיו משמריי הבלי שוא ורחמת עליה כשקבלו לעזוב חרפתם זהו חסדם יעזובו תיגום [זכרתי לך, יד] חרפה חיסודא. והעלית עליהם כאלו זבחו זבחים ונדרו נדרים ואינם נאמנים שיקיימו את נדרים ואף על פי כן רחמת עליהם על אחת כמה וכמה אני המודה בחורתך המשים תפלתי זבח לפניך [זהו] שאמר ואני בקול תודה אזבחה לך וגו'. אשר נדרתי אשלמה ישועתה ליי'. שאהיה ראוי למצוא ישועתך הגדולה. ומיד קבל השם יתעלה תפלתו ויאמר יי' לדג ויקא את יונה אל היבשה. בכאן קראו דג כי החיהו השם יתברך לכבוד יונה ועל כן קראו דג ככתחלה ואמר ויקא (ס) [כלומר ויקא אותו מיד] ולא אמר להקיא כמו שאמר לבלוע את יונה לפי שכל בעלי חיים מזומנים הן לשרת את הצדיקים מבני אדם ולהועיל להם ואין להם רשות להזיק (סא) וכשהקיא ליבשה מיד נתנבא. ויהי דבר יי' אל יונה שנית לאמר קום לך וגו' הזכיר שנית ללמד שהיא שנית בענינה שאינה דומה לנבואה ראשונה כי בראשונה היו ראויים ליענש מיד וכשנתאחר הדבר עד הנבואה השנית נפתחו להם שערי תשובה ונתאחרה הגזירה ועל כן אמר בראשונה וקרא עליה כי קריאה בעל היא לפורענות כלשון (איכה א, טו) קרא עלי מועד וזהו שאמר כי עלתה רעתם לפני. כלומר נגזר עליהם גזרת מי שעלתה רעתם לפני השם יתברך (ודינו) [ודינה] להשחת מן העולם כמו שנאמר בסדום (זכרתי יט, יג) כי גדלה צעקתם את פני ה'. אבל בכאן אמר וקרא אליה כי כל קריאה (בלמ"ד) [באר] לטובה (יחזקאל לו, כט) וקראתי אל הדגן והרבתי ועל כן אמר שנית לפי שהיא (סג) שנית בענינה. ויקם יונה וירך אל נינוה ונינוה היתה עיר גדולה לאלהים ייחם מעלתה וגדלה שכן דרך הכתוב ליחס הדברים הנכבדים והדקים לאלהים כענין שכתוב (זכרתי א, ז) ורוח אלהים (איוב א, טז) אש אלהים יחם היסודות הדקים לשם יתברך מה שלא תמצא כן ביסוד המים והעפר שהם כבדים והכונה בנינוה שאין ראוי ליחס גדולה לכח בני אדם כי אם לגבורת אלהים, והיתה מהלך שלשה ימים ויהל יונה לבא העיר היה במהלכו כל היום ההוא מייחל

צפחת השמן

ונעליהם ונוסרות הדת ינתקו ולא ידע עול צושת : (ס) כן הוא צמחצרת הנשיא : (סא) ונסיים הנשיא והיה הדג צמעסה ראשון אלו היה נסלס על ידו מזיק ליונה והוא צמעסה הזה האחרון נהנה ליונה ונשתמש צעזודתו וצלחת יונה ליצסה כו' ואיני יודע מה זה השימוש ואפשר שהקיא אותו סמוך לנינוה ולא הולך לכל הדרך הרב, או שהי' משמשו לשמרו מכל שארי מזיקים שנים. והיותר נראה זכונתו היינו שהוליכו לכל המקומות אשר חפץ לראותם וכנצואר צפדר"א וצתנחומא הנז' שאמר לו לדג הרי הללתיך מפיו של לוייתן הראיני כל מה שנים וצתהומות והראהו כו' וכו'. ואם ידוייק תצת צעזוד"תו נוכל לומר שעי"ז שהוליכו למקומות שנעשו צו נסים לישראל צזה יקח מוסר לעבודתו ית"ש ושלח למרות פיו וכנ"ש לנעלה ליון כ"ח : (סג) ז"ל הנשיא וצנצואה הסנית הוא אומר וקרא אליה את הקריאה אשר אנכי דובר אליך, אשר אני עתיד לדבר אליך וננאלו שערי התשובה פתוחים להם צהמתנה הזאת והאריכות וכו' ונראה שפירש כן לפי שאמר שלח רלה להיות שליח לרשעים עתה הפיס ד' דעתו שהצנצואה תהי' לעונת צרואיו כדי שיסוצו מנכסלם :

מייחל וממתין דבר השם יתברך שאמר לו וקרא אליה את הקריאה אשר אני דובר אליך ולא נודע לו הדבר עד שגמר מן העיר מהלך יום אחד ובתחלת היום השני נתברר לו הדבר כענין שכתוב ויקרא ויאמר עוד ארבעים יום ונינוה נהפכת ונתאחרה הקריאה יום אחד עד שיהא מגיע במהלכו באמצע העיר כדי שיתברר לאנשי נינוה אמתת דבריו בבואו בתוכה לקרוא הקריאה הזאת, ועוד יש לומר כי היתה הקריאה אחרי יום אחד כדי שיהיה העובר עליו סג) יכול לעלות אל ראש המדינה מגיד את הקריאה אשר שמע מפיו והרצים לפניו עד מהלך היום השלישי שהוא סוף העיר מגידים את הקריאה כמו כן ונמצא במהלך יונה היום השני לבדו נשמעה הקריאה מהלך שלשה ימים והיו סד) (הרצים) [רבים] לפניו נבהלים ונדחפים להשמיע את דבריו. ויאמינו אנשי נינוה באלהים, אמונתם זו סה) לא היתה אמונה שלימה בלב אבל האמינו שהקריאה היא לאלהים והוא יכול לעשותה כלומר האמינו שהבורא יכול ליפרע מהן ולהענישם כאשר כל מלך וכל שליט יכול ליפרע מאנשיו אשר תחת ידו וזה מפני פחדם לא מפני יושר אמונתם. ויקראו צום וילבשו שקים מגדולם ועד קטנם כלומר לבכות ולספוד על נפשותם מפני פחדם שהיו מפחדים עד עצמם מן המיתה לא מפני פחד ה' ויראתו מעונש העולם הבא ולא מתוך אמונת הלב. ויגע הדבר אל מלך נינוה כי יתכן שהיה מושב המלך סו) [במקום אחר חוץ לנינוה] ומה שהגיע אליו הוא מעשה אנשי העיר שקראו צום ולבשו שקים והוא עשה כמעשיהם כענין שכתוב ויקם המלך מכסאו וגו'. ויזעק ויאמר בנינוה מטעם המלך, לא מפני יראת השם ית', האדם והבהמה הבקר והצאן, ופירוש האדם הם עוללים ויונקים והטף אשר אין להם דעת כמו שאומר בסוף הנבואה הרבה משתים עשרה רבוא אדם אשר לא ידע בין ימינו וגו' כי הגדולים סז) קראו צום ולבשו שקים ונשארו הקטנים שגזר עליהם המלך שלא לאכול ולא לשחות, אמר אל יטעמו והוא נפרד בטעם שעליו בפני עצמו ופירוש אל יטעמו שום סח) טעם כי כן כתיב (איוב יג, יא) וחיך אוכל

צפחת השמן

סג) פי' שנאס קרא הקריאה בכל חלקי העיר יהי' מהלך לטנות הקריאה היינו שנקוראו ראשונה צמזוא העיר יאמר צעוד ארבעים יום וגו' וציוס הז' ילטרך לומר צעוד ל"ט ימים גו' וזהו ציוס הג' ילטרך שיאמר צעוד ל"ח ימים לכן עשה צהסכל (צלווי ד') סלא קרא צתחילת העיר רק צהיותו הולך ציוס הסכי ותיכף אותו היום יתוודע הדבר ע"י העוצרים לפניו לטתי קלות העיר: סד) כ"ה צהנסיא ונכון הוא ופירושו סרצים מן העוצרים הנה יודיעו הדבר ולפי כוסח' הספר הוא ספת יתר וק"ל: סה) ז"ל הנסיא אמונתם לא היתה שלימה אלא האמינו שקריאה זאת יכול אלהים לעשותה וכל אומות העולם שאין להם יראת שמים קוראים שם ית' שמו אלהים כאשר אמרו המלכים ליונה קודם שהכירו יראת שמים אולי יתעשת האלהים לנו וכיון שהכירו כתוב את ד' נכאן אנו אומרים כי אמונת אנשי נינוה לא היתה אמונתם שלימה וכו' ומפני פחדם ולא מפני יושר אמונתם כאמר עליהם ויקראו לוס וגו' מפני פחדם מהעונש הצא עליהם צעוה"ז וכו'. ולא אדע נקור לדבריו ואיפשר שלקח דצרי' אלו משעמיות לשון הירושלמי פ"ב דתעניות תשובה של רמיות עשו ע"ס: סו) מכ"י וצמחצרת הנסיא הכוס' ויכול (היה) [להיות שהי'] מוסצ' מלכם צסוף העיר ויונה צא אל העיר מן הלד הסכי וכו': סז) ז"ל הנסיא כי גדולי העיר וקטניהם אשר הגיעו להצין דרך העולם כצד היו למים ולצוטים שקיס מדעתם ומרלונס ככתוב ויקראו לוס וגו' ונשאר יוכקי שדים וגמולי חלב וכל הדומים להם וגזר המלך צעלמו וצעלת גדוליו עליהם שלא לאכול ושלא לשחות שנאמר אל יטעמו וגו': סח) רצינו קילר כאן צלסונו או שיש איזה חלוף פה ממה שהוא צדצרי הנסיא ע"כ לריך אני להעתיקו ח"ל גזר המלך כו' אל יטעמו שום טעם לא נאכל ולא נשתה ואח"כ הוא נפרש כל אחד מהם ואמר מאומה אל ירעו זהו המאכל ומים אל ישתו זהו המשתה והפירוש הזה הולך על

אזכל יטעם לו . מאומה אל ירעו על הבהמות ומים אל ישתו על כלם [ואמר]
 דיתבסו שקים האדם והבהמה שהיו כל בעלי חיים נוהגין מנהג א' במאכל ובמשתה
 (טע) [ובנסות] ויקראו אל האלהים בחזקה כדי שיהיו הטף והבהמה שצוה להרעיבם
 ולהלבישם שק קוראים אל שופש העולם ומלכו בחיזוק [משעם] המלך ומצותו לא
 מדרך אמונתם כי הבהמה והקטנים אין להם דעת להיזחם קוראים אל האלהים מתוך
 יראה או מתוך אמונה או מתוך דעת אבל צועקין ובוכין ומייללין בכל נחם מן הצער
 אשר הם עומדים בו , ולא תמצא בכל נבואה זו תפלה לאנשי נינוה אבל הסכמתם
 ועצתם כולה היתה להצער הטף והבהמה ולהרעיבם ולהצמיאם לפי שאינם יודעים
 מאומה ואין להם (דעת) ע) [עון] אולי ירחם אותם האלהים בגללם, ומה שלא היו
 הם מתפללים לפי שלא היה דרכם להתפלל עא) [שלא היו בושחים בתפילתם מפני
 רוב רשעם] ואף על פי כן ריחם ה' יתביך עליהם כששבו איש מרכו הרעה, ומן
 החמם אשר בכפיהם היו מחזירים כל גולה וכל חמם שהיה נמצא בידם לבעליהם
 ואמרו רבותינו ז"ל כי היתה תשובתם גדולה וחזקה בענין חזרת הגלות (מענית יו, א)
 עג) גזל מריש ובנאו בבירה מקעקע הבירה ומחזיר מריש לבעליו ואף על פי שיטפיק
 לו מן הדמים ולא יצטרך לקעקע הבירה . ועתה הודיע הכתוב בונתם מי יודע ישוב
 ונחם פירוש מי יודע אם ישוב אם לא עג) [ישוב] מפני שלא היו בושחים בגזרה
 הנגזרת עליהם שתהיה בטלה מהם בתשובתם ואף על פי כן לא הסתיר בעל החמים
 פניו מהם, ולא שאלו להם סליחה וכפרה כדי לקנות להם חיי העולם הבא אבל אמרו
 ולא נאבד שאלחן היתה על אבדן העולם הזה לבדו. וירע אל יונה. כשלא נתקיימה
 נבואתו

צפחת השמן

על סדר הסוגיא אל יטעמו נפרד לצדו צטעם צפני עלמו מאומה אל ירעו ומים אל ישתו
 צאים אחריו צטני טעמים אחרים . (פי' טעל סדר סוגית ומנהג הלשון והטעמים נראה
 שתצת אל יטעמו נפרדת ואינה נמשכת למטה אבל עומדת צפ"ע , ונחמת טלל אצין את
 זאת שהרי לפנינו הטעמים טל אל יטעמו מאומה הם פשטא קטן טנוטכיס זה ע"ז ציחד)
 ואתה נפרט אותו על דרך אחר (פי' אם נראה נוכל לפרשו צאופן אחר ג"כ כפי הטעמים)
 אל יטעמו [מוסב] על האדם ומאומה אל ירעו [מוסב] על הבהמה ומים אל ישתו [מוסב]
 על שניהם ועל דעת הפירוש הזה יהי אל יטעמו נאמר על המאכל לצדו ככתוב וחיך
 אוכל יטעם, והכונה צדצרי הנשיא צזה טכפי טרלה לומר שתחילה טאומרו ואל יטעמו כולל
 גם השתיה ולפי זה היינו לריכין לומר טזה טאמר ומאומה אל ירעו ומים אל ישתו הם
 רק פירוש לרווחא דמילתא דהא כבר נאמר אל יטעמו נאמר על שכולל שניהם אבל לפי השני לא
 נדע צנווי ואל יטעמו רק מידי דאכילה (אולי נשום טחוטצ האדם והבהמה יחדיו ויהי אל
 יטעמו האדם דומי' דמאומה אל ירעו דבהמה שאינה כוללת רק אכילתה לצד) וכפי זה מוכרח
 הכתוב להטעינו ומים אל ישתו טנאטר מטעם המלך גם השתיה . ואחרי כל זאת קילר
 רצינו צלשונו צנה טאמר ופי' אל יטעמו טום טעם טהוא כפי' הא' של הנשיא ואיך נציא
 לראי' מן וחיך אוכל יטעם טהציא הנשיא לפירושו הצ' , ועוד אינו מוצן ע"ט מאומה אל
 ירעו על הבהמות כו' נראה מדצרי טהוא דצר אחר עם הקודם והלא דצר זה כותב הנשיא
 לפי פי' הצ' , וכנראה טיש כאן חסרון צדצרי . ודע טצכ"י הנוס' והוא נפרד צט"ק
 טעליו וכנראה טהוא ר"ת לטעם פשטא טעליו ואין צידי לפרשו : טע) הוספתי טצה זו
 מהנשיא: ע) ג"כ מטעם: עא) הוספתי מטעם ושם אומר עוד וז"ל והמוליא איתם לכף זכות
 טלא היו מתפללים מפני שהיו מתצייטים לטאת עיניהם למקום צרוצ עונותיהם: עג) גזל
 קורת עץ ונאו צצירה (צית גדול) טמן הדין (כדצרי צ"ה צצ"ק ל"ה א') א"ל לטחור
 הצנין כטרולה לצוץ (מפני תקנת השנים) אכל טמה סחרו הצנין והחזירו הקורה צעלמה
 לא רק דמיו: עג) ז"ל הנשיא ולא זיכס המקום להיות טואליס סליחה וכפרה אך פתיחת
 טאלתם היתה טחונה ככתוב מי יודע ישוב ונחם ואם לא ישוב מפני טלא היו צוטטים
 וכו' וכו'

נבואתו ויתפלל עד) אל יי' ואין התפילה הזאת מטעם בקשת הרחמים כי אם מלשון פלילים ששאל [פלילה] מלפני המקום ויאמר הלא זה דברי וגו' כי הייתי יודע כי אתה אל חנון ורחום ומפני שידעתי זה על כן קדמתי לברוח תרשישה ובטחתי במדותיך אלה הטובות ואריכות אפך וגודל רחמיך שאתה תעבור על חטאתי ולא תענישני. ועתה יי' קח נא את נפשי ממני וגו', לפי שאתה מתנחם על הרעה אשר דברת על אנשי נינוה הרשעים שלא הייתה תשובתם לכבודך וחייבתני וגזרת עלי לבא להם בשליחותך ונמצא אני כזבן בעיניהם בדברי ומפני זה אני רואה כי טוב מותי מחיי, והקדוש ברוך הוא חיזק הטעם הזה בידו ואמר לו הטיב חרה לך ואין זה לשון תמיהה כי אם לשון ודאי אמר לו השם יתברך ראוי הוא הדבר הזה שיחריה לך ואלו היה תמיהה היה יונה משיב לו כמו שנאמר בסמך שהשיב לו היטב חרה לי עד מות ומתוך התשובה אנו מכירין שלשון תמיהה דיבר אבל נכאן שלא השיב יונה למדנו שהוא לשון דודעה עה), וזנה יונה נתפיים בזה כשהודה לו השם יתברך בדבר והיה מקוה עוד אולי תתקיים נבואתו. וזה שאמר ויצא יונה מן העיר וישב מקדם לעיר עו) [יצא מן הצער שהיה לו] על דבר העיר והחזיק במושב דטעתם אשר הייתה מוחזקת בו מקדם] ויעש לו שם סוכה וישב תחתיה בצל כלומר עשה לו דמות סוכה מבטחונו ותקותו בשם יתברך וישב תחתיה בצל [כלומר] מסתופף בצל תקותו, עד אשר יראה מה יהיה בעיר בהשלמת ארבעים יום אם ינצלו מן הגזרה אם לאו. והנה השם יתברך עז) [שנגלה לפניו מחשבתו אשר חשב בלב] פירש לו

סוד

צפחת השמן

וכו': עד) טזיקט טיודיע לו יתברך פלילי ומטטיו למה זה שלחו. ולשון הנשיא והוי אומר כי הקצ"ה גילה ליונה צרות הקדש דצר הנחמה אשר הוא מתנחם על הרעה אשר קרא על נינוה כאשר הוא אומר (עמוס ג, ז') כי לא יעשה ד' אלהים דצר כי אם גלה סודו וגו' והיה הדצר נגלה ליונה בתחילה בארבעים יום אשר קרא על נינוה וימר לו מאוד ויצקט פלילה ומטפט מלפני המקום וכו': עה) ז"ל הנשיא זאין הה"א כו' כ"א מלשון הודעת הדצר וגלויו והיא נקראת ה"א הנודעה והמפרקמת: עו) הוספה זו מהנשיא כי רצינו מציא פירושו על ויעש לו שם סוכה דמות סוכה מצטחונו וכו' ונמשך ומתחבר לזה יפה זו ההוספה טג"כ אינו כפשוטו רק דרך רמז. ונה שהוספתי חצת כלומר הוא ג"כ מטט. ועי' ונה טכתחתי צליון טח"ז: עז) הוספות חצות אלו הם מהנשיא והמה נחולים להצנת דצרי רצינו כי הנה צקראי דצרי הנשיא טרצינו טאז מלתו עמדתו מטחאה לדעת כונתו טנתחלת הטקפה יראה טפירטו הכתובים האלו על דרך רמז וכאמר על וילא מן העיר ילא מהלער וכו' וכן ויעש לו שם סוכה וגו' כלומר דמות סוכה מצטחונו ותקותו כו' וכן פתצו מפורט טכתן לו דמיונות בדרך מטטל וכו' סיפורט א"כ ע"ד ונה טח"ז"ל (צ"צ ט"ז א') איוצ לא היה ולא נצרא אלא מטטל הי' ויאותו לומר טגס כאן הקיקיון הוא רק דמיון ומטטל אצל ממ"ט להלן נראה טנחמת הי' כל זה צמוחט ופעל ממ"ט טהיה דואג על יצוות הקיקיון ועל חסרון לל הסוכה וכן אמרו טהלמיתו הקצ"ה לפי טעה. אמנם צמעט עיון רצין ונטכיל לדעת טנחמת ד"א היו צפעל אחתי אצל הקצ"ה צורא למעלה ומרמז לכציאיו ויראיו למטה להוליא עי"ז מחטצה וענין הנרלה אליו יתעלה וכן הוא דרך הנציאים ההולכים צדרכיו ונדמיהם לקונם צכל עניניהם ומעטיהם פה צתצל ארלה אך לל הוא צללו טל אילן טראטו צטמיהם וענפיו ייעו ארלה, וכמו טמלינו ענין זה הרצה צנוקרא צגדעון צגיזה וצחלוט לליל לחס טעורים וכן צאליטע טלוה למלך יטראל ירה ויור (נ"צ י"ג, י"י) וכן יטעי' הלך יחף ויחזקאל טכצ על לכו טעטו פעל דמיוני למטה לרמז לגזרה טל מעלה (ועי' היעצ צדצרי הרמז"ן צפירוטו פ' לך דה"מ ויעצור אצדס גו') וכן היחה הכונה פה לפי דעת הנשיא ורצינו טנחמת עטה יונה סוכתו קמוך לעיר אצל כונתו הי' צזה לענין גצוה כדצריהם ז"ל, וזה כונתו צמ"ט טהנהיג צאילן זה מנהג אילני ג"ע

כו'

סוד הענין והודיעו שאין מחשבתו זאת יכולה להתקיים ועל כן נתן לו דמיונות
 בדרך משל כמו שמספר והולך . וימן יי' אלהים קיקיון הזכיר שני שמות בצמיחת
 הקיקיון והוא אילן של דלעת שהעלה שלה רחבה ויש לה צל גדול וכענין שכתוב
 (צרחסית ז , ט) ויצמח עץ) יי' אלהים מן האדמה וגו' כי הנהיג באילן זה מנהג
 אילני גן עדן כי בו ביום שנבראו היו בגודל גופם כן נברא הקיקיון לפי שעה בגודל
 גופו ובקומתו ועל כן אמר ויעל מעל לזונה עט) [להיות צל על ראשו] להציל לו
 מרעתו רעת חום השמש . וישמח יונה על הקיקיון שמחה גדולה שמח על האילן
 שהיה פ) [נחמד למראה מכל מינו ומן הצל שהיה] מועיל לו : והנה שמחת יונה
 על הקיקיון דומה לשמחת בני אדם בקניני העו"ה אשר אין להם קיום שאין ראוי
 לשמוח בקנינם פא) ולא להצטער עליהם באבדם ומפני שמחתו ששמח על עסקי
 העולם הזה [בא הכתוב] להראות פב) (מיעושי תולדותם) [מיעוש תועלתם] ומיאום הנאתם
 וחלישות כחם כדי להתגלגל מזה אל פג) הפלילה ששאל למעלה, ולפרש הענין הזה הוא אומר
 וימן

צפחת השמן

כו' שצמח מעשי העולם הספל נקשרים ונאחזים בעולם העליון כמו שידענו צפעולות צ"א
 צעשות מלות ד' או הפכס כמה הם פועלים צעוים וצמח , וכמו שהנציח עשה דצרו
 צרמו כמו כן נראה אליו ענין הקיקיון ג"כ ע"ד זה וקרא אותו צצ' שמות להראות לנציח כי
 מהצורך לדרך לדין של המשפט גם נודת הרחמים וכנ"ס הנשיא צזה צסוף דצרו , ויתכן
 שהראה לו זה צמה שאמר הנשיא צעעה שהקצ"ה מינהו וניד ויעל מעל ליונה וכאשר נצראו
 העלים האלו צלתי נטיעת אדם וצולת עוולו רק ע"י טוב רלונו ית' כן היה הקיקיון (הכל
 לרמוז לו סלריך למדת הרחמים). וכפי זה הוספתי מה שהוספתי ופירושו שכמו שצעשיתו
 הסוכה היה העיקר למהשנות לצו כן הראה לו הקצ"ה להוליאו ומהשנותו זאת , ויהי מלח
 מש"ל פי' דמיון ורמוז : עח) וכמו ס"ס כתוצים הצ' שמות קודם כן אמר כאן ד' אלהים :
 עט) הוספתי זה מהנשיא וגם פה קילר רציו מונה שהוא שם וז"ל ואמר מעל ליונה
 להיות לו על ראשו כלומר להיות לו לל אס יפנה לל הסוכה (נ"ל של"ל מלל הסוכה צאם
 ירלה לפנות עלמו ונשם צעת מהעמים). אשר היה יושב תחתיו ואמר להליל אותו מרעתו שכל
 מעשה הזה היה נעשה להליל את יונה מן הלער אשר הוא עתיד צו (נראה שר"ל שהקיקיון
 צא לו לרמוז מענין הסוכה שעשה היינו דמות סוכה מצטחונו כו' ככתוב למעלה והי' לו
 לער מפני שלל נחתימה נצואתו ע"ז הגיעו רמוז הקיקיון להפג ולהסיר לערו וכדלקמן)
 ואחיה יכול לומר להליל לו מרעתו (פי' גם צדרך פשוט מלצד הרמוז) אס יאצד הלל המזומן
 להיות על ראש יונה מן הסוכה אשר הוא יושב צללה (פי' אס תתקלקל הסוכה שיצשו
 עליו וענפיה) יהי' לל הקיקיון עומד כנגדו להלילו מרעת החום : פ) כן הוא צהנשיא
 ונכון לדעתי : פא) הנוסח' צהנשיא הוא רק ניתן להטער כו' ואיפשר הכונה שלכך הראהו
 הקצ"ה ענין זה שיראה צעיניו איך ילטער האדם צאצדו דצר מה לכן אין רלונו ג"כ צאצדן
 מעשי ידיו אצל כפי שפירשתי להלן ליון פ"ג נראה כנוסח' הספר לפנינו וק"ל : פב) פה
 יראה ויתצוקן הקורא איך ע"י תצה אחת מוטעת תשחת ותהרס כונת כל הענין כי צכאן
 הי' כתוב צדפוס צאהצת"ו להראות כו' שלל ידעתי לפרשה עד כי אורו עיני צעזר חוקן
 לאדם דעה להכיר את הסגיאה הרוצלת פה , והוא שמתצות צ"א הכתו"צ כולל השצות
 שנכתב תצה א' צאהצת"ו (צ' השניה תחת כ' עם הסרון הקו ונסוף תצת הכתו' שהי'
 רשום עלי' להורות על חוסר הצ') והנה אס כי ידעתי צקרצ לצי צרור סכן הוא כי הוא
 דצר נגלה לעין אמונס תמהתי מואוד על עלומי שומלצד שצכל הדפוסים נדפס טעות זה הנה
 גם צכל הג' כחצי יד שראיתי לפני המכשלה הזאת והן עתה שמת לצי ויגל רומי צראותי
 שצדצרי הנשיא מפורש יולא כמו הגהתי : פג) שלפי שטחיות הכתוצים שא"ל הקצ"ה ואני
 לא אמוס וגו' הלל צכל זאת לא תנוח דעתו של יונה שיאמר הלל צמספט תעמוד ארץ
 והמה רשעים ואס צמה שעשו תצונה העיקר חסר ון הספר אצל צזה הפיק דעתו שהראה
 לו

907

וימן האלהים תולעת [וגו'] והתולעת הזה הוא דמיון הימים והלילות האוכלות תמיד חיי בעלי חיים ומאכידות את ימיהם בהתגלגלם עליהם ואינם יודעים עד בא עתם פתאום, ואמר בעלות השחר למחרת להיות הדבר נעשה בעתו הראוי לו היתה התולעת מזומנת להכות את הקיקיון בעלות השחר מפני שהוא קרוב אל העת אשר בני אדם צריכין אל הצל והוא עת זריחת החמה. ואמר ויהי כזרוח השמש כשהצל מועיל לבני אדם, וימן אלהים רוח קדים חרישית מנהג הרוח הבאה בזמן החריש להיות בה (פד) צער. ותך השמש על ראש יונה ויתעלף שהיה כנבהל (וגמוך) פה) [וגבוך] מן (ישעיה נא, כ) עולפו שכבו והיה דואג על יבשות הקיקיון ועל חסרון צל הסוכה ועל כן אמר וישאל את נפשו למות ויאמר טוב מותי מחיי. וכן דרך כל העומד בצער שיהיה בועט בחייו ומקלל את ימיו כענין שכתוב (איוב ג, יא) למה לא מרחם אמות. וכשראה הקב"ה את צערו פתח ושאל אותו על הדבר הגורם לצערו. ויאמר אלהים אל יונה ההיטב חרה לך על הקיקיון וזו ה"א התמיהה ולא הידיעה והוא השיבו על השאלה הזאת היטב חרה לי עד מות. ויאמר יי' אתה חסת [וגו'] (פו):

כפורים

(ה' א) תניא רבי פנחס בן יאיר אומר שהרה מביאה לידי קדושה שנא' (ויקרא יו, יע) וטהרו וקדשו. ידוע כי המדות כולן ב' חלקים גופניות ושכליות הגופניות באות לחקן המעשים כי אין שלימות לחכמה בלתי תיקון המעשים שכן אמר הכתוב (תהלים קיא, י') שכל טוב לכל עושיהם. ודרשו רבותינו ז"ל (זרכות יז, א) לכל לומדיהם לא נאמר אלא לכל עושיהם. השכליות באות לטהר המחשבה וישלל להשתמש בה זולתי בעבודת השם יתברך וזהו שכתוב (תהלים כד, ד) נקי כפים ובר לבב. נקי כפים יכול המדות [הגופניות] שהן לתיקון המעשים. ובר לבב יכול המדות השכליות שהן לטהר המחשבה ושיהא תוכו כבדו ונסתרו כנגלהו וכמו שדרשו רבותינו ז"ל [מגיגה טו, יא] כתיב (איוב כח, יז) לא יערכנה זהב וזכוכית למה נמשלו דברי תורה לזהב וזכוכית לפי שדברי תורה קשיין לקנותן כזהב ונוחין לאבדן ככלי זכוכית. רבי עקיבא אומר למה נמשלו דברי תורה לזכוכית לומר לך (ז) מה זכוכית זה כל מה שאתה נותן לתוכו הוא מראה לך כך תלמיד חכם צריך שיהא מראה בפיו כל מה שיש בלבו. ג) וכן מצינו בארון הברית שכתוב בו (שמות כה, יא) וצפית אותו זהב טהור מכית ומחויץ תצפנו. וכן אמר הכתוב (איוב כט, יד) צדק לבשתי וילבשני ביאורו לבשתי מבפנים. וילבשני מבחוץ. בלומר שיהיה נגלהו ונסתרו שוין לא שיהיה חולק ומכזב קצתו על קצתו ומי שיש בו

צפחת השמן

לו שגם הוא אי נקי שנותן צחירה גם לדברים שפלים ונזזים הדומין לעלה נוצלת ויצטה כי אין לדיק צחרץ ומה יעשו כמו אלה שלא נגה עליהם אורו יתצ' : (פד) זהנשיא אומר עוד וז"ל ויכול שיהי' חרישית מלשון חריטה כאלו אומר רוח חורשת על הארץ ומעלה מומה אצק ועפר לאפי יונה והיתה מועצת אה סוכתו ונוטה ללו ועליו ותך הסומע על ראש יונה ויתעלף שהיה כנבהל ונמחר מן [ישעיה נ"א, כ'] עלפו שכבו והי' תנויה ונכאז על יבשות הקיקיון ועל חסרון לל הסוכה וכו' : (פה) ונכ"י ועי' ליון הקודם הנוס' זהנשיא : (פו) הנשיא וארריך כאן צתסוכתו של הקב"ה ליונה ע"ס ומסיים וכשמוע יונה הטעם הזה הנכון והמשפט הישר והנאמן נתפייס והצין דרך המשפט ולא הי' לו [פה] להסיז והיה מודה על האמת :

(ח) כל ענין זה עד שנאמר הלא כה דברי כאש הוא צהוייתו גם למעלה אוח טהרת הלז כפי מה שהגהתי טס צס"ד וע"ס מקום מולא הנאמר הזה, ומ"ס רצינו צסמוך על פי יראת ד' בלומר שהטהרה דצקס כו' הוא ג"כ צאות תורה הא' : (ז) עי' מה שכתנתי אוח אצל הא' ליון ל"א ואוח טהרת הלז ליון א' : (ג) כן הוא ציומא ע"צ צ' וצתנמומא פי' ויקהל : עי'

בו מדה זו הוא הנקרא בלשון התורה תמים והוא הלשון (ד) שנשתכחו בו הצדיקים והוא שכתוב (נלמסית ו, ט) בנח איש צדיק תמים היה. וכתוב באברהם (פס י, ח) התהלך לפני והיה תמים. וביעקב נאמר (פס כה, כז) איש תם. וכשהאדם מטהר מחשבתו במדה זו מביאחו לידי קדושה וזהו שאמרו וטהרו וקדשו שהטהרה מביאה לידי קדושה. ודבר ידוע שאין דטהרה והקדושה מצויה אלא בקיום התורה והמצוות שהטהרה דבקה בתורה שכן אמר דוד עליו השלום (תהלים יט, י) ידאת יי טהורה וגו' כאלו אמר עומדת טהורה לעד כלומר שהטהרה דבקה בה לא תפוד ממנה וזהו שדרשו ז"ל (נרכות כג, ח) אין דברי תורה מקבלין טומאה שנאמר (ירמיה כג, כט) הלא כה דברי כאש נאם יי. בשתי מדות אלו נתקדשו ישראל בסיני כששמעו עשרת הדברות מפי הגבורה מה שלא שמעה שום אומה ולשון הוא שכהוב (דברים ד, לג) השמע עם קול אלהים (ה) ודרשו רז"ל היה הקול נשמע מסוף העולם ועד סופו והיו שומעין אותו זקנים כפי כחם נערים כפי כחם עובדות כפי כחם. בטהרה הוא שבאו לחסות תחת כנפי השכינה (ו) בשלשה דברים במילה בטבילה ובקרבן ועיקר שלשתן [טהרה], מילה לפי (ז) שהערלה קרויה טומאה ולפיכ' הוצרכו לברית מילה להיוחם טהורים, טבילה עיקר הטהרה במים, קרבן לפי שהחטא קרוי טומאה והמתכפר בקרבנו הוא טהור. קדושה הוא שכתוב (סמות יט, ו) ואחם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש ודבר ידוע שכל הקדושות וכל (ח) הקידושים נמשכים מן הקודש כנהר הנמשך מן המעין והמעין מן המקור וידוע כי עם ישראל נחלקים כהנים רויים ישראל. הכהן נקרא קדוש מתקדש בקדושת עצמו ובקדושתו של לוי שהוא משבטו והלוי מתקדש בקדושת עצמו ובקדושתו של הקדוש ברוך הוא וכלם מתקדשין מן דקדש ולפי שקדושת ישראל שנקראו קדש נמשכת מן הקדש לכך נקראו אנשי קדש כענין שכתוב [פס כג, ל] ואנשי קדש תהיון לי. ויש לך להתבונן שלא אמר ואנשים קדושים אלא ואנשי קדש כי הקדוש איפשר שתמשך לו הקדושה מקדוש אחר וכן מקדוש לקדוש ומגבוה לגבוה עד הפיבה העליונה יתעלה שהוא מקור הקדושה והוא נקרא קדש שישם מקור הברכה שנאמר (תהלים קלה, ג) שאו ידיכם קדש וברכו את ה' וממה שאמר אנשי קדש נמשלו למלאכי השדת הקדושים שקדושתם נמשכת מן הקדש שכן כתוב בהן (דברים לג, ז) ואתא מדבבות קדש ודרשו

צפחת השמן

(ד) ע"י דברי רזינו צפירושו עה"ת סדר לך פ' התהלך לפני והי' תמים ונפ' סופטים פ' תמים תהי' גו' : ה) בטמות רצה פ"ה ופ' יתרו פ' כ"ט ותנחומא סמות פ' ויאמר ד' אל אהרן. ונראה לומר נכונתם שאין התורה כשאר ידיעות וחכמות שיש גבול ותכלית להם וטוים לכל אדם ויש מנני אדם חלוסי הדעת שאינם יכולים להצינם ונשאלו צככלותם אצל דברי תורה אינם כן היא נחונה לפני כל אדם טבעולם כשרולה להגות צה וכל אחד ואחד מולא צה טעם כפי הסגתו והצנתו וידרשו ויקבלו שכר לכן אין שום צ"ח צן חורין להצטל ממנה זהו שהקול נשמע נסוף העולם ועד סופו ר"ל שיכלול כל צני האדם רק הזקנים לפי כחן וכו' : ו) כן אמרו צכריתות פ' ח' ככס כגר וגו' כאלותיכם ויה אלותיכם לא נכנסו לצרית אלא צמילה ועזילה והרלחת דמים כו' וכבר הציא רזינו דבר זה צלות גר וכן להלן אזה קדושה. וכל ענין זה מן הסתי מדות עד ומנה שאמר ואנשי קודש וכו' הנה הוא ג"כ טס צלות קדושה. ומה שהגהתי ועיקר טלשתן עהר"ה תחת קרבן שיהי' צדפות הוא ג"כ מטס וכן נכון : ז) נראה שהוא על טס הכתוב (ישעי' כ"ג, ח') כי לא יוסף יצא צדערל ועמא וכן מלאתי כתוב צפדר"ח פ' כ"ט גם זכר לדבר מט"ח צפכתי"סו"פ ח' הפורש מן הערלה כפורש מן הקצר : ח) צכ"י הנוסחא הקדושים וכ"ה להלן צלות קדושה. ומ"ט וידוע כי עם ישראל נחלקין וכו' להלן טס הנוסח' מיושרת ומחוקנת יותר מכפי טכתוב כאן יעו"ט, ומ"ט טס נמשכים מן הקודש הוא גם צפירושו פ' משפטים פ' ואנשי קודש גו' :

צפדר"ח

(ט) ודרשו ז"ל מה מלאכי השרת קדושים וטהורים כך ישראל קדושים וטהורים ביום הכפורים מה מלאכי השרת יחפי רגל כך ישראל יחפי רגל ביום הכפורים מה מלאכי השרת אין בנידם לא אכילה ולא שתיה כך ישראל ביום הכפורים אין בהם לא אכילה ולא שתיה. וזו כזונת התורה כשאסרה אכילה ושתיה ביום הכפורים לפי שהאכילה

צפחת השמן

(ט) צפדר"א פ' נו"ו אמרו שהשמן מלמד זכות על ישראל וזה נלה"ט אין להם קפילין כו' אין זהם אכילה כו' נקיים וכל חטא כו' שלום מתווך ציניהם כו' ורצינו צפירושו קדר אחרי פ' והעמיד אותם גו' הציא מדרש זה צאריכות יותר ממה שהוא לפנינו צפדר"א וגם הרמב"ן ז"ל צחומש פ' וגורל אחד לעזאזל הציא מדרש זה, והנה התמיה רצה איך אויצנו הגדול הוא השמן ילמד עלינו זכות. וכבר נאמר ונכתב ע"ז צספרים, ולי ההדיוט הכותב נראה ג"כ לפרשו ע"פ מה ששמעתי צסס הגאון צעל חתם סופר ז"ל על מאמרם ז"ל (צרכות כ"ח א') אורח טוב וזהו אומר כל מה שטרח צעה"צ לא טרח אלא צצצילי ואמר שהכונה ע"פ מה שידוע שהילה"ר נקרא צעה"צ כי הוא נתייטב צגופו של אדם כמו צעה"צ כי לפתח הטחח רוצץ והוא לצדו ימשול צו עד עת שגייע האדם לעונת חיוצ מלות ד' ופקודיו אז יארח לחצרה אמו גם הילר טוב ותחל לפעמו רוח טהרה ויראה ואלהצה והנה הצעה"צ הזה צהיותו יודע שיצא האורח סכנגדו יתמרמר ויחגור שארית כמו ואונו שלא ינלא אח"כ האורח מקום ללין צחדרי לצצ האדם והוא לצדו ינלוך עליו אכן חכם הלצ כשיפקק עיניו ע"י האורח ויתצונן כי האורצ יוסצ לו צחצרו ונפתחי לצצו ילחם צרצ כח אמו וישן מפני חדש יוליא ויחנול לקחת לקח טוב לעשות נחת רוח להאורח הצא לו מקרוב, והנה ידוע מאמרם ז"ל (יומא פ"ו צ') הסצ מלהצה זדונות נעשות לו כזכיות וא"כ האורח הזה הוא מפתכר הרצה שצציא את האדם לידי זכיות ממה שלא טרח ועשה מאומה ורק מליאה מלא מצלל אויצו ומאשר לילה"ר עשה את החיל הזה ולכן ציוה"כ כשישראל עושי' משונה מלהצה אז יגיל וישמח האורח הטוב ואומר כל מה שטרח הצעה"צ הוא הילה"ר להחטיאו מנעוריו לא טרח אלא צצצילי ולהנאחי וזהו הכונה צמדרשינו שהשטן כו' פי' ע"י נעשיו של שטן וכזכר. (ועי' צקדושת לוי צפ') האזינו סכתצ ג"כ כענין זה על מאמרם ז"ל צמד"ר ומחומא אמור ולקחתם לכם ציום הראשון גו' וכי ראשון הוא והלא ט"ו הוא אלא ראשון לחצונן עונות יעו"ט שאומר שהחצונה מלהצה איכנה עד החג שצוקקין צמלות סוכה וארצעה מייים אצל צאמת יש צינינו רצים צמיד צר"ה צנים מלהצה) וע"פ הקדמה זו נוכל להציא כמה מאמרים מוקשים לידי צאור ונפרוט איזה מהם: באגדת ירושלמי פ"א דר"ה כתיב (דברים ד' ז') כי מי גוי גדול גו' צנוהג שצעולם אדם יודע שיש לו דין לצצ שחורים כו' אצל ישראל יודעין שהקצ"ה עושה להם נסים שיקטה איך סומכין על הכס ולפי האמור נפרש יודעין שידעים צעלמס כשעושין חצונה מלהצה שיפרו וירצו זכיותיהם. ובמדרש רצה ויקהל פ' כ' הקצ"ה צמה שהוא מכה הוא מרפא ולפי דרכו יאמר כי אם יחטא אדם והוא חוצר צחצונה מלהצה ונרפאו כל זכותיו ומחטאיו נעשין עוד זכיות. גם צחולדות רצה פ' ס"ה אצל יעקב מתלכלך צעונות כל ימות הסנה וצא יו"כ ויש לו צמה יכפר פי' עם העונות מתכפר וכנ"ל. וכן מאמרם ז"ל צפסיקתא דר"כ פ' דיו"כ הקצ"ה כוטל את העונות מתוך הכף ומטמינס תחת פורפוריא שלו שאינו מוצן מה הוא המטמון וכי איזה חשיצות יש להעונות גם מה זה שאמר שס כיון שהשטן רואה כן אמר רצט"ע נשאת עון עמך אמתה נחלת עון עמך היל"ל. הוא ע"פ הכז' שמהעונות נעשין זכיות ואמר כיון שהשטן רואה כן אמר רצט"ע נשאת עון עמך אמתה והוא מפני שמהעונות עלמס נשאת אותם למלות ונחשצ לו כהאי עורצא דמייתי נורא לקיני' ולכך הוא חמיה צדצר כי מי יודע שצצו ישראל מלהצה אם לא הקצ"ה צעלמו וזהו שאמר ומטמינס כו' כי צאמת מלא מטמון גדול וראוי לצוא צהיכל המלך מלכי המלכים תחת כסא כצודו. ובחנחומא חטא פ' פסל לך אמרו שקצעו הקצ"ה (את יוהכ"פ) יום סליחה ומחילה כו'

שהאכילה והשתיה מביאה את האדם לידי גסות השבע וגובה הלב ויבא מזה להשכיח העיקר והוא שכחוב (סס ח, יג) פן תאכל ושבעת וגוי וכן אמר הושע (הושע יג, ו') במדעיתם וישבעו שבעו וירם לבם. ביאר כי המאכל והמשחה יביאהו לידי הגאווה והגאווה לידי שכחת העיקר. והנה י) אמרו רבותינו ז"ל אכל ושתה אל יורה והטעם לפי שאין ראוי לדיין לדון אלא בבקר שנאמר (ירמיה כא, יג) דינו לבקר משפט

צפחת השמן

ומיד לזה לו למשה ועשו לי מקדש הכונה כאמור שנהפכו לזכיות וזהו המקדש האמיתי שנייד צחותו מעמד עשו לו ית' צזה המקדש לשכון צחוכס. ונתנח דצ"ח פ' ח' עשל כשהמלך יולא ורואה את הזנלים הוא שנה שמה גדולה לכך כדמה יוה"כ שנחנו הקצ"ה צאהבה רצה ונשמחה כו' הכל כזכר שעלם החטאים שהם נסרימין כזנלים יחשנו להקצ"ה צתשובתם צרלון ומאהבה רצה לזכיות ומעשים טובים. וכן מ"ס צמדרש שוח"ט מז' פ"ו רצנין אמרו מסייע לכף של עונות ומעלהו, פ"י ע"י העונות שמחפצן להסתייע עוד מהם וזהו ומעלהו שיש להם עלי' ויתרון שנעשה מהם זכיות. וקרוב צעיי להעמיס כונה המ' צדצרי הצ"ר פ' י"ח ולפרשו כפ"ז צדך רמז צקלור, וז"ל אמר ר' תנחומא (רצ המנחם אורתנו) עונדהו הוי צרומי (צרומו של עולם) צערוצת לומא רצא (צערצ יום הכפורים שאלו חייצין כל ח' ואחר לפשפש צועשיו ולהכין עלמו ליום הגורא ולשוב לפניו) והוא תמן חד חייט (החייט הזה הוא הלדיק כי צני עליה מועטים ויש יסיד צדור וכעאמרים ז"ל (יומא ל"ח צ') ראה הקצ"ה שלדיקים מועטין עמד ושתלן צכל דור ודור, או שהכונה על מיכאל שרו של ישראל והחייט הזה מחפש אחר זכותן של ישראל ולוקט אחד אחד חיצה מלות הנמלאים צמקומות כפרדים ומפני שהם נפוזרים ואינם צעלימות הוא נחצרים ותופר ומאמה אוחס יחד למען יעלו לצגד שלם להפשיט מישראל הצגדים הלואים וילציסם נחללות) וחל דיזדצן ליה חד נון (המלאך או הלדיק רלה לקחת את עמו ישראל ולהסתירם תחת כנפיו מפני שאלם לא כן ישארו הפקר כדג הזה שכל הגדול נחצרו צולע הקטן נמנו וכמוס"ח צריט ע"ז על ותעט אדם כדגי הים (חנקוק ח' י"ד) וע"ס צח"א למעורס"ח) איסתכח הוא ועלייה דאיפרכוס קיימין עילייה (העצד של השר הוא אחד נשלוחי מלאכי רעים המקטרגים עלינו ורולה לקנות אוחנו לאכול צכל פה צאמרו שנפלנו צגורלו וקנה אוחנו צדמים היינו העונות של כל ימות השנה אצל הלדיק או המלאך מליץ לעומתו יפסוק עלינו דמים רצים כי מציא חצילות מלות אשר פעלנו) הוה הדין מסיק לי' צטימיי והדין מסיק ליה צטימיי עד דנטיח לי' לי"צ דינרין (שע"י שיש שלום ציום הכפורים מאסף ומיחד כל הי"צ צצפי יה כאחד וצין כולם קיימו כל המלות) ונסנה האי חייטא (פ"י דידן צלח) צענחא דאריסטון (כשהמקטרג חפץ לאכול אוחנו) אמר איפרכוס לטלייה למה לא חיימית לי נון וכו' ח"ל מאי חמיית כו' פרע לו הקצ"ה הלך וקרע אוחו (הלך לצדוק ולחפש זכיותיהן של ישראל) וזימן לו צחוכה מרגלית עוצה (חף מה שנעלם מהחייט שלא ידע מהם גילה לו הקצ"ה מהמעטון הנמלא צחוכס והוא שמלצד מה שסגלו מלות ומעשים טובים הנה עוד יתרון הכשר להם שהעונות נהפכו לזכיות) והיה נחפרנס הימנה כל ימיו (כשראה כמה של תשובה החזירם צתשובה מאהבה) וזהו השמחה שנזכר צירושלמי דר"ה הנ"ל שירדע"ן דידע אינש צנפשי' כשעצ מאהבה : י) צכתוצות (י' צ') אכל תנורים אל יורה וכו' מידי דהוה אחרא דאמר מר השותה רציעית יין אל יורה וכן צכריות (י"ג צ') לא רלה ר' אטי לפסוק דין שצא לפניו לאחר אכילה ושתיה ע"ס וכן ר' פפא צנסי' צילה (דף ד' ח') ג"כ לא פסק דין שצא לפניו אחר אכילתו ומיייתי רחיה מרצ דלא אוקיס אמורא עלוי' מיומא כצא לחצרי' (פירש"י מטעמה היום יו"ט דהיינו לאחר סעודה עד מחר) מטום שכרות (דרצ אורויי הוה מורי צדרשא שלו כוא' צכריות וסכור אסור להורות דכתיב (ויקרא י', ח) יין וסכר אל תשת וכתיב סס ולהורות את צני ישראל) והתוס' צכתוצות סס הקטן הא אמרי' צכריות ח"ר הונא ח"ר הלכה כר' אליעזר דאינו מחייב על

משפט יא) ואם בדיני ממונות נאסר לנו אכילה ושתייה קל וחומר ביום הכפורים שהוא יום הדין לנפשות שהעולם תלוי אם למיתה אם לחיים וכאשר יתענה האדם אז יהיה לבבו נכנע ונשבר ויהיה כח הבשר דל וחלש ותתגבר עליו הנפש השכלית וזאת כונת התורה שאמרה (ויקרא יו, כט) תענו את נפשותיכם ובאה הקבלה בעינינו (יב) אכילה ושתייה לפי שכחות הגוף נקשרים עם כחות הנפש ועל כן צריך אדם לענות בצום נפשו כלומר נפשו המתאוה, זהו ביאור הכתוב שאמר (משלי יב, י) יודע יודע.

צפחת השמן

שאר משכרין חלף על היין בלבד ותלכו לע"ג דלח מחייב על זיאת מוקדס חסור להורות (מדרשן כן כתבו התוס' זכריות טס) וכן כתב הרמב"ם ה' זיאת המוקדס פ"א ה"ג שכתב שאסור לכהן לכנס למוקדס מפני הסכרות כך אסור לכל אדם להורות כשהוא שתוי לפי' אכל תערים או שתה הלז ונשתצטת דעתו מעט אל יורה שנא' ולהורות וגו' ומ"מ פסק טס הרמב"ם דחינו מחלל עצודתו כ"א כשתה יין והוא כמ"ס התוס'. ובזהר משפטים דכל דיין דדאין דינא צתר דאכל ושתי לאו דיינא דקטוע הוא ע"ס: יא) גם בפירושו עה"ת סדר קדושים פ' לא תאכלו על הדם כתב כן באריכות יותר וז"ל ואמרו רז"ל ל"ת על הדם הוא אזהרה שלא יאכל אדם קודם תפלה כו' ועוד דרשו זו ל"ת על הדם אזהרה לדיינים שלא יהיו דנים ד"כ אלא בצוקר ומטעם זה לותה תורה להשתנות ציו"כ שהוא יום הדין צדיקי נפשות כדי שלא תטרידנו אכילתו ומנוח חפלו צדרכי התשובה והסליחה ואם ננפש א' הוא מוזהר מהכתוב הזה ק"ו ט"ס לו להזהר ננפש עלמו שלא יפסע שאם פסע איהו דאפקיד הנפשי ומשחית נפשו הוא יעשה וכו': יב) ציומא פ' יוה"כ (ע"ד א') אמרו לע"פ שאסרו חכמים זכולן (הנשה עינויים) לא אמרו ענוש כרת אלא על האוכל ושותה ועושה מלאכה בלבד וליף טס ומום שנא' (ויקרא כג כט) כי כל הנפש אשר לא תעונה וגו' וכל הנפש אשר תעשה מלאכה ושאצדתי את הנפש ההוא וגו' עינוי שהוא אצדת הנפש (פירש"י צתוך חלל הגוף ויירי) ואיזהו זה אכילה ושתייה. ועוד דרשו טס ג"ס יעו"ס: יג) ויהי' מלשון הכתוב (שופטים ח' ט"ז) ויודע זהם את אנשי סכות שאמר זו הת"י וחזר זהו, ואמנם כ"ז קשה עלי להוליאו מכלל פתרונום בכל מקום ולא מלינו דוגמתם, ונראה צעיקי דמ"מ אינו יולא תנת ויודע ממשמעו ענין ידיעה והצנה כי הנה הכתוב אמר טס ויבא אל אנשי סכות וגו' ויקח את זקני העיר ואת קולי המדבר ואת הזקנים ויודע זהם את אנשי סכות שאין לו קסור והצנה, דקשה את מי הכה אם אותן הזקנים הי' לו לומר ויודע אותם זהם (עם הקולים) מה זה שאמר ויודע זהם אנשי סכות הן ידענו זה שהנה מעיר סכות וזהם עסוק, ואם נשמיענו שהכה גם את שאר העם יקשה למה זה חלקן הכתוב צאמרו ויקח את זקני וגו' ואח"כ ויודע זהם את אנשי סכות הי"ל לכוללם יחד, ועוד יקשה לפ"ז למה הי' לו ללכוד נער שיכתוב אליו את השרים והזקנים. אמנם נראה לפי שכל עניני מוקום ועדה נסתכים ונגמרים ע"פ הזקנים והשרים כי לא יבואו כל אנשי העיר כל העם וקלה להתיעץ אתם וכונאמר הכתוב טס ויאמרו שרי סכות הכף וגו' ומה שגומרים ומקיימים ציניהם הוא כאילו כל בני העיר עשו זאת ולכן לקח אתו את הזקנים להודיע לאנשי סכות סיצת מכתם להם ראו כי רעתכם נגד פניכם שאלו נא פי זקניכם הללו ויאמרו לכם תשובתם. אלי הכף זצח וללמונע עתה צידך כי ניתן ללצחך לחם על כן אגמילכם על משפטכם אשר חרלתם יען בל"ס הסכנותם כולם לדצריהם לכך הי' לו מוקום ליסר את שאר בני העיר ג"כ. וכפי זה יעלה פי' הכתוב יפה ויקח את זקני העיר גו' ויודע זהם פי' עוהם הודיע לאנשי סכות סיצת מכתם ואלו הזקנים היו צידו כלי זעמו כנו הקולים והזקנים, ופי' הכתוב ויקח את זקני העיר ואת קולי וגו' ויודע זהם (פי' עם הזקנים והקולים) וגו'. וכן נראה לפרש גם הכתוב צמסלי יודע לדיק וגו' שאינו יולא ממשמעו פירושו כ"מ והכונה שהלדיק משגיח ויודע תקנת נפשו הצהמית ועוצתה כי לא זאת המנוחה והמרגעה רק לאכול ולשתות לכן יעלרנה מלללות כל

תאותה

יודע צדיק נפש בהמתו . מה מלאכי השרת יד) עומדין ער רגליהם כך ישראל ביום הכפורים מה מלאכי השרת יש ביניהם שלום שנאמר (איוב כה , ז) עושה שלום במרומיו כך ישראל ביום הכפורים . מה מלאכי השרת מקלסין ומשבחין להקדוש ברוך הוא בארבע מחנות שכינה כך ישראל מקלסין ומשבחין להקדוש ברוך הוא בארבע הפלות ביום הכפורים . ביוצר במוסף במנחה ובנעילה וזהו עו) שאמרו במדרש (סיר הסירים ה , ה) קמתי אני לפתוח לדודי וידי נטפו מור וגומ' קמתי אני לפתוח לדודי זה יוצר וידי נטפו מור זה מוסף ואצבעותי מור עובר

צפחת השמן

תאונה לנשן הטיב אחריתה ולא תמות לטחת ונה ש"כ רחמי רשעים על נפש זהמתם שלא יונעו מאתה כל אשר תשאל ותתאוו כל היום וזזה נחשבים צעיני החכם לאכזרים כי חונק נפשו הוא יעשנה . שוב ונלאתי להרד"ק ז"ל צטרסיו שהציא ג"כ צסם המדקדקים ר' יהודה ור' יונה לפרש ויודע זהם ועוד כתוצי' אחרים מלשון טצירה ואיצוד וכתב עליהם ואין לורך להוליא אלו הנלות מענינם כי פירוט ויודע זהם שהודיע להם פשעם ועונם זהם ועל טס סכות שהיתה טס העיר טצטחו זה שהיתה צלורה יקרים צקולים טשטם סכות כמו התמלא צסכות עירו . וכן כתב צפירוטו צקלרה . ושמחתי טכונתי לדעתו הגדולה צעיקר הפירוט אצל דצרינו ת"ל טוצים ונכוהים לכל וצין וציוטרים צצאור הכתוב שלא יקסה עוד ונה שהערנו צלדק כחזכר : יד) יתכן ע"פ מ"ט רצינו למעלה אוח זהכ"נ טכינה כל הגוף צרגל מפני טכל הגוף כסמך וכשען על הרגל והוא כלי ההליכה אשר צו יתקרב האדם אל תועלתו ויתרחק מנזקו וכו' או כפי שהצחתי טס ליון ו' דצרי המו"נ טפיי רגליו סיצותיו כו' והנה ציוס ההוא ישליך כל איש אלילי כספו וזהו ואת כל היקום אשר צרגליו כדרשתם ז"ל צאגדת חלק (ק"י א') זה וננונו טל אדם טמעמידו על רגליו וזהו הסכיגורי' טל המלאכים שהם עתה צצחי' ונה צמדרגתם טעמליכין חיי גופם מנגד פניהם ציוס הזה והוא הכונה עומדי' על רגליהם שהם עומדים צמעלה גדולה למעלה מעל לורכיהם הגופניים ומעלימים עיניהם ומסיצותיהם : עו) לא ונלאתי ענין זה צמדרטים טלפנינו ואמרתי לפרש צזה כאשר יחון ר' את עצדו . ואומר טלדעתי יתאים המדרש הזה עם המדרש שהציא רצינו צסמוך וניד אח"ז מהארצע כתות טמוקלטות כו' והוא יפתח לנו טער לצוא צו (כי כן נראה מדצרי רצינו צמ"ט ואלו ואלו כנגד ר' כתות כו' טהצ' מדרטים תואמים יחדיו) . וזה פירוטו קמתי אחי לפתוח לדודי זה יולר כו' טכמו טתפלת יולר נקראת גם כן טחרית כן יש צאוונתנו לדיקים גמורים טקדטו ראטית וטחרות ימיהם רק לעצודתו ית' ויפורט קמתי חנ"י היינו מעלמי וניד צתחלת ימי חיי לפתוח לדודי להכניס צקרצי את כצודו ואת נלותיו וזה הטער לדיקים יצואו צו . וידי נטפו מור זהו מוסף הכוונה על גרי הלדק שהם נוספו על צני ישראל וכמו טתפלת מוסף ונאוחרת ותצא אחר טחרית כמו כן אס טנתאחרו הגרים ונלצוא לחקות תחת כנפי השכינה עם כ"ז יקצלם הי"ת צכל עת וצכל טעה טישוצו אליו ורנזם הכתוב צאמרו וידי נטפו מור שהם קטים ומרים לישראל כמאמרם ז"ל (יצמות דף מ"ז צ') . ואלצעותי מור עוצר זה מנחה הכוונה לצעלי טשוזה כי מפני טהמה היו תחילה מרים רע ומר עזצם ד' אצל עתה טצו אליו ית' ונה טמדונה אותם לאלצע מפני שהוא נתח ומחלקי הגוף הכללי טל ישראל טתחלה אונס טצו צתשוזה ונחרפאו , ודימה אותם לתפלת המנחה ע"ד טאחז"ל (צרכות דף ו' צ') לעולם יזהר אדם צתפלת מנחה שהרי אליהו לא נענה אלא צתפלת המנחה טכצר נתקטו המפרטי' צציאורו ולענ"ד נראה לפרטו ע"ד הרמז והוא שלא נענה טיתמלא חפלו ורלונו להחזיה את ישראל לאציהן טצטמים עד טעת המנחה והוא רמז לעת ינטו לללי ערב ותטט כח המנחה טכן היה אז אמו צמה טנציאי הצעל היו פוסחים על הנצח אטר עטה עד טפך דס עליהם ואומר טס ויהי כעצור להרים ויתכצאו עד עלות המנחה ואז טטט כחם וכמו כן כאשר יראה האדם טנטו לללו לערוצ וטאון עטתנותיו צהצלי חמודיו ינחו ומטטף מרולתם ויתצוקן כי אפס ותהו המה יחד החי יתן אל לב וישוצ צתשוזה טלמה לפניו ית"ט . ונה טאמר על כפות המנעול זו נעילה הכונה

עובר זה מנחה על כפות המנעול זו נעילה . ד' תפלות אלו כנגד ארבע תפלות של שבת שתקנו לנו רז"ל שאינן דומות זו לזו ואלו ואלו כנגד ד' כתות שמקלסו פני שכינה ואלו הן כת ראשונה צדיקים גמורים שלא חטאו מעולם. כת שניה הגרים והם גרי הצדק . כת שלישית בעלי תשובה . כת רביעית יראי שמים וכלם למדין מפסוק אחד הוא שאמר ישעיה עליו השלום (ישעיה מד , ה) זה יאמר ליי' אני וזה יקרא בשם יעקב וזה יכתוב ידו ליי' ובשם ישראל יכנה . טז) ואמרו במדרש זה יאמר ליי' אני זה שלא חטא מעולם וזה יקרא בשם יעקב אלו הגרים וזה יכתוב ידו ליי' אלו בעלי תשובה ובשם ישראל יכנה אלו יראי שמים . ד' כתות אלו יש להן מעלות ידועות זו למעלה מזו כל מעלה ומעלה לכת הראויה לו. יז) משל למה הדבר דומה למלך שנכנס לעיר וכל חיילותיו נכנסין בשער אחד כשבאין ללון כל אחד ואחד נותנין לו מדור לפי כבודו יח) יש מי שלן בבירה אשר למלך ויש מי שלן בחצר בית המלך ויש מי שלן בסף בית המלך ויש מי שלן בבית המלך עצמו כך אמר דוד רבונו של עולם יט) אם הראשונים בבית אני בסף שנאמר תהלים פד , יא) בהרתי

צפחת השמן

הכונה לפ"ד לכל הד' כתות יחד שהם יראי שמים כיון שכולם שמו אל לצם ושנו חליו ית' הכל הולך אחר החתום ועליו של יום הוא עת נעילה . טז) כן הוא צרצה כשא פ' ח' ונמדרש שוח"ט נוז' י"ז וצנכילתא נסמטיס פ' י"ח וגם צתד"א רצה פ' י"ח וצחצחות דר"כ פ' ל"ו נמלא נאמר זה אצל הגי' כשתכית צהם נזכל נקומות המלווייני' וה"א צאדר"כ וצתד"א זה יאמר וגו' אלו לדיקים גמוריי' וזה יקרא צהם יעקב אלו [צניס] קטנים צני רשע (וצתד"א הגי' אלו צני רשעים) וזה יכתוב ידו לד' אלו הרשעים שפירשו נדרכיהם וחזרו צהם ועשו תשובה וצהם ישראל יכנה אלו גרי אונת . ורתיתי להרצ חיד"א זל"ל שם צספרו כסא רחמיס סכתצ לפרש שהכונה צז"ס זה יכתוב ידו כו' ע"פ מחז"ל על פסוק וציד כל אדם יחתום סכל איס צלילה כשעולה כשמתו היא חותמת כל העצרות שעשה ציום ואמרו רז"ל צסוף יונא גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כזכיות צסצ משהצו וזהו הרצו זה יכתוב ידו כלומר האיס סכתצ ידו החטאים עתה לד' חזר לד' וכל מה סכתצ נעשו לד' כלומר סנעשו זכיות וצסס ישראל יכנה אלו גרי אונת שהם כמו כנוי שאינו עיקר השם כו' . והנה לנוסחת רצינו וצנקומות הרשומים סכת הרביעית היא יראי שמים אינו מוצן לכאור' מה צינה וגי' כת הא' שהם הלדיקים גמוריי' . ואולי נאמר שהכונה צאותן יראי שמים שער היום לא עשו תשובה רק ניראת שמים אצל עתה הוסיפו תת כחם צמה שחזרו משהצו וזהו וצסס ישראל יכנה שאינו עיקר השם ולזה נרמזו כפ"ד רצינו צתפלת נעילה סכמו סתפלה זו צסופו של יום כמו כן סתמו ונעלו אחרית וסוף ימי חלדס צתשוב' משהצו וידוע אמרס ז"ל צסוף יונא גדולה תשובה משהצו נעשות לו כזכיות (ועי' למעלה ליון ח' ומ"סל צסמוך) ועליהס ננעל"ת העזר"ה סצמקוס עמידתס אף לדיקים גמוריים אינס יכולין לעמוד כדאיתא צס"ס דצרכות (דף ל"ד א') : יז) נשל זה הציא רצינו גם למעלה אות אצל הא' וסס ליינתי מקומו ונלאתי צאגדת צראסית פ' כ"ג כעין זה ד"א וצנתס ורתיסס זשה"כ הכל כאשר לכל וגו' אצל לע"ל נפריס צין אלו לאלו נשל למלך סנכנס צמדינה כו' כך העולם הזה כולם נכנסין צשער אחד הלדיקים והרשעים כאחת ונקרה א' וגו' אצל לע"ל וכו' וכן דוד אומר אשהלך לפניד' צארכות החיים כו' : יח) לסון זה אינו מן מדרש הנזכר רק הוא דצרי רצינו ומציא ע"ז מה שאמר דוד ע"ה והוא ממדרש שוח"ט נחמור ע"ז : יט) רצינו קילר מעט והכי איתא צשו"ט שס כך אמר דוד אין לי ליסצ עם הגדולים אונתי' לי עם הקטנים יהא אצרהס ילחק ויעקב צקיטון (חדד קטן הפנימי למשכצ) ונשה ואהרן צטרקלין ואני צסף צחרתי הסחופף צצית אלהיס ואס אין לי ששצצ צסף צחלרות צית ד' ואס אין לי ששצצ צחלרות לא אלא מן הפונדק צמוככי ירושלים . ונראה כוונת המדרש שהנה ידוע שדוד הקטין עלמו מאוד כדאית' צמגלה (י"א א') כשס סהקטין

בחרתי הסתופף בבית אלהי בחרתי ישיבת הסף אם הראשונים בסף אני בחצר שנאמר
 (סס קיו , יט) בחצרות בית יי אם הראשונים בחצר אני לא אצא מן הפונדק
 שנאמר (סס) בתוכי ירושלים. זהו שאמר (סס סה , ה) אשרי תבחר ותקרב ישכון
 חצריך ואמרו במדרש הנחומא (כ) אשרי שבחרו אף על פי שלא קירבו אשרי קירבו
 אף

צפחת השמן

סהקטין עלמו צקטותו כך הקטין עלמו צמלכותו וכן צטו"ט וזו קט"ז צפסוק חנל ד' כי
 חני ענדך גו' ונלמד שהיה דוד משפיל עלמו צכל ונקום והנה אמרינן צט"ס סוכה (כ"ג
 ז') מאן נינהו שצעה רועים דוד צחמלע חדם סח ונשותלח צימינו חצרהס יעקב ומשה
 צטמאלו כו' וזהו כוונת מדרשנו סדוד תנה על עלמו חין זכה לכל הגדולה הזאת ולכך אמר
 חין לי ליטב עם הגדולים פי' לא וצעי' שלא חדע שום זכות צמה אחסב להיות יוטב צין
 הגדולים להתאחד עם כבודם חלל חמתין לי עם הקטנים פי' חפילו עם אותם סיוטצנים
 חללי מנמחלי ג"כ קלותי להחשב נגדם כלום ואף חס ענוותו תרציני להוסיב אותי עמהם
 חצל על כ"פ ה' לי להמתין פי' שאלך אחריהם לחרוכה חצל לא שחשב חכני כמלך וגדול
 צתוך והס יעטרו אותי יהא חצרהכ כו' צקיטון ומשה כו' פי' שהי' לי ליצוט נגדם שהס
 לצדם יטבו מצפנים וחני צחון. (ואפשר שנשתרצב צמדרש גם ילחק ואחרן חף שאין ונקומם
 כאן מסיגרא דליטכא) ומה שאמר המדרש וחני צסף כו' צחלרות כו' ופונדק כו' מפני
 סמלינו צכתוב כמה נלטער דוד עד סקנה המקום לצהמ"ק וידוע מאמרס ז"ל (צרצה נשא
 פי"צ ותנחומא סס) סכל מי סנותן נפשו על הדצר נקרא על סנו ולכך נקראת ירושלים
 עיר דוד וצמגלה אמרו (י"ז צ') סכיון סנצנית ירושלים צא דוד ועל סהקטין עלמו כל כך
 כנו' זכה צחמת ליטב צחלרות ד' וכן צניו אחריו כמו שאמרו ציומא (כ"ה ח') חין יטיבה
 צעזרה חלא לנלכי צית דוד צלצר וכן כדמה לירושלים וצית עולמים כפי מה סחושב צמד'
 סוח"ט וזו קל"צ וצמכילתא פ' צא עד סלא נצחרה ירושלים כו' עד סלא נצחר צית עולמים
 כו' עד סלא נצחר דוד כו' : כ) סדר לו והוא גם צצמד"ר פ' ג' ורצינו קילר צלסונו
 דאמר סס זה חצרהס חצל לא קירצו חצל הוא קירצ חת עלמו סנא' כו' יעקב כו' משה
 כו' דוד וכו' חסריהס חלו כו' צא ורחה יתרו כו' רחצ הזונה קירצה וכו' [חסריהס חלו
 סקירצן חע"פ סלא צחרס] חסרי חסרן צכפלים סנצחרו הקצ"ה וקרצו וכו'. ואיפשר הכונה
 צמ"ס יתרו ורחב לא צחרס מפני סנצחילתס הרעו והסחיתו מאוד דרכס סיתרו לא הניח
 ע"א סלא עצה כדחית' צתנחומא יתרו ורחב חוריי צמגלה (ד' ט"ו ח') רחב צסמה זינחה
 וצצחיי (ד' קט"ו צ') שאין לך כל סר סלא צא עליה. עוד יש יתרון גדול ורצ צין
 חצרהס לצין יתרו ורחב (כפי שהציח רצינו נוסח' מדרש זה צקילור) כי חצרהס יהיה כחחנה
 צמדצר וחפוח צעלי יער כי סכן צארץ חררים ולא רחה טוב וכצר נסכח סס ה"ית מפני
 הצריות והי' נרדף גם מצית חציו שהי' עודד ללמים כמצואר צצ"ר פל"ח וא"כ צחר צו
 הסס עקב סקירצ תחילה ח"ע חליו ית' והוא היה הגר הגדק - ונשא"כ סחרי הגרים כמו
 יתרו ורחב שהמה כצר ראו והתצוננו גודל היקר והכבוד ט"ס לישראל והנפלחות סנעשו
 להס. ולהבין הענין כפי' גי' המדרש שהצחתי נראה דה"פ - לפי סכל החמשה חלו דקחטיצ
 היו ראשים צדורס סחצרהס היה ראש לגרים ויעקב ראש לצית ישראל משה ראש לנציחיס
 חסרן ראש לכהנים ודוד ראש למנעימי תהלה וזמרה (ועי' פתיחתא דחסחר רצה צזה) ולפי'
 סכל התחלות קשות וכדי סיהיו לנכס ולמנפת לדור יצא הולרכו הס מעלמס צלי סיוע להחקרצ
 לו ית' והערו נפסס למות עליו ית"ס סכן חצרהס חצינו הושלך לכצטן יעקב נשטס מעטור
 ומלצן משה צרח מפני פרעה ודוד מפני סאול ויתרו ורחב חינכ צמעלה כמותס סלא סצל
 כלום שהס נחקרצו ולא צחרס פי' סלא היו הנה הראשונים סנצחרס ה"י כי כצר קדומס
 חצרהס וציתו חצרו חצל למה חסרן לא הולרך לכמו חלה צודחי סע"י גודל קדושתו לצר
 גחכסן צלי כל עמל וערה לכן חליו יחה תהלה וחוסר. ואחר כל זה נאמר סכפי הגי'
 שהצחתי נוכל צזה להעמיס הד' כחות שהציח רצינו צסמוך ויצאו הענינים קסורים וסמוכיס
 ח"ס

אף על פי שלא בחרו, אשרי שבחרו אף על פי שלא קירבו זה אביהם שנאמר
נחמיה

צפחת השמן

איש לרעהו כי אכחנו מזכירים ציוס הקדוש זכותם של אלו צנה שאנו מתפללים הד' תפלות
הזכ' למעלה, וזהו שתפלה ראשונה הוא כנגד כת הלדיקים שלא חטאו מעולם והיא כנגד
יעקב ומשה והשני' שהוא כנגד גרי הלדק שם רמז על הצרהם יתרו ורחב והשלישית שהיא
כנגד צעלי תשובה תרעוז אל דוד המלך כמו שאמרו צע"ז דף ד' צ' לא הי' דוד ראוי לאותו
מעשה כו' אלא לוונר לך שאם חטא יחיד אומרי' לו כלך אלל יחיד שעשה תשובה אף אמה
עשה תשובה והרביעית שהיא נגד יראי שנים תהא מרמזת על זכותו של אהרן כפי שאמרו
באמור רצה (פ' כ"ו) א"ר לוי ויראה שנתיירא אהרן מלפני הקב"ה זכה וניתנה לו הפרשה
הזו שאינה זזה כו'. והיראה הזו כפי פירוש הרב ונ"כ שם היחה מה שפעל צעגל וגם
נתיירא שמה ונעל צמון המנחה כדאיתא בגמ' הוריות (ד"ז א') וצו"ר פ"ג וצו"ר פ"ט
וה' קל"ג כצמון הטוב גו' דאג ונשה שמה ח"ו מעלתי צמון המנחה ילחה צ"ק כו' ועדיין
היה אהרן דואג שמה נשה לא מעל ואני מעלתי. (ולפע"ד נראה הכונה לולי פי' רש"י
ז"ל ונשום דאמרי' בגמ' שם (י"א צ') וצסקלים (י"א א') שמן המנחה שעשה ונשה צמדצר
מעשה נסים נעשו צו כו' וכו"ה צו"ר פ"י ע"כ נתיירא אהרן שמה הוא אינו ראוי ליהנות
ומעשה נסים כנשה אחיו כהך דמענית (כ"ד צ') ועי' דרך אחר למוהרש"א צח"ג שם):
עוד לנו מלים צעזר החונן לאדם דעת לפרש זכונת ודרשנו צאומרם אשרי ווי שצחרו
אע"פ שלא קירבו כו' ואיזהו שצחרו זה הצרהם אלל לא קרצו שרצו צזה יען שלא הוצטח
מוחתו יתצ' לחשוב אותו לקרוב להפות על זרעו אם לא יעיצו דרכם לקרצם צזרוע כי לא
כן עם אל ומפורש אמר הכתוב (בראש' י"ח י"ט) כי ידעתיו למען אשר יוה את צניו
ואת ציתו אחריו ושמרו דרך ד' גו' ולכן כשהוצטח על ילחק צנו אונר לו ה"ית (שם כ"א
י"צ) כי צילחק יקרא לך זוע ודרשו ז"ל (נדר' ל"א צ') ולא כל ילחק היינו שאין עשו
צכלל (ונראה שלכך לא חשב המדרש גם את ילחק מפני שכל כוונת המדרש צאמרו הצרהם
כו' יקוב על ילחק ולאפוקי ישמעאל ועשו) וזהו שצניא המדרש וקרא אשר צחרת צאצרים והולחתו
מאור כשדים וגו' שכלן מוזכר מנה שמוקר עלמו למיתה עצור השי"ת. ואמר עוד יעקב
צחרו כו' אלל הוא קירצ א"ע שגא' (בראש' כ"ה כ"ז) ויעקב איש חס יושב אוהלים פי'
אם צניו ילכו ג"כ צמורחות הציהם רק אז יתרו אל ה"ית כמו שראינו שהוכיח את ראובן
על אשר פחז כמים וקלל אפס של שמעון ולוי וכמו שאמרו צמד"ר פ' ויחי שאמר להם
שמעו אל ישראל שצשמים הציקם שמה יש צלצצם מחלוקת אמרו לו שמע ישראל כו'. ואמר
עוד משה צחרו אלל לא קרצו כו' הכוונה שצניו לא ירשו גדולתו איזה מהם שלא הלכו
צדרכי ד' והוא יהונתן צן גרסום צן מנשה שהי' צן צנו כדאי' צש"ס צ"צ (ק"י א') מכל
ענינו ועשותו (ומה שלא הציא המדרש שום מקרא לראיה לדבריו יחכן מפני צבורו של משה
חקך עליו כמו ששינה הכתוב לכתוב צן מנשה צנוקום צן משה וכמו"ס רש"י ז"ל). וכן
דוד שהוצטח שמתקיים גדולתו גם לצרעו אחריו הוא ג"כ רק צתנאי אם ישמרו צריתו ית'
אמנם אם יעצו דרך ד' לא חכון מנשלחם צידם. אכן ציתרו ורחב היחה הצטחחם חלוטה
וגמורה שלא על תנאי שכן אמרו חכמינו צנוכילתא פ' יתרו פ' צ' ר' נתן אומר גדול
הצריח שנכרתה עם יונדצ צן רכצ (שהי' מצ"צ של יתרו) מהצריח שנכרתה עם דוד שלא
נכרתה אלא על תנאי שגא' (תלים קל"צ י"צ) אם ישמרו צניך צריתי גו' ואם לאו (שם
פ"ט ל"ג) ופקדתי צשנט פשעם אלל הצריח שנכרתה עם יונדצ צן רכצ לא נכרתה עמו על
תנאי שגא' (ירמ' ל"ה י"ב) לכן כה אמר ד' גו' עומד לפני כל הימים, הנה מפורש
יולא מפי קדשם מה שכתצנו. וכן צרחצ מלינו מקרא מלא (יהושע צ' י"ג) והחיתם את
אצי ואת אמי ואת אחי ואת אחיותי ואת כל אשר להם גו' וכן צאמת קיימו כן ככתוב (שם
ו' כ"ה) ואת רחצ הזונה ואת צית אציה ואת כל אשר לה החיה יהושע גו' הנה צודאי'
שלא היו כולם גרי לרק כמותה ועם כל זה החיה אותם צזכותה וזהו שקרצם ולא צחרם

(נחמיה ט, ז) אשר בחית באברם אשרי שקירבו אף על פי שלא בחרו זה יתרו ורחב

צפחת השמן

פי' שאף אם לא זכו צנייהם ומספחתם צמלות ומע"ט עכ"ז הקריצם אליו וכמוכר (ומה שצמנת זכו הם לכך יותר מהקודמים אפטר הטעם נופני שהם ר"ל יתרו ורחב קיימו יסודן של ישראל שהוא משה רבן של כל ישראל ולכל הדורות העתידים לבוא וכן רחב סיצנה שהלכתה שני האנשים שהצנייהם ירושת ארץ ישראל כבודע שעיר יריחו היתה ראש ועיקר לכל הארץ והיא היתה המפתח לכולה גם ראשית חטאת היא לכל תועבותם וטומאתם וכספיה הרצים ולכך נלמדו להקיף אותה מצעה ימים מה שלא הולרכו כן לעירות אחרות לכן גדל מאד זכותה של רחב). ואמר אצל אהרן קרבו ונחרו כי זו נחר לו יה לבקש תורה ומנו כמו שכתוב (דברים י"ז ח') כי יפלא מנך דבר גו' ונחת אל הכהנים וכן אמר עוד (ס"ג י') ירו מעטטיך ליעקב גו'. וגם קרבו כי חוץ מה שאהרן צעלנו נתקרב לעבודתו ית' עוד זאת שע"פ הרוב הי' מהדין גם לקרב את זרעו אחריו מפאת זכות עלמם כמו שאמרו ז"ל במדות (ל"ו ז') ויום טוב היו עושין שלא נמלא פסול בזרעו של אהרן : עוד נראה לפרש כונת מדרשנו ע"פ אומרים ז"ל צמנה ונקומות ממה שזכה יתרו עם צני אחריו צמני סוטה (י"א א') אמרו ג' היו באותה עלה (של הצה נתחכמה לו דפרעה מלך מצרים) כו' יתרו שצרק זכו צני וישנו צלשכת הגזית כו' והנה על הקורבה הגדולה הזאת אמרי' בסנהדרין (ק"י א') שכבר תמה בלעם עלי' ואמר (צמדנר כ"ד כ"א) וירא את הקני וישא ונשלו ויאמר איתן מושבך גו' אמר לי' בלעם ליתרו קני לא היית עמנו באותה עלה מי הוסינך אלל איתני עולם כו' וזהו אצל לא בחרו פי' שלפי מוסכל ראשון איך מגיע לו שכר הרבה כל כך שעצור צריחתו לצד יזכה שצני צניו ישנו צסנהדרין אצל אם לפנינו לא נגלה לפני כבודו ית' גלוי וידוע. (וכבר כתבנו צעניותנו למעלה טעם בזה) עוד אמרו בסנהדרין (ק"ג ז') גדולה לגינה שמקרבת את הרחוקים מיתרו דא"ר יוסקן צסכר (שמות ז' כ') קראן לו ויאכל לחם זכו צני וישנו צלשכת הגזית, והוא שלא כטעם שאמרו בסוטה מחמת שצרת, וכבר נתקטה בזה המורה"א ז"ל בח"א ומתוך ח"ל וי"ל דצסכר קראן לו גו' לא זכה אלל שיהו צניו ראויין לבוא צקהל כו' והתם קאמר דצסכר שצרת ולא הסכים צעלה הרעה זכו צ"צ לישצ צעלת סנהדרין כו'. וגם צכאן הלא נראה ונכחומם איך ע"י לגינה שעשה למושה שכבר אמרו עליו חז"ל צצרכות (ס"ג ז') ומה יתרו שלא קירצ את משה אלל לכבוד עלמו כו' עם כ"ז זכה לזו הגדולה זהו שקרבו ולא בחרו והטעם ג"כ כמו ששיעורנו. ובס"פ צהעלתך פ' ויאמר משה לחוצב גו' חוצב על שחיצב את התורה כו' וכסם שחיצב יתרו את התורה כך חיצבו צניו את התורה שנא' (ירמי' לה ז') הלוך אל צית הרכבים [ודצרת אותם גו' והסקית אותם יין גו' ואומר אליהם שתו יין ויאמרו לא נשתה יין כי יוכרצ צן רכב אצינו לזה עלינו לאמור לא תשתו יין אתם וצניכם עד עולם] וצית לא תצנו וזרע לא תזרעו וכרם לא תטעו גו' ונשמע צקול יהוכרצ צן רכב לכל אשר לזה לצלחי שתות יין כל ימינו גו' על ששמעו למלות יוכרצ אציהם העמיד מהם המוקום סופרים שנא' (דה"א ז' כ"ה) ומספחת סופרים יושצי יעצן תרעתיס שמעתיס סוכתיס העה הקנים גו' שמעתיס על סם ששמעו מלות אציהם כו' ומכין שצניו של יוכרצ צן רכב קן. הן צניו של יתרו שנא' המה הקינים מה שכר נשלו על כך [ירמי' ל"ה י"ח] ולצני הרמכים אמר ירמי' גו' לכן כה אמר ד' גו' לא יכרת איס ליוכרצ צן רכב עומד לפני כל הימים רצי יהושע אומר גרים נכנסים להיכל והלא כל ישראל לא נכנסו להיכל אלל שהיו יושבים צסנהדרין ומורים דברי תורה וי"א מצנותיהם נשואות לכהנים והיו מצני צנייהם מקריבים לגבי מצבת והרי דברים ק"ו ומה אלו שקרבו א"ע כך קרצם המקום ישראל שעושים את התורה עאכ"ו כו' (פה תתעורר קיטי' מהורש"א ג"כ שהרי צס"ס אמר טעם אחר ממה שזכה לזה ונ"ל לייסג דטעמא דגמרי' הוא איך זכה יתרו ללאת ממנו הלויק יוכרצ סידע את אשר יקרה באחרית הימים שיחרצ המקדש בדקאמי' צספרי סם) וכן צרצב אמרו סם צספרי

181

זרחב . היום הזה נקרא כא) קדוש שנאמר (ישעיה נח , יג) ולקדוש יי' מכבוד וכהן גדול שנקרא קדוש שנאמר (ויקרא כא , ז) כז) כי קדוש הוא לאלהיו היה מזכיר ביום הזה השם הקדוש כג) עשרה פעמים במקדש בקדושה ובטהרה ומהו אנו אומרים בנוסח תפלתו שר כהן גדול וכשהיו שומעין את השם המפורש יוצא מפי כהן גדול בקדושה ובטהרה היו כורעים ומשתחווים ונופלין על פניהם כד) ואומרים ברוך שם כבוד

צפחת השמן

וכן אתה מולא זרחב הזונה מהו אומר וכו' שמונה כהנים ומ' נביאים עמדו זרחב הזונה ומה מי שהיתה נעם שנאמר' זו לא תחי' כל נשמה כו' והרי דברים ק"ו ומה רחב סקרצת א"ע כו'. הנה הארכת להעתיק לשון הספרי לזכר ג"כ שכונתו צנה שאמר ומ"ה אל"ו סקרצ"ו א"ת עלמ"ס כ"ך שאין הכוונה להגדיל נדת הקורצה כנראה מפטות המלות דז"א חדא דא"כ ליכא ק"ו שיאמר האומר דאדרבה מה סקרצס השם הוא מפני סקרצו עלמס תחילה ועוד דהא לא הציא רק מלה אחת שמה להם אציהם נסתית היין אמנם הכוונה להיפוך שאמר שמה נוכל לראות גדול השכר שיש לנו בני ישראל בקיום המלות ומה חלו סקרצו א"ע כ"ך פי' רק דדבר וענין אחד שילם להם הקצ"ה כך ק"ו לישראל שמקיימין את התורה. ונסיגנון זה ג"כ כוונת ודרשנו צנה שיתרו ורחב קרצס השם חבל לא נחרס ר"ל שלא הי' נשורת הדין לזכור זהם כ"כ כי הם לא קרצו א"ע צמעסיהם פי' שלא הי' צמעסיהם כדאי לכל הגדולה הזאת ועם כל זה עשה עמהם גדולות רק עבור ישראל (והוא הטעם שחקרנוהו למעלה) חבל אהרן מן הדין שנחרו עבור סקרצ את עלמנו כי מלאך ד' לזאת הוא והרצה חזילות של מלות צידו כמו שאמרו צפס"ר פ' אחרי מות ונרצה אחרי על זאת יצא אהרן (הציאו רצינו להלן אות רשות ע'). ולבאורה עדיין יקשה מאי אולמתי דאהרן מכל חלו דקחשיב הלא גם אצרהם וכן כולם הלדיקו מעסיהם. והנראה צה שנאמת שזו היתה לטובת כל חלו הלדיקים שזכותו של אהרן יעמוד לזרעו שלא יעוהו דרכם וילמדו תורה לכל ישראל, ואיפשר שיעמוד זכותו לצניו שגם כשיקרה לאיזה מהם שיסלף אורח ישראל מ"מ לא יחל כבודו של אהרן צה ותסמכהו זכותו לשוץ צתשובה כי יראה ויתנון איך גדול כבוד זקנו אהרן לצית ישראל שלא פעלו טום ענין רק ע"י הכהנים וכמו שאמרו חז"ל לענין מראות נגעים צתו"כ וצמס' נגעים ר"פ י"ג הכל כשרים לראות את הנגעים חלל שטוונאה והטהרה ציד הכהן אומרים אמור עמא (אף שהוא אינו חכם) הוא אומר עמא אמור טהור והוא אומר טהור. וכמו כן לענין צרכה כהנים אמרו צירוסלמתי פ"ה דגיטיין והציאו צטווא"ח ה' נשיאות כפים שלא תאמר איש זה מנלה עריות ושופך דמים והוא מצרכינו אמר הקצ"ה מי מצרכך לא אני מצרכך שנא' (צמדצר ה' כ"ד) ואני אצרכם והכל הוא זכות לישראל וא"כ הפעולה הזאת של אהרן תצוא ותגיע אל הלדיקים דחשיב המורה כי צה תתקיים התורה בכלל ישראל. וחיצוק לרצרינו חלה מלשון המכילתא יתרו שאמרו שס ג' דברים ניתנו על תנאי א"י וצתמ"ק ומלכות צית דוד חבל תורה וצריחו של אהרן לא ניתנו על תנאי שנא' צרית מלח עולם (צמדצר יח יע) והיתה לו ולזרעו אחריו צרית כהונת עולם (שם כה יג) ותהי' הכונה לפ"ד שצ"י צריחו של אהרן תתקיים ג"כ התורה וכנ"ל. השם יחזק אותנו לקיים צנו תורתו אמן : כא) רצינו ירמוז צזה למע שאמרו צצצת (דף קי"ט א') ח"ל ריש גלותא לרצ המנוחא מ"ד (ישעיי' כ"ח ו') לקדוש ד' מכוזר ח"ל זה יום כפורים שאין צו לא אכילה ולא שתייה כו' (מדכתיב וקראת לצצת עונג מכלל דלקדוש ד' לאו אצצת קאי. רש"י) : כז) איפשר חל"ל שנא' כי אני ד' מקדשו הנאמר צכסן גדול כי הכתוב כי קדוש אני גו' נאמר צסתס כהן : כג) הכי אמרינן ציומא פ"ד (ל"ט צ') ת"ר עשר פעמים מזכיר כה"ג את השם צו ציוס ג' צוידוי ראשון וג' צוידוי שני וג' צצעיר המשלח ואחד צגורלות ורצינו צפי' לפ' אחרי מוסיקף ע"ז וכן תמלא צפי' זו י' פעמים שס המיוחד מן ויאמר ד' אל משה עד תשלום הפרשה : כד) כתב הריטב"א ציומא לפי שהזכיר כה"ג את השם ככתבו צצתמ"ק היו עונין אחריו צצכמל"ו כדאית' צפ"צ דתעניות

כבוד מרכותו לעולם ועד . וכך היה אומר אנא השם הטאתי עויתי פשעתי אנא השם כפר נא לחטאים ולעונות ולפשעים ואומר להם לפני השם תטהרו . ונחלקו הראשונים בכאן אי זה שם היה מזכיר אם שם בן ארבע אותיות או שם בן ארבעים ושנים . (כה) יש שכתבו כי שם בן מ"ב היה מזכיר ועל כן תקנו לשון הנוסח' אנא השם הטאתי אנא השם כפר נא ואנו אומרים לפני השם תטהרו ואין אנו אומרים לפני יי' תטהרו כלשון דכתוב [ויקרא טז , ב] . (כו) ויש שכתבו כי השם המיוחד היה מזכיר ומה שאנו אומרים לפני (כו) השם (תקנו הנוסח אנא השם) לפי שכיון שאנו מעידין על מה שהיה כהן גדול אומר היאך אנו רשאים לומר שהוא היה אומר לפני יי' תטהרו , שהוא לא היה מזכיר את השם בכנויו כמונו אלא ככתבו ומזה יש לנו להעיד עליו ולומר שכך היה אומר לפני השם תטהרו , כלומר אותו השם שאין אנו רשאים להזכירו [ככתבו] . וכשהיה מזכירו לא היה מגביה קולו אבל תכף שדחתהיל להזכירו היו הקהל עונין בקול רם ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד . כדי שלא ישמע שם דמפורש מפיו ואף הוא לא היה משלימו אלא בבליעה שהיה בולעו בתוך לבו וזהו שאנו אומרים בקדושה ובטהרה שהרי ידוע הוא שאין שמותיו של הקדוש ברוך הוא נקראים בקדושה אלא מתוך המחשבה מפני שאם יוציאם מפיו ויחתכם בשפתיו יהיו מתפשטים באויר והאויר בא לכלל הטומאה ונמצא שם שמים מתהלל ולפיכך היה משלימו בבליעה . והראשון עיקר ששם בן ארבעים ושתיים היה מזכיר שהרי צריכין אנו ביום הקדוש הזה לדתחנן אל הדיין ולכך אנו מזכירין לפני השם תטהרו כי מלת שם (כח) תרמוז למדת הדין . וכענין שכתוב [דברים יח , ה] כי בו בחר יי' אלהיך מכל שבטיך וגו' . וכבר ביארתי זה בפרשת אחרי מות .

ועתה

אזכיר בכאן באור יי'ג מדות שאנו נעזרים בהם בעתות החפלות וזמני הצרות והם מורשה לקהלת יעקב ואף ער פי שלא ידענו לרצותו שאין הדורות יודעין כח המדות ואינן מרגישין היאך הן אדוקות במדת כט) רחמים מכל מקום מדות רחמי יליצו בעדינו כי כן הבטיח הקדוש ברוך הוא למשה בסני (ל) כל זמן

צפחת השמן

דתעניות וכו' וכ"ה צמדכי סס : כה) זהו דעת רב האי גאון כנוזכר בה' רי"ל גלות ה' יו"כ וצ"ל ס' פ' יוה"כ ס' י"ט והצילו הטו"ח ס' תרכ"א ורצינו צפירושו פ' אחרי כותב סכן דעת מורו הר"ס (הרשב"א ז"ל) וכן עיקר : כו) הוא דעת הר"ס ז"ל ציונא סס ורצינו צפירושו סס כותב ויס וכן הגדולים וכו' והגאון רצינו סעדי ז"ל מכללס וכו' וכן ראיתי צחי' הריטב"א ליונא ז"ל דאילו הסס צכיננו הרבה פעמים וזכירו צתפלתו וצכמה דברים אלא ודאי כדאמנין וכן מפורש צירושלמי ע"כ . וכן הרשב"א ז"ל פ"צ הל' עבודת יוה"כ ה' יוד כתב שהכהן הזכיר הסס ככתבו ציוה"כ שהוא סס המפורש : כז) פי' ופני מה אין לנו אומרים הסס המפורש (ר"ל כיון שכונתנו לתקן מה שהכה"ג חיקן צסדר עבודתו) ע"ז מצאנו ואומר שהוא היה רשאי ולא לנו שאנחנו רק כמספרים ומזכירים מה שהיתה עבודתו ומעידין זה סכן היתה לכן לנו אומרים שאמר לפני השם לא לפני ד' . ומה שהסגרת תיבות תקנו הנוסח כו' ופני שאינם צפירושו ע"ה"ת וכן הוספתי חבת ככתבו פ"ס . ושמה יש חסרון איזה טורות ונלוה לתקנס ונכאן : כח) זהו לשון רצינו צפי' פי' שופטים צד"ה לעמוד לשרת צסס ד' והזכיר צסס ד' והוא מדת הדין כלשון אזכיר את שמי לשכן שמו סס וכן דעת אונקלוס בכל מקום שזכר צהקצ"ה שמי או שמו שתרגם אותו לשון שכינה ונכאן סמך שהיה כה"ג מזכיר ציוה"כ סס מ"צ אותיות כי היום רחמים צדין וכן הסס והזן זה וכו' . ועי' עוד מ"ס צפי' פ' תשא ד"ה ויתילצ עמו סס : כט) צכ"י הנוסחא צגדת רחמים עליונות : ל) כן אמרו צד"ה (דף י"ז צ') א"ר יוחנן מלתד שנתעטף הקצ"ה כשליח לצור והראה למשה סדר תפלה ואמר כל זמן וכו' . ולפי קולר דעתי נראה לקרב ולהזין הדבר גם צדרך הפשוט . היות שכתבנו המחקרים איך תועיל התפלה לשנות רלונו

זמן שישראל חוטאים יעשו לפני כסדר הזה ואני אמחול להם. ודרשו רבותינו ז"ל
 (כ"ה פ"ק דף יז) ברית ברחה ל"ג מדות שאינן חוזרות ריקם שנאמר (סמות לר, י')
 הנה אנכי כורת ברית. והנה דם מפחה גדול לבקש מהם שערי רחמים בכל דור
 ודור דן ליחידים הן לרבים לא) ובזמן הזה בהיותינו בגלות ושיעבוד בין האומות ואין
 לנו כהן גדול לכפר על חטאתינו ולא מזבח להקריב קרבן ולא בית המקדש להתפלל
 שם ולא נשא לנו לפני יי' בלתי אם תפלתנו וי"ג מדות אלו וזה פירושו. יי' יי'.
 ב' מדות רחמים ונחשבין מדה אחת ואין לחלק ביניהם שהרי שוין הן באותיות
 ובקריאה. הראשון מדה רחמים גדולה בלא שאלה שהרי הקדוש ברוך הוא רחמן
 הוא מלא רחמים ואינו מקפח שכר כל ברית ואינו דוחה רשע וכן אמר הכתוב
 (תהלים כז, כה) כי לא בזה ולא שקץ ענות עני וגו', והנה הוא מרחם אף על
 הרשעים שנאמר (סס קנה, ט) טוב יי' רב ורחמיו על כל מעשיו ואפילו על אומות
 העולם

צפחת השמן

רלונו וכי אדם הוא ויתנחם ותירלו סנאונה צתחילה גזר הסס סרק צאס לא יסוצו חלי
 חזי ילא דצרו לפעל חבל צאס יחזרו צהס ויצקסו רלונו תהי' הגזרה ונעיקרה צטלה ואין
 כאן סנוי רלונו כי הכל תלוי צנו ואס סאין אנחנו מציינים ענין זה צסכלנו אשר הוא צנוסך
 הגוף העכור ו"ו האמת כן הוא והוא כמו אס אחד ונתחפס צטלית זר צצצוא אחד ויסיר
 מאתו הנסוקה ונעטהו המעוטף צו חזי יכירוהו עיני רואיו כן צן האדם יכול להכירו
 ולראותו צעיני סכלו כי נכון הדצר ואוניתי, ע"ד סאמרו סהקצ"ה ונליץ נחרכים סהוא רואה
 ואינו נראה לני סלא יראה לראותו חבל לריך לליוס עיניו ולהציט חליו צעינים פקוחות
 ויסוצ חל ד' צכל לצצו ולרלות צאדוכיו וסצ ורפח לו, והנה גם צטלית לצור כן הדצר כי אס
 יזעק ויסוע כל היום סתס תפלתו ואין נקוס לצעקתו אס לא יתרו צו סולחיו והעיקר
 תלוי ג"כ צהס והוא גם הוא לריך סיתכוין להוליא את כל הסומעים (גס את סונחיו)
 והדצר תלוי רק צטולחיו אס יכונו ללאת או לאו. וכפי זה תצות כטלית לצור נוסצ על
 תצת מלמד על עיקר הענין ותצות סנתעטף וכו' הוא מאמר נוסגר. או יהי' פירושו לצל
 יתעקס לצצ עקס מה לנו להעתיך אונרים ולהרצות סיח לפניו הלא לו נגלו כל נחשצות
 צני אדם ויהי' נחסצ לנו כאילו ספכנו סיח כי הוא יחקור ויציע ונלפוני לצינו חכן סקר
 נסכס כי אף סכן הוא חבל הסס רלה רק צסיח ספתותינו אשר אחנו והדצר הזה הוא
 צאמת ח' נהדצרים סכסה עליהס הענן וערפל חתולתו כאשר לא נדע למה צחר סמו
 יתע' צווליני יוסר כמו סרלה צתפלת משה ככתוב (תילים ק"ו כ"צ) לולי משה צחירו עמד
 צפרץ גו' ויעמוד פנחס ויפלל וגו' וכי לסקר הוא לריך חכן כן גזרה חכמתו ית' ואיפשר
 סהוא כדי סיתן האדם חל לצו להכין לצצו חליו צראותו נוכרה לעזרה צלרה מלאת סלוחו
 כן הוא ג"כ צתפילתו: לא) ד"ח כתצ רצינו גם צפירושו פי' חסח ד"ה ויעצור וגו' ח"ל
 הנעים והנה צזמן הזה סאנחנו סרויס צגלות צטעצוד סאוונות ואין לנו כה"ג לכפר על
 חטאתינו ולא מצח להקריצ עליו ולא צית המקדס להתפלל צתוכו ולא נסאר לנו לפני ד'
 צלתי אס תפלתינו וי"ג מדותיו ומתוך י"ג מדות חלה לנודנו סדרי תפלה וצקסת רחמים
 מלאת חדון הכל יתעלה. אמנס צחטצון סל הי"ג מדות דרך אחר לו צצנוי וחלוק ממה
 סכתצ פה ססס כתצ הרצ כי הסס הראשון הוא עלס ולא מדה והסס הסני מדה והוא מדה
 רחמים צלא חסונה וצלא סאלה חלא כאצ רחמן סמרחס על צנו ויודע צו מה סהוא לריך
 וכותן לו מצלי סיסאל נמנו וכו' וכל זה הוא היפך מן דצרו סכתצ וחסצ כאן. וכן
 צסאר המדות כמלא אחר העיון חיזה סינויים מפירושו עה"ת לדצרו סצכאן. ובס' סאמונה
 וסצטחין להרנצ"ן פי' כ"ג נראה ג"כ סהסני סמות סס מן המניין סכתצ סס ח"ל זהו לפי
 פשוט המנהג סחנו מתחילין למנותן מהסס הראשון אך יש מקומות סאין נוכין אותן כן וג"כ
 דעת רצינו משה כי ורצ חסד הוא מדה ססית כמו סנראה צהעתקת ספר המורה וכן דעת
 הגאון כמו סכתצ הרצ הגדול רצי ילחק ז"ל צר"ה פ"ק וכו'. וכן ראיתי צתצות הרנצ"ס

העולם הוא לב) שדרשו רבותינו ז"ל מעשה ידי טובעין בים ואתם אומרים שירה ,
 ואפילו על הנהמות שאדם ובהמה תושיע יי' , וראיה גדולה שאינו דוחה רשע
 מאנשי נינוה שהיו רשעים בגזל וחמס ומלומדים בכמה עבירות ואף על פי כן
 בשחזרו בהן קבל הקדוש ברוך הוא תשובתן ונתבטלה גזירתם . השם השני מדה
 רחמים גם כן אבל לא כמו הראשון כי הראשון מרחם בלא שאלה כרחם אב על
 בנים שמפיק האב רצונו בלי שישאל הבן והשני בשעה ששואל ממנו אפילו
 לב) (בלי חיוב) [כלו חיב] הוא מרחם עליו כשמבקש סליחה והנה חזר זכאי. וכן לב) מצינו
 במדרש (ישעיה נט , יד) ותאמר ציון עזבני יי' ויי' שכחני (שנים) [שתי] מדות
 השם שכחוני ע"כ כלומר שאף בשאלה אינו נענה . וכח מדה זו של מדה רחמים
 לתת לאדם כל דבר שצריך שהוא מבקש ממני כגון פרנסה או סליחה או רפואה
 או הצלה או שאר דברים וזהו שאמר (דניאל ט , יט) יי' שמעו יי' סליחה יי'
 הקשיבה וגו' הזכיר מדה זו על כל צורך וצורך לבאר כי הוא מרחם על כל דבר .
 [אל] כח מדה זו אינו בכל צרכי האדם כמו הראשון אלא בשני ענינים מיוחדים
 בלבד והן סליחה ורפואה , סליחה לה) [שנא] (תילים לט , ח) אתה עניתם אר נושא
 היית להם רפואה] שנאמר (צמדזר יג , יג) אל נא רפא נא לה, וכח מדה זו לענות
 את האדם בשני ענינים אלה ובלבד בשאלה ובבכי ובתחנונים כי השם יתעלה מרחם
 עליו וסולח על עונותיו בכח מדה זו . רחום ורחמן מדות שוות ברחמנות שמדת
 רחום על התובע צרכיו ומבקש רחמים על צרה שיש לו או צורך פרנסה או רפואה
 וקוראו

צפחת השמן

סי' פ"ז וז"ל ואננס על מה ששאלתם על הי"ג מדות האננת שהם הראשון אינו מוכיח
 הי"ג מדות ומעולם לא שמעתי מי שחולק בזה וכך נראה מהכתוב שאמר הקצ"ה וקראתי
 בשם ד' לפניך ומונתי וגו' הוא אמיתת הענין שזכר האל ית' ד' אל רחום ורחמן וגו'
 והגאונים כלם האריכו בזה וכאשר זכר הרב צהלכות דברי רבינו הא"י זלה"ה ורצ חסד שהוא
 מדה ששית וזה לא יתכן אלא אם תתחיל המנין מהשם הצ' וכמה מהגדולים נתחננו בזה
 דיט מי שאומר שזקקה הוא מדה אחת ולא יקרה מדה אחרת וכן נראה מהמתרגם ויש מי
 שאומר שהכל מדה אחת כו' ולא שמענו מי שאומר שד' הוא מדה אחת כי אין שום חלוק
 אם יאמר ד' או ד' ד' אל רחום ורחמן וגו' . וכתב משה בר מיימן זל"ל : ורע שני"ס
 רבינו ורצ חסד מדבר צמי שהוא מחלה עונות ומחלה זכיות כו' דבר זה הוא מהאלפסי
 צר"ה שם שכתב כן בשם הגאון אבל מה שחושב רבינו ורצ חסד למדה שציעית הנה
 האלפסי חושבה למדה ששית ככ"ל ועי' להאצט"ז בפירושו שהאריך בזה . ונתוס' ר"ה שם
 הציאו בשם ר"ת שהשני שמות הם צ' מדות ובשם מגלת סתרים לרבינו נסים כתבו שהם
 מדה אחת ועי' באשר"י שם וכן ראיתי בשל"ה שער האותיות, אכן מאור עינינו האר"י ז"ל
 יש לו שטה אחרת בזה הוצא נעץ חיים שער האותיות שכל השני שמות אינם מן המניין
 ע"ס : לב) צמגלה י' צ' . לב) כן הוא בכ"י : לב) כ"ה צפסיקתא רבתי פ' ותאמר ליון
 ונתוס' דר"ה הכו' מוצא בהגה"ה שם . ולהצין מעט גם צדק נגלה אפשר עפ"ד הקדמונים
 שהאדם לריך להתפלל עבור לער השכינה כי בלדתם לא לר גם ידוע שהקצ"ה מתפלל
 וכדאיתא צפ"ק דצרכות (דף ו' צ') מאי מללי יהי רלון מלפני שיכנסו רחמי אה כעסי
 ויגלו רחמי על מדותי וכו' וזהו הכונה שליון מקוננת שעזבני ד' גו' שעזבני ולא כבש
 כעסו ומני כמו שיש צרכו זאת היתה לנו מפני שד' שכחני כאילו כתוב שכחנו פי' שכחנו
 מה שנוגע לו ית' . יען כי אין איש חולה עליו כזיכו"ל . ואולי יש להעמיס' כונה זו בדברי
 המשורר (תלים כ"ג צ') אלי אלי למה עזבתני רחוק מישועתי דברי שאגתי ששואל אלי אלי
 למה עזבתני ומשיצ ואומר מפני שמה שאני שואג ומתפלל הוא על דבר שהוא רחוק מישועתי
 פי' מני שמושיע לי הוא כבודו ותפילתי היתה רק לכונת עונת עלמני שאם היתה תפילתי
 עבור שכינתו אז היתה הישועה קרובה : לה) הוספתי זאת בכ"י :

[וקוראו] רחום כי אם הוא צריך לרחמים השם יתברך מרחם עליו ונותן לו שאלתו בבכי ובתחנונים גדולים אף על פי שאינו מבקש סליחה על מיעוט עונותיו ומדת חנון על התובע עלבון מחבירו הקדוש ברוך הוא מרחם עליו ושומע צעקתו במדת חנון בבכי ובתחנונים גדולים ובתעניות והוא שכתוב (סמות כז , כו) והיה כי יצעק אלי ושמעתי כי חנון אני , והראיה שהן מדות שוות ברחמנותם שאין חכתוב מקפיד בקדימתם כי הקדוש ברוך הוא אמר וחנותי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם הקדים חנון לרחום ודוד הזכיר גם כן באשרי (תהלים קי"א , ד) חנון ורחום יי' ויונה בן אמתו אומר (יונה ד , ז) כי חנון ורחום הוא זבי"ג מדות הקדים רחום לחנון . ארך אפים המישית וששית כי כל המדות עד כאן מדבר במי שרובו זכאי וזה אינו מבקש סליחה על מיעוט עבירות שבידו השם יתברך מאריך אפו במדה זו וזה שאמר ארך אפים לו) לצדיקים ולרשעים עד שארך אפים מדבר במי שרובו זכאי ורב חסד מדבר במי שהוא מחצה עונות ומחצה זכיות הקדוש ברוך הוא רב חסד משה כלפי חסד ונידון ברוב זכיות וכשמבקש רחמים על שום צורך חסד השם ית' מרבה כנגדו . ואמת מדבר במי שרובו חייב והוא יתעלה מוחל לו בתשובה חוץ מעון בטול תורה לפי שמדת אמת מדת הדין הוא ואמת לא עבד לפנים משורת הדין . נוצר חסד לאלפים מדבר במי שרובו זכאי והקדוש ברוך הוא נוצר חסדו לזה אפי' לאלפי דורות בשביל [רוב] זכיות שבידו ודוקא לו) מאהבה אבל מיראה לאלף דור בלבד. נושא עון מדבר במי שרובו חייב. לו) ואמרו רבותינו ז"ל עונות אלו הזדונות . ואם חזר בתשובה ומבקש סליחה סולח לו הכל . ופ"שע אלו המרדים ובתשובה סולח לו הכל . וחטאה אלו השגגות . ורוצה לומר שאפי' השגגות צריכין תשובה כשיודעו לו . ונקמה מדבר במי שחזר וחוטא אהר התשובה וכבר מחל לו הקדוש ברוך הוא באותה תשובה אף על פי שחזר וחוטא עכשיו אין הקדוש ברוך הוא חוזר ופוקד אותן העונות עם אלו לפי שאותן עונות כבר נמחלו לו באותה תשובה שעשה עליהם כבר והוא יתעלה מנקה אותו מהם זה הוא ונקמה . הקדוש ברוך הוא ינקנו מעון ויזכנו לחיי העולם הבא וימחול לעונותנו לו) ביום הכפורים הזה כמו שהבטיחנו בתורתו השלימה (ויקרא יו , ל) כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני יי' תטהרו :

לשון

הרע. (דברים כד , ט) זכור את אשר עשה יי' אלהיך למרים בדרך בצאתכם ממצרים . לו) זו מצות עשה שבתורה מכלל תרי"ג מצות שנצטוינו

צפחת השמן

לו) הכי אמרי' צערוצין (דף כ"ז א') ארך אפים פנים סוחקות מאריך ללדיקים לעוה"צ ועוונות לרשעים מאחר פורענותם לעוה"צ וגם זה לעוה"צ לחזור בתשובה (פי' שאלם יעכשו תיכף לא יוכלו לסו) וכן צ"ק (כ' ז') ארך אפים ולא כתיב ארך אף (נשמע צ' רלוניס אחת של טונה ואחת של רעה ללדיקים מלשלם סכר לאלתר ולרשעים מלהיפרע מהם לאלתר . רש"י) ועי' צפחה דריין (ד' קי"א א') כשעלה נטפה למרום מלאו להקצ"ה סיוטצ וכותצ ארך אפים א"ל רצ"ע ארך אפים ללדיקים א"ל אף לרשעים וכו' : לו) הכי איתא צפחה (דף ל"א א') והציאה רצינו כצר למעלה אות אמונה ע"ס : לו) הכי איתא צימא (ל"ו ז') ת"ר כי לך מתודה עוייתי פשעתי חטאתי דברי ר"מ וחכמים אומרים עונות אלו הזדונות כו' אלא חטאתי עוייתי פשעתי וכו' : לו) כנראה שרצינו רשע דרסה זו של כל האות צרצים ציזהכ"פ וסיים בצרכה להסוונעים ואח"כ כתבה לדורות :

לו) וכן כתב רצינו גם צפירוטו על פי' חלא יהולך צזה צעקצות הרמז"ן ז"ל צהסגותיו לספר המלות ולדעתו סכה הרמז"ס ז"ל להציא צמספר התרי"ג י"ז מ"ע והמ"ע סלפכינו

שנצטוינו בהם והיא כלשון (סמות יג, ג) זכור את היום אשר יצאתם ממצרים שהיא מצות עשה וכן (סס כ, ה) זכור את יום השבת לקרשו. ויזהיר משה רבינו בכתוב הזה על מדת לשון הרע שהיא מדה מגונה עד מאד שכל המחזיקים בה אינם מקבלים פני שכינה. ויאמר שנוכח בענין המדה המשוקצת הזאת מה שאירע בשבילה למי ש הגביאה שלא דברה לשון הרע אלא באחיה אשר גדלה אותו ולא דברה לאחרים אלא בינה ובין אהרן אחיה ולא דברה בפני משה שיתבייש ויכלם מזה ואף על פי כן נענשה בצרעת וכל מעשיה הטובים לא הגינו לה מן העונש. והנה זה וראי קל וחומר לשאר בני אדם שהיי בידוע אם מרים אחות משה שהיתה גדולה ממנו [בשנים] ונתנה נפשה עליו בענין הנאור [גדלה אותו] וגדולה מזו כי משה (ז) לא היה מקפיד בדבריה וגדולה מזו שלא דברה לשון הרע לגמרי אלא שטעתה במה שהיתה (ג) מדמה אותו לשאר הנביאים נענשה בצרעת קל וחומר לשאר בני אדם המספרים לשון הרע לגמרי על גדולים מהם בחכמה ובשנים ועל המקפידים בדבר שענשם כפול ומכופל. ועל זה אמרה תורה חברת יושבי קינות שאינם מדברים אלא דברים בטלים וכענין שכתוב (קהלת ה, ז) כי בא החלום ברוב עיני וקול כסיל ברוב דברים כי כשם שהחלומות רובן הבלים ודברים בטלים כן הכסילים רוב דבריהם דברים בטלים. וידוע כי כל הרגיל לדבר דברים בטלים מתוך אותם דברים בטלים יבא לספר לשון הרע מהמון העם ומתוך כך יספר לשון הרע מן הצדיקים שנאמר (תהלים לא, יט) תאלמנה שפתי שקר הדוברות על צדיק עתק. ומתוך כך יבא לדבר בנביאים ויתן דופי בדבריהם שנאמר (ד"ס' לו, טו) ויהיו מלעיבים במלאכי האלהים וגו' ומתוך שהרגיל את עצמו לספר בגנות הכריות שבארץ יספר בגנות של מעלה (ד) לכבוד בעיקר והוא שכתוב (תהלים עג, ט) שתו בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ. לשונם שהלכה בארץ גרמה להם ששתו בשמים פיהם. ולגודל חומר העבירה הזאת אין המחזיקים בה מקבלים פני שכינה והוא שדרשו רבותינו ז"ל במסכת סוטה (דף מ"ג, א) ארבע כתות אין מקבלות פני שכינה ואלו הן כת הנפים כת שקרים בת מספרי לה"ר (ה) כת לצים. ומצינו כי חלק בעל המדה הזו שר לשון הרע נתנה דוד עליו

צפחת השמן

שלפנינו היא הסביעית צננינו והציף ראייה לדבריו מהספרא והספרי צלומים זו מלות עסה. וגם הרצ מוגלת חסתר הסכים לדבריו ע"ס: ז) למדו כן מדכתיב צמנוך לו והאיש משה עני מאוד גו'. וכל ענין זה הוא ג"כ צפירותו סדר תלמי הכ"ל: ג) שהתרעמה עליו על שפירש מלשון: ד) נראה פירושו כמו שהציף רצונו למטה כל המספר לה"ר כאילו כופר בעיקר שכלומר שפתינו אהנו מי אדון לנו וענינו הוא ע"ד שאמרנו צע"ז (כ"ד ז') ששאלו הפלוסופין את הזקנים אם אין רלונו של הקצ"ה צע"ז למה אינו מצטלה כו' וכמו כן זה מספר לה"ר יחזו צחצחי שוא של השאלה הזאת שיאמר אם אין הקצ"ה רולה צפה דובר לה"ר למה אינו מצטלו וצקצרא המסובסת הזאת יצא לעבוד ע"ז ככ"ל והוא מי אדון לנו פי' שאינו רולה צדון אחד: עוד יתכן מפני שנותן מוגרעת צמעסי ידיו של הקצ"ה והוא כפירה גדולה זו שאל"כ הלא ידוע שמי שהוא שלם כל מעשה ידיו שלמים ואף אם אמת נכון הדבר שדיבר עליו מ"מ היה לו ליצוט מליתן פגם ודופי צמעסי ידיו. וכראה שזהו הכונה צום שהסיצ הקצ"ה ליהושה צמעסה דעכן ואמר לו וכי דלטור אני כמו שאמרנו צנמי סנהדרי' (י"א א') דאף שסוף סוף יתודע הדבר ע"י הגורל אצל כל ללמד לבני אדם שאף צדור העשוי להגלות שלא יגלו קלוס צמו פיהם כי כצדו ית' צקלון צ"א ימירו. ואיפשר שזהו כונת חז"ל צפקחים (ק"א א') המספר לה"ר והמקבל לה"ר והמעיד עדות שקר ראוי להסליכו לכלבים ע"פ חומרים ז"ל צהוריות (י"ג א') שהכלב מכיר את קונו ובין שהלדק עם צעליו או לא מ"מ יעמוד הוא לימין צעליו להלילו מיד מריציו וצקן יקחו צ"א מוסר מוננו והוא לא כן יעסה רק מטיל דופי צמעסי ידיו של הקצ"ה לכן ראוי לעונשו להסליכו לטוב מוננו שמכיר אדונו והוא יאמר מי אדון לנו: ה) צכ"י פארמא מסיים פה ח"ל

עליו השלום עם חלק הגנבים והמנאפים ואמר כי (ה) לא יאות לבעל לשון הרע שיעסוק בתורה והוא שאמר (ההלים כ, טו) ולרשע אמר אלהים מה לך לספ-הקי ותשא בריתי עלי פיך אם ראית גנב ותרץ עמי ועם מנאפים חלקך וכתוב (טס) פיך שלחת ברעה ולשונוך תצמיד מ-מה . קראו רשע והשוה אותו לגנבים ומנאפים . (ז) ומצינו ששלמה המלך עליו השלום שהזכיר על הלשון ואמר (נשלי יח, כ) מפרי פי איש תשבע בטנו (טס) מות וחיים ביד לשון, הודיענו בשני כתיבים אלה גודר כח הלשון אם לטוב אם לרע כי אם הוא משתמש בלשונו בדברי תורה ויוזכה ויזכה את הרבים הנה זה שכרו אתו ופעולתו לפניו, ואם בדברי רכילות ולשון הרע הנה ענישו מעותד ומזומן ותשבע בטנו ממנו ויהי' תחלת הכתוב מפרי פי איש תשבע בטנו על עונש הלשון הרע וסופו כשהוא אומר תבואת שפתיו ישבע על שכר לשון הצדיק המזכה את הבריות ומצדיק [את] הרבים בלשונו, והכתוב שאחריו בקשר עמו וביאור אליו והוא שאמר מות וחיים ביד לשון [ואוהביה יאכל פ-י] יאמר מאחר כי מות וחיים ביד לשון מי שאוהב את הלשון והוא האיש החפץ לדבר תמיד (ת) (יסתכל) [ישתדל] לקבל עליו שכר וידבר בדברי חכמה ותוכחות חיים והשלום והאמת ויאכל פרי הלשון ויהיה שכרו רב כי חיים ביד לשון וכאשר הוא דגיל לדבר יותר משאר בני אדם כן ירבה שכרו ובענין ההפך גם כן אם הוא אוהב הלשון לדברי רכילות ולשון הרע הלא ענישו גדול ויאכל פרי העונש . ועל כן יש לו להזהר בזה כי מית ביד לשון . (ט) ודרשו רז"ל (ערכין טו ז) אין הנגעים באים אלא על לשון הרע שנאמר (קהלת ה' , ה) אל תתן את פיך לחשיא את בשרך ברומר אל תתן רשות להוציא דבר מפוך לחשיא את בשרך להלקות גופך [ואל תאמר לפני המלאך כי שגגה היא למה יקצוף האלהים על קולך וחבל את מעשה ידיך פירוש] (י) ואל תאמר לפני המלאך הממונה עליך שבשגגה הוצאתי מפי הדיבור

צפחת השמן

רז"ל והסיון חסמ"ל צלי לכוכו (פי' לראותו) וכמדומה שראיתי סי' זה צספרי נוסד חכן תמוה לי סיכתוב רצינו הסי' הזה שהוא צפיוט ליו"כ שחרית שרק חנו צני חסכנו החזקנו צו . וכנראה שדבר זה הוא גם צאיזה נדרש, וחולי שהי' הגה"ה נצחון והכניסה הסופר לפנים ולרין לראות צכ"י אחרות אי"ה : ו) כונתו ע"פ דברי הירושלמי פ"א דברכות רסצ"י אמר חלו הוינא קאים על טורח דסיני צשעתא דאיתיהיצת תורה לישראל הוינא נחצעי קומוי רחמנא דיתצרי לצר נשא תרין פוונין חד דהוה לעי צאורייתא וחד דעציד ליה כל לרכיה וכל זה נפני שכלי צנשתמס צו קודש אינו נהראוי להשתמש צו חול ומה שלא יצר את האדם צצ' פיות לא נפני קלורו ית' ח"ו צתכונת הצריאה חצל צזה צא להורות לנו שאם היינו צצני פיות היה נקום לטעות שהותר לו לדבר עם הפה הצ' חף דצרי לה"ר : (ז) ענין זה וצאור הכתובים כתצ רצינו גם צפי' פ' מלורע צתחלתו ומסס הוספתי תצות ואוהציה גו' והוא מוכרח להצנת דצריו כאן וכמו סיורה סוף לשון רצינו צזה . ועי' צשע"ת לרצינו יונה ז"ל שער ג' סי' ר"י : ח) הגהתי כן נכ"י וצפירושו פ' מלורע הנוסחא ישתדל להרצות חליו שצר : ט) כל ענין זה והלשון הוא צתנחומא פ' מלורע שסס איתא ג"כ נחמר רז"ל אין הנגעים צאין כו' והרצה נדצרי רצינו נקורס עוד צנקוונות רצים צירושלמי פ"ק דפאה ונדרש טו"ט מז' כ"צ וצגמ' ערכין וצאצות דר"כ פ' ט' . וכל ענין זה עד ענין הנחש הציא רצינו גם צפירושו פ' מלורע וצקולר פ' תלח : י) הגה חף שהוספתי כאן לדעת על מה יקוצו דצריהם ז"ל חמנס צכ"ז יקסה לכאורה למה נדרש הכתוב הזה דוקא על לה"ר וגם צתנחומא מלורע שסס ונציא מהפסוקים סנכתצנים צספר צין המדות הטובות וגם הרעות , וכנראה שעיקר הדרשה מנאי דכתיב אל תתן את פיך שסכונה הוא על לה"ר שמוליא נפיו וכ"מ צטו"ט ונז' כ"צ ד"א נדצר צלסון הרע שהס נחטיאים צפיהם את צצרים ממה שהס מוליאים צפיהם לוקין צלרעת . ונ"ל לפרש עוד צזה היות סאף סאין הקצ"ה

הדיבור שכל דיבור ודיבור שיוצא מפיו הלא הם בספר נכתבין בין טוב בין רע בין שונג בין מזיד , למה יקצוף האלהים על קולך וחבל את מעשה ידיך אלו הידים והגוף שלוקין בנגעים . יא) ובמדרש מות וחיים ביד לשון הכל תלוי בלשון זכה לחיים לא זכה למיתה . עסק אדם בתורה בלשונו זכה לחיים שהתורה עין חיים שנאמר (משלי ג , יח) עין חיים היא למחזיקים בה . והיא רפואתו של לשון הרע [שנאי' טס טו, ד] מרפא לשון עין חיים . אם עסק בלשון הרע מתחייב הוא בנפשו למות שקשה לשון הרע משפיכות דמים שכל מי שהורג אינו הורג אלא נפש אחד אבל המספר לשון הרע הורג יצ) שלשה האומרו והמקבלו ומי שנאמר עליו שכן מצינו בדואג האדומי שאמר לשון הרע על אחימלך בן אחיטוב ונהרג שנאמר (ס"א כג, טז) ויאמר שאול מות תמות אחימלך ונהרג שאול [דכתיב] (ד"ה א' , יג) וימה שאול במעלו אשר מעל בה' וכן שאול אמר (סנואל ז א , ט) עמוד עלי ומותתני כי אחזני השבץ קטיגוריא של נוב עיר הכהנים ואין שבץ אלא יג) בגדי כהונה [שנאמ'] (סמות כח , יג) ועשית משבצות זהב ודואג האדומי נשתרש מחיי העולם הזה ומחיי העולם הבא שנאמר (תהלים כג , ז) גם אל יתצך לנצה יחתך ויסחך מאהל וישרשך מארץ חיים סלה . מי קשה המכה בחרב או המכה בחץ , המכה בחרב אינו יכול להמית אלא בקרוב והמכה בחץ אינו כן אלא זורק בחץ ומכהו בכל מקום שרואה אותו ולכך נמשל המספר לשון הרע לחץ שנאמר (ירמיה ט , ז) חץ שחוט לשונם מרמה דבר וגו' . וכן הוא אומר (תהלים כו , ה) בני אדם שניהם חנית וחצים ולשונם חרב חדה . כל המספר לשון הרע כאלו כופר בעיקר שנאמר (סס יב , ה) אשר אמרו ללשונו נגביר שפתינו אתנו [מי אדון לנו] . קשה לשון הרע יד) משפיכות דמים ומגילוי עריות ומע"ז . בשפיכות דמים כתיב (זרחשית ד , יג) ויאמר קין אל יי גדול עוני מנשוא . בגילוי עריות כתיב (סס לט , ט) ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת . בע"ז כתיב (סמות לג , לא) אנא הטא העם הזה וגו' ואלו בלשון הרע כתיב (תהלים יב , ד) יכרת יי' כל שפתי חרקות לשון מדברת גדולות לכך נאמר (משלי יח , כא) מות וחיים ביד לשון . ובמדרש תלים (תהלים לט , ז) אמרתי אשמרה דרכי מחשוא בלשוני

צפחת השמן

הקצ"ה דן שונג כמזיד לכל צעון זה אם ירלה האדם ליפטר צטענת שונג הייתי חין מקום לפוטרו מהעונש כי ישיצו אותו אם כן חין ערצ לצדך לתת צלחין דופי למה לא דנת אותו לכף זכות אולי שונג הוא צדצר לכך לא יוכל לפטור עלמו צטענת שונג זהו שאמר למה יקלוק חלקים על קולך פי' ע"י קולך שאמרת לה"ר ע"י זה נתחייצת ונלכדת צעונש גם על שאר עונותיך זהו וחבל את מעשה ידיך : יא) צתנחומא סס וצטו"ט מזמור כ"ג אמר סס אכל וצירך זה חיים אכל ולא צירך כו' ד"א אם זכה לתורה זכה לחיים כו' . והענין להודיענו שאל יחסוב האדם הואיל שהדבור לא ירלה ע"כ יש צד וידום אף מדברי תורה לכך צא ללמדנו דעת שאינו כן וכמו שאמרו גם צירוסלמי פ' הרואה כל פיטטיא ציסין צר מפייטיא דאורייתא : יב) כ"ה צמס' ערכין סס וכל דצרי רציו סלמטה הנה צמקומות מפוזרים כי מה שהציא מנעשה דמרים הוא מספרי פ' שהעלתך ודצרים ופ' תלל ומה שהציא שאף אהרן נתנגע הוא ג"כ צצנת דף ל"ז א' ומה שאמר מוליא רע וכן מ"ס יצא קרצנו סקולו מלפנך כו' הוא ג"כ צערכין סס ומלורע רצה פ' ט"ז . ומ"ס שכל צעלי מומין מתרפאין כו' הוא גם צגמ' ערכין סס אכן עיקרן של דצרים הוא צתנחומא פ' מלורע כמ"ס צליון ט' : יג) ומה שאינו מזכיר רק אחת מהם שהוא האו"ת מפני שעל ידו ראה שעשה הרע צעיני ד' צמה שהרג את כהני נוב צמה שלא ענהו הסס כמו שאמר הכתוב (ס"א כ"ח ו') וישאל שאול צד' ולא ענהו ד' גם צחלומות גם צאורים גם צצציאים : יד) וכ"ה גם צטו"ט מז' י"צ וטעם הדבר כצד כצו רציו צלות צרכה סכיון שעושה אותה כמה פעמים ואינו חושבה לחטא הנה הוא חוזר לעון חמור . וכן כתב טעם זה הרציו יונה צשערי תצונה סער ג' ס"י

181

בלשוני קשה לשון הרע מע"ז שכשחטאו ישראל במדבר לא נחתם עליהם גזר דין
עד שחטאו טו) בפייהם שנאמר (דברים א , לד) וישמע יי' את קול דבריכם ונו'
דכתיב (מלאכי ז , יז) הוגעתם יי' בדבריכם במעשיכם לא נאמר אלא בדבריכם וכן
אמר (ישעיה ג' , ח) כי כשלה ירושלים ויהודה נפל כי לשונם ומעלליהם אל יי'
וכן הוא אומר (ירמיה יז , ח) היתה לי נחלתי כאייה ביער [נתנה עלי בקולה על
כן שנאתיה] וכי בקולה שנאה והלא בקולה אהבה שנאמר (סיר הסירים ז' , יד)
השמיעני את קולך אלא בקולה אהבה ובקולה שנאה בקולה אהבה השמיעני את
קולך בקולה שנאה נתנה עלי בקולה הוי אומר מות וחיים ביד לשון. וכן מרים נענשה
בצרעת שנאמר (נמדנר יז , ח) ותדבר מרים ואהרן במשה מה היה ענשה צרעת
לכתיב (סס , י) ויפן אהרן אל מרים והנה מצורעת מה כתיב אחריו (דברים כד , ט)
זכור את אשר עשה יי' אלהיך למרים והלא דברים קל וחומר ומה מרים שלא דברה
אלא באחיה ושלא בפניו ולא נתכוונה אלא להחזיר לו אשתו כן המספר לשון הרע
בפני חבריו על אחת כמה וכמה מה כתיב למעלה מן הענין (סס) השמר בנגע
הצרעת ואף אהרן שהיה כהן גדול נגעה בו ידו של הקב"ה שנאמר [נמדנר יז , ט]
ויהי אף יי' גם , גם אהרן ומרים אלא שאהרן טו) נתרפא מיד ומרים לאחר שבעה
ימים שנאמר (סס יז , טו) וחטגו מרים מחוץ למחנה שבעת ימים. והו שאמר
(ויקרא יד , ז) זאת תהיה הורת המצורע מצורע מוציא שם רע ולכך היה קרבנו
שתי צפרים חיות. ודרשו זכרונם לברכה אמר הקדוש ברוך הוא יהא קרבנו צפרים
"קולן מצפצף יבא הקול ויכפר על הקור. וכן אתה מוצא בנחש הקדמוני על שאמר
לשון הרע על בוראו לפיכך נצטרע שנאמר (נראה ג' , יד) ויאמר יי' אלהים אל
הנחש כי עשית זאת ארור אתה מכל הבהמה. יז) במה אירדו בצרעת נאמר כאן
ארור אתה ונאמר להלן (ויקרא יז , נג) צרעת מטארת היא. אמר רב דונא בשם
ר' יהושע בן לוי יח) הסלעים שהן על הנחש זו היא צרעתו ולא עוד אלא [שכל]
בעלי

צפחת השמן

ר"ג וע"ס עוד ר' טעמים אחרים צז: טו) יתכן שלכך עונש הדיבור גדול יותר ממעשה
זהיות יסרון האדם מן הנסמיה הוא הדיבור והוא ניתנה לו מחנה מאלו ית' יותר משאר
בעל חי והנה הוא מזלזל בזה צהמתנה לחטוא על ידה הלל הוא מחייב ראשו למלך לכן
פונטו טישב צדד והוא טס כאלם לא יפתח פיו. וצז) נוכל לפרט מה שהביא רבינו פה
מהמדרש נחנה עלי צקולה על כן שנאמיה צקולה חסונה צקולה סנואה הכונה שניתן לנו
כה הדיבור צהמתו אוחנו כדי שנוכל לעצרו ולהודות לו צהמרי פינו והנה אנחנו הקלנו
צהמתנה להשתמש צה צדברים האקורים ע"כ שנאמיה: טז) לכאורה קשה וכי מטוא פנים
יש צדנר. ונראה נפני שהכתוב חישנ את מרים צראטונה ואח"ז את אהרן ועוד דהיל"ל
וידברו אמנם הפי' הוא ותדנר מרים גו' שהיא החטילה צדנר והיתה מצראטונה והעקריית
וצפרט לפי המצואר צספרי וצילקוט צהעלתך שחטתו של עשה אערה חוי לנשותיהם של חלו
(אלדד ונידד) ונקטמה אמרה זאת למרים ג"כ וכן הוא צרש"י צחונט שהיא פחה צדנר
חטילה לפיכך הקדימה הכתוב ומנין היתה יודעת כו' ר"כ אומר מרים היתה צנר לפודה
וכו'. וכן ראיתי צנחורט"ה צהא"ג צצנת ד' ל"ז שתירץ כן. ואיפשר שזהו פי' הכתוב והנה מרים
מלודעת כסלג ויפן אהרן אל מרים והנה מלודעת שהכתוב מתרץ הקוטיא הזאת ואמר ויפן
אהרן אל מרים שהוא לא היה הנותחיל רק פנה אל דברי מרים לכן והנה מלודעת פי'
שרק היא לצדה נשאה מלודעת ולא הוא כי כתרפא מיד. טז) מלחתי צע"י צרי"ג צצנת
דף ל"ז סכתו כן צפי' הכתוב ויפן אהרן גו' ונהגית: יז) כן הוא צחנחוחא מלודע הכוכר
הס צצ"ר פי' כי ונצנ"ר פ"ג ושמה הוא סגז"ס שהביא רבינו. ונ"ס ח"ר הונח כו' צ"ה
צחנחוחא סכו' וצצ"ר סג"ר ר' יהושע דסבנין צסס ר' לוי אררו צלדעת הלין סלעיא דניה
צדען אינון וצצנ"ר סג"ר ח"ר אלעזר סלין סלעין כו': יח) להנין ענין צרעתו ע"י סלעין
צדדך

בעלי טומין מתרפאין לעולם הבא והוא אינו מתרפא . בבני אדם כתיב (ישעיה ל"ו) או ידלג כאיל פסח ותרון לשון אלם . וכן כתיב (ס"ס ס"ה , כ"ה) זאב וטלה ירע כאחד אבל נחש אינו מתרפא לעולם הבא שנאמר (ס"ס) ונחש עפר לחרו לפי שהוריד את הבריות לעפר ומי גרם לו שסיפ לשון הרע . יש דיבור שהוא לשון הרע ויש שאינו לשון הרע אלא אבק לשון הרע ודנה רבותינו ז"ל ביארו לנו דיבור לשון הרע מהו והוא שאמרו (ערכין טו , ג) היכי דמי לשון הרע כגון דאמר היכא איכא גורא אלא בבית פלניא י"ט) [דאיכא בישראל וכוורין] . ואמרו רז"ל בבבא בתרא (קס"ד ג) שלש עבירות אין אדם ניצל מהן בכל יום , הרהור עבירה (כ) ועיון תפלה ולשון הרע לשון הרע סלקא דעתיה ארא אימא אבק לשון הרע . קשה לשון הרע יותר משאר עבירות שכן הזכיר ירמיה שלשה פעמים העל אלה לא אפקד הזכיר תחלה באסור אשת איש [ירמיה ה , ח] סוסים מיוונים משכים היו וגו' וסמך ליה (ס"ס) דעל אלה לא אפקד נאם י"א אם בגוי אשר כזה לא תתיקם נפשי , והזכיר אחרי כן בעון מי שמקבץ ממון בשקר (ס"ס , כ"ז) ככלוב מלא עוף כן בתירם מלאים מדמה על כן גדלו ויעשירו וגו' וסמך ליה העל אלה לא אפקד נאם י"ב , והזכיר שלישיית בבערי לשון הרע (ס"ס ט , ז) חץ שחוט לשונם מימה דבר בפיו שלום את רעהו ידבר ובקבו ישים ארבו וסמך ליה העל אלה לא אפקד בם וגו' , לא הזכיר מלת בם כא) אלא על לשון הרע להורות שהעונש יחול בגופם ממש . כמה בני אדם חושבין שאין חטא הלשון חמור כחטא המעשה ועל ז' אמר שלמה עליו השלום (משלי כה , י"ח) מפיץ וחרב וחץ שנון איש עונה ברעהו עד שקר , יאמר אל רחוב שאין היוק הלשון אלא הדיבור בלבד ואינו חטא המעשה אבל הוא חמור כל כך כאלו לקחת מפיץ והוא מין ממיני הזיין שנאמר (יחזקאל ט , ג) ואיש כרי מפצי בידו וכן (ירמיה כ"א , כ) מפץ אהה לי . וכאלו לקחת חרב וכאלו לקחת חץ שנון ודכית בהם ולכך המשיל הרשון לשלשה דברים הללו ואם העדת בדבר המחייבו מלקית הנה הוא מפיץ ואם בדבר המחייבו דריגה רנה הוא חרב ואם בדבר המחייב סקלה הרי הוא חץ שנון . כ"ג) מיתר לספר לשון הרע על בעלי כחלוקת שנאמר (מלכים א' ח , כ"ו) ולי אני עבדך ורצדוק הכהן וכל מי שאינו מספר לשון הרע ואינו מחזיק במחלוקת על אותם שאינם נוהגים כשורה הוא נעניש בזה וכן אמר הכתוב (סו"ט , ט) מימי דגבעה חטאת ישראל י"ם עבדו כלומ' אם שם עמדו יאמר הדור הזה לא השיגה אותם בגבעה כ"ג) [מלחמה] לבער הרע כמו שהשיגה מלחמה לאנשי הדור ההוא

צפחת השמן

בדרך פסח הוא שכתו הללו צדד ישב מחוץ למחנה מושבו והוא עונשו מפני שדיבר רע על בני אדם כן עונשו של הנחש שהוא מיוחד משאר בעלי חיים שדרכם לעשות צתי מחסה עצורם ועבור גוריהם וישבו כאחים יחדיו לא כן הנחש כי מדורו רק צין הסלעים והוא צודד צמוטבו כל אחד צפ"ע וצ"ס הלין סלעים דניה פי' סלריך להסתר ציניהם לרעין אינון זה הוא עונשו כמו שאר מלודעים . ובדרך רמז נראה לפרש שהוא רומז לילה"ר שנמשל לאזן כדאימח צפוכה (כ"ג צ"ג) ופי' זהו לרעתו צמה שהוא קשה כאזן להכשיל צ"א כי מנגלין חוב ע"י חייב . ומ"ס שכל בעלי טומין מתרפאין כו' הוא ג"כ ע"ד הרמז שהקצ"ה צעמנו קראו רע כדאימח צקדושין (דף ל' א') וכן גם צפוכה ס"ס אמרו שהוא מהר" שהקצ"ה מתחרט עליהן סגראן ועוד אמרו ס"ס שלעתיד תביא הקצ"ה לילה"ר ושומטו כו' מכל זה ראינו שאין לו תקנה חלא שחיטה : י"ט) עשיר הוא ויש לו צמר ודגים ואינו מחוסר כלום ויכול להנות לאחרים ואינו מנהנה . רס"י : כ) הרשצ"ס ס"ס פי' שאמר שהתפלל ישמור כלבו ומלפה שיטלם לו הקצ"ה סכרו ויעשה לו לרכיו לפי שהתפלל וצחוס' פירשו שאינם מכוונים תפלתם שאין אדם יכול לכיון בתפלתו [כראוי] : כ"א) כל אדם מקורו וננשא רנה ע"י דורס פסוקים אלו שעצרו על הנוחות כולן וכפירו שהקצ"ה כדכתיב (ס"ס) כחשו צד' גוי והי' מאריך אפו ועל הניחוף נחתם עליהם סכן כתיב העל אלה גוי וכו' : כ"ב) כ"ה צירושלמי פ"ק דפאה . כ"ג) כן נראה לי להניח ע"פ דברי הרבנו יונה בעשרי תשובה פאעתיק

ההוא , וענין מימי הנבעה כלומר מן הזמן ההוא חטאתם להקדוש ברוך הוא (כד) וזה הדור ההוא טוב יותר מזה כי בערו את הרע בענין הפילגש והחזיקו מלחמה עליהם ואתם לא כן כי אלו הייתם בדור ההוא לא עשיתם כמותם לבער הרעות מקרבכם . יתחייב אדם לשמור דרכיו מחזוא בלשונו ושלא ישתמש בדיבורו באחד מדרכי דהשא כי הדיבור באדם מצד הנפש המשכלת שבו ועמו יש לו יתרון על כל שאר בעלי חיים . ועל כן צריך הוא להזהר בעצמו ושיציל את נפשו שלא יענישנה בלשונו . וכן אמר שלמה (משלי כא , כג) שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו :

לולב

(תהלים נ , ז) מציין מכלל יופי אלהים הופיע . פסוק זה מדבר בתחיית המתים כי בן כתוב למעלה ממנו אך אלהים יי' דבר ויקרא ארץ . ופירוש קריאה זו רמז לתחית המתים כי שיעור הכתוב בן ויקרא שוכני ארץ , וכענין שנאמר בתחיית המתים (ישעיה יח , ג) כל יושבי תבל ושוכני ארץ וגו' והוא כמו (סס כו , יט) הקיצו ורגנו שיכני עפי . ועל כן אמר אחריו [סס סס ד] יקרא אל השמים מעל זהו הנשמה ואל הארץ לדין עמו זה הגוף וכל המזמור מיוסד על הענין הזה . והכוונה בכתוב הזה כי הנם הגדול של תחיית המתים יתחיל מציון למה לפי שמשם נברא העולם ונשתכלל יאמר הכתוב כי תחלת הדיבור והקריאה לשוכני ארץ תהיה מציון לפי שמציון מכלל יופי נשתכלל יופיו של עולם ותהיה מלת מציון משמשת למעלה זלמטה . וידוע כי הנקודה האמצעית של היישוב היא ציון א' ומשם היה משתיתו של עולם וכן כל דבר חקפו ועיקרו הוא האמצעות שהרי מצינו עץ החיים שהיה עיקר הגן באמצעותו באמרו (בראשית ז , ט) ועץ החיים בתוך הגן . ודרו"ל ז' בפירקי רבי אליעזר כשם שגלגל חמה נתון באמצע הריקע כך עץ החיים נתון באמצע גן עדן הה"ד (סיר הסירים א' ד') הביאני המלך חדריו אלו חדריו גן עדן . כמעשה הריקע כך מעשה גן עדן . וכן אהל מועד היה באמצע ארבע מהנות ישראל . גם יצירת האדם מאמצעותו

צפחת השמן

לשונו צליון הסמוך : (כד) כן פי' רצינו יונה צפע"ת שער ג' סי' כ"ט ח"ל הנעים פי' אם שם עמדו הדור הזה לא הסיגה אותם צנצעה מלחמה לצער הרע כאשר הסיגה מלחמה לצני הדור ההוא . שם עמדו כמו אם שם עמדו וכן ועזב את אצו ואם עזב ר"ל ממין חטא גצעה היתה חטאתם אכן היו טובים מאלה כי נקהלו ועמדו על נפשם לצער הרע . ונמנו קבל רצינו לצאר כן הכתוב ורש"י והרד"ק פירשו צפנים אחר יעו"ט ומ"ט צרצינו יונה ממין חטא גצעה ר"ל מזמן הנצעה וכפרש"י צפס הס"ע ורד"ק שם :

א) כן הוא ציונא (כ"ד ז') למה נקרא אצן שתיה שממנה הושחת העולם ודרשו מהכתוב (תהלים נ' ז') וצליון מכלל יופי ממנו מוכלל יופיו של עולם . וכן איתא צפו"ט וצו"י וכו' . (וענין של אצן שתיה נמלא צפדר"א פ' ל"ה) ונתחומא פ' פקודי ופ' אחרי וקדושים וצרנה פ' אחרי ונשא פי"ז ונחזית פ"ג וגם להלן צאות שצט וצפועות מ"ע הביא רצינו ד"ז ועי' מה סליינתי שם . ומה שהוסיף רצינו תצות היי"ט כו' נראה שנה צזה לקצן רגלי המלעיגים צאומרס איך יוכל לומר ענין אמלעות צדצר שהוא עגול וכן היא תמונת הארץ ועי' צפ' חסד לצרנהם להר"א אזולאי ז"ל ונענין זה צמעין שני עין הקורא : ואם אמנם אמת נכון הדבר צדצר פשוט נוכל לפרשו גם דרך רמז אשר ירמוז על אדם הראשון שכבר נודע מש"א צצ"ר פ' י"ד שממקום כפרתו צצרא וכן צפדר"א פ' י"ז חיצה יתרה חיצה הקצ"ה לצדה"ר שצראו ממקום טהור וקדוש וממקום צית המקדש כו' וידוע שציקר תכלית הצרי"א הוא האדם והוא האצן השתיה שממנו פי' ע"י מעטיו הטובים השמות צל יסרקון ותכון תצל צל תמוט : צ) לפיכך לא נמלא שם וצדצ"ן ז"ל פ' צראשית פ' ועץ החיים גו' כתב לפי פשוטו שהוא מקום ידוע שהוא צתוך ולכן חרגס אונקלוס צמליעות גינתא והנה לדצריו עץ החיים ועץ הדעת שניהם היו צאמלע

מאמצעותו שהוא טבורו שהוא כדמית שרש האילן שענפיו מהפישטים משם הנה
 והנה ומיד שנולד צריך לחתכו . ג) ודרשו ז"ל כמו שהטבור באמצע הגוף כך ארץ
 ישראל נתונה באמצע העולם וירושלם באמצע ארץ ישראל ובית המקדש באמצע
 ירושלים וההיכל באמצע בית המקדש והארון באמצע ההיכל ואבן השתיה לפני הארון
 שממנה הושתת העולם . והענין הזה מצוייר בצורת האדם בגלגל עינו שהרי האדם
 נקרא עולם קטן כולל העולם הגדול והוא שדרשו ד) בפרקי דרך ארץ אבא יוסי בן
 (ה) הונן אומ' משום שמואל הקטן העולם הזה דומה לגלגל עינו של אדם לבן שבו
 זה אוקיאנים ומקיף העולם כלו . שחיר שבו זה ו) העולם קורט שבשחור זה ירושלים .
 פרצוף שבקורט זה בית המקדש . ומה שאמר אבן השתיה שממנו הושתת העולם
 הענין הזה הוא רמז במלת בראשית שכן אמרו בגמרא דסוכה (מ"ט א') תנא דבי רבי
 ישמעאל אל תיקרי בראשית אלא בראשית אלו השתין שמששת ימי בראשית וזהו
 שהזכיר אלהים הופיע הוא דשם שזכר בבראשית . ולפי דעת מדרש רז"ל העליונים
 והתחתונים הכל מציון א"צ לומר העולם השפל שכך ז) (אמר במדרש) [אמרו] רבי
 אליעזר הגדול אומר (נראשית ז', ד) אלה תולדות השמים והארץ ביום עשות וגו'
 תולדות השמים מן שמים נבראו תולדות הארץ מן הארץ נבראו וחכמים אומרים אלו
 ואלו מציון שנאמר מציון מכלל יופי אלהים הפיע . מציון נשתכלל יפיו של עולם .
 וכן מציון לרבותינו ז"ל ח) שאמרו עיקר שכינה בתחתונים היתה כי בידאי הגלגלים
 וכל צבאם עם היותם עצימים ונבראים נכבדים בעלי שכל ודעה רבה לא נבראו אלא
 לתשמיש מן האדם הוא שכתוב (טס א , טו) והיו למאורות ברקיע השמים , ביאר
 בפירו' כי כונת אמרו יהי מאורות להאיר על הארץ היה , ט) ואצ"פ שחכמי המחקר
 סותרים זה בטענת שאין מפועל חכם לבנות בירה גדולה ובצורה להצניע שם גרניר
 א' אצ"פ כן אין לנו אלא אמונת התירה הצודקת בכל דבריה כי מין האדם כשהוא
 צדיק נכבד וחשוב מן הכל אפי' מן הגלגל אפי' מן המלאך , ומסורש אמרו (חולין
 לא , ז) גדולים צדיקים יותר ממלאכי השרת והביאו ראיה מן הכתוב (ויאלל ג , כה)
 וריויה די רביעאה דמי לבר אלהין . ועוד בפ"שת (יסעיס כז , יג) הנה ישכיל עבדי
 [ירום ונשא וגבה מאוד] המדברת על ישראל י) דרשו רז"ל וגבה ממלאכי השרת
 שנאמר [בהם] (יחזקאל א , יח) וגובה להם ויראה להם . ועוד ראיה ממה שדרשו
 במדרש תנחומא בסדר ויקרא (יאלל ז , יח) וי"י נתן קולו לפני חילו אלו
 המלאכים

צפחת השמן

וכו' וכ"כ טס רזינו צפירושו יעו"ס : ג) הוא צתכמואל פי קדושים וצתקונים (דף ל"ו ז')
 אמר (עיר ז' ג') סררך חנן ססר דא ליון דליהו טבור עלנאל נקודה דמינה הסיתת העולם
 לארבע סטרין וכו' : ד) זוטא פי ס' : ה) איפסר סל"ל יומן כי כ"ה הגי' טס :
 ו) ככ"י הנוסחא סמור טנו זה הייסוז קומט טנשטור זה ירוסלים פרלוף טנקומט כו' :
 ז) הצלתי נסוגר פנות חלו חס טמאמר זה הוא גם צמדרט צצ"ר פי י"צ וצקה"ר פי"ג חצל
 טס הגי' ר"ח ור' יהוסע ר"ח אומר כל טיס צטמים צרייתו מן השמים כל כו' ר"י אומר כל
 כו' חין צרייתו חלל מן השמים וכו' ח"כ חין כוונת רזינו להמדרש חנן כ"ה כדצרי רזינו
 צעלס צגמ' יומל (כ"ד ז') . ולא מחקתי תנת צמדרט מפני טכנר ראינו טנס לאגדות
 הס"ס קורחם רזינו צטס מדרט : ח) צצ"ר פי י"ט וצמדרט חזית פ"ה צלתי לגבי וצדצה נטל פ' י"ג
 וצפסיקת' רצתי ומדתא פי ויהי ציוס כלות מטס : ט) כן הוא גם דעת הרב המורה צ"ג
 עשליטי . וגם האזן עזרא ז"ל תחלת פי צראשית סותר דעת הגאון סאומר טהארס נכנר
 מן העלמכים . ורזינו צפירושו פי צראשית פי ויצרל ד' צין סאור וגו' וצפי טקנז פי סן
 לד' גו' סאריך לחזק דעת סאומרים טהארס נכנר מהעליונים ועס היותס גדולים ועלומים
 גצראו צענור המחחונים ועוכית כן גם מדרך המקירה ע"ס ועי' להלן אות דעות ט' צליוני
 אות ג' : י) צמדרט אגדת צראשית פרק מ"ד וצתכמואל סוף פי תולדות :
 וכן

281

המלאכים שנאמר (נראים לך, ג) מחנה אלהים זה וכי עצום עושה דברו זה הצדיק שהוא חזק מהם שוא עושה דברו של הקדוש ברוך הוא שנאמר (תהלים קג, כ) גבורי כח עושי דברו וגו' אלו ישראל שהקרימו נעשה לנשמע. גם נראה לי קצת ראייה מדברי משה שאמר (דברים י, יד) הן ליי' אלהיך השמים ושמי השמים הארץ וכל אשר בה רק באבתיך חשק יי' וגו'. זה יורה כי השם ית' חשק בישראל יותר מנבראי השמים הארץ כי אם היתה הכונה להעלות ולהגדיל מעלת ישראל על נבראי התחתונים בלבד היה ראוי הכתוב לומר הן ליי' אלהיך הארץ וכל אשר בה רק באבותיך חשק יי' וגו'. וכן דור עליו השלום הזכיר המציאות כולו במזמור (תהלים קמח) הללו את יי' מן הארץ וגו'. ואמר [סס סס, יד] וירם קרן לעמו וכן אמר ישעיה (ישעיה סו, א) כה אמר יי' השמים כסאי וגו' ואת כל אלה ידי עשתה ויהיו כל אלה וגו' [ואל זה אביש אל עני ונכה רוח], והם הצדיקים הנכנעים שהם עיקר הכל. וראה גם ראה מעלת מין האדם שהרי השם יתברך צוה בתורתו לעשות כלם גופניי' במשכן ובמקדש יא' היותם ציורים ודוגמא לדברים שכליים שבעולם העליון כדי להשכיח שכינתו ולהיות דירתו בתחתונים זהו (צ) שדרשו ז"ל

כי

צפחת השמן

יא' וכ"כ רבינו ז"ל באריכות צפי' לפרר תרומה פ' את תבנית המשכן גו' וז"ל ידוע כי המשכן וכליו הכל לזורים גופניים להתזון מהם לזרין עליונים שהם דוגמא להם וכו' וכן כתב עוד צפ' פקודי וכבר כתב כן מורו רבינו הרשב"א צפי' האגדות הנזכרו הכותב צפ"ג דחולין על מאמרם שור שהקריב אלה"ר קרן א' הי"ל צמלחו וז"ל צמו"ד ודע כי המאמר הזה צמלמו אמרוהו צוועטה המשכן שהי' רוח לזיר לדברים הרוחניים כדכתיב וראה ועשה וכו' ע"ס : יב) צתרומה רבס פ' ל"ג : והנה כעין מדרש זה איתא ג"כ בצ"ח רבס פ' י"ב וצתקומא פ' פקורי צזה שאמרו שהמשכן שקול כנגד כל מה שצמלא צשסת ימים ונגד יום השביעי ג"כ והנזיר רבינו להלן אות רשות הע' ופירשתיו סס באריכות צעוה"י, והתצוננתי וראיתי שגם המדרש הזה אינו צפשיטות ורבותינו ז"ל כללו בו לפי דעתי ענינים גבוהים ונשגבים אמנם בכל זאת כבר אמרו ז"ל שאין אתה צן חורין להפטר ממנה לכן אמרתי להגיש לפני ד' מנחתי מנחת עני מן הנזיר ואלוהים אחת לחת אולי יישר צעיני ד' יחצ' כי כבר גילו לנו רבותינו שצדיקים צאגדות רעוים וחדות אצני חפץ וסגלות מלכים שכיסו אותם לפני שמומי העין אשר אם יניטו צהם צעין חודרת יכהה מאורם ויחשכו המאורות כמ"ס רבינו העיימוני ז"ל שהצאתי להלן צאות רשות ע' הנז' מנ"ס צפצרו המורה וצחקדמת פרקיו סס אכן אס כסיר את המסיה מעל פני המדרשים אז נראה אורם כי יהל וכבודם עלינו יזרח :

ואומר שהכוונה צז"ס למעלה זבול הוא ע"פ מאמרם ז"ל צחגיגה (י"ב צ') אמר רב יהודה שני רקיעין הן ור"ל אמר שצעה גאלו הן וילון רקיע שחקים זבול מעון מכון צרצות וילון אינו משמש כלום כו' רקיע סס חמה ולצנה כו' שחקים סבו רשיים עומדות ועומדות מן לדיקים כו' זבול סבו ירושלים וצחמ"ק ומצח צנוי ומיכאל סר הגדול עומד ומקריב עליו קרבן צכל יום שצמאי צנה צניתי צית זבול לך ומכון לצנתך עולמים. [ומה מקריב וכי תעלה על דעתך שיש לסס פרים וכצשים אלא מהו מקריב צשמתן של לדיקים. צ"ה בעין יעקב] מעון סבו כמות של מלאכי השרת שאומרות סירה כו' מכון סבו אולרות סלג כו' וכולן דלמותיהן של אס כו' עד סלא צא דוד סיו צרקיע וכצנא דוד צקס עליהן רחמים והורידן כארץ צרצות סבו לרק ומשפט ולדקה וגנזי חיים וגנזי סלום וגנזי צרכה וצשמתן של לדיקים ורוחות ונשמות שצחידות להצראות ועל שצחיד הקצ"ה לכסיות צו אס סמתים כו' וסס אופנים ושרפים וסיות הקודש ומלה"ס וכסא הכבוד ומלך רס ונשא סוכן עליהם כו' ומכאן ואילך אין לך רשות לדבר כו' צמה שהורשת התצונן אין לך עסק צנסתרות. ע"כ. ונצצונן רק צמה שהורשנו וגנזין מה שאמרו מיכאל מקריב צשמתן של לדיקים מה סכוונה צזה ולפי עניות דעתינו יקשה ג"כ כעין קושי' הס"ס וכי מקריבין

נשמות

כי כל בשמים ובארץ כל מה שברא הקדוש ברוך הוא למעלה ברא למטה. למעלה זבול שנאמר (שם סג, עו) הבט משמים וראה מזבול ולמטה זבול שנאמר (ע"א ט, י"ג)

צפחת השמן

כשמות, אמנם כשנדייק מה שאמרו ערבות כו' וכשמתן של לדיקים ורוחות ונשמות שעתידים להזרחות כו' שיש בזה מהקשוי למה חשיב כשמתן של לדיקים לחוד ונשמות שעתידין להזרחות לחוד ולא כללם יחד: לזאת חלקי אמרה נפשי להליב ליונים ממה שהעלו לנו הרעיונים ואף שלא נחתי צקוד הראשונים, להצין את דצריהם שעל אפיקי הסודות המה חוכים, אכן יש בזה לפרש כמה וכמה פנים, והוא תל שהכל אליו פונים, ויש בתורתנו פנים מפנים שונים. ואומר שלדעתי יהיו דצרי הגמ' ליסוד מוסד לדעת האומרים שהלדיקים המה עומדים צדום המעלה על מלאכי מעלה שהיא גם דעת רצונו פה והוכיח כן צדאיות, ונחמת כן היא המדה ונפני שזככו נפשמ בזה שכלחמו מלחמת ד' את המלך הזקן למוד מלחמה מאז ומלך עז וקשה והוא יושב צופתחי לצבם וכאריה יארוצ להם צמסתר ואלל כל פנה ללכוד נפשמ צרשת זו עמן למו והמה צכה לדקחם לא שמעו צקולו ולא האזינו לחלקת לשונו צפתוינו הרצים לקור מדרך הישר וכל תחזולותיו לא הועילו לו להביא לבם נמלות ד' והעלו כל מחמדי תצל שהראה להם הילר על מוקד אהבת ד' היא היא העבודה הרלויה וההוצה צעיניו יתע' ומה שזבח את ילרו ולא פנה אל רהצים ומחודות הצל הוא עוצ צעיניו ית' מכל נחלי פלגי שמן ופרי צטן, והן זאת היחה כוונת הצריחה לשלח את הנשמה צת אלהים משמי מעל לעמק עכור לתמה צגוית צטר אשר צעפר יסודה שתחאה תאזה והיא נסיצה לכל עון ופצע והנשמה תתן רסן צלחיו להטותו אל הדרך הישר הנה בזה מלאה די הסיב לו וצזה תצוא אל המלך לשוץ אל המקום אשר היה שם אהלה צתחילה ולופיה הליכות ציתה ולחם עללות לא תאכל כי עתה לא תצום ולא עתה פניה יחורו כי פרי מעלליה תאכל:

וליהודיענו כל זאת שתערב לפניו ית' עבודה כזו ומתקו לו רגבי אדמה צלם תשתוחח ותט שכמה להיות למס עוצד ותסור למשמעת בצירתה וחדע כי צת מלך היא וצל חמר צה ותעשה ככל אשר תלוה אותה, ואשר תגזור עליה כן יקום והענין נגמר ע"י שני הפכים שאין תכונתם שוות, יען הנפש מטבעה עד שתקיים תרקיע ולשים צשמים קילה ולעומתה יצקס הגוף את תפקידו ולתאזה הוא נפרד הנה צלם ישלימו יחד ויתנו שכס אחד לעשות רלון קומס בזה נשלם ונפעלו ית', מה שענין זה לא ימלא צמלאכי מעלה אשר רע אין צמגורותם ולכן העבודה המגיע לו יתצ' מציין השרפים נגרע ערכה נגד עבודה צ"ל החטאים כי הקריצום לפני ד' ויקדשו, הנה כל הדצרים האלה וכל החזון הזה רמזו לנו רצותינו ז"ל צמאמרס המזכר. והוא שלפי דעתי הונח שם זבול על שני ענינים נגדיים נפרדים צעת יתחצרו יחדיו ויתאחדו כאחד והוא מלשון הכתוב (צדאסית ל' י"ט) יזלגני אישי: שלא מלינו לו פעולה צמקרח רק שם ועל כן נתנו חז"ל לשם זה גם פעולה ואמרו צצ"ר (פ' ע"צ) זצדני אלהים אותי צצד עוצ השדה הזו כל זמן שאתה מצנלה ומעדרה היא עושה פירות ולכאורה אין מוצן לדצריהם, (והרצ העקדה שם (סער כ"ה) כתצ והנה זצדני חצד ויזלגני הכל ענין אחד הוא שיש אותיות דעלכ"ת מתחלפות כו' והתחלפותם לפי שלא נאה לה לומר (זצדני) [זצלגני] אלהים זצל עוצ כו' ולפ"ז ידרשו כן על תצת זצדני זה הדרוש או שהליון צמדרש ל"ל על תצות יזלגני אישי, ומה שדרשו כן הוא שכפי צדאיתי להמפרשים אין צהם אחד שיפרש שהם (נ"ל זצדני ויזלגני) ענין אחד שמהם יפרשוהו לשון חלק וכ"ה צתרגום ולפי פ"י רש"י הוא לשון דירה והרד"ק צשרסיו יפרשוהו לשון מנחה, ומשום שלפי הפשט אין מוצן אין יצא שם זצולון על תצת זצדני גו' לכך דרשו צו חז"ל ופירשו ששם זצולון הוא רק על שם מעשיו כמו סיבואר) ונראה צפירושו ע"פ דצרי המדרש שם צע"י זצולון נתקיים תורתו של יששכר ואף שהוא לחוף ימים ישכון עם כל זה י"ש שכ"ר צאהלי זצולון ואמרו ע"ז המשל מן השדה שכל זמן שאתה מצנלה ומעדרה היא עושה פירות והנה יששכר נמשל לשדה כי הוא לשדה אחורה נעצד חצולון היה העוצד צה ומשנמה צעדור חצול היינו שסיפק פרכסה לאחיו וצזה

י"ג) בנה בניתי בית זבול לך . למעלה ערפל שנאמר (שמות כ, כא) ונשה נגשאל הערפל

צפחת השמן

עשה פירות למכזיר והם התורה והמלות והנה שם זבולון הוא שמו הנאה לי שהאיתמות
 נבואות היו ושם זבולון הוא מפרש מהו החלק והמתנה טובה שניתן לה והו שאמרה כי
 עתה יזלכני אישי פי' שבולדה הנן הששי וביודעה שעתה נשלם חפלה לא נקשה עוד יותר
 כמזואר צ"ר שם שאמרו כל האיתמות דיינו זכרים כו' והוא אומרה הפעם פי' עתה
 צילדתי הנן זה האחרון יזלכני אישי נשלם רנון צעלי שומנו וממני תושלם הכונה העליונה
 מה שהוטל על איש ואשה, כי ענין זה יתראה ויתגלה צנני אלה שהאחד יעסוק בתורה
 כו"ס יששכר חמור גרם גו' וירא ונוחה כי טוב פי' הגם שראה עניני העולם טובים
 ונוחים חיים למולאיהם ומנוחה להנעים ימיהם וזה ואת הארץ כי נעמה אצל הוא לא
 התאוה למנעמיה רק הטה שכמו לסבול עול תורה אם שאולי יוכרה עי"ז להיות למס עובד
 היינו שאיפשר כי יחסר לו לחמו וילטרך להשתעצד ולהכנע לזבולון אחיו . המורים מוזכרנו
 ששם זבול לפ"ד מדרשינו הונח על ענין שומכרים שני דברים להיות אחד להוליא על ידם
 דבר ותכלית ידוע מה שכ"ח צפ"ע לא היה זכחו לעשותו כמו האיש והאשה האדמה והדומן
 וכן כל עניני חבל משפיע וכשפע, והו הרמז צפ"ס זבול שקראוהו כן מפני ענין המילוע
 שנין השנע שנות שחשנו (וגם מי שאמר צ' רקיעין הן פירושו לשני ענינים אלו הגשמי ורוחני אלא
 צזה מחלקם לשבעה פרטים), ומפרש מפני מה נקראו כן (ואף שאינם תופסים תקום אמרו
 כן לשבר האוזן כי אין לנו להצין כפשוטו שיהו הרקיעין נטויין זע"ז ככיסות הללו זו למעלה
 מזו שנוהג צינינו שוכני צמי חומר והוא רק לקרב הדבר לשכלינו צמה שחמו צו) וחשיב
 הש"ס הג' ראשונים שהם ללורכי העולם השפל כמו וילון כו' מחדש בכל יום מע"צ רקיע
 שבו חמה ולבנה כו' שחקים שם רחיים וטוחנות מן ללדיקים (לעתיד לבא) כו' וחשז זבול
 צאמלע ואח"כ חושז הג' אחרונים והמה נחונים עליון כפי ודרגת שימושם במרום כאמרו
 מעון שבו כימות של וולה"ש אומרים שירה כו' נוכח שבו אולרות שלג כו' וכולן דלתותיהן
 של אם וכו'. וצאמלע שקושי' הגמ' והני צרקיע איתנהו הני צארעא איתנהו וכו' יצא על
 נכון מאוד לפי פירושינו והקושי' היא איך נחשוב הרקיע הזה צין הדברים העליונים ר"ל
 הענין שומרונו צזה וע"ז נותרך עד שלא צא דוד הו צרקיע פי' לפי שכל אלו דחשיב הנה
 לפורעניות כדפירש"י והנה עד שהא דוד לא היו העונשים של החוטאים דוקא צעה"ז רק שומרה
 ליום עברה לעוה"צ שהוא מלמעלה וכמו החמה דאמרי' נבדרים (ח' צ') וצריש ע"ז אין גיהנם לע"ל
 אלא הקצ"ה מוליא חמה ונכרתיקה לדיקים מתרפאין צה ורשעים כדובין צה כו' וכשצא דוד
 ציקש עליהם רחמים והורידן לארץ פי' שכל סדר תהילים הי' לעשות דין צהרשעים פה
 לנטה צארץ לא שמונשם ישאר שומר לעמיד, ומה שמוציא הכתוב כי לא אל חפץ רשע וגו' כי
 לא יגור צמגורך רע הוא ע"ד מ"ס מהורש"א צע"ז שם שהשמש צטבעה חמה אצל לפי טבע
 המקבל המשחנה משחנה פעולתה וכו' כן הוא מפי עליון לא חלא הרעות והטוב ולא משחנה
 פעולתו יתצ' כ"א לפי המקבל כו', וכאשר הורידן לארץ ונענשים פה אמר שיהללו ד' עבוד זה.
 ולצקוף חשיב את הערבות פי' המעלה הגדולה והענין הנכבד שעומדת למעלה מכולם. זהו
 שאמר זבול פי' צאיזה דרך ואופן נפגשים ומתחברים יחד גולמי מטה עם אישי מעלה ע"ז
 אמר שמוקומם הוא צרקיע הכקרא זבול וכמו שכתבנו שהוא שם וולה לכל הרמז הזה
 וקחשיב אותם והם ירושלים וצהו"ק ומוצח צנוי כ' ופי' שכל מעשים אלו התחתיים שטיקר
 התורה והעבודה תלוי' צהן הן הם עולים למעלה ומתחברים ומתקשרים עם העולמות
 העליונים הרוחניים ולכן מוכנים צשם זבול מפני שנפגשים יחד צנקודה אחת ומתחברים
 ומתמלעים והיו לאחדים כחכר. ומיכאל שר הגדול על ידו נעשה ונבמר הענין הגדול הזה
 צעמדו לשרת להלדיק את ישראל ז"ש ומקריב עליו קרבן צכל יום ויום כו' פי' שמוזכיר
 מעשה הלדיקים שמקריבין גם גופם עבוד תורתו ועבודתו ומוסרים נפשם על שמו ית' ועל
 ידם יתקשר עולם השפל עם עולם העליון ומייחדין הצהמ"ק והמזבח של מטה לשל מעלה.
 וזה שמוציא וקרא צנה צניתי צית זבול לך גו' פירושו הוא שצניתי צמעשי הטובים ע"י הגוף

והנפש

הערפל ולמשה ערפל שנאמר (מלכים א' , יב) ה' אשר לשכון בערפל . לשעלה
(ישעיהו , ו , ז) שרפים עומדים ולמשה (שמות כו , טו) עצי שטים עומרים . לשעלה
ברובים

צפחת השמן

והנפש יחד שתנת זכול מרמז לזה זאת תהי' מכו"ן לשנתך עולמים שמה שעשיתי הנהג"ק
למטה הוא כן ונסים לשנתך לעולם היינו לשל מעלה כי צוה חפלת כי זהו ע"י האדם
שהוא מורכב מתומר ולורה וכן גדולה לפניו יתצ' העבודה צנהמ"ק אשר צעפר יסודה כי
תמעלה ע"י הכס הרוחני המעמידה ממעל , ואמר מהו מקריצ' כו' נשמחן של לדיקים הם
שכבר נשתלחו לעולם השפל והלדיקו מעשיהם ולכך הם עומדים צמעלה יותר גזיה ואינם
מתחשבים עם שאר הנשמות העתיד' להצרחות מפני שאין ידוע עון על איזה דרך יתלבו
אם יטיבו מעשיהם אם לא :

והנה כל הענין האמור עד כה נאמר ציטע"י שם קודם לפסוק הנט' משמים גו' צאצאו
כנהמה צנקעה תרד רוח ד' תניחנו כן נהגת עונך לעשות גו' שאין לו הנהגה שאין
תנוח רוח ד' על אותם שהם כנהמה וגם מהו לשון תרד . אכן פירושו שהנצי"ל ידבר פה
ממעלת ישראל וגדולתו וכמו שאמר נקודם ספדי ד' אזכיר גו' ויאמר אך עמי המה בני
לא יסקרו גו' איה השם נקראו רוח קדשו וגו' על זה יאמר מהו גדולתם נגד אומות אחרות
ומה הגדילם כ"כ ורלה נהם יען כנהמה צנקעה תרד פי' הלל האדם הוא צענין
אחד כנהמה צנקעה והוא מצנאו לעולם השפל כדמה כנהמה זו כ"כ ירד פלאים צנאו
כשמתו משמים ממעל לגוף הזה שהוא לצור מעפר צקעה היא הארץ ועכ"ז פעלו בלדקת
מעשיהם לעלות מעלה מעלה יותר ממלאכי עליון , ואמר כי צנה ואין יש להם זו העליה
הלל הוא כי רוח ד' תניחנו ר"ל ע"י טוהפת צאפיו רוח ד' היא האחרת לו כח וגבורה לכל
ידמה כנהמה והרות הזה ירכיזהו על צמותיו ויעלבו על כל הצריות , ואמר זה אמר כן
נהגת עמך דייקא רק לנו עשית הנפש הזה ולמה כך אמר לעשות לך שם תפארת פי' כי
זהו תפארתך וצאלה חפלת לנלם ונלחמה כנדה הזאת לכן מצקשים אנחנו עונך הנט' משמים
וראה גו' . ועם דצרינו אלה יוצנו דצרי המודש שהצי"ל רצינו למעלה זכול . שנאמר הנט'
משמים פי' ששלח חלק העליוני משמים וראה מצנול פי' ממה שהרכנת אנוש לראש
ונהתחצרותם יחד צנה צניתי צית מצנול לך פי' צנה צניתי המקדש פה למטה נגד מקדש
שלמעלה והם דמיון הגוף והנפש אשר נם צחרת . ומה ינחקו לחך מצין צדצרינו הנזכרים
דצרי המסורר צאצאו (תהלים מ"ט ט"ו) כלאן לשאלו שמו מות ינעם , שנאמר ואמר חן
יצערו ויכסלו לנו ואמר שהרשעים אינם חוששים לתקן את הגוף ע"י הנפש הניתן להם
ממרום ונהפוך הוא שהורידו נפשם לשאלו תחת להעלות ולרומם את הגוף ומחשבים בלצנם
שהם כלאן ככה שמו נפשם לשאלו וירלו צפיהם שהמות ירעם שצמות האדם ימות הכל עשו
יחד תחת אשר הישרים מושלים ורודים צילרם להמשיל הנפש על הגוף וז"ש וירדו צ"ס פי'
על ידי שניהם הגוף והנפש לצוקר כדי לזכות לצוקרו של עולם הנצ' , (עי' ריש פסחים
מי כתיב אור צוקר כו' וצד"י ט"ס) ולורם לנלות שאלו פי' שלא די שעשיתים את גופם
שאין הקצ"ה יפיק רלון נאחמו חף גם זאת סלורחם היא הנפש מורידים לנלות שאלו ואם
כן המה מצקשים לפניו יתצ' כי המה מהפכים רלונם וז"ש מצנול פי' תחת מצחרת העלר
שחיצרם ואמר לדבק טוב וכנ"ל , לו ר"ל הורידו עלנעם לצאר שחת שזכר :

עוד נוכל לדרוש יפה צדצרינו אלה צעור החינן לאדם דעה לפרש מאמרים ז"ל (בדריס
ל"ט ז') ח"ר ילחק מאי דכתיב (צנקוק ג' י"א) שנתם ירת עמד , זכולה שמש ירת צנול
מאי צעו והא צרקיע קציעי מלמד שכלו שמש וירח מצקיע לצנול ואמרו צצ"ע אס אתה עושה
דין לבן עמרם אנו מאירין ואם לאו אין אנו מאירין צאותה שעה זרק נהם חלים ומניחות
אמר להם בכל יום ויום משתמשים לכם ואחם מאירים צכצודי לא מחיתם צכצוד צ"וד
מחיתם צככל יום ויום יורה נהם חלים ומניחות ומאירים שנא' לאור חגין יהלכו לצנה
צרק חניחך . והמאמר הזה אומר דרשוני ומי , וצנה שכתבנו יומחק מדנם טוגחם ז"ל
וכו

ברובים שנאמר (שמואל א ד, ד) יושב הכרובים ולמשה (שמות כה, כ) והיו
הכרובים למעלה היכל ה' שנאמר (חזקוק ז, כ) והי' בהיכל קדשו ולמשה היכל
שנאמר

צפחת השמן

והוא שהם דקדקו הקטוי שנכתוב שאמר עמד זבולה זלסון יחיד עמדו זבולם הי"ל לומר
זלסון רבים וכמו שאמר גם לאור חליך יהלכו גו' , עוד זאת ידוע שהירה אין לה אור
מעלמה כי היא גסם אע"פ ורק מה שמקבלת מן השמש שמאיר נגד פניה ותשלך כלוליה
נגדה והם לא יפלטו לעצב הסני של הירה נפני חומרה ועוציה לכן ישארו כלולי השמש
נגדנו ויאירו לנו וע"י שניהם נשלם אור הירה ונוכל להשגם זיחום האורה של הלילה כגוף
אחר ע"י מעשה האורה הזו הנראית לנו , וכל זה עשה ה' להורות לנו הדרך ישכון אור
החכמה והירה צין בכל איש ואיש צפרטות וצין בכללות האומה כי גם האדם נמשל ונדמה
לסני האורות האלו שהגוף הוא ג"כ צתכונה כונו הירה צגשמו העבור והעצ והגשמה הנאירה
צו היא כמו השמש שמשפעת אורה להאיר לאחותה הכושית ולאור פני' יתהלך האדם צמישרים
ותאיר כרה לרגליו , וכן הוא האומה בכלליותה שהאנשים הסגוליים מצדור והלדיק אשר צו
צחר ד' הוא הקדוש הוא יופיע אור בכל העדה וע"י יתנהגו והם עיני העדה ומהם תלל
אורה לכל ישראל צמוטבותם . והנה כבר ידוע שכל מחלקותו של קרה ועדתו הי' שלא רצו
צנשה שעל ידו יתנהגו צעזודת השם וכאומרים כי כל העדה כולם קדושים גו' ומדוע תתנשאו
גו' כי לא לקחו מוסר ונהצ' מאורות שילרם צדעת לנושול צקרצ תצל , והוא נאמרים ז"ל
שמש ירח צזנול מאי צעי שהוקשה לו צ' דברים הא' ויה שהרגשנו הלל אמר שמש ירח ואם
כן הי"ל לומר עמדו זבולם והצ' מאי צעי כלומר מאי צעי ורלה הכחוצ שנאמר זבולה והא
צרקיע קניעי , ואמר ונלע"ד פי' שהכחוצ מלמד אותנו שעלו שמש וירח לצנול וירלה הכחוצ
שנוכל לקחת מוסר ונענין אחדותם והתחצרותם ויה שערותם צתצת זבול , ואמר לפניו היינו
צצזה מראין לנני אדם וכאילו יאמרו כן צפיהם (וכ"כ שם הרשצ"א ז"ל לענינו הצילאו צע"י
שמרמזין לנו רז"ל צעשלים תניימים שכל פעולותיו ית' צרלון מכוון היושר והאמת וכאילו שאלתו
והסיצ וכו') רצצ"ע אם אתה עושה דין לצן עמרים אלו מאירין ואם לאו אין אנו מאירין
פי' שאם לא תוכיח ציושר שהעולם יחויצ להחנהג כן צדרך משפיע ומקצל (לא כדעת קרה
וקיעתו) אין אנו יודעין איך לעשות שליחותינו שלתי דעתם נלטרך להצטעל שלא להאיר
לעולם שאור הירה ג"כ ע"י השפעת השמש וגם השמש צעלמה היא נשפעת מסיצה העליונה .
וכפי זה יצא על נכון למה אמר לשון יהיר כי כל עיקר הענין מורה על התאחדות הדברים
וכזכר וכ"ז כרמז צתצת זבולה . והסיצ להם הקצ"ה צכצורי לא מחיתם כו' והוא ע"ד
שאמרו צע"ז (כ"ד צ') ששאל הגמון את ר"ג א"כ יאצדנה (לע"א) מן העולם א"ל אלו לדבר
שאין העולם לורך צו עוצדין היה מצטלה הרי הם עוצדין לחמה ולצנה לכוכבים כו' יאצד
עולמו נפני השומין אלא עולם כונהגו נוהג ושוטים שקלקלו עתידין ליתן את הדין כו'
כי עשה השם שהצחירה תהיה חפשיית שאם הקצ"ה יעשה דבר להניח את מחשבתם א"כ
צתצטלו שבר ועונם כו"ס הרמצ"ס ז"ל צסוף שמונה פרקיו על משנת אבות (פ"ג מט"ו)
הכל לפוי והרשות כחונה וצטוצ העולם כדון , וכן צפ"ה מהל' תשובה צס' היר והאריך צזה
גם צמורה צפי עשרים מהשליטי ונענין הידיעה והצחירה שהרשות כחונה ציד האדם לעשות
עוצ או הפכו ואין שום דבר שיכריחו כלל וכיון שכן הוא צטוצ העולם כדון להפרע וכו' ,
זהו שאמרו זרק צהם חלים וחנייתות הי' שנתן להם תשובה נלחת צאומרו הלל צכל יום
עשתמיים לכס ואחם וואירים והוא נוטעם הנו' שלא ארלה לצטל אחכס אף שהוא לכצודי
שלא יעצדו רק אותי ולא לכס ועס כ"ז לא אעשה כן צעצור השוטים ולמה זה תאצו שאעשה
עצור כצוד משה שחתצטל הצחירה . ואמר ע"ז שצאמת צכל יום מדי יולאם לצרות וצ"ס
עוצדי' להם הנה הגם יולאים שלא צטוצתם מפני זה כי יענשו עוצדיהם על ידיהם צעה
שלא לקחו מוסר מהם שהמה ג"כ אינם מאירים רק צהתצצרים יחד וצנה עליהם שומר
צצל תשובתם צלרם שהכל הוא צכדי שהצחירה תהיי חפשיית והן הן החלים והחנייתו' שזרק
צהם

שנאמר (ירמיה ז, ד) היכל ה' היכל ה' המה. למעלה פרכת שנאמר (זרחיה א, ו) יהי

צפחת השמן

זהם : נחזור על הראשונות , אמר למעלה ערפל שנאמר ומטה גוי ולמטה ערפל כו' .
 הכונה שכמו שלא תשיג יד שכלינו האנושי איך יכול מטה לעלות למרום למקום מלאכי מעלה
 ומשרתי עליון כמו שאמרו צמדרשים וזגמ' שנת (דף פ"ט א') שנאמת התרעמו המלאכים
 ואמרו ונה לילוד אשה זינינו והשיב הקצ"ה להם שלקבל התורה צא וא"כ וזה ראיה כי
 לא מחשבותם ומחשבותיו ית' ומה נוכל כמו כן להשיב להשואל הלא השמים ושמי השמים
 לא יכללוהו ואיך נבנה צית ומנוחה לשמו ללמלאם שכינתו צין שני צדי ארון אכן הוא אמר
 ויהי ההוא אמר ולא נעשה הוא אמר לשכון וערפל חתולתו : ואמר עוד למעלה שרפים
 עומדים כו' ויפורט ע"פ מאי דאיתא בחגיגה (י"ד א') שכל יום ויום נצראין מלאכי השרת
 ונכהר דינור ואומרים שירה וצטלין וכתבו החוס' שם צד"ה מזיעתן שכן מלינו צמדרם כו'
 וע"ז תקנו ציולר כו' יולר ומשרתי כו' כלומר צכל יום צורא חדשים ונטרדין וכ"ה צרצה
 קדר צא פ' ע"ו המלאכים מתחדשין צכל יום ומקלסין להקצ"ה והן חוזרין לנהר אש שילאו
 ונמו ושוב מתחדשין ומחזירין כשם שהיו צראשונה כו' , וזהו שאמר למעלה שרפים עומדים
 פי' שאף ששרפים כדאמר שחוזרין לנהר אש מ"מ מתחדשין וחוזרין ועומדין כמו כן מלינו
 צמוסכן כדאיתא זגמ' יומא (דף ע"ג א') שגא תאמר אצד סברן וצטל סכויין ת"ל עומדים
 צעומדין לעולם ולעולמים (פי' שיסוצו ויתגלו לנו כדאיתא צרצה כשא פי"ג וצפס"ר פי' דויהי
 ציום כלות מטה שהמוסכן גגו צצנין צהמ"ק ודצר הגנוז סופו שיתגלה כשירלה צעליו) :
 ומה שאמר למעלה כרוצים כו' יראה צציאורו ע"פ שנודע צמחקרי הצריאה שלכל עניני
 העולם לאישים וסוגים יש דצר קשר ציניהם, רלוני סמואל מין הממולט ונהצ' וינים
 כמו האלמוג צין הדומם והלומם וכן כולם גם האדם הוא מולצ ארלה וראשו מגיע השמימה
 הוא הממולט צין צרואי מטה ושלמעלה כי נשמתו וצינתו היתרה תורה ע"ז כאשר האריכו
 הקדמונים מזה , וזאת הסכלנו לדעת ע"י הכרוצים שהמה הראו לנו כל זאת כי הנה היו
 פורטי' כנפיהם למעלה לרמו למלאכי מעלה וגם היה להם דמות אדם וכדאמר הש"ס צחגיגה
 שם מאי כרוצ כרציא (כפני תינוק) וצזה הורו לנו שהאדם דומה למלאכי מעלה צונה הלי
 זהו למטה כרוצים וכו'. וצזה נראה לפרט מאמרם ז"ל ציומא (כ"ד א') צראשי הצדים (אל
 הארון) היו דוחקין וצולטין ויולאין צפרוכת וכראין כמין שני דדי אשה כו' א"ר קטינא
 צשעה שהיו ישראל עולין לרגל ונגלין להם את הפרוכת ומראין להם את הכרוצים שהיו
 מעורין זה צזה והיו אומרים להם ראו חיבתכם לפני המוקם כחיצת זכר ונקצה כו' אמר
 ד"ל צשעה שנכנסו נכרים להיכל מלאו כרוצים המעורין זה צזה הוליאו אותן לשוק ואמרו
 ישראל הללו מצרכתן צרכה וקללתן קללה יתעסקו צדצרים הללו ומיד הזילום . הגה נא
 ידענו מה עמקו דצריהם ז"ל ומי יצא צסודם אמנם אנכי אחנהלה לחטי לרגל ציאורינו
 וצדרך רמו כמליץ מן המרכים , והנה מהראוי להצין מדוע הזילום אש צאמת צרכתן וקללתן
 ומחקיינת , ועוד שלא יזה לורך אמרו ד"ז מצרכתן כו' וקללתן כו' הלא צלא זה ג"כ היה להם
 מקום לצזותם , עוד יקשה היאך יכלו להוליאן לשוק הלא אמר לעיל ארון צלשכת דיר העלים
 בגז כו' ומעשה צכהן אחד וכו' ומסתמא גם הכרוצים נגזו ציחד וע"כ הולרך דש"י ז"ל
 לפרט (סקלפוס) [סקלפוס] מן הכותל ולפ"ז קאי על צית שני שהיו כרוצים דלורתא
 (מלויירין צכותל) ולפי ענ"ד הוא דחוק ועוד שהרי מציא הכחוצ כל מוכדיה הזילום סקאי
 על ווקדש ראשון , ועוד יקשה קושית הריטצ"א ז"ל צע"י צסם הרצ צן מיגאש ז"ל דהא
 צצ"צ (ל"ט א') אמרי' שלא היו פניהם איש אל אחיו אלא כשהיו עושין רלונו של ווקוס
 כו' . אצל כפי הנחותינו נפרט דצריהם צדרך נכון ומקוצל צעזה"י , וראשון לציון נאמר
 שהכוונה היתה צונה שהיו הצדים צולטים כו' שצזה הראה לנו חיבתו ית' ומגמת חפלו רק
 להטיצ עמנו סכל הטוצות שרולה להטיצ עם צריותיו הכל תלוי צנו כי צהטיצנו דרכינו אז
 יצטיע על ידינו רק מהטוצות ואם נעצוצ אורה ישר אזי נורמים אנהנו ח"ו קללה וחוסר
 לצאי

יהי רקיע בתוך המים ולמטה שנאמר (שמות כו, לג) והבדילה הפרכת לכם . למעלה ככבים שנאמר (נראשית עו, ה) וספור הככבים ולמטה שנאמר (דברים א', י) והנכם היום

צפחת השמן

לצאי עולם וג"כ לער להשכינה צנה שלא תוכל לשלח טפעת צרכתה לעולם כי מדרך הטוב להטיב, ומרונוז זאת בלשונם כדדי אשה שהוא ע"ד אומרים צפסחים (ק"צ א') יוחר ממה שהעגל רולה לינק פרה רולה להניק וכן צאשה ידוע שאם אין הילד רולה לינק יכאצו לה דדיה כי תרצה עליהן החלב צאין מולץ ויונק, וע"ז הכוונה אמר צשעה שהיו ישראל עולין לרגל פי' צעת ששמרו מלותיו ולא צטלוס מגלין להם את הפרוכת ר"ל מגלין להם זה הסוד מהפרוכת והצדים ועוד ורחין להם את הכרובים פי' שאמר להם צזה תראו איך הכל תלוי צונעטיכם צנה שהיו מעורין זה צזה פי' שהיה להם צ' פנים פני אדם ופני מלאך והי' צא להורות איך היינו מנוולעים ציניהם ומחצרים עולם השפל עם עולם העליון וכל עוצם צידם אם יעיצו מעשיהם והיה מהטוב ההוא צאה עוצה לעולם ואם סרו מדרכו אזי מעינות טוצות יסתומו והנה כדמו צזה כחיבת זכר ונקצה היינו איש ואשתו שאם תשכון ציניהם אהבה ושלום אזי יגיע מזה גם טוצה לצניהם אשר ילדו כי האצ ישקוד תמיד לטוצת צניו כדי לעשות נחת רוח ליולדתם מפני שיודע שגטלוים לה שלום אכן אם אשת מדנים וצת מרי היא ורוח עושים מסך צה ותמר את רוח צעלה בגדופים ודצרי נרגן הלא זאת היא נקצה להסצ עיניו מנגד צניו לשנוא אותם ויחקיקם מגבולו וכמה מהלער שיט לו מזה, כן הנם עם ישראל עמו ית' ושאר הצרואים הם הצנים ז"ס ראו חיצתכם פי' דעו וראו עד כמה חפעלו אם תטיצו דרככם ותהיו חציצים למוקוס כי הכל תלוי צכם לכן לא תקילו צזה . ואמר עוד שצשעה טכנסו הנכרים להיכל מלאו כרובים מעורין זה צזה הוא כח' שהי' להם צ' פנים להורות מה שאמרנו שאנחנו מקשרים ומאחדים ומשפיעים גם לשאר העמים (וכן פי' שם מוהרש"א צח"א לפי דרכו) הוליאו אותן לשוק כדי שיראו כל אחד ואחד את הפסדו להעלות חמה על ישראל ולנקוס נקם ואמרנו לכל העולם ראו מה רעה גרמו לנו צנה שהם לא שנועו לקולו ולא הלכו צדרכיו כי הלא עתה ראינו ממה שהי' להכרובים דמות מלאך ולורת אדם כאחד שכל זאת הי' להראות שצרכתן פי' אם מטיצין מעשיהם וראויים לצרכה הלא צרכתן צרכה גם לנו וכן צהפך וקללתן צנה שחוטאין מציאים גם עלינו קללה וא"כ מדוע אחם עוסקין צדצרים הללו פי' שלא שמתם צקול ד' ית' ותנזרו לצושת וגרמתם גם לנו רעה ע"כ הזילה שכן ראוי לזלזל ולהקל צאיש אשר צידו להטיצ לעלמו ולזולתו ויזלזל צעלמו וצאחרים וקללת ד' תלוי צהם . וצזה הותרו כל השאלות שהערתי , ומה שאמר הוליאו אותן לשוק פי' הוליאו ענינם ומהותם שהם מרמזין על עסקי השוק היינו ארץ וחולות הם העניים וקאי על זמן צית ראשון וא"ס : ובה שאמר למעלה היכל וכו' יפורש עפ"ד המדרש שוח"ט מזמור י"א כתיב ד' צהיכל קדשו וכתיב צשמים כסאו צזנון שישראל עושין רלונו של מוקוס ד' צהיכל קדשו וצזמן שאין עושין רלונו ש"מ ד' צשמים כסאו א"ר אליעזר צין שחרצ צהמ"ק וצין שלא חרצ אין השכינה צזה מתוכו וכו' כי אע"פ שהוא הר צקדושתו הוא עומד כי אין השכינה צזה מתחת מערצי וא"כ זהו פירושו למעלה היכל ד' פי' אף שאמר הכתוב (תילים כ"ז ו') רומה על השמים אלהים ואמר צשו"ט מו' ז' שאמר דוד סלק שכינתך מציניהם עכ"ז לא סלקה לגמרי כח' זהו שאמר היכל ד' שנאמר לירמיה צעת חטאו לו יתצ' אף עפ"כ נקראו היכל ד' , וכן אמרו ג"כ צגמ' יומא (דף כ"ו צ') צפסוק (ויקרא ט"ז ט"ז) השוכן אחם צתוך טומאתם אפי' כשהן עומאים שכינה עומהם והמעם נרמו שם ג"כ צמ"ס ששאל האי לדוקי לר' חנינא השתא צרי עמאים אחון דכתיב (איכה א' ט') טומאתה צשוליה א"ל תא חזי מאי כתיב צהו השוכן אחם גו' שכפי הנראה אינו מוצן דהא המין הציא ראייה לדצריו מקרא ומה זה שהטיצ לו עכמות אחר הלא צכ"ז יאחו מין דרכו ולא ירף מהכתוב שהוא לו לראיה לדצריו . והנראה צזה שהמין סגור שהכתוב דימה את ישראל לטומאה שאין לה פיהרם עולמית ולפי דשעתו וסגיונו יפה שאל אצל צאמות אינו

היום כבבבי השמים . למעלה (יחזקאל ט' , ז) ואיש אחד בתוכם לבוש בדים ולמטה (ויקרא יו , ד) כתנז בד קדש ילבש . למעלה מלאכים שנאמר (תהלים לד , ט) חונה

צפחת השמן

אינו כן שאלם סקראנו הכתוב עמאים חונס לאיזה עומאה דיונו הלח רק לטוואח הכנה והעד שתיך צחטילת המגלה אמר הכתוב לשון זה איכה ישנה צדד גוי היתה כאלמונה וכדאיתא צמדרשי' וצגמי' תענית (כ' ח') על פסוק (איכה א' י"ז) היתה ירושלם לנדה ציניהם ח"ר יהודה כנדה מה נדה יש לה היתר חף ירושלים יש לה תקנה וצזה יש די השיצ חורפינו דבר כי חפי' עתה צטוואתינו יכול לשכון עונו וכמו שחמ' צסנהדרין (ל"ז ח') ששאל העין לרצ כהנא חוריתו נדה שרי לימודי צהדי גברא איפשר חס לנעורת ואינה מנהצבת ח"ל סתורה מעידה עלינו (סיר ז' ג') סוגה צטוואנים (לענין דס נדות כשאומרת דס כטוואנה חדומה ראיתי מיד פורס . תוס' טס) הנה מזה נראה שיש חלוק צין טוואח נדה לשאר עריות שאסור להתיחד עמהם והוא צודאי מפני שיש היתר לאיסורו כדאיתא צקיעה (ז' ח') מזה נדע צצדירור טגס לטוואתינו ינח העת לטהרינו ויצעלנו צעלינו כי עוד ירו נטויה וחציצתיה גצן ועוד ציתר שחט ויתר עז וכמו שאמרו צנדה (ל"א צ') חמרה תורה תחא טוואח ז' ימים כרי שחחא חציצה על צעלה כשעה טכנסה לחופה : ומה שאמר למעלה פרוכת שחמ' ימי רקיע וגו' יתפרס עם מה שחצתי למעלה מט"ס חגיגה טז' רקיעין הן וכל אחד יש לו קדושה אחת מה שאיננה צזולתו והיא כמו פרוכת ונחילה הנפקקת צין קדושה לקדושה הנה כמו כן היו צמקדש טצע פרוכת כמנין הז' רקיעין כדאמרי' ציווא (כ"ד ח') י"ג פרוכת היו צמקדש (טני) ז' כנגד ז' טערים כו' (ואותן ז' היו גם צמקדש ראשון ע"ס צרש"י) : ומה שאמר למעלה כוכבים שחמ' כו' פירושו לפע"ד שאלם שהכוכבים אינם צגודל אחד והאחד נחיר ציותר נחצירו לא יתגאה צזה האחד על האחר כי הם יודעין טנצראו צרלון קונס ואורס אינה שלהם רק נמה טנחלק ונאלל עליהם מקונס והוא מונה מספרם ויודע לענין מה צראס ושכן עלה צרלונו להגדיל אורו של זה ולהמעיע את אור האחרים זהו שאמר וספור הכוכבים פי' שאין לנו להגדיל ולפאר את כוכב אחד על יסנהו רק נאמר צדרך כלל ספור אותם כקטן כגדול כאחד יחשנו כן לריגין עם צני ישראל להתנהג עם אחיהו איש שלח נחנהג טררה ולהתגדל חא' על חצירו כי כלנו צני חל אחד נחנו ולפניו נחשצנו כולנו כאפס ואין ורק כי רלה צנו קרולי חומר ולכן איך יתגאה האחד על רעהו כי הלל כולנו חייצים להורות לו על טוואתינו ונוני ומניה יתקלס עלאה זהו והנכס היום ככוכבי השמים שכולנו כאחד שוין לפניו . אזו יאמר ע"פ הירושלמי פ"צ דר"ה תני רשב"י לפי שהרקיע של מים והכוכבים של חס והן דרים זה עם זה ואינן מציקין זח"ז לפיכך עושה שלום צנרונו וזהו הכוונה צמדרשינו שחא' הצט נח השמימה וספור הכוכבים פי' חס שהשמים והכוכבים הנה משני עניני' נגדיים עכ"ז אינס מציקין זח"ז כן לריך ומחויצ גם האדם ליקח מוסר השכל שלח יסנחו ויסטמו איש את אחיו עצור שאין דעתו כדעתו זהו והנכס היום ככוכבי השמים שאינס מציקין את השמים : ומה שאמר למעלה ואיש אחד צחובס לצוט צדים גוי יפורס ג"כ ע"ד זה טכתצנו טכמו שאין טנאה ותחרות צינותם כי כל מלאך יש לו תכונה אחרת זה הוא של חס והשני של מים כמו שאמרו צחמחמא פ' ויגש מיכאל מן העים וגצריאל מן האש וצפי' ערצי פסקים (קי"ח ח') אמרו טכל אחד ממונה על שליחות מיוחדת כן צצ"ח יש כמה כהונות וסירות ולא יכונס אחד לחוך חמומו של חצירו ולהוליא מדעת הסוצרים היפך זה כמו קרח וסיעתו זהו שאמר למטה כתונת צד קדש ילצט פי' אחד מהם ילצט צגדי כהונה ולא רצים . עוד איפשר לפרש כפי הידוע שאיש לצוט הצדים הוא גצריאל כצצואר צרש"י ז"ל ציווא ע"ז ח' וכתצ טס המוהרש"ח צח"ח שאלך זה הוא ממונה על האש כדאיתא צפסקים טס ושהוא מוהפך גם צכותן של ישראל כמפורס טס ולכך אמרי' ציווא טס חלמלח לא נלענו הגחלים מידו של כדוצ לידו של גצריאל לא נשתיירו כו' מכל זה יקח הכהן מוסר טוצ להתנהג עם אחיו ישראל עם נדת חמקד והרחמים הגס טמציצו

ה"י

חונה מלאך ה' ולמטה (מלאכי ז, ז) כי מלאך ה' צבאות הוא. למעלה (תהלים קה, ז) נוטה

צפחת השמן

ה' רגזן וקפדן וכמ"ש"א בקדוסיין (ע' ז') כהנא קפדנא כינהו הכה מדה זו ישתמש לקנא קנאת ד' לנלי תת לעצור על דברי התורה אשר יורו לעם הדרך ילכו זו חבל צמח עניני העולם יהי' ארך רוח ועוצר על פסע ויחזיק צמדתו של אהרן שאמרו עליו צמחה דרי' (ו' ז') שהי' אורח שלום כו' זהו למטה כתונת צד קודש ילגש הכתונת של צד מרמז על צד לצנו ותמימות דרכו וכל ימלא זו שונן וכחם שיסחיר את מדיו הלצנות. ואמ"ר למעלה מלאכים כו' הכונה שהנה מלינו שהנציאים נקראין מלאכים כמו שאמרו ריש ויקרא רצה על הכתוב (צמדנר כ' ט"ז) וישלח מלאך ויוליחנו מנולרים וכי מלאך היה והלא משה היה חלא מלאך שהנציאים נקראין מלאכים כו' וכ"ה צריש שלח רצה וצתנחומא שם ח"כ חזינן שכמו שהנציאים נשלחין רק עצור עוצה ישראל לנחום או להוכיחם כן המלאכים עומדים לשרתם שכן נראה ממנה שקראן הכתוב להנציאים עם המלאכים צמס אחד והוא רק להורות לנו ד"ז וח"כ נוכחנו לדעת כדברי המקובלים היפך שיטת הנוחקרים שמאלנו צזה (ע"י לנעלה ליון ט"י) : ומה שאמר למעלה נוטה שמים כיריעה כו' יפורש עם ונה שאמרו צרנה תרומה פ' ל"ד צמעה שאמר הקצ"ה עשה לי משכן התחיל נחמה ואמר כבודו מלא עליונים ותחתונים והוא אומר עשה לי משכן וכו' ח"ל כו' חלא עשרים קרש צלפון וכי צדרום כו' וכ"ה צמכילתא פ' צא כעין זה וכן צנשא רצה פ' י"צ איתא אמר הקצ"ה איני מצקם חלא לפי כחן כו' זהו הכונה צמ"ס למעלה נוטה שמים פ"י אף ששמי השמים לא יכלכלוהו חבל הוא אמר ויהי ויהי מצקם נאחמו רק עשר יריעות לשכון צחוכינו. או הכונה ע"פ מ"ש חלא צמשה רצה פ"י צ וצתנחומא שם צמעה שאמר הקצ"ה לישראל לעשות המשכן רמז למלאכים שיעשו אף הם משכן למעלה כו' ע"ז מציא המדרש מכתוב נוטה שמים כיריעה פ"י שצנה צמשים למעלה ג"כ משכן כמו למטה עשר יריעות. או יאמר היות הכונה שכמו שהשמים הם כיריעה וצידוע שהיריעה הזו נגללת וכמ"ס (ישעי' ל"ד ד') ונגולו כספר השמים ונודרך הספר שאף שנגלל יחד הוא עומד להפתח כמו כן המשכן שאף שנחרצה מ"מ עתידה לחזור לנו וכמו שאמרו צמספטי' רצה פ' ל"א שהקצ"ה משכן עצורינו צ' משכנות אמר משה ולעולם ח"ל לאו כו' חלא עד צא השמש עד שיצא משיח כו' זהו שאמר ואת המשכן תעשה עשר יריעות להשוותה ליריעה כזו'. עוד נוכל להעמיס כונה נאותה שהנה דרך האורג' יריעות לעשות נחמילה יריעה גדולה הרצה וח"כ יחתכוה לחתיכות קטנות או גדולות כפי הצורך להם להשתמש מונה (ע"י רס"י יומא (ע"ז צ' ז') ד"ה שגורדין) כן הנה השמים וכל צמס שאינם שוין לכל אחד ואחד צמדה אחת כי האחד ישכיל צהם יותר נחצירו כפי שכלו וצונותו וכן הי' ג"כ קדושת המשכן שלא היתה יד השגתם שיה לכולם רק כל אחד כפי מה שהכין לנו ונפשו לזה כן השיג מעלת הקדושה כפי מדרגתו ולכן ליה ציריעות לדמותה לה : ומה שאמר למעלה נהורא עמי' שרא למטה ועשית מנורת גו' (וצמדרס הג"י ולמטה (שמות כז כ') שונן זית זך כתיב למאור) יחצאר ע"פ מאמרים ז"ל צצ"ר פ' ג' רצי שונעון צן יזולדק שאל לר' שמואל צר נחמן כו' מתיכן צצרא העולם ח"ל מלמד שנחעטף צה הקצ"ה כשלמה והצדיק זיו הדרו מסוף העולם ועד סופו אמרה לו צלחישא ח"ל מקרא מלא הוא (תהלים ק"ד ז') עוטה אור כשלמה ואת אמרת לי צלחישא חתמהא ח"ל כסס ששמעתייה צלחישא כך אמרתיה לך צלחישא ח"ל רצי צרכי' חלמלא שדרשה ר' יצחק צרצים לא הי' איפשר לאומרה תקוני כן מה הוא אמרין. ר' צרכיה צמס ר' יצחק אמר ממקום צהמ"ק צצראת האורה הה"ד (יחזקאל מ"ג ז') והנה כבוד אלהי ישראל צא מדרך הקדים ואין כבוד חלא צהמ"ק המד"א (ירמיי' י"ז י"ג) כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשו וגו'. ובעין מדרש זה הוא גם צפרקי דר"א פ"ג אשר המיימוני צמורה צפ' כ"ו מהסני קרא אחריו מלא. והנה אם אננס שנאגדה זאת הנה הסודות הגבוהים מסודות הצדיקה הנה ידוע שהתורה חרוכה מארץ מדה וחכיל צה גם דברים קלים אשר יתקן ד' לומדים ממלא קומץ

נוטה שמים כיריעה ולמשה (סמות כו , א) ואת המשכן תעשה עשר ידעות. למעלה
(דכאל ז , כז) ונהורא עימיה שרי. ולמשה (סמות כה , לא) ועשית סגורת. ולא
עוד

צפחת השמן

שכלו ויערצ עליו שיחי. ונקדים המדרש תלוה רצה פ' ל"ו שאמר כשם שהשונן נחיר כך
זהו"ק נחיר לכל העולם כו' כו' כדי להעלות אתכם צפני כל האומות שיהו חומרים ישראל
נחירים לני שחיר לכל. והמדרש הזה הוא ונן המתמיהין וכי נני פתי שיאמר שגריך
להחיר לני שחיר הלל לכאורה עלי' זו ירידה היא. אכן צנה שנבאר המדרש הראשון
יפרט ג"כ המדרש הזה בעזה"י :

והגרא"ה לדעתי גזה שהשאלה מהיכן נברא האורה ענינה הוא שניקט ושאל נחיתו שילמדו
צנה ויחיר שכלו על איזה דרך שייסירהו לנחל לשערי החכמה להחזוק מתוכו
אלהותו ונלכותו יתצ' בעולם, והסיב לו וכי מה זו שאלה וכי תדמה שלל תמלא זאת
צתקומך אשר יכריחך להציא ממרחק לחמך ע"י מחקרים רבים ויגיעת נפש אם לא תדע לך
שנתעטף הקב"ה בשלמה כו' הלל בכל דבר שנגד עינינו בעולם מן הארץ בלצוקן עד האזנ
אשר צקיר ומן הפיל הגדול עד רמש הארמה ומן כוכבי שחק עד גרגרי חול ורגני עפר
וכל להצין ולהכיר לערי חכמתו והסגמתו ויכולתו והוא כמו שיכולין להכיר האדם ע"י השלמה
סרגיל ללצוט וזהו אומרו והצריק זיו הדרו מסוף העולם וע"ס כי בכל המקום אשר תתן עיניך
שם מוגש ומוקטר לשמו. והנה אתה צשאלתך נדעית כיונק לפני אשר ירכב על שס אומנו
וישאל לאמר איך האומן היש אולת וסכלות גדול יותר מזה וכן גם אתה תתן מנרעות
צשיחתך כאילו נמלא מקום שלא תגיע אליו הסגמתו ויכלתו אמרה לו בלחישת פ"י הן
זאת לדקת אענך שכן הוא באמת וידעתי גם אנכי, אפס הוא בלחישת ר"ל שנועניני הצריחה
להשכיל ולהחזוקן מונס את אלהותו יתכן רק להחפץ להטות אזניו להצין עניינס צעיני שכלו
אז צודאי ימלא דיו את מנזקטו זהו בלחישת פ"י שמו"מ הוא ענין נסתר וטמון כמו שמספר
איש לחצרו דבר סתר תפה לאוזן שלא יצין רק זה שנלחש לו באוזן, אכן שאלתי ונקשתי
מאתך הלל היא שתודיעני נח אורח חיים באיזה אופן יכול להשיג ולהצין גם אותו האיש
שנצבו כלפן משכל ולא אורו עיניו צעניני הצריחה וילירת היוצר כל, וצנה יזכה ארחו גם
הוא להציט פועל ד' ומעשהו. א"ל נקרא מלא הוא עוטה אור בשלמה ואת אמרת לי
בלחישת פ"י אם הכתוב קורא כן צחיל שיכול כל אדם לחזות צו כחכס ככסיל ואת אמרת
לי בלחישת ואיך תאמר שהם דצרי סודות ורזיס נעלמים הלל החיב על כל אחד לדרוש
ולעיין צהם כפי כח הנחתו ומחוכס יחזוקן גדולתו והדר גאון עזו. ואמ"כ חזר השואל
לצוא צטענה אחרת ואמר לו כשם ששמעתי בלחישת כך אמרתי לך בלחישת פ"י עתה הנני
מוכרח לגלות לך את חולשתי וחוסר רגשות לצני להצין ולהשכיל מתוך צריחותיו את גדולתו
ית' והוא אללי כדבר הנאמרה בלחישת כדי שלא יצין את זאת העומד שמה צריחוק מקום
וכוונתי צזה שוחמת התמדת הענייניס נדונה צעיני שהם כמו הכרחות הטבע וידה עשתה
זאת ואינני מתפעל עוד ע"י הדברים האלה וצודאי כן יקרה גם לשאר צ"א כמו שקרה
אותי, וכן נשאר שאלתי שתצינני וחלמדני דרך היותר נכון וצטות צזה. ע"ז נמשך וצא
דצרי ר' צרכיה שהודה לו שצודקים דצריו ואמר אלמלא שדרשה ר"י צרציס לא הי' איפטר
לאומרה מקמי כן מה הוו אמרין פ"י שאס לא נלמד מזה שאמר ר"י צסמוך ממקום צהמ"ק
וכו' צאמת לא היה לנו פה לדבר מאלהותו צרצ"ס ר"ל שכל אדם יחזו צו וכנ"ל זהו מקמי
כן מה הוו אמרין פ"י שקודס ששמענו דבר זה של ר' ילחק מה היו הצריות יכולין לומר
ולפרט גדולתו. ועתה מפרט את דצריו אלו ואמר ר' צרכיה הנזכר צסס ר' ילחק ממקום
צהמ"ק נצראת האורה פ"י האור הזה שאנו עסוקין צו צאמת אין צידינו להשיגו רק ממקום
צהמ"ק שמתס נצראת האורה פ"י שמתס נצראת האורה האמיתית אשר צה כולם יראו ממה
שעשה עמנו נסיס נגליס לעיני כל וחדשים לצקרים יוס מזה ראו כן תמהו וצסס
החדשים שמעו והעוריס ראו ותהלתו יספרו ומציא ע"ז הכתוב והנה כבוד אלה"י ישראל"ל

עוד אלא שחביבין שלמטה משלמעלה שהרי הניח שלמעלה וירד בשלמטה שנא' (סס) ועשו לי מקדש וגו' [ע"כ]. וזו היא מעלה גדולה לישראל בהיות להם עם השם ית' ית'

צפחת השמן

דייקא זה מדרך הקדים, פי' יותר הרבה זה יכולת השגתינו את כבוד גדלו צמה שהוא אלהי ישראל ועושה עמכם גדולות אין חקר מדרך הקדים יותר מכל מה שנשיגנו ע"י ונעשי הקודמי' היינו העולם והצדוהים ואין כבוד פי' לא נוכל כ"כ להתנוון בכבודו וגדולתו בשאר בנינים מפני הרגלם כנזכר אלא זהו"ק משם זה הכבוד המד"א כסא כבוד מרום מראשון פי' יותר גדול ורם ומעשי ראשונות :

והוא הוא פירוש המד"ר תלוה שהצאתי באומרו כסם שהשמן מאיר כך זהו"ק מאיר לכל העולם כו' פי' שכונו שע"י הנס שנעשה בשמן המורה כידוע אומרים ז"ל (שבת דף כ"ג ע"ב) סדר המערכה שלא כזה מעולם היתה עדות שהשכינה שורה בישראל כן גם שאר גמים נגלים שנעשו להם מדי צוהם זהו"ק להתפלל ולזכות שם ונענו משם זה ג"כ אורה לכל העולם שהאומות ראו וחלקו כבוד ויקר להם שהיו אומרים הלא ישראל מאירין לנו ידיעתו וגדולתו למ"י שמוא"ר לכ"ל פי' הגם שמי שרולה לעיין בשכלו ורוח כציר צינתו יראה אורו הגדול בכל פנה ובכל ענין אבל הם מאירין אורו יתצ' יותר ויותר מזה מפני שעמיר לכל וכנז' מדבר התמידי אינו עושה רושם כמו ממה שנראה חדשות לעתים מוזמנים : ובזה כקדמה לביאור מדרשנו שאמר למעלה נהורא עוניה שרא פי' אם כי מי שיראה צעיקים יפות אור זהיר בכל דבר ודבר ובכל מקום אשר ישא סביב עיניו ואין מקום פנוי מאתו ועל מי לא יקום אורו וז"ש ונהורא עמי' שרא אפס עכ"ז מוכרחין לחנונו לסיח לב ועין גם למה שלמטה היינו צהו"ק שהי' נראה לעין כל כמו צעיק המורה ז"ש למטה ועשית מנורת זהב (או כפי גירסתינו צמד"ר שנגן זית זך כתית למאור) :

עד כאן היו דברינו צביאור דברי המדרש כפי שהציא רבינו פה אונס נשנתו הרבה דברים כאן ממה שהם צמד"ר לפנינו שם, ולמען לא יחסר כל צו אמרתי להעתיקם ולפרשם כאשר יחנני השם. וכן איתא שם, למעלה אופנים (יחזקאל א' כ') והאופנים ינשאו לעומתם למטה (מ"א ז' ל"ג) ומעשה האופנים כמעשה אופן המרכזה וכן (יחזקאל א' ע"ו) והנה אופן אחד צארץ למעלה (תילים ס"ח י"ג) מלכי לצאות ידודן ידודן למטה (שמות י"ג מ"א) ילאו כל לצאות ד' למעלה (ירמ"י ג' י"ז) כסא ד' למטה (סס י"ז ע"ג) כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשינו למעלה (איוב כ"ה ג') היש מספר לגדודיו למטה (ש"צ ד' ז') ושני אנשים שרי גדודים למעלה (ישעי' ו' ו') צמלקים לקח ועל המזבח ולמטף (שמות כ' כ"ד) מוזנח אדמה תעשה לי למעלה (ישעי' מ' כ"ג) וינחמם כההל לשבת למטף (צמדבר כ"ד ה') מה טבו אוהליך יעקב. ונפרשם אחת לאחת כיד ד' הטובה עלינו. אמר למעלן אופנים, כי ידוע מה שאמרו הקדמונים שאנחנו פה למטה צתצל פועלים עם מעשינו לטוב או למוטב גם צעליונים עוד ידוע מה שאמרו צקוטה (י"א ז') דישראל אימתלו לחיה ז"ש למעלה והאופנים ינשאו לעומתם פי' שהמרכזה תתנשא לעומתם של ישראל כי כן כתוב (סס א' י"ט) וצלכת החיות ילכו האופנים אללם וצהנשא החיות מעל הארץ ינשאו האופנים גו' והאופנים ינשאו לעומתם כי רוח הקי' באופנים ויפורשו הכתובים כמו שאמרנו שישראל פועלים צמעשיהם כנגדם למעלה ז"ש וצלכת החיות פי' כמו שישראל ילכו הן לטוב או ההפך כן ילכו האופנים אללם דייקא פי' ע"י מעשיהם וכן להלן נפרש כן והסיום מורה זה באמרו כי רוח הקי' גו' פי' רלון של ישראל היינו מעשיהם מעושין צרלונם והוא כן באופנים וכמו שאמר שם עוד צלכתם ילכו וצעתדם יעמדו גו' ממש דברינו הנאמרים. וענין זה מפורש גם צצנין המקדש באמרו שם ומעשה האופנים גו' פי' ששלמה עשה פה למטה את המקדש על כוונה זו את האופנים נוכח מעשה האופן המרכזה שראה יחזקאל וכדי לפרש ציותר שכל ענין זה קאי על ישראל מציא גם הכתוב השני והנה אופן אחד צארץ שהוא מרמז לישראל שהם גוי אחד צארץ והם האופן אשר על ידו יסנו האופנים למעלה. ואמר עוד למעלה מלכי לצאות ידודן כו' וענינו לדעתי ע"פ מאמרים ז"ל צחגיגה (י"ג ז')

סיחזקאל

ית' דביקות הגדול הזה ולזה רמז הכתוב שאמר (סס יט , ה) והייתם לי סגולה כי מלת

צפחת השמן

שיחזקאל ראה המרכבה יורדת לפני זניו לצבל לכבוש את כל העולם לפני כ"כ מלך צבל
שלל יאמרו שמוסר את ישראל ציד אומה שפלה וכן מלינו עוד בהרצה מקומות שעלתה שכינה
עמהם כדאיתא צנגלה כ"ט ז' וצ"ר פ"צ וצ"ר פ"ז וצ"ר רצה פ' אחי מלצנון וצ"פרי
זהעלתך אמר כל זמן שישראל נשועצדים שכינה עמהם כו' . וז"ש למעלה מלכי לצאות
ידודון כו' פי' שגדדו והלכו עם השכינה לגולה עבור שישראל המה הם וגם כשיגלו ישראל
משם ילכו עמהם גם לצאות ד' כמו שאמר צ"ס סס שאף כשעומדים ליגאל שכינה כו' וכן
צ"ר צ"ר רצה סס לכשתחזרו לצית הצחירה צקרוצ אחי עומכס הה"ד אחי מלצנון וז"ש למען
יגלו כל לצאות ד' גוי לשון רבים היינו לצאות של מטה ושל מעלה . ומה שאמר למעלה
כסא כו' יתפרש עפ"ד השו"ט נו"י ט' וד' לעולם יש צ כוכן למשפט כסאו כל זמן שזרעו
של עמלק קיים אין השם שלם ולא הכסא שלם , ועוד אמר סס צפקוק זמרו לד' יושב
ליון וגו' ומה שעשה צליון על ציתו לא חס כשיצא ליפרע מונחריציו עאלכו"כ , הנה כי
כן זהו פירושו שגא לכחמו שצעותים אכחו סיכוך עוד כסאו היינו שיאציד זרעו של עמלק
ואמר איכן כדע ד"ז ונפרש ואומר למעלה כסא ואמר צתנחומא ויקהל וצפסיקתא שנהמ"ק
של מטה וכוון לשל מעלה למטה כסא פי' שע"כ קרא לצהמ"ק כן לפי שכוון לשל מעלה
וע"ז מצינו הכתוב כסא כבוד מרום ורחשון מקום מקדשו על שהוא ציתו יתצ' נקרא כסא
וע"כ לא חס ליטא פנים לציתו ונתנו ציד ונחריציו צזה כדע שמכל סכן סינקום מונחריציו .
ומה שאמר למעלן היס ונפטר לגדודיו כו' נראה צציתורו שגא להזהיר את האדם שישים
עיניו על דרכיו ונחריציו לצלי לעבור קטנה או גדולה וכנאמר והי' עקב השמעון
אפי' עזרות שאדם דע צעקציו ג"כ יזהר לצבל יעבור עליהם וכמו שאמרו ז"ל צונחוח (נ"א
א') דצעידן ריתחא עכשינן אעשה וכמו שאמרו עוד צצ"ק (ס' א') כיון שניתן רשות למשחית
אינו מנחין צין עוצ לרע , ושם גדוד הונח לענ"ד על אותם שאינם מעורכי המלחמה להיות
סדורים ונערכים לקשור מלחמה וקרב צנשטר הלצא צקדר כוון שהם לא יעצנון אורחותם
ואינם רשאים לעשות צחפץ כפיהם כפי רלוגם ולעשות עושק ונלוז כי פקודת המלציתים
הצבוהים עליהם ואם יעשו דברים כאלה צלי רשותם ענוש יענשו צפלילים ויראים שלא יחייצו
את ראשם אכן לפעמים יש צעת חרועת מלחמה יעשו חצורות וכתות ויתלקמו רקים ופוחים
חצרי משחית וצלי סדרים יפלו על האויצים וצמקום צואם יעשו נשמות ויהרגו צלי חמלה
ואינם מנחיינים צין חייצ לצחאי ואנשים כאלה נדרשים לפעמים ג"כ להם צעת ילא הזעם
מן הממשלה לעת מן העתים ואין עליהם ליתן דין וחשבון על רוע ומעלליהם וראי' לד"א
מהכתוב (ט"א ל' ח') ארדוף אחרי הגדוד הזה וכן (נ"צ ה' ז') וארס ילאו גדודים וישנו
(הושע ו' ט') וכחכי איש גדודים . כן הוא צמלכותא דרקיעא שיש הרצה שלוחים למקום
אשר יעשו נקם צלי חמלה כנש"א צסוף קרה רצה (פ' י"ח) שצכל דצר הקצ"ה עושה
שליחותו ולא צרא דצר לצעלה פעמים ע"י לפרדע ולרעה עקרב נחש מרתיח כו' אמר שהולך
לעשות שליחותו וכן צריש אמור רצה וחוקת רצה אמרו איפשר דאנא עמיד כלום אלא אם
יתאמר לי מן עלייתא וצקהלת רצה פ' אם ישך הנחש צלא לחם אין הנחש נושך אלא א"כ
כלחם לו מלעילא ואין ארי עורף כו' ואין המלכות מתגרה כו' לכן יתצונן האדם לחקן
את מעשיו לצבל יוסר צידי אכזרים סכן הכתוב אומר היס מוסר לגדודיו וכנזכר , ומצינו
עוד ראיי ע"ז מהכתוב צשמואל שמוסר העקרה סס אין הם עשו רלח צאים צושת והוא
היס לדיק כמו שאמר דוד להם (ש"צ ד' י"א) אף כי אנשים רשעים הרבו איש לדיק וגו'
והי' זה רק עבור אציו צמעלו צדי צלא ידע ואשם . ואמר עוד למעלה צמלקחים לקח מעל
המזבח כו' יצואר ע"פ מש"א צפסיקתא רצתי דאנכי אנכי וצילקוט יצעי' ו'
שנפתי שאמר ישעי' וצחוף יס טמא שפתים אנכי יושב גוי מיד נעל את שלו שגא' ויעף
אלי אחד מן הסרפים וצידו נחלת אין כתיב כאן אלא רלפה רלוף פה שאמרת דלשוהיא על צני

כי מלת סגולה נאמרת על עצם דבר שבו יג) (הבח) [כח] (הנסתר) [נסתר] כמו שאומר סגולה על כח העשבים והפנינים שיש בדם כח נסתר ולרוב הדבקות תמצא שהוא יתברך מיהד איתם ומקלסן שהם גוי אחד הוא שדרז"ל (זרכות ו, ח) (יד) בחפילין דמארי עלמא מה כתיב בהו [ש"ז, ז, כג] ומי בעמך כישראל גוי אחד בארץ כשם שהם מקלסים ומיחדין אותו יתברך ואומרים (דברים ו, ד) ה' אלהינו ה'

צפחת השמן

ונזה נראה שאין הקצ"ה רולה צגנותן של ישראל ולא זו כלל אלא חף צגנות שום דבר שצבולס ואנו רואין כן נונת שאמר הקצ"ה ואם מוזנח גוי' ולא תעלה צנעלות על מוצחי וגוי' ואמרנו שם צתנחומא והרי דברים קל וחומר ונה אצנים שאין זהם דעת לא לעיזה ולא לרעה הזהיר הקצ"ה שלא לנהוג זהם ונהג צזיון חזירך שהוא צדמות הקצ"ה עאכו"כ. ומה שהורה זאת הקצ"ה אלל המזנח נראה מפני שאצני מוזנח מטילות שלום צין ישראל לאציהם שצטונים כונס"א צתנחומא שם על הכתוב כי חרצך הנפת גוי' והרי ק"ו ומה אצני מוזנח שלא רואות כו' על שמתילות שלום אמרה תורה לא תכיף גוי' הונטיל שלום צין אדם לחזירו וצין איש לאשתו עאכו"כ שיאריכו ימיו ושנותיו :

ומה שאמר למעלן וימתחם כאהל לשבת למטן ונה טובו יפורט ע"פ דברי הכתובים (ש"ז ז' ו') שאמר השם לנתן הנביא כי לא יסצתי צצית למיום גוי' ואהי' מתהלך באוהל וצונשכן גוי' ושמתי מקום לעוני ישראל ונטעתי גוי' הוא יצנה צית לשמי וגוי' ראינו מכל זה שצחר באוהלו של יעקב והי' חסוד לפניו ית' לשכון צינותינו ועצ אה העליונים ושכן צתחונים כדאמר צרצה נשא פי"צ וצתנחומא שם וצפס"ר פ' ויהי ציום כלות משה וצזה נחשצים השמים באוהל עראי וקצע דירת קצע באוהלו של יעקב : יג) כ"ה צכ"י הנוס' כח ולא הכח ולפ"ז ל"ל ג"כ נסתר וק"ל : יד) דבר זה הוא צס"ס שם באריכות כמו סיבא לפכינו וכבר כתב שר התורה רצינו הרצ"א ז"ל צפירושו להגדות מוצא צעין יעקב שם וז"ל דע שיש להכונים דברים בעלונים רמוזים צוודרשות וצנהגדות חתונים ואם נגלו לעיני הסכלים כדברים צטלים לידועים חן ולווצינים הם ענינים סכליים כו' ויש צנהגדה זו סוד נסגב גם הנגלה נאה צמווד כזה וכו' יעו"ס דברים נחמדים , גם רצינו מהרס"א צח"א שם כותב שכבר כתבו צזה סוד נסתר אצל הוא רואה צו קרוב לפשוטו ע"ס. ובראותי דצריהם אלו אמרתי צלצי גם אכי אולי דבר יגונצ אלי ולא אחשב צין הכסילים לעסוק דצרים צטלים, כמו שידוע שהורתינו עומדת לעד ותתפרט צכל דור כפי מעמדו לחזק אשיות האמונה ולהעמידה על יסודות נאונים לכן הרשות נחונה גם לקלוץ כנפים כוונני לפרט דצריהם ז"ל צדרך איפסר .

כבר ידוע ונה שאמרנו צכ"מ צזהר דקוצ"ה ואורייתא וישראל חד ופירושו לענ"ד ששם התורה שאנו עוסקים צה ע"י זה יש לנו אמות צצית הונלך לצקס קרצות מאתו יתצ' צעת נחפלל אליו והיא האצן פנה המונח ליסוד מוסד אשר ישא ויסצול עליו כל הנהגות העולם ועל פיו יסק כל עם ועם .

עוד זאת אדרוש ששם תפלין נשתלשל משם תפלה ותחינה לפי שדרך צני אדם ללוצסם צעת התפלה משום שיש לחוש מהיסק הדעת ולכל הפחות צעת תפילתם צל יסיח דעתו מהם אף שונלות ללוצסם כל היום. גם זאת חקרורה וכדעה ששם תפלה לא הונח מתחילה רק על עיין משפט ודין כמו שהציא הרד"ק ז"ל צשרשיו ש' פלל שמה שאמרנו על התחינה והצקסה צצנין התפעל כונו (צראשית כ' ז') ויתפלל צעדך וחייה לפי שהתפלל וצקס ממונו שיספטנו צרחונים וכו', וצהעניק צדצר עוד אם נחפשה צתורה לא נמלא לשון תפלה רק צמקום אשר החויעא וצקס מהנציא שיעתר צעדו לה' צהיותו קרוב אליו ית' כמו שאמר שם השם לאציונלך צחלום כי נציא הוא ויתפלל צעדך גוי' וכן עשה כנאמר שם ויתפלל אצרהם וגוי' וכן צמתחוננים רע צאצני ד' כתוב (צמדצר י"א צ') וילעק העם אל משה ויתפלל משה וכן (שם כ"א ז') ויצא העם אל משה ויאמרנו חטאנו גוי' התפלל אל ד' וגוי' ויתפלל משה וגוי' אצל

ה' אחד. ודבר ידוע כי עיקר מצות התורה ועיקר העבודה הוא הייחוד אף על פי שהוא ית' ברא כל הנמצאים בשמים ובארץ והם רבים הוא אחד בגולם ועליון עליהם ויכולין אנו להוכיח זה מכת החשבון כי מן הידוע טו) שהאחד אינו ראשית החשבון. וכשם שהאחד סבה למציאות המספר ואינו מן המספר כן הבורא יתעל' הוא סבה למציאות העולם ואינו מן העולם וכשם שאם תסלק כת האחד יהיו כל המספרים בטלים כי אין מציאותם אלא ממנו כן הבורא ית' לולי כחו יהיו כל הנמצאים בשמים ובארץ בטלים. וכשם שאם יסתלקו המספרים ויעדרו כת האחד במקומו עומד לא יסתלק ולא יעדר כי הוא האילן והם הפירות והאילן לא יחייב פרי אבל הפרי יחייב אילן כן הבורא ית' אלו יסתלקו ויעדרו כל הנמצאים כלם כחו לא נעדר אבל הוא קיים לעד לעולם וזה ראייה ומופת גמור סודך חכמת המספר כי העולם צריך אליו יתב' והוא ית' בלתי צריך לעולם. וכשם שהאחד הוא סבה למספר וישנים ומוליד השלשה באמצעות השנים ומוליד הארבעה באמצעות השלשה ומוליד החמשה באמצעות הארבעה

צפחת השמן

על ענין אחר לא נלחנו נלה זו צתורה (רק אח"כ צימי הנציאים הושאל גם על אופנים אחרים) והוא מטעם שהצאתי מרד"ק ז"ל: ובזה נבואה לצאור נאמר לנו וזהו מנין שהקצ"ה מניח תפלין פי' שנוח לו להציא לפניו תפלות בני עזר זולתם, שנאמר כשנע ד' צימינו ונזרוע עזרו ואין ימינו אלא תורה (שאינו מובן דפתח צתפלין ומסיים צתורה) פי' שרק ע"י התורה שניתנה רק לנו למורשה בזה הראה לצאי עולם שאנחנו עם קרוצו לשמוע קולינו צפל קראינו אליו עזר אחרים ואנו מהפכין את מדת הדין ונשאל לימין שהוא חסד ע"י התורה וז"ש ואין ימינו אלא תורה ככרנו לנו ד"ז צתורה מהמקומות שנזכרה תפלה צתורה וכמ"ס, ואין עזרו אלא תפלין פי' שרק ע"י תפילתנו נוכל להתגבר ולנלה את הדין שנא' ד' עוז נעמו יתן גו' שענין התפלה כיתן לנו אף שאין להשיגו צשכלינו וכמו שנתקשו הקדמונים בזה איך שייך אללו ית' שנוי מרלון לרלון אמנם כן הוא אמר ותהי ומטה עוז הוא צידינו לצוא עדין צזרוע הוא התפלה. ואמר עוד ומנין שהתפלין עוז הן לישראל דייקא והוא כמו שאמרו ציצמות (ס"ד א') שהקצ"ה נחלואה לתפילתן של לדיקים, שנאמר וראו כל עמי הארץ וגו' אלו תפלין שצראש מרנו לישראל שהם הראשונים שיכולים לשפוך טיח לפניו ית'. א"ל רכב"י כו' תפלין דנרי עלנא מה כתיב צהו, פי' איזה עלוי ומעלה נוכל לכחוצ עליהם דמה נשתנו ישראל ונשאר האומות הא' כ"ע דיליה והוא מארי דכולא עלנא ומה גזר צגוצרין הלא אפילו צ"א אינו רשאי לשנות בן צין הצנים וכמו צשצת (דף י"צ) והשיב ע"ז אין כו' אחס עשיתוני חטיצה אחת צעולם שעל ידינו נחגלה מלכותו צעולם וא"כ הדין נותן שיתקצו לפניו ית' יותר מאחרים ז"ש אף אני אעשה אחס חטיצה אחת צעולם. (ופי' חטיצה לפי דעתי הוא נגזר מלשון חוטצ עליס שכמו שנמלא ציער עליס למרצה עכ"ז החוטצ הזה לא יחטוב ומנו רק העליס הנלרכים ומוללחים למללכתו והוא כאלו כל היער לא נטוע רק עזר העץ הזה בן העם הזה וכן האומה הקדושה): אמר עוד תיכח צחד ציתא פי' ע"פ נש"א צכוכה (כ"ד צ') שנעים פרים שהקריבו ישראל צחג היו כנגד ע' אומות כו' אוי להם שאין יודעין מה אצרו וכו' והנה מקום הכפרה עיקרו היה צצית ראשון צשאר צתי מאי פי' נכ"ל שגם צזמן המאוחר צצית שני צחסרה צו השראת השכינה וגם קודם שנצנה הצית הא' שהיתה ענודתינו דלויה לפני ציותר וע"ז מציא הפסוקים מחשיבותינו להרלות ולהתפיים ולהפיק רלון מלחו יתצ' ומקשה אי הכי נפיטו להו טובא פי' הלא מנין הפסוקים המוצאים לרמוז זה רצו מנינס יותר מהמקומות שהקריבו זבח ומנחה כמו ששנינו צונחים (ק"ט א') ג' צירות הן טילה וטו ונצטון (כו"ג חדא קחטיב) וצית עולמים, על זה משני אלא כו' וחילקס לדי כנגד ד' צתי (וצית שני נחטצ לצירה הרציעית). ונעל המאוחר מסיים צתי דפתח שכל חשיבות ישראל הוא רק ע"י התרה שנשתנה צזרוע ימינו כנ"ל זהו וכלהו כתיצי צאדרעי: טו) ענין ז

הארבעה וכן כלן עד תשעה שהוא תכלית האחדים האחד סבה לכלן באמצעות מה שבינו וביניהם זה למעלה מזה וזה האחד שהוא סבת כלן מתפשט בכלן כן כחות הנמצאים כלם בשמים ובארץ זה עליון מזה וזה למעלה מזה אחר סבה עד הסבה העליונה יתבר' שהוא סבת הכל ועליון על הכל כמאמר שלמה (קהלת ה, ז) כי גבוה מעל גבוה שומר וגבוהים עליהם. והענין הגדול הזה רמוז במצות הלולב כי הלולב עלים רבים נפרדים זה מזה וזה למעלה מזה וכלם תלויים ורבוקים בשדרה שהוא הלולב זה רמוז לנמצאים כלם שהם נמצאים מסבה אחר סבה שהרי אין נסבה כי אם מסבה ואין נפעל כי אם מפועל ואין נמצא כי אם ממציא ולמציא ממציא עד הגיעם אל המציא הראשון והוא יחברך אשר המציא כל נמצא ועל כן ראוי ליטלו ביד ימין ולברך עליו כמו עז) שאמרו רבותינו ז"ל הואיל ובמינו גבוה מכולן. ונתבאר בבאן כי הלולב רמוז לגבוה מעל גבוה. וזו שאמר הכתוב (ויקרא כג, ט) ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר וגו' יז) שנו רבותינו ז"ל רבי ישמעאל אומר שלשה הדסים ושתי ערבות לולב אחד אתרוג אחד, פרי עץ הדר לשון יחיד הוא וכדאמרינן בגמרא (סס לה, א) פרי אחד אמר רחמנא ולא שנים ושלשה פירות. כפת תמרים לשון יחיד גם כן שהרי יח) אמרו כפת כתיב והאמת כי לפי דיוק הלשון היה לו לומר כף תמר והוצרך לומר כפת תמרים בהכרח שאלו היה [אומר] כף היה במשמע אפי' עלה אחד לכך אמר כפת קרי בוי' שמשמעו עלים רבים והוא [מצות] הלולב ובא החסרון של כפת שלא תאמר כי המצוה שני לולבין ובוזה יושלם הענין בקריאה ובכתיבה. ולשון תמרים לפי שהם שנים זכר ונקבה ואם לא יט) (יוטעו) [ינטעו] כן לא

צפחת השמן

כוחו רבינו וזיתר צלור להלן אות מליאות הטס וע"ס צליוני ע"ז : עז) הכי איתא צמוכה (דף ל"ז ז') דלכך לא נזכר"י רק עליו ולכאורה יקשה דנכל המלות צעינן צרכה מצוררת ולמה לא תקנו לצדך על כטילת ד' מיניס כדי לכלול כולם. ונראה לצאר ע"פ המדרש שהציא רבינו להלן שדרשו כפות תמרים זו מלכות מדי הלולב ארוך והמן כחלה על עץ ארוך ולכאורה אינו מוזן שהלא ההדס וערבה ג"כ ארוכין הן אם שאינן כמו הלולב הלא גם העץ שנתלה היה ארוך הרבה יותר משיעור לולב ועוד יקשה למה לא נרמז על כללות גלות מדי כמו שצדקו על מלכות צבל ויון ולמה דייקא לרמז על המן וגזירתו. אמנם יצואר ע"פ הכתוב צפריס שגזירת המן נתקיימה מעט מעט צדורות אחרונים כמו שזכר צת עמינו צפולין שהי' צשנת ת"ת שאמרו שהוא פורה ראש וגזירתו ורמזו ע"ז הסי"ת רצתי דחור ות"ו רצתי דותכתוב צמגלת אסתר (ע"י צס' קצ הישר צסופו) וכן צכל דור קמים עלינו והם נזרע עמלק וע"ז נרמז הלולב צארכו הרב לרמז לנו שאף שצאורך ימים ושנים יקומו עלינו עדת נרעים ויעלו עלה ותופר כי עמנו אל ולא כירא נשואת רשעים כי תצוא ועד זקנה ושיצה יולט וכמאמר החינוקות למדכי כמזכר צמדרש אסתר פ"ז וא"כ יפה נרמז צלולב על נפלתו של המן כי כן תקותינו שגראה צכל שאר צוכאינו צכל עת ומועד, ולפי שי' יחרון רב צרמיזת הלולב מצטאר הוניניס כי יועיל להזכירו הנקיס שעצרו עלינו לטובה וגם צאה שישראל נושע צד' תצועות עולמיס צכל דור ודור, זהו כוונת אומרם הואיל וצמיכ"ו ג"צום נכלן פי' מה צמין הזה מרמז למין גליות יהי' צחיה זמן מהצמניס גצוה הוא נראה לנו צכל עת כהר גצוה ותלול שגראה מכל לדדיו. וק"ל. (וצד"א יתורץ קושי' התוס' סס ע"ס) ושפיר נותרן הס"ס קושייתו וליגצוהיס לצאתרו דצבר זה אינו מרמז רק צלולב וכאמור : יז) סס צנשנה (ל"צ צ') . וכל הענין הזה ולשונו עד סוף האות כתבו רבינו גם צפירושו סדר אמור פי' ולקחתם לכם גו' : יח) סס (ל"ד צ') : יט) הגהתי כ"ז מפירושו סס. ורצו זה הוא צמדריס רציס והס צרצה לך ר"פ ע"א ורצה צמדצר ריט פ"ג וצטוט"ט מו' ל"צ ואמרו סס ד"א ונה ממרה זו יט לה תלוס כן ישראל תלוטן להקצ"ה אונרו רבותינו נעשה הי' צתמרה אחת שהיתה צחעתן ומרכיצינן אותה ולא היתה עושה פירות אמר להס דקלי אחד ממרה זו היא רואה מיריחו והוא מתלוס

לא יחיו כי בצמחים גם באבנים יקרות יש זכר ונקבה בדרך השבע . וענף עץ עבות
 מלת כ) עבות חוזרת לענף ולומר שיהיו הענפים עבות כלומר שיהיו שלשה ענפים
 ופי' ענף כשהוא מחופה בעלין שאם לא כן אין זה ענף אלא עץ והתורה אמרה
 ענף עץ והנה עבות חוזר גם כן לעלין שיהיו שלשה ואף על פי ששיעור הבד
 כא) שלשה טפחים זה הוא מדרבנן אבל מדאורייתא כג) בשלשה עלים לחים סגי ,
 ובלבד שיהיו בראש כל אחד ואחד . ולמדנו מתוך משמעות לשון הכתוב כי המצוה
 הזאת שלשה ענפים כלומר שלשה בדין של הדם ובכל אחד ואחד מהן שלש עלין
 וממה שכתוב עבת הסר ואו למדנו שצריך להיות העלין שלשתן יוצאים מעיקר אחד
 ועל

צפחת השמן

מתחלה הלכו והציאו מונחה מיד עשתה פירות כך כו' . וגרלה שמציא מקום המעשה
 לרמוז לנו שאנחנו עומדין בחמתן מקומות יצטין ונגוצין מנלות ויתרחה כמו שקדרה עלינו
 החמה והאומות זרלונס להרכיב אותנו עם שאינו מינו אלל כל תעשה פירות והיו לא תפי'
 ועוד יצא מועד כי יעזור הדקלי הוא הסומר ישראל הוא הסומר הגן ויאמר תמרה זו לופה
 מיריחו שהיא עיר התמרים רמז לעיר הקודש שחשובה צעינינו כתמרים , או הכוונה ליריחו
 ממש שהיתה עיר ראשונה עת שבאו אבותינו לארץ כמו כן מלפנים גם לנו אל הארץ זהו
 ססיים הלכו והציאו מונחה פי' שלא ישכחו אותה כו"ס (תילים קל"ז ה') אם אשכחך
 ירושלים גו' וזהו מיד עשתה פירות כי"ר : כ) לבאר דברי רבינו ז"ל הנה צפוחה שם
 צפוחה ר' ישמעאל אומר ג' הדסים וז' ערבות לולב א' ואחריו א' כו' ומפרטי' שם פרי
 עץ הדר אחד כפת תמרים אחד ענף עץ עבות ג' כו' ופי' רש"י שם ענף חד עץ חד
 עבות חד אלל צתוס' שם ד"ה ענף כתבו ע"ז ומימה דלעיל אוקימנא ענף עץ שענפיו
 חופין את עליו ודרשינן כמי עץ עבות קלוע כמיין קליעה , והנה התוס' ז"ל נשאר
 צמחיהתם ולא תירלו כלום וצא רבינו לפרש שדבר זה נשמע ומשמעות לשון הכתוב דומת
 עבות לחוד דרשי' זאת שמוסב על מלת ענף שהם ג' ענפים ביחד כמו עבותות של חבלים
 שקלועין ג' ביחד . ופירוש זה נשמע מדברי רבינו בפירושו צו"ס וז"ל ומאין לנו משמעות
 הכתוב כי עיקר המלה ג' צדי הדם כי זה אינו מתבאר בגמרא כלל אך מלת עבות חוזרת
 לענף כו' (ואיפשר להעמיס כן צכונת הס"ס דאמר קלוע כמיין קליעה ודומה לשלשלת זהו
 הדם). וראיתי מי שכתב על גליון דברי רבינו פה ענף חד וכו' רש"י ע"כ ועשות הוא .
 ומ"ס רבינו והנה עבות חוזר ג"כ לעלין שיהיו ג' הוא נש"ס שם דאמר ה"ד עבות הוא
 דקיימו תלתא טרפי צקינא : כא) ראיתי בפירושו שם הנוסח' ג' טפחים וחלי זהו לנו
 מלה אלל מדאורייתא כו' וכ"ל דט"ס הוא דהא פסקינן כר' ערפון דאמר שם (דף ל"ג צ')
 שעור הדם וערצה ג' (טפחים) ולולב ד' ר"ט אומר צאמה צת חמשה טפחים ומפרטי' שם
 דה"ק צאמה צת חמשה טפחים עשה אותה ששה ופי' רש"י דר"ט לקולא והכי נשמע מילתי'
 צצרייתא דקאמר לי' לת"ק אותן שלשה טפחים שאנו משערין בהן וסתם ג' טפחים חלי
 אמה הן טפחים הללו קטנים יהו ולא יהיו חלי אמה צאמה צת חמשה וכו' וסגי צתרי
 ופלגא כר"ט ע"כ . ולפ"ז מ"ס רבינו ג' טפחים כוונתו טפחים קטנים צאמה צת ששה
 שהם צ' וחלי צאמה צת חמשה והכי קיי"ל גם צט"ע או"ח סי' תר"ן וע"כ לריך להגיה
 בפירושו שם צ' טפחים וחלי והכונה צאמה גדולה : כג) דברי רבינו אינם מצווארים אם
 ר"ל רק ציצטו ותהי' כוונתו להא דאמר צט"ס שם ת"ר יצטו רוב עליו ונשתיירו צו ג'
 עלין לחין כשר א"ר חסדא וצראש כל אחד ואחד (פי' רש"י שיהו עלין הלחין צראשי הצדים
 אלל צאמלעס לאו הדר הוא והרא"ש הציאו הטור או"ח סי' תרנ"ו פי' שאפי' אם נהג'
 שצחד קינא יצטו שנים ולא נשאר צהם רק אחד לת כשר והוא שיטאר צראש הצד פי' כי
 ג' עלין של הקן האחד יולא נכאן ואחד יולא נכאן והשלישי מורכב על שניהם והוא הנקרא
 ראשו וכו תלוי הסדור ולכן לריך שהוא יטאר לת) אלל צנשרו יצטור כדעת הראש"ד שהציא
 הטור שם והציאו הצ"י צצאור יותר וז"ל כתוב צתשו' הרא"ש כלל כ"ד ששאלת על הדם
 שנשרו

ועל כן נכתב עבת בלשון יחיד וזה הוא כג) שאמר תלתא תלתא בחד קינא .
 וערבי נחל מיעוט ערבי שתים . כד) ובמדרש פיי עין הדר זה אברהם . כפת תמרים
 זה יצחק . וענף עין עבת זה יעקב . וערבי נחל זה יוסף . פי' המדרש אמר פיי
 לשון יחיד כי אברהם היה מיוחד את השם יתברך בעולם ומפיהם אלהותו והיו דבריו
 עושיין פירות וכתוב (בראשית ע , ה) ואת הנפש אשר עשו בחרן . וכתוב (יחזקאל לג , גד)
 אחד היה אברהם . ואמר עין כשם שהעין יבש בהעדר המים וחוזר ועושה פירות כך
 אברהם לאחר שנת'אש הוליד בן רמאה שנה ואמר הדר שהדרו הקדוש ברוך הוא
 בשיבה וכמו כה) שאמרו עד אברהם לא היה זקנה הה"ד (בראשית כד , א) ואברהם
 זקן

צפחת השמן

שנסרו עליו ולא נשאר צו כ"א ג' עלין לחין הוי יודע כי דבר זה מחלוקת צין הגאונים
 והרמב"ם כתב שהוא כשר והראש"ד נחלק עליו ואמר דצעי' שישאר רוב ענותו וכן חיי
 מורה קודם שראיתי מחלוקתן דלא דוני ליצטו דיצטו חיתתו חע"פ שאינו כ"כ הדר חבל
 נשרו צלר להו שיעורי' אם לא נשאר הרוב ע"כ , או אפילו נשטרו יסזור רצינו כדעת
 הרמב"ם הנזכר . ונראה להחיר שאלתינו מנה סכות צצינו ונלצד שיהיו צראם כל אחד
 וא' דמיירי ציצטו דנשטרו חין קפידא שישטרו דוקא צראם שכן כתב זקני הצ"ח ז"ל שם
 חז"ל ודעת צעל העיטור (שהולך ג"כ צעיטת הרמב"ם כח"ס הטור שם) כיון דציצטו
 מכשירינן כשלא נשאר עלין לחין כ"א ג' צראשי הצד שועי' דאפי' חין צו רק פ"א ג' צמד
 קינא כשר ולא צעינן צראם הצד חלא ציצט דמשום הדר צעי' ואם חין הלח צראשו לא הוי
 הדר חבל הכא עצות הוא דצעי' ואע"ג שאינו צראשו קיים מלות עצות כח"ס הרא"ש צסם
 הראש"ד (לפי שיטתו) ע"ס : כג) כ"ה צס"ס דסוכה (ל"צ צ') ורצינו סותם כפי' רש"י
 שם שג' עלין צקן אחד ויולחין מתוך עוקץ אחד חבל התוס' והרא"ש שם כתבו מדבר זה
 חינו שכיח חלא שלריך שיהיו כל הג' עלין סניצ הצד חז"ל שיהיו צעוקן אחד : כד) כ"ה
 צאמור רצה פי' לי' ונפסיקתא חדשה פי' ולקמתם לכם : כה) כן הוא צצ"ע (דף פ"ו ח')
 וגם מזה לא נניח ידינו לפרש דברי חז"ל ומידותם כפי קט שכלינו . והוא טעד הצרהם
 חצינו היו עם תועי' לצצ לא ידעו דרכי ד' ית' וכל אחד עוצד לאשר הציא חלוהו צידו
 לכן גם צין חצות וצנים רצתה המושטמה האצ סגד לחלוהו עשהו לצול עץ צמר צו וצנו
 יצחר לו חלהים חדשים לא שערום חצותיו וכולם צחסיכה התהלכו ותהי ריב ומחומה צין
 האצ וצנו זה יאמר למה תועול צאלהי ויראתי תעוצו וצנו משיצ אמרים לו חלא סקב
 הנחלת לי כפיו כרותות עלי מפתן גם כי זעקתי וקרחתיו לא יענני ומאז חדלתי לקטר
 לצצא הסמים לא חסרתיו דבר לכן צחרתי דרכי צראם תרפים המה יגידוני האותיות לחזור
 יורוני דרך זו חלך וכי חשים קטורה צאפיו ירח מנחה כי צהמה שמן חלקי ויפיל חצלי
 צנעימים והנה קם צנו חמתיו ואמר התרפים שוא יצרו חין חמונה צנו והנה הוא מנשתחום
 צית נסר"ח חלוהו וצנו הכהו , זהו הנראה צמאמרם לפנינו עד הצרהם לא הוי זקפה כנזכר
 שלא ידעו להוקיר חצותם ופני זקנים לא הדרו ולא נודע עם מי ילין לרק ואונת , זהו
 חאן דהוי צעי' למישטעי צהדי הצרהם פי' צרלה ללכת חחריו וללמוד ממנו יראת שדי
 מנשטעי צהדי ילחק פי' שלא נודע עדין אם יתקיים הדבר כי היה מקום חסם חולי כשיקום
 ילחק חחר הצרהם יסתור דצרו ויצחר לו דרך חדש עמדו , חז"ס צהדי ילחק מנשטעי צהדי
 חצרהם חולי יצחר חצרהם להם לילך צאורחותיו , חחא חצרהם צעל רחמי והנה זקנה פי'
 זה היה כל פרי עמלו ויגיעתו ללוות צניו חחריו ושערו דרך ד' ומשמים זכו לו והועילה
 צקשתו שכל צניו חחריו ילכו צדרפי הזקן זהו והנה זקנה פי' שהדרו פני הזקן . (וחיחא
 חחמה זה צמנהדרין (ק"ז ח') ושם סגי' כל דחזי לחצרהם חמר חחי ילחק כל דחזי לילחק
 חמר חחי חצרהם כו' ויפורש ג"כ שלא ידעו להוקיר האצ לשמוע צקולו כגד הצן ומשקל
 חחד לשגייהם) : ומה נראה לפ"ז מלינתם ז"ל צצ"ק (ל"ו צ') מנשטע של ח"א זקן חקנה
 חנה חחד צחור וצחולה מנה שני פירש"י זקן חקנה חצרהם ושרה צחור וצחולה ילחק וכצקס
 פי'

זקן בא בימים , וכתוב (משלי כ , כט) והדר זקנים שיבה . כפת תמרים זה יצחק
 על שם שהיה נעקד כי כפת מלשון כפות . תמרים מלשון תימרות עשן על שם
 שהיה עולה תמימה וכתוב [סיר ג , ו] מי זאת עולה מן המדבר כתימרות עשן .
 וענף עץ עבות זה יעקב בשם שענף מכוסה בעלים כך יעקב מכוסה כו) [כבנים] ב"ב
 שבטים . וערבי נחל זה יוסף מה ערבה זו כו) לחה כמושה ויבשה כך יוסף מתחלתו
 היה

צפחת השמן

פי' שזנו וכלתו כזוהו יאת טרה אשתו ולא שינו הנוצנע שטנעו להם היינו יראתו ית'
 והעמידו את עלמם ללד אחד עם אבותם שמועזר הצ' כי ע"י שניהם האבות והזנים נטנעה
 מטנע יולדת בעולם אצל קודם להם זקנים עמדו צפני נערים כי ילדות הייתה זהם והעיוז
 פניהם ואמרו לאזיהם זקן שכמויתך יעסוק בדברים צעלים :

ומאחר שפירשנו קלתו של המאמר נשלים צאורו זכולו כידו הנוצה עלינו , וזה נסחו עד
 יעקב לא הוה חולשא אחא יעקב צעל רחמי והוה חולשא , וע"פ דרכו יאמר
 שלא מלינו בתורה עד יעקב שהודיעונו את כל הקורות אוחם עם זניהם לעת חליים לפני
 מותם ללוות על זניהם אחריהם ולזכרם לכל אחד ואחד איש כזכרתו כאשר הודיעתנו התורה
 פרשה שלימה כל סדר ויחי מנה שעצר על יעקב אבינו ונתחילת חליו עד האספו אל עמיו
 וכמו שאמר הכתוב ויאמר ליוסף הנה אצרך חולה וגו' וכל הענין נמשך אחר זה , זהו צעל
 רחמי והוה חולשא פי' שזניו יתנהגו ג"כ כן קודם מותם שידעו מה שמוטל עליהם לעשות
 עת שוכנס על מותם בחוליים זהו והוה חולשא :

עוד אמרו שם עד דאחא אלישע לא הוי דחלש ואחפח אחא אלישע ובעי רחמי ואחפח
 שנאמר (ת"צ י"ג י"ד) ואלישע חלה את חליו אשר ימות בו וכלל דחלה חולי אחריתי
 (וצנקהדרי' ליתא להך מכלל וכו' ועי' רש"י שם) . ונראה צפירושו דהנה רש"י ז"ל צפירושו
 למלכים (ת"צ י"ג י"ג) צפוק ויתר דברי יואש גו' ופסוק שאחריו וישכב יואש גו' כתב
 ויש לתמוה למה נכתבו כאן צ' ונקראות הללו שהרי עוד לפניו הוא נוספר בדברי יואש
 וחזר וכתב ויתר דברי יואש גו' וישכב יואש וגו' ע"ש צתרונו , ואנחנו לפ"ד נאמר לתרץ
 דהנה כתוב שם עוד אחרי ואלישע חלה את חליו אשר ימות בו וירד חליו יואש גו' וימת אלישע
 גו' ויהי הם קוצרים איש והנה ראו את הגדוד וישליכו את האיש צקצר אלישע ויגע האיש
 בעלמות אלישע ויחי ויקם על רגליו , וצחולין פ"ק (ז' ז') דרשו מכאן שבדולים לדיקים
 צמיתתן יותר מנחיהם , וכן אמרו עוד בצרכות (דף י"ח א') שלדיקים צמיתתן נקראים
 חיים כו' ורשעים צחיהם קרוים מתיים ע"ש ועפ"ז תחיש צקצר רש"י ז"ל שמוספר לנו
 הכתוב זכאן ההפרש שיש צין לדיק לרשע והוא שיואש שהי' רשע ככתוב שם ויעש הרע
 גו' לכך כתוב עליו עודו צחיו ויתר גו' וישכב גו' אצל אלישע חלה את חליו אשר ימות
 בו פי' תנת בו ר"ל צו ע"י הגוף צהיות שכל חלקי הגוף הולכין ומתמוטטין ונעשה חולה
 זהו סיבת מיתתו אצל נפשו לא נאמר צה מיתה ונהפוך הוא שאז תתעלה ותתנשא עוד
 צמעלת צת חורין ציתר שאת ועוז וכדי שלא יגע בעלמותיו אחא איש החייהו מה שאין
 דבר זה צחיו , זהו פי' המאמר עד דאחא אלישע לא הוה דחלש ואחפח פי' שלאחר שמוטל
 צחולי ומת שהי' המיתה לו לרפואה ר"ל שנספו תחרומם ותתעלה ציות ממה שהי' צחיו
 ותחזק ותתרפא (ואם שהיו כמה לדיקים לפני אלישע אצל לא נהפרש צכתוב ד"ז כמו
 צאלישע) אחא אלישע ובעל רחמי (מפני כזודו שלא יגע זר בעלמותיו וכאילו צעל רחמי
 ע"ז) ואחפח שהמיתה הי' לו לרפואה מהחולי כנ"ל .

ובפי' פירושינו זה ל"ל ד"ש שם עוד שג' חללים חלה אלישע אי' שדחאו לגמזי צשתי ידו
 ואי' שגירה דונים צחינוקות ואי' שמת צו הכוונה היא שלא נמלא צו רק צ' עונות
 אלו ומת כמות כל אדם . עוד רחש לצני צקרני אפס צת לקלר : כו) הוספתי תנא
 צנים מפירושו שם וב"ה צוי"ר וצפטיקתא הכ"ל : כו) צמדש וצפטיקתא שם הנוסחא עם
 פרצה זו כמושה לפני ג' ענין הללו כך צת יוסף לפני אשיו , והשאר שכותב רצינו עוד
 פה

היה לה שהיה משנה לכלך מצרים ושליש על הארץ [כמוש] כיון שמת אביו חסר מלכותו (וזכותו הגדול) יבש שמת קודם שמתו אחיו . והכונה במדרש הזה שאנו רומזים במצות הלולב זכות האבות ומבקשים רחמים מאת השם יתברך שיגין עלינו בזכות האבות שכן מצינו ארון כל הנביאים משה רבינו עליו השלום שכלל בתפלת ובבקשת רחמיו זכות האבות באמרו (סמות לז , יג) זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך שיהיה זכותם לישראל מגן וצנה . (כח) ועוד במדרש בזכות ארבע מינין שבלולב אני מציל לכם מארבע מלכיות . אתרוג זה מלכות בבל . מה אתרוג זה דומה לזהב כך מלכות בבל [שנא' (דניאל ז , לח)] רישא די דהבא . כפית תמרים זו מלכות מדי (כט) הלולב ארוך והמן נתלה על עץ ארוך . וענף עץ עבות זו מלכות יון מה הדם זה עשוי קליעה ל) כך מלכות יון . וערבי נחל לא) זה מלכות אדום . פרי לנ) עץ הדר יש בו אוכל לנ) ושעם וריח . כפת תמרים יש בו אוכל ואין בו ריח . ענף עץ עבות יש בו ריח ואין בו אוכל . ערבי נחל אין בו אוכל ולא טעם ולא ריח . אתרוג הוא רמז לצדיקים שבהן תורה ומעשים טובים . ולולב רמז לאותם שיש בהם תורה ואין בהם מעשים טובים . הדם למי שיש בו מעשים טובים ואין בו תורה . ערבה למי שאין בו תורה ולא מעשים טובים אמר הקדוש ברוך הוא יבואו כלן

צפחת השמן

פה וצפירושו מיוסף ליתא שס , ומה שהוספתי והסגרתיו הוא מפירושו עה"ת ושם ליתא לתבות חכו"מו הג"דול ונחמת נראה שהוא מיותר , וכוונת רבינו כן היא כמוש פי' מהו כמישמו ומפרש כיון שמת כו' והדר אמר יצט ר"ל מהו יצטותו ומפרש שמת קודם לאחיו . ומה שאנו עושין זכרון לו ציחוד איפשר מפני שבמיתתו התחילו נלדים להיות משאוי על ישראל כדאיתא צט"ר פ"א : (כח) לא ראיתי זאת במדרשים , וכראה שכינה הכתוב את עולכות צבל לזהב מפני שבמיתה היו עוד ישראל צמעלה וחשיבות ככתוב (דניאל ח' ג') ויאמר המלך גו' להציל מצני ישראל ומזרע המלוכה גו' : (כט) למעלה ליון ט"ז כתבתי צזה ועוד נוכל לומר צכונתם ע"פ דאיתא צרנה פ' לך וצפח מדרשות שהוצאו למעלה ליון י"ט שכסם שמתרה לילה רחוק (מפני צנה וארכה) כך מתן סכרן של לדיקים רחוק וידוע שעיקר החשועה היא צמחיית עמלק והוא שאמר והמן נתלה על עץ ארוך לרמז לנו שבאחרית הימים ואורך שנים יפלו גם שאר זרע עמלק : (ל) איפשר פירושו שהאומה נתיקדה ע"י מלכים רבים שמלכו זה צומן אחד והם כמו קליעה כמות צרטי דניאל (ז' ו') מספר צן גוריון שהמלך אלכסנדרוס חלק ונלכותו לארצות מוסלים ועי' צרנה שמיני פ' י"ג שהיתה מלכות יון מעמדת קע"א אפרכין וקצ"ז אסטרטליטין והם מיני שררות זו למעלה מזו . או יאמר שכווננו על האותיות של יון שהם דומות זו לזו כמו קליעה כי מתחילה נכתבה יו"ד ואח"כ אס מתשיכין אותה נעשה תמנה וא"ו וכשמאריכין אותה יותר נעשה כו"ן פשוטה : לא) לא נחפרש נכאן מהו הרמז של ערבי נחל על מלכות אדום , ויתכן שכמו ערבי נחל גדלים בכל מקום מה שאין כן הג' מינים אחרים כן כל הגליות שיש לנו עתה צבל מקום מתייחס למלכות אדום כמ"ש רבינו למעלה באות גאולה הא' . עוד נראה שירמז צערבי נחל שנחנו חכמים סימנים צהם (סוכה ל"ד א') איזהו ערצה ואיזהו לפלפה ערצה קנה שלה א"דוס ועלה שלה משוך ופיה חלק וא"כ אין לנו רמז גדול מזה אדום ומשוך זהו אריכות הגלות שמשוך ציותר ופיה חלק שפתי חלקות . שוב ראיתי ומלאתי לרבינו צפירושו שכתוב מה ערצה זו קנה שלה אדום כך אדום . וכנראה שנשמעו פה ד"א : (לז) כן הוא צרנה פי' אמור ופסיקתא חדשה פי' ולקחתם לכם וצפי' רבינו הלשון מתוקן שכתוב וע"וד צמ"דרש פרי כו' וכל"ל גם פה : (לג) ראיתי כתוב צגליון ס' כד הקונת יסן ח"ל אוכל וטעם חדא מילתא הוא דאין טעם צלא אוכל או איפשר דאוכל כוונתו ללצן שבאתרוג , שהוא נאכל אך אין בו טעם כי הוא חפל וקר טעם כריד חלמות וטעם על העץ שבפנימתו וריח כנודע פכ"ה . אצל במדרשות הכז' ליתא לתצת אוכל אלא טעם וריח (וצהלכות לולב לרי"ל גאות הג"י יש בו ריח ויש בו אוכל) , ולפי ג"י רבינו פה וצפירושו יתכן

כלן אנורה אחת לפני ואני מוחל להם על כל עונותיהם . ודמיון לזה מצינו בסממני הקשרת שהם בעלי הריח המזב והכנים הכתוב בתוכם (ל) חלבנה להורות על רשעי ישראל שיכנסו בכלל הצדיקים והקדושים ברוך הוא מקבלם בתשובה . וזהו לה) שדרשו וירח את ריח בגדיו ריח בגדיו . עוד יש לפרש בארבע מינין הללו שהם רמו לארבע איברים שבגוף שהם עיקר פעולות האדם הן לכל המצות הן לכל העבירות , והם העינים והלב וכמו לו) שאמר לבא ועינא תיי סרסורי דחטאה אינון , וכתיב (ננודנר עו , לט) ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם , והשפתים גם כן כי היבה מצות וכנגדם עבירות תלויות בדיבור והשדרה כי היא עיקר הגוף והבה הנשפע בה מן המוח . לו) אתרוג דומה ללב . לולב דומה לשדרה . הדם לעינים . עיבה לשפתים . והכונה בזה כי האדם בהכשרו בעבירות של ארבעת איברים אלו ימצא כופי בארבעה מינים אלו לפי שכל עבירה תמצא כופר בשיעשה אדם מצוה שכנגדה . וכמו שתאמר ראובן חלל את השם וידוע כי עון חילול השם מתחיל מדבר קטן ומתפשט הרבה לת) ואין כח בתשובה ולא ביום הכפורים לכפר ולא ביסוריין למרק עד המיתה ומכל מקום אם כנגד מה שחלל את השם יקדש את השם אז ינקה מעון חילול השם הוא אמרו (ויקרא כז , לב) ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי . לט) כיאר הכתיב כי חקנת חלול השם בקידוש השם . נ) ומפורש אמרו חטא אדם בלשון הרע יעסוק בתורה והנה העבירה חולי הנפש כמו חולי הגוף שאינו מתרפא כי אם מל) בהפכו והרופא הבקי ירפאנו בשכנגדו . ומפורש אמרו (ז"צ ד , א') בענין הורדוס המלך ששאל לבבא בן בוטא אם איפשר לו להיות תקנה במה שהרג כמה מחכמי ישראל והשיבו כי איפשר לו זה ואמר לו הוא ככה אורו של עולם ילך ויעסוק באורו של עולם והשחדל בבנין בית המקדש ננ) והענין הזה שאיר עיני הלב כי בודאי יש תקנה לעבירה בעשות האדם מצוה שכנגדה . ועל מציה זו דרשו ננ) בתנחומא כל עצמותי תאמרנה יי מי כמוך . לא נאמר פסוק זה אלא בשביל לולב . השדרה שלו דומה לשדרה של אדם ההדס דומה לעינים והערבה לשפתים ואתרוג דומה ללב אמר דוד אין בכר האיברים גדול מהם ששקולין כנגד כל הגוף הוי אומר כל עצמותי . עוד מד) אמרו במדרש

צפחת השמן

יתכן שטעם מוסב על העץ דאמרי' נסוכה (ל"ה א') שטעם עלו ופריו טוין זה אתרוג : לר) כדאמרו זכריתות פ"א (ו' ז') חלבנה ריחו רע וכו' : לה) בחולדות רנפ' פ' ס"ה ומדרש אגדת זראשית פ' מ"ז . ולפי דרשתם זאת יתכן שהיתה כוונת ילחק זכריחו כנגדו שיחשוב אף טעמו הוא איש טרה ואינו עובד הסס מ"מ יסי' זו ריח טוב ומספיק ליעקב וזהו כמו הנגד הזה שהוא מכסה הגוף להלילו מנזק וכל זה היה צמח שהריחו ריח כנגדו של יעקב ודימה שהוא עשו ועוד כי ראה כנגדו של זה העומד לפניו שיטובו צמחונה ומצב שהוא עשו וזרעו שיש בהם דבר טוב ויצרכהו ואמר לו ראה ריח בני כריח טרה גי' פי' כמו שטרה זו נעצרת וירד עלי' הגסס אף שיש בה גם סמי מוח ורק העשנים הטובים פועלים ריח הטוב אשר זכרו ד' כמו כן חשב טוב על עשו וזרעו : לו) צירושלמי פ"א דזרכות וזרכס ומחומא פ' שלח : לז) בן הוא זרבה ומחומא אמור ואינו נדברי עלמו של רבינו ונפיקוסו הנוס' וזה שאמרו צמדת אתרוג דומה וכו' , וכן ראוי להוסיף גם פה : לח) כן אמרו ציונא פ"ו א' : לט) ובן גיאר רבינו מקרא זה בפירושו סס פ"ט צלריכות יותר : נ) כ"ה צערכין ט"ו ז' וזרבה אחרי פי' כ"א ופסיקת' חדשה פ' דאמרי מוח : נא) ד"ז סבר כתבו רבינו למעלה אות חלול הסס והוא נרבינו יונה צמעת סער ד"ן ס"י ה' ונצער א' ס"י ל"ה : נב) פי' שפאיר את הלב ומסתחו איך פ"י לקיחת קר' מצינו שהם יקחים צדמים מועטים יתקן עי"ז קסאיו כמו שיצא אדם אס ילוהו הרופא לקחת סס זרבר מועט לתכלוסי הגוף וע"ז מצינו רבינו המדרש רכל גלמותי גי' : נג) נמלא גם צמדת רנה פ' אמור סס : מד) ג"כ צמדת רנה ומחומא אמור . יחס

במדרש (משלי ל , כד) ארבעה הם קשני ארץ והמה חכמים מחוכמים .
ארבעה הם קשני ארץ אלו ארבעה מינים שבלולב והמה חכמים מחוכמים
שהם רמו על החכמים , ומי שיודע סוד מצות הלולב אסור לו לדרשו
ברבים

צפחת השמן

ואם טרזריהם אלו הם מסודות התורה כו"ס רצינו אצל משהצת צאורי לאגדות חז"ל גם
צדק נגלה ילחתי חוץ למחילת סוד הנסתר והגלה פירושי לעיני משהציו . והומר
שלדעתי דברי המדרש ירמוזון לארבע מלכיות בגליונו זיניהם ולאחזו היום צעו"ה צהרציעית
מהם , ותמכתי יתדותי על דברי האגדה שהציא רש"י ז"ל צפירושו למשלי שם ואמר שכל
חמש פרשיות אלו של ארבע ארבע דברים (כי חמשה פעמים אמר שם כן , ארבע לא
אמרו הון וארבעה לא ידעתים ותחת ארבע לא תוכל שאת ארבעה הם קשני ארץ וארבעה
מטיני לכת) כנגד ד' מלכיות לפי שנתחמלק ממלכתן על ישראל צעון שעצרו על חמשה חומשי
חורה הזכירם חמשה פעמים כו' ומפרשם כולם עד"ז . וכדי שלא יארך פירושי אלך לי
צקולר אמרים רק מהמוכרח לפירושי צמה שנוגע לענין ד' מינים , ועל יסוד זה שכל דברי
המדרש רמו המה להד' מלכיות וכמו שהציא רצינו למעלה צסס המדרש שכל הד' מינים
רומזים להם חליגה נא פירושי אחת לאחת אחר כל דבר ודבר שאעתיק מהתנחומא מפני
מסודרו יותר מתקבל כפי פירושי . וז"ל צתנחומא זה שאמר הכתוב (משלי ל' י"ח) שלשה
המה (הג' גליות היינו של צל מדי ויון) נפלאו נומני (נכסו וחלפו מעיני ואיני יודע
להיכן הלכו כו' רש"י . פי' שלא אחרנו שנת שמה זמן רב כמונו היום) וארבעה לא
ידעתים אלו ד' מינין שבלולב שנקט לעמוד עליהם (שהוקשה לו על כל הד' גליות ומפני
שהג' ראשונים כבר חלפו והלכו להם ועיקר תמיהתו על הגלות הד' הזה לכך חלקם לצד)
וא"ת פרי עץ הדר שהוא אחרוג (כמו שהציא רצינו למעלה שהאחרוג מרמו למלכות צצל
שנתשלה לזהב ואין לנו להתרעם ע"ז כפי שכתבנו למעלה ליון כ"ח יען כדו אותנו וצ"ס
עצמי עמנו הללימו ועשו חיל צמלכותה ע"ז אמר הלא) כל האילנות עושין פירות (מ"ח
יקשה מה זאת עשה ד' לנו להכביד עול גלותינו שמה צמה שגלו גם שאר אומות סונאיו
שם והיו סלון ומחיר וקוץ נכאינ לצית ישראל כמו שאמרו צקדושין (ע"צ צ') על פסוק
(איכה א' י"ז) למה ד' ליעקב סציציו לריו שהיו סוצצים אותם חף צגלותם שהוסיבם
סנחריצ צצל והיו מזירים לישראל) . עוד אמר כפות תמרים התורה אמרה טול שתי
כפות תמרים להלל צהם (כן ל"ל וכ"ה צרצה וכשתצט צתנחומא הגיר' וכתבו ולולציתם) ואינו
נוטל אלא לכף של תמרה זה הלולב (שיקשה למה גלה אותנו הגלת שלושים לתוך שתי
אומות צנת אחת והלא הגלות היה מה שמרמו הלולב שהוא מלכות מדי והי' די וסותר צזה,
זהו ואינו נוטל אלא כו' זה הלולב אצל למה אמרה התורה טול שתי כפות תמרים פי'
שגיטול פי שנים כפלים כחמאותינו שהיינו משועבדים גם תחת יד פרס להתהולל עלינו
ולתקף אותנו וז"ס להלל צהם פי' על ידם) . וענף עץ עבות עי אמר לך שהוא הדם
(למה גזר ואמר עליך שתלך שחוח לפני צני יון שההדס ערמו זה) שכתוב צמקום אחר
(נחמ"י ס' ט"ו) ואשר ישמעו ויענירו קול צכל עריהם וצירושלים לאמור לאו הבר והציאון
עלי זית ועלי עץ שמן ועלי הדם ועלי תמרים ועלי עץ עצות לעשות סוכות כפתוב (ירמוז
צזה לחעשת צני מתחיה היקרים שהעלו ריח טוב כמו חמש מינים מסונים דקחשיצ וילאו
עירושלים והרגו צסונאיהם והגילו את ישראל מידי ערילים אצל זאת סיחה רק למצער ולזמן
קצר כסוכה זו שהיא דירת ערלי שעמד הורדוס והסמיד צית אדוניו הסשמונאיים והיתה
כסנה לגלותינו הזה כי מלא נשתעבדנו ת"י הרומיים זהו תלונתינו אכן קשה מזאת תלונתנו
האחרונה צאמרו) וערצי נחל כל האילנות גדלים צמים (אם נגזר עלינו להשתעבד לאדום
עצור צרכת אנו צאמרו (צראשי" כ"ז מ') ועל צרצך חמ"י גו' וערצי נחל מרמו על גלות
אדום ע"ז ידו הדוים וכי כל האילנות גדלים צמים ואם פן למה גלינו ונפזרנו לארבע
דוחות עולם זהו) וארבעה לא ידעתים . (עד כה היו שאלותינו וצלונותינו ועתה רולה
להניח דעתנו ולהפיס אותנו צדברי נחמה כמים קרים על נפש עיפה צאמרו) וצמקום אחר

אומר

ברבים כי ענין נסתר ועמוק הוא . (מה) ואמרו רז"ל פרי עין הדר זה הקדוש ברוך
 הוא שנא' (תהלים קד , א') הוד והדר לבשת. כפת תמרים זה הקב"ה שנא' (שם לז
 יג) צדיק כתמר יפרח . וענף עץ עבות זה הקדוש ברוך הוא שנא' (זכריה ח , ח)
 והוא עומד בין ההדסים . וערבי נחל זה הקדוש ברוך הוא שנאמר (תהלים סח , ה)
 סורו

צפחת השמן

אומר שלשה המה מטיבי לעד וארבעה מטיבי לכת אלו ד' מינים שצולבז שכל אחד ואחד
 מישראל הולך ורץ ליקח לו מהם (הוא ע"ד אומרם ז"ל צמדרש שה"ש ז' קול דודי
 וצפס"ר וחדשה דפ' החודש אחד מכם גולה לצרצרי' וא' מכם גולה לקמטרי' דומה
 כמו שגליתם כולכם וכל הגליות הם לטובתינו להחם חלמינו ולהטיב אחריתינו וזהו)
 להלל לפני הקב"ה שיתרלה לו ויכפר לו על כל עונותיו (ואמר ידעתי בני ידעתי) מטיבי
 לכת מי שרואה את ד' מינין הללו הוא צוקר עליהן (שתקלר נפש ישראל בהגליות המתחדשות
 וצחמת) הם גדולות לפני הקב"ה (ורא' לדבר מהכחוש) ארבעה הם קטני ארץ אלו ד'
 מינין הללו והמה חכמים מחוכמים שהם גדולים לפני הקב"ה שהם מתחכמים ומלמדים זכות
 וחכמה לפני מי שאמר והיה העולם (שהגליות וכפרים ומלמדים זכות עלינו). ד"א והמה חכמים
 מחוכמים מי פירש לנו שד' מינין אלו שהן אחרוג לולב הדם וערצה חכמים (פי' מי הוא
 שגרם לנו כל הגליות ההם שהארבעה מינים מורים עליהם הלל אנשים חכמים והוא ארבעה
 אצינו שצירר עצורינו הגליות כדאיתא צ"ר פי' מ"ד וצפסיקת' רצתי וחדשה פי' החודש
 והציאו רצינו למעלה אות גאולה הא' כדי להליל בניו מדינה של גיהנם וכן ילחק אצינו
 התשיל את אדום עלינו וצוודאי שקדו אצותינו לתקנתינו ולטובתינו ומחכמה עשו זאת וזהו)
 והמה חכמים מחוכמים : מה) הוא ג"כ צרצה שם וכן צפסיקתא שם . והנה אם נשא עין
 נראה וכתובין שגם המדרש הזה כיסה תחת לשונו ענינים נשגבים ורמים וקרוב צעיני
 שצכוכה הסמיך רצינו המדרש הזה להראשון מפני שהם תואנים יחדיו כתאומי לזיה ,
 וכראה אכחנו צענ"ד אם נוכל לפרש ולבאר דברי מדרשנו צדך קרוב , כי לכאורה הראיות
 שנקמכו מהפסוקים אינם אות נאמן על דנריהם רק צדך רחוק ורחוק , ועוד מה זה שאמרו
 פרי עץ הדר זה הקב"ה הלל כל התורה כולה ומלותיה זכולם נרננו שמותיו של הקב"ה
 וע"ש מלות זו שלריך להציא ראה לדבריו . ועל כי לא נפל חצלי צסחרי תורה וסודיה נעלה
 צמקילה הלכנו זה עד כה . כבר ידוע אומרם ז"ל (צרכות ז' צ') שאמר לו הקב"ה למשה
 על שאלתו מפני מה לדיק וכו' והסיצ לו לדיק צן לדיק טוב לו לדיק צן רשע רע לו רשע
 צן לדיק טוב לו רשע צן רשע רע לו , וצא מדרשנו לרנח לנו צהד' מינין כמו שמרמז
 צהם גם הד' כחות צ"א ועיקר דרשותם מפני שאינן מפורשים צכתוב להדיא אחרוג לולב
 הדם וערצה ורק צדך רנח שהצינו רצותינו כן וכמו שהוא צמדרשים שהוצא צליון הקודם
 לכן דורשן המדרש כאן לרמזים אחרים ללמד מוסר ולקח טוב : הנה האחרוג הזה הוד
 והדר לנשוי ולנשוי אדום כזהז אם שאין תוכו כצרו כן מי שהוא רשע צן לדיק שמלוצם
 צמלצושי אציו צעטרת זהנ לכן נפל חצלו צנעימים וצל יאמר מקרה הוא לכל כרשע כלדיק
 כי רק פרי מעללי אציו הוא אוכל והוא לא נקרה ואחא אכן יד ד' עשהה זאת ז"ש פרי
 עץ הדר זה הקב"ה פי' אם אהה פריו וצנו של עץ הדר והשעה משחקת לך דע שגם זאת
 עשה אלהים , ומציא הכחוש הוד והדר לצשת פי' הוד והדר של אציק העוצ לפני ד' הלצישך
 ישע ואמנס דע כי לא ישה לך רוע מעלליך ומטאיד שמורות לללח לכן קום צרח לך למקום
 אציק ושצ ורפא לך . ומ"ש וכפות תמרים הוא ע"פ דנריהם צמדרש שהוצא למעלה ליון כ"ע
 כשם שממרה לילה רחוק כך מתן שכרן של לדיקים רחוק , וירנח לנו שאם הוא לדיק צן
 רשע ישא עון אצותיו צזה העולם חכותו קיימת לעוה"צ והכל מאתו יחצ' זהו אמרו זה
 הקב"ה ומציא ע"ז העקרא לדיק כחמר יפרח שצ"ז הפסוק דורש המדרש שם צמה סכדמה
 לחמרה כצוצא למעלה , ואמר וענף עץ עבות פי' אם הוא לדיק צן לדיק כמו שהדס
 שהוא קלוע צעלין שצוכצין זה על זה הוא ג"כ מהקב"ה ויחזק צמעחו להניח יתרו לעולליו
 ג"כ זהו שמציא והוא עומד פי' הקב"ה ישים עמידתו וצרכתו צין הסדסים צין הלדיקים
 הנותנים

סולו לרוכב בערבות . ארבעה מינין אלו שבהן הנפש הצימחת הם רעננים כל השנה מתקיימים בלחיתם יותר משאר הפירות ולחוחן הוא חיותן כי הלחות בפרי כמו הדם בגוף החי ולכך נצטוונו בארבעתם להיותם הדר ולעשות אות וסימן לדרכי החיים לפי שתורתנו נקראת אורח חיים ובה נמצא החיים והטוב והטעם והרע והזהירה אותנו (דברים ל' , יט) ובחרת בחיים וגם אנחנו הדבקים בה נקראים חיים [כענין שכתוב] (סס ד' , ד) ואתם הדבקים ביי' אלהיכם חיים כלכם היום וגו' ושאר האומות שלא היו ראויים לקבל אותה נפרדים הם מן החיים לשבת בהם לשם יתברך דנקרא אלהים חיים ואלו היו המינין האלה יבשים לא היה בזה אות וסימן לדרכי החיים ומה אמר (מו) בירושלמי יבש פסוק משום שנאמר (תהלים קטו , יז) לא המתים יהללוה . וכשם שמשא רבינו היה סיבה בתפלה (מו) הזאת בהודאת האומות בשם יתברך שהוא ארון הכל חי העולמים כן אנחנו סיבה בנשילתנו הלולב בארבעה צמחים שהם סימן ואות

צפחת השמן

הנחתים ריחם כהדסים . וזה נאמרוה לזה שהוא רשע בן רשע והוא ריק ופחות כערצה זו ידע כי נכון לו יום חושך כי הקצ"ה ידרוך על צמותיו להדוך רשעים תחתיו לכן ינוס כלני ופח ויפול לו עקילה כזושה ונפוחה זהו סולו לרוכב בערבות (ערבות תרתי משמע האל וכו') מקומות חרבות עולם שממות מדבר כינוי לרשעים .

או יאמר שמרנו על ימי חלד אשר יעצרו על בני האדם הן לטוב או למוטע וכל עדת שימדוד לך הוי תולה זו יתצ' והוא מודה לו במאוד מאוד , האחרון ירמוז לאיש נפל חבלו צנעיים ומצורך בכל מיום נואו לעולם עד יומו האחרון, כנודע שהאחרון דר צאילנו משנה לשנה , ויתלה הכל שהוא מחסרי הקצ"ה שנאמר הוד והדר שיש לאדם הנה חמה השם לנשת כי ממך הכל ומידך נחמו לנו , והלולב ירמוז למי שנצאצב חלדו הים איש מלליח צמעטיו ואחרי כן פנחה לערוצ שמש הללחתו ויד כל עמל ותלחה תשיגהו ע"ז ירמוז הלולב כי כן גם הוא רעוב ולחלת היה לפני שמש ועתה הוא עץ יבש כל יעש פרי וכל זאת אל יתיאש עלמו מטובה אצל ישים בטחוננו בהשם ויאמר ד' נתן וד' לקח ועוד יצא יום שיסוצ ד' וירחמהו וינשאהו כנחחילה וז"ש לדיק כתמר יפרח להנא משמע , ואח"כ אחר וענף עץ ענות רומז על מי שהתנשא לראש וכבודו חדש עמדו ושמו נודע צעיר ורית לו כלננון זה מקרוב אפס צשכנר הימים רע היה גורלו וכסן ועוכי נררוהו והוא נדמה נמשל כהדם הזה אשר צעת יקטפוהו לא יורגש זו שום ריח רק אחרי עמדו כמה ימים אז נרדו יתן ריח ככה ידע האדם כי הכל כאשר לכל מאת ד' כי צידו לגדל ולרומם לכל והוא לצדו מוריש ותעשיר והוא שמציא מקרא והוא עומד צין הדסים פי' השגחתו תמידית גם צאנשים כאלו שהם צדמיון ההדסים . ופרצי נחל רומז למי שלא ראה טובה מימיו ומחפור ועוני כחרוהו רדפוהו כל ימי חייו בכל זאת לא יתן תפלה לאלהים כי הכל הוא מאתו יתצ' לטוב לו והו שמציא הכתוב סולו פי' רוממו לרוכב בערבות שהוא הרוכב ומחזיק הרסן הוא המניס ומשגית על תבל כולה וצדיעמו וגזירתו מוריש לזה שסוכן חררים בארץ ערבות . (פי' להרצ צעל עקדה שער ס"ז עה שפי' צמדרש זה לפי דרכו) : (מו) צסוכה פ"ג ה"א . (מו) מלשון רבינו שכותב שמשא רבינו היה סיבה בתפלה הזאת בהודאת האומות וכו' מצואר שכוונתו על מה שהזכיר למעלה בדבריו שמה שאנו רומזי' צמנות הלולב זכות האצות שיגינו עלינו הוא סכן עלינו ארון כל הנציחים משה רבינו עה"ש שכלל בתפלת וצנקהת רומזו זכות האצות צאמרו זכור לאברהם ליחק ולישראל עצדיך וכו' וע"ז נמשכין והולכין דברי רבינו כאן וכשם שמש"ר היה סיבה בתפלה הזאת (הזכרת צמאמר למעלה) בהודאת האומות וכו' אכן יקשה מאוד לכאורה שהלא סיבה זו של הודאת האומות צהשי"ת שהוא ארון הכל ומי העולמים שנלמדת מן ויאמר ד' סלחתי כדנריך ואולם מי אני וכעש"ה חז"ל צהגדה צצרכות (ל"צ ח') שהזכיר רבינו עיד צממוך זהו לא כתוב כלל בתפלת מש"ר צמפת סעגל צפי סמא רק צתפלה סניה למש"ר עה"ש צעון מרגלים צפי סלח ונזאת התפלה לא

ואות לחיות החיים יתברך לפרסם אלהותו בעולם וכי הוא חי וקיים שחי כל החיים
 במשכים ממנו והסכה למישה הוא מת) מאמר רבותינו ז"ל (נמדנר יד , כל) בפסוק
 ואולם חי אני אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה משה החייתי בדברך פירוש לולי
 תפלתך כבר היו ישראל נענשים במאמר (סס) אכנו בדבר ואוריחנו ואתה בכח תפלתך
 בטלת העונש ובביטול העונש החייתי בדברך היית סבה שאני חי וקיים בעיני האומות
 שאלו נתבטלו ישראל מת) מי יפרסם חיות בעולם והיותי חי וקיים וארון הכל מי
 האומות לא היו מכירין אותי ותרבה הכפירה בביטול האמת . מלבד שיש מעלה
 בנפש הצומחת מה שאין כן בשאר הנפשות כי בעלי הנפש הצומחת שהם למשה
 מבעלי הנפש הבהמית הם למעלה ממדרגת בני האדם בענין החיות בעולם הזה כי
 בעלי הנפש הבהמית גם בני האדם רגע שתפיד החיות מהם הם מתים ואינם חוזרים
 עוד . אבל בעלי הנפש הצומחת אחר שנהיבשו בהעדר המים ונפסק חיותם מהם אם
 ישתדלו להשקותם ולהמשיך המים אחיהם עוד תשוב חיותם לאחר זמן ויפייחו ויעשו
 פרי , זהו שכתוב (איוב יד , ז) כי יש לעץ תקוה אם יכרת ועוד יחליף ויונקתו לא
 תחדל . אם יזקין בארץ שרשו ובעפר ימות גזעו . מריח מים יפייח ועשה קציר כמו
 גשע . וגבר ימות ויחלש ויגוע אדם ואיו . אם ימות גבר היחיה כל ימי צבאי איחל
 עד בוא חליפתו . תקרא ואנכי אענך וגומ' . ואין הכינה שיכפיר בתחיית המתים
 ושאי אפשר שיהיה זה בדרך הגם אלא שדבר בדרך השבע . גדול כח מצות הלולב
 שהרי

צפחת השמן

הזכיר כלל זכות האבות (והטעם כבר פי' הרמב"ן ז"ל בחומש לצצור שהארץ ניתנה להאבות
 ונחם יירשוה והם מורדים באבותם ולא היו מפלים צותנתם והיאך יאמר אשר נשבעת להם
 גוי' אם הם אומרים אי אפשרנו צותנה זו והניח דבריו רצינו בפירושו בקלור) וא"כ היאך
 נמשך רצונו לומר וכסם שהי' נש"ר סיבה וכו' והלא זו נאמרה בתפלה אחרת ואינה
 צותנתם כלל לכוונתנו ורמיות זכות האבות נבטילות הד' מינים כזכר , אמנם התחוללה
 דעתי עלי כאשר זכיתי ונלחתי לרצונו ז"ל בפירושו פ' שלח וזה לשונו : סלחתי כדברך
 רצונו רצונו ז"ל פסוק זה בהרבה מקומות בתלמוד שעל מעשה העגל נאמר והוא שאמרו
 תמיד מ' יום שלישיים נתנו לוחות שניות ויוהכ"פ היה יום שליחה וכפרה שאמר לו סלחתי
 בדברך עון העגל אבל עון זה של מרגלים אינו סולח וכו' וכן תאמר שעל עון העגל
 נאמר אע"פ שכחצו בעון המרגלים ע"ש וא"כ יפה עולין דברי רצונו פה כמובן לנעיין .
 ומנוח לחנו גם דעת הקורא : מת) צנרכות פ"ה (דף ל"ב א') . מת) פ"י זה הוא מרצו הרשב"א
 ז"ל ומצא צע"י צאורך ודבר זה הוא נכלל בדברי רש"י הקלרים צמ"ס החייתי צפני
 האומות , והרי"ף ז"ל פי' שהוא ע"ד שאמר הכתוב (תלים ס' י"ד) באלהים נעשה חיל
 כביכול מוסיפים כח בגבורה של מעלה והצן ע"כ . עוד נוכל לומר שמתפלת משה נוכל
 לדעת גם לדורות עולמים שתועיל תפלת הלדיק אף אחר דברו ית' והוא ע"ד מה שאמרו
 צמגילה (י"ב א') מפני מה נתחייבו כו' אמר להם מפני שהשתחוו לללם אמרו לו וכי משוי
 פנים יש דבר אמר להם הם לא עשו אלא לפנים אף הקצ"ה לא עשה אלא לפנים והיינו
 דכתיב (איכה ג' ל"א) כי לא ענה מלצו ויגה בני איש רואין חנו מזה שאף לפעמים
 בגבורה הגזרה צכ"ז מתחלה לא נעשה הגז"ד רק באם לא יסונו ויתפללו הלחיקים עצורם
 אבל צעזעזתם תסונה נגלה הדבר למפרע כוונתו ית' , ודבר זה הוא צדמיון היום שהם
 מכוסין עין העין אבל אם יחפשו לדלותם ולהעלותם ונצור תחתיות ילנו ויקרו מימינם
 ונולדים וקראים על פני האדמה ולכן נקראים מים חיים פי' כפי ראותינו אותם כעת
 צומלם נגד עינינו כאילו נופח רוח חיים בהם ונאמת אין כאן דבר חדש כי כמו שהם
 עתה הין עד היום צמענה האדמה , זהו החייתי בדברך פי' ע"י דברך ותפלתך ית'
 צמחה לכל הדורות כוונתי . ואיפשר שזהו צאור הכתוב (משלי י"ח ד') מים עמוקים דברי
 פי איש נחל נוצע מקור חכמה וכן (סס כ' ה') מים עמוקים עלה צלצ איש ואיש תנונה
 ידלנה

שהרי (נ) הכתוב הקישו לקרבן והוא שאמרו רז"ל (סוכה נ"א א') כל המקיים לולב באגרו והדם בעבותו מעלה עליו הכתוב כאילו בנה מזבח והקריב עליו קרבן שנאמר (תהלים קיח, כז) אסרו חג בעבותים. וכבר ידעת כי הקרבנות הם (נא) קיום העולם ועיקר הקרבנות בארץ ישראל והיו נשחטין בצפון (נב) [ומזה אמר הכתוב (תהלים נ"ג) ה' ציון ירכתי צפון והא למדת] שהכל מציון. העולם נברא מציון כמו שאמרנו תחלה מציון מכלל יופי אלהים הופיע וכל הברכות והנחמות כולם מציון שכן נ"ג אמרו במדרש תלים כל הברכות והטובות שהקדוש ברוך הוא מביא על ישראל כולם מציון ברבה מציון שנאמר (שם קלד, ג) יברכך ה' מציון. סעידה מציון שנא' (שם כ, ג) ישלח עזרך מקדש ומציון יסעדך. חיים מציון שנאמר (שם קלג, ג) כי שם צוה ה'

צפחת השמן

ידלכה וק"ל : (כ) אינו מובן איך מלאנו צפחת דניון לולב לקרבן שהרי מוכרת כפי הדרכה לחלקן לשמים לולב לחוד והדם לחוד כדי לרמוז צפחת וכוונתו טפ"י רש"י אסרו זאת אגודה של לולב צפחתים שהם וכו' ויקשה הא צפחת שניהם נאגדים יחד ועוד ראוי להזכיר איזה התייחסות יש לנאות הלולב עם הקרבן.

והגראה לפע"ד צפחת המאמר שם האדם יעשה נאות זו על ל' היותר נאה ומנוצח והוא דאע"פ דקיי"ל צפוחה (ל"ג א') כרצון דר"י דלולב אין לריך אגד בכל זאת אמרו שם דאפי' לרצון נאות לאוגדו נשום (שמות ע"ו ז') זה אלי ואנוהו וכן צפחת קיי"ל (שם) אם יצאו רוב עליו ונשאר ז' ג' כדי עלין לחין כשר הנה אם הוא נדקדק לעשותו צפוחה ומראה זאת צפוחה הלולב וכן צפחת מהדר אחר המוצח שיהא עבותו לכל מראה עיניים הנה צוה כיכר וכראה חשקו ורלונו לעשות צפוחה נפשו מנאותו יתצ' . וא"כ יפה דינו אותו לזה שצפוחה מוצח וידוע שיש למצח קרנות ארבע לנען יזרקו עליהם דם הקרבנות והולך ומקריב עליו קרבן חורק הדם על קרנות המוצח כפי ג"כ ע"ד המוצח היינו אף דקיי"ל צפוחים (ל"ו ז') שהנחנין על מוצח החילון ונתן רק מנחה אחת (על הקרנות) כפר וצוה עולה דניונם יפה , ועיקר דרשא היא מדלל כתיב עד המוצח וקרנות הוא מיותר . (ומה דנקיט לולב והדם ולא אמר גם אחריו וערצה נשום דאחריו כ"ע מודו דצפ"י הדר וערצה היא בכלל הדם כדאמר צפ"ס שם (דף ל"א ז') לאסא הושענא קרו ל"י) ומלחתי סעד לפירושי מן המאמר הסמוך שם כל העושה איסור לחג (פירש"י ויש אומרים יום שאחר החג) כאילו צפוחה מוצח והקריב כו' נראה ממש כפירושי שפירשה חיצוץ מלוח אף שאינו מנחיוצ : נא) נראה כוונת רצינו למה שאמרו חז"ל (סוכה ל"ז ז') מוליק ומציא כדי לעלור רוחות רעות מעלה ומוריד כדי לעלר טללים רעים הנה ראינו מזה שגם הלולב הוא קיום העולם . וכן מ"ס רצינו ועיקר הקרבנות צפ"י ירלה למה שאמרו (שם מ"א א') צפוחה צפוחה היא לולב ניטל צפוחה ז' וצפוחה יום אחד הרי שגם צפוחה הקפידה תורה ליטלו צפוחה כל ימי החג מנח"כ חוץ למקדש (לרש"י ולרמב"ם חוץ לירושלים) מזה נראה שהוא דוגמת קרבנות : נב) הוספה זו מנח"י : נג) ממור י"ד וכ' אצל צפוחי איזה ענינים והוא גם צפוחים רצה פ' כ"ד וצפוחה לך וצפוחה רצתי פ' תקעו שופר צליון ואגדת צפוחה פ' כ"ג וכולם צפוחי . ולפרט מעט צפוחהם לזל יהו כספר החתום צפוחות הדברים אומר בדרך איפשר ואפרשם אחת לחת כפי נוסחת רצינו כאן , סנ"ס צפוחה מליון הכוונה שמה שאנו ממשצים לצרכה אינה רק בצרכה ארלינו כמו שידוע שצפוחה השנים אנו מתפללין רק עבור הארץ הקדושה שתתצרך כפי זמניה לא כפי מזג שאר ארלות וצוה אנו ממשכים צרכה גם לשאר ארלות חבל כידוע מפי ספרים והו צרכה מליון כי כן דרך צ"א לחצב נחלתו שירש מנחותיו ואמר"י צפ"מ (ק"א א') שדה אבותיו א"י . ומה שאמר סעידה מליון הוא ע"פ מש"א צפוחה (דף י" א') וצפוחה מ"ז קכ"ב אריצ"ל מנח"י דכתיב (תהלים קכ"ב ז') עומדות היו רגלינו צפוחה ירושלים מי גרם לרגלינו שיעמדו צפוחה שפיר ירושלים שהיו עוסקין בתורה . ומ"ס חיים מליון הכוונה עפ"ד ירושלמי

ה' את הברכה חיים עד העולם . גדולה מציון שנאמר (סס לט , ז) ה' בציון גדול .
 ישועה מציון שנאמר (סס נג , ז) מי יחן מציון ישועת ישראל . תורה מציון שנאמר
 (ישעיה ז , ג) כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלם :

צפחת השמן

ירושלמי כלאים פ"ט ורצה ויקי פי' ל"ו שנתתי א"י חיים תחלה לימות המשיח . ומ"ט גדולה
 מציון ע"פ מאמרם ז"ל בשבת (קי"ט א') עשירים שנא"י צנה הם זוכים בשניל שמעשרין
 והוא רק צא"י . ומ"ט ישועה מציון הוא כו"ט צפסיקתא רבתי פי' רני שנתתי צ"ל שתחלה
 יצוא אליהו על הרי ישראל וציוס הג' משמייע ישועה לישראל יעו"ט . ומ"ט תורה מציון
 הוא כדאיתא בצ"ר פי' ט"ז אין תורה כפורת א"י כו' . ומ"ט הכתוב (סס ק"ה ת"ד)
 ויתן להם ארלות גוים גוי צעזור ישמרו מקיו ותורותיו ינלורו . לור ישראל ישים חלקנו
 משומרי מקיו ונולכי תורתו :

ברוך רחמנא דסייען והגיענו עד כה להוציא לאור **חלק ראשון**
 מהספר עם פירושי והגהותי כן יעזרנו לראות בדפוס גם חלק השני

במהרה אמן.

ואפריין נמטי לידדי היקר המופלג ירא ושלם מוהי **אליעזר**
מרגאשית נ"י המדפים בקי לבוב כי היה לי לעזר לא מעט
 להעיר אותי בדברים נמרצים ואמרי יושר להאיר ולתמם דברי
 הספר וכן רבו ועצמו לי המקומות אשר מילא אחרי למצוא מקור
 גפתח לדה"ס מהספרים שלא שלטה בהם עיני והוא שם עינו ועיונו
 להעמיד כל דבר על אופנו . והגני נותן לו את ברכתי ותודתי קבל
 עם ומשכורתו תהי שלימה מבעל הגמול .

נאום המוציא לאור **חיים בריוט**.

שמות הנכבדים הבאים עה"ת.

051

הרב המאוה"ג מוה' עמרם בלוס נ"י אבד"ק מאדע.
הרב המאוה"ג מוה' ישעי' בייערין נ"י אבד"ק פאטאק.
הרב המאוה"ג מוה' שמואל שלעזינגער אבד"ק אבראהאם.
הרב המאוה"ג מוה' מיכאל פאטא הויסמאן ז"ל שהיה תוספ' ישיבה בק' סערדעהעל.
הרב המאוה"ג מוה' מרדכי ברודא אבד"ק מיאוווא.
הרב המאוה"ג מ' אליעזר זוסמאן סוסר נ"י אבד"ק האלאש בעהמ"ח ס' ילקוט אליעזר.
הרב מוה' בנימין זאב גראסמאן מורה הוראה בק' נייאהייזל.
הרב מוה' יצחק קראמער מורה הוראה שם בק' הנז'.
החכם מ' שלום הכהן המכונה איש שלום בעיר פעסט.
הרב מוה' יוסף ווינער הרב דק' ל"ב.
הרב מוה' זאב וואלף במ"ד אכס הרב לגליל טוראץ מארטיין.
הרב מוה' משה טענענבוים אבד"ק ווערפליש.
הרב מוה' חיים אופנהיים רב דק' טהארן.
הרב מוה' אליעזר מינץ רב דק' קעמפנא.
הרב מוה' מנחם טענדל לאנדא הרב בעיר ראשקאב.
הרב מוה' אליעזר במוה' דוב הרב בעיר בריעזין.
הרב מוה' יששכר המכונה ד"ר בעער נ"י בבהמ"ד כנסת יחזקאל בעיר גראדעניץ.
הרב מוה' חיים פאגלשטיין רב בעיר פילזין.
הרב מוה' יהושע העשיל פאלאק רב בק' האלישש.
הרב הישיש מ' אברם פאלאטשיק רב בק' באסקאוויטץ ומדינת מעהדיין.
הרב מוה' אברהם בהר"מוהפ אבד"ק פאלאטא.
הרב מוה' . . . בריל רב בק' גויאטיין.
הרב מ' זלמן קנעפפלמאכר רב בעיר לויין.
הרב הדיין מוה' אברהם דיין בק' מונקאטש.
הרב מ' ישראל במוה' גבריאאל, יושב בבהמ"ד של המנוח מוה' וואליק שבק' האמבורג
עם הגבאי מוה' שמעון פאן האלע ז"ל.
הרב מ' מנחם לוי שטיין הרב מטשאט כעת באמ"ד.
הנגיד היקר מ' יוסף יוזפא זצ"ל בהגאון בעל ח"ס זצ"ל.
חתנו החסיד מ' יהודא גרינוואלד.
הישיש הנגיד מ' ליב מ"ש ז"ל בק' גראסווארדיין.
הרב מ' . . . פלויש רב בעיר קארלסבאד.
הרב מ' . . . רויזנצווייג רב בק' טעפליץ.
הרב המאוה"ג מ' נתן אדלער נ"י האבד"ק לונדון ומדינת בריטאניא.
הרב מ' דוב בער שפייערס דיין בק' לאנדאן.
היקר מ' יואל דוב וועכסלער נ"י בלונדון.
עבור בהמ"ד שהוקם מחדש ע"י השתדלות של היקר ר' שמחה כהן עבור הכנסת
אורחים ללומדי תורה בלונדון.
היקר מ' יחיאל מיכל הלוי נ"י חתן הרב המאוה"ג מ' שמשון רפאל הירש נ"י אבד"ק פפ"ד.
הרב המאוה"ג מ' צבי הירש פלאטוי נ"י בק' קעלין יע"א.
הרב המאוה"ג מ' שמחה הלוי נ"י בהגאון זצ"ל מווירצבורג אבד"ק אשאמבורג.
אחיו הרב המאוה"ג מ' משה ארי' נ"י אבד"ק קיסינניץ.
אחיהם הרב המופ' מ' נתן נ"י אבד"ק ווירצבורג.
גיסם הרב המופ' מ' מנחם אדלער נ"י אבד"ק קיציננען.
הרב הישיש מ' דוד ווייסקאפף ז"ל הרב דק' וואלדשטיין.
חתנו הרב המאוה"ג מ' מיכאל הכהן אבד"ק נערדלינגען ואנפי'.
הרב החכם המפו' מ' מאיר לעהמאן נ"י הרב בק' מייניץ.
הרב המפו' מ' יעקב עהרנרייך נ"י בק' העכבערג.
הרב המופ' שלשלת היחש מ' מענקי בערלינגער נ"י בק' ברוינשבאך.

שמות הנכבדים הבאים עה"ה.

הרב המופ' מ' . . . קאהן בעיר וויסבאדען.
 הרב המופ' ה' . . . זינגער בעיר בינגא.
 הרב המופ' מ' . . . עהרמאן בעיר טריה.
 היקר המופ' מ' . . . פאבסט בעיר קרעפֿעלד.
 היקר ה' פראנק . . . בעיר דיסלדארף.
 הרב מ' הירש נ"י בק' בורג פֿרעפאך.
 היקר מ'ה' עוריאל מאננסכאך בק' קעלין.
 היקר מ' יחיאל מיכל מונק נ"י " "
 היקר מ' וואלף חותנו נ"י " "
 היקר מ' אהרן משה דעסויער נ"י " "
 היקר מ' יעקב סימאן נ"י " "
 היקרים האחים ה' עמאנאעל " "
 היקר הנגיד מ' זלמן בודנהיימער נ"י בק' ביבליס.
 אחיו היקר מ' . . . בודנהיימער בק' דארימשטאט.
 חתנו הרב מ' . . . מארקס " "
 מוה' עמאנאעל דייטש בעיר מינכען.
 ניסו היקר ר' שמעי' נ"י רויטשילד שו"ב במינכען.
 היקר מ' אייוק גאטמאן בק' הייצפעלד.
 בנו היקר נ"י.
 הרב היקר ה' שטענהיים נ"י כעת בפאריז.
 היקר מ' נתן עשוועגע בעיר העכבערג.
 בני האברך המופלג מ' יודא זינדל ברייט נ"י יושב ושונה כעת
 בישיבת הגאון מ' בונם נ"י אב"ד ור"מ בק' פרעסבורג יע"א.
 האברך מ' אליעזר צוקר נ"י בק' רישא חתן הרב הג' מאדע.
 היקר והירא המפו' מ' שמואל וועכסלר נ"י מאשכאך.
 היקר ר' חיים היינעמאן בעיר בורקין באשכנז.
 הנגיד מ' יעקב קראמער נ"י בק' פורדא.
 הנגיד מ' משה ווינער נ"י בק' הגז' " "
 הנגיד מ' אנטשיל פייכטוואנגער. " "
 הנגיד מ' משה רויא. " "
 הנגיד מ' שמעון איכנהייזר. " "
 הרב החכם ד"ר דעסויער. " "
 הרב החכם ד"ר בלאך ז"ל. " "
 הנגיד מ' יהושיע הכהן גאלדבערגער. " "
 היקר מוה' צבי הירש פאלקענוי נ"י.
 הנגיד מוה' מאיר נייבורגער נ"י.
 הנגיד מ' מתתיה קוישלאנד.
 הנגיד מ' מענקי צימער ז"ל.
 הנגיד מ' זעקיל צימער נ"י.
 הנגיד מ' יצחק יוסף לעהמאן נ"י.

בק"ק לבוב.

הגביר הישיש מוה' אברהם ליב באך. | הנגיד מ' שרגא פייבל פאלטראק.
 בנו הגביר מ' מאיר באך. | שארי האברך הנגיד מוה' יוסף רובין בק' סטרויא.
 הנגיד מ' אלישע מענדראחאוויטש. | שארי הנגיד מוה' יהושיע פפעמרכוים בק' הגז'.
 שאר החתימות יבואו בעז"ה בדפוס בחלק שני.

